วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

tci-thaijo.org/index.php/jssr

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 03 -248-000 ต่อ 8203 https://www.tci-thaijo.org/index.php/jssr
E-mail: journal.ssr@mcu.ac.th

วารสาร.มจร สังคมศาสตร์
ISSN : 2287-0121

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
Journal of MCU Social Science Review

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2565 | Vol. 11 No. 2 March - April 2022

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU
ISSN (Print) : 2287-0121
ISSN (Online) : 2673-0782
Social Science Review
ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2565 Vol. 11 No. 2 March - April 2022

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai-Journal Citation Index Centre
tier 1

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน 2565

จำนวนพิมพ์: 100 เล่ม

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN (Print): 2287-0121

ISSN (Online): 2673-0782

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหา ให้แก่สังคม เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ (เริ่มปี 2565 เป็นต้นไป):

ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน
ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม
ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม
ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

1) บทความวิชาการ (Academic Article)
2) บทความวิจัย (Research Article)
3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษาวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพเวที, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระโสภณวชิราภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทีมบรรณาธิการ:

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงตา สราญรมย์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์	วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์	มหาวิทยาลัยแสตมฟอร์ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
พล.อ.ต.ดร.นภัทร์ แก้วนาค	วิทยาลัยการทัพอากาศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

อาจารย์ ดร.กฤษณะ ทองแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองจัดการ:
พระสมนึก ธีรปญฺโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศิลปกรรม:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน:
สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวมโซน B ชั้น 5 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

จัดพิมพ์โดย:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 035-248-000 ต่อ 8555, 8556, 5541.
แฟ็กซ์. 035-248-000 ต่อ 8545

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

Vol.11 No.2 March - April 2022

Number of prints: 100 copies

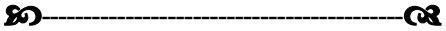

Journal of MCU Social Science Review:

ISSN (Print): 2287-0121

ISSN (Online): 2673-0782

Aims & scope:

To Promote and Encourage Instructors, Academicians, Students and others Interested Persons to have the opportunities to disseminate academic and research works in social sciences and related subjects such as Buddhism, Political Science, Public Administration, Laws, Management, Sociology, Economics, Social Development and Education including the problems analysis to provides solutions for the society. Articles are accepted, both, in Thai and English.

Publication is 6 issues per year:

Issue 1 January-February

Issue 2 March - April

Issue 3 May - June

Issue 4 July - August

Issue 5 September - October

Issue 6 November - December

Types of works published in the journal:

1) Academic Articles

2) Research Articles

3) Book Review

Consideration and selection of articles:

Each article will be rigorously reviewed by at least 2 scholars and experts in the fields without knowing the authors' names and, likewise, the authors do not know the reviewers' names; double-blind system peer review.

Editorial team

Advisory Board of Journal

Prof. Dr. Dhammavatjarabundit	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Theppawaramethi	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Phra Suwanmethaphorn	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Methithammajarn	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Thepwethi	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Phrakhru Sophonphutthisat	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phra Sophonvachiraphorn, Dr.	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phrakru Pariyatkkittithamrong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof.Dr. Phra Udomsitthinayok	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Capt. Dr. Pramanlert Atchariyapanyakun	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editor:

Assoc. Prof. Dr. Surapon Suyaporm	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Assistant Editor:

Assoc. Prof. Dr. Kiettisak Suklueang	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editor in Chief:

Asst. Prof. Dr. Phramaha Krisada Kittisobhano	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editorial Team:

Asst. Prof. Dr. Phrapalad Raphin Buddhisaro	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Duangta Saranrom	Rajapruk University
Assoc. Prof. Lt. Gen.Dr.Weera Wongsan	National Defence College of Thailand
Assoc. Prof. Dr. Sanya Kenaphoom	Rajabhat Maha Sarakham University
Assoc. Prof. Dr. Pattarapol Chaiyen	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Achara Lortrakul	Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Chonsit Sitisungnoen	Silpakorn University
Asst. Prof. Dr. Butsakon Watthanabut	North Bangkok University
Asst. Prof. Dr. Sa-at Banchoetrit	Stamford International University
Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman	Suan Dusit University
Asst. Prof. Dr. Somkid Duangchak	Chom Bueng Rajabhat University

Gp. Capt. Dr. Naphat Kaeonak	Air Force College
Asst. Prof. Dr. Wanchai Suktam	Surindra Rajabhat University
Dr. Kitsana Thongkaeo	Suratthani Rajabhat University
Asst.Prof. Dr. Thitiwut Manmee	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr.Prasert Thilao	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Phadung Wanthong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Management Division:

Phra Somnuek Therapanyo, Dr.	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phramaha Somchai Khantisarano	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Nigorn Srirat	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Suphattharachai Sisabai	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fine arts:

Asst. Prof. Dr. Suriya Raksamueng	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Prasit Phutthasatsattha	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Office:

The Office Journal of MCU Social Science Review. Graduate School of Political Science Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University Class B, 5th Floor, 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170.

Published by:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya. 13170. Call. 035-248 - 000, ext. 8555,8556,5541
Fax. 035-248-000. ext. 8545.

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ: วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ARTICLE REVIEW BOARD: JOURNAL OF MCU SOCIAL SCIENCE REVIEW

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายใน

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปุริมานุรักษ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวิมลสุวรรณกร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูโอภาสนนทกิตติ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวิโรจน์กาญจนเขต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเอกลักษณ์ อชิโต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระคมสัน ฐิตเมธโส, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระพลากร สุมงฺคโล, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทฺธสาวโก, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูธรรมธรสฐาพร ปภสฺสโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ประณต นันทิยะกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พรรษา พฤฒยางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ ชาญศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ อนุภูมิ โชวเกษม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒสัน รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดช ชูจันอัด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล ดีไทยสงค์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นาวาอากาศเอกหญิง ดร.ชญาดา เข็มเพชร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.วสันต์ ลิ่มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สมบัติ นามบุรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.เอนก ใยอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ลำพอง กลมกูล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.บวร ขมชุณศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สายรุ้ง บุบผาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ปนัดดา รักษาแก้ว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กาญจนา ดำจุติ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุมาลี บุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ภัชลดา สุวรรณนวล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ วารีญา ม่วงเกลี้ยง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาจารย์ ศักดิ์ดา งานหมั่น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.กรกต ชาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดิเรก ด้วงลอย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายนอก

พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไพจิตร อุตฺตมธมฺโม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ธีรศาศวัต	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิตยสถาน
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เงารังษี	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อำนาจ บัวศิริ	สภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย ท้าวมิตร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.วันทนา เนาว์วัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร.มีชัย เอี่ยมจินดา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธ์สรรค์ สุทธิชัยเมธี	มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
รองศาสตราจารย์ ขนิษฐา จิตชินะกุล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

รองศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา นันทะไชย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงเดือน เจริญฉิม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลับพลึง คงชนะ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจักร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร ชุตินันทกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนัชกร สิมะขจรบุญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตระกูล จิตวัฒนากร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาห์สุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภวานี เผือกบัวขาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ โปณะทอง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศพล อินทร์จันทร์	มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสสวาส กุลวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงยศ แก้วมงคล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด ชาติยานนท์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย นาคสีทอง	มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุธิดา แจ้งประจักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวาลา ละวาทิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พานสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวรรณ หวานชิด	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา ศรีสอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประภา สมนักพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ สำราญ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
อาจารย์ ดร.ชฎิล โรจนานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุรชัย พุดชู	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.ชิษณุพงศ์ ทองพวง	มหาวิทยาลัยคริสเตียน
อาจารย์ ดร.ณัฐนนท์ จิระกิตมิตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.วิโรชน์ หมื่นเทพ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.วิยะดา วรานนท์วนิช	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
อาจารย์ ดร.ปุญญภณ เทพประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาจารย์ ดร.ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภัฏฐ์	วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์
อาจารย์ ดร.มยุรี จำจรัส	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
อาจารย์ ดร.ละออ มามะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์ ดร.อัญธิษฐา อักษรศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ปราณี คำแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อาจารย์ ดร.ปุริมปรัชญ์ คณิณพศุตย์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ ดร.รัชฎากร เอี่ยมอำไพ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ณัชพล ศิริสวัสดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กฤษณะ ทองแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
อาจารย์ ดร.เดโช แขน้ำแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
อาจารย์ ดร. พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์	มหาวิทยาลัยแขนแก่น

อาจารย์ ดร.สายชล ปัญญชิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.สิริพัฒณ์ ลาภจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ พรพรรณ โปร่งจิตร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ นฤมล ญาณสมบัติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
อาจารย์ มัลลิกา ภูมะธน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ พินันท์ ลาดบัวขาว	วิทยาลัยพิชญบัณฑิต
อาจารย์ สมพร นุทผล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.รินทร์ชิสา เกล็ดประทุมกานต์	นักวิชาการอิสระ
ดร.นริศรา ทองจันทร์	นักวิชาการอิสระ
ดร.รัตน์นที วิโรจน์ฤทธิ์	สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
ดร.ปัญม์ณิสาธ์ องค์ปรัชญากุล	นักวิชาการอิสระ
นาวาอากาศเอก ดร.พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ
พันเอก ดร.สาธิต ทิพย์มณี	กองคลังแพทย์ กรมแพทย์ทหารบก
นายภูเบศ วณิชชานนท์	นักวิชาการอิสระ

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์นี้เป็นปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน พ.ศ. 2565 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

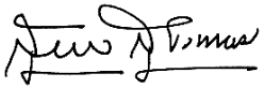

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

กองบรรณาธิการ (1)

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (7)

บทบรรณาธิการ (14)

สารบัญ (15)

บทความวิจัย:

นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน

ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์, ธันนิกานต์ สูญสิ้นภัย, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์ 1-14

การศึกษาเปรียบเทียบการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองของไทยและต่างประเทศ

จารุวรรณ ขำเพชร 15-26

อิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย

รวีพรรณ อุตรินทร์, ภณิตา สุนทรไชย, ไอลัดดา โอ่งกลาง 27-41

แนวทางการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)

นริศ สาครนาวิน, วิจิตรา ศรีสอน, สัณฐาน ชยนนท์ 42-53

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

พระสรภัค รามัญอุดม, บุญมี เณรยอด, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย 54-68

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ไพเราะ มีภักดี 69-81

การประเมินผลนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ในจังหวัดนครราชสีมา

พจนารถ ห่วงสกุล, ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม 82-96

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง

สาคร เพ็ชรสีม่วง 97-108

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

พระครูปลัดวิชาญ วิชฺชาธโร, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร) 109-120

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปาริชาติ สีพันธ์บุญ, วัลนิกา ฉลากบาง, เอกลักษณ์ เพียสา 121-133

ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

ขนิษฐา จิตชินะกุล 134-148

STRENGTHENING THE POTENTIAL OF COMMUNITY ENTERPRISE IN ACCORDANCE WITH THE LOCAL DEVELOPMENT STRATEGY OF PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY: A CASE STUDY OF KLONG-JIK SUB-DISTRICT COMMUNITY ENTERPRISE, BANG PA-IN DISTRICT, PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

Pittaya Chaikham, Sujidkanlaya Maruekarajtinplaeng, Pichit Chodok, Sukkharak Saechia, Thanyathorn Thanyasiriphisit 149-163

นโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษา: อำนาจอ่อนของไต้หวันต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทย

- นนท์ น้าประทานสุข, วินิจ ผาเจริญ 164-178

แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร

- ทิพย์ลาวัลย์ แก้วนิล 179-193

กลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- พระครูประทีปวัชราภรณ์ (วิเชียร ปญฺญาทีโป), พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), ประเสริฐ ธิลาว, ปนัดดา รักษาแก้ว 194-208

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

- พระธงชัย ขนฺติธโร, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระครูอุทิตสารโสภณ (สำรวม วิสุทฺธสีโล) 209-223

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

- พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ 224-238

การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม หมื่นคลัง), พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร 239-251

กลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร 252-266

ถอดความรู้จากการฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชน สร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, สุภัทรชัย สีสะใบ, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, สุรพล สุยะพรหม, นพรุจ บุญเรือง 267-281

รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

สิริปภา ภาคอัตถ์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง 282-294

การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์

กอปรลาภ อภัยภักดิ์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง 295-309

กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหาเฉลิมพล อชิโต, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, บวร ขมชุณศรี 310-324

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ

พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมฺปุณฺโณ), ประเสริฐ ธิลาว, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า 325-337

รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตฺติธโร), ประเสริฐ ธิลาว, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) 338-351

รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมฺโม, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), กาญจนา ดำจุติ 352-366

บทความวิชาการ:

ความเหลื่อมล้ำเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย

- ชำนาญ ทรงสิทธิกุล 367-378

ภาวะหลังสมัยใหม่ในการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าของตัวละครเอก ในละครเรื่อง “ล่า”

- กฤษณ์ คำนนท์ 379-393

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททัวร์ท่องเที่ยว

- จิตกร วิจารณรงค์ 394-404

การท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา

- ชวรินทร์ สุดสวาท, อติคุณ เลรามัญ, นภัสนันท์ วินิจวรกิจกุล, สุประภา สมนักพงษ์, อนัญญา รัตนประเสริฐ 405-417

พุทธวิธีกับภาวะผู้นำในยุค NEW NORMAL

- คณิตดา กรรณสูต 418-430

วัฒนธรรมทางการเมืองตามบริบทของการตื่นตัวทางการเมือง ของประชาชนต่อสื่อสังคมออนไลน์

- เติมศักดิ์ ทองอินทร์, พรรษา พฤฒยางกูร, ชวัชชัย ไชยสา 431-439

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

- พระครูศรีเมธาภรณ์ (ประภาส สายแก้วดี), พระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ, พูนศักดิ์ กมล 440-452

บทวิจารณ์หนังสือ:

บริหารแบบไม่บริหาร

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร),
พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย),
พงษ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์, นิกร ศรีราช, ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา,
พระครูอุทิตสารโสภณ (สำรวม วิสุทฺธสีโล) 453-465

ภาคผนวก 466

ขั้นตอนการปฏิบัติงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ 467-469

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง 470-493

นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน*

SOCIAL INNOVATION AND THE METHOD OF DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE COMMUNITY LIVELIHOOD NETWORK

ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์, ธันนิกานต์ สูญสิ้นภัย, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์
Cholvit Jearajit, Chaiwatchara Promjittiphong, Tannikarn Soonsinpai, Saichol Panyachit, Phoobade Wanitchanon
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
Corresponding Author E-mail: saicholpa@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ 2) ถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน และ 3) พัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้แทนกลุ่มสมาชิกภายในชุมชนของเครือข่ายสัมมาชีพและผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 60 คน โดยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบและการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ พบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและสามารถสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพได้คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้การบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้ปัจจัยความสำเร็จ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านความเสียสละ และด้านการสรุปบทเรียน 2) ถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน พบว่า การยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อเข้าใจพื้นที่ การปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมโดยเฉพาะนวัตกรรมเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งความยั่งยืนในการพัฒนา และการมุ่งสู่การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ และ 3) พัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ พบว่า การพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพสู่ระดับนโยบายจะต้องอาศัยการสร้างผู้นำ การสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผลเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

คำสำคัญ: นวัตกรรมทางสังคม; การพัฒนาชุมชน; ความยั่งยืน; เครือข่ายสัมมาชีพ; ชุมชน

*Received September 9, 2021; Revised February 8, 2022; Accepted February 13, 2022

Abstract

This research aimed: 1. To investigate the factors of successful livelihood network development, 2. To gain lesson-learnt knowledge forms of network's sustainable development approaches, and 3. To develop the social innovation of the community livelihood. Qualitative research method was employed to collect data from 60 key informants, purposefully selected from the community livelihood members, and relevant governmental units, by in-depth-interviewing and focus group discussions.

The findings revealed that 1. Factors affecting the success of the livelihood network development were found the knowledge of local wisdom and the knowledge of participatory group administration could support the livelihood network development. There were 4 factors affecting the success of the livelihood network development: communication, creativity, sacrifice, and lesson-learned conclusion. 2. Lesson-learned to upgrade the livelihood network development required the learning of its location, the uses of appropriate technology and innovation, particularly the strong innovative social network, sustainable development, and creative changes. In addition, the drive and extension of the innovative livelihood network toward the policy level also required leadership, participating activities among the networks, as well as the evaluation, to exchange the knowledge of community product development.

Keywords: Social Innovation; Community Development; Sustainable; Livelihood Network; Community

บทนำ

กระบวนทัศน์การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในปัจจุบันได้อาศัยแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางการบูรณาการที่สำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความเข้มแข็งฐานรากภายใต้นิเวศวิทยาชุมชน จึงนับได้ว่าเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่สำคัญภายใต้บริบทของภูมิศาสตร์พื้นที่ วัฒนธรรม และพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการใช้ทุนทางปัญญาผ่านการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่จะเป็นแรงขับเคลื่อน

สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ (นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ, 2550) ขณะที่การหวนกลับของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาได้ฉายภาพการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการคิดสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นภายใต้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น อันนำมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในมิติของการยกระดับเป็นสัมมาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน การสร้างเสริมสุขภาวะให้แก่คนในท้องถิ่น การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนของคนในท้องถิ่น และการนำทรัพยากรชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และเทคโนโลยีชุมชน มาใช้ในการผลิตสินค้าชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์และแก้ไขปัญหาสังคม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการขยายความสัมพันธ์ของชุมชนไปยังชุมชนบริเวณใกล้เคียงภายใต้กลไกทางวัฒนธรรมและการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน (หทัยรัตน์ บุณโยปัษฎัมภ์, 2561)

การมุ่งสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในพื้นที่โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดรองและมีรายได้น้อย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ: การศึกษากลุ่มจังหวัดอีสานใต้ (ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ)” โดยมีข้อคิดเห็นสำคัญของแนวทางการเพิ่มรายได้และลดความเหลื่อมล้ำผ่านทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของการพัฒนาภายใต้วัฒนธรรมพอเพียงและความสงบสุข การใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ผสมเข้ากับความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยยกระดับรายได้ในพื้นที่อันนำมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ฐานของการพึ่งพาและเติบโตจากภายในเป็นหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ให้มีความแตกต่างกับชุมชนอื่นในจังหวัดใกล้เคียง และใช้การท่องเที่ยวส่งเสริมในการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ

การอาศัยองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการสร้างผลผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนได้ก่อรูปของเครือข่ายทางสังคมในลักษณะสัมมาชีพขึ้นมาในบริบทของสายสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพและการทำงานเชิงเครือข่ายอย่างยั่งยืนในชุมชน ภาพสะท้อนผ่านมุมมองเครือข่ายทางสังคมแสดงให้เห็นว่าเครือข่ายสัมมาชีพส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมีรากฐานมาจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีองค์ประกอบจากทรัพยากรภายในชุมชนมาเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า โดยสมาชิกที่มารวมกลุ่มจะมีการเรียนรู้หลักการสัมมาชีพผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันพุทธศาสนา สำหรับการกำหนดพื้นที่วิจัยแบบยึดจุดมุ่งหมายของการ

วิจัยเป็นหลัก กล่าวคือ 1) เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มอาชีพซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยสมาชิกภายในชุมชนและมีการผลิตสินค้าที่ใช้วัสดุภายในชุมชน 2) เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในการส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้และการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้า และ 3) เป็นพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังชุมชนร่วมเรียนรู้ด้วย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มอาชีพ 3 พื้นที่คือ 1) กลุ่มอาชีพชุมชนดงตะขบ ตำบลดงตะขบ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร 2) กลุ่มอาชีพทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย และ 3) กลุ่มอาชีพท่าผาเซรามิก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ดังนั้น การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับการสร้างเครือข่ายสัมมาชีพ ทั้งการบริหารจัดการเครือข่ายและคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้จึงได้กำหนดพื้นที่การศึกษา 3 พื้นที่ดังกล่าวข้างต้น เพื่อสนับสนุนให้เกิดการถอดบทเรียนและการขยายต่อรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ชุมชนท้องถิ่นที่ทำการศึกษาและเป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ชุมชนในฐานะนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ
2. เพื่อถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ: การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนอย่างยั่งยืน” ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์จาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ รวมทั้งถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน และพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ โดยให้มีกลุ่มผู้ให้สำคัญ (Key Informants) จากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีผู้แทนกลุ่มสมาชิกภายในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้นำกลุ่มอาชีพในพื้นที่การวิจัย และกลุ่มสมาชิกภายในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพทั้ง 3 พื้นที่ของการวิจัยจำนวน 45 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 15 คน ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 60 คน

สำหรับการกำหนดพื้นที่วิจัยแบบยึดจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นหลัก กล่าวคือ 1) เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มอาชีพซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยสมาชิกภายในชุมชนและมีการผลิตสินค้าที่ใช้วัสดุภายในชุมชน 2) เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในการส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้และการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้า และ 3) เป็นพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังชุมชนร่วมเรียนรู้ด้วย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มอาชีพ 3 พื้นที่คือ 1) กลุ่มอาชีพชุมชนดงตะขบ ตำบลดงตะขบ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร 2) กลุ่มอาชีพทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย และ 3) กลุ่มอาชีพท่าผาเซรามิก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยอาศัยการเก็บข้อมูลผ่านเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกในลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และ 2) แบบสนทนากลุ่มสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผ่านการลงพื้นที่เพื่อประสานงาน ศึกษา และวางแนวทางการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ของการวิจัย รวมทั้งพัฒนากรอบการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนร่วมกับเครือข่ายที่จะเข้ามาร่วมการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยจะได้ร่วมเก็บข้อมูลจากแบบสำรวจในช่วงระหว่างการศึกษาภาคสนามร่วมด้วย จากนั้นดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการลงภาคสนามศึกษาวิจัยครั้งนี้ จากนั้นนำข้อมูลที่มาวิเคราะห์ข้อมูลผู้โดยวิจัยจะดำเนินการใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการลงพื้นภาคสนาม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพออก 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Analytic Comparison) และการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ (Thematic Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญคือ 1) องค์ความรู้ของเครือข่ายสัมมาชีพ และ 2) ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายสัมมาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) องค์ความรู้ของเครือข่ายสัมมาชีพ โดยเครือข่ายพื้นที่ต้นแบบมีเป้าหมายสำคัญในการยกระดับการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน การขับเคลื่อนองค์ความรู้จึงอยู่บนฐานของการมีคุณภาพชีวิตทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ดีขึ้น การอาศัยองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นสิ่งสำคัญในการนำทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาแก้ไขปัญหาหรือยกระดับคุณภาพการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ระบบนิเวศ และปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะของการถ่ายทอดและการสั่งสมให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่และตอบสนองต่อนิเวศวิทยาชุมชน ความสามารถในการรักษาและต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงปันผลออกมาในรูปแบบของผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนที่สร้างอาชีพและเป็นแหล่งรายได้สำคัญของชุมชน ดังเช่น **กลุ่มอาชีพชุมชนดงตะขบ ตำบลดงตะขบ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร** พบว่าการถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมในการนำผลิตภัณฑ์จากการสานไม้ไผ่มาใช้ให้เกิดประโยชน์การครัวเรือน โดยการส่งต่อและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของสมาชิกในชุมชนจะมีพื้นที่วัดเป็นพื้นที่สาธารณะสำคัญของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทั้งนี้การที่มีผู้นำตามประเพณีที่สำคัญคือเจ้าอาวาสวัดดงตะขบเป็นผู้มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์และส่งต่อภูมิปัญญาจากสมาชิกของชุมชนได้ร่วมกัน จึงส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงยังปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ขณะที่**กลุ่มอาชีพทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย** พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพในพื้นที่นี้เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่คือ การปลูกฝ้าย นำมาสานต่อองค์ความรู้ยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ทอผ้าไทยภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐผ่านหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และ**กลุ่มอาชีพท่าผาเซรามิก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง** พบว่า องค์ความรู้ที่สำคัญของกลุ่มอาชีพนี้คือการอนุรักษ์ รวมทั้งปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภายในครัวเรือนจากการทำถ้วยชามและอุปกรณ์จากเครื่องปั้นดินเผา โดยการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนแห่งนี้จะเน้นการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาภายในครัวเรือนที่แต่ละแห่งจะเป็น

ผู้ประกอบการส่งผลให้แต่ละครัวเรือนจะมีเอกลักษณ์ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดินเผาลวดลายและความคงทนที่มีลักษณะเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ของเครือข่ายสัมมาชีพจะเกิดการถ่ายทอดและต่อยอดให้เกิดประสิทธิภาพได้จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้การบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วมควบคู่ไปกับองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือการบริหารจัดการภายในเครือข่ายสัมมาชีพจะอาศัยหลักการการเข้ามามีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของสมาชิก นอกจากนี้ กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีนับเป็นตัวกลางสำคัญในเชื่อมร้อยสายสัมพันธ์ภายในกลุ่มเครือข่ายให้ดำเนินงานด้วยความสามัคคีและแบ่งปันประสบการณ์ขององค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม อีกทั้งการมีหน่วยงานภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการเปิดพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจะช่วยสร้างช่องทางการสื่อสารและระดมความคิดเห็นของสมาชิกภายในเครือข่ายได้เช่นเดียวกัน ดังเช่นกลุ่มอาชีพท่าผาเซรามิก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้รวมตัวกันเพื่อเปิดช่องทางสื่อสารทางการตลาดในช่วยของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มอาชีพชุมชนดงตะขบ ตำบลดงตะขบ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นจุดร่วมสำคัญขององค์ความรู้ของเครือข่ายสัมมาชีพในการบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม

2) ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายสัมมาชีพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวมรวมข้อมูลสามารถวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายสัมมาชีพได้ 4 ประการสำคัญคือ (1) ปัจจัยด้านการสื่อสาร เป็นการสื่อสารเป้าหมายและประโยชน์ของการเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายสัมมาชีพรวมไปถึงการสื่อสารความเข้าใจยุทธศาสตร์และการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการรับสารและการตอบโต้ข้อมูลเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับสังคมสมัยใหม่ได้สร้างการสื่อสารในเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนความสำเร็จของเครือข่ายสัมมาชีพอีกด้วย (2) ปัจจัยด้านความคิดสร้างสรรค์ เป็นการอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ซึ่งเป็นการผนวกความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นทุนทางปัญญาเข้ากับผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนที่เป็นทุนของชุมชนเพื่อยกระดับการสร้างรายได้และเอกลักษณ์ให้กับสินค้า (3) ปัจจัยด้านความเสียสละ การเสียสละเป็นส่วนสำคัญในการสร้างจิตสำนึกร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มให้ตระหนักถึงการดำเนินกิจกรรมและความสำเร็จแบบส่วนร่วม และ (4) ปัจจัยด้านการสรุปบทเรียน การสรุปบทเรียนความสำเร็จของการดำเนินงานเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาลักษณะคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือลักษณะผลิตภัณฑ์สินค้า ซึ่งเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย

2. ถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน

แนวทางการยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพได้อาศัยกรอบคิดกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้จากการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรมภายใต้บริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (LIST Model) ของพระสุธีรัตนบัณฑิต (2561) มาช่วยในการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

L: Learning การเรียนรู้ ชุมชนจะต้องเรียนรู้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อจะช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน โดยการเรียนรู้จะต้องอาศัยการเรียนรู้ภายในกลุ่มชุมชนบนฐานของการแลกเปลี่ยนความคิดและการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าจากฐานทรัพยากรชุมชน ซึ่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

I: Innovation นวัตกรรม การใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการบนฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนจะช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นการคำนึงถึงความสมดุลระหว่างสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “นวัตกรรม” การเรียนรู้ ถ่ายทอด ต่อยอด และสร้างผลิตผลที่สร้างสรรค์จะช่วยให้เกิดการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดองค์ความรู้

S: Sustainable Action การปฏิบัติการเพื่อความยั่งยืน การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติการเพื่อความยั่งยืนอาจจะต้องคำนึงถึงคน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม การจะต่อยอดและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนขึ้นมาได้จะต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญคือการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีการต่อยอดและรักษาคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในการคำนึงถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและวิถีวัฒนธรรมของการดำรงชีวิต รวมไปถึงการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะช่วยให้คุณภาพผลิตภัณฑ์อยู่ภายใต้ความสมดุลของนิเวศวิทยาชุมชน

T: Transformation การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์จะต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์และคำนึงถึงทุกคนในชุมชน การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่ช่วยยกระดับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพให้แก่พื้นที่เป้าหมายที่รับองค์ความรู้

3. แนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือทำกิจกรรมร่วมกัน การเชื่อมโยงของเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมมี 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีเครือข่ายทางสังคมที่เป็น

ทุนทางสังคมในการช่วยให้เกิดความสำเร็จของเครือข่ายสัมมาชีพ โดยเครือข่ายที่เกิดเป็นการรวมกลุ่มที่เกิดตามประเด็นปัญหาและเกิดขึ้นเพื่อสร้างอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม ประกอบกับการสร้างสัมพันธ์เครือข่ายภายในและภายนอกจะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายจนนำมาสู่การพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง การสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพสู่ระดับนโยบายจึงจำเป็นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอนคือ 1) การแสวงหาผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเป็นการหาผู้นำเครือข่ายที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ ทั้งนี้บุคคลที่เป็นผู้นำที่มีศักยภาพเพียบพร้อมจะมีส่วนในการขับเคลื่อนกลุ่มทางสังคมให้เป็นเครือข่ายได้มากกว่า โดยเฉพาะบุคคลที่มีการเสียสละและเป็นตัวแบบที่ดีให้กับสมาชิก 2) การจัดตั้งเครือข่าย กล่าวคือระยะการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นเครือข่าย เป็นระยะที่เริ่มมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วมกัน ทั้งนี้กระบวนการต่าง ๆ เกิดขึ้นภายใต้การยึดมั่นผลประโยชน์และการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายสัมมาชีพเป็นหลัก ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การจัดกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ตอบสนองต่อปัญหาที่ได้ตั้งไว้ และ 3) การดำเนินการและประเมินผล กล่าวคือการประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในระดับปัจเจกซึ่งเป็นการตีความระหว่างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ที่ทำให้เกิดการประเมินผลระหว่างสมาชิกเครือข่าย ตลอดจนการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมและประสบการณ์ที่ผ่านมา กระบวนการนี้จะทำการคงไว้ซึ่งสภาพของการเป็นเครือข่ายให้คงไว้ซึ่งเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม และรักษาแบบแผนของเครือข่ายไว้ได้

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนจะต้องอาศัยนวัตกรรมเครือข่ายทางสังคมในการยกระดับเครือข่ายชุมชน โดยองค์ความรู้ที่เกิดและสามารถสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพได้คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้การบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้ปัจจัยความสำเร็จ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านความเสียสละ และด้านการสรุปบทเรียน ขณะที่การยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อเข้าใจพื้นที่ การปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมโดยเฉพาะนวัตกรรมเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งความยั่งยืนในการพัฒนา และการมุ่งสู่การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้การขับเคลื่อนและขยายรูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพสู่ระดับนโยบายจะต้องอาศัยการสร้างผู้นำ การสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผลเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน โดยมุมมองจากการศึกษาของ พระสุธีรัตนบัณฑิต (2561) แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กับสังคม นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่เป็นทั้ง

นวัตกรรมทางความคิดและวัตถุ ซึ่งจะนำไปสู่การรักษารูปแบบของเครือข่ายที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนที่จะสร้างผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ความยั่งยืนและสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นยังจำเป็นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย โดยการยกระดับอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อเกิดการถ่ายถอดองค์ความรู้สู่พื้นที่เป้าหมาย

เมื่อพิจารณาปัจจัยความสำเร็จ 4 ด้าน และการยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพจะต้องอาศัยทุนทางสังคมที่สำคัญคือ การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ความไว้วางใจของเครือข่าย บรรทัดฐานในการปฏิบัติของเครือข่าย การถ่ายทอดและสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรชุมชน และผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนที่ได้รับการสร้างสรรค์จากเครือข่ายสัมมาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม โดย Robert Putnum (1993) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกมีการรวมตัวกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน (Norm of Trust) และมีองค์ประกอบสำคัญของการสั่งสมขึ้นเป็นทุนทางสังคมคือ เครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานในการปฏิบัติ ผ่านปฏิบัติการของสถาบันทางสังคมที่เป็นจุดเริ่มต้นของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขณะที่ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) อธิบายทุนทางสังคมในมโนทัศน์ของการดำรงชีพ (Livelihoods) ไว้ว่า ทุนทางสังคมเป็นทุนที่มีอยู่ในสังคมและสามารถนำมาใช้ในการสร้างเครือข่ายทางสังคมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตบนพื้นฐานของความไว้วางใจและการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน การรวมกลุ่มทางสังคม และบรรทัดฐานหรือค่านิยมที่คนในเครือข่ายยอมรับร่วมกันและเชื่อมโยงไปยังระบบความเชื่อของสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย

ทั้งนี้ ข้อเสนอของ Pierre Bourdieu (1986) อธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลซึ่งสามารถสะสมได้ในตัวของปัจเจก และสามารถเปลี่ยนแปลงสู่ทุนประเภทต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสัญลักษณ์ ตลอดจนทุนทางเศรษฐกิจ โดยการพิจารณาทุนทางสังคมในการยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพมีลักษณะเป็นการสร้างสำนึกร่วมที่เป็นความสัมพันธ์ร่วมกันทั้งในระดับสมาชิกของกลุ่มอาชีพและภาคีเครือข่าย ซึ่งช่วยให้เกิดยกระดับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยความสำเร็จที่เกิดขึ้น จากทั้งระดับภายในองค์กรคือการวัฒนธรรมองค์กรที่ทำให้สมาชิกกลุ่มอาชีพสามารถมาประกอบกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง การสร้างสัญลักษณ์ที่สมาชิกกลุ่มยึดถือร่วมกัน อาทิ การสร้างบรรทัดฐานในการใช้ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน และปัจจัยภายนอกจากการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งให้การสนับสนุนในด้านทุนทรัพย์ ดังนั้นการพิจารณาถึงทุนทางสังคมในการยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพจึงมีลักษณะเป็นกลไกการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสมาชิกและภาคีเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่

การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพอย่างยั่งยืนได้

การพิจารณาการพัฒนาสัมมาชีพชุมชนที่ต้องอาศัยการประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสังคม การศึกษาของ สรรณ์ญา กระสังข์ และคณะ (2560) ได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพชุมชนพบว่ากระบวนการพัฒนาสัมมาชีพชุมชนเกิดจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากควบคู่กับองค์ความรู้สมัยใหม่และการใช้ทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้เดิมผสมผสานเข้ากับกับองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป ดังนั้น การพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยทรัพยากรชุมชนและการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนผสานเข้ากับนวัตกรรมทางสังคมในลักษณะของเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจให้เกิดความยั่งยืนภายใต้ฐานทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน ขณะที่มุมมองของเครือข่ายทางสังคมในฐานะนวัตกรรมทางสังคม สุริชัย หวันแก้ว (2561) ได้กล่าวถึงนวัตกรรมทางสังคมจะเกิดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขของการมีความคิดใหม่และประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์ตอบสนองความต้องการของชุมชน ประกอบกับการสร้างความสัมพันธ์ใหม่เพื่อปรับปรุงสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเครือข่ายที่เข้มแข็งจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและสามารถดึงศักยภาพของทรัพยากรเหล่านั้นพัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวในบริบทสังคม เช่นเดียวกับงานของสายชล ปัญญชิต และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ (2561) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งเกิดจากการระดมทรัพยากรในชุมชนทั้งสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเชื่อมต่อกันเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ประกอบกับความร่วมมือของคนในชุมชนจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนได้ในการพัฒนาบนฐานของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางสังคม

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยครั้งนี้พบว่า แนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน แสดงให้เห็นว่ามีทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนคือ การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ความไว้วางใจของเครือข่าย บรรทัดฐานในการปฏิบัติของเครือข่าย การถ่ายทอดและสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรชุมชน และผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนที่ได้รับการสร้างสรรค์จากเครือข่ายสัมมาชีพ ภายใต้ปัจจัยความสำเร็จ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านความเสียสละ และด้านการสรุปบทเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยในการยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็ง และเกิดความไว้วางใจของเครือข่าย มีการพัฒนาต่อยอดด้านการสื่อสารภายในเครือข่าย การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การเสียสละในการทำงานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน และการมีส่วนร่วมและการสรุปบทเรียนที่เกิดขึ้นจากสมาชิกในเครือข่ายเพื่อพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์สินค้า (ภาพที่ 1)

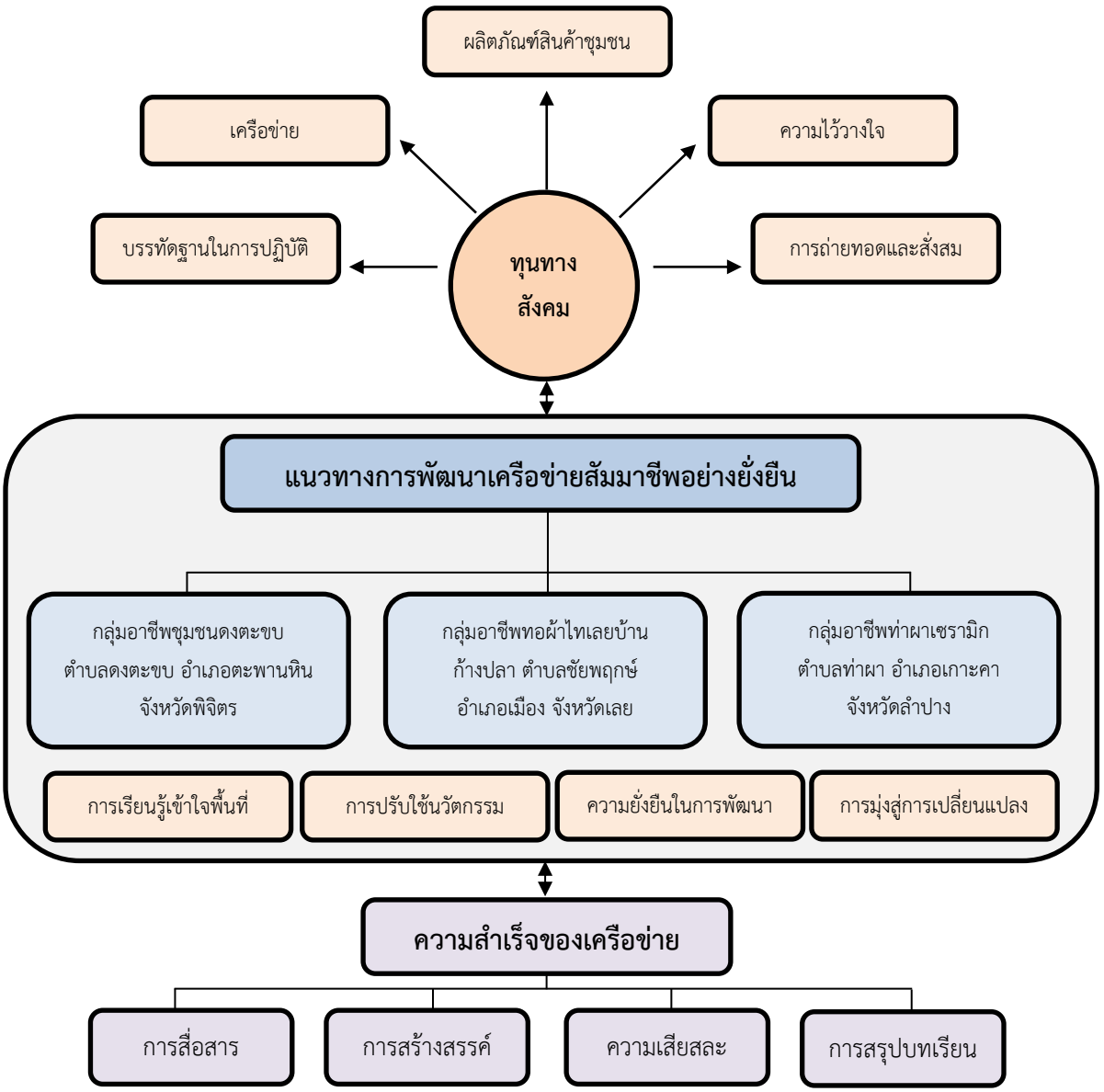

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพอย่างยั่งยืน
ที่มา: คณะผู้วิจัย (2564)

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับนโยบาย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติควรสนับสนุนให้เกิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการยกระดับองค์ความรู้ให้เกิดการพัฒนารายได้จากการผลิตสินค้าชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และกรมการพัฒนาชุมชนควรร่วมมือกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดและกรมสรรพากร ในการเปิดช่องทางการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนให้เข้าสู่ช่องทางการตลาดออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งควรส่งเสริมให้การซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน สามารถลดหย่อนภาษีตามกฎหมายได้สองเท่า

2) ข้อเสนอแนะการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับปฏิบัติการ สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมพัฒนาชุมชนควรดำเนินนโยบายให้เกิดการจัดทำเครือข่ายสัมมาชีพของกลุ่มเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน (Uniqueness Local Product Cluster) และกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนประจำจังหวัด เพื่อสร้างให้เกิดความโดดเด่น และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน

3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการใช้แนวทางการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อยกระดับการบริหารจัดการเครือข่ายสัมมาชีพระดับจังหวัดที่มีความพร้อมในการยกระดับรายได้ และขยายต่อการดำเนินงานในเชิงพื้นเลี้ยงให้กับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง

จามะรี เชียงทอง. (2549). *สังคมวิทยาการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2547). *พะเยาท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ความเป็นท้องถิ่น: หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์การท้องเที่ยว.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และคณะ. (2561). *การส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดรองและมีรายได้น้อย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ: การศึกษากลุ่มจังหวัดอีสานใต้ (ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). *มโนทัศน์การดำรงชีพ.* เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.

พระสุธีรัตนบัณฑิต. (2561). *List Model for Research and Social Development*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ และคณะ. (2562). *การยกระดับผลิตภัณฑ์และสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สรรณ์ญา กระสังข์ และคณะ. (2560). *การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพชุมชนในพื้นที่อำเภอปรางค์กู่และอำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สฤณี อาชวานันทกุล. (2562). *มายานวัตกรรม.* กรุงเทพฯ: ซอลท์.

สายชล ปัญญชิต, และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. (2561). ภูมิปัญญากับการพัฒนา: บทวิเคราะห์ว่าด้วยการบวชป่าเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 8(1), 253-263.

สุริชัย หวันแก้ว (2561). วาระการพัฒนาโลกกับอนาคตไทย – กระแสปฏิรูปอ่อนล้าหรือเดินในเขาวงกต?. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 44(1), 1-18.

หทัยรัตน์ บุณโยปัษฎัมภ์. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: รุ่งเรือง.

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital. In Handbook of theory and research for the sociology of education.* New York: Greenwood.

Putnum, R. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy* (Graduate's Thesis). Princeton University. Princeton.

การศึกษาเปรียบเทียบการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองของไทยและต่างประเทศ*

A COMPARATIVE STUDY OF ELDERS' LIFESTYLE IN URBAN AREAS OF THAILAND AND FOREIGN COUNTRIES

จารุวรรณ ขำเพชร
Jaruwan Kumpetch
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
E-mail: kjaruwan@yahoo.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนคลองเตยกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ และเพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมที่เหมาะสมด้านการสร้างที่พักอาศัยในเมือง ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการศึกษา การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเก็บข้อมูลการลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้สูงอายุในชุมชน พื้นที่ศึกษาพื้นที่เมืองคือชุมชนคลองเตย ล็อค 19-22

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคลองเตยเป็นตำนานของชุมชนแออัดของประเทศไทย ความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้กับการก่อสร้างท่าเรือ จากการเวนคืนที่ดินตำบลคลองเตยและบางจาก เพื่อใช้ในกิจการขนส่งทางเรือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2486 และต่อมาได้ยกระดับเป็นการท่าเรือแห่งประเทศไทย การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนคลองเตย ล็อค 19-22 ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บนแฟลตในห้องของตน และมาร่วมกิจกรรมส่วนรวมเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น การศึกษาลักษณะการใช้ชีวิตโดยใช้นวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่คลองเตยหากเทียบกับลักษณะการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยในเมืองของต่างประเทศ พบว่ามีนวัตกรรมที่ช่วยในการใช้ชีวิตได้มากกว่าได้แก่ที่พักอาศัย และเครื่องมือที่ช่วยการสัญจรให้สะดวกขึ้น แต่ความเป็นชุมชนคลองเตยที่ยังคงมีทุนชุมชนเป็นรากฐานสืบเนื่องถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ; นวัตกรรม; คลองเตย

---

*Received February 27, 2022; Revised March 13, 2022; Accepted March 13, 2022

Abstract

The objectives of the study were to compare the lifestyle of elders who lived in Khlong-toei area with the lifestyle of elders who lived in overseas and to study innovation that were suitable for housing construction in urban areas. The methodology was Qualitative, field Research, collecting data from document related to history of community, in terms of socio-economy and culture. The field research was used to collect data through participant observation including in-depth interviewing the elders. The Block 19-22 of Khlong-toei community was used as the unit of the study.

Findings were that Khlong-toei community was one of Thailand's historical slum areas. The history of community was related to the construction of Port and the expropriation of land at Khlong-toei and Bang-Chak sub-districts. The port was constructed for Sea Freight purposes and later was promoted to be 'Port Authority of Thailand'. The elders living in the area mainly stayed in their rooms and only participated in necessary activities. After comparing the lifestyle based on the innovations supported elders between Thailand and foreign countries, the study was found that the efficient innovations that helped elders to live safely were housing tools and transportation aids. However, Khlong-toei community had a community capital which has been the strong foundation of the community until today.

Keywords: Elderly; Innovation; Khlong-toei

บทนำ

พื้นที่เมืองคือพื้นที่ที่มีการปะทะสังสรรค์ของกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งฐานะ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา เพศวัย ภาษา ชนชั้น และสถานภาพ ตลอดจนถึงวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันจะมีความหลากหลายและจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่จะช่วยขับเคลื่อนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรูปแบบใหม่ได้ การศึกษาเรื่องเมืองที่ปรากฏมักจะได้ยินถึงคำว่า“เมืองครอบคลุม”จากภาษาอังกฤษที่ว่า inclusive cities แนวคิดดังกล่าวมีสาระสำคัญเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาที่เปิดกว้างและตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนที่หลากหลายในเมือง อันจะสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนหรือ SDGs (Sustainable Development Goals) หมายถึงเมืองที่เท่าเทียมและทั่วถึงอันเป็นหนึ่งสิ่งชี้วัดสำคัญในเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เมืองจะต้องมีความเท่าเทียมและ

สร้างโอกาสให้คนได้อย่างเสมอภาค ทั้งการเข้าถึงทรัพยากรของเมืองและผลประโยชน์ที่จะได้จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงเพื่อลดการกีดกันคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งออกไปจากสังคมหรือพื้นที่

การขยายตัวของเมืองในประเทศไทยเริ่มต้นจากเมืองโตเดี่ยวเพียงเมืองเดียว คือ กรุงเทพมหานครเนื่องจากมีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย โดยการศึกษาการกระจายตัวและเติบโตของเมืองทางด้านสถาปัตยกรรม พบว่ามีลักษณะสำคัญๆ สู่พื้นที่ชานเมืองจนต่อเนื่องกับจังหวัดข้างเคียง โดยการขยายตัวทางทิศใต้เป็นการขยายเพื่ออุตสาหกรรมและคลังสินค้าเป็นส่วนมากเพราะสะดวกกับการติดต่อท่าเรือคลองเตยและการขนส่งตามลำน้ำเจ้าพระยา จากจุดนี้เองที่มีการขยายตัวทางทิศใต้เพื่อนำไปสู่เส้นทางการค้าขนส่งสินค้าออกทางทะเลโดยเชื่อมกับแม่น้ำจ้าพระยาทำให้ผู้คนเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานในบริเวณท่าเรือคลองเตยจำนวนมากซึ่งแตกต่างจากการขยายตัวไปทางทิศตะวันตกที่ค่อนข้างช้าเพราะพื้นที่โดยรอบยังคงเป็นสวนผลไม้อยู่และพื้นที่ในการอยู่อาศัยเสียครึ่งหนึ่งกว่าการใช้ที่ดินทั้งหมด การขยายตัวดังกล่าวเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรม ที่เริ่มในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2504 ที่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นปีแรก และมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในภาคประชาชน แต่การพัฒนาตามแผนพัฒนาฯต่อเนื่องมาพบว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งหวังจะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน กลับกลายให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจของผู้คนที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่ที่แตกต่างกันมากขึ้น โดยยิ่งมีการเร่งใช้แผนพัฒนามากขึ้นเท่าใด ความเจริญและผลของการพัฒนายิ่งกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและเมืองบริวารมากขึ้น ส่งผลให้กรุงเทพมหานครเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกลายเป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษา สาธารณสุข การเมืองตลอดจนการพาณิชย์และอุตสาหกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะของการพึ่งพาในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีจึงเข้ามาสู่ส่วนกลางแทบทั้งสิ้น

พื้นที่เมืองแห่งหนึ่งในกรุงเทพคือคลองเตย ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาตามการคาดหวังเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีความเป็นมาเล่าถึงการก่อกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. 2786 โดยการเวนคืนที่ดินตอนปากคลองพระโขนงมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 2,259 ไร่ 2 งาน 72.05 ตารางวา เพื่อใช้พัฒนาด้านบริการขนส่งท่าเรือและเพื่อยกระดับเป็นการท่าเรือแห่งประเทศไทยมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงคมนาคม และต่อมาการท่าเรือแห่งประเทศไทยมีนโยบายการใช้ที่ดินแห่งนี้เพื่อสร้างท่าจอดเรือและทำโกดังสำหรับการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ แต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นอุปสรรคในการขยายท่าเรือ โครงการขยายท่าเรือจึงหยุดชะงักมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2495 ได้มีการขยายท่าจอดเรืออีกครั้งหนึ่งและในปี พ.ศ. 2525 การท่าเรือแห่งประเทศไทยมีท่าจอดเรือใหญ่พอที่เรือเดินสมุทรสามารถจอดขนถ่าย

สินค้าได้คราวละ 13 ลำ พร้อมกัน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514) จากการศึกษาถึงความเป็นมาหรือการก่อเกิดของชุมชนคลองเตยที่กล่าวว่าเป็นตำนานของชุมชนแออัดในประเทศไทยนั้น ข้อมูลพบว่าจากการเวนคืนที่ดินจำนวน 2,259 ไร่ ในขณะนั้นนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงเพียง 400 ไร่เท่านั้น ซึ่งกิจกรรมของการท่าเรือจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก และที่ดินที่ถูกเวนคืนไว้แล้วแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จึงทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก บ้างก็มาจากต่างจังหวัดโดยตรงเพื่อเข้ามาหางานทำ บ้างก็อพยพมาจากการกวาดล้างแหล่งเสื่อมโทรมแหล่งอื่นในกรุงเทพฯ มีการตั้งเป็นชุมชนขึ้นหลายชุมชน เช่น ชุมชนริมคลองสามัคคี ชุมชนหลังอาคารทวิช (สลัมร่วมใจพัฒนา) ชุมชนวัดคลองเตย เป็นต้น เหตุผลสนับสนุนส่วนหนึ่งที่ผู้คนเข้ามาในคลองเตยจำนวนมากเพราะกองทัพสหรัฐมีความต้องการแรงงานในการจัดตั้งฐานทัพ ตลอดจนทำงานต่างๆ ภายในที่ตั้งจึงทำให้ผู้คนในต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครหลั่งไหลเข้ามาหางานทำด้วยค่าแรงที่สูง ในขณะที่การท่าเรือก็เริ่มมีปัญหากับแรงงานที่นำมาก่อสร้างท่าเรือเสร็จแล้วไม่ยอมกลับพากันยึดแคมป์คนงานเป็นที่พักอาศัยและประกอบอาชีพต่อเนื่องจนกลายเป็นชุมชนย่อย ๆ ขึ้นมาบนที่ดินของการท่าเรือ ลำดับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคลองเตยจึงพัวพันอยู่กับการถูกคำสั่งให้รื้อย้ายออกไปจากบริเวณพื้นที่ของการท่าเรือเพื่อนำพื้นที่คืนมาก่อสร้างและใช้ประโยชน์เกี่ยวกับกิจการของการท่าเรืออย่างต่อเนื่อง

จากภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนคลองเตยในอดีตที่สืบค้นหลงเหลือในปัจจุบัน เราจะมองเห็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารพักอาศัยถูกปลูกสร้างขึ้นมามีลักษณะไม่ถาวร ไม่มีระเบียบและมีความแออัด แต่ก็เนื่องจากการท่าเรือฯ ไม่อนุญาตให้มีการสร้างแบบถาวรขึ้น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของชาวชุมชน จึงส่งผลต่อการสร้างที่อยู่อาศัยที่ไม่มีความแข็งแรงและปลูกกันอยู่อย่างแออัด ผิดสุขลักษณะ สถาบันมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) และคณะสังคมสังเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนคลองเตย ใน พ.ศ.2516 ได้ดำเนินการสำรวจในรูปแบบ House to House surveys และสรุปประเด็นที่สามารถสะท้อนถึงลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคลองเตยได้ว่า “ข้อมูลด้านครอบครัวและสังคมชุมชนคลองเตยไม่มีความแตกต่างทางด้านศาสนาและเชื้อชาติ และการกระจายของอายุ เพศ และระดับรายได้อยู่ในเกณฑ์ดี ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มีความสัมพันธ์ทางครอบครัว การมีงานทำ รวมถึงทัศนคติที่ดีต่อชุมชนของตนเอง จำนวนประชากรในแต่ละครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 5 และพบว่าไม่มีปัญหาการว่างงาน แต่ปัญหาที่พบ คือ การมีงานที่มีรายได้น้อย จึงไม่สามารถที่จะจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยหรือสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และการที่มีรายได้น้อยส่งผลต่อการศึกษาของเด็กและปัญหาสุขภาพตามมาอีกด้วย ชุมชนคลองเตยมีอัตราการขยายตัวสูงทั้งจากอัตราการเกิด และอัตราการย้ายถิ่นที่เข้ามาในพื้นที่สูง ผู้คนอยู่ในพื้นที่เป็นระยะ

เวลานานติดต่อกันมากกว่า 30 ปี สะท้อนให้เห็นถึงขาดมาตรการในการควบคุมการตั้งถิ่นฐาน ที่เกิดการหยั่งรากลึกในทางเศรษฐกิจและสังคมลงในพื้นที่”

เป็นที่ทราบกันว่าสถานการณ์ผู้สูงอายุของโลกมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรที่ทุกสังคมทั่วโลกได้เผชิญกับสถานการณ์ผู้สูงอายุมีอัตราเพิ่มขึ้น โดยรายงานของธนาคารโลก พบว่าภูมิภาคเอเชียเป็นภูมิภาคที่จะก้าวสู่สังคมผู้สูงวัยมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ ภายในปี พ.ศ. 2583 นี้ จะส่งผลทำให้ตลาดแรงงานลดลงร้อยละ 5 ของประชากรทั้งหมดในภูมิภาคเอเชีย จากการคาดการณ์สัดส่วนของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนรวมทั้งจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ในพ.ศ. 2453-2568 พบว่าญี่ปุ่นจะมีอัตราผู้สูงอายุร้อยละ 33.39 เกาหลีร้อยละ 18.49 จีนร้อยละ 15.61 ไทยร้อยละ 15.36 สิงคโปร์ร้อยละ 13.38 และอินโดนีเซียร้อยละ 10.04 (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2558) จนกระทั่งถึงปัจจุบันจะพบว่าจำนวนผู้สูงอายุมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้น โดยประเทศสิงคโปร์มีผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นจำนวนร้อยละ 18.7 เป็นอันดับหนึ่งในอาเซียนที่มีผู้สูงอายุมากที่สุด รองลงมาคือประเทศไทยที่มีประชากรสูงอายุร้อยละ 16.5 หรือ 11 ล้านคนจากประชากร 65.9 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้คาดการณ์สัดส่วนของผู้สูงอายุต่อจำนวนประชากรว่าในปี พ.ศ. 2573 จะมีผู้สูงอายุร้อยละ 19.12 และในพ.ศ. 2583 จะมีผู้สูงอายุร้อยละ 32.12 ของประชากรทั้งหมดในประเทศไทย จึงนับว่าเป็นสถานการณ์ของผู้สูงอายุที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสนใจเพราะประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยโดยสมบูรณ์นั่นคือสัดส่วนประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 และจากทิศทางการพัฒนาตามกระแสโลกโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่นำแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนครอบคลุม 17 เป้าหมาย ทั้งกำจัดความยากจน ลดความหิวโหย สร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาและความเท่าเทียมทางเพศ มีน้ำและอากาศสะอาด ฯลฯ รวมทั้งการมีที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิต โดยองค์กรระดับโลกพยายามที่จะให้ทุกประเทศทั่วโลกที่มีการพัฒนาว่าจะต้องไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลังแม้แต่คนเดียว ดังที่ปรากฏเป็นนโยบายการพัฒนาของประเทศไทยว่า No One Left Behind แต่สถานการณ์การพัฒนาของโลกที่ผู้คนส่วนใหญ่ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นที่เข้ามาอยู่อาศัยในเมือง ชีวิตของคนในเมืองโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะต้องใช้ชีวิตท่ามกลางสังคมเมืองที่ขาดการดูแลและนวัตกรรมเพียงพอที่ใช้ในชีวิต

ทั้งนี้ นวัตกรรม หมายถึง ความคิดการปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้นเมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพประสิทธิผลสูง

กว่าเดิมทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย Rocers ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม (Innovation) ว่านวัตกรรม คือความคิดการกระทำหรือวัตถุใหม่ๆ ซึ่งถูกระบุว่าเป็นสิ่งใหม่ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรืออื่นๆ ของการยอมรับในสังคม (Innovation is a no idea, practice all object, that is perceived at new by the individual all other unit of adoption) ดังนั้น นวัตกรรมอาจหมายถึง สิ่งใหม่ๆ ดังต่อไปนี้ 1) สิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ใดเคยทำมาก่อนเลย 2) สิ่งใหม่ที่ไปทำมาแล้วในอดีตและได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ 3) สิ่งใหม่ที่มีการพัฒนาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้สูงอายุในเมืองจะนำเสนอนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย ดังตัวอย่างการนำเสนอเรื่อง Senior Co-housing โดยนายแพทย์สันต์ ใจยอดศิลป์ ว่า Senior Co-housing หมายถึงรูปแบบชุมชนที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่คนที่วางแผนจะอยู่อาศัยเป็นผู้ที่รู้จักกันมาก่อนหรือมาทำความรู้จักกันก่อน และตกลงกันในทิศทางหลักของชุมชนที่จะจัดตั้งขึ้นและตั้งอยู่ใกล้กับ Wellness We Care Center ที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี แม้ว่าสภาพแวดล้อมของ Senior Co-housing ลักษณะนี้เป็นการนำเสนอลักษณะของการบริหารจัดการว่าเมื่อผู้คนที่เป็นผู้สูงวัยตกลงที่จะไปใช้ชีวิตร่วมกันทั้งคนที่รู้จักกันมาก่อนหรือคนที่ไม่รู้จักจะมีการออกแบบ Co-housing ที่ร่วมกันว่าลักษณะขอบเขตอาคารหรือระบบกฎเกณฑ์ภายในชุมชนว่าต้องมีลักษณะไหนรวมถึงแนวคิดในการบริหารจัดการร่วมกัน ทั้งนี้นอกจากที่ผู้อาศัยของผู้สูงอายุอีกหลายประการที่พบคือ คือโครงการสวางคนิวาส ดำเนินการโดยสภากาชาดไทย ตั้งอยู่ที่ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ อันประกอบไปด้วยอาคารที่พักอาศัย และอาคารเพื่อการบริหารจัดการ รวมทั้งการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณะสุข เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี (Active aging)

พื้นที่ชุมชนคลองเตยเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งในเมืองที่มีจำนวนผู้สูงอายุอยู่จำนวนมาก ด้วยความเป็นมาของพื้นที่ที่ผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยในระยะเวลาที่ผ่านมาเนิ่นนานจนกระทั่งมีครอบครัวและลูกหลานที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น และยังคงอาศัยอยู่ในชุมชน แม้ว่าในขุมชนคลองเตยจะได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างมากแล้วก็ตามแต่ด้วยสภาพอาคารที่พักอาศัยที่ก่อสร้างมาเป็นระยะเวลานานทำให้ไม่เหมาะสมในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในภาวการณ์ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนคลองเตยกับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

2. เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมที่เหมาะสมด้านการสร้างที่พักอาศัยในเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองของไทยและต่างประเทศ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งการค้นคว้าจากเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เรื่องชุมชนคลองเตย ด้วยชุมชนคลองเตยคือพื้นที่ชุมชนแออัดที่เป็นตำนานจากการขยายตัวและเติบโตของพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานคร ข้อมูลเอกสารด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกับการขยายตัวของพื้นที่เมืองโดยเฉพาะการสร้างท่าเรือคลองเตย วิธีการศึกษาการรวบรวมข้อมูลคือการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับผู้สูงอายุในชุมชนคลองเตยที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในชุมชนมาไม่ต่ำกว่า 30 ปี และเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นไม่น้อยกว่าปีละ 3 ครั้ง รวมทั้งผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตประจำวันพักผ่อนหรือทำกิจวัตรบริเวณด้านหน้าแฟลตสม่ำเสมอไม่ต่ำกว่าวันละ 4 ชั่วโมง โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 6 คนที่มีอายุตั้งแต่ 60-80 ปีทั้งชายและหญิง และนำข้อมูลผู้สูงอายุที่คลองเตยไปเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุในประเทศสิงคโปร์ที่มีที่พักอาศัยแบบรวมกลุ่มหรือแฟลตที่ทางการสร้างให้ รวมถึงการมีเทคโนโลยีนวัตกรรมการใช้ชีวิตในพื้นที่เมือง

ผลการวิจัย

สำหรับการศึกษาผู้สูงอายุในเมืองสำหรับประเทศไทย การให้ความหมายของผู้สูงอายุตามองค์การอนามัยโลกและพระราชบัญญัติผู้สูงอายุฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2546 ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และได้มีการใช้ความหมายของผู้สูงอายุนี้เป็นการกำหนดช่วงที่ผู้สูงอายุมีโอกาสเริ่มได้รับสิทธิต่าง ๆ จากทางราชการด้วย ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ชรา”ว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุด ทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะก่อให้เกิดความหดหู่ใจ นอกจากนี้การแบ่งช่วงวัยของผู้สูงอายุยังสามารถแบ่งย่อยออกไปในแต่ละช่วงของกลุ่มอายุว่าเป็นผู้สูงอายุตอนต้น ตอนกลาง หรือตอนปลายได้อีกด้วย ทั้งนี้ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่สามารถจำแนกผู้สูงอายุออกไปได้ทั้งทฤษฎีทางชีววิทยา ทฤษฎีทางจิตวิทยา และทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทั้งนี้กระบวนการสูงอายุเป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัติภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้างของแต่ละสังคมซึ่งเป็นผู้ให้ความหมายหรือตีความการรับรู้เกี่ยวกับการสูงอายุ (สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ์, 2559) ทำให้อายุเริ่มต้น ที่ใช้ในการนิยามผู้อายุหรือระบุถึงการเข้าสู่ความสูงอายุของบุคคลที่ใช้กันอยู่ปัจจุบันไม่สามารถอธิบายถึงหลักการและเหตุผลที่ชัดเจนหรือข้อตกลงหรือเกณฑ์ข้อตกลงที่เป็นสากล โดยทั่วไปพิจารณาจากองค์ประกอบในด้าน

ต่างๆ เช่น การสูงอายุตามวัยหรือปฏิทินที่ผ่านไป สภาพร่างกายและความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการใช้ชีวิต การเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคม (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553) อย่างไรก็ตามการทำความเข้าใจในเรื่องของความสูงอายุมักจะอธิบายในเชิงปรากฏการณ์เชิงลบว่าเป็นช่วงของพัฒนาการของร่างกายที่เสื่อมถอย หรือเสื่อมโทรม หรือว่าสึกหรอลง หรือมักจะถูกให้คำนิยามในเชิงตีความว่าไม่มีประโยชน์ หรือการพึ่งพาตนเองได้น้อยนั้นคือสิ่งที่ผู้สูงอายุมีนิยามในด้านลบ และจะนำไปสู่การทำความเข้าใจของผู้คนว่าวัยผู้สูงอายุ ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะนำไปผูกติดกับอายุจากการทำงาน แต่ความจริงอายุที่หยุดทำงานหรืออายุที่เกษียณในทางปฏิบัติมีแนวโน้มอยู่ในช่วงที่เร็วขึ้น ฉะนั้นมิได้หมายความว่าผู้สูงอายุจะใช้ตัวชี้วัดในเรื่องของอายุการทำงานอย่างเดียว (เฉลิมพล แจ่มจันทร์, 2555)

สำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศที่จะนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้ จะนำเสนอตัวอย่างของสิงคโปร์ และฮ่องกง ซึ่งนวัตกรรมที่พักอาศัยของสิงคโปร์ คือ Kampung Admiralty ซึ่งเป็นที่พักสำหรับตอบโจทย์สังคมผู้สูงอายุได้โดยลักษณะของกัมปง (Kampung) เป็นคำที่มาจากภาษามลายูแปลว่า ที่อยู่อาศัยแบบง่ายๆ และเป็นคำที่มักจะใช้อยู่ในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซียและสิงคโปร์ ลักษณะของ Kampung Admiralty คือเป็นอาคารลักษณะแบบ Mix Use ที่รัฐบาลสิงคโปร์นำมาสร้างสำหรับผู้เกษียณอายุ บ้านพักคนชราอย่างเป็นทางการแห่งแรกของสิงคโปร์ ด้วยอาคารแห่งนี้มีราคาถึง 30 ล้าน สิงคโปร์ดอลลาร์เพื่อพัฒนาให้กับผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตหลังเกษียณในพื้นที่ที่เหมาะสม (Age in Place) ตามที่นายแพทย์สันต์ ใจยอดศิลป์ (2556-2558) ได้นำมาพัฒนาพื้นที่แถบบริเวณเขาใหญ่ตามโครงการ Senior Co-housing แต่ลักษณะของ Kampung Admiralty จากเอกสารที่เผยแพร่โดย The Cloud นำเสนอโดย ส้มฉุน มะลิกุล (2562) ได้นำภาพของ Kampung Admiralty มาทำให้เข้าใจกันได้ง่ายๆ ว่าคือบ้านที่อยู่ในเขต Admiralty โดยมีลักษณะอาคารแบบ Mixed-use ที่รัฐบาลสิงคโปร์ได้นำมาสร้างสำหรับผู้เกษียณอายุ (First Retirement Village) หรือบ้านพักคนชราอย่างเป็นทางการแห่งแรกของสิงคโปร์ ที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตหลังเกษียณในพื้นที่ที่เหมาะสม (Age in Place) ซึ่งลักษณะของการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวคิดของ Age in Place (Wai Chiong Loke, 2017)

สำหรับลักษณะที่อยู่อาศัยของฮ่องกง เรียกว่า "iHome" โดยความร่วมมือกับสมาคมการเคหะแห่งฮ่องกง (HKHS) และมหาวิทยาลัยโพลีเทคนิคฮ่องกงแสดงเทคโนโลยีการตรวจสอบสุขภาพและความปลอดภัยต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ศูนย์การสำรวจบ้าน MIND-Friendly เพื่อส่งเสริมแนวคิดของบ้านที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคสมองเสื่อม ด้วยการสาธิตผลิตภัณฑ์ไฮเทครวมถึงเครื่องมือช่วยเหลือและแกดเจ็ตที่แตกต่างกัน และได้มีการเร่งความพยายามในการส่งเสริม Geotechnology ในฮ่องกง

(Tiffany NG, 2017) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการพยายามนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการส่งเสริม พัฒนานวัตกรรมที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

ผู้สูงอายุภายในเมืองใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากในชนบท ยิ่งหากเป็นชุมชนคลองเตยที่พื้นที่ถูกก่อตั้งมาเป็นระยะเวลานาน ลักษณะเป็นอาคารสูง 5 ชั้น ไม่มีลิฟต์ในการโดยสารใช้บันไดในการเชื่อมต่อระหว่างชั้น ไม่มีพื้นที่ส่วนรวมที่จะใช้ในแต่ละอาคาร ยกเว้นบางชุมชนที่มีพื้นกลางที่จัดสรรมาให้ใช้ร่วมกันใช้มักเพื่อเล่นกีฬาหรือกิจกรรมประจำปีของชุมชน เช่นตักบาตรเท่านั้น ฉะนั้นการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในเมืองหากพูดถึงนวัตกรรมที่จะมาใช้ในการอำนวยความสะดวกในชีวิต จะมีแตกต่างกันออกไป

สำหรับลักษณะที่อยู่อาศัยของฮ่องกง เรียกว่า "iHome" โดยความร่วมมือกับสมาคมการเคหะแห่งฮ่องกง (HKHS) และมหาวิทยาลัยโพลีเทคนิคฮ่องกงแสดงเทคโนโลยีการตรวจสอบสุขภาพและความปลอดภัยต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ศูนย์การสำรวจบ้าน MIND-Friendly เพื่อส่งเสริมแนวคิดของบ้านที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคสมองเสื่อม ด้วยการสาธิตผลิตภัณฑ์ไฮเทครวมถึงเครื่องมือช่วยเหลือและแกดเจ็ตที่แตกต่างกัน และได้มีการเร่งความพยายามในการส่งเสริม Geotechnology ในฮ่องกง (Tiffany NG, 2017) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการพยายามนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการส่งเสริม พัฒนานวัตกรรมที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

นวัตกรรมที่พักอาศัยเน้นความกลมกลืนกับการใช้งาน ความสะดวกและมีเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้รู้สึกปลอดภัยรวมทั้งวิทยาการการแพทย์ แต่ทั้งนั้นนวัตกรรมที่ชุมชนคลองเตยที่ผู้คนมาจากภูมิลำเนาที่หลากหลาย กลับส่งผลให้มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นนวัตกรรมด้านทุนชุมชน และส่งผลดีต่อความเป็นปึกแผ่นและความเข้าใจกันของผู้คน

อภิปรายผลการวิจัย

การอธิบายถึงผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองโดยใช้พื้นที่คลองเตยเป็นสิ่งอธิบาย หากจะให้สัมพันธ์กับเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และสัมพันธ์กับการใช้ชีวิตในเมืองโดยใช้นวัตกรรมกับผู้สูงอายุ จะพบว่าองค์การอนามัยโลกเป็นผู้พัฒนาแนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุมีศักยภาพและใช้ชีวิตได้ตามปกติ ตามศักยภาพของผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน ดังนั้น แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงจึงถูกเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดพฤฒิพลัง (Active aging) ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญขององค์การอนามัยโลกเพื่อพัฒนาเมืองให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุที่สำคัญครอบคลุม 8 ประเด็นทั้งในเชิงมิติทางกายภาพ เช่น ระบบการขนส่ง สถานที่และที่อยู่อาศัย และมิติทางสังคม ที่สะท้อนออกมาในเรื่องของการเข้าถึงและโอกาสในการเข้ารับสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความเท่าเทียมกัน

และทั้งสองมิติต้องมีความเชื่อมโยงกันเป็นอย่างมาก (วิลาพร พงศ์เกียรติศิริ และคณะ, 2559)

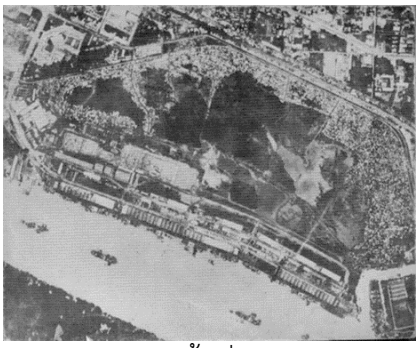

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ท่าเรือและชุมชนคลองเตย พ.ศ. 2514

สำหรับนวัตกรรมด้านอื่น ๆ ที่ ปรากฏในบริบทสำหรับผู้สูงอายุในคลองเตย คือ นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชน จะพบภายในชุมชนคลองเตยต้นทุนของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่จำนวนมากหรือเกือบทั้งสิ้นอยู่ในต่างจังหวัด จนกระทั่งรุ่นลูก รุ่นหลานในปัจจุบันจึงกลายเป็นคนคลองเตยแต่กำเนิด จากการที่คนในพื้นที่เป็นบุคคลที่มาจากต่างจังหวัด จึงมีทุนชุมชนที่ติดตัวและช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ต่อยอดและการใช้ชีวิตของผู้คน ได้แก่ การจัดงานประเพณีพิธีกรรมความเชื่อของไทย เช่น ประเพณีรดน้ำสงกรานต์ นอกจากนั้นยังเปิดพื้นที่สาธารณะให้เกิดการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม การทำขนมไทย การขับร้อง งานประดิษฐ์หรืองานจักสานที่ผู้สูงอายุนำมาถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน ความร่วมมือทางชุมชนเป็นทุนทางสังคมอีกประการ ที่สามารถนำมาต่อยอดในเชิงนวัตกรรม โดยคนในชุมชนคือบุคคลที่ช่วยงานกันอย่างจริงจัง ซึ่งแตกต่างจากภาพภายนอกที่มองว่าคนในเมืองจะไม่สนใจกัน แต่ในชุมชนคลองเตย คนในชุมชนเมื่อมีกิจกรรมหรือมีงานก็จะมาร่วมงานกัน โดยเฉพาะกรรมการในชุมชนเป็นกำลังหลักสำคัญ และคอยแจ้งในสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุมาร่วมงาน หรือให้ลูกหลานพามารดน้ำขอพรตามแต่เทศกาล

องค์ความรู้จากการวิจัย

1) ชุมชนคลองเตยที่เป็นตัวแทนของชุมชนในพื้นที่เมือง มีสภาพและลักษณะความเป็นมาเนื่องจากนโยบายการขยายพื้นที่และการก่อสร้างท่าเรือคลองเตย ที่เชื่อมโยงไปถึงสงครามโลก การเข้ามาของผู้คนเพื่อมาเป็นแรงงานและมุ่งหาคุณภาพชีวิตที่ดี การอยู่ต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานานผ่านขั้นตอนการถูกไล่รื้อ การให้อพยพเพื่อขอคืนพื้นที่หรือกระทั่งเกิดเหตุไฟไหม้ที่รุนแรง การอยู่ต่อเนื่องที่ยาวนานประกอบกับคุณภาพชีวิตหรือการ

สร้างที่พักอาศัยให้ในราคาถูกหรือการสร้างแบบต่อเติมให้เพียงอาศัยอยู่ได้ จนกระทั่งครอบครัวมีการขยายและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

2) จากการขยายตัวของความเป็นเมืองที่สอดคล้องกับปัจจัยการหลั่งไหลเข้ามาอยู่ในเมืองของผู้คน ซึ่งกระทบต่อการบริหารจัดการประชากรในเมืองที่เพิ่มสูงขึ้น และการเติบโตของเมืองเชิงกายภาพทำให้ที่พักส่วนใหญ่ภายในเมืองไม่ได้มาตรฐานในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พักอาศัย เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแออัด อีกทั้งการเป็นสังคมผู้สูงในประเทศไทยส่งผลให้ปัญหาเรื่องที่พักอาศัยเป็นเรื่องที่สมควรแก่การตระหนักมากยิ่งขึ้น เนื่องจากส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากชุมชนคลองเตยที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น ไม่มีลิฟต์ มีพื้นที่ส่วนกลางที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่มีระบบรักษาความปลอดภัยที่ดี เป็นต้น

3) การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทำให้นานาประเทศตระหนักถึงการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีต่อผู้สูงอายุ อย่างการนำนวัตกรรมมาใช้ในการสร้างที่พักที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ เช่น ในประเทศสิงคโปร์ หรือ ประเทศฮ่องกง ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2558). *รายงานประจำปี 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองยุทธศาสตร์และแผนงาน.

เฉลิมพล แจ่มจันทร์. (2555). *มโนทัศน์ใหม่ของ “นิยามผู้สูงอายุ” และ “อายุเกษียณ” : ทำไมต้อง 60 ปี เปลี่ยนได้หรือไม่.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2514). *การสำรวจวิจัยทางสังคมสงเคราะห์บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย จังหวัดพระนคร.* กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2559.* นครปฐม: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.

วิราภรณ์ โพธิศิริ และคณะ. (2559). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาต้นแบบของการบูรณาการระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในกลุ่มผู้สูงอายที่มีภาวะพึ่งพิง.* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ส้มฉุน มะลิกุล. (2562). *ชราแลนด์ บ้านพักคนชราที่พลิกทุกสิ่งอำนวยความสะดวกยกขึ้นเป็นแนวคิ่งทางเลือกใหม่ของชาวสิงคโปร์วัยเกษียณที่ตอบโจทย์สังคมผู้สูงอายุ.* สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://readthecloud.co/kampung-admiralty-retirement-village-singapore/

สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ์. (2559). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 42(2), 34-58.

สันต์ ใจยอดศิลป์. (2558). *เล่าความคืบหน้า Senior Co-Housing*. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2565, จาก http://visitdrsant.blogspot.com/2015/01/senior-co-housing.html

สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2553). บทบรรณาธิการ: การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุณยมานนท์ (บรรณาธิการ). *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย.* นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

อรทัย ก๊กผล. (2559). *Urbanization: เมื่อ "เมือง" กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Rogers, E. M. (1962). *Diffusion of innovations*. New York: Free Press of Glencoe.

Tiffany N.G. (2017). *Policy measures to promote smart elderly care services in selected places*. Hongkong: Research Office Information Services Division Legislative Council Secretaria.

Wai Chiong Loke. (2017). *The future of healthcare for Singapore's ageing population.* Retrieved February 25, 2022, from https://sbr.com.sg/healthcare/ commentary/future-healthcare/singapores-ageing-population

อิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย*

INFLUENCE OF INNOVATION AFFECTING THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF THE ELDERLY CARE BUSINESS IN THAILAND

รวีพรรณ อุตรินทร์, ภณิตา สุนทรไชย, ไอลัดดา โอ่งกลาง
Raweepan Uttarin, Phanita Soonthornchai, Ailadda Ongklang
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University
Corresponding Author E-mail: Raweepan.ut.@bru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขัน 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขัน 3) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการความรู้และนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 220 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ด้วยวิธีจับฉลากแบบไม่คืนกลับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ประมวลผลด้วยโปรแกรมทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นว่าการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันมีความสำคัญต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า การจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันมีความตรงเชิงโครงสร้าง 3) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขัน นวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน และการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความได้เปรียบในการแข่งขันโดยมีนวัตกรรมเป็นตัวแปรส่งผ่าน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.91, 0.41, 0.57, 0.52 ตามลำดับ

คำสำคัญ: นวัตกรรม ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้

---

*Received August 9, 2021; Revised August 14, 2021; Accepted August 15, 2021

Abstract

Objectives of this research article were to: 1. Study opinions on knowledge management, innovation and competitive advantages, 2. Analyze the corroborating elements of knowledge management, innovation and competitive advantage, and 3. Study the causal relationship of knowledge management and innovation influencing the competitive advantage. The quantitative research was used, collecting data by questionnaires with reliability value at 0.983. The data were collected from 220 elderly care business entrepreneurs, using simple random sampling through sampling without replacement and analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, confirmatory factor analysis and structural equation model analysis. The results were processed by statistical programs.

The results of this study indicated as follows: 1. Entrepreneurs viewed that knowledge management, innovation, and competitive advantage were the most important to the elderly care business. 2. The results of the confirmatory factor analysis revealed that knowledge management, innovation and competitive advantage were structurally correct. 3. Knowledge management had a direct influence on innovation and competitive advantage. Innovation had a direct influence on competitive advantage. And Knowledge management had an indirect influence on competitive advantage with innovation as a transmission variable. The path coefficients were 0.91, 0.41, 0.57, 0.52 respectively.

Keywords: Innovation, Competitive Advantage, Knowledge Management

บทนำ

ในปัจจุบันประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้น โดยอายุเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 58 ปีในปี พ.ศ. 2508 มาเป็น 75 ปีในปัจจุบัน ทำให้สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2560) ส่งผลให้เกิดความต้องการเกี่ยวกับบริการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น เพื่อรองรับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้ธุรกิจดูแลผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2561) จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมธุรกิจบริการผู้สูงอายุในภาพรวมของอมรรักษ์ สวนชูผล (2561) พบว่าอุปสรรคของธุรกิจนี้ คือ ความเชื่อมั่นด้านมาตรฐานและการให้บริการผู้สูงอายุในมุมมองของผู้ใช้บริการยังไม่ดีพอ

และภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองอาจทำให้ญาติ หรือผู้สูงอายุจำเป็นต้องประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกใช้บริการ และพูลสุข นิลกิจศรานนท์ (2560) ยังได้กล่าวถึงทางเลือกของผู้บริโภคว่า นอกจากการเลือกใช้บริการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุแล้ว ยังมีธุรกิจโฮมแคร์หรือการจ้างผู้ดูแลผู้สูงอายุมาดูแลที่บ้าน บริการดูแลผู้สูงอายุในโรงพยาบาล และโครงการที่พักอาศัยระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นตัวเลือกเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุจำเป็นต้องแข่งขันกัน และเมื่อพิจารณาเฉพาะผลประกอบการของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าซึ่งมีสถานะยังดำเนินงานอยู่ มีจำนวน 335 แห่ง (ข้อมูล ณ วันที่ 22 เมษายน 2563) พบว่า ธุรกิจที่มีผลประกอบการขาดทุนมีจำนวนมากถึง 81 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 44.03 จากจำนวนธุรกิจที่แสดงข้อมูลผลประกอบการ ณ วันที่สืบค้น (จำนวน 184 แห่ง) (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) ดังนั้นธุรกิจนี้จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับแรงกดดันต่างๆ และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อให้ธุรกิจมีผลประกอบการที่ดี

การที่ธุรกิจจะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยการจัดการความรู้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ เพราะความรู้เป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ หากองค์กรใดสามารถจัดการความรู้ที่มีอยู่ในบุคลากร องค์กรและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่ผ่านกระบวนการจัดการมาแล้วนั้นก็จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรเกิดการปรับปรุงและสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ๆ (ศิวะนันท์ ศิวพิทักษ์, 2557) รวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกและนวัตกรรมทำให้เกิดความได้เปรียบในการทำธุรกิจ (Meihami & Meihami, 2013) สอดคล้องกับแนวคิดของ Postolache (2017) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้อย่างถูกต้องช่วยให้องค์กรสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ตรงตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งเป็นการเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและยังสอดคล้องงานวิจัยของ Lee et al. (2016) และ Rofiaty (2019) ที่พบว่า การจัดการความรู้ส่งผลต่อนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขัน

นอกจากนี้นวัตกรรมยังเข้ามามีบทบาทอย่างมากในธุรกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้ความคิดหรือจินตนาการใหม่ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญและทักษะในการสร้างสรรค์ ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือบริการและกระบวนการมีประสิทธิภาพ มีประโยชน์และใช้งานได้มากขึ้น (Katzan, 2015) สอดคล้องกับ Tredgold (2018) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมทำให้ธุรกิจเติบโตได้ง่าย ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือบริการมีความโดดเด่นจากคู่แข่ง สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าและดึงดูดพนักงานที่มีความสามารถเข้ามาสู่องค์กร รวมทั้งยังช่วยเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ตลอดจนสามารถสร้างความแตกต่างระหว่างธุรกิจและยังเป็นเครื่องมือที่ช่วย

ให้ธุรกิจเติบโตได้อย่างยั่งยืน ดังงานวิจัยของ Aziz & Samad (2016) ; Hassan & Raziq (2019) ที่พบว่า นวัตกรรมส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความได้เปรียบในการแข่งขันช่วยให้องค์กรสามารถสร้างผลตอบแทนได้สูงกว่ามูลค่าที่คาดหวังไว้จากทรัพยากรที่ลงทุนไป ดังแนวคิดของ Porter (1985) ที่เสนอว่า การแข่งขันเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร การแข่งขันจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมของธุรกิจ ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผลการดำเนินงานที่ดีกว่าค่าเฉลี่ยในอุตสาหกรรม ธุรกิจจึงต้องคำนึงถึงความเป็นผู้นำด้านต้นทุน ความแตกต่างและการมุ่งเน้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Frederiksen (2018) ที่กล่าวว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นการสร้างความแตกต่างที่มีมูลค่าระหว่างบริษัทและคู่แข่ง โดยมีโครงสร้างต้นทุนที่ต่ำกว่าหรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทยจำเป็นจะต้องตื่นตัวในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยการจัดการความรู้ รวมทั้งสร้างสรรค์และนำนวัตกรรมเข้ามาใช้ในธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อผลักดันให้ธุรกิจดังกล่าวมีคุณภาพ มีผลประกอบการที่ดีและมีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้บริการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนผู้ที่สนใจ รวมทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้เป็นแนวทางการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการความรู้และนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methods) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึง เจ้าของ ผู้จัดการหรือผู้ได้รับมอบหมายจากธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทยที่จดทะเบียนเป็นนิติ

บุคคล จำนวน 335 แห่ง (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563) -กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 5-10 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม กับการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง คือ 100-200 ตัวอย่าง (Hair et al., 2010) การวิจัยในครั้งนี้ มีตัวแปรสังเกตจำนวน 11 ตัวแปร ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ คือ 11x10 = 110 ตัวอย่าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 220 ตัวอย่าง ซึ่งมีจำนวนเพียงพอและมากกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Sampling) ด้วยวิธีจับฉลากแบบไม่คืนกลับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) อิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถามและลักษณะของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ส่วนที่ 2 การจัดการความรู้ ส่วนที่ 3 นวัตกรรม ส่วนที่ 4 ความได้เปรียบในการแข่งขัน ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.983 โดยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและนำเสนอในรูปของค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

2. หาความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการความรู้ นวัตกรรม และความได้เปรียบในการแข่งขันที่มีต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ

3. วิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) เพื่อวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขัน

4. วิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลเชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

ผู้ประกอบธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย มีความคิดเห็นว่าการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันมีความสำคัญต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยการจัดการความรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ส่วนนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และความได้เปรียบในการแข่งขันมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ พบว่า มีความตรงเชิงโครงสร้างโดยการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ด้านการสร้าง/การได้มาซึ่งความรู้ ด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการนำความรู้ไปใช้และด้านการแบ่งปันความรู้ มีน้ำหนักค่าสัมประสิทธิ์อยู่ระหว่าง 0.53 - 0.95 ในส่วนนวัตกรรมประกอบด้วย นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมบริการ นวัตกรรมกระบวนการและนวัตกรรมรูปแบบธุรกิจ มีน้ำหนักค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง 0.53– 0.96 และความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย ด้านผู้นำด้านต้นทุน ด้านความแตกต่างและด้านคุณภาพการบริการ มีน้ำหนักค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง 0.50–0.95 การจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ พบว่า มีความตรงเชิงโครงสร้าง ทำให้ได้โมเดลสมการเชิงโครงสร้างที่ครอบคลุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2010); Diamantopoulos & Siguaw (2000) ดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์และค่าสถิติในโมเดลสมการเชิงโครงสร้างอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย

ค่าสถิติ	เกณฑ์การพิจารณา	ค่าสถิติในโมเดล
Chi –Square	P > 0.05	0.111
GFI	> 0.90	0.983
AGFI	> 0.80	0.924
CFI	> 0.90	0.997
NFI	> 0.90	0.992
IFI	> 0.90	0.997
RMR	< 0.05	0.005
RMSEA	< 0.05	0.046

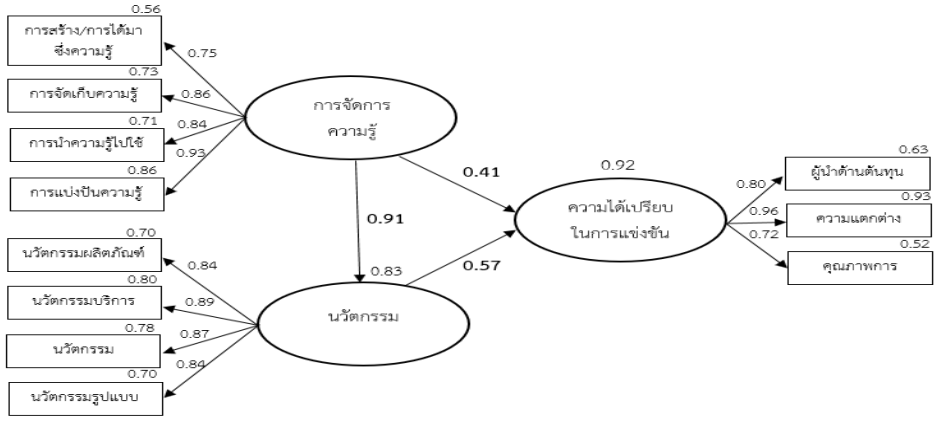

ภาพที่ 1 โมเดลสมการเชิงโครงสร้างอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากตารางที่ 1 และภาพที่ 1 พบว่า โมเดลสมการเชิงโครงสร้างอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย มีค่า P-value = 0.111, GFI = 0.983, AGFI = 0.924, CFI = 0.997, NFI= 0.992, IFI= 0.997, RMR = 0.005, RMSEA = 0.046 ซึ่งมีความสอดคล้องกับวรรณกรรมและข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของโมเดลสมการโครงสร้างอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เส้นอิทธิพลโมเดลสมการเชิงโครงสร้างอิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย

ตัวแปร	อิทธิพล	นวัตกรรม	ความได้เปรียบในการแข่งขัน
การจัดการความรู้	อิทธิพลทางตรง	0.91	0.41
	อิทธิพลทางอ้อม	-	0.52
	อิทธิพลโดยรวม	0.91	0.93
นวัตกรรม	อิทธิพลทางตรง	-	0.57
	อิทธิพลทางอ้อม	-	-
	อิทธิพลโดยรวม	-	0.57
R2		83.0%	92.0%

จากภาพที่ 1 และตารางที่ 2 แสดงความสอดคล้องระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ดังนี้ 1) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อนวัตกรรม มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.91 โดยการจัดการความรู้สามารถอธิบายความแปรปรวนของนวัตกรรมได้ร้อยละ 83 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 2) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.41 โดยการจัดการความรู้สามารถอธิบายความแปรปรวนของความได้เปรียบในการแข่งขันได้ร้อยละ 92.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 3) นวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขันมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.57 โดนนวัตกรรมสามารถอธิบายความแปรปรวนของความได้เปรียบในการแข่งขันได้ร้อยละ 92.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 4) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความได้เปรียบในการแข่งขันโดยมีนวัตกรรมเป็นตัวแปรส่งผ่าน มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางรวม 0.52 โดยการจัดการความรู้และนวัตกรรมสามารถอธิบายความแปรปรวนของความได้เปรียบในการแข่งขันได้ร้อยละ 92.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้จากคำถามปลายเปิดในการดำเนินธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ คือ ต้องมีใจรักในสิ่งที่ทำ มีคุณธรรมและความเมตตา ซื่อสัตย์ในหน้าที่ พยายามฟื้นฟูผู้สูงอายุที่ยังสามารถฟื้นฟูได้ให้สามารถกับไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุยังได้เสนอให้รัฐบาลสนับสนุนธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ ด้วยการช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุน และประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างชาติ หรือคนไทยสามารถเข้าถึงธุรกิจได้มากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้ประกอบธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย มีความคิดเห็นว่าการจัดการความรู้มีความสำคัญต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับองค์การถ่ายทอดความรู้และเป็นส่วนร่วมกับงานวิจัยโปรตอนจากทวีปยุโรป (2560) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการรวบรวม จัดเรียง หรือสร้างองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร เพื่อให้คนภายในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ หรือข้อมูล และนำมาพัฒนาตัวเองและองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และแนวคิดของเลาดอนและเลาดอน (2560) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้จะช่วยเพิ่มความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้และบูรณาการความรู้เหล่านั้นไว้ในธุรกิจของตน

ในส่วนของนวัตกรรมนั้น ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นว่านวัตกรรมมีความสำคัญต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุด สอดดคล้องกับ Katzan (2015) ที่กล่าวว่า การสร้างผลิตภัณฑ์บริการ หรือเทคโนโลยีที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือ

บริการมีประสิทธิภาพและมีประโยชน์มากขึ้น และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมโดยทั่วไป และ Furseth & Cuthbertson (2016) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมคือการสร้างมูลค่าบนพื้นฐานของความคิดใหม่

นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังมีความคิดเห็นว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันมีความสำคัญต่อธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ Rouse (2018) ที่กล่าวว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นตำแหน่งที่องค์กรต้องการเพื่อทำกำไรมากกว่าคู่แข่ง เพื่อให้ได้มาและรักษาความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าเชิงเปรียบเทียบ หรือคุณค่าที่แตกต่างจากคู่แข่งและ Amadeo (2019) ที่กล่าวว่า ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นสิ่งที่ทำให้สินค้าหรือบริการของธุรกิจดีกว่าตัวเลือกอื่นๆ สำหรับลูกค้า

2. จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการจัดการความรู้ นวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ได้โมเดลสมการเชิงโครงสร้างที่ครอบคลุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย และสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ดังนี้ 1) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อนวัตกรรมมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.91 เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นการสนับสนุนการแบ่งปันแนวคิดการทำงานร่วมกันและการเข้าถึงข้อมูล ช่วยกระตุ้นให้บุคคลสามารถสร้างนวัตกรรม (Wahl, 2018) สอดคล้องกับการศึกษาของ Mardani et al. (2018) ที่พบว่า การจัดการความรู้ส่งผลต่อนวัตกรรมและประสิทธิภาพขององค์กรโดยตรง และการสร้างความรู้ การรวมความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ช่วยให้องค์กรเกิดนวัตกรรมและประสิทธิภาพ รวมทั้งการศึกษาของ Rofiaty (2019) ที่พบว่า การจัดการความรู้ส่งผลต่อการพัฒนานวัตกรรมอย่างมีนัยสำคัญเชิงบวก 2) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.41 สามารถอภิปรายได้ว่า ความรู้เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการแข่งขันสำหรับธุรกิจ ธุรกิจสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้และข้อมูลเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพ การจัดการและการติดตามการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด (Meihami & Meihami, 2013) ความรู้จึงกลายเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร (รุ่งรัศมี บุญดาว, 2559) ดังนั้นการจัดการความรู้จึงทำให้พนักงานสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขัน (Czarniewski, 2014) สอดคล้องกับการศึกษาของ Kaveh et al. (2015) ที่พบว่า การจัดการความรู้ มีสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการแข่งขัน 3) นวัตกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.57 เนื่องจาก นวัตกรรมเป็นการทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่

รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการหรือรูปแบบธุรกิจ เพื่อสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการให้กับผู้บริโภคและสร้างผลตอบแทนทางการเงินให้กับธุรกิจ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, 2561) นวัตกรรมมักจะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกโดยทำให้ผลิตภัณฑ์ หรือบริการมีประสิทธิภาพและใช้งานได้มากขึ้น (Katzan, 2015) นวัตกรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการแข่งขันที่สำคัญสำหรับการปรับปรุง การสร้างและการเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Distanont & Khongmalai, 2018) สอดคล้องกับการศึกษาของ Chatzoglou & Chatzoudes (2018) ที่พบว่า นวัตกรรมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และ Aziz & Samad (2016) ที่พบว่า นวัตกรรมมีผลกระทบเชิงบวกอย่างมากต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน 4) การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขันผ่านนวัตกรรม มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางรวม 0.52 สามารถอภิปรายได้ว่า ความรู้เป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ หากองค์กรใดสามารถจัดการความรู้ที่มีอยู่จากบุคลากรและทรัพยากรในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้นั้นก็จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรเกิดการปรับปรุงและสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ๆ ที่มีประโยชน์และคุ้มค่าต่อการพัฒนาองค์กร ทำให้องค์กรสามารถเติบโตทางธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ศิวะนันท์ ศิวพิทักษ์, 2557) รวมทั้งการจัดการความรู้อย่างถูกต้องยังช่วยให้องค์กรสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆที่ตรงตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งเป็นการเพิ่มขีดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Postolache, 2017) สอดคล้องกับการศึกษาของ Chatzoglou & Chatzoudes (2018) ที่พบว่า การจัดการความรู้มีผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อนวัตกรรม รวมทั้งนวัตกรรมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และ Hassan & Raziq (2019) ที่พบว่า กระบวนการจัดการความรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับนวัตกรรมและยังส่งผลต่อการบรรลุความได้เปรียบในการแข่งขัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาอิทธิพลของการจัดการความรู้และนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ดังแผนภาพต่อไปนี้

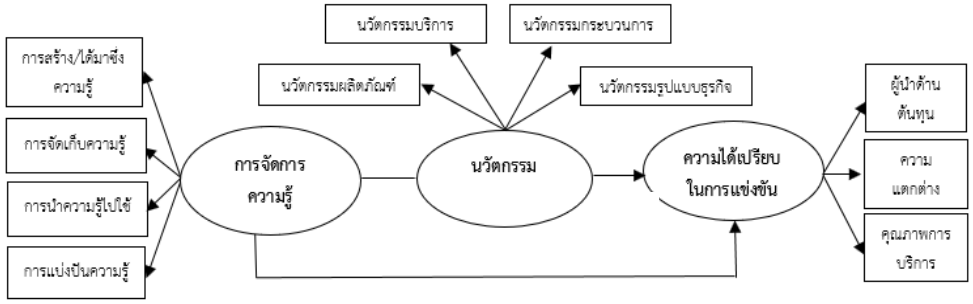

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้จากงานวิจัย

องค์ความรู้จากผลการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย คือ การจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ด้านการสร้าง/การได้มาซึ่งความรู้ ด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการนำความรู้ไปใช้และด้านการแบ่งปันความรู้ มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย ผู้นำด้านต้นทุน ความแตกต่าง และคุณภาพการบริการ เนื่องจาก การจัดการความรู้จะช่วยเพิ่มความสามารถของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในการเรียนรู้และบูรณาการความรู้ไว้ในกระบวนการทำงานของธุรกิจ เพื่อพัฒนาให้เป็นระบบที่สามารถเข้าถึงและนำความรู้ไปพัฒนาบุคลากรและธุรกิจ สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการความรู้คือ การพัฒนาคน พัฒนางานและองค์กร เพื่อให้องค์กรมีความได้เปรียบในแข่งขัน รวมทั้งการจัดการความรู้ยังมีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขันโดยผ่านนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วย นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมบริการ นวัตกรรมกระบวนการและนวัตกรรมรูปแบบธุรกิจ เพราะนวัตกรรมเป็นการสร้างมูลค่าบนพื้นฐานของความคิดใหม่ และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ในรูปแบบใหม่ โดยใช้ความคิด หรือจินตนาการใหม่ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และทักษะความชำนาญเข้ามามีส่วนในการสร้างสร้างสรรค์ ด้วยการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เป็นผลทำให้ธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุเป็นที่ต้องการของตลาด ส่งผลให้ธุรกิจมีผลประกอบการที่ดีและสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้ประกอบการธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และ นวัตกรรมโดยจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์และจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอ เพื่อพัฒนาให้การจัดการความรู้และนวัตกรรมมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุความได้เปรียบในการแข่งขันต่อไป

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ ควรจัดโครงการเพื่อให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการความรู้และนวัตกรรม เพื่อให้ธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุนำไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานให้เกิดความน่าสนใจและสามารถแข่งขันกับธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความต้องการและข้อจำกัดของผู้ใช้บริการเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ และนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาการจัดการความรู้และนวัตกรรมเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

2. ควรมีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และผู้ใช้บริการเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของผู้ประกอบธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในด้านอื่นๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). *นิติบุคคลประเภท กิจกรรมการดูแลรักษาในสถานที่ที่มีที่พักและมีคนดูแลประจำสำหรับผู้สูงอายุ.* สืบค้น 22 เมษายน 2563, จาก https://datawarehouse.dbd.go.th/business/overview/87301

กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *ปี 61 ไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ.* สืบค้น 13 ธันวาคม 2562, จาก http://www.thaihealth.or.th/Content/37506-%E0.html

พูลสุข นิลกิจศรานนท์. (2560). *ธุรกิจสถานดูแล...รับคลื่นลูกใหญ่วัยสูงอายุ.* สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2562, จาก https://www.krungsri.com/bank/getmedia/26ef1dcc-f6b1-4fad-bf36-aabbdd1e9c52/RI_ 06_Elderly_Care_TH.aspx.

รุ่งรัศมี บุญดาว. (2559). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการธุรกิจในยุคดิจิทัล.* นนทบุรี: ลัคกี้บุ๊คส์.

เลาดอน, เคนเนธ ซีและเลาดอน, เจน พี. (2560). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ.* แปลจาก Management information systems. แปลโดย สัลยุทธ์ สว่างวรรณ. กรุงเทพฯ: ท้อป.

ศิวะนันท์ ศิวพิทักษ์. (2557). กระบวนการจัดการความรู้และนวัตกรรมส่งผลต่อความอยู่รอดขององค์กรธุรกิจ. *สุทธิปริทัศน์*, 28(85), 45-60.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ธนาคารกสิกรไทย. (2561). *ธุรกิจศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในไทย.* สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก https://kasikornbank.com/internationalbusiness/th/Thailand/IndustryBusiness/Documents/201811_Thailand_Elderly_TH.pdf

องค์การถ่ายทอดความรู้และเป็นส่วนร่วมกับงานวิจัยโปรตอนจากทวีปยุโรป. (2560). *ความหมาย Knowledge Management: KM หรือ การจัดการความรู้.* สืบค้น 5 มกราคม 2562, จาก http://www.protoneurope.org.

อมรรักษ์ สวนชูผล. (2561). การจัดการธุรกิจการบริการผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(1), 146-152.

Amadeo. (2019). *What Is Competitive Advantage? Three Strategies That Work: Use These Three Harvard Business School Strategies to Beat Your Competition.* Retrieved May 10, 2019, from https://www.thebalance.com/what-is-competitive-advantage-3-strategies-that-work-3305828.

Aziz & Samad. (2016). Innovation and Competitive Advantage: Moderating Effects of Firm Age in Foods Manufacturing SMEs in Malaysia. *Procedia Economics and Finance*, 35(2016), 256-266.

Chatzoglou, P. & Chatzoudes, D. (2018). The role of innovation in building competitive Advantages: an empirical investigation. *European Journal of Innovation Management*, 21(1), 44-69.

Czarniewski. (2014). Elements of Knowledge Management Systems of Enterprises. International Journal of Academic Research in Accounting. *Finance and Management Sciences*, 4(4), 1-8.

Diamantopoulos, A. & Siguaw, A. D. (2000). *Introducing LISREL: A guide for the uninitiated.* London: Sage Publications.

Distanont, A. & Khongmalai, O. (2018). *The role of innovation in creating a competitive advantage.* Retrieved May 18, 2019, from http://www.elsevier.com/locate/kjss

Frederiksen, L. (2018). *Competitive Strategy for Professional Services.* Retrieved May 6, 2019, from https://hingemarketing.com/blog/story/competitive-strategy-for-professional-services

Furseth, P.I. & Cuthbertson, R. (2016). *Innovation in an Advanced Consumer Society Value-Driven Service Innovation.* United Kingdom: Oxford University Press.

Hair, J. F. et al. (2010). *Multivariate data analysis.* (7th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Hassan, N. & Raziq, A. (2019). Effects of knowledge management practices on innovation in SMEs. *Management Science Letters*, 9(7), 997-1008.

Katzan H. (2015). Design for Service Innovation. *Journal of Service Science (JSS),* 8(1), 1-6.

Kaveh, D. et al. (2015). The Relationship between Knowledge Management and Competitive Advantage: A Case Study in Small and Medium-Sized Companies in the Packaging Industry of Khorasan Razavi. *European Online Journal of Natural and Social Sciences: Proceedings,* 4(1), 650-659.

Lee V.H. et al. (2016). Can competitive advantage be achieved through knowledge management? A case study on SMEs. *Expert Systems with Applications*, 65(12), 136-151.

Mardani, A. et al. (2018). The Relationship between Knowledge Management and Innovation Performance. *The Journal of High Technology Management Research*, 29(1), 12-26.

Meihami, B. & Meihami, H. (2013). Knowledge Management a way to gain a competitive advantage in firms (evidence of manufacturing companies). *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 14(2014), 80-91.

Porter, M.E. (1985). *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.* NY: Free Press.

Postolache, A. (2017). *5 Benefits of Knowledge Sharing within an Organization*. Retrieved August 23, 2019, from https://www.quandora.com/5-benefits-knowledge-sharing-organization

Rofiaty, R. (2019). The relational model of entrepreneurship and knowledge management toward innovation, strategy implementation and improving Islamic boarding school performance. *Journal of Modelling in Management*, 14(3), 662-685.

Rouse, M. (2018). *Competitive Advantage.* Retrieved January 12, 2019, from https://searchcio.techtarget.com/definition/competitive-advantage

Tredgold G. (2018). *Innovation is a differentiator.* Retrieved May 3, 2019, from https://www.inc.com/gordon-tredgold/4-reasons-why-you-need-to-focus-on-innovation.html

Wahl Z. (2017). *Knowledge Management in 2017.* Retrieved July 29, 2019, from https://enterprise-knowledge.com/knowledge-management-2017

แนวทางการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)*

EDUCATIONAL DEVELOPMENT GUIDELINES OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN THE 21st CENTURY: A CASE STUDY OF EASTERN ECONOMIC CORRIDOR (CHACHOENGSAO, CHON BURI AND RAYONG)

นริศ สาครนาวิน, วิจิตรา ศรีสอน, สัณฐาน ชยนนท์
Narit Sakornnawin, Wijittra Srisorn, Sunthan Chayanon
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: s59484944011@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและปัญหา วิเคราะห์ระบบการศึกษา และนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 คน และจัดกลุ่มสนทนาเฉพาะ 7 คน ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงอุปนัย จัดกลุ่มข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. การศึกษาเป็นแบบรวมศูนย์จากส่วนกลาง ทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถบริหารจัดการการศึกษาให้เหมาะสมกับพื้นที่ตนเองได้อย่างเต็มที่ และไม่มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน นโยบายการศึกษา เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการจนบั่นทอนคุณภาพของผู้เรียนด้วยการประเมินผลและตัวชี้วัด เน้นการวัดผลจากคะแนนสอบ หลักสูตรยังผูกติดอยู่กับหลักสูตรกลาง ทำให้องค์ความรู้ท้องถิ่นและความสามารถของนักเรียนสูญหาย ซึ่งเป้าหมายการศึกษา มุ่งเน้นการผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ลดทอนความสุขจากการเรียนรู้ 2. การจัดการศึกษาของไทยมีแนวโน้มของการมุ่งสู่การขับเคลื่อนไปสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานวัตกรรม 3. แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาใช้รูปแบบองค์ประกอบ 4 ด้าน หรือ 4 Ls คือ การเรียนรู้เพื่อที่จะรู้ การเรียนรู้เพื่อสามารถทำได้ การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ในการใช้ชีวิต

คำสำคัญ: การพัฒนาการศึกษา; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

---

*Received July 24, 2021; Revised August 1, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Objectives of this article were to study context and problem, analyze education system and propose a guideline for educational development, conducted by the qualitative method, collected data from document, in-depth interviewing 20 key- informants, and 7 participants in focus group discussion. The data were verified by using content and inductive analysis, arranged into a categorization, and tested by triangulation method.

The results showed that 1. Thai education was derived from a central planning, as a result, local administration did not have an opportunity to fully administer education suitable for local context and experience, no promotion towards community strength in term of public education management. The academic policy highlighted a search of educational excellence at a price of learners' quality by an undistinguished assessment and educational quality indicators. The emphasis was placed only on exam score. Since the curriculum was articulated from the central, local wisdom and students' capability were slowly diminished. The educational goal focused mainly on producing personnel to feed labor market in response to economic requirements. Therefore, it lacked diversity upon the learners, deprived learning pleasure. 2. Thai education system was gearing towards Thailand 4.0 in which there were creativity development in teaching and learning process in order to develop innovation 3. The proposal of educational development guidelines was based on 4 configurations or 4Ls where there were Learning to know, learning to do, learning to live together, and Learning to be.

Keywords: Education Development; Local Government Organization

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษา เป็นคำที่คนไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดีอย่างน้อยในช่วงสองถึงสามศตวรรษที่ผ่านมา ในทุก ๆ รัฐบาลที่ผลัดเปลี่ยนเข้ามาบริหารประเทศต่างก็ชูนโยบายการปฏิรูปการศึกษาให้เป็นหนึ่งในนโยบายหลักของการรณรงค์หาเสียงก่อนการเลือกตั้ง เมื่อได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้บริหารประเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ละรัฐบาลก็มีความพยายามที่จะออกนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อที่จะเห็นการศึกษาของชาติมีอนาคตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามตลอดหลายปีที่ผ่านมา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผู้บริหาร

การศึกษา ตลอดจนประชาชนคนไทยโดยทั่วไปยังมีความเคลือบแคลงและตั้งข้อสงสัยในประเด็นการปฏิรูปการศึกษาของไทย ซึ่งหลายคนลงความเห็นว่า ไม่มีความเปลี่ยนแปลงใดๆ ในการศึกษาของไทยอย่างเป็นรูปธรรมพอที่จะสามารถมองได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษา นักวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาหลายท่านยังคงมีความเห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาของไทยไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะข้าราชการการเมืองที่มาดูแลทางด้านการศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ตรงในการเป็นผู้สอนในสถานศึกษา จึงไม่สามารถทำความเข้าใจกับปัญหาต่างๆ ด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมจริงในสถานศึกษา หากแต่มองปัญหาของการศึกษาตามหลักการหรือทฤษฎีด้านการศึกษาเป็นหลัก (วิลาสินี วัฒนมงคล, 2560) นักการเมืองที่รับผิดชอบด้านการศึกษา หรือนักวิชาการบางท่านขาดศักยภาพทางการศึกษา การศึกษาไม่เพียงพอ หรืออาจมองประเด็นปัญหาไม่ตรงจุด ทำให้การแก้ปัญหาไปในทิศทางที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง และเป็นไปด้วยความยากลำบาก บางครั้งมุ่งเน้นการแก้ไขและทุ่มเทความพยายามไปกับการปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษา โดยละเว้นการพัฒนาด้านการศึกษาหรือบุคลากรด้านการศึกษาโดยตรง เป็นผลให้ความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเปรียบเสมือนการพายเรือในอ่าง มีความพยายามสร้างเครื่องมือ และกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาการศึกษา มีการใช้งบประมาณมากมายมหาศาล ในขณะที่ผลลัพธ์ของการปฏิรูปไม่เป็นที่น่าพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือแม้กระทั่งคนวางนโยบายเอง มีการเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปมัยว่า การแก้ปัญหานอกเหนือจากการพายเรือในอ่างแล้ว ยังมีรอยรั่วที่เรือ แม้จะมีความพยายามที่จะกำจัดรอยรั่วนั้น แต่เรือก็ยังคงรั่วอยู่อย่างเดิม รอยรั่วดังกล่าวก็คือ ปัญหาที่สะสมมาทุกยุคทุกสมัยนั่นเอง คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า ปัญหาการศึกษาของไทยนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน การแก้ไขคงทำได้ไม่ง่ายนัก และคงต้องใช้เวลาในการแก้ไขในรูปแบบของการค่อยเป็นค่อยไป การศึกษาถือเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ซึ่งส่งผลต่ออนาคตของชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกหน่วยงานควรต้องระดมความคิด ปรึกษาหารือเพื่อให้ได้ทางออกร่วมกัน (ชวลิต โพธิ์นคร, 2560)

โลกในยุคโลกาภิวัตน์เป็นโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ อีกทั้งเป็นโลกที่มีการแข่งขันสูง ใช้นโยบาย Thailand 4.0 ขับเคลื่อนประเทศสู่ความก้าวหน้า ในส่วนของนโยบายด้านการศึกษาซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ รวมทั้งทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยต้องมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งความซื่อสัตย์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการสร้างคนดีเข้าสู่สังคม (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560)

วิวัฒนาการทางการศึกษาของไทยมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาของไทยได้รับการพัฒนาเรื่อยมาเป็นวิวัฒนาการการศึกษา ซึ่งถือได้ว่าการศึกษาเป็นกลไก

สำคัญที่ช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศให้มีความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2558)

"หัวใจของชาติคือ การศึกษา การศึกษาเป็นสิ่งบ่งบอกอนาคตของชาติ เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาของคนในชาติ หากการศึกษาไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ก็จะเกิดปัญหาอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาสร้างคน คนสร้างประเทศ หากครอบครัวไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ ไม่สนับสนุนบุตรหลานในความดูแลของตนให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม หรือในฝั่งของคุณครูผู้ให้การเรียนการสอนไม่มีกำลังใจในการสอน บุคลากรด้านการศึกษาขาดประสิทธิภาพ สังคมก็จะมีนักเรียน นักศึกษา หรือบัณฑิตในระดับต่างๆ ที่ไม่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เป็นผู้ที่ไม่มีวิสัยทัศน์ ไม่มีความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งความสามารถในการรับมือกับภัยคุกคามทั้งรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ ก้าวไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่ล้าหลัง อาจจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของประเทศด้อยพัฒนาเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในสังคมโลก ประเทศอาจเดินไปสู่ความล้าหลังอันเนื่องมาจากความขัดแย้งภายในประเทศ ความเห็นแก่ตัว ความไม่ซื่อสัตย์ การฉ้อราษฎร์บังหลวง แบ่งพรรคแบ่งพวก ผมคิดว่าคนในชาติควรจะตระหนักในเรื่องนี้ให้ถี่ถ้วน ควรคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน"

เมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันระดับอุดมศึกษาชั้นนำของเอเชีย โดยคุณภาพของการศึกษาของไทยในระดับอุดมศึกษาในภาพรวมมีคุณภาพด้อยกว่าการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนของการศึกษาของไทย โดยสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวมี 3 ประการ อันได้แก่ 1. การขาดความต่อเนื่องเชิงนโยบายอันมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง 2. การขาดการบูรณาการในการกำกับเชิงปริมาณในทุกระดับการศึกษา 3. และขาดการประเมินและควบคุมเชิงคุณภาพ (ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์, 2557)

คุณภาพการศึกษาของประเทศส่วนใหญ่จะถูกมองในภาพขององค์รวมและมีการดำเนินงานในลักษณะขององค์รวม การแก้ไขด้านคุณภาพของการศึกษาควรจะพิจารณาถึงสาเหตุหลักของปัญหา และรากฐานของปัญหาซึ่งก็คือตัวการที่ป้อนนักศึกษาเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสถาบันอาชีวศึกษาของประเทศ ปัจจุบันประเทศไทยมีโรงเรียนขั้นพื้นฐานจำนวนมากกว่า 30,000 แห่งทั่วประเทศ ในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนขนาดเล็กประมาณ 14,000 แห่ง และมีครูไม่ครบชั้นเรียนทุกชั้น ดังนั้นการแก้ปัญหาและการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาควรเริ่มจากการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก มีการส่งเสริม สนับสนุนให้โรงเรียนมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของตน อีกทั้งต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอให้กับโรงเรียนในการบริหารจัดการการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในชนบทที่มีความต้องการงบประมาณเฉกเช่น

โรงเรียนในเขตเมือง ในขณะที่ปัจจุบันการจัดสรรงบประมาณแบบเท่าเทียมกันมิได้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังที่ควรจะเป็น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและปัญหาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทย กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)

2. เพื่อวิเคราะห์ระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทยกรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทยในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 7 ท่าน และการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) จำนวน 20 ท่าน ประกอบไปด้วย ผู้บริหารของหน่วยงานราชการ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้บริหารภาคเอกชน บุคลากรทางการศึกษาภาครัฐ บุคลากรทางการศึกษาภาคเอกชน และประชาชนการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การจัดกลุ่มข้อมูล (Categorization) วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และเชิงอุปนัย (Inductive Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของผลการวิจัย (Madani, 2019)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง)” ผลการวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทและปัญหาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทย พบว่า ระบบโครงสร้างทางการศึกษาระดับท้องถิ่นของไทยเป็นระบบรวมศูนย์จากส่วนกลาง ทำให้เป็นอุปสรรคในการที่ท้องถิ่นจะสามารถบริหารจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการในพื้นที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิผล ขาดการมีส่วนร่วมจากภาค

ประชาชนในการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากชุมชนขาดความเข้มแข็ง ความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของการจัดการศึกษา นโยบายการศึกษาของชาติมุ่งเน้นเฉพาะความเป็นเลิศทางวิชาการด้วยการประเมินผลการเรียนจากตัวชี้วัดมาตรฐานการศึกษาที่ไม่ครอบคลุมในทุกมิติของการศึกษา ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและคุณภาพของผู้เรียน ความสามารถในการเรียนรู้ถูกวัดจากคะแนนสอบ ระบบการศึกษามุ่งคัดกรองแต่คนเรียนเก่ง หรือฉลาดขาดวิธีการประเมินความสามารถด้านอื่นๆ ของผู้เรียน หลักสูตรที่ใช้ถูกพัฒนาจากส่วนกลางที่เหมือนกันทั้งประเทศ ซึ่งขาดการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นและความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป้าหมายของการศึกษาถูกออกแบบให้ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การผลิตบัณฑิตเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นไปในทิศทางที่ไม่หลากหลาย เป็นการบั่นทอนความสุขจากการเรียน ระบบการศึกษาขาดความเชื่อมโยงกับชุมชน สังคม และประชาคมโลก ผลลัพธ์ของการศึกษาคือ การได้รับปริญญาบัตร มิได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพ หรือทักษะของผู้เรียน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ หรือการใช้ชีวิตกับส่วนรวมในฐานะประชาคมโลก ระบบการศึกษาไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน ทำให้มีการหยุดหรือเลิกล้มความตั้งใจที่จะเรียน (drop out) เมื่อเข้าตลาดแรงงานแล้วก็มีบัณฑิตจำนวนมากลาออกจากงานหรือเปลี่ยนงานบ่อย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทย จากการศึกษาพบว่า แผนการศึกษาของชาติถูกออกแบบให้สอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ Thailand 4.0 อันประกอบไปด้วย 1) การพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ การจัดกระบวนการเรียนการสอนในการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม 2) การส่งเสริมและพัฒนาบุคคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ 3) การเสริมสร้างและพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในระบบดิจิทัล และ 4) การสนับสนุนการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาองค์ความรู้และการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทยในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาพบว่า ใช้รูปแบบองค์ประกอบ 4 ด้าน หรือ 4 Ls ได้แก่ 1) การเรียนรู้เพื่อที่จะรู้ (Learning to know) 2) การเรียนรู้เพื่อสามารถทำได้ (Learning to do) 3) การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) และ 4) การเรียนรู้ในการใช้ชีวิต (Learning to be) โดยแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษานี้อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่มีนักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นโยบายการศึกษา สถาบันการศึกษา และระบบการศึกษาของชาติเป็นหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. บริบทและปัญหาของสถานการณ์ระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทย มีโครงสร้างทางการศึกษาเป็นระบบรวมศูนย์จากส่วนกลาง ทำให้เป็นอุปสรรคในการที่ท้องถิ่นจะสามารถบริหารจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการในพื้นที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิผล ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากชุมชนขาดความเข้มแข็ง ความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของการจัดการศึกษา นโยบายการศึกษาของชาติมุ่งเน้นเฉพาะความเป็นเลิศทางวิชาการด้วยการประเมินผลการเรียนจากตัวชี้วัดมาตรฐานการศึกษาที่ไม่ครอบคลุมในทุกมิติของการศึกษา ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและคุณภาพของผู้เรียน ความสามารถในการเรียนรู้ถูกวัดจากคะแนนสอบ ระบบการศึกษามุ่งคัดกรองแต่คนเรียนเก่ง หรือฉลาด ขาดวิธีการประเมินความสามารถด้านอื่นๆ ของผู้เรียน หลักสูตรที่ใช้ถูกพัฒนาจากส่วนกลางที่เหมือนกันทั้งประเทศ ซึ่งขาดการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นและความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป้าหมายของการศึกษาถูกออกแบบให้ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การผลิตบัณฑิตเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นไปในทิศทางที่ไม่หลากหลาย เป็นการบั่นทอนความสุขจากการเรียน ระบบการศึกษาขาดความเชื่อมโยงกับชุมชน สังคม และประชาคมโลก ผลลัพธ์ของการศึกษาคือ การได้รับปริญญาบัตร มิได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพ หรือทักษะของผู้เรียน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ หรือการใช้ชีวิตกับส่วนรวมในฐานะประชาคมโลก ระบบการศึกษาไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน ทำให้มีการหยุดหรือเลิกล้มความตั้งใจที่จะเรียน (drop out) เมื่อเข้าตลาดแรงงานแล้วก็มีบัณฑิตจำนวนมากลาออกจากงานหรือเปลี่ยนงานบ่อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ อำภา แก้วกำกง และวทัญญู ใจบริสุทธิ์ เรื่อง การกระจายอำนาจทางการศึกษา จากนโยบายสู่การปฏิบัติ กรณีศึกษาเปรียบเทียบสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยและเกาหลีใต้ พบว่าการศึกษาของไทยขาดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ประเด็นการบริหารจัดการด้านวิชาการของไทยมีความเป็นอิสระสูงกว่าประเด็นการบริหารจัดการทางการศึกษาในด้านอื่นๆ สำหรับระบบการศึกษาในเกาหลีใต้ประเด็นด้านการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัดมีค่าสูงกว่าประเด็นการบริหารจัดการทางการศึกษาในด้านอื่นๆ สถานศึกษาในเกาหลีใต้สามารถบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรทางการศึกษาและด้านการบริหารทั่วไปอย่างอิสระ โรงเรียนสามารถบรรจุเนื้อหาที่ต้องการลงในหลักสูตร สามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน การบริหารงานด้านบุคลากรทางการศึกษาอยู่ภายใต้

คณะกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lee, Louis, and Anderson (2013) เรื่อง Local education authorities and student learning: the effects of policies and practices ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายและข้อปฏิบัติที่มีต่อเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาและการเรียนรู้ของนักเรียนในท้องถิ่น โดยการใช้ข้อมูลเชิงสำรวจและการสร้างแบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาโครงสร้างเครือข่ายทางการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ ในขณะที่เป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการเรียนรู้และการใช้ข้อมูลมีความสัมพันธ์เชิงลบ

2. การวิเคราะห์ระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทย มีแผนการศึกษาของชาติที่ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ Thailand 4.0 อันประกอบไปด้วย 1) การพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ การจัดกระบวนการเรียนการสอนในการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม 2) การส่งเสริมและพัฒนาบุคคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ 3) การเสริมสร้างและพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในระบบดิจิทัล และ 4) การสนับสนุนการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาองค์ความรู้และการเข้าสู่ตลาดแรงงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพาสนา จุลรัตน์ (2561) เรื่อง การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุค Thailand 4.0 ที่ค้นพบว่า การที่ไทยจะขับเคลื่อนประเทศไปสู่แนวคิด Thailand 4.0 กระบวนการจัดการเรียนการสอนจะต้องเอื้อต่อการเสริมสร้างความสามารถทางการแข่งขันบนพื้นฐานของนวัตกรรม การปฏิรูปการศึกษา หรือ การศึกษา 4.0 เป็นการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมสำหรับสังคมนวัตกรรม การศึกษาในยุค Thailand 4.0 เป็นการเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ คือ มีความรู้และได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต การบริหารการเรียนการสอนมุ่งเน้นตั้งแต่การบริหารจัดการหลักสูตร ตำรา และบทบาทของบุคลากรทางการศึกษา อีกทั้งมีการเสริมสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียน ทั้งนี้โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วประชากรโลกจำเป็นจะต้องมีทักษะในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ ทักษะดังกล่าวนี้ได้แก่ ทักษะการคิดเชิงบริหาร ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการใช้วิจารณญาณ ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทักษะด้านการใช้ภาษาอังกฤษ ทักษะด้านการคำนวณ รวมทั้งทักษะด้านการมีจิตสาธารณะ กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าว บุคลากรทางการศึกษาควรประยุกต์ใช้แนวคิด STEM Education, Active Learning และ Problem-Based Learning ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความสามารถในการผลิตหรือการสร้างนวัตกรรม

3. แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทยในศตวรรษที่ 21 ใช้รูปแบบองค์ประกอบ 4 ด้าน หรือ 4Ls คือ 1) การเรียนรู้เพื่อที่จะรู้ (Learning to know) 2) การเรียนรู้เพื่อสามารถทำได้ (Learning to do) 3) การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) และ 4) การเรียนรู้ในการใช้ชีวิต (Learning to be) ที่ได้รับการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดที่มีนักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นโยบายการศึกษา สถาบันการศึกษาและระบบการศึกษาของชาติเป็นหลัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ แก้วพันงาม และรับขวัญ ธรรมาภรณ์พิลาศ (2556) เรื่อง นโยบายการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยภายใต้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (comparative study) พบว่า ประเทศไทยยังคงประสบกับปัญหาด้านการศึกษา มีการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ อาทิ ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังพบปัญหาความต้องการใช้แรงงานไม่ตรงกับการผลิตแรงงาน งานวิจัยได้นำเสนอมาตรการต่าง ๆ ในด้านนักศึกษา ความร่วมมือทางวิชาการ การใช้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงในการประสานงาน การพัฒนาแรงงานในด้านฝีมือและทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) การศึกษาวิจัย และการจัดตั้งหน่วยงานอิสระทางการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในการรองรับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการปรับใช้นโยบายด้านการจัดการศึกษาของชาติ ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hounsell (1979) เรื่อง Learning to learn: Research and development in student learning พบว่า แนวทางการจัดเรียนการสอนในสหราชอาณาจักรจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มมากกว่ารายบุคคล ผลการเรียนรู้ของนักเรียน มีการระบุและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ 4 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดที่แตกต่างกันของการเรียนรู้ การเรียนรู้เพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลและบริบท ผลกระทบจากการตัดสินใจด้านการศึกษาของผู้เรียนแต่ละคน และความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้กับการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้เพื่อที่จะรู้

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย พบว่าแนวทางการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษา เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง) อธิบายได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

แนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาท้องถิ่นของไทยในศตวรรษที่ 21 พบว่า ใช้รูปแบบองค์ประกอบ 4 ด้าน หรือ 4 Ls ได้แก่ 1) การเรียนรู้เพื่อที่จะรู้ (Learning to know) 2) การเรียนรู้เพื่อสามารถทำได้ (Learning to do) 3) การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) และ 4) การเรียนรู้ในการใช้ชีวิต (Learning to be) โดยแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษานี้อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่มีนักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นโยบายการศึกษา สถาบันการศึกษา และระบบการศึกษาของชาติเป็นหลัก ที่เชื่อมโยงกับแผนการศึกษาของชาติถูกออกแบบให้สอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ Thailand 4.0 อันประกอบไปด้วย 1) การพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ การจัดกระบวนการเรียนการสอนในการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม 2) การส่งเสริมและพัฒนาบุคคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ 3) การเสริมสร้างและพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในระบบดิจิทัล และ 4) การสนับสนุนการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาองค์ความรู้และการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 ควรมีหน่วยงานวิจัยด้านการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ เพื่อการจัดทำหลักสูตรการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในส่วนกลางและในท้องถิ่นระดับจังหวัด ทั้งนี้ควรมีหลักสูตรมาตรฐานกลาง และหลักสูตรท้องถิ่นที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีการวิจัยสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตรการเรียนที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ในขณะที่มีความเป็นสากลในฐานะส่วนหนึ่งของประชาคมโลก (world citizen) ออกแบบและพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีมาตรฐาน มีการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ครอบคลุมในหลากหลายมิติ และมีการประกันคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษาการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. หน่วยงานหรือองค์กรจัดการศึกษาควรมีการบูรณาการในการวางแผนการจัดการศึกษาร่วมกันทั้งระบบ เน้นการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และใช้ทรัพยากรร่วมกัน

2. หน่วยงานหรือองค์กรจัดการศึกษาควรปรับโครงสร้างด้านการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรทางการศึกษาในส่วนกลางให้มีขนาดกระชับลง เน้นบทบาทหน้าที่เชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดทิศทางการศึกษาของชาติ วางนโยบาย กำกับ ติดตาม ให้ความรู้ด้านเทคนิค ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารการศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาควรอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่นั้น ๆ

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรศึกษาและประยุกต์ใช้แนวทางและแนวทางการจัดการศึกษาจากผลการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นตัวแบบในการพัฒนาการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการศึกษาในพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

พาสนา จุลรัตน์. (2561). การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุค Thailand 4.0. *Veridian E-Journal, Silpakorn University.* 11(2), 2363-2380.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2558). *วิกฤติการศึกษาไทย การศึกษากับยาพิษแอบแฝง. บทบรรยายพิเศษ ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กันยายน 2558.* สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2562. จาก http://www.birdkm.com/outside-classroom/outsideclass/thai-education-crisis.

วิลาสินี วัฒนมงคล. (2560). วิกฤตการศึกษาไทยในยุค 4.0. *วารสาร "ศึกษาศาสตร์ มมร" คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.* 6(1), 61-62.

ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์. (2557). *3 สาเหตุหลัก 'วิกฤติการศึกษาไทย'. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสำนักงานคลังสมอง วปอ. เพื่อสังคมเกี่ยวกับการศึกษาไทย.* สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2562, จาก https://www.thairath.co.th/content/434275

ชัยวัฒน์ แก้วพันงาม และรับขวัญ ธรรมาภรณ์พิลาศ. (2556). นโยบายการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยภายใต้เศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนศาสตร์*, 7(1), 251-306.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2560). ความสุขของแรงงานไทยมาจากอะไร?: ผลกระทบของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความสมดุลของงานและชีวิต และสุขภาพจิตที่มีต่อระดับความสุข. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์,* 57(4), 47.

Hounsell, D. (1979). Learning to learn: Research and development in student learning. *Higher Education*, 8(6), 453–469.

Lee, et. al. (2013). Local education authorities and student learning: the effects of policies and practices. *School Effectiveness and School Improvement*. 23(2), 133–158.

Madani, R. A. (2019). Analysis of Educational Quality, a Goal of Education for All Policy. *Higher Education Studies*. 9(1), 100-101.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน*

FACTORS AFFECTING THE EFFECTIVENESS OF VITHEEBUDDHA SCHOOLS WITH THE ROYAL AWARD

พระสรภัค รามัญอุดม, บุญมี เณรยอด, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
Phra Sorapuk Ramonudom, Boonmee Nenyod, Suddhipong Srivichai
มหาวิทยาลัยสยาม
Siam University
Corresponding Author E-mail: mint_sorapuk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผล ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร รองผู้บริหาร ครูผู้ดูแลโครงการและครูผู้สอน จำนวน 566 คน จากทั้งหมด 75 โรงเรียน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและแบบง่าย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยายและการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยใช้โปรแกรม LISREL

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความเจริญงอกงามของนักเรียนและการยอมรับจากสังคมรองลงมาคือ คุณภาพการปฏิบัติงานและความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน ตามลำดับ และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลฯ สูงสุดจากปัจจัยด้านบริหาร รองลงมาคือ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยภายนอก และปัจจัยด้านกายภาพสถานศึกษา ตามลำดับ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมได้รับอิทธิพลสูงสุดจากปัจจัยด้านบริหาร รองลงมาคือ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยภายนอก และปัจจัยด้านกายภาพสถานศึกษา ตามลำดับ มีอิทธิพลในทิศทางบวก ซึ่งผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ค่า Chi-Square: (χ^2) = 1694. 97, (P= 0.02) , df = 585, GFI = 0.96, RMSEA = 0.05, RMR = 0.032, CFI = 0.97, และ NFI = 0.96

คำสำคัญ: ประสิทธิผล; โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน; โรงเรียนวิถีพุทธ

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

This research article aimed to study the effectiveness and analyze the factors affecting the effectiveness of Vitheebuddha Schools with the Royal Award. Data were collected by using questionnaires. The sample group consisted of 566 administrators, deputy administrators, project administrators and teachers from a total of 75 schools. by specific and simplified sampling methods. Data analysis using descriptive statistics and causal relationship structure analysis using LISREL program.

The results showed that effectiveness, by overall, was at the highest level. when considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was Student prosperity and social acceptance followed by Quality of work performance and satisfaction of colleagues, respectively. And factors affecting the effectiveness was influenced by the highest total influence from administrative factors. followed by personnel factors, external factors and educational physical factors, respectively. The indirect influence was the greatest influence from the management factor. followed by personnel factors, external factors and educational physical factors, respectively had a positive influence. The results of the linear structural relationship model analysis were consistent with the empirical data found Chi-Square values: (χ^2) = 1694. 97, (P = 0.02), df = 585, GFI = 0.96, RMSEA = 0.05, RMR = 0.032, CFI = 0.97, and NFI = 0.96.

Keywords: the effectiveness; Schools Vitheebuddha with the Royal Award; Schools Vitheebuddha

บทนำ

ในสภาพปัจจุบัน โลกอยู่ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันกันอย่างสูง สถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นองค์กรหนึ่งที่ได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรง เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญและมีบทบาทในการทำหน้าที่อบรมถ่ายทอดวิชาแก่เยาวชน โรงเรียนจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ทันต่อสถานการณ์และบริหารแบบมืออาชีพเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาในโรงเรียน จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายและสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ด้วยการใช้วาจาและการนำไป

ปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนในปัจจุบันนี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาวิชาชีพอยู่ตลอดเวลา และหากโรงเรียนมีผู้บริหารที่ดีมีประสิทธิผลมีความเชื่อมความสัมพันธ์กันกับโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันรูปแบบการจัดการศึกษาตามกระแสหลักส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรมได้ การศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกุลบุตรและกุลธิดาในอดีตมีรากฐานมาจากค่ายพุทธธรรมเข้ามาช่วยอบรมสั่งสอน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแต่ยังไม่ได้นำเอาหลักธรรมมาใช้เป็นพื้นฐานทางการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองมีความห่างเหินจากชีวิตคนไทยมากขึ้น คุณค่าองค์ความรู้ในระบบไตรสิกขาที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวคิดที่ส่งเสริมให้ใช้ระบบพุทธธรรมมาใช้กับการพัฒนาผู้นำทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ศึกษาวิวัฒนาการการจัดการศึกษาของไทย มีวิวัฒนาการที่ส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบการศึกษาแนวพระพุทธธรรมมาประยุกต์กับระบบการเรียนการสอนให้สถานศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ให้มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายของหลักธรรม โดยจัดการศึกษาเป็นระบบที่ชัดเจน ผ่านการดำเนินงานในด้านวิถีพุทธ ที่เรียกว่า "โรงเรียนวิถีพุทธ" อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่นๆ ในวงกว้างต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นโรงเรียนรูปแบบหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาให้เป็นนวัตกรรมแห่งการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการศึกษาโดยเรียกชื่อโรงเรียนรูปแบบนี้ว่า "โรงเรียนวิถีพุทธ" ที่มุ่งจัดการศึกษาแบบบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่างๆ ในหลักสูตรส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย สังคม จิตใจและปัญญาอย่างครบถ้วน ซึ่งพระพรหมบัณฑิต (2556) ได้ให้เหตุผลประกอบความตอนหนึ่งว่า "ปัจจุบันปัญหาสำคัญอยู่ที่การจัดการศึกษาที่ไม่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ส่วนใหญ่เอาวิชาหรือศาสตร์เป็นตัวตั้ง มุ่งพัฒนาหลักวิชาการ การทดสอบความรู้และการได้มาซึ่งประกาศนียบัตรปริญญาบัตรเพื่อความรู้วิชาศาสตร์นั้นๆ การจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นการแยกส่วนจากชีวิตจริง ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเหตุปัจจัยทั้งหมด การศึกษาในพุทธศาสนาจะไม่แยกส่วนโดยเห็นว่า ชีวิตคือการศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นจริงและวิชาการเข้าไปด้วยทั้งหมด ซึ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนจึงต้องใช้ความรอบรู้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบเป็นไปตามลำดับขั้นตอนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย" จึงมีการดำเนินของโรงเรียนวิถีพุทธทุกแห่งในปัจจุบันนี้ สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2557) ได้อธิบายแนวทางดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบแนว

ทางการดำเนินการ 29 ประการ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านพฤติกรรมครูและนักเรียน 4) ด้านส่งเสริมวิถีพุทธ และ 5) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ และในด้านการเรียนการสอนซึ่งเป็นด้านที่ครูต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพโดยใช้สื่อประสม แหล่งเรียนรู้หรือนวัตกรรมหรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม

ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 โรงเรียนวิถีพุทธได้มีวิวัฒนาการมา 5 ยุค สามารถแบ่งประเภทโรงเรียนวิถีพุทธ 7 ประเภท คือ 1. โรงเรียนวิถีพุทธยุคแรก 2. โรงเรียนวิถีพุทธกัลยาณมิตร 3. โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ 4. โรงเรียนวิถีพุทธเน้นจิตอาสา 5. โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป 6. โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ 7. โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยปัจจุบันมีโรงเรียนวิถีพุทธที่ยังดำเนินการอยู่ 3 ประเภท คือ โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำและโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน เนื่องจาก โรงเรียนวิถีพุทธมีจำนวนมากถึง 23,160 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 76. 21 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 30,388 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) มีการพัฒนาตามอัตลักษณ์ 29 ประการตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ด้วยระยะเวลาการดำเนินงานและพัฒนาโครงการอย่างยาวนานถึง 12 ปี ด้วยปัจจุบันโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีระดับ 3 ระดับในการดำเนินการอยู่ ประกอบ ระดับที่ 1 โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป จำนวน รวม 21,854 โรงเรียน มีตัวชี้วัด อัตลักษณ์ 29 ประการเป็นเครื่องมือในการพัฒนา มีศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นผู้รับผิดชอบในโครงการนี้ ระดับที่ 2 โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ รุ่น 1 ถึงรุ่น 11 จำนวน รวม 1,221 โรงเรียน ตัวชี้วัด อัตลักษณ์ 29 ประการ ที่เป็นผลเชิงประจักษ์ มีพระนิเทศก์วิถีพุทธ/คณะกรรมการและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ ระดับที่ 3 โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน รุ่น 1,รุ่นที่ 2และรุ่นที่ 3 จำนวน 85 โรงเรียน ตัวชี้วัด ตัวบ่งชี้โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน 5 มาตรฐาน 54 ตัวบ่งชี้ มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/โรงเรียนรุ่งอรุณ/สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาและพระนิเทศก์วิถีพุทธเป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563) โรงเรียนวิถีพุทธได้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา พบว่าการทำงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของการทำงานของบริบทตัวโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจที่จะนำไปสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยเกิดจากการวิจัยเพื่อหาประสิทธิผลขององค์กรและปัจจัยที่ส่งผล ให้มีแนวทางในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำเพื่อพัฒนาไปสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยในฐานะที่เป็น ครูพระสอนศีลธรรมและสอนวิชาสังคมศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาจึงเกิดความตระหนักและสนใจที่จะการศึกษาถึง ประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ซึ่งเป็นการศึกษาและการทำ

ความเข้าใจเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธที่ประสบความสำเร็จที่ได้รับผลการดำเนินงานเป็นเลิศตามเกณฑ์ที่กำหนดและได้รับรางวัล จากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศและแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการการตัดสินใจในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานที่ประสบความสำเร็จที่เป็นตามบริบทของการศึกษา ซึ่งจะทำให้โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป โรงเรียนชั้นนำได้พัฒนา รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานทุกระดับ ได้นำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมกับโรงเรียนของตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน
3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ดูแลโครงการโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานและครูผู้สอนของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน 75 โรงเรียน

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นผู้อำนวยการ,รองผู้อำนวยการ, ครูผู้ดูแลโครงการโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานและครูผู้สอนของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 225 คนและครูผู้สอนของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จากจำนวน 2,319 คน ซึ่งกำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample Size) จะใช้สูตรของ Yamane (1973) มีระดับความคลาดเคลื่อน +/- 0.5 ซึ่งผลการคำนวณหาขนาดตัวอย่างเท่ากับ 341 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ชนิดปลายเปิดและปลายปิดที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดข้อคำถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแทนสอบถาม ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านการบริหารและปัจจัยภายนอก ตอนที่ 3 ประสิทธิผลขององค์กรและตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 7 ขั้นตอนตามลำดับ ซึ่งปรากฏดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์เอกสารเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย คือ วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research), แบบวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ เอกสารแนวคิดทฤษฎี 1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร 2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ 3. ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้รับ คือ กรอบแนวคิดการวิจัยเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 2 จัดสนทนากลุ่ม (Group Seminar) เพื่อตรวจสอบขอบเขตของงานวิจัย วิธีการ คือ กระบวนการจัดสนทนากลุ่ม, ประเด็นที่ใช้ในการสนทนา, ขอบเขตของประสิทธิผล, ขอบเขตของปัจจัยที่ส่งผล, ผู้เชี่ยวชาญ ผลที่ได้รับ คือ ผลการตรวจสอบขอบเขตของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลมาสร้างเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการ คือ สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม, ประเมินความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญและหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลที่ได้รับ คือ เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามที่มีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีการ คือ ส่งแบบสอบถามไปยังผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครูผู้ดูแลโครงการ และคุณครูผู้สอนของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน ผลที่ได้รับ คือ แบบสอบถามที่มีการตอบครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม วิธีการ คือ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล, ความสอดคล้องระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลกับข้อมูลเชิงประจักษ์, วิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) -วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และ LISREL ผลที่ได้รับ คือ ผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน, การวิเคราะห์ประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลต่อโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มัชฌิมเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) , วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล-ตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ขั้นตอนที่ 6 เพื่อยืนยันและตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นด้วยวิธีการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิด้วยการสนทนากลุ่ม (Group Seminar) วิธีการ คือ ตรวจสอบความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงวุฒิคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ก่อตั้งโครงการ เพื่อยืนยันและเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ผลที่ได้รับ คือ ได้ข้อสรุปยืนยันเกี่ยวกับประสิทธิผลและปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 7 นำเสนอผลการวิเคราะห์ วิธีการ คือ นำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ผลที่ได้รับ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ผลการวิจัย พบว่าประสิทธิผลในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4. 53) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีประสิทธิผลสูงสุดคือ ความเจริญงอกงามของนักเรียนและการยอมรับจากสังคม (ค่าเฉลี่ย 4. 58) รองลงมาคือ คุณภาพการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย 4. 54) และความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน (ค่าเฉลี่ย 4. 44) ตามลำดับ โดยสามารถอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการพึงพอใจของผู้ร่วมงานมีผลต่อประสิทธิผล ประเด็นที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธภาพกับผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานมีความอบอุ่น รู้สึกสบายกายสบายใจ สามารถปฏิบัติงานได้ราบรื่นเรียบร้อย (ค่าเฉลี่ย 4. 50) รองลงมา คือ ผู้บริหารมีความเป็นกลางในการบริหารจัดการองค์กร เป็นแบบอย่างของความมีเหตุผลและผู้บริหารสร้างแรงจูงใจจากการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในการทำงานด้วยสติปัญญา (ค่าเฉลี่ย 4. 46) ผู้บริหารและครูมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีการวางตัวดี พูดจาดี (ค่าเฉลี่ย 4. 45) ผู้บริหารสามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาและเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านพฤติกรรมส่วนตัวและพฤติกรรมในการปฏิบัติงานแก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง (ค่าเฉลี่ย 4. 39) และผู้บริหารและครูปราศจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลในองค์กร (ค่าเฉลี่ย 4. 36) ตามลำดับ

1.2 ด้านการยอมรับจากสังคมประเด็นที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้บริหารทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เสียสละเพื่อส่วนร่วม มุ่งหมายงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคม (ค่าเฉลี่ย 4. 63) รองลงมา คือ องค์กรภายนอกมีความเห็นชอบต่อการบริหารและประสิทธิผลเชิงประจักษ์ของโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย 4. 59) ผู้บริหารมีความเข้าใจบริบทของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคม (ค่าเฉลี่ย 4. 52) ผู้บริหารสร้างบรรยากาศที่ดีต่อองค์กร ติดต่อสื่อสารและลดความขัดแย้งกับสังคมภายนอก (ค่าเฉลี่ย 4. 51) และผู้บริหารแสดงทัศนคติหรือเจตคติที่ดีในทางบวกกับบุคคลภายนอกหรือองค์กรภายนอก (ค่าเฉลี่ย 4. 43) ตามลำดับ

1.3 ด้านความเจริญงอกงามของนักเรียน ประเด็นที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้บริหารและครูพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนและการปฏิบัติตนของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์เพื่อผลลัพธ์ของโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย 4. 66) รองลงมา คือ ครูสามารถสอนให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยที่ดีและทำให้นักเรียนรู้จักพัฒนาตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาเล่าเรียน (ค่าเฉลี่ย 4. 65) ครูสามารถสอนให้นักเรียนรู้จักคิดพัฒนาให้มีความรู้ที่

ลึกซึ้งและรู้จักประยุกต์จากการศึกษาเล่าเรียนไปสู่การแก้ปัญหาในชีวิตจริงโดยความสำเร็จ (ค่าเฉลี่ย 4. 56) ผู้บริหารสามารถบริหารการจัดการเรียนการสอนจนทำให้นักเรียนในโรงเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี (ค่าเฉลี่ย 4. 54) และผู้บริหารมีสถิติจำนวนร้อยละของนักเรียนที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย 4. 50) ตามลำดับ

1.4 ด้านความคุณภาพการปฏิบัติงานประเด็นที่มีค่าสูงสุด คือ ผู้บริหารและครูผ่านเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาชีพจากผู้เชี่ยวชาญ (ค่าเฉลี่ย 4. 67) รองลงมา คือ ผู้บริหารใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับการศึกษา โดยผ่านการจัดการองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวกและปรับปรุงการทำงาน (ค่าเฉลี่ย 4. 65) ผู้บริหารจัดวางบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ของงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล (ค่าเฉลี่ย 4. 54) ผู้บริหารและครูร่วมกันพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการทั้งด้านวิชาการ เพื่อให้โรงเรียนมีความก้าวหน้าทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปและผู้บริหารสั่งงานไม่ซับซ้อน ระบุแนวทางปฏิบัติงาน แต่ละภาระงานไว้อย่างเป็นระบบระเบียบมีความต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 4. 51) ตามลำดับ

2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลฯ มีผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบประสิทธิผลขององค์กรได้รับอิทธิพลโดยรวมและจากทางตรงทั้งหมด โดยที่ได้อิทธิพลจากปัจจัยด้านบริหาร เท่ากับ 0.39 รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากร เท่ากับ 0.34 ปัจจัยภายนอก เท่ากับ 0.18 และปัจจัยด้านกายภาพสถานศึกษา เท่ากับ 0.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านบริหาร เท่ากับ 0.32 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากร เท่ากับ 0.28 ปัจจัยภายนอกเท่ากับ 0.13 และปัจจัยด้านกายภาพสถานศึกษาเท่ากับ 0.07 มีอิทธิพลในทิศทางบวก

3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การตรวจสอบความสอดคล้องของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล โมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยกำหนดสมมติฐานในการทดสอบ คือ เมทริกซ์ความแปรปรวนความแปรปรวนร่วมตามโมเดลสมมติฐานที่สร้างจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เท่ากับเมทริกซ์ความแปรปรวน ความแปรปรวนร่วมที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous Variables) 4 ตัวแปร คือ กายภาพของสถานศึกษา (Phy) ตัวแปรด้านบุคลากร (Per) ตัวแปรด้านการบริหาร (Admin) และตัวแปรด้านปัจจัยภายนอก (Exter) และตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous Variables) คือ ตัวแปรประสิทธิผลขององค์กร (Effect) ตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 33 ตัวแปร วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป LISRELในรูปแบบโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

การตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ชี้ให้เห็นว่าโมเดลสมมติฐานสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งหมายถึงโมเดลที่พัฒนาขึ้นสามารถนำมาอธิบายประสิทธิผลได้เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์โมเดลปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 1694. 97 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 585 ที่ระดับความน่าจะเป็น (P) เท่ากับ 0.02 นอกจากนี้ค่าดัชนีอื่นๆ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ ดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.96 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.97 ดัชนีวัดความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.05 ดัชนีค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (RMR) เท่ากับ 0.032 ดัชนีที่บ่งบอกถึงความกลมกลืนของข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลที่กำหนดขึ้น (NFI) เท่ากับ 0.96เมทริกซ์ความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยสมบูรณ์แบบ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ยากที่จะหาโมเดลที่มีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์ได้ ผู้วิจัยจึงใช้สัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (χ^2/df) (1694. 97/585=2. 897) แทนซึ่งควรน้อยกว่า 3 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้และดัชนีวัดความกลมกลืนของข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลที่กำหนดขึ้น (IFI) เท่ากับ 0.97 จะแสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์นั่นเอง (Bollen, 1989) ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาข้อมูลเชิงประจักษ์ดังโมเดลต่อไปนี้

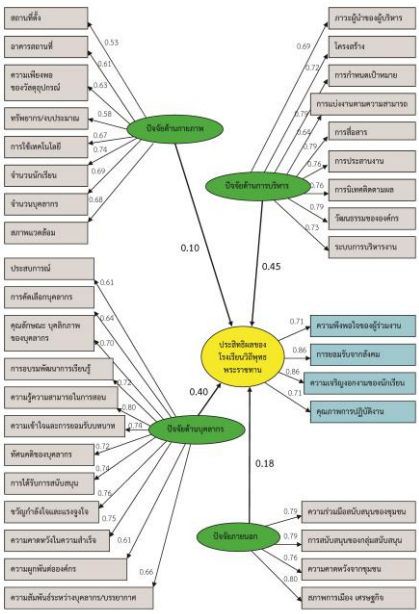

Chi-square= 1694. 97, df= 585, P-value= 0.02, RMSEA= 0.05

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุฯ

ส่วนตัวแปรในองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน มีตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลมากที่สุด ดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัว คือภาวะผู้นำของผู้บริหาร (Admin1) โครงสร้าง (Admin2) การกำหนดเป้าหมาย (Admin3) การแบ่งงานตามความสามารถ (Admin4) การสื่อสาร (Admin5) การประสานงาน (Admin6) การนิเทศติดตามผล (Admin7) วัฒนธรรมขององค์กร (Admin8) และระบบการบริหารงาน (Admin9) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการสื่อสาร (Admin5) และวัฒนธรรมขององค์กร (Admin8)

2. ด้านบุคลากรประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัว คือประสบการณ์ (Per1) การคัดเลือกบุคลากร (Per2) คุณลักษณะ บุคลิกภาพของบุคลากร (Per3) การอบรมพัฒนาการเรียนรู้ (Per4) ความรู้ความสามารถในการสอน (Per5) ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท (Per6) ทัศนคติของบุคลากร (Per7) การได้รับการสนับสนุน (Per8) ขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ (Per9) ความคาดหวังในความสำเร็จ (Per10) ความผูกพันต่อองค์กร (Per11) และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร/บรรยากาศ (Per12) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือความรู้ความสามารถในการสอน (Per5)

3. ด้านปัจจัยภายนอกประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว คือความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน (Exter1) การสนับสนุนของกลุ่มสนับสนุน (Exter2) ความคาดหวังจากชุมชน (Exter3) และสภาพการเมือง เศรษฐกิจ (Exter4) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือสภาพการเมือง เศรษฐกิจ (Exter4)

4. ด้านกายภาพของสถานศึกษาประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 8 ตัว คือ สถานที่ตั้ง (Phy1) อาคารสถานที่ (Phy2) ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ (Phy3) ทรัพยากร / งบประมาณ (Phy4) การใช้เทคโนโลยี (Phy5) จำนวนนักเรียน (Phy6) จำนวนบุคลากร (Phy7) และสภาพแวดล้อม (Phy8) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือจำนวนนักเรียน (Phy6)

ตารางที่ 1 ค่าสถิติในการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนี	เกณฑ์	ค่าสถิติในโมเดล
CFI	มากกว่า 0.90	0.97
GFI	มากกว่า 0.90	0.96
AGFI	มากกว่า 0.90	0.95
χ^2	สัดส่วน χ^2/df ไม่เกิน 3	2. 897
SRMR	น้อยกว่า 0.05	0.032
RMSEA	น้อยกว่า 0.08	0.05

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผล โดยยกข้อค้นพบจากผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ด้านความเจริญงอกงามของนักเรียน แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนหรือการพัฒนาของผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญในความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้บริหารและครูพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนและการปฏิบัติตนของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์เพื่อผลลัพธ์ของโรงเรียน ครูสามารถสอนให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยที่ดีและทำให้นักเรียนรู้จักพัฒนาตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาเล่าเรียน ครูสามารถสอนให้นักเรียนรู้จักคิดพัฒนาให้มีความรู้ที่ลึกซึ้งและรู้จักประยุกต์จากการศึกษาเล่าเรียนไปสู่การแก้ปัญหาในชีวิตจริงโดยความสำเร็จ ผู้บริหารสามารถบริหารการจัดการเรียนการสอนจนทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีและผู้บริหารต้องเก็บสถิติจำนวนร้อยละของนักเรียนที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล เจริญพรสกุล (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนมากที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน 3. ความพึงพอใจในงานของครู 4. ความพึงพอใจของผู้ปกครองและ 5. ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. ด้านการยอมรับจากสังคม แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับสังคมภายนอก มีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้บริหารต้องทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เสียสละเพื่อส่วนร่วม มุ่งหมายงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคม องค์กรภายนอกมีความเห็นชอบต่อการบริหารและประสิทธิผลเชิงประจักษ์ของโรงเรียน ผู้บริหารมีความเข้าใจบริบทของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้บริหารสร้างบรรยากาศที่ดีต่อองค์กร ติดต่อสื่อสารและลดความขัดแย้งกับสังคมภายนอกและผู้บริหารแสดงทัศนคติหรือเจตคติที่ดีในทางบวกกับบุคคลภายนอกหรือองค์กรภายนอกมีผลต่อประสิทธิผลองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันท์นภัส วิกุล (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับปฐมวัย ในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อประสิทธิผลองค์กรมากที่สุด คือ การยอมรับชื่อเสียง การจัดประสบการณ์ ภาวะผู้นำ สมรรถนะองค์กร บรรยากาศโรงเรียน นวัตกรรมองค์กรและความผูกพันองค์กร ตามลำดับ

3. ด้านความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน แสดงให้เห็นว่า การทำงานร่วมกันหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างผู้บริหารและครู รวมถึงระหว่าง

ครูผู้สอนกับผู้ผู้สอนด้วยกัน ทั้งนี้ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธภาพกับผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานมีความอบอุ่น รู้สึกสบายกายสบายใจ สามารถปฏิบัติงานได้ราบรื่นเรียบร้อย ผู้บริหารมีความเป็นกลางในการบริหารจัดการองค์กร เป็นแบบอย่างของความมีเหตุผลและ ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจจากการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในการทำงานด้วยสติปัญญา ผู้บริหารและครูมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีการวางตัวดี พูดจาดี ผู้บริหารสามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาและเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านพฤติกรรมส่วนตัวและพฤติกรรมในการปฏิบัติงานแก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องและผู้บริหารและครูปราศจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฤทัยรัตน์ บุญอินทร์ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนมีองค์ประกอบสำคัญในด้านมิติความสนิทสนม ด้านการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ ด้านมิติขาดความสามัคคีและด้านมิติความกรุณาปรานี ตามลำดับ ส่วนมาจากพฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน บรรยากาศองค์การของโรงเรียนเป็นแบบแจ่มใส ประสบการณ์การทำงาน ขนาดของโรงเรียนมีผลต่อความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน

4. ด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและบรรลุเป้าหมาย การงานไม่ล้าช้าหรือผิดพลาดเกิดขึ้น ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ ผู้บริหารและครูผ่านเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาชีพจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับการศึกษา โดยผ่านการจัดการองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวกและปรับปรุงการทำงาน ผู้บริหารจัดวางบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ของงานให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล ผู้บริหารและครูควรร่วมกันพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการทั้งด้านวิชาการ เพื่อให้โรงเรียนมีความก้าวหน้าทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปและผู้บริหารสั่งงานไม่ซับซ้อน แต่ละภาระงานไว้อย่างเป็นระบบระเบียบมีความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุติพร จินาพันธ์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ สภาพการทำงาน ความรับผิดชอบและขวัญกำลังใจ เงินเดือน ความสามารถในการแก้ปัญหาในโรงเรียนความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก แรงจูงใจของครูมากที่สุดในด้านลักษณะงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านความก้าวหน้า ด้านเงินเดือนและด้านความรับผิดชอบ ตามลำดับ

องค์ความรู้จากการวิจัย

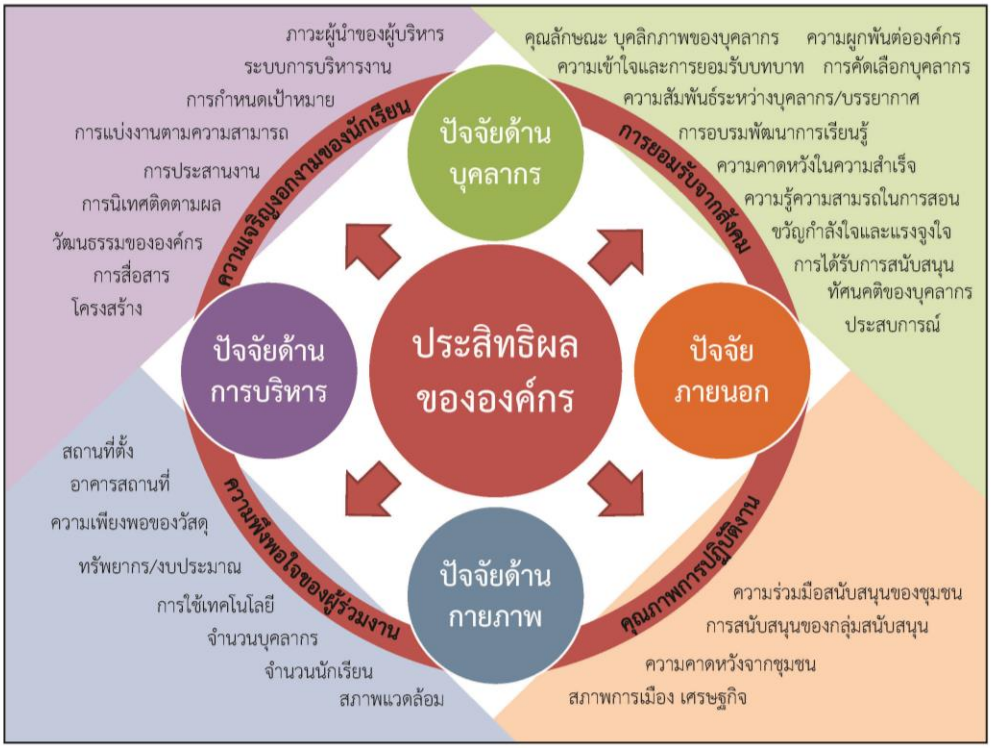

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 2 สามารถอธิบายได้ดังนี้

4 ปัจจัย เป็นปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (1) ปัจจัยการบริหาร ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร โครงสร้าง การกำหนดเป้าหมาย การแบ่งงานตามความสามารถ การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน การนิเทศติดตามผล วัฒนธรรมขององค์การ ระบบการบริหารงาน (2) ปัจจัยด้านบุคลากร ประกอบด้วย ประสบการณ์ การคัดเลือกบุคลากร คุณลักษณะ บุคลิกภาพของบุคลากรการอบรมพัฒนาการเรียนรู้ความรู้ความสามารถในการสอนความเข้าใจและการยอมรับบทบาททัศนคติของบุคลากร การได้รับการสนับสนุน ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความคาดหวังในความสำเร็จ ความผูกพันต่อองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร/บรรยากาศ (3) ปัจจัยด้านกายภาพสถานศึกษา ประกอบด้วย สถานที่ตั้ง อาคารสถานที่ ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ทรัพยากร การใช้เทคโนโลยี จำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากร สภาพแวดล้อม และ (4) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน การสนับสนุนของกลุ่มสนับสนุน ความคาดหวังของชุมชนสภาพการเมือง เศรษฐกิจ

ประสิทธิผลขององค์กร เป็นผลความสำเร็จในการบริหารองค์กรเกี่ยวกับสถานศึกษาที่มีองค์ประกอบของความเจริญงอกงามของนักเรียน การยอมรับจากสังคม ความพึงพอใจของผู้ร่วมงานและคุณภาพการปฏิบัติงาน รวมถึงชื่อเสียงและเกียรติยศของผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาและสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน ควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมคุณภาพในการปฏิบัติงานและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในองค์กรตามโมเดลที่นำเสนอ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานควรส่งเสริมและพัฒนากายภาพสถานศึกษา เช่น ปรับปรุงอาคารสถานที่ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในเกิดประโยชน์ บริหารทรัพยากรและงบประมาณอย่างคุ้มค่า และส่วนปัจจัยภายนอก ควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในองค์กรรูปแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวกับและควรมีการเปลี่ยนแปลงปัจจัยตัวแปรแฝงหรือตัวแปรสังเกตได้ ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้สามารถทราบถึงอิทธิพลอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษานำหลักธรรมมาประยุกต์ในองค์ประกอบของปัจจัยหรือเป็นตัวแปรส่งผ่านให้งานวิจัยมีความน่าสนใจและเป็นบูรณาการ

3. การเลือกนำเข้าตัวแปรสังเกต (Observed Variables) ในแต่ละตัวแปรแฝง (Latent Variables) ทางผู้วิจัยขอเสนอแนะว่าทางเลือกหนึ่งควรพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้นเพื่อให้โมเดลโครงสร้างเชิงเส้นเกิดความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ในระดับที่สามารถยอมรับได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ.* กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.

จุติพร จินาพันธ์. (2560). แรงจูงใจของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 18. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทรรศน์*, 28(2), 75-90.

นฤมล เจริญพรสกุล. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

นันท์นภัส วิกุล. (2560) . *ประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับปฐมวัย ในจังหวัดนครราชสีมา* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พระพรหมบัณฑิต. (2556) . *ทิศทางการศึกษาไทย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกฺโก. (2557). *ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาพุทธบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). *การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ.* สืบค้น 14 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.vitheebuddha.com/main

ฤทัยรัตน์ บุญอินทร์. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ.* กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.

สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2557). *แนวทางดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ*. สืบค้น 29 มิถุนายน 2564, จาก http://vitheebuddha.com

Bollen. K. A. (1989). *Structure equations with latent variables*. New York: John Wiley & Sons.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* New York: Harper & Row.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา*

A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN 21st CENTURY IN SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ไพเราะ มีภักดี
Pairoh Meepakdee
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail: malodymeepakdee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กับ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่ทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 17 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มี 4 องค์ประกอบย่อยได้แก่ (1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และมีความชัดเจนในวิสัยทัศน์ (2) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (3) ด้านการกระตุ้นให้ยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม (4) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ องค์ประกอบหลักที่ 2 วิธีการพัฒนา มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การอบรม หรือประชุมเชิงปฏิบัติการรูปแบบออนไลน์ (2) การฝึกปฏิบัติโดยการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ (3) การอภิปรายรูปแบบออนไลน์ และ (4) การสนทนาโดยการจับคู่รูปแบบออนไลน์ และองค์ประกอบหลักที่ 3 วิธีดำเนินการ มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การวางแผน (2) การบริหารจัดการ (3) การดำเนินการ (4) การประเมินผล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ศตวรรษที่ 21

---

*Received July 31, 2021; Revised August 4, 2021; Accepted August 4, 2021

Abstract

This research paper aimed to present a model of transformational leadership, conducted with the quasi-experimental research with the target group including experts and administrators of schools in secondary schools. In the experimental model, 17 people were obtained by choosing a specific model. The tools used in the research were questionnaires, interview forms and assessment forms. The statistics used were percentage, mean and standard deviation. Qualitative data were analyzed by content analysis.

The research findings were as follows: A model for the development of the transformational leadership of school administrators in 21st century in secondary educational service area office. There were three main components, namely, the first component, the transformational leadership of school administrators in the 2st century, with four sub-components: (1) the creation of new visions; and clarity of vision; (2) ideological influence; (3) motivation to accept the group's goals; (4) inspiration. The second major component, development methodology, has four sub-components: (1) online training or workshops, (2) practical training through online study visits, (3) online discussions, and (4) Conversation by online pattern matching and the main component. 3. The method of operation, had 4 sub-components: (1) planning (2) management (3) implementation, and (4) evaluation.

Keywords: leadership; transformational leadership; 21st century

บทนำ

ปัจจุบันเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ มีการเรียก ยุคปัจจุบันนี้ว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุคโลกไร้พรมแดน เป็นยุคที่สังคมกำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์หลาย ๆ ด้าน กระแสของความคิดที่จะพัฒนามนุษย์นี้เป็นผลให้เกิดความเคลื่อนไหวในวงการศึกษาอย่างมาก ซึ่งระบบการศึกษาไทยกำลังเปลี่ยนไป ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องค้นหาบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อปรับเปลี่ยนแก้ไขเพื่อให้การบริหารงานในโรงเรียนบังเกิดผลดีแก่ผู้เรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา

ด้านการปฏิรูปการศึกษาในระยะที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการปรับตัว ให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (2551) ได้เน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน

การศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (2560) ที่มุ่งให้มีการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีความสามารถ และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดย การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพัง แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) สรุปสาเหตุที่แท้จริง ในความล้มเหลวของการปฏิรูปการศึกษา พบว่า ไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนทรัพยากรทางการบริหารหรือการไม่มีอำนาจทางกฎหมาย หรือโครงสร้างการบริหารจัดการไม่เอื้ออำนวย แต่มักเกิดจากการทำงานไม่สอดคล้องหรือประสานกันของผู้นำตั้งแต่ระดับนโยบาย โครงสร้างการบริหารจัดการ แนวปฏิบัติจนถึงระดับผู้ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระวัฒน์ ดวงใจ (2556) ที่กล่าวว่า สภาพและปัญหาการบริหาร จัดการศึกษาของไทย เกิดจากปัญหาการกระจายอำนาจสายการบังคับบัญชา ความล่าช้า การไม่มีส่วนร่วม และการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงตัวเอง คือ การทำงานที่ไม่เน้นการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในระดับโรงเรียน

จากความล้มเหลวของการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้ขับเคลื่อนการศึกษา คือ ผู้นำ ซึ่งทำหน้าที่ ในการบริหารจัดการที่มีการปรับเปลี่ยน อันเป็นลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกับสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 และภาวะผู้นำนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำที่ปรากฏได้อย่างชัดเจน ซึ่งแสดงถึงพลังแห่งอำนาจในการโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร พัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลลัพธ์ที่ได้จะนำไปสู่การยอมรับในการบรรลุผลสำเร็จร่วมกันของทุกคนในองค์กร (Kotter, 1990) นำไปสู่การศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ โดยที่ผู้นำพยายามสร้างอิทธิพลต่อผู้ตาม เพื่อทำให้ผู้ตามเกิดความไว้วางใจ มีความรู้สึกชื่นชม ให้ความจงรักภักดี และให้ความเคารพนับถือ ซึ่งจะทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจ ในการทำงานที่มากขึ้นส่งผลให้ได้ผล การปฏิบัติงานที่สูงมากขึ้นกว่าเดิม (Bass & Avolio, 1994) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yukl Gary (1995) ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์กร พฤติกรรมกลุ่ม และ ความพึงพอใจในการทำงานของครูต่อผู้บริหารโรงเรียนและส่งผลต่อการเกิดแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน

จากลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพราะการบริหารการพัฒนา และการปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในและภายนอก เป็นฐานสำคัญที่จะปฏิรูปการศึกษาให้ผู้บริหารสามารถวางแผนกำหนดนโยบาย หรือตอบสนองกลยุทธ์ทางด้านการศึกษาให้เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ที่ 2 ของแผนพัฒนากระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ที่กำหนดให้ผู้บริหารและครูมีการพัฒนาตนเองเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการด้านการศึกษา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในครั้งนี้ใช้การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะ ซึ่งมีการดำเนินงาน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2564 สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 14 จำนวน 81 คน ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ สภาพและความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม และ

ความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงฯ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2564 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ รูปแบบ และคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแบบประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีวิธีดำเนินการ คือ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบฯ จากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงตามคำชี้แนะ และนำเสนอและสรุปผลการประเมินและรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย เพื่อให้ได้องค์ประกอบหลักของรูปแบบ เพื่อสร้างคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ การนำรูปแบบไปทดลองใช้และการประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบโดยผู้ใช้รูปแบบ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลของการวิจัย 4 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สรุปผลการศึกษาดังนี้

1.1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการกระตุ้นให้ยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม

1.2 ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องการแนวทางในการสร้างวิสัยทัศน์ ในการบริหารจัดการที่มีการดำเนินงานสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพื่อกระตุ้นให้ครู และบุคลากรร่วมกันทำงาน การพัฒนาแนวทางการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ หรือการสร้างความตระหนักและพันธะสัญญา ในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกัน และวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี และสังคมนำนโยบายที่กำหนดไปสู่การปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ต้องการแนวทางพัฒนาในด้านการนำแผนยุทธศาสตร์ลงสู่การปฏิบัติโดยใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในศตวรรษที่ 21 ลงสู่การบริหาร รวมทั้งแนวทาง หรือเทคนิคในสร้างแรงจูงใจภายใน การสร้างเจตคติและการคิดในแง่บวก หรือการกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม ตลอดจนความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มาสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ในการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน

1.3 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สรุปผลได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 4 ด้าน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กล้าที่ จะขับเคลื่อนนโยบายและพัฒนาโรงเรียน วางแผนการทำงานได้อย่างตรงเป้าหมาย ตลอดจนเสนอข้อคิดใหม่ๆ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับสถานศึกษาโดยดำเนินงานสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 คำนึงถึงการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยสร้างความเชื่อมั่นกับทุกฝ่าย มีพันธะสัญญาในการพัฒนานักเรียน และสถานศึกษา วางแผนพัฒนาสถานศึกษาบนพื้นฐานความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กระตุ้นให้ครู และบุคลากรทุกคนมุ่งความสำเร็จโดยมีการวัดคุณภาพของงาน และสร้างบรรยากาศเชิงบวก ให้ใช้ข้อมูล และสารสนเทศ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการปฏิบัติงานอันนำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 สามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี กล้าตัดสินใจ กล้าเสี่ยง และเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น และกระตุ้นการทำงานแบบทีม ให้ทุกคนมีเป้าหมายที่ตรงกันส่งเสริมสนับสนุนสร้างแรงจูงใจครูบุคลากรทุกคน ในสถานศึกษาให้นำความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

2.1 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และมีความชัดเจนในวิสัยทัศน์ องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ องค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการกระตุ้นให้ยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม และองค์ประกอบหลักที่ 4 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มีองค์ประกอบย่อย 16 องค์ประกอบ 72 ตัวชี้วัด

2.2 ผลการตรวจสอบองค์ประกอบหลักของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 15 ท่าน ประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า โดยรวมและ รายองค์ประกอบ และตัวชี้วัดอยู่ในระดับมาก

2.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดย การสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความเหมาะสมในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาไปใช้ในสภาพจริง โดยองค์ประกอบหลักที่ 4 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ที่ทดลองใช้ พบว่า จำนวนข้อที่เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณา จำนวน 17 ข้อ จากจำนวน 18 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 94.44 ระดับคุณภาพ ดีมาก

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามีดังนี้

4.1 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

4.2 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะของการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาได้ว่า หน่วยงานต้นสังกัดของผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษาไม่มีแผนงาน

โครงการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หรือภาวะผู้นำแบบอื่น ๆ เพราะมีงานที่ต้องปฏิบัติ ในความรับผิดชอบมาก ขาดการนิเทศ ติดตาม แนะนำ ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำหน้าที่ ในการแก้ไขปัญหาในการบริหาร และยังต้องดำเนินการงาน หรือกิจกรรมมากมาย ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาขาดภาวะผู้นำ ที่สำคัญในการบริหารหน่วยงาน จึงมักเกิดปัญหาในเชิงบริหารอยู่บ่อย ๆ ผู้บริหารหน่วยงานระดับผู้บังคับบัญชาควรให้ความสำคัญและเห็นประโยชน์ในเรื่องของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องมีภาวะผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และ มีประสิทธิผล โดยผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ และที่สำคัญคือภาวะผู้นำ ของผู้บริหาร เพราะผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมช่วยเหลือให้เพื่อนร่วมงานสามารถทำงานด้วยความถูกต้องเหมาะสม มีความกระตือรือร้นและบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา และในการปฏิบัติจะต้องเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงาน มีกรกระตุ้นให้ยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม เพื่อนร่วมงานให้ใช้ดุลยพินิจในการแก้ปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาทิพย์ สุจริตกุล (2562) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในยุคประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต ซึ่งพบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสัมพันธ์ ในทิศทางเดียวกันกับองค์กรสู่ยุคประเทศไทย 4.0

องค์ประกอบย่อยด้านการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และมีความชัดเจนในวิสัยทัศน์ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ 1) การวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) การบริหารจัดการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 3) การดำเนินการตามกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และ 4) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

การสร้างวิสัยทัศน์นับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นการกำหนดทิศทาในการพัฒนา และก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ภาวะผู้นำด้านนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิลัญ ปฏิพิมพาดม (2550) ได้ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำและประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบ ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนมากที่สุด ได้แก่ การสร้างความสำเร็จในการกำหนดนโยบาย การมองโลกในแง่ดี การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการวางแผนการทำงานสร้างเป้าหมายร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชา

องค์ประกอบย่อยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) การบริหารจัดการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 3) การดำเนินการตามกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และ 4) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 การมีอิทธิพลอย่างมีอย่างมีอุดมการณ์ เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำสร้างความไว้วางใจ เชื่อถือ ศรัทธาและการสร้างความเคารพนับถือในตัวของผู้นำ รวมถึงการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน การสร้างความรู้สึกยอมรับนับถือตนเอง เห็นว่าตนเองมีความสำคัญ มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยุทธ ชูสอน (2548) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารมีพฤติกรรมภาวะผู้นำด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ โดยการแสดงให้ผู้อื่นเห็นถึงความเชื่อถือศรัทธา การประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและการควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤติ

องค์ประกอบย่อยด้านการกระตุ้นให้ยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) การบริหารจัดการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 3) การดำเนินการตามกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และ 4) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยผู้บริหารมีการวางโครงสร้างกรอบภารกิจงานไว้อย่างชัดเจนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ทุกส่วนร่วมกันวางแผนจัดโครงสร้างงานอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารให้การส่งเสริม และ

สนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มความสามารถ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูกิจ ผลทิพย์ (2555) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครระยองในทศวรรษหน้า โดยมีพฤติกรรมการบริหารโรงเรียน 4 ด้าน คือ ความมีบารมี การดลใจ การกระตุ้นยอมรับเป้าหมายกลุ่ม การมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่า มีพฤติกรรมการแสดงออกในการบริหารงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผู้บริหารสร้างแนวทางให้บุคลากรร่วมกันทำงานเพื่อเป้าหมายเดียวกัน พัฒนาทัศนคติ และน้ำใจแบบทีมงานแก่ครู และบุคลากร

องค์ประกอบย่อยด้านการสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ด้านนี้มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) การบริหารจัดการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 3) การดำเนินการตามกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 และ 4) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้นำพยายามสร้างแรงบันดาลใจกระตุ้นผู้ตามให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ปลูกฝังค่านิยมและสร้างจิตสำนึกที่ดี โน้มน้าวให้ผู้ตามทำงานโดยมุ่งที่ผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือผลประโยชน์ของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ หงษ์เพชร ทองอินทร์ (2554) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจและการดำรงไว้ ซึ่งอำนาจส่วนบุคคล โดยผู้นำมีการให้กำลังใจผู้ร่วมงาน การกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมสร้างความมั่นใจให้ผู้ร่วมงานในการทำงาน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนถึงการมองโลกในแง่ดีและการใช้วิกฤติให้เป็นโอกาส ในการทำงาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ โดยแสดงเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ วิธีพัฒนา การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

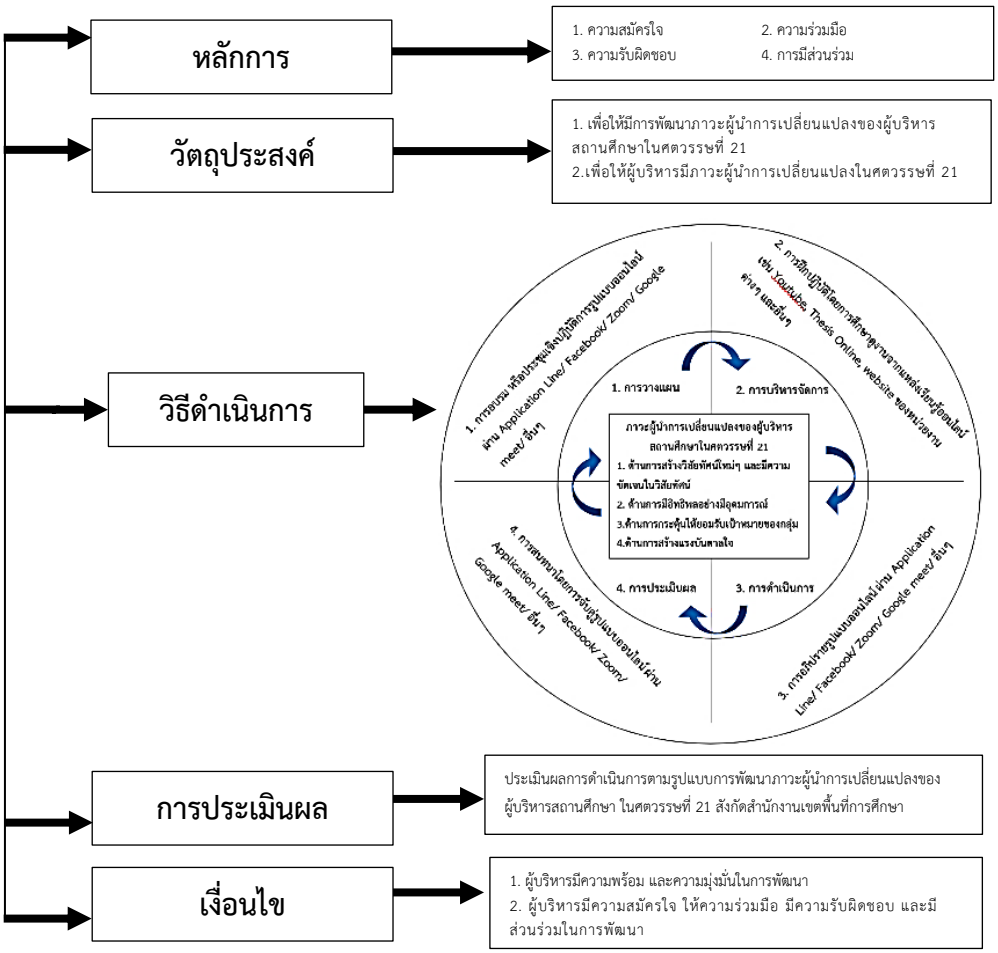

ภาพที่ 1 แสดงสรุปรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ค้นพบจากงานวิจัย นำไปเป็นข้อมูล การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรตระหนักและนำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้ทุกสังกัด

3. บุคลากรที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาวิชาชีพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีความรู้ ความเข้าใจและศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรศึกษาคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถปฏิบัติได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมให้มากขึ้น โดยใช้พัฒนากับหน่วยงานการศึกษา และผู้นำทางการศึกษา

2. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อขยายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมให้กว้างมากขึ้น

3. ควรมีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อขยายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

จุฑาทิพย์ สุจริตกุล. (2562). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในยุคประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษา: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดภูเก็ต. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(10), 4930-4931

ชูกิจ ผลทิพย์. (2555). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลระยองในทศวรรษหน้า.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประยุทธ ชูสอน. (2548). *พฤติกรรมภาวะผู้นำและแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปิลัญ ปฏิพิมพาคม. (2550). *รูปแบบภาวะผู้นำและประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. (2560, 8 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 134 ตอนพิเศษ 221 ง. หน้า 40-41.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2551). *การศึกษาการบังคับใช้.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ.

วีระวัฒน์ ดวงใจ. (2556). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 และ 23*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

หงษ์เพชร ทองอินทร์. (2554). *การศึกษาสภาพและแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐในจังหวัดเชียงราย.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

Bass, B. M. & Avolio. (1994). *Transformation Leadership Development*. California: Consulting Psychologists press.

Kotter. (1990). *The Leadership Challenge*. (3rd ed). San Fracisc: Jossey-Bass.

Yukl, G. (1995). *Leadership in Organizations*. (3rd ed). New Jersey: Prentice-Hill, Gate wood D.

การประเมินผลนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ในจังหวัดนครราชสีมา*

THE EVALUATION OF CASSAVA FARMER INCOME INSURANCE SCHEME IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

พจนารถ ห่วงสกุล, ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม
Photjanart Houngsakul, Sirisak Laochankham
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khon Kaen University
Corresponding Author E-mail: ho_photjanart@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 ด้านผลผลิตและรายได้ที่ตอบสนองต่อเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจากการเลือกแบบเจาะจงรวมจำนวน 16 ราย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562-2563 ในอำเภอที่มีพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา 3 อันดับแรก ได้แก่ ครบุรี เสิงสาง และหนองบุญมาก 2) ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้บริหารและผู้ประกอบการรับซื้อมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา และ 3) หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำนโยบายมาปฏิบัติในระดับพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ข้อมูลที่ได้ใช้การวิเคราะห์โดยวิธีการค้นหาแก่นสาระและจัดทำรายผลการศึกษาแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า นโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ตอบสนองต่อเกษตรกรในสองมิติคือ 1) มิติด้านการเพิ่มผลผลิต จากความเชื่อมั่นที่มีต่อนโยบายของเกษตรกรที่นำไปสู่การปรับปรุงกลยุทธ์ในการเพาะปลูก และ 2 มิติด้านการเพิ่มรายได้ ที่ซึ่งนโยบายสามารถตอบสนองด้านรายได้แก่เกษตรกรหากแต่ไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังจากการที่เกษตรกรต้องประสบปัญหาอันเนื่องมาจากผลกระทบของนโยบาย รวมถึงปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่ ปัญหาโรคพืชที่เข้ามาเพิ่มต้นทุนแก่เกษตรกร และการเข้ามาแทรกแซงราคาของผู้ประกอบการทางนโยบาย (policy entrepreneurs)

คำสำคัญ: การประเมินผลนโยบาย; ประกันรายได้เกษตรกร; มันสำปะหลัง

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

This research article aimed to evaluate the responsiveness of the Cassava Farmer Income Insurance Scheme in Nakhon Ratchasima Province, crop season 2019-20 on productivity and income of cassava farmers. The in-depth interview data were collected from 16 key informants that were divided into 3 groups as follows: 1) Registered farmers for the Cassava Farmers Income Insurance Scheme, crop season 2019-20 in three targeted districts in Nakhon Ratchasima Province 2) the private sectors and 3) provincial government officials. The data were analyzed by using thematic descriptive analysis.

The result showed that the Cassava Farmer Income Insurance Scheme responded to the needs of the farmers in two dimensions: 1) Productivity rises as a result of a strategic shift based on policy confidence and 2) Increased income where the policy could meet farmers' income needs but fail short of expectations because farmers were confronted with problems as the policy's impact including uncontrollable external factors such as plant disease causing problems for farmers' investment and policy entrepreneurs' price interventions.

Keywords: Policy Evaluation; Income Insurance Scheme; Cassava

บทนำ

ประเทศไทยมีพื้นฐานเศรษฐกิจหลักมาจากภาคเกษตรกรรม พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 42.78 ของเนื้อที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตรทั้งประเทศ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) จากข้อมูลฤดูกาลผลิตปี 2560-2561 พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งเพาะปลูกมันสำปะหลังที่สำคัญที่สุดในประเทศ โดยมีผลผลิตสูงถึง 14.9 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 54.8 ของผลผลิตมันสำปะหลังทั้งประเทศ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561) และเมื่อวิเคราะห์เป็นรายจังหวัดพบว่า ในปีพ.ศ. 2562 จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมันสำปะหลังที่มากที่สุดในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 16.22 ของเนื้อที่เพาะปลูกมันสำปะหลังทั้งประเทศ โดยมี อำเภอครบุรี อำเภอเสิงสาง และอำเภอหนองบุญมาก เป็นพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกมันสำปะหลังมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) มันสำปะหลังถือเป็นพืชที่ปลูกได้โดยทั่วไปเนื่องจากเป็นพืชที่ทนต่อความแห้งแล้งได้ดี ขยายพันธุ์ง่าย และต้นทุนการเพาะปลูกไม่สูงเมื่อเทียบกับการปลูกพืช

ชนิดอื่น โดยมันสำปะหลังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ทั้งในอุตสาหกรรมเพื่อการอุปโภคและบริโภครวมไปถึงในด้านพลังงาน ซึ่งประเทศไทยนั้นถือว่าเป็นแหล่งผลิตสินค้าจากมันสำปะหลังรายสำคัญของโลกมาหลายทศวรรษ ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยคือผู้ผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังรายใหญ่ที่สุดของโลก (เชฐชุดา เชื้อสุวรรณ, 2561) อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังก็ไม่ได้รับการยกเว้นจากปัญหาด้านราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ที่เกิดขึ้นคู่กับเกษตรกรและรัฐบาลไทยในทุกยุคสมัย

สำหรับมาตรการในการแก้ไขปัญหาด้านราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำที่รัฐได้ดำเนินการที่ผ่านมานั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 มาตรการ ได้แก่ การประกันราคา การพยุงราคา และการรับจำนำผลผลิต (จีรณัทย์ ชาญเชิงพานิช, 2562) โดยในรอบทศวรรษที่ผ่านมาหรือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ถึงปี พ.ศ. 2563 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายหลักด้านปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรที่หลากหลาย จากสถานการณ์ทางการเมืองและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนในบริบทนั้น ๆ เช่น โครงการประกันรายได้เกษตรกร โครงการรับจำนำพืชผลทางการเกษตร และโครงการชดเชยดอกเบี้ยเพื่อชะลอการเก็บเกี่ยว เป็นต้น สำหรับโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562-2563 มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือรัฐทำการชดเชยรายได้ให้กับเกษตรกร อันเนื่องมาจากการที่เกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่รัฐเห็นสมควรจะเป็น รวมถึงสามารถสร้างเสถียรภาพด้านราคาในระยะยาวได้ โดยไม่เป็นการแทรกแซงกลไกตลาด และเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการช่วยเหลือเกษตรกร เกษตรกรที่ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ทั่วประเทศสามารถเข้าร่วมโครงการได้ ซึ่งโครงการได้กำหนดราคาและปริมาณประกันรายได้ ณ หัวมันสดเชื้อแป้ง 25 เปอร์เซ็นต์ ไว้ที่ กิโลกรัมละ 2.50 บาท ไม่เกินครัวเรือนละ 100 ตัน มีระยะเวลาในการดำเนินโครงการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2562 ถึง 31 ธันวาคม 2563 โดยโครงการจะทำการชดเชยแก่เกษตรกร จากกรณีที่เกณฑ์ราคากลางอ้างอิงของเดือนที่เกษตรกรแจ้งเก็บเกี่ยวในทะเบียนเกษตรกรมีค่าน้อยว่าราคาที่โครงการประกัน ซึ่งเกณฑ์ราคากลางอ้างอิงคำนวณโดยใช้ราคาเฉลี่ยย้อนหลัง 30 วันในเดือนนั้น ๆ จากลานมันและโรงแป้ง ใน 8 จังหวัด ของกรมการค้าภายใน ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ อุบลราชธานี อดรธานี กำแพงเพชร ชลบุรี และกาญจนบุรี โดยเงินชดเชยของเกษตรกรที่จะได้รับนั้น จะคำนวณโดยนำส่วนต่างราคาที่โครงการต้องชดเชย คูณด้วยตัวเลขปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ย้อนหลัง 3 ปี (ปี 2559-2560, 2560-2561 และ 2561-2562) ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และนำผลลัพธ์ที่ได้คูณด้วยจำนวนพื้นที่เพาะปลูกที่เกษตรกรได้ขึ้นทะเบียนไว้อีกที จึงจะเป็นรายได้ชดเชยจริงที่เกษตรกรจะได้รับ (กรมการค้าภายใน, 2562)

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการแก้ไขปัญหาด้านราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำของรัฐไว้ในหลายมิติ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์และแยกประเด็นไว้ 3

ประเด็นดังนี้ 1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบาย นโยบายของรัฐนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินการและตัดสินใจของเกษตรกรดังงานวิจัยของ จิรัฐเจน พึ่งพร และคณะ (2562) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ของครัวเรือนเกษตร เทียบกับปัจจัย เช่น ปัจจัยเชิงพื้นที่ ปัจจัยตลาด และปัจจัยที่เกิดจากนโยบายภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีนัยสำคัญมากที่สุดในการเลือกทำเกษตรรูปแบบต่าง ๆ คือปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ 2) กลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากนโยบาย รัฐบาลในแต่ละยุคสมัยนั้น มีการดำเนินนโยบายในการช่วยเหลือเกษตรกรมาโดยตลอด ในส่วนหนึ่งสามารถสะท้อนได้ถึงความล้มเหลวต่อการนำนโยบายมาใช้ช่วยเหลือเกษตรกร หรืออีกนัยหนึ่งที่หมายถึงการมีอยู่ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่แฝงเข้ามาในห่วงโซ่อุปทานเพื่อแบ่งผลประโยชน์ของโครงการ ดังเช่นงานวิจัยของ นุชนารถ การะเวก (2558) ได้ศึกษาแนวนโยบายของรัฐที่เหมาะสม ในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่าการที่รัฐสร้างการแข่งขันในตลาดโดยการเพิ่มจำนวนพ่อค้าคนกลาง จะส่งผลประทบด้านบวกต่อผลตอบแทนของเกษตรกร 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานโยบายประกันรายได้เกษตรกร โดย บัญฑิต โขมะพัฒน์ (2553) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์และแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีต่อนโยบายประกันรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พื้นที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก จังหวัดอุบลราชธานี ในสมัยรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยพบว่า โครงการประกันรายได้เกษตรกรสามารถทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง ควรดำเนินการโครงการนี้ต่อไปเพราะเป็นประโยชน์กับเกษตรกร

อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การศึกษาเฉพาะประเด็นในด้านผลสัมฤทธิ์ของนโยบายต่อผลผลิตประเภทมันสำปะหลังที่ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศและพบการเพาะปลูกมากที่สุดที่จังหวัดนครราชสีมานั้นมีค่อนข้างน้อย ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่า พืชผลทางการเกษตรแต่ละประเภทย่อมที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน แม้จะได้รับการสนับสนุนภายใต้นโยบายเดียวกัน หากแต่ได้รับผลกระทบและการสอบสนองต่อนโยบายที่แตกต่างกัน ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้ จะนำไปสู่การปรับปรุงและต่อยอดนโยบายของภาครัฐในการช่วยเหลือด้านราคาผลผลิตตกต่ำให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังที่มีพฤติกรรมในลักษณะเฉพาะได้ จากเหตุผลดังกล่าวจึงนำมาสู่คำถามการวิจัยที่ว่า นโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 สามารถตอบสนองเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมาในด้านผลผลิตและด้านรายได้ ได้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการตอบสนองของนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 โดยมุ่งเน้นอธิบายการตอบสนองในมิติด้านผลผลิตและในมิติด้านรายได้ ที่มีต่อเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้รูปแบบการศึกษาเป็นกรณีศึกษา (Case Studies) ผู้วิจัยเลือกจังหวัดนครราชสีมาที่ซึ่งมีพื้นที่ในการเพาะปลูกมันสำปะหลังมากที่สุดในประเทศเป็นพื้นที่ในการศึกษา และเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลระดับอำเภอจากพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกมันสำปะหลังมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย อำเภอครบุรี อำเภอเสิงสาง และอำเภอหนองบุญมาก

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จำนวน 16 ราย แยกหมวดคำถามออกเป็น 3 หมวดตามกลุ่มลักษณะความเกี่ยวข้องกับนโยบาย โดยเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้คำตอบโดยตรง (Face to face interview) และผ่านทางโทรศัพท์ (Phone interview) ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เกษตรกรทั่วไปที่ได้ขึ้นทะเบียนเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562-2563 จำนวน 6 ราย โดยแบ่งเป็นเกษตรกรอำเภอละ 2 ราย กลุ่มที่ 2 ภาคเอกชนที่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมขับเคลื่อนนโยบายและผู้ประกอบการรับซื้อมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 ราย ได้แก่ ผู้บริหาร สมาคมโรงงานผู้ผลิตมันสำปะหลังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ประกอบการลานมัน และผู้ประกอบการโรงงานแป้งมันสำปะหลัง จำนวน 3 ราย กลุ่มที่ 3 หน่วยงานภาครัฐที่นำนโยบายมาปฏิบัติในระดับพื้นที่จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย บุคลากร สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา บุคลากร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา และเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ ครบุรี เสิงสาง และหนองบุญมาก 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากข้อมูลของหน่วยงานรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบาย ที่ได้เก็บรวบรวมไว้ในรูปแบบของรายงาน สถิติ และจากเว็ปไซด์ต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ต ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และประกอบการอ้างอิงบทความ

วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการศึกษาเอกสาร มาวิเคราะห์และประมวลผล ข้อมูลที่ได้มาจากการตีความบทสัมภาษณ์ของ ทั้ง 3

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อค้นหา และกำหนดประเด็นสำคัญตามกรอบการวิเคราะห์ที่กำหนดขึ้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบค้นหาแก่นสาระ (Thematic Analysis) เมื่อประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ครบถ้วน ผู้วิจัยได้นำมาจัดโครงสร้างในการอธิบายและขยายความ โดยสาระสำคัญแต่ละส่วนได้เอาตัวอย่างบางส่วนของคำให้สัมภาษณ์มานำเสนอประกอบเพื่อเป็นหลักฐานยืนยันการอธิบายด้วย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 สามารถตอบสนองเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมาได้ ทั้งในด้านผลผลิตและด้านรายได้ เกษตรกรมีมุมมองด้านบวกต่อการที่ภาครัฐมีนโยบายเข้ามาช่วยเหลือ และมีความคาดหวังต่อโครงการว่าจะสามารถทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ อย่างไรก็ตามผลจากการประเมินผลเฉพาะด้านสามารถอธิบายประเด็นและมุมมองของผู้มีส่วนร่วมทางนโยบาย โดยผู้วิจัยจะได้ชี้ให้เห็นในทั้งมิติด้านการเพิ่มผลผลิตและด้านรายได้ ดังนี้

มิติด้านการเพิ่มผลผลิต สามารถอธิบายลักษณะสำคัญได้ 3 ประการ คือ

1) การตื่นตัวและความเชื่อมั่นของนโยบาย การที่โครงการเข้ามาชดเชยราคาผลผลิตส่วนต่างแก่เกษตรกร ถือเป็นการลดความเสี่ยงจากผลกระทบด้านราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรมีความตื่นตัวที่จะเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังให้มากยิ่งขึ้น โดยเกษตรกรมีความเห็นว่า การที่ภาครัฐได้มีนโยบายเข้ามาช่วยเหลือไม่ว่าจะในมิติใดก็ตาม จะเป็นหลักประกันและสามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อการเพาะปลูกแก่เกษตรกรได้

2) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร ปัจจุบันการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารภาครัฐของประชาชนไม่ได้มีข้อจำกัดเหมือนในอดีต ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้มีจำนวนเกษตรกรที่มาขึ้นทะเบียนเพาะปลูกมากกว่าเดิมเมื่อเทียบกับช่วงที่ไม่มีโครงการ ดังบุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมาท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ถ้าเทียบ 3 ปี ย้อนหลังก็ถือว่ามีแนวโน้มในการปลูกมันสำปะหลังเยอะขึ้น ถือว่าเค้ารู้กว่าเราอีกนะ ต้องยอมรับว่าเกษตรกรเดี๋ยวนี้มีโซเชียล ซึ่งบางที่เราไม่มีตัวหนังสือหรือไม่เป็นมติเราก็ไม่กล้าอธิบาย แต่เดี๋ยวนี้เกษตรกรเขาตื่นตัวขอข้อมูล คือเห็นชัดเลยว่ามีการขึ้นทะเบียนจากแปลงที่เมื่อก่อนเป็นแปลงที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรืออาจเป็นแปลงที่อยู่ไกลบ้าง ที่มีเข้ามามากขึ้น”

(บุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา, 2563)

3) การปรับปรุงคุณภาพผลผลิตและกลยุทธ์ในการเพาะปลูก นโยบายสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรปรับปรุงด้านคุณภาพของผลผลิตรวมถึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการเพาะปลูกแก่เกษตรกร สามารถอธิบายลักษณะสำคัญได้ 2 ประการ คือ

3.1) การปรับปรุงคุณภาพผลผลิต โครงการมีหลักเกณฑ์ในการชดเชยส่วนต่างราคาอ้างอิงตามคุณภาพ จึงส่งผลให้เกษตรกรมีการตอบสนองต่อข้อกำหนดดังกล่าว โดยการได้ใช้ปุ๋ยบำรุงดินเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษกว่าแต่เดิม รวมถึงการปรับเปลี่ยนท่อนพันธุ์ที่ได้เชื้อแป้งสูงขึ้นและต้านทานต่อโรคใบด่างมันสำปะหลังที่กำลังระ บาดหนักในฤดูกาลผลิตนี้

3.2) กลยุทธ์ในการเพาะปลูก โครงการมีหลักเกณฑ์จำกัดด้านปริมาณผลผลิตที่จะชดเชยให้แก่เกษตรกร โดยจะสามารถประมาณเป็นตัวเลขพื้นที่เพาะปลูกสำหรับเกษตรกรได้ที่ประมาณ 28 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งนโยบายสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรตื่นตัวและสนใจที่จะเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังให้มากยิ่งขึ้น หากแต่โครงการนี้เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับเกษตรกรบางกลุ่มแต่อาจไม่ได้เป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรในอีกกลุ่มได้ โดยเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่เพาะปลูกต่ำว่า 28 ไร่ มีความต้องการเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ตามข้อกำหนดสูงสุดของโครงการ ส่วนเกษตรกรรายใหญ่ที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่า 28 ไร่นั้น ยังคงเพาะปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ที่มีอยู่และไม่ได้ลดพื้นที่เพาะปลูกเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ นอกจากนั้นเกษตรกรกลุ่มนี้มีความต้องการให้โครงการปรับปรุงหลักเกณฑ์ด้านปริมาณ ให้ตอบสนองต่อความต้องการในการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกให้มีมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามยังพบว่านโยบายนี้ไม่ได้ส่งผลต่อการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเลือกปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ของเกษตรกรในพื้นที่ ดังที่เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังรายหนึ่งกล่าวว่า

“พื้นที่แถวนี้เป็นพื้นที่เหมาะสำหรับปลูกมันสำปะหลังซะส่วนใหญ่ พี่ยังไงก็ปลูกอยู่ดีแหละเพราะที่นี่มีโรงแป้งตั้งอยู่หลายที่ มีธุรกิจที่แน่นอน”

(เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง, 2563)

มิติด้านการเพิ่มรายได้ สามารถอธิบายลักษณะสำคัญได้ 2 ประการ คือ

1) ผลลัพธ์และความคาดหวังของเกษตรกร เกษตรกรสะท้อนมุมมองแบบบผสมผสานต่อนโยบายนี้ โดยนโยบายสามารถตอบสนองเกษตรกรในด้านรายได้ได้ แต่ยังไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของเกษตรกร จากรายได้ทั้งหมดภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต จะถูกนำไปจ่ายหนี้สินที่เกษตรกรได้กู้ยืมมาเพื่อเพาะปลูก รวมถึงการนำไปลงทุนในเพาะปลูกในฤดูกาลต่อไป

2) สภาพปัญหาและผลกระทบจากนโยบาย แม้ว่านโยบายจะสามารถขับเคลื่อนให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นได้แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้เกษตรกรมีสภาพคล่องทางการเงินมากขึ้นได้ตามความคาดหวัง ซึ่งเกิดจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

2.1) ราคาผลผลิต ปัจจัยด้านราคาผลผลิตจะส่งผลโดยตรงต่อรายได้ของเกษตรกร จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2564) ที่พบว่าราคาของมันสำปะหลังสดที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาเฉลี่ยทั่วประเทศในปีพ.ศ. 2563 มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 1.89 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งมีราคาเฉลี่ยที่ต่ำกว่าราคาในปีพ.ศ. 2562 ที่มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 2.07 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งจากผลลัพธ์ด้านราคาผลผลิตนี้ อาจชี้ให้เห็นว่าโครงการไม่ได้สร้างมูลค่าหรือเสถียรภาพด้านราคาต่อตลาดตามวัตถุประสงค์แต่อย่างใด ราคาของผลผลิตนั้นมักจะขึ้นลงตามความต้องการของตลาด รวมถึงคุณภาพ และปริมาณของผลผลิต เป็นหลัก ดังบุคลากรสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมาท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ถ้าช่วงไหนมัน ฯ ออกเยอะเขาจะปรับราคาลงปรับเพื่อเบรกไม่ให้เข้ามา ยิ่งเข้าก็ปรับลงอีก แต่ถ้าเขาจะเรียกของเขาจะขึ้นราคา ต้องเข้าใจชาวบ้านเพราะบางที่เขาต้องการใช้เงินเลย ทำให้ราคาไม่มีเสถียรภาพเกี่ยวกับของมากของน้อยนี้แหละ”

(บุคลากรสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา, 2563)

ในทางกลับกันโครงการอาจจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อราคาผลผลิตของตลาด ดังผู้บริหารสมาคมโรงงานผู้ผลิตมันสำปะหลังภาคตะวันออกเฉียงเหนือรายหนึ่งได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ตลาดเห็นรัฐบาลมาช่วยในเรื่องของประกัน ก็ตั้งที่ราคาประมาณ 2.00 บาทก็ได้ครับ เราจะเห็นว่าราคามันสำปะหลัง ประมาณซัก 2 บาท ถึง 2 บาท 20 สตางค์แค่นั้นเอง รัฐบาลสังเกตมาตั้งแต่มีโครงการประกันรายได้ รัฐบาลจะต้องจ่ายเพิ่มขึ้นไม่มีงวดใดเลยที่ราคาเกณฑ์กลางอ้างอิงจะสูงเท่ากับ 2.50 บาท แสดงว่าก็ยังมีจุดอ่อนในระดับหนึ่ง”

(ผู้บริหารสมาคมโรงงานผู้ผลิตมันสำปะหลังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2563)

2.2) ต้นทุนการผลิตและโรคพืช เกษตรกรได้สะท้อนสภาพปัญหาด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นจากปีพ.ศ. 2562 ด้วยที่ต้องลงทุนซื้อท่อนพันธุ์มันสำปะหลังเพื่อใช้ทดแทนท่อนพันธุ์เดิมที่ประสบกับสภาวะโรคใบด่างมันสำปะหลังระบาด รวมถึงเกษตรกรรายย่อยจะประสบปัญหาด้านต้นทุนการผลิตมากกว่าเกษตรกรรายใหญ่ จากการขาดความยืดหยุ่นในด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่จะมาช่วยลดต้นทุนได้ จึงไม่สามารถลดต้นทุนการจ้างงานต่าง ๆ ได้มาก ต่างจากเกษตรกรรายใหญ่ที่มีอุปกรณ์เครื่องมือเป็นของตนเองและมี

ความหลากหลายในการปรับปรุงกระบวนการปลูกรวมไปถึงอำนาจในการต่อรองด้านต้นทุนการผลิตต่าง ๆ

2.3) ความเหลื่อมล้ำของโครงการ หลักเกณฑ์การชดเชยของโครงการ ฯ ได้สร้างความเหลื่อมล้ำทั้งที่ได้เปรียบและเสียเปรียบให้กับเกษตรกร โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.3.1) โครงการใช้เกณฑ์ราคากลางอ้างอิงเฉลี่ยย้อนหลัง 30 วัน ของกรมการค้าภายใน ซึ่งเงินชดเชยที่เกษตรกรจะได้รับในเดือนที่ได้แจ้งเก็บเกี่ยวนั้น ได้มาจากราคาประกัน 2.50 บาทต่อกิโลกรัม หักออกด้วยราคากลางอ้างอิงเฉลี่ยที่ได้ในเดือนนั้น ในจุดนี้หากเกษตรกรนำผลผลิตไปขายที่หน้างานจริง ได้รับราคาที่ต่ำกว่าราคากลางอ้างอิงเฉลี่ย เกษตรกรจะต้องเสียผลประโยชน์จากราคาส่วนต่างตรงนี้ เนื่องจากการชดเชยของโครงการ ใช้ตัวเลขราคากลางอ้างอิงเฉลี่ยซึ่งไม่ได้อ้างอิงจากใบชั่งที่เกษตรกรขายได้จริง

2.3.2) โครงการใช้ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ย้อนหลัง 3 ปี เท่ากับ 3.527 กิโลกรัม ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในการอ้างอิง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นโครงการได้มีการกำหนดปริมาณผลผลิตที่จะชดเชยให้แก่เกษตรกร โดยประมาณตัวเลขพื้นที่เพาะปลูกสูงสุดได้ที่ประมาณ 28 ไร่ต่อครัวเรือน ความเหลื่อมล้ำของโครงการต่อเกษตรกรตรงจุดนี้ ยกตัวอย่างเช่น เกษตรกรลงทะเบียนเพาะปลูกไว้ที่ 28 ไร่ เต็มจำนวนประมาณพื้นที่เพาะปลูกสูงสุด แต่เกษตรกรสามารถเพาะปลูกได้ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่จริงไม่ถึง 3.527 กิโลกรัม ทางโครงการจะชดเชยโดยใช้ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 3.527 กิโลกรัม คูณด้วยพื้นที่เพาะปลูก 28 ไร่ ซึ่งเกษตรกรจะได้รับผลประโยชน์ในกรณีผลผลิตส่วนต่างตรงนี้เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลลัพธ์การตอบสนองของนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังปีฤดูกาล 2562-2563 ในด้านผลผลิตและด้านรายได้ที่มีต่อเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา พบว่านโยบายเข้ามาสนับสนุนเกษตรกรผ่านการชดเชยส่วนต่างราคาผลผลิต ทำให้สามารถช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาพืชผลตกต่ำที่จะนำไปสู่สภาพการขาดทุนภายหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตของเกษตรกรได้ นโยบายสามารถสร้างหลักประกันและความเชื่อมั่นในการเพาะปลูกแก่เกษตรกร จากความสนใจในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโครงการผ่านช่องทางที่มีความรวดเร็วและหลากหลาย แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของนโยบายที่มีต่อเกษตรกร เกษตรกรมีความตื่นตัวในการเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลังให้มากยิ่งขึ้นทั้งในด้านการเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกและการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต ส่งผลให้แนวโน้มผลผลิตมันสำปะหลังในพื้นที่มีโอกาสออกสู่ตลาดปริมาณมากขึ้น อย่างไรก็ตามจากข้อกำหนดด้าน

ปริมาณของโครงการที่พยามยามจำกัดไม่ให้มีผลผลิตมันสำปะหลังออกมามากเกินความต้องการของตลาด กลับไม่ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมการเพาะปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่เพาะปลูกต่ำกว่าข้อกำหนดของโครงการ มีความต้องการเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อให้ได้ตามข้อกำหนดสูงสุดของโครงการหรือมากที่สุดหากจะสามารถเข้าถึงได้ ส่วนเกษตรกรรายใหญ่ที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าข้อกำหนดของโครงการ ยังคงเพาะปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ต่อไป โดยไม่ได้ลดพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของโครงการ

จากผลการวิจัยของ จิรัฐเจน พึ่งพร และคณะ (2562) ที่พบว่าปัจจัยด้านนโยบายของรัฐมีนัยสำคัญในการเลือกทำเกษตรรูปแบบต่าง ๆ แต่ในการวิจัยในครั้งนี้กลับพบว่าปัจจัยด้านนโยบายของรัฐนั้นไม่ส่งผลมากนักต่อพฤติกรรมการเพาะปลูกมันสำปะหลังของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาในการเลือกปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่า เกษตรกรที่เพาะปลูกมันสำปะหลังเป็นหลักอยู่แล้วยังคงทำการเพาะปลูกต่อไปเช่นเดิม ไม่ได้เกี่ยวเนื่องมาจากนโยบาย จากการที่เกษตรกรมีความเคยชินในการเพาะปลูก รวมถึงสภาพพื้นที่และอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อผลผลิตมันสำปะหลัง ซึ่งในมุมนี้สามารถสรุปได้ว่านโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เป็นเพียงการเพิ่มโอกาสให้กับเกษตรกร แต่ไม่ได้เป็นส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมการเพาะปลูกของเกษตรกรในอีกกลุ่มได้

ถึงแม้ว่านโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังจะสามารถเข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรให้มีรายได้เพิ่มขึ้นได้ หากแต่ในระหว่างดำเนินโครงการครั้งนี้ เกษตรกรได้ประสบกับปัญหา ได้แก่ ผลผลิตเสียหายจากโรคใบด่างมันสำปะหลังที่ระบาดอย่างหนัก เกษตรกรจำเป็นต้องลงทุนซ้ำในการปรับเปลี่ยนท่อนพันธุ์และปลูกซ่อมแซม นอกจากนั้นยังพบว่าปัจจัยที่ใช้ในการเพาะปลูกมีการปรับตัวด้านราคาที่สูงตัวขึ้นด้วย สภาพปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการเพาะปลูกของเกษตรกร จึงเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้การดำเนินนโยบายครั้งนี้ยังไม่เป็นไปตามความคาดหวังด้านรายได้ของเกษตรกรเท่าที่ควร รายได้ทั้งหมดภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตของเกษตรกรจะถูกนำไปจ่ายหนี้สินที่ได้กู้ยืมมาลงทุน และเพื่อการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป เกษตรกรรายใหญ่จะประสบปัญหาด้านต้นทุนการเพาะปลูกน้อยกว่าเกษตรกรรายย่อย จากการที่เกษตรกรรายใหญ่มีความหลากหลายในการปรับปรุงกระบวนการปลูก และอำนาจการต่อรองด้านราคาปัจจัยการเพาะปลูกต่าง ๆ รวมถึงการมีอุปกรณ์เครื่องมือของตนเองที่สามารถลดค่าใช้จ่ายการจ้างงานได้มาก อย่างไรก็ตามเกษตรกรรายใหญ่นั้นต้องรับมือกับความเสี่ยงที่มีปริมาณผลผลิตที่มีมากเกินกว่าข้อกำหนดด้านปริมาณของโครงการ

ในประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำจากข้อกำหนดของโครงการก็เป็นหนึ่งปัจจัยที่สามารถให้คุณและโทษต่อรายได้ของเกษตรกร เช่น การที่โครงการใช้ตัวเลขปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ย้อนหลัง 3 ปี ในการคำนวณเงินชดเชยแก่เกษตรกร ส่งผลให้เกษตรกรที่มีผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าตัวเลขปริมาณผลผลิตเฉลี่ยอ้างอิงได้ประโยชน์จากการคำนวณรายได้ชดเชย รวมถึงหลักเกณฑ์การคำนวณชดเชยด้านราคาของโครงการ เช่น เกษตรกรที่เพาะปลูกภายนอกพื้นที่ที่โครงการนำราคาผลผลิตมาใช้เป็นเกณฑ์ราคากลางอ้างอิง จากหลักเกณฑ์ของโครงการที่ไม่ได้ชดเชยจากราคาจริงตามใบชั่งที่เกษตรกรรายนั้น ๆ ขายผลผลิตได้ แต่จะชดเชยจากเกณฑ์ราคากลางอ้างอิง หากในกรณีที่เกษตรกรการขายผลผลิตได้ราคาจริงตามใบชั่งต่ำกว่าเกณฑ์ราคากลางอ้างอิง จะส่งผลให้เกษตรกรเสียผลประโยชน์จากหลักเกณฑ์การคำนวณชดเชยราคาของโครงการ ในทางกลับกันหากเกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้ราคาที่สูงกว่าราคากลางอ้างอิงหรือราคาประกัน โครงการก็ยังคงจ่ายชดเชยแก่เกษตรกรทั้งที่ขายผลผลิตได้ราคามากกว่าราคาประกัน

ส่วนอีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้ของเกษตรกรคือราคาผลผลิตมันสำปะหลัง โดยพบว่าราคาผลผลิตมันสำปะหลังเฉลี่ยทั่วประเทศในช่วงที่มีการดำเนินโครงการในปีพ.ศ. 2563 นั้น มีราคาต่ำกว่าช่วงที่ไม่มีการดำเนินโครงการในปีพ.ศ. 2562 หากพิจารณาจากผลลัพธ์ด้านราคาผลผลิตนี้ อาจชี้ให้เห็นว่าโครงการไม่ได้สร้างมูลค่าหรือเสถียรภาพด้านราคาผลผลิตต่อตลาดแต่อย่างใด ในทางกลับกันโครงการอาจจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อราคาผลผลิตในตลาด เนื่องมาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ แฝงตัวเข้ามาแบ่งผลประโยชน์เงินชดเชยของโครงการผ่านการกดราคารับซื้อ หรือการโก่งราคาขายปัจจัยในการเพาะปลูก เป็นต้น ซึ่งในการสร้างการแข่งขันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ นั้นจะสามารถสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสแก่เกษตรกรได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นุชนารถ การะเวก (2558) ที่พบว่าแนวนโยบายของรัฐทางหนึ่งที่เหมาะสมในการช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการเพาะปลูกยิ่งขึ้น คือการที่รัฐสร้างการแข่งขันในตลาดโดยการเพิ่มจำนวนพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะส่งผลดีต่อผลตอบแทนของเกษตรกรในด้านราคารับซื้อพืชผลทางการเกษตร

กล่าวโดยสรุปแล้วนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 ในจังหวัดนครราชสีมา สามารถตอบสนองต่อเกษตรกรได้ทั้งในมิติของการเพิ่มผลผลิตและรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บัญฑิต โขมะพัฒน์ (2553) ที่พบว่าโครงการประกันรายได้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาแก่เกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง เกษตรกรมีรายได้มากขึ้นและลดปัญหาหนี้สินลงได้ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผลลัพธ์ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินนโยบายประกันรายได้เกษตรกรครั้งนี้ จะสามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อเกษตรกรในระยะสั้นได้ หากแต่การดำเนินนโยบายต่อเนื่องระยะยาวนั้นอาจส่งผล

กระทบเชิงลบต่อภาคเกษตรกรรมทั้งในเชิงของการเพาะปลูกรวมถึงราคาผลผลิตของตลาดได้ จากปัจจัยภายในของโครงการ ที่แม้จะจำกัดหลักเกณฑ์เพื่อให้เกษตรกรให้ความสำคัญกับคุณภาพและปริมาณของผลผลิต แต่ยังพบช่องว่างของโครงการ เช่น การใช้ตัวเลขปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ทั้งประเทศเพื่อกำหนดปริมาณผลผลิตสูงสุดที่จะชดเชยให้แก่เกษตรกร ที่อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเพาะปลูกของเกษตรกรบางกลุ่ม รวมถึงแรงจูงใจด้านราคาชดเชยผลผลิตของโครงการ ที่ทำเกษตรกรหันมาเพิ่มผลผลิตจนอาจนำไปสู่สภาวะผลผลิตล้นตลาดได้ นอกจากนั้นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกษตรกรหลังพิงฝาควบคุมไม่ได้ เช่น ปัญหาโรคพืชที่ส่งผลกระทบต่อต้นทุนของเกษตรกร และการเข้ามาแทรกแซงราคาทั้งด้านการรับซื้อผลผลิตและการขายปัจจัยเพื่อการผลิตของผู้ประกอบการทางนโยบาย (policy entrepreneurs) จะเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่สามารถลดทอนรายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินนโยบายได้ ในท้ายที่สุดเพื่อไม่ให้วงจรความล้มเหลวของนโยบาย ดังปรากฏการณ์ที่ว่ายิ่งเกษตรกรปลูกพืชผลมากเท่าไหร่ก็ยิ่งเป็นหนี้มากขึ้นเท่านั้น ย้อนกลับมาเหมือนเช่นในอดีต นโยบายจึงไม่ควรมุ่งสร้างแรงจูงใจที่จะนำไปสู่สภาวะผลผลิตออกมาเกินความต้องการ ขณะเดียวกันควรมุ่งสร้างโอกาสทางการตลาดเพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้น และสิ่งที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การดำเนินนโยบายที่สามารถสร้างความผาสุกให้กับเกษตรกรได้นั้น นอกจากเจตนารมณ์ของนโยบายต้องมุ่งไปสู่ความยั่งยืนของภาคเกษตรกรรมเป็นหลักแล้ว นโยบายจะต้องสามารถอุดรอยรั่วจากการแบ่งผลประโยชน์ของผู้เล่นแฝง รวมถึงปราศจากการดำเนินนโยบายเพื่อมุ่งผลประโยชน์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียวอีกด้วย.

องค์ความรู้จากการวิจัย

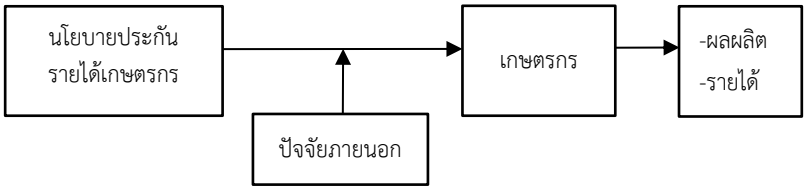

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากงานวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า นโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีฤดูกาล 2562-2563 ในจังหวัดนครราชสีมา สามารถตอบสนองต่อเกษตรกรได้ทั้งในมิติของการเพิ่มผลผลิตและรายได้ อย่างไรก็ตามปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ปัญหาโรคพืช และการแทรกแซงของผู้ประกอบการทางนโยบาย (policy entrepreneurs) ในด้านการตั้งราคารับซื้อผลผลิตและการตั้งราคาขายปัจจัยเพื่อการผลิต

ที่เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญและส่งผลกระทบทางลบทั้งต่อต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินนโยบายครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การดำเนินนโยบายให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อภาคเกษตรกรรมในระยะยาวนั้น ควรมุ่งเน้นสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกันของปริมาณผลผลิตและความต้องการของตลาด ประกอบกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทั้งจากเกษตรกรและผู้ประกอบการ เช่น การดำเนินนโยบายเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning) ควบคู่กับการส่งเสริมให้เกิดกลุ่มธุรกิจใหม่ทั้งจากการรวมกลุ่มกันในท้องถิ่น หรือจากธุรกิจขนาดย่อม เพื่อการแปลรูปผลผลิตให้สอดคล้องกับจำนวนและประเภทของการเพาะปลูกในพื้นที่ เป็นต้น รวมถึงการพัฒนานโยบายเพื่อเพิ่มโอกาสในการแข่งขันด้านต้นทุน เช่น การพัฒนาสายพันธุ์มันสำปะหลังให้ทดทานต่อโรค การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และนโยบายการแบ่งปันเทคโนโลยีรวมกลุ่มเกษตรแปลงใหญ่ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามในเชิงปฏิบัติระยะสั้นนั้น การสร้างโอกาสให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและที่ดินทำกิน ประกอบกับการสร้างทางเลือกให้กับเกษตรกร เช่น การเพิ่มจำนวนให้เกิดการแข่งขันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ จะสามารถแบ่งเบาและสร้างประโยชน์แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยด้านการตอบสนองแนวนโยบายจากล่างขึ้นบน โดยมุ่งเน้นความต้องการของเกษตรกรผ่านแนวนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการรับจำนำ โครงการประกันรายได้ และโครงการสนับสนุนเงินช่วยเหลือค่าต้นทุนการผลิต เป็นต้น เพื่อนำเอาข้อดีข้อเสียมาพัฒนาและต่อยอด ให้นโยบายสามารถตอบสนองต่อความต้องการทั้งในมิติของเกษตรกร และมิติของโครงสร้างตลาด

เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าภายใน. (2562). *ประกาศคณะอนุกรรมการกำกับดูแลและกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก https://www.dit.go.th/Content.aspx?m=12&c=25582

เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง. (2563, 20 พฤศจิกายน). [บทสัมภาษณ์].

จิรัฐเจน พึ่งพร และคณะ. (2562). *พลวัตการทำเกษตรไทยและนัยต่อผลตอบแทนและความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตร*. สืบค้น 27 กันยายน 2563, จาก https://www.pier.or.th/wp-content/uploads/2019 /06/aBRIDGEd_2019_014.pdf

จีรณัทย์ ชาญเชิงพานิช. (2562). *มาตรการช่วยเหลือราคาพืชผลเกษตรตกต่ำของไทย.* สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/works/academic%20office/radio%20scripts/pdf/2562-10/NALT-radioscript-rr2562-oct5.pdf

เชฐชุดา เชื้อสุวรรณ. (2561). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรมปี2561-63อุตสาหกรรมมันสำปะหลัง*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก https://www.krungsri.com

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *โครงสร้างเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก https://www.bot.or.th

นุชนารถ การะเวก. (2558). *ผลของนโยบายรัฐและบทบาทของพ่อค้าคนกลางต่อผลตอบแทนของเกษตรกรกรณีศึกษา:ห่วงโซ่การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. (2563, 16 ธันวาคม). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร [บทสัมภาษณ์].

บุคลากรสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา. (2563, 16 ธันวาคม). นักวิชาการพาณิชย์ [บทสัมภาษณ์].

บัญฑิต โขมะพัฒน์. (2553). *ผลสัมฤทธิ์นโยบายรัฐบาลในการประกันรายได้เกษตรกรของรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.* (รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ผู้บริหารสมาคมโรงงานผู้ผลิตมันสำปะหลังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2563, 19 พฤศจิกายน). ผู้จัดการ [บทสัมภาษณ์].

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *สถิติการเกษตรของประเทศไทยปี2562*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/jounal/2563 /yearbook62edit.pdf

_____. (2562). *มันสำปะหลังโรงงาน : เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิตและผลผลิตต่อไร่รายอำเภอปี2562*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2563, จาก http://www.oae.go.th/assets/portals/1 / fileups/prcaidata/files/casava%20dit%2062.pdf

_____. (2563). *สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้าปี2563*. สืบค้น 1 เมษายน 2564, จาก http://www.oae.go.th/assets/portals/1 / files/commodity2563.pdf

_____. (2564). *มันสาปะหลัง: ราคาหัวมันสาปะหลังสดรายเดือนที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาทั้งประเทศปี2541 - 2564*. สืบค้น 1 เมษายน 2564, จาก http: //www.oae.go.th/assets/portals/1 / files/price/monthly_price/casava.pdf

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง*

A STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOME FACTORS AND LEARNING ACHIEVEMENT OF STUDENTS IN THE FACULTY OF EDUCATION, INSTITUTE OF PHYSICAL EDUCATION, ANGTHONG CAMPUS

สาคร เพ็ชรสีม่วง
Sakorn Pethseemuang
มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอ่างทอง
Thailand National Sports University, AngThong Campus
Corresponding Author E-mail: skpetch@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษา 204 คน ที่ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม จำนวน 85 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 0.79 0.87 0.79 0.82 และ 0.88 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานการวัดของตัวแปร วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของปัจจัยนิสัยในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ 0.22 (R = 0.22) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 6 ด้าน สามารถอธิบายการส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาได้น้อย (R^2 = 0.05) และค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนดิบ (b) ของปัจจัยนิสัยในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์; ปัจจัย; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; สถาบันการพลศึกษา

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

The objectives of this research were to study the relationship between some factors and learning achievement using the quantitative research. The samples used in the study comprised 204 students through Purposive Sampling. The instrument used for collecting data were questionnaire with the reliabilities of 0.82, 0.79, 0.87, 0.79, 0.82 and 0.88 respectively. Data analysis were performed by basic statistical such as mean, standard deviation, reliability, Standard Error of measurement, simple correlation coefficient and multiple correlation coefficient.

The research results were found that the multiple correlation coefficient of factors in the areas of study habit, learning attitude, achievement motivation, emotional intelligence, relationship among students and friends, and teaching behavior with the learning achievements was 0.22 (R = 0.22) that were not statistically significant. This can be a little explained of the effect to learning achievement of the students at 0.05% (R^2 = 0.05). The beta weight in raw Score (b) of factors in the areas of study habit, learning attitude, achievement motivation, emotional intelligence, relationship among students and friends, and teaching behavior that affected the learning achievements had no statistically significance.

Keywords: relationship; factors; learning achievement; Institute of Physical Education

บทนำ

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง เป็นสถาบันการศึกษาหนึ่งที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของผู้เรียน ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความถนัดและความสนใจ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้คอยดูแลเป็นการรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งนักศึกษาต้องปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิตในสถาบันด้วยตนเอง นักศึกษาจึงมักจะประสบปัญหาต่างๆ ในระหว่างการเรียน เช่น ปัญหาด้านการเรียน ความสัมพันธ์กับเพื่อน ระบบการจัดการเรียนการสอน ดังที่สุมาลี สุวรรณภักดี (2541) ได้ศึกษาปัญหาการปรับตัวในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลเขตภาคใต้ พบว่า นักศึกษามีปัญหาด้านการเรียนมากที่สุด เช่น ไม่ชอบ

คณะที่เรียน ไม่รู้วิธีเรียน ไม่มีสมาธิในการเรียน กังวลเกี่ยวกับการสอบ ซึ่งอาจส่งผลต่อผลการเรียนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ และไม่ผ่านเกณฑ์ ซึ่ง บลูม (1976) ได้กล่าวไว้ว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่บ่งชี้คุณภาพของผู้เรียน นักจิตวิทยาและนักการศึกษาจึงได้ให้ความสนใจและพยายามศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพื่อหาทางปรับปรุงและแก้ไขให้เกิดสภาพที่เอื้ออำนวยต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างดีที่สุด

การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้คำตอบว่าปัจจัยใดที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาแตกต่างกัน จากการศึกษาข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า สำรวน ชินจันทึก (2547) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเดิม มโนภาพเกี่ยวกับตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และนิสัยในการเรียน และ บังอร มากดี (2548) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาระบบการจัดการฐานข้อมูลของนักศึกษาโปรแกรมวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พบว่า คุณภาพการสอนของครูและเจตคติของนักศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาระบบการจัดการฐานข้อมูลของนักศึกษา ต่อมา สุคนทา โหศิริ (2549) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียด แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ สามารถร่วมกันพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ภาคพิเศษ (เสาร์-อาทิตย์) ได้ ในปีเดียวกัน ดวงกมล บุญธิมา (2549) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาปริญญาโท สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาปริญญาโท สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ ได้แก่ เจตคติต่อการศึกษาในระดับปริญญาโท บรรยากาศในชั้นเรียน มโนภาพเกี่ยวกับตนเอง พฤติกรรมในการเรียน ความสนใจในการเรียน คุณภาพการสอน และความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่นเดียวกับที่ ขนิษฐา บุญภักดี (2552) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ เจตคติต่อการเรียน และพฤติกรรมการเรียน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับผู้วิจัยเป็นผู้สอนนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง จึงสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้าง ที่จะทำให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้กับนักศึกษาสถาบันการพลศึกษามาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง ได้แก่ ปัจจัยด้านพฤติกรรมในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ เพื่อลดปัญหาการสูญเปล่าทางการศึกษาและเป็นแนวทางให้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการอบรมเลี้ยงดู และแนะวิธีการเรียนแก่บุตรหลานของตน ตลอดจนเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของอาจารย์ รวมทั้งเป็นข้อมูลประกอบในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง

2. เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง ปีการศึกษา 2561 จำนวน 350 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 – 4 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 204 คน ที่ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยบางประการดังนี้

1.1 นิสัยในการเรียน
1.2 เจตคติต่อการเรียน
1.3 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
1.4 เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์
1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับเพื่อน
1.6 การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์

2. ตัวแปรตาม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ (Rating Scales) ที่ปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของ ปราณี เพ็ชรศิริ (2549) ในงานวิจัยเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โรงเรียนกรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย โดยผู้วิจัยนำมาตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาใหม่ด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมด้านเนื้อหาของแบบสอบถามกับนิยามปฏิบัติการ จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตสุพรรณบุรี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน หาค่าอำนาจจำแนก (r) คำนวณโดยใช้สถิติทดสอบ t – test ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ จำนวนร้อยละ 25 ของแต่ละกลุ่ม และคัดเลือกไว้เฉพาะข้อความที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้ข้อความที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ จำนวน 85 ข้อ (เดิมมี 95 ข้อ)ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

- นิสัยในการเรียน จำนวน 12 ข้อ
- เจตคติต่อการเรียน จำนวน 9 ข้อ
- แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จำนวน 14 ข้อ
- เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ จำนวน 20 ข้อ
- สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน จำนวน 15 ข้อ
- การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ จำนวน 15 ข้อ

สำหรับค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่วิเคราะห์โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นในแต่ละด้านเท่ากับ 0.89 0.73 0.92 0.91 0.86 และ 0.90 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปขอความร่วมมือกับคณาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง เพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักศึกษา ผู้วิจัยเก็บ

แบบสอบถามคืนด้วยตนเอง นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนทั้งหมด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ได้แบบสอบถามสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 204 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานการวัดของตัวแปร วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

ผลการวิจัย

1. ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานการวัดของตัวแปร แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม และความคลาดเคลื่อนมาตรฐานการวัดของตัวแปร

ตัวแปร	N	$\overline{X}$	S.D.	r_{tt}	SE
นิสัยในการเรียน	204	2.74	0.36	0.82	0.15
เจตคติต่อการเรียน	204	3.01	0.35	0.79	0.16
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	204	3.03	0.37	0.87	0.13
เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์	204	2.96	0.35	0.79	0.16
สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน	204	2.88	0.36	0.82	0.15
การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์	204	2.92	0.38	0.88	0.13

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 รองลงมาคือ เจตคติต่อการเรียน เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน และนิสัยในการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 2.96 2.92 2.88 และ 2.74 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความเที่ยงของแบบสอบถามเท่ากับ 0.82 0.79 0.87 0.79 0.82 และ 0.88 ตามลำดับ และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการวัดเท่ากับ 0.15 0.16 0.13 0.16 0.15 และ 0.13 ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	Y
X_1	1.00	0.55**	0.53**	0.50**	0.55**	0.53**	0.17*
X_2		1.00	0.73**	0.70**	0.68**	0.69**	0.17*
X_3			1.00	0.73**	0.64**	0.62**	0.18*
X_4				1.00	0.71**	0.65**	0.10
X_5					1.00	0.69**	0.10
X_6						1.00	0.14*
Y							1.00

R = 0.22 R^2 = 0.05 F = 1.73 SE_{est} = 0.37

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรนิสัยในการเรียน (x_1) เจตคติต่อการเรียน (x_2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน (x_3) การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (x_6) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.14 – 0.18 มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ (x_4) และสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (x_5) มีค่าเป็น 0.10 มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยบางประการ พบว่า นิสัยในการเรียน (x_1) เจตคติต่อการเรียน (x_2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน (x_3) เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ (x_4) สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (x_5) การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (x_6) มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.50 – 0.73

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ 0.22 แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยนิสัยในการเรียน (x_1) เจตคติต่อการเรียน (x_2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน (x_3) เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ (x_4) สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (x_5) การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (x_6) มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนน้อย

3. น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการวิเคราะห์หาค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนดิบ (b) แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปร	b	β	t	p
นิสัยในการเรียน (X_1)	0.11	0.10	1.17	0.24
เจตคติต่อการเรียน (X_2)	0.11	0.10	0.86	0.39
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_3)	0.15	0.15	1.27	0.21
เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ (X_4)	-0.12	-0.12	0.98	0.33
สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (X_5)	-0.07	-0.07	0.62	0.53
การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (X_6)	0.05	0.05	0.48	0.63

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการคือ นิสัยในการเรียน (X_1) เจตคติต่อการเรียน (X_2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน (X_3) เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ (X_4) สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (X_5) การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (X_6) ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.10 0.10 0.15 -0.12 -0.07 และ 0.05 ตามลำดับ และในรูปแบบคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 0.11 0.11 0.15 -0.12 -0.07 และ 0.05 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยบางประการ ได้แก่ นิสัยในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน การรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ 0.22 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกิดปัญหา Collinearity ภายในตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันสูง จึงทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่ว่า ปัจจัยบางประการมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญญาณี ทิวทอง (2543) ที่ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรทางจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

3 ในเขตการศึกษา 11 พบว่า แรงจูงใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการ ได้แก่ ปัจจัยนิสัยในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียน เชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อนการรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ พบว่าทุกค่าส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่ว่า มีปัจจัยบางประการอย่างน้อยหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาที่มาเรียนทางด้านพลศึกษามุ่งหวังความเป็นเลิศทางด้านทักษะปฏิบัติทางด้านการกีฬามากกว่าความมุ่งหวังทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีชา สุทธิเนียม (2549) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร 1 พบว่า น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านเจตคติที่มีต่อการเรียน ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง สรุปได้ว่า ปัจจัยบางประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านนิสัยในการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เชาว์ปัญหาทางอารมณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับเพื่อน และการรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนน้อย โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงสุด และนิสัยในการเรียนน้อยที่สุด ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า จากการ

จัดการเรียนการสอนของคณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง ที่มุ่งผลิตบัณฑิตทางพลศึกษาให้มีความสามารถด้านความเป็นครูและผู้นำทางพลศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร จึงเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการนำความรู้ และทักษะไปใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ส่งผลให้นักศึกษามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศทางกีฬา ประกอบกับมีรายวิชาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งต้องมีการออกฝึกปฏิบัติตามแหล่งฝึกต่างๆ ทั้งในจังหวัดอ่างทองและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งอาจส่งผลให้นักศึกษาเกิดความเหนื่อยล้า ไม่สนใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ไม่ตั้งใจเรียน ไม่มีการทบทวนบทเรียน ดังนั้นทางหลักสูตรและคณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอ่างทอง ควรหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักศึกษาพลศึกษา อาจจะเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการเรียนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การทำกิจกรรมนอกหลักสูตร ส่งเสริมการทำงานอย่างร่วมมือกัน การมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการปรับบทบาทและพฤติกรรมของอาจารย์ผู้สอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน วางแผน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้ของตนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อให้นักศึกษาประสบผลสำเร็จในการเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยด้านนิสัยการเรียน เจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ไม่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดนักศึกษา ควรต้องมุ่งส่งเสริม สนใจ ปลูกฝัง ดูแลและเอาใจใส่ คอยชี้แนะและให้คำแนะนำด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษามีนิสัยการเรียน เจตคติต่อการเรียน และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น เพื่อประโยชน์และผลักดันให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นอันจะช่วยลดปัญหาการสูญเปล่าทางการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักศึกษาพลศึกษา หรือตัวแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพลศึกษา เช่น ด้านความมีวินัย ด้านความอดทน ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะมุ่งอนาคต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ขนิษฐา บุญภักดี. (2552). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

ดวงกมล บุญธิมา. (2549). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาปริญญาโท สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

บังอร มากดี. (2548). *องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาระบบการจัดการฐานข้อมูลของนักศึกษาโปรแกรมวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี* (รายงานผลการวิจัย). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ปราณี เพ็ชรศิริ. (2549). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โรงเรียนกรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย* (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรีชา สุทธิเนียม. (2549). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำรวน ชินจันทึก. (2547). *การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุคนทา โหศิริ. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียด แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุมาลี สุวรรณภักดี. (2541). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข* (ปริญญานิพนธ์

การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัญญาณี ทิวทอง. (2543). *ตัวแปรคัดสรรทางจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตการศึกษา 11* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาทางการศึกษา) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bloom, B. S. (1976). *Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning.* New York: McGraw-Hill-Book Co.

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาท ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี*

MODEL DEVELOPMENT OF RELIGIOUS SUCCESSOR MANAGEMENT OF SANGHA IN NONTHABURI PROVINCE

พระครูปลัดวิชาญ วิชฺชาธโร, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร)
Phrakrupaladwichan Vijjādharo, Phramaha Sunan Sunando, Phraudomsittinayok (Kampol Kunangkaro)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไป ศึกษาองค์ประกอบ และนำเสนอการพัฒนา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน โดยเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 148 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. วัดมีความพร้อมด้านบุคลากร วัดมีความพร้อมด้านสถานที่ มีเวทีในการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมศรัทธา มีการควบคุมเรื่องระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด 2. องค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) องค์ประกอบด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) องค์ประกอบด้านไตรสิกขา 3. การพัฒนารูปแบบประกอบด้วย การปลูกฝักศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ศาสนทายาทโดยให้มีศรัทธาอย่างแนบแน่น และมีความรักและศรัทธาในพระรัตนตรัย การเพิ่มศักยภาพทางปัญญาให้ศาสนทายาทได้มีความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีความรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และสามารถสอนธรรมะได้ การเพิ่มขีดความสามารถให้กับศาสนทายาทให้มีการพัฒนาตนอยู่เสมอ สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และสามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาท

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหารจัดการ; ศาสนทายาท; คณะสงฆ์

---

*Received August 5, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

This research article aimed to analyze the general condition, study the composition and present the development, using mixed methods research. The qualitative research, data were collected by in-depth interviewing 17 key informants and 10 participants in focus group discussion. Data were analyzed by descriptive interpretation. and quantitative research, data were collected from 148 samples with questionnaires and analyzed data by frequency, percentage, and Mean Standard Deviation.

The results of the research showed that 1. The temple was ready in terms of personnel and location. There was a platform to develop knowledge and abilities. There were activities that promoted faith. Disciplinary matters were strictly controlled strictly, 2. Two important components were 1) components of human resource management principles 2) Components of the Trisikkha principle. 3. Model of development consisted of cultivating faith in Buddhism to religious heirs by having strong faith and had love and faith in the Triple Gem. Increasing the intellectual potential for religious heirs to have knowledge of the Dharma Department. having knowledge of the Pali Dharma and able to teach the Dharma, empowering the religious heirs to develop themselves constantly to be able to propagate Buddhism as well and able to help themselves and others, to enhance the body of knowledge in Buddhism to enable the heirs to have knowledge of the Dharma and Discipline; to disseminate the knowledge of Buddhism. Technology was introduced to help manage knowledge.

Keywords: Model Development; Management; religious heirs; Sangha

บทนำ

การบริหารจัดการศาสนทายาทให้มีคุณภาพ ก็ต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของวัด หากวัดใดมีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมก็จะมีศาสนทายาทจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสามารถตอบสนองนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ ในด้านคุณภาพและสัมฤทธิ์ผล แต่ในปัจจุบัน การศึกษาพระปริยัติธรรมมีคุณค่า ความหมายและความสำคัญต่อสังคมและชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน น้อยลงตามลำดับ และมีเสียงวิพากษ์

วิจารณ์ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เพียงพอที่จะสร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทที่ดีได้ แต่ในขณะเดียวกัน การจัดการศึกษาอื่นๆ นอกจากพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีก็ถูกมองว่าผลิตพระภิกษุสามเณรเพื่อให้ลาสิกขา และในด้านนโยบายและขอบเขตของการบริการศาสนศึกษาของเขตคับแคบลงคือเน้นให้การศึกษาเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวงในของพระพุทธศาสนาเท่านั้น ละเลยคนที่บวชระยะสั้น และศิษย์วัด ในด้านที่เกี่ยวข้องกับรัฐ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้ทั่วถึงตามเป้าหมายและไม่สามารถแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาได้ และแยกการศึกษาออกไปจัดเอง ทำให้ความห่างเหินระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์มีมากขึ้น (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2545) เมื่อศาสนทายาทลดลง ก็ส่งผลต่อจำนวนพระภิกษุผู้ที่จะอุปสมบทสืบทอดพระพุทธศาสนาลดลงไปด้วย ทั้งนี้เกิดจากการขาดการบริหารจัดการที่ดีนั่งเอง (ณัฐกานต์ บุญแนบ, 2562; พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ, 2564)

จังหวัดนนทบุรีมีการสรรหาศาสนทายาท โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ จากการเชิญชวยของพระสอนศีลธรรม ส่วนหนึ่งได้จากการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ให้การอบรมสั่งสอน เรียกได้ว่าเป็นการแนะแนวให้ผู้บวชสนใจในการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อเยาวชนได้บวชเข้ามาได้รับการขัดเกลาจิตใจ ก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง ซึ่งปัจจัยที่สำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก็คือ การอบรมสั่งสอน จิตสำนึก และแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดี (ธีรศักดิ์ บึงมุม, 2558) อย่างไรก็ตามสามเณรที่บรรพชาในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่วนใหญ่จะไม่บวชต่อเพื่อเป็นศาสนทายาท มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่สนใจบวช ทั้งนี้เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่ดี ส่งผลให้มีผู้สนใจลดน้อยลงตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ปัญหาข้างต้น พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาท ยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร การวางแผนยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย การสรรหาและการคัดเลือกศาสนทายาท คัดเลือกจากการแนะนำโดยโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หรือจากพระสอนศีลธรรม ยังขาดการคัดเลือกผู้ที่มีความพร้อมและศรัทธา ทั้งการรักษาให้ศาสนทายาทอยู่ในพระศาสนาก็ทำได้ยากเนื่องจากอยู่ในช่วงวัยที่เรียกว่าเยาวชน ส่งผลให้จำนวนศาสนทายาทลดลงอย่างต่อเนื่อง เพิ่มขึ้นจำนวนน้อย และที่มีอยู่ก็ลดลงตามลำดับ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ด้วยเห็นความสำคัญว่า หากมีการบริหารจัดการศาสนทายาทด้วยกระบวนการบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสม โดยใช้หลักพุทธธรรมเข้ามาประยุกต์ในการบริหารจัดการ จะสามารถบริหารจัดการศาสนทายาทให้มีจำนวนมากขึ้น และเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ พร้อมที่จะเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อความเจริญรุ่งเรืองวัฒนาสถาพรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

3. เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed-Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร(Population) ได้แก่ สังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 233 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563)

กลุ่มตัวอย่าง(Sample) ได้แก่ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบขั้นภูมิ (Stratified Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 148 รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี กลุ่มนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ รวม 17 รูปหรือคน

การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.2 แบบสอบถาม

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ(Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำ

กว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิอัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.926

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 148 ชุด แล้วเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง นำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency),ค่าร้อยละ (Percentage) ,ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

ผลของการวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งประกอบด้วย จุดแข็ง คือ วัดมีความพร้อมด้านบุคลากร วัดมีความพร้อมด้านสถานที่ มีเวทีในการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมศรัทธา มีการควบคุมเรื่องระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ขาดการอบรมด้านภาษาอังกฤษ ขาดการอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ งบประมาณในการบริหารจัดการศาสนทายาทยังไม่เพียงพอ ศาสนทายาทสนใจเรียนบาลีน้อยลง ขาดการสร้างแรงจูงใจ โอกาส

คือ การศึกษาของคณะสงฆ์เปิดกว้างให้สามารถศึกษาได้อย่างกว้างขวาง คณะสงฆ์ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอบรมพัฒนาศาสนทายาทอย่างเต็มที่ การศึกษาของคณะสงฆ์มีค่าใช้จ่ายต่ำ มีเวทีในการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีโอกาสที่จะเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาสูง และอุปสรรค คือ จำนวนศาสนทายาทลดลง ไม่สามารถควบคุมการใช้เครื่องมือสื่อสารได้ ยังไม่มีรูปแบบในการบริหารจัดการศาสนทนายาทอย่างเป็นรูปธรรม ไม่สามารถคัดเลือกศาสนทายาทที่มีคุณสมบัติครบถ้วนได้ มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับสมณสารูป

2. องค์ประกอบของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การบริหารจัดการศาสนทายาทตามแนวการบริหารทัพยากรมนุษย์ ด้านการวางแผน ประกอบด้วย การวางแผนการบริหารจัดการอย่างชัดเจนโดยมีการประชุมวางแผนในส่วนนี้อย่างต่อเนื่อง กำหนดกระบวนการในการบริหารจัดการศาสนทายาทอย่างเป็นระบบ วางแผนการสรรหาและจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการบริหารจัดการ กำหนดตัวชี้วัดซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประเมินผลที่จะระบุได้ถึงความสำเร็จ และมีแผนระยะสั้นและระยะยาว จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่า การบริหารจัดการศาสนทายาทตามแนวการบริหารทัพยากรมนุษย์ ด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.21, S.D.=0.71) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อ 1 มีการวางแผนการบริหารจัดการศาสนทายาทอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.32, S.D.=0.72) รองลงมาคือ ข้อ 2 มีการกำหนดกระบวนการในการบริหารจัดการศาสนทายาท มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.21, S.D.=0.69) และข้อ 3 มีการกำหนดตัวชี้วัดในการบริหารจัดการศาสนทายาท มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.11, S.D.=0.68)

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ด้านการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยการปลูกฝังศรัทธาให้ศาสนทายาทมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น มีความกตัญญูกตเวทีต่อครูบาอาจารย์และพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนถึงขั้นจิตใจแน่วแน่เข้าสู่แก่นธรรม ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศาสนทายาทรุ่นใหม่ และมีความรักและความเคารพในพระรัตนตรัย จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์

จังหวัดนนทบุรี ด้านการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.10, S.D.=0.71) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อ 1 มีการอบรมให้ศาสนทายาทเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.25, S.D.=0.73) รองลงมาคือ ข้อ 4 ฝึกสมาธิเพื่อให้จิตใจสงบเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.19, S.D.=0.69) และ ข้อ 3 มีการศึกษาดูงานกิจการพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.89, S.D.=0.71)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ประเด็นที่น่าสนใจซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือ จำนวนของศาสนทายาทลดลงอย่างเห็นได้ชัดอันเนื่องมาจากการที่ภาครัฐเปิดกว้างทางการศึกษา และสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วประชาชนเกิดปัญหาความยากจนปัญหาปากท้อง จึงทำให้ผู้ที่จะเข้ามาบวชลดลงเพราะต้องทำมาหาเลี้ยงครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทวี วิสารโท (2560) ที่ได้วิจัยเรื่อง การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันพระภิกษุ สามเณร ในพระพุทธศาสนาลดน้อยลงไปกว่าร้อยละ 15 คาดว่าน่าจะ มีสาเหตุหลักมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ สังคมอุตสาหกรรมและการเรียนรู้ ต่างจากในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม จากครอบครัวที่เคยมี บุตรหลายคนก็ลดเหลือเพียงครอบครัวละ 1-2 คน พ่อแม่ก็ไม่นิยมส่งลูกชายให้เข้าบวชเรียนเหมือนแต่ก่อน จุดอ่อนประการที่ 2 ที่พบจาการวิจัยคือขาดการสร้างแรงจูงใจให้ศาสนทายาทเข้ามาบวชเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ (2557) ที่ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวนโยบายการจัดการศึกษายังขาดการวางแผนร่วมกัน การจัดกระบวนการเรียนการสอนยังขาดความเข้าใจในการนำทฤษฎีการศึกษาและทฤษฎีจิตวิทยามาใช้ในการสร้างแรงจูงใจสร้างความมุ่งมั่นที่จะศึกษาให้สำเร็จ การศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลีเป็นการศึกษาเฉพาะทางยังไม่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ศาสนทายาทเกิดการเรียนรู้และประพฤติตนตามหลักศีลาจารวัตรและการพัฒนาบุคลิกภาพยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่สังคมจะยอมรับได้

2. องค์ประกอบของการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ในส่วนของการบริหารจัดการศาสนทายาทตามหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารจัดการศาสนทายาทตามหลักไตรสิกขา พบว่า มีการบริหารจัดการ โดยมีการวางแผนปฏิบัติงานในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมีการคัดเลือกศาสนทายาทที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาอบรมสั่งสอนตามกระบวนการต่อไป ในส่วนของกระบวนการบริหารจัดการตามหลักไตรสิกขา มีการสอนให้ศาสนทายาทได้ฝึกสมาธิการโดยสอนกรรมฐานให้รู้จักทำจิตใจให้สงบ และ ฝึกอบรมทักษะทางปัญญา การคิดวิเคราะห์แยกแยะ และการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์ (2557) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐ โดยใช้สมาธิเป็นตัวนำ ส่งเสริมให้บุคลากรได้มีโอกาสฟังเทศน์ ฟังธรรมบรรยายบ่อย ๆ และการจัดโครงการ ฝึกอบรมสมาธิ ในส่วนของปัญญาใช้วิธีการให้พระสงฆ์สอนทักษะทางปัญญาในทางที่ถูกโดยเฉพาะการใช้โสตปราสาททั้ง 5 ในการรับฟังธรรม การใช้ความคิดในการวิเคราะห์ และการใช้องค์ธรรมมาภาวนาในรูปแบบการปฏิบัติธรรม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระไพศาล พหุสุตฺโต (2558) ที่ได้วิจัยเรื่อง วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างศาสนทายาทที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร คือ อบรมข้อวัตร แต่ละสำนักจะมีขึ้นตอนการอบรมและฝึกปฏิบัติขั้นตอนดังกล่าว คือการอบรมลูกศิษย์แนะนำ การเจริญจิตภาวนาสอนวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด การเข้ามาบวชตั้งแต่เป็นผ้าขาวเพื่อทดลองฝึกการปฏิบัติก่อน การบวชเพื่อเป็นพระภิกษุ ตลอดถึงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ เพื่อเป็นการ ฝึกหัดความอดทนด้วยวิธีเหล่านี้จึงทำให้พระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร มีศาสนทายาทที่ดีสืบทอด และมีคุณภาพสามารถพร้อมเป็นผู้นำเป็นครูเป็น อาจารย์สั่งสอนลูกศิษย์รุ่นหลังอย่างต่อเนื่องตลอดมา

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาแนบแน่น การเพิ่มศักยภาพทางปัญญาให้ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา การเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคลให้ศาสนทายาทมีความรู้และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ และ การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ให้ศาสนทายาทมีความรู้พระธรรมวินัยและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและนำมาประยุกต์ใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ ธีระวิทย์ (2561) ที่ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม มีวิถีทางในการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งสามารถ

ดำเนินการได้ 3 แนวทางย่อย คือ การศึกษาเรียนรู้ การวิเคราะห์ตนเอง และการฝึกฝนตนเอง การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมจะต้องดำเนินการด้วยการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับนักศึกษา และในการวิจัยผู้วิจัยยังพบว่า การเพิ่มศักยภาพทางปัญญาและการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล โดยความก็คือการอบรมสั่งสอนให้ศาสนทายาทได้มีความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำมาวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาสติปัญญาให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แยกแยะและแก้ไขปัญหาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรวาล สุขไมตรี (2557) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธ ใช้รูปแบบของการฝึกอบรมสั่งสอน ปรับเปลี่ยนแนวคิด และพฤติกรรมให้ดีขึ้น เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาเป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

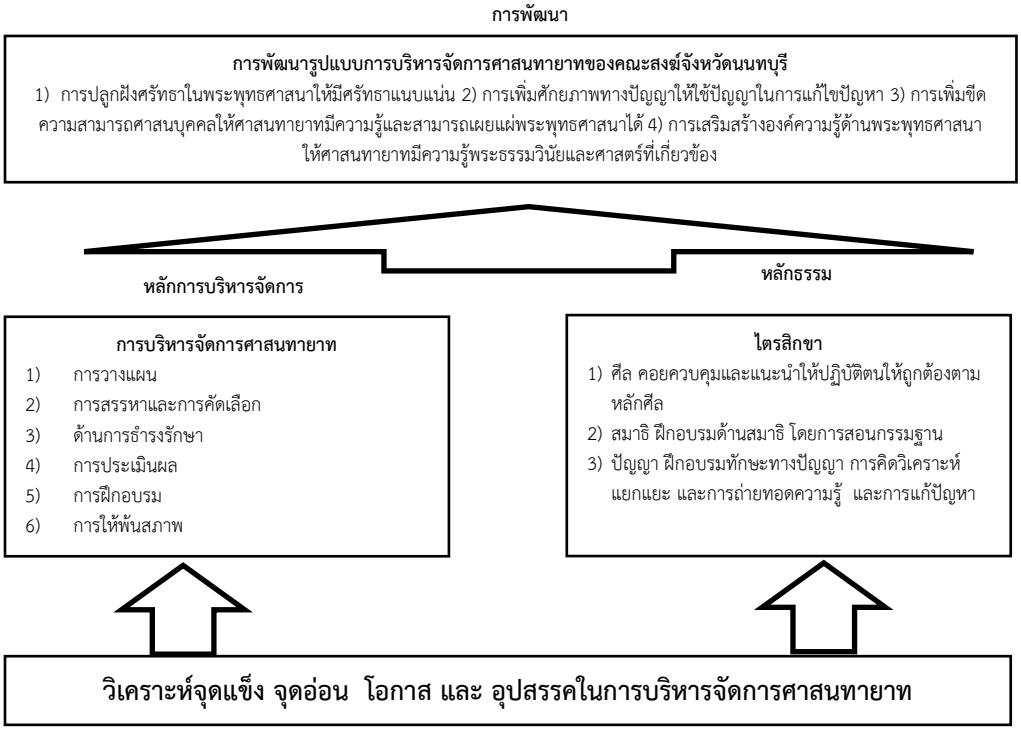

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพดังกล่าวจะมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ 3 ส่วน คือ ในส่วนของหลักการ หลักธรรม และพัฒนาการ

1. หลักการ คือ การบริหารจัดกาสาสนทายาทตามกรับของการบริหารจัดการ 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผนในการบริหารจัดการ วางแผนด้านงบประมาณ กำหนดวิธีการดำเนินการ กำหนดเป้าหมายตัวชี้วัด และทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการศาสนทายาท จากนั้นดำเนินการสรรหาสาสนทายาทโดยจะเลือกจากศาสนทายาทผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญคือเป็นสัมมาทิฏฐิมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ศาสนทายาทมาแล้วก็ดำเนินการอบรมพัฒนาปรับปรุงจริยาวัตร ให้ศึกษาพระธรรมวินัย ให้มีความรู้ความสามารถและรักษาไว้ให้อยู่ต่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และมีการประเมินผลความรู้ความามารถพร้อมทั้งการปฏิบัติตามตามพระธรรมวินัยและการทำกิจวัตร ฝึกอบรมพัฒนาให้มีความรู้ในส่วนที่ยังขาดหายไป ซึ่งจะทราบได้จากการประเมินผล ในกรณีที่ต้องให้พ้นสภาพ ก็มีการเตรียมการ โดยหลักการคือการให้พ้นสภาพแบบไม่ให้เกิดความเสียหายให้ลาสิกขาให้ถูกต้องตามวิธีการ และมีการเตรียมการโดยฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคิหิปฏิบัติ ให้รู้จักใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพสุจริต และที่สำคัญหากเป็นไปได้ควรส่งเสริมให้อุปสมบทต่อเป็นพระภิกษุ

2. หลักธรรม ได้แก่หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักที่ควรนำมาใช้ในการบริหารจัดการศาสนทายาทโดยในเบื้องต้นให้ตั้งมั่นอยู่ในศีล จากนั้นสอนให้มีสมาธิการการสอนกรรมฐานให้รู้จักทำจิตใจให้สงบ และ ฝึกอบรมทักษะทางปัญญา การคิดวิเคราะห์แยกแยะ และการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ปัญหา โดยที่หลักธรรมนี้จะนำไปประยุกต์กับหลักการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

3. พัฒนาการ คือ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงประกอบด้วย 1) การปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาแนบแน่น 2) การเพิ่มศักยภาพทางปัญญาให้ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา 3) การเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคลให้ศาสนทายาทมีความรู้และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ และ 4) การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ให้ศาสนทายาทมีความรู้พระธรรมวินัยและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรมีนโยบายร่วมกับภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกในการศึกษาของเยาวชนและจะส่งผลให้จำนวนศาสนทายาทเพิ่มมากขึ้น

2. ในขั้นตอนการสรรหาศาสนทายาทยังมีปัญหาอยู่บ้างคือไม่สามารถเลือกศาสนทายาทที่มีคุณสมบัติครบถ้วนได้ เนื่องจากมีจำนวนน้อย คณะสงฆ์จึงควรมีนโยบายการการประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเกิดแรงจูงใจในการบวชเป็นศาสนทายาทเพื่อศึกษาในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์

3. การเพิ่มจำนวนศาสนทายาทแนวทางที่จะเป็นไปได้คือ การมีนโยบายส่งเสริมการศึกษา เช่นการศึกษาฟรี หรือนโยบายในการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานของภาครัฐ และการศึกษาที่มีสาขาวิชาให้เหลือกอย่างหลากหลาย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรร่วมมือกับภาครัฐจัดการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลการศึกษาให้เป็นเอกภาพ เพื่อให้ศาสนทายาทที่เข้ามาบวชเรียนสามารถศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

2. วัดแต่ละวัดในจังหวัดนนทบุรีควรดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ดำเนินการแนะแนวการศึกษาสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนสนใจเข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรม

3. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมกำหนดนโยบาย การจัดการศึกษาที่มีกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับภาครัฐ และการศึกษาทางเลือก เพื่อรองรับเยาวชนที่จะเข้ามาบวชเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาทางเลือก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการบริหารจัดการศาสนทายาทในยุค New Normal เพื่อศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบพร้อมทั้งวิธีการในการบริหารจัดการศาสนทายาทให้เกิดประสิทธิผล

2. ควรมีการวิจัยเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศาสนทายาทในจังหวัดนนทบุรี เพื่อให้ทราบถึงหลักการและวิธีการที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศาสนทายาท

3. ควรมีการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการตัดสินใจบวชเรียนในพระพุทธศาสนาของเยาวชนจังหวัดนนทบุรี เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญและนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการบริหารสรรหาและการคัดเลือกศาสนทายาท

เอกสารอ้างอิง

จักรวาล สุขไมตรี. (2557). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจริยธรรมระดับอุดมศึกษา* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐกานต์ บุญแนบ. (2562). การนำหลักพุทธธรรมมาปลูกฝังให้กับต้นกล้าที่เป็นเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 55-64.

ณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์. (2557). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสถานศึกษาของรัฐ สังกัดกรุงเทพมหานคร* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธีรศักดิ์ บึงมุม. การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน อำเภอน้ำพง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารธรรมทรรศน์*, 15(1), 148.

บัญชายุทธ นาคมุจลินท์. (2557). *แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปาริชาติ ธีระวิทย์. (2561). การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 11(1), 37.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ. (2564). การพัฒนาเครือข่ายเยาวชนในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่าย ลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 69-80.

พระไพศาล พหุสุตฺโต. (2558). วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติ ในจังหวัดสกลนคร. *วารสารปณิธาน*, 11(16), 130.

พระมหาทวี วิสารโท. (2560). การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท. *วารสาร มจร สังคมศาสตรปริทรรศน์*, 6(1), 23-24.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2545). *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). *ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี 2562.* สืบค้น 19 มิถุนายน 2563, จากhttp://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=349&Itemid= 361

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

THE STUDY OF FACTORS AFFECTING THE PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY IN SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION IN THE NORTHEAST

ปาริชาติ สีพันธ์บุญ, วัลนิกา ฉลากบาง, เอกลักษณ์ เพียสา
Parichat Sripunthabun, Wannika Chlakbang, Akkaluck Pheasa
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Sakon Nakhon Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: parichat.sip@obec.moe.go.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและยืนยันปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นสี่ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและศึกษารายกรณีโรงเรียนต้นแบบ การเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ และขั้นตอนที่ 4 นำเสนอบทสรุปรายงาน

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก คือ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารนั้นมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นทางปัญญาที่คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) บรรยากาศและวัฒนธรรม ได้สร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและสนับสนุนตามมาตรฐาน การปฏิบัติงานและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน 3) วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ที่มี การสร้าง การเผยแพร่ และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ 4) การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครูที่ความเชื่อร่วมกัน มีส่วนร่วมในการทำงาน ยอมรับนับถือกัน ยึดเป้าหมายร่วมกัน ติดต่อสื่อสารที่ดีและไว้วางใจกัน และ

*Received July 31, 2021; Revised August 12, 2021; Accepted August 14, 2021

5) โครงสร้างโรงเรียน ที่มีสาย การบังคับบัญชา กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติการมอบหมายงาน และกระจายอำนาจที่ชัดเจน
คำสำคัญ: ชุมชนการเรียนรู้; วิชาชีพ; โรงเรียน

Abstract

Objectives of this research were to study and confirm the factors affecting the Professional Learning Community in Secondary Schools under the Office of the Basic Education Commission in the Northeast. The research process was divided into four steps: Step 1 : study the documents and the related research works, Step 2: Collect data through interviewing with experts and case studies of model schools in professional learning communities, Step 3: Content analysis and completeness checks, and Step 4 present a summary of the report.

The findings showed that the factors affecting the Professional Learning Community in secondary schools under the Office of the Basic Education Commission in the Northeast consisted of 5 factors which were by overall at a high level : 1) school administrators' transformational leadership were ideological influence, Inspiration, Intellectual stimulation and consideration of individuality, 2) climate and culture included warm and supportive relationship based on the school's operational standards and environment, 3) vision, mission and strategy with creating, dissemination and explanation of why everybody in school did what they did and implementation of vision, mission and strategy, 4) teachers' mutual perception with common belief participating in work respect each other, stick to common goals, good communication and trust, and 5) school structure with chains of command, rules and practices delegation of work and decentralization was clear.
Keywords: Learning Community; Professional; Schools

บทนำ

ความจำเป็นของประเทศไทยในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อให้สามารถนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนในอีก 20 ปี จึงต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการการพัฒนาทั้งในระยะกลางและระยะยาวโดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” (สหัส แก้วยัง, 2561) ให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคนทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยใช้การพัฒนาทางวิชาชีพของครูในโรงเรียนนับเป็นกลไกที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและโรงเรียนหลายแห่งนำมาปรับใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาโรงเรียน และสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Giles & Hargreaves, 2006)

การพัฒนาโรงเรียนอย่างมีประสิทธิผลจะต้องมีการเสริมสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งระบบ ช่วยพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนการสอนและความเป็นครูมืออาชีพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมทางการสอนที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างครูและผู้เรียนและส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ช่วยให้ครูสามารถเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและสามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิผล (Andrews & Lewis, 2007) ดังนั้นการมี “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” เกิดขึ้นในโรงเรียนจะช่วยคลี่คลายปัญหาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนและพัฒนาโรงเรียนให้เป็น “โรงเรียนแห่งการเรียนรู้หรือ The Learning School” โดยชุมชนทางวิชาชีพ (Professional Community) ในโรงเรียนเป็นเวทีที่มีบรรยากาศและวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้สำหรับสมาชิกทุกคนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งการสร้างความรู้ใหม่ตลอดจนนวัตกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนสมัยใหม่อีกทั้งช่วยสร้างพลังขับเคลื่อนให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามเจตจำนงค์ของการปฏิรูปการศึกษา (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2556)

การขับเคลื่อนกระบวนการ PLC มีมาอย่างต่อเนื่อง แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับ PLC ยังไม่แพร่หลายด้วยบริบทของประเทศไทยที่ไม่ได้มุ่งนำเสนอความสมบูรณ์ของต้นแบบ PLC ภายใต้ความแตกต่างด้านบริหารจัดการของแต่ละโรงเรียน ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ มีการ

ขับเคลื่อน PLC แบบลองผิดลองถูก โดยยึดแนวนโยบายการพัฒนาวิชาชีพครูแบบมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น PLC บริบทโรงเรียนในประเทศไทยยังคงอยู่ในระยะการเติบโตด้วยการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (วรลักษณ์ ชูกำเนิด, 2557) จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ในรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานแบบแผนคู่ขนานหรือแบบแผนสามเส้า (Triangulation Design) ผลการวิจัยครั้งนี้นอกจากเป็นการศึกษาและยืนยันปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาแล้วยังจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในอีกระยะหนึ่ง เพื่อนำองค์ความรู้เกี่ยวกับ PLC ที่ถูกต้องไปสร้างความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อยืนยันปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการใช้ระเบียบ วิธีวิจัยตามรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานแบบแผนคู่ขนานหรือแบบแผนสามเส้า (Triangulation Design) ที่มีการศึกษาเอกสารวิชาการและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกที่อาศัยมุมมองด้านบริบทและวัฒนธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเป็นชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนและโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีผลงานเชิงประจักษ์ด้าน PLC แล้วนำมาข้อมูลที่ได้จากทั้ง 2 วิธีการมาพรรณนาสรุปผลการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 5 กลุ่มประกอบด้วย นักวิชาการ จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน

ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน และครู จำนวน 2 คนรวมทั้งสิ้น7 คนและโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 2 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนละ 1 คน และครู โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คนเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โรงเรียนและครูที่มีผลงานดีเด่นรางวัลระดับชาติ ด้านส่งเสริมการใช้นวัตกรรม PLC

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่สร้างขึ้นจากวิเคราะห์ตัวแปรและองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ.2563 - เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัยและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและศึกษารายกรณีโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน และศึกษาโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 2 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน และครู โรงเรียนละ 2 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่สร้างขึ้นจากวิเคราะห์ตัวแปรและองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยโดยเลือกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์ ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation)คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษา จากนั้นจึงจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอบทสรุปที่ได้จากการวิจัย โดยมีการจัดกลุ่มประเด็นหลักเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่ออธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาอันจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างและส่งเสริมความเป็นชุมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้เกิดในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมที่มีการแจกแจงความถี่ และคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด มี 3 ขั้น คือ 1) ลดทอนข้อมูลเพื่อจำแนกประเภทของตัวแปรให้สามารถแจงนับความถี่ได้ 2) จัดระบบข้อมูลเพื่อจำแนกประเภทและจัดรวมกลุ่มตัวแปร และ 3) ตีความเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลนำไปสู่บทสรุป นำผลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำผลจากทั้งสองวิธีการวิจัยมารวมเข้าด้วยกัน โดยรวมเนื้อหาที่เหมือนกันและเปรียบเทียบเนื้อหาที่แตกต่างกันสู่การสรุปและตีความให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา

1.1 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำ ไปสังเคราะห์ในตารางสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา

โดยผู้วิจัยได้มีการสังเคราะห์จากงานวิจัยต่างๆ จำนวน 20 เรื่อง มาจัดกลุ่มปัจจัย ที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนตามความเห็นของนักวิจัย ที่ตรงกัน โดยแจกแจงเป็นความถี่และร้อยละ และเลือกปัจจัยที่มีความถี่ร้อยละ 40 ขึ้นไป รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา

ปัจจัย / นักวิจัย (ปี)	1. Bennett and O'Brien (1994)	2. Marquardt & Reynolds (1994)	3. Kaiser (2000)	4. Wolford Debra W (2011)	5. Kurt Nelson (2012)	6. ศรณี โกมนเอก (2553)	7. ธันยพร บุญรักษา (2553)	8. กัญญาภัค เสงโยนย (2555)	9. อมรา จำรัญศิริ (2555)	10. บุญมี เลิศศิษยากุล (2556)	11. ลออ วัจนะสาลิกากุล (2557)	12. วทัญญ ภครองมา (2558)	13. ศรสวรรค์ เพชร์มี (2558)	14. สหรัช เต็มวงษ์ (2559)	15. วาสนา ทองยิ่งทวีผล (2560)	16. นวลลออ พลรักษา (2561)	17. พัชรภัษย์ เมธาอัครเกียรติ (2561)	18. วิรัชดา ทานิล (2561)	19. จิตลดา หมดอนทราย (2562)	20. อภิสิทธิ์ อุดำ (2563)	รวม	ร้อยละ
1. โครงสร้างโรงเรียน	✓	✓	✓			✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓	13	65
2. บรรยากาศและวัฒนธรรม	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	18	90
3. การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓		✓		✓	14	70
4. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม		✓			✓								✓				✓				4	20
5. เทคโนโลยีสารสนเทศ	✓	✓		✓				✓			✓						✓				6	30
6. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	16	80
7. วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์	✓	✓	✓			✓	✓	✓			✓						✓			✓	9	45
8. การบริหารจัดการ	✓		✓			✓		✓		✓	✓										6	30

จากตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา มี 5 ปัจจัย เรียงลำดับ ได้แก่ 1) บรรยากาศและวัฒนธรรม มีค่าความถี่ร้อยละ 90 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีค่าความถี่ร้อยละ 80 3) การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู มีค่าความถี่ร้อยละ 70 4) โครงสร้างโรงเรียน มีค่าความถี่ร้อยละ 65 และ 5) วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ มีค่าความถี่ร้อยละ 45

1.2 ผลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน ผู้บริหารและครูโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร มี 4 องค์ประกอบ

ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญาและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) บรรยากาศและวัฒนธรรม มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความอบอุ่นและการสนับสนุน มาตรฐานการปฏิบัติงานและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน 3) การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำงาน การยอมรับนับถือ การมีเป้าหมายร่วมกัน การติดต่อสื่อสารที่ดี และการไว้วางใจกัน 4) โครงสร้างโรงเรียน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ สายการบังคับบัญชา การกำหนดกฎ ระเบียบและแนวปฏิบัติ การมอบหมายงาน และการกระจายอำนาจ และ 5) วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์การเผยแพร่วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์

1.3 ผลจากวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการศึกษารายกรณีโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสังเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน

ปัจจัย	นิยามศัพท์	องค์ประกอบ
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร	ผู้บริหารโรงเรียนแสดงพฤติกรรมการทำงานหรือการบริหารจัดการเพื่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานของครูได้พัฒนาความรู้ ความสามารถและศักยภาพไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ทำให้ครูรู้สึกไว้วางใจ ตระหนักรู้ภารกิจและสามารถจูงใจให้ครูมุ่งมั่นปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของโรงเรียนเป็นสำคัญ	1. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2. การสร้างแรงบันดาลใจ 3. การกระตุ้นทางปัญญา 4. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล
บรรยากาศและวัฒนธรรม	ผู้บริหารโรงเรียนและครูรับรู้ เข้าใจค่านิยมและลักษณะเฉพาะของโรงเรียนร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แสดงความคิดเห็นและยอมรับความแตกต่างของแต่ละคน และมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาหรือวิธีการแก้ปัญหาโรงเรียน	1. ความอบอุ่นและการสนับสนุน 2. มาตรฐานการปฏิบัติงาน 3. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

ปัจจัย	นิยามศัพท์	องค์ประกอบ
วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์	ผู้บริหารโรงเรียนและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ สื่อสารเผยแพร่ประชาพันธ์ให้ทุกคนรับรู้ เข้าใจและปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ได้	1. การสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ 2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์พันธกิจและยุทธศาสตร์ 3. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์พันธกิจและยุทธศาสตร์
การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู	ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเชื่อร่วมกันในศักยภาพและความสามารถของทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน สนับสนุน ยอมรับนับถือกัน มีการติดต่อสื่อสารที่ดีต่อกัน ไว้วางใจกันและกัน และพร้อมจะทุ่มเท เสียสละเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด	1. การมีส่วนร่วมในการทำงาน 2. การยอมรับนับถือ 3. การมีเป้าหมายร่วมกัน 4. การติดต่อสื่อสารที่ดี 5. การไว้วางใจกัน
โครงสร้างโรงเรียน	โรงเรียนกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มอบหมายงานที่คำนึงถึงความรู้ความสามารถของแต่ละคน มีสายบังคับบัญชาชัดเจน และการจัดระบบประสานงาน ที่สะดวกคล่องตัว และกระจายอำนาจการตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ	1. สายการบังคับบัญชา 2. การกำหนดกฎ ระเบียบและแนวปฏิบัติ 3. การมอบหมายงาน 4. การกระจายอำนาจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ประกอบที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร การที่ผู้บริหารโรงเรียนได้แสดงถึงภาวะการเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงด้วยการแสดงพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ มีการสร้างแรงบันดาลใจ และการกระตุ้นทางปัญญาให้เกิดกับครูที่คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงครูให้มีการพัฒนาที่เพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญมี เลิศศึกษากุล (2556) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบวิชาชีพในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบวิชาชีพในโรงเรียน

2. องค์ประกอบที่ 2 บรรยากาศและวัฒนธรรม การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการรับรู้และเข้าใจค่านิยมและลักษณะเฉพาะของโรงเรียนร่วมกัน ประพฤติปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ตามนโยบายและเป้าหมายการพัฒนา มีบรรยากาศแห่งความอบอุ่นและสนับสนุนกัน ตามมาตรฐานการปฏิบัติงานและ

สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา ทองยิ่งทวียศ (2560) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่าบรรยากาศองค์กรและวัฒนธรรมองค์กรส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียน

3. องค์ประกอบที่ 3 วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนไว้อย่างกระชับจำทำเป็นลายลักษณ์อักษร เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ มีการสื่อสารเผยแพร่วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ ให้ทุกคนได้รับรู้เข้าใจทั่วถึงและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ นับเป็นการสร้างความเข้มแข็งการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้กับโรงเรียนอย่างดียิ่ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิทธิ์ อุคำ (2563) ได้วิจัยเรื่อง“รูปแบบความสัมพันธ์ เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่าวิสัยทัศน์และพันธกิจส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียน

4. องค์ประกอบที่ 4 การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเชื่อร่วมกันในศักยภาพและความสามารถการปฏิบัติงานของทุกคนที่มีส่วนร่วมในการทำงาน มีการยอมรับนับถือกันที่มีเป้าหมายเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสารที่ดี มีความไว้วางใจกัน และสนับสนุน สร้างความเป็นผู้นำร่วมกัน อย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างความเป็นชุมชนทางการเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอมรา จำรูญศิริ (2555) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสามารถร่วมกันของครูส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียน

5. องค์ประกอบที่ 5 โครงสร้างโรงเรียน การที่โรงเรียนมีการกำหนดกฎ ระเบียบและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มอบหมายงานและกำหนดความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน จัดสายบังคับบัญชาที่ชัดเจนด้วยระบบการประสานงานที่สะดวกและคล่องตัว มีการกระจายอำนาจและการตัดสินใจ การดำเนินงานต่างๆ เป็นการส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน ซึ่งมี ความสอดคล้องกับงานวิจัยของธันยพร บุญรักษา (2553) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่าโครงสร้างโรงเรียนส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการสังเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ประกอบด้วย การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) ปัจจัยด้านบรรยากาศและวัฒนธรรม ประกอบด้วย การสร้างความอบอุ่นและการสนับสนุน การมีมาตรฐานการปฏิบัติงานและการมีสภาพแวดล้อมของโรงเรียน 3) ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย การสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ 4) ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถร่วมกันของครู ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการทำงาน การยอมรับนับถือ การมีเป้าหมายร่วมกัน การติดต่อสื่อสารที่ดี และการไว้วางใจกัน และ 5) ปัจจัยด้านโครงสร้างโรงเรียน ประกอบด้วย การมีสายการบังคับบัญชา การกำหนดกฎระเบียบและแนวปฏิบัติ การมอบหมายงาน และการกระจายอำนาจ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกันตามการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ ได้แก่ การสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและโรงเรียนต้นแบบการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สามารถสรุปดังภาพที่ 1

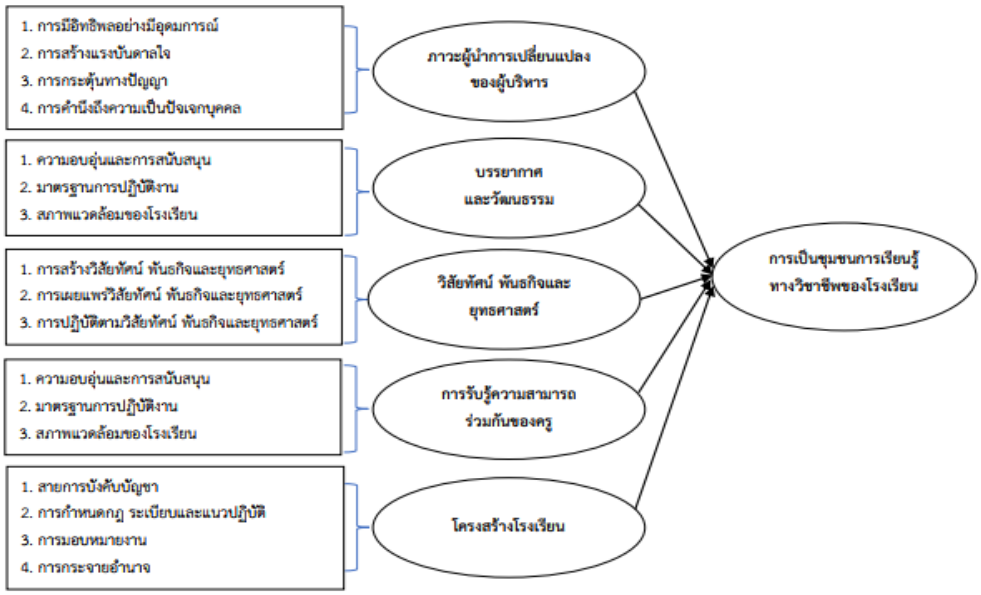

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารโรงเรียนและครูสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านอื่นๆ นอกเหนือจากปัจจัยที่พบในงานวิจัยนี้ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการ เป็นต้น ที่อาจส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนและนำข้อค้นพบที่ได้มาสร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

3. โรงเรียนควรศึกษาปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนตามบริบทแต่ละโรงเรียน และพัฒนาปัจจัยนั้นให้เป็นพลังเสริมที่ก่อประโยชน์สูงสุด

เอกสารอ้างอิง

ธันยพร บุญรักษา. (2553). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

บุญมี เลิศศึกษากุล. (2556). *รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบวิชาชีพในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วรลักษณ์ ชูกำเนิด. (2557). *รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บริบทโรงเรียนในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วาสนา ทองทวียิ่งยศ. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาปทุมธานี). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สหัส แก้วยัง. (2561). *การศึกษาไทย...ไปถึงไหนแล้ว??.* สืบค้น 19 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.kroobannok.com/85178

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2556). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์.* กรุงเทพฯ: วิรัตน์เอ็ดคูเคชั่น.

อภิสิทธิ์ อุคำ. (2563). *รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อมรา จำรูญศิริ. (2555). *รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

Andrews, D. & Lewis, M. (2007). *Transforming practice from within: The power ofthe professional learning community*. in L. Stoll & K.S. Louis (eds) Professional learning communities: Divergence, depth and dilemmas. Maidenhead: Open University Press.

Giles, C., & Hargreaves, A. (2006). *The sustainability of innovative schools as Learning organizations and professional learning communities during standardized reform.* Retrieved on August 15, 2019, from: http://www.sagepub.com

ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)*

MUDCLOTH: FROM LOCAL WISDOM TO THE GEOGRAPHICAL INDICATION

ขนิษฐา จิตชินะกุล
Khanita Jitchinakul
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
University of the Thai Chamber of Commerce
E-mail: khanita_jit@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนหนองสูง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลน และศึกษาเฉพาะสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านภู และสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าฝ้ายลายขิตบ้านภู จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอเป็นพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ผ้าหมักโคลนหนองสูง เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบนั้นเป็นภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้เดิมเกิดจากประสบการณ์และการทดลองและภูมิปัญญาที่มาจากความเชื่อ โดยผู้ผลิตนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบในการผลิตผ้าหมักโคลนตามที่ได้รับการสืบทอดมา จนทำให้ได้ผ้าหมักโคลนหนองสูงมีอัตลักษณ์และเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ด้วยเป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการผลิต ส่วนองค์ความรู้ใหม่ที่นำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น พบว่าผู้ผลิตได้จากการอบรมและนำมาดัดแปลงในกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป รวมทั้งได้นำเทคโนโลยีเข้ามาบริหารจัดการและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายในรูปแบบออนไลน์ จึงทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีอาชีพเสริมและสามารถพึ่งพาตนเองได้ นับว่าเป็นการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

คำสำคัญ: ผ้าหมักโคลน; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

*Received August 11, 2021; Revised August 23, 2021; Accepted August 23, 2021

Abstract

Objective of this research article was to find out the local wisdom of Nong Soong community that produced the mud-cloth fabric by means of in-depth interview and mud-cloth making process observation. The study was carried out with eight members of Ban Phu Thai Silk Community Enterprise and Ban Phu Thai Cotton Community Enterprise. Analyzed the data and presented the results by descriptive analysis.

The research findings were as follows: Nong Soong mud-cloth fabric was the product created by combining the local wisdom which passed through generations with the new knowledge. The local wisdom was the original body of knowledge derived from experience, experiments, and wisdom from beliefs. The producers used local resources as the components in making the mud-cloth fabric as it has been passed down resulting in an identity of Nong Soong mud-cloth fabric and being the product granted with the GI sign due to the use of local resources from the beginning until the end of the making process. As for the new body of knowledge, it was found that the producers obtained the knowledge from trainings and adjusted it in the making process in accordance with the changing social context. Technologies were used to manage and increase sales online. Therefore, it can access to more consumers resulting in creating an additional occupation in the community and being self-reliable in which it created the sustainable economy for the community.

Keywords: mud-cloth fabric; local wisdom; Geographical indication (GI)

บทนำ

ผ้าทอแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ คติความเชื่อ ค่านิยม และวัสดุที่ใช้ในการทอผ้า รวมทั้งขั้นตอนการผลิต การถักทอ การสร้างลวดลายที่นับเป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่นเดียวกับอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารที่มีผ้าทอมือที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น ด้วยเป็นผ้าทอมือเส้นใยธรรมชาติที่มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ผ้าทุกผืนจะผ่านกระบวนการหมักโคลนที่เป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่โบราณของชนเผ่าภูไทยและได้รับการสืบทอดมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านจะเรียกผ้าชนิดนี้ว่า **ผ้าหมักโคลนหนองสูง** อดีต

ชาวบ้านใช้แหจับปลาแต่ด้วยเป็นแหใหม่จึงมีสีขาวทำให้ปลาสังเกตเห็นได้และว่ายน้ำหนีหมด ชาวบ้านจึงนำแหไปแช่ในโคลนเพื่อให้มีสีคล้ำขึ้น และได้ทำซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนทำให้สีโคลนติดแหอย่างทนทานและพบว่าแหนั้นมีความนิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงนำเทคนิคนี้ไปใช้กับผ้าทอโดยนำผ้าไปหมักในโคลน ผลปรากฏว่าผ้าที่หมักโคลนมีความนิ่ม ลื่น และเมื่อนำไปย้อมสีก็ได้สีสันที่สดใส แปลกตาไปจากผ้าที่ไม่ได้หมักโคลน ทั้งนี้เพราะโคลนช่วยจับสี ทำให้สีเข้มขึ้นและสีติดทนทาน สำหรับโคลนที่ใช้ในการหมักนี้จะใช้โคลนที่หนองน้ำ ณ บ้านหนองสูง ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร (ผู้จัดการ, 2564)

สำหรับขั้นตอนการทำผ้าหมักโคลน มีดังนี้คือ 1) นำโคลนขึ้นมากรองด้วยตะแกรงเพื่อคัดกรองเอาเม็ดกรวดเม็ดดินออกให้เหลือแต่เนื้อโคลนล้วน ๆ 2) นำโคลนไปผสมน้ำและเกลือตามความเหมาะสม คนให้เข้ากัน 3) นำเส้นใยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมลงไปแช่ในโคลนที่เตรียมไว้ โดยใช้เวลาในการหมักประมาณ 3 - 6 ชั่วโมง ซึ่งสีของเส้นใยจะอ่อนหรือเข้มขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการหมัก 4) เมื่อหมักได้ตามที่ต้องการก็นำขึ้นมาบิดและตาก 5) เมื่อเส้นใยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมแห้งแล้วก็นำไปล้างน้ำให้สะอาด 6) นำเส้นใยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมกลับไปตากแดดให้แห้งอีกครั้ง และ 7) นำเส้นใยย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติตามที่ต้องการ (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์และคณะ, 2563)

อย่างไรก็ตามการส่งออกผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มของไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมาต้องประสบภาวะการแข่งขันในตลาดโลกทั้งเรื่องราคาและคุณภาพ เพราะแม้ว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของไทยจะเป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีลวดลายและรูปแบบที่สวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาไทยจนทำให้เป็นสินค้าที่มีคุณค่าและมีมูลค่าสูง แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องการดูแลรักษาและการควบคุมมาตรฐานได้ยากไม่ว่าจะด้านคุณภาพของผ้าสีที่ใช้ย้อม เนื่องจากเป็นสินค้าที่ทำด้วยมือ นอกจากนี้ผู้ซื้อยังต้องการสินค้าที่มีความแปลกใหม่ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ และหากเป็นชาวต่างประเทศก็ยังต้องการกลิ่นอายของความเป็นเอเชีย (ผ้าไหมไทย, 2564) ดังนั้นชุมชนหนองสูงจึงได้พัฒนากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะขั้นตอนการย้อมสีผ้าเพราะบางครั้งย้อมสีแล้วสีจะด่างหรือสีตกทำให้ไม่ได้สีตามที่ต้องการ ชุมชนหนองสูงจึงต้องพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ดีมีคุณภาพ โดยได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมมาผสมผสานกับองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรมมาพัฒนาต่อยอด เพื่อทำให้ผ้าหมักโคลนมีคุณภาพ ซึ่งผลจากการผสมผสานองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการอบรม ทำให้ผ้าหมักโคลนหนองสูงกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ และกลายมาเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนของอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น (OTOP) ระดับ 4 ดาว และได้รับการจดทะเบียนให้เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ระดับชาติ ส่งผลให้ผ้าหมักโคลนหนองสูงได้รับการยอมรับและมียอดการจำหน่ายอย่างต่อเนื่องจากการบริหารจัดการและการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายแบบออนไลน์ ทำให้ชุมชนหนองสูงเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะได้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอื่นในด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาต่อยอด เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค อันเป็นการสร้างรายได้และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน จนนำไปสู่การเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนหนองสูงที่นำไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นศึกษาเอกสารและงานวิจัย

1.1 ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับผ้าหมักโคลนเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา

1.2 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาผ้าทอมือหรือผ้าหมักโคลน

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ศึกษากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนของอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลน ทั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาได้ติดต่อนางนรินทิพย์ สิงหะตา เจ้าของเครื่องหมายการค้า แก่นเข – เพกา ที่เป็นผู้บุกเบิกและทำผ้าหมักโคลนจนได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงในอดีต แต่พบว่า ปัจจุบันได้เลิกทำแล้ว ท่านจึงแนะนำให้ไปพบประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าฝ้ายลายขิดบ้านภูที่ตำบลหนองสูงเหนือ และหลังจากได้สัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐแล้วสำนักงานพัฒนาชุมชน

อำเภอหนองสูงได้แนะนำให้ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมกับประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านภู เพราะที่นี้เป็นกลุ่มเดียวในอำเภอหนองสูงที่มีการทอผ้าไหมหมักโคลน จึงทำให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลภาคสนามจากประธานกลุ่มและสมาชิกของทั้ง 2 กลุ่ม รวม 8 คน

2.2 ผู้วิจัยติดต่อหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัด เพื่อขอสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่กำกับดูแลด้านการส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าพื้นเมือง ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ระดับ 3-5 ดาว รวมทั้งการขอจดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

3. ขั้นศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลผ้าหมักโคลนที่รวบรวมได้มาศึกษาตามแนวทางคติชนวิทยาที่ว่าด้วยเรื่องภูมิปัญญาเพื่อศึกษาภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนที่นำไปสู่การเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

4. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

4.1 นำผลที่ได้จากการศึกษามาสรุปภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนที่นำไปสู่การเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

4.2 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลน อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ผ้าหมักโคลนหนองสูงได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณจวบจนปัจจุบันและเป็นแหล่งผลิตผ้าหมักโคลนที่สำคัญของจังหวัด ด้วยผ้าหมักโคลนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การผลิตผ้าหมักโคลนในอำเภอหนองสูงนี้มีอยู่ด้วยกันหลายหมู่บ้าน และจากการศึกษาพบว่าจะมีกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนที่คล้ายกันทั้งนี้แหล่งผลิตผ้าหมักโคลนที่เคยมีชื่อเสียงและโด่งดังคือ วิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิม หมู่ 2 ตำบลหนองสูงเหนือ ภายใต้เครื่องหมายการค้า “แก่นเข - เพกา” มีนางนรินทิพย์ สิงหะตา เป็นประธานและเป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ ปัจจุบันได้เลิกผลิตผ้าหมักโคลนแล้วตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2550 แต่หันมาผลิตผ้าฝ้ายเข็นทอมือย้อมครามที่ขายผ่านออนไลน์เท่านั้น (นรินทิพย์ สิงหะตา, 2564)

อย่างไรก็ตามแต่ชุมชนในอำเภอหนองสูงยังคงมีการผลิตผ้าหมักโคลนเป็นอาชีพเสริม และมีการรวมกลุ่มกันในนาม “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าผ้ายลายขิตบ้านภู หมู่ 1” มีนางบุญเต็ม นามเหลา เป็นประธาน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนฯ แห่งนี้มีสมาชิกทั้งสิ้น 32 คน โดยจะผลิตผ้าฝ้ายหมักโคลนเพื่อจำหน่าย ปัจจุบันกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนเปลี่ยนไปจากอดีตโดยชุมชนจะสั่งเส้นฝ้ายสำเร็จรูปมาจากโรงงาน จากนั้นจะนำมาผ่านการหมักโคลน

และย้อมสีก่อนนำไปทอเป็นผืนผ้าและตัดเย็บเป็นผ้าคลุมไหล่หรือผ้าพันคอมากกว่าจะทำเป็นผ้าซิ่น นอกจากนี้ช่างทอมักจะผลิตผ้าหมักโคลนที่บ้านของตัวเองโดยทำเป็นอาชีพเสริมหรือบางครอบครัวยึดเป็นอาชีพหลักด้วยการขายผ่านออนไลน์ แต่ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกของกลุ่มอยู่ หากแต่อำเภอหรือจังหวัดจัดกิจกรรมหรือมีการสั่งทอเป็นจำนวนมากทุกคนจะมารวมกันที่วิสาหกิจชุมชนฯ นี้

ภาพที่ 1 สถานที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าฝ้ายลายขิตบ้านภู หมู่ 1
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ทั้งนี้กรรมวิธีการทำผ้าหมักโคลน มีขั้นตอนดังนี้

1. นำโคลนมาจากบริเวณห้วยกระเบียน ซึ่งเป็นโคลนที่ไหลมาจากภูจ้อก้อ และภูหินเหล็กไฟที่เชื่อว่าเป็นดินโคลนที่ดีที่สุด ปราศจากสารเคมี เนื้อโคลนมีความละเอียด เมื่อตักโคลนมาแล้วจะนำมาพักไว้ในโอ่งและเติมน้ำให้เต็มเพื่อมิให้โคลนแห้ง โดยจะกรองเอาเศษดิน กรวด ทราย ออกก่อนให้เหลือแต่โคลนที่มีเนื้อละเอียด

2. เตรียมน้ำโคลนที่พักไว้ในโอ่ง ตักเอาแต่น้ำโคลนเท่านั้นผสมน้ำ จากนั้นเตรียมน้ำด่างเพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการย้อมสีเพื่อให้สีคงทนและติดนาน

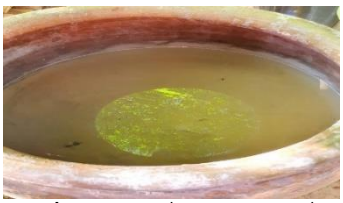

ภาพที่ 2 โคลนที่นำมาพักไว้ที่โอ่ง
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ภาพที่ 3 น้ำด่างที่ได้จากขี้เถ้ากรองแต่น้ำใส
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

3. ตั้งน้ำให้เดือดเพื่อสกัดสีจากวัสดุธรรมชาติ เช่น เปลือกสะเดาจะให้สีน้ำตาล แก่นขนุนจะให้สีเหลือง ใบมะม่วงจะให้สีเขียว ทั้งนี้จะแช่วัสดุก่อนต้มเพื่อให้คลายสีออก จากนั้นจึงนำไปต้มนานประมาณ 45 นาที และกรองน้ำสี ตักเอาวัสดุธรรมชาติออกให้หมด

4. เมื่อน้ำสีเดือดจึงนำเส้นฝ้ายลงย้อมในเวลา 45-60 นาที และใส่เกลือเพื่อป้องกันสีตก เมื่อได้สีตามที่ต้องการแล้วนำเส้นฝ้ายนั้นมาผึ่งลมให้แห้งพอหมาด ๆ และรอให้เส้นฝ้ายที่ย้อมคลายความร้อน

ภาพที่ 4 นำเส้นฝ้ายย้อมเปลือกสะเดาให้สีน้ำตาล
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

5. จากนั้นนำเส้นฝ้ายแช่ในน้ำโคลน 15-30 นาที ทั้งนี้ขึ้นกับต้องการสีสดหรือสีเข้ม เพราะถ้าแช่น้ำโคลนนานสีจะออกเข้ม แต่ถ้าแช่น้ำโคลนด้วยเวลาน้อยสีสด

ภาพที่ 5 เมื่อย้อมสีได้ที่แล้วนำมาผึ่งให้หมาด
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ภาพที่ 6 นำเส้นฝ้ายแช่น้ำโคลน 15-30 นาที
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

6. จากนั้นล้างออกด้วยน้ำด่างซึ่งจะช่วยทำให้ผ้าหมักโคลนมีสีที่ทน ไม่ซีดเร็ว ผึ่งลมให้แห้งแล้วจึงนำไป ซักทำความสะอาดก่อนนำมาทอเป็นผืนผ้า (บุญเต็ม นามเหลา, 2564)

ภาพที่ 7 นำมาซักน้ำด่างและล้างน้ำสะอาดอีกครั้ง จากนั้นผึ่งลมให้แห้งก่อนนำไปทอเป็นผ้า
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลนที่มีทั้งผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าห่ม จำหน่ายราคา 250-400 บาท
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

นอกจากอำเภอหนองสูงจะผลิตผ้าฝ้ายหมักโคลนแล้ว ยังมีวิสาหกิจชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่เน้นการผลิตผ้าไหมหมักโคลน ที่แห่งนี้เรียกว่า “กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู” มีนางสำหรับ งานไว เป็นประธาน และที่นี้เป็นเพียงแห่งเดียวของอำเภอ

หนองสูง ที่มีการผลิตผ้าไหมหมักโคลนและผ้าไหมที่ไม่ผ่านการหมักโคลนโดยได้รับรางวัลและเครื่องหมายนกยูงทั้งสีทอง สีเงิน สีน้ำน้ำเงิน และสีเขียว

ภาพที่ 9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ภาพที่ 10 นางสำหรับ งานไว ผ้าไหมที่กำลังทอ
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ทั้งนี้ขั้นตอนการผลิตผ้าไหมหมักโคลนมีความคล้ายคลึงกับผ้าฝ้ายหมักโคลน ซึ่งกระบวนการผลิตผ้าไหมหมักโคลน มีดังนี้

1. นำโคลนที่อยู่ในหนองน้ำบริเวณของหมู่บ้านที่ไหลมาจากภูจ้อก้อ (ปัจจุบันมีวัดที่ชื่อว่า วัดบรรพตคีรี ชาวบ้านเรียกว่า วัดภูจ้อก้อ ตั้งอยู่บนภูเขาในเขตอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร) และเชื่อว่าเป็นดินโคลนที่ดี โดยชุมชนได้ตรวจสอบคุณภาพของโคลนด้วยการใช้เล็บจิกที่เนื้อโคลนจากหนองน้ำ หากเป็นโคลนที่ดีมีคุณภาพ จะไม่ร่วนซุย แต่โคลนนั้นจะติดที่เล็บทนนาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโคลนดินเหนียวและจากการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐก็พบว่าโคลนบริเวณดังกล่าวไม่มีสารเคมีเจือปน เป็นโคลนที่ดีมีคุณภาพ

2. นำโคลนที่ได้มาพักไว้ในโอ่งและเติมน้ำให้เต็มเพื่อมิให้โคลนแห้ง ซึ่งโคลนนี้สามารถใช้ได้นานโดยตักกรวดและสิ่งเจือปนในโคลนออก

3. นำเส้นไหมสำเร็จรูปที่ซื้อมาจากบริษัทจุลไหมไทยมาย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ จากนั้นล้างน้ำให้สะอาด

4. นำเส้นไหมที่ย้อมสีแล้วมาหมักโคลน 10 นาที ทั้งนี้หากใช้น้ำโคลนน้อยผสมน้ำมากเพื่อให้เจือจางจะได้ผ้าไหมที่มีสีสดใส แต่หากใช้โคลนมากผสมน้ำน้อยจะได้ผ้าไหมสีหม่นหรืออาจทำให้สีที่ได้จากธรรมชาติเปลี่ยน ซึ่งคุณสมบัติของผ้าไหมหมักโคลนจะเหมือนกับผ้าฝ้ายหมักโคลน คือเนื้อผ้าจะนิ่มและสีติดทน แต่ผ้าไหมจะไม่ใช้น้ำด่างเหมือนผ้าฝ้าย

5. จากนั้นผึ่งให้แห้ง ล้างน้ำให้สะอาดและนำมาทอเป็นผืนผ้า (สำหรับ งานไว, สัมภาษณ์)

การทอผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชนฯนี้ จะทอตามการสั่งซื้อของลูกค้าเป็นส่วนใหญ่ เพราะผ้าไหมจะใช้ในการทอนานกว่าผ้าฝ้าย โดยเฉลี่ยผ้าไหมจะใช้เวลาในการทอ 2 เดือนกว่าต่อผืนเพราะต้องอาศัยความประณีต

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนทั้ง 2 แห่งพบว่าอำเภอหนองสูง เป็นแหล่งผลิตผ้าหมักโคลนที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร และมีการสืบทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหมักโคลนมาแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้ผลิตผ้าหมักโคลนได้พัฒนากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยผ่านกระบวนการอบรมเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำผ้าหมักโคลนกันเองทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน ส่งผลให้ได้กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนที่ดี จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและมีอัตลักษณ์ภูมิปัญญาด้านองค์ความรู้ที่มีมาแต่โบราณและได้รับการสืบทอดต่อๆกันมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เผยแพร่ไปยังชุมชนอื่น และมี อัตลักษณ์ภูมิปัญญาด้านการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตของชุมชน ดังปรากฏการใช้ดินโคลนที่มาจากภูจ้อก้อเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบในการหมักผ้าซึ่งเป็นการนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสานกับความรู้ ความเชื่อและภูมิปัญญาจนสามารถค้นพบวัตถุดิบที่ดีมีคุณภาพของชุมชน

อย่างไรก็ตามการผลิตผ้าหมักโคลนของชุมชนอำเภอหนองสูงได้มีการพัฒนากระบวนการผลิตตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ชุมชนยังคงนำองค์ความรู้เดิมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่โดยไม่ทำลายองค์ความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ได้นำมาพัฒนาต่อยอดและสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ดังที่ปรากฏว่าเมื่อมีเส้นใยฝ้าย- เส้นใยไหมที่ผลิตจากโรงงานและมีคุณภาพดีจึงนำมาใช้แทนการผลิตเอง เพื่อให้กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนมีความรวดเร็ว รวมทั้งเมื่อได้รับความรู้ทางวิชาการที่หน่วยงานภาครัฐจัดอบรมให้อย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นด้านกระบวนการผลิต การย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติให้มีคุณภาพ หรือการบริหารจัดการ ชุมชนก็ได้นำมาปรับปรุงและเลือกใช้ในกระบวนการผลิต เช่น การเลิกใช้สารเคมีในการย้อมผ้าและหันมาใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในสุขภาพ และด้านการบริหารจัดการ ชุมชนกลุ่มผู้ผลิตได้แบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่าย ๆ เช่น ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงิน ฝ่ายการผลิต เพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการออกแบบลวดลายบนผืนผ้าให้มีความทันสมัย สวยงาม และสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ นับเป็นการนำภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้เดิมมาพัฒนา ต่อยอดและปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและสังคมได้

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนของอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารเป็นการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดต่อกันมานั้นมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ผ้าหมักโคลน ด้วยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น จนส่งผลให้ผ้าหมักโคลนประเภทผ้าฝ้ายของกลุ่ม

“วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าผ้ายลายขิตบ้านภู หมู่ 1” และผ้าไหมหมักโคลนของกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านภู” ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของอำเภอหนองสูง และปีพุทธศักราช 2561 ผ้าหมักโคลนหนองสูงได้รับการพัฒนาให้เข้าสู่โอท็อประดับพรีเมี่ยม

จนกระทั่งปีพุทธศักราช 2563 ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลนของอำเภอหนองสูงได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบขั้นตอนการผลิตและตรวจสอบคุณภาพของสินค้า และได้รับการคัดเลือกให้เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือที่รู้จักกันในนาม GI อีกระดับหนึ่ง ซึ่ง GI เป็นเครื่องหมายรับรองสินค้าที่รู้จักกันทั่วโลกและเปรียบเสมือนแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า ด้วยผ้าหมักโคลนหนองสูงมีกระบวนการผลิตผ้าที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการผลิต โดยไม่มีสารเคมีเจือปน จึงทำให้ผ้าหมักโคลนหนองสูงมีอัตลักษณ์และมีคุณลักษณะพิเศษที่ต่างไปจากผ้าหมักโคลนท้องถิ่นอื่น คือเนื้อผ้ามีความนิ่มและนุ่มจากวัสดุทางธรรมชาติ ซับเหงื่อได้ดี นอกจากนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการขายและการสร้างมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ หน่วยงานภาครัฐได้จัดทำบรรจุภัณฑ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์ ผ้าหมักโคลนหนองสูง (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร, 2564)

ภาพที่ 11 กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
ที่มา: ขนิษฐา จิตชินะกุล (2564)

ผ้าหมักโคลนหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ที่นอกจากจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าแล้ว ยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชน สอดคล้องกับที่ ประเวศ วะสี (2547) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานทางสังคมที่มีการถ่ายทอดกันมาแต่ดั้งเดิม เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและดีงามที่ช่วยจรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล อีกทั้งเป็นพื้นฐานในการพึ่งพาตนเองและพัฒนาท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)พบว่า กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณจวบจนปัจจุบันและมีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการผลิต จนทำให้ได้ผลิตภัณฑ์มีชื่อเสียงและมี อัตลักษณ์ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 4 ดาว รวมทั้งได้รับเครื่องหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

ผ้าหมักโคลนหนองสูง ผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ได้มีการพัฒนากระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับยุคสมัยโดยไม่ทำลายองค์ความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังที่พบว่าปัจจุบันผ้าหมักโคลนเป็นการใช้เส้นฝ้าย-เส้นไหมที่ผลิตมาจากโรงงาน แต่ผู้ผลิตก็คงใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสานกับองค์ความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาต่อยอดให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ดี มีคุณภาพ รวมทั้งการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาช่วยในการออกแบบลวดลายบนผืนผ้าเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

อย่างไรก็ตามผู้ผลิตยังได้นำองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารจัดการมาประยุกต์เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีการบริหารจัดการที่จัดแบ่งหน้าที่กันออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้การผลิตและการจำหน่ายเป็นไปอย่างเป็นระบบแบบมืออาชีพ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างไร้ขีดจำกัดตามบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลให้ผ้าหมักโคลนหนองสูงได้รับการตอบรับจากสังคม และได้กลายมาเป็นอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จนทำให้ชุมชนมีความเข็มแข็ง และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

จึงอาจกล่าวได้ว่า ผ้าหมักโคลนหนองสูงเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน แต่ได้รับการพัฒนาต่อยอด โดยผู้ผลิตได้อาศัยฝีมือ ทักษะ ประสบการณ์และองค์ความรู้จากการอบรมที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาปรับใช้กับทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าของชุมชนที่มีอัตลักษณ์อันนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนา ต่อยอดและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้และความเข็มแข็งให้แก่ชุมชนนี้สอดคล้องกับงานวิจัยทีมวิจัยโครงการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้. (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้ เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการคิดค้นใหม่ที่อาศัยประสบการณ์จากการทำงาน

การฝึกอบรม หรือการศึกษาดูงาน ซึ่งผู้ผลิตงานต้องอาศัยฝีมือ ทักษะ ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และการสร้างสรรค์ โดยนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบ ดังนั้นงานหัตถกรรมพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้จึงเป็นงานที่ได้พัฒนาให้มีเอกลักษณ์และมีชื่อเสียง สามารถสร้างรายได้หรือเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เช่นเดียวกับที่ ทรงพล ต่วนเทศ (2555) ศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่า สถาบันครอบครัวจะเป็นสถาบันหลักในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าซึ่งเป็นการสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนไปคนรุ่นใหม่ไม่มีใครสนใจการทอผ้ายังคงมีเพียงกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้นที่เป็นผู้อนุรักษ์สืบทอดองค์ความรู้การทอผ้า นอกจากนี้ยังมีอาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้มาร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้การทอผ้าด้วยวิธีการสาธิต ทำให้ชาวบ้านที่มีความสนใจในการทอผ้าเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและชุมชน และ วนิดา นาคีสังข์ (2559) ศึกษาเรื่อง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชน มีพริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้งป่า และผ้าทอกะเหรี่ยง โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหลายฝ่ายในชุมชนเพื่อต่อยอดสินค้าชุมชน อันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษา ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) พบว่า กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่ชุมชนนำมาพัฒนา ต่อยอด จนทำให้ผ้าหมักโคลนหนองสูง มีอัตลักษณ์และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้เดิมเกิดจากการประสบการณ์และได้เรียนรู้จากการทดลอง จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านใช้แหที่ในการจับปลา แต่ด้วยเป็นแหใหม่จึงมีสีขาว ทำให้ปลาหนีหมด ดังนั้นชาวบ้านจึงนำแหจับปลาไปแช่ในน้ำโคลนและพบว่าโคลนมีคุณสมบัติช่วยให้แหมีความนิ่มไม่แข็งกระด้างและเมื่อนำแหไปแช่ในโคลนหลายครั้งทำให้สีโคลนติดแหทนทาน ชาวบ้านจึงนำมาทดลองใช้กับผ้าและพบว่าผ้าเมื่อหมักโคลนและนำไปย้อมสีจะได้สีที่แปลกตา และเนื้อผ้ามีความนิ่ม ลื่นขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้เมื่อชุมชนต้องใช้วัสดุจากธรรมชาติในการย้อมสีเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหมอีกครั้ง ชุมชนจึงได้ทดลองนำ

เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ มาแช่น้ำและต้มเพื่อดูสี และทดลองนำเส้นใยมาย้อมสี เมื่อเห็นว่าได้สีที่สวยจึงนำมาใช้วัสดุนั้นมาใช้ในการย้อมสีครั้งต่อไป

2. ภูมิปัญญาที่เกิดจากความเชื่อ ดังจะพบว่าชุมชนเลือกใช้โคลนที่มาจากภูจ้อก้อ ซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่น ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นโคลนที่มีคุณภาพดี และจากการสังเกตและตรวจสอบลักษณะของดินในบริเวณดังกล่าวด้วยวิธีของชาวบ้านโดยใช้เล็บจิกที่โคลน พบว่าโคลนติดเล็บอย่างทนทานไม่ร่วนซุย และเมื่อนำมาดมกลิ่นพบว่าไม่มีกลิ่นสารเคมี ชาวบ้านจึงเห็นว่าเป็นดินโคลนที่ดีมีคุณภาพ

3. ภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่เกิดจากการอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยได้นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อการจำหน่าย สร้างรายได้และความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ดังจะพบว่าชุมชนได้นำองค์ความรู้ใหม่นี้มาพัฒนาต่อยอด ผ้าหมักโคลน ดังนี้

3.1 การเรียนรู้เทคนิคการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี ทำให้สามารถย้อมสีเส้นใยได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น สีไม่ตกและสีไม่ด่าง และสุขภาพก็มีความปลอดภัยจากสารเคมี

3.2 ชุมชนนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป โดยมีการรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทำให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งด้านงบประมาณสนับสนุน การได้รับความช่วยเหลือด้านส่งเสริมการขาย การขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ แม้ว่าปัจจุบันสมาชิกจะมีการผลิตผ้าหมักโคลนในบ้านของตนเองมากกว่าการมารวมกลุ่มกันที่วิสาหกิจฯ แต่ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกของวิสาหกิจ ทำให้ได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเช่นกัน นอกจากนี้ยังได้นำหลักการบริหารมาดำเนินการจัดการภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีการบริหารจัดการแบบมืออาชีพโดยจะแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการผลิต ฝ่ายการเงิน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบและทำให้การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพ

3.3 ชุมชนนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผลิตและการจำหน่าย ทั้งนี้เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสอดคล้องกับความต้องการและเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น ดังที่พบว่าผู้ผลิตได้ใช้เส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหมที่ทอมาจากโรงงานเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการนำมาย้อมและทอเป็นผืนผ้า แต่ยังคงผนึกภูมิปัญญาลงบนเส้นใยเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และมีกลิ่นอายของความเป็นเอเชียตามที่ชาวต่างชาติต้องการ นอกจากนี้ได้นำเทคโนโลยีมาช่วยในการออกแบบลวดลายบนผ้าทำให้ได้เห็นลวดลายที่สวยงาม แปลกใหม่ก่อนทอ และยังเป็นช่องทางในการจำหน่ายแบบออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลน

โดยเฉพาะผ้าไหมของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านภู เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยจะมียอดการสั่งจองมาอย่างต่อเนื่องแต่ผู้ผลิตมักผลิตไม่ทันเพราะการทอผ้าไหมต้องใช้เวลานานกว่าผ้าฝ้าย หรือการสั่งผ้าคลุมไหล่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าฝ้ายลายขิตบ้านภูที่มีการสั่งมาอย่างต่อเนื่องทั้งในภูมิภาคและต่างจังหวัด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ผลิตได้นำองค์ความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้ได้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนทำให้มีองค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพแบบสังคมยุคใหม่ที่เน้นการจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ที่เป็นช่องทางการส่งเสริมการขายที่ทำให้ผู้ผลิตสามารถขายผลิตภัณฑ์ได้ตลอดเวลา โดยไร้ข้อจำกัด และทำให้ไม่จำเป็นต้องรอการจำหน่ายแค่เฉพาะในงานจัดแสดงสินค้า OTOP City ที่มีเพียงปีละ 1-2 ครั้งเท่านั้น หรือที่หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นได้เชิญชวนให้เข้าร่วมจัดแสดงสินค้า

ผ้าหมักโคลนหนองสูง ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดต่อๆ กันมานั้น นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลนหนองสูงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น แต่ทว่าผู้ผลิตได้มีการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการเข้าอบรมหาความรู้เพื่อต้องการพัฒนาทักษะที่มีอยู่ให้สามารถสร้างสรรค์ ผ้าหมักโคลนหนองสูง ให้เป็นผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมสู่ผลิตภัณฑ์ระดับชาติ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” (OTOP) ที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้า”สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (GI) ได้อีกระดับหนึ่ง จนนำไปสู่การประกอบเป็นอาชีพได้ นับว่าเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาเพื่อสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ จนทำให้ชุมชนมีความเข็มแข็งและมีเศรษฐกิจที่ยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเองได้อีกชุมชนหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนที่เป็นผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ในชุมชนอื่น เพื่อนำผลจากการศึกษาครั้งนี้ไปเปรียบเทียบให้เห็นภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลน เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

2. การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ทั้งนี้เพราะผู้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มักเป็นผู้สูงวัย ซึ่งบางชุมชนขาดการสืบทอดอาจทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ สูญหายได้

3. การศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดที่เป็นการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นข่องทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในผลิตภัณฑ์ให้คงอยู่

เอกสารอ้างอิง

ผ้าไหมไทย. (2564). *การส่งออกผ้าไหมไทย.* สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2564, จาก https://sites.google.com/site/phahimthiy345/kar-sng-xxk-pha-him-thiy

ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). *การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ทีมงานวิจัยโครงการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้. (2550). *การวิจัยการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น* (รายงานการวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นรินทิพย์ สิงหะตา. (2564, 5 เมษายน). [บทสัมภาษณ์].

บุญเต็ม นามเหลา. (2564, 5 เมษายน). ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าผ้ายลายขิตบ้านภู หมู่ 1. [บทสัมภาษณ์].

ประเวศ วะสี. (2547). *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง.* กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน.

ผู้จัดการ. (2564). *ผ้าหมักโคลน อำเภอหนองสูง จ.มุกดาหาร.* สืบค้น 20 มกราคม 2564, จาก https://mgronline.com/smes/detail/9550000142809

พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์ และคณะ. (2563). ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน บ้านหนองสูง ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(1), 171-184.

วนิดา นาคีสังข์. (2559). *จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน.* (ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองสูง. (2564, 9 เมษายน). [บทสัมภาษณ์].

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร. (2564, 9 เมษายน). [บทสัมภาษณ์].

สำหรับ งานไว. (2564, 7 เมษายน). ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู [บทสัมภาษณ์].

STRENGTHENING THE POTENTIAL OF COMMUNITY ENTERPRISE IN ACCORDANCE WITH THE LOCAL DEVELOPMENT STRATEGY OF PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY : A CASE STUDY OF KLONG-JIK SUB-DISTRICT COMMUNITY ENTERPRISE, BANG PA-IN DISTRICT, PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE*

การเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนตามยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา :กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Pittaya Chaikham, Sujidkanlaya Maruekarajtinplaeng, Pichit Chodok, Sukkharak Saechia, Thanyathorn Thanyasiriphisit

พิทยา ใจคำ, สุจิตกัลยา มฤครัฐอินแปลง, พิชิต โชดก, สุขรักษ์ แซ่เจี่ย, ธัญยธรณ์ ธัญสิริพิสิฐ

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Corresponding Author Email: pittaya.chaikham@gmail.com

Abstract

The objectives of this research were: 1. To present the method for strengthening the potential of Khlong-Jik Sub-district Community Enterprise in Bang Pa-In District, Phranakhon Si Ayutthaya Province, 2. To develop the method for upgrading the local products in order to match the product requirements for commercial use via the scientific methods and technology, and 3. To develop the group management approach to a model community enterprise from the results of this qualitative research combined with participatory action research (PAR).

The achievement of Khlong- Jik Community came from the participation of all peoples together with the public and private sectors in every process. Therefore, these research results had directly impact to the community in so many ways such as the popularity, the growth of income rate and tourism and so on. According to these impacts, the Khlong-Jik Sub-

*Received July 5, 2021; Revised August 8, 2021; Accepted August 10, 2021

district Community Enterprise received award for being the best community enterprise in Phranakhon Si Ayutthaya province.
Keywords: Local development; Strengthening; Community Enterprise; Mushroom Products

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์สู่เชิงพาณิชย์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 3) เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการกลุ่มสู่วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ จากผลการดำเนินงานผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR)

พบว่า ความสำเร็จของชุมชนคลองจิกมาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการพัฒนา และหนุนเสริมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบต่าง ๆ ตามมาหลายด้าน ได้แก่ ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงานเพิ่มขึ้น และรายได้ของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม จากผลกระทบข้างต้นจึงทำให้วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองจิกได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนที่ดีเด่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
คำสำคัญ : การพัฒนาท้องถิ่น; การเสริมสร้างศักยภาพ; วิสาหกิจชุมชน; ผลิตภัณฑ์จากเห็ด

Introduction

Most of the universities in Thailand have continuously transferred a lot of essential knowledge in order to develop the community through learning process, academic research, community services and art- culture conservation. For this research, the researchers have studied the ways to encourage the community of all universities in Thailand. Especially for the universities in Rajabhat group, one of their duties aims to help the community service. In Rajabhat University Act, B.E 2538, Rajabhat institutes were adapted from teacher college system and declared as the institute for community. After that, all Rajabhat institutes were elevated to be universities (Rajabhat University Act, B. E 2547). Due to the principal duty in supporting the

community requirements, a Rajabhat University has been established all important provinces. Goals of Rajabhat University are to educate local students, to improve the research quality and to transfer the beneficial knowledge to the community (Khongsatid & Suksamran, 2018).

The principal duty of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University is to improve and to empower the people in the community through research projects, community service projects and community development strategies, *viz*. development and upgrading the qualities of food products and mushroom cube production. Khlong-Jik community in Bang Pa-In district, Phranakhon Si Ayutthaya province is quite an urban area and the size of population is high. Most of population in this area are private workers, industrial workers and agricultural workers. The people in Khlong-Jik community runs the project 9101 with these activities such as mushroom cultivation, mushroom product development and a community-based tourism (CBT). In order to improve the knowhow of mushroom cultivation, these processes (mushroom spore collection, aseptic technique, food product development from mushroom, product standardization, branding development and packaging design) must be improved. Based on the Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University's strategy in community improvement, the researchers conducted the participatory action research (PAR) for encouraging the Khlong-Jik community and improving the product standard based on the product requirements for commercial use. The results of this research will improve the quality of life of Khlong-Jik community and increase the income rate towards the sufficiency agriculture community with sustainable ways.

Research Objectives

1. To present the method for strengthening the potential of Khlong-Jik sub-district community enterprise in Bang Pa-In district, Phranakhon Si Ayutthaya province.

2. To develop the method for upgrading the local products in order to match with the product requirements for commercial use via the scientific methods and technology.

3. To develop the group management approach to a model community enterprise.

Methodology

This research used a qualitative research method combined with participatory action research (PAR). For the analytical unit in the research, Khlong-Jik sub-district community enterprise in Bang Pa-In district, Phranakhon Si Ayutthaya province was chosen for the research area. Documentary analysis and participation observation were used. A group interview with 60 key informants is divided into of 3 groups, including community leaders, representatives of Khlong-Jik sub-district community enterprise and community scholars. The five major step in PAR procedures are as follow; 1) a community data was collected by conducting a forum of opinions in Khlong-Jik community, 2) educating the people about mushroom growing technique and developing the mushroom products was essential, 3) online and offline product marketing must be developed for community, 4) mushroom learning center was developed in order to help the people, and 5) knowledge management about mushroom project was achieved and transferred for improving the quality of life of people in the community. The researchers analyzed the preliminary data from the interview after collecting the data from the research area and presented the research results with a descriptive manner and analytical description.

Figure 1: The participation among people in the Khlong-Jik community in Bang Pa-In district, Phranakhon Si Ayutthaya province

Results

This research uses a participatory action method to emphasize the community's participation and action with the researchers as depicted in Figure 1. With support of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, the researchers conducted various activities to empower the community abilities. Based on the community needs, mushroom-spore cultivation seminars were conducted. There are two main topics in the seminars which are mushroom cube production skill and mushroom spore selection. During the first seminar, all the problems and needs had been prioritized under the project policy and resources. The mushroom cube production was the most wanted issue of the community because mushroom cultivation is the main source of community income. Formerly, all of mushroom cubes were bought from other districts which cost quite a lot in the mushroom cultivation process, so the mushroom cube production project was developed in order to decrease the cost and get the better mushroom product. Thus, the purposes of this project were to increase the income and get more mushroom product in each mushroom cube.

Figure 2: The preparation of sterile PDA and sorghum seed with community participation at Khlong-Jik sub-district community enterprise.

With supporting both Faculty of Science and Technology laboratory, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, and Khlong- Jik sub- district community enterprise laboratory, the aseptic technique for improving the quality of mushroom cube were transferred to the community. The people, therefore, developed the aseptic skill for producing their own mushroom cube. During the aseptic technique demonstration, Potato Dextrose Agar (PDA) preparation, sterile sorghum seed preparation, disinfection spore transferring and spore selection were discussed.

Figure 3: The aseptic technique for mushroom cube production and transferring the mushroom tissue culture.

For PDA preparation, the compositions of PDA included 200 g of potato, 20 g glucose, 15 g of agar powder and 1 L distilled water. The potato cubes were prepared to the size of 1x1x1 cm^3 and cooked in boiled distilled water for 15 minutes. Next, glucose and agar powder were added into the boiling water until all the ingredients diluted and mixed well (1 liter). After that the flesh PDA was filled into the flat bottles and sterilized at 121°C for 30 minutes. The sterilized PDA was plated on sterile petri dish. Set PDA were used for mushroom culture selection. For the preparation of sterile sorghum seed, the seeds were cleaned and soak in water overnight before steaming for 30 minutes. The cooled seeds were filled into the flat bootless (3/4 of the container) and covered with cotton wool and aluminum foil/paper before

sterilization at 121°C for 30 minutes. The preparation of sterile PDA and sorghum seed with community participation are shown in Figure 2.

The steps of aseptic technique for culturing the mushroom tissue were as follows; 1) disinfect the work area with 70% alcohol and wipe the work area clean, 2) light the alcohol lamp, 3) burn the inoculation loop (wait until it cools down), then use it to transfer the tissue to the PDA, 4) disinfect the inoculation loop by burning again, and 5) check the result of the tissue growing after 48 h incubation. From the workshops, only some people in the community enterprise members can achieve the aseptic technique and correctly conducting it. However, all targeted members can conduct the aseptic technique after repeatedly demonstration. The good culture selection must be done via those mentioned methods by selecting and cutting the good quality mushroom based on the aseptic technique. The mushroom tissues (size 0.5 x 0.5 mm) were plated on PDA and then incubated at room temperature until the mycelium grow. Subsequently, the growth cultures were transferred into the PDA and sorghum seed bottles, respectively (Figure 3).

Besides the improvement of aseptic technique skill, it was found that the member of community enterprise has been gained and realized the importance of improving the working area for having the better results of mushroom culturing. With the university support, the community, therefore, developed their own laboratory in Khlong Jik district (Figure 4).

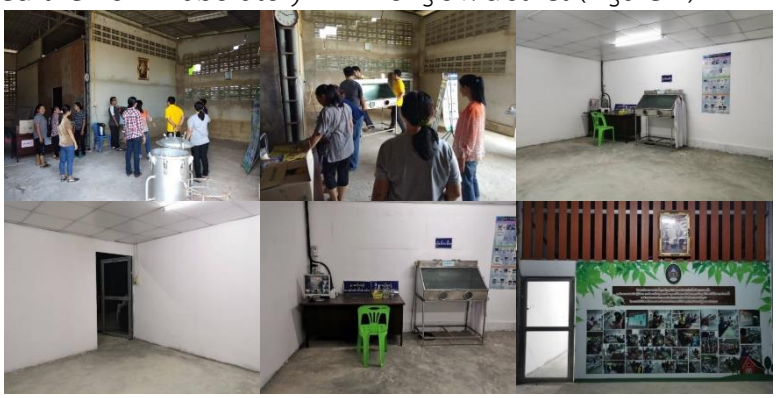

Figure 4: The comparison of working areas for mushroom cultivation before and after receiving the support from Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

The next process was to improve the qualities of mushroom products to the commercialization. The research procedures were 1) community opinion observation (upstream), 2) product improvement, skill improvement, marketing and public relations (midstream), and 3) increasing the income and improving the local business in the community (downstream). Firstly, the seminar for community was conducted in the topic of mushroom product development. Based on the limitations and resources in the community such as community ability and member skills, the recipe of fried mushroom with herbs called "*Snack Hed*" were developed. Its recipe consists of 1) 700 g of dried mushroom, 2) 500 g of palm sugar, 3) 150 g of soil sauce, 4) 2 cups of white sesame, 5) 500 g of kaffir lime leaves, 6) 3 cups of chopped shallot, 7) 100 red peppers, 8) 4 cups of peanuts, and 9) a little palm oil. The process of making *Snack Hed* is as follows

1) Mix shredded baked mushroom, kaffir lime leaves and chopped shallot and corn flour powder before frying all the mixture with the medium heat. When it turns brown, lift it up and let it cool down.

2) Put soil sauce, palm sugar and a little bit of water into the frying pan, and stir it until the texture of the mixture is consistency. Then put the mixture in the first process into the mixed sauce and mix them altogether.

3) After that, bake all the mixture with the temperature of 150°C around 10 minutes, then let it cool down. Finally, put the product in the sealed container with the silica gel.

Figure 5: Mushroom product from Khlong-Jik sub-district community enterprise after receiving the support from Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

In this term, the shelf life of the *Snack Hed* and microbilogical qualities were determined. It was illustrated that the product's shelf life was 1 month. The physical characteristics and sensorial properties of the product were similar to the sample on day 1. The indicator microbes such as yeasts, molds and other microorganisms were lower than 10 CFU/g. Next, product tag was developed in order to illustrate the uniqueness of Khlong-Jik community, as shown in Figure 5. The details on the tag consists;

1) Name of the product called "*Snack Hed*".

2) The logo of mushroom and an amateur woman with cap is rolling the boat in the canal surrounded by Jik trees illustrates the lifestyle of people in Khlong-Jik community.

3) The word "@คลองจิก" is on the tag.

4) Back ground is the water mark image of Rachutis pagoda, which is the historical site of Khlong-Jik community located at the front of Wiwekwayupad temple.

5) Recipe, producer address, suggestion, contact details and product story QR code.

Figure 6: The marketing channel of the mushroom products

Additionally, the online and offline models of public relation and marketing of the product were developed such as booth in the government and private exhibition. With the university support, Khlong-Jik sup-district community enterprise can sell their products in the weekend market in the university without paying any fee. For online marketing, Fanpage on Facebook called "วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองจิก – เห็ดครบวงจร" depicted in Figure 6 were developed in order to increase the channel for selling the product.

Apart from improvement of Khlong-Jik community, the research project based on sufficiency economy theory has transformed the community by establishing the mushroom learning center and creating the mushroom

products. The management of Khlong-Jik community has separated all the staff in the group, and each group has its own duty such as mushroom cube producing, mushroom cultivation, mushroom product transformation and making benefit out of old mushroom cube. From these results, many government agencies interested and came to study these activities (Figure 7).

Figure 7: The visitation for mushroom learning center in Khlong-Jik sub-district community enterprise.

From 2019 to 2020, the researcher team of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University with stakeholders has continuously conducted the community services in Khlong-Jik community area. With the effectiveness of the management plan of our team and the participation of public and private sectors, the consequence of the community services is receiving the best community enterprise awards in the provincial level, as shown in Figure 8.

ประกาศจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เรื่อง ผลการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ปี ๒๕๖๓

ตามที่คณะกรรมการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ดำเนินการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ปี ๒๕๖๓ เพื่อคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีแนวโน้มการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นตัวอย่างหรือต้นแบบแก่วิสาหกิจชุมชนอื่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นและพัฒนาประสิทธิภาพการประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความมั่นคง เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ รวมทั้งเพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกียรติคุณของวิสาหกิจชุมชนที่มีผลงานดีเด่นให้ปรากฏต่อสาธารณชน นั้น

คณะกรรมการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ปี ๒๕๖๓ ได้ดำเนินการประกวดคัดเลือกดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ปรากฏผลดังนี้

รางวัลชนะเลิศ	วิสาหกิจชุมชนตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน
รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมเครื่องหนังตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา
รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒	วิสาหกิจชุมชนผ้าบาติกและมัดย้อมตำบลบ้านขุ้ง อำเภอนครหลวง
รางวัลชมเชย	วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและข้าวเพื่อสุขภาพ อำเภอมหาราช

จึงประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายกานุ แย้มศรี)
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Figure 8: The best community enterprise award in the provincial level.

Discussion

Community participation is the key to success which community want to improve. In order to drive the community towards the great improvement, both participation of the people and selection of the worthy community leader are required. Due to Khlong-Jik community located in the industrial area (Bang Pa-In district), participation among people has been one of the hardest things for this community. With the lifestyle of the urban area, most people are the commuters and have not got much time for the community services, so the participatory action research has been quite an issue for the researchers. Most of the people participating in our projects are elderly people because they stay at home most of their time. Based on relationship between the government and the community, the officers have apprehended this issue and tried to connect with the community for making an improvement. The methodology of our participatory action research with Khlong-Jik community is depicted in Figure 1. We found that there are 5 levels of engagement in the community development process for the accomplishment as follows.

1) The project planning is the first process building the two ways communication between the community and the researchers to realize the area situation, needs and community uniqueness. In order to improve the ability and the quality of life in the community, the planning process based on the community participation must be understandably conducted.

2) Conducting process with the community participation must be carefully implemented.

3) Utilizing the results must be executed.

4) Beneficial gaining to the community is the process that all the benefits from the community services have been distributed to all people in the community.

5) Evaluation process with the community participation is very important in order to assess the collaboration between both results and objectives of all the finishing projects.

The participation theory correlated to the idea of Cohen and Uphoff (1980). There are 4 participation factors which are 1) topic decision making process, 2) conducting process, 3) resource selection and partners' participation process, and 4) evaluation process. Knowles et al (2005) described about the collaboration between human ability and the environment by using former experiences to form new experiences. However, the differences of human intelligence, experiences and interests lead to different translation and new experiences. Therefore, the improvement and the behaviors of each person will be different even they had same experiences in the past. The creativity theory based on learner center and environment collaborating with the research finding of Agrandoff (2007) is the key to extract the tacit knowledge from people and communicate it to others. Similar to James (2007)'s report, who stated that knowledge distribution in the community must be transfer based on trust in the meeting group in order to get the best impact to the community.

With the effectiveness of the management plan of our researcher team of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University cooperated with various stakeholders, Khlong-Jik sub-district community enterprise has been awarded to be the best-provincial level community in Phranakhon Si Ayutthaya province. Marshall and Rossman (2016) proposed the idea of combining a practical research with participation for workshop members. Most of the members are acquaintance, so all members will be able to communicate and do all activities with each other. Based on the participatory action research, the workshops about mushroom cultivation and mushroom product development are perfectly achieved and expanded through the community. Therefore, Khlong-Jik community gained all the benefits and the good impacts from our community services.

The finding of this research is the achievement of Khlong-Jik sub-district community enterprise in Bang Pa-In district, Phranakhon Si Ayutthaya province based on the participatory action research. In overall, the Khlong-Jik community was firmly formed and active. Planning, conducting, beneficial gaining and evaluation process have caused the great impact to the

community which are 1) the Khlong-Jik community are well-known, 2) the CBT business is getting better and 3) the people have more income. Based on all great impacts occurred in the community, Khlong-Jik sub-district community enterprise has been awarded to be the best-provincial level community in Phranakhon Si Ayutthaya province.

Body of Knowledge

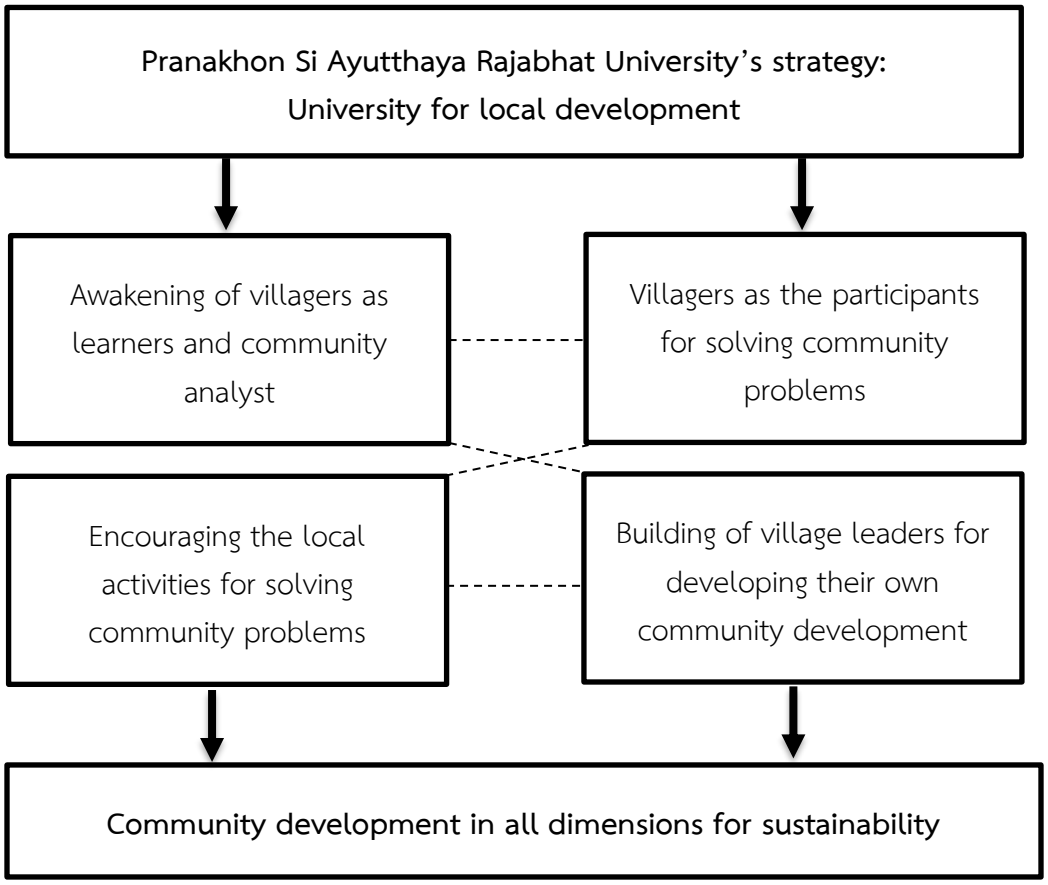

Figure 9: Knowledges from this research.

The participatory action research process will enable the local people? as the target group in the research area to benefit from being part of the study, *viz*. 1) villagers are awake as learners and community analyst, 2) encouraging the activities of villagers for solving the community problems, 3) villagers are the participants in solving community problems, and 4) creating

the villager leaders for developing their own communities (Figure 9). Factors affecting the success of Khlong-Jik sub-district community enterprise are strong community leaders and participation of people in the community in driving to become a learning resource. Finally, Khlong-Jik sub-district community enterprise is use as a good practice for other community enterprises.

Recommendations

From the present findings, policy recommendations for Khlong- Jik community are as follows;

1) Establishing the information center or database for efficiency on product selling.

2) Supporting the community with fund to improve the product standard by managing the suitable area for the production process in accordance with the Good Manufacturing Practice (GMP) standard or Thai Industrial Standard Institute (TISI).

3) Developing new food products from mushroom in order to increase current income and create a new career for local people.

4) Improving the CBT management of community researchers in Klong-Jik sub-district area under the local development strategy of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

Acknowledgements

This research was supported by Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. The research team is thankful for the collaboration of the local government, community leader, members and to all the participants who gave the very useful information, participated in helping the community and exchanged new ideas.

References

Agrandoff, R. (2007). *Managing within networks: Add value to public organization*. Washington D.C.: Georgetown University Press.

Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. (1980). *Participation place in rural development: Seeking clarity through specificity, world development*. New York: Cornell University

James, D.W. (2007). *Knowledge sharing in a human resource community of practice* (Dissertation Applied Management and Decision Science). USA.: Walden University.

Knowles, M.S, et al. (2005). *The adult learner* (8th ed.). London & New York: Routledge.

Marshall, C., & Rossman, G. (2016). *Designing qualitative research* (6th ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Khongsatid, M. & Suksamran, S. (2018). Rajabhat Universities with local development: A comparative study Rajabhat Universities in rural and urban areas. *Journal of Administrative and Management*, 6(3), 1-10. (in Thai).

นโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษา: อำนาจอ่อนของไต้หวันต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทย*

NEW SOUTHBOUND POLICY IN EDUCATION: TAIWAN'S SOFT POWER ON THAI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

นนท์ น้าประทานสุข, วินิจ ผาเจริญ
Non Naprathansuk, Winit Phacharuen
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
Corresponding Author E-mail: nonnaprathansuk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษานโยบายมุ่งใต้ใหม่ของไต้หวัน 2) ศึกษานโยบายมุ่งใต้ใหม่ในด้านการศึกษาของไต้หวัน 3) วิเคราะห์อำนาจอ่อนของไต้หวัน และ 4) หาแนวทางปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยและไต้หวันซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากคำสุนทรพจน์ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยกรอบแนวคิดทางด้านอำนาจอ่อน อำนาจอันชาญฉลาด นโยบายต่างประเทศ และแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ แล้วจึงมีการอ่านผลและตีความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายมุ่งใต้ใหม่ประสบความสำเร็จในด้านการแลกเปลี่ยนผู้คนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา ทั้งนี้นโยบายมุ่งใต้ใหม่นั้นไม่ได้เป็นนโยบายใหม่หากแต่มีวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับประธานาธิบดีในแต่ละสมัย 2) นโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษาประสบความสำเร็จทั้งนี้เนื่องจากอัตราการเพิ่มขึ้นของการศึกษาต่อที่ไต้หวันและการแลกเปลี่ยนบุคลากรที่เน้นด้านภาษาจีน ด้านการวิจัยและด้านการศึกษา 3) ไต้หวันดำเนินการใช้อำนาจอ่อน อำนาจอันชาญฉลาด และอำนาจอบอุ่น อย่างเข้มข้นและประสบความสำเร็จจากนโยบายมุ่งใต้ใหม่ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจต่อไต้หวันมากขึ้น 4) แนวทางที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาของไทยต่อไต้หวัน ควรส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์ที่เน้นด้านวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี เพิ่มระดับความร่วมมือที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ทั้งนี้ไม่ควรที่จะสนับสนุนประเด็นทางการเมืองโดยตรง

คำสำคัญ: นโยบายมุ่งใต้ใหม่; ไต้หวัน อำนาจอ่อน; สถาบันอุดมศึกษาของไทย

---

*Received January 28, 2022; Revised March 8, 2021; Accepted March 9, 2021

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study Taiwan's new Southbound policy, 2. To study Taiwan's new Southward policy in education, 3. To analyze Taiwan's soft power, and 4. To explore interactions that were suitable between Thai and Taiwan higher education institutions. The research methodology was the qualitative research, collected data from documents and in-depth interviews, speeches, documents, related research works, and interviewing. The data analysis was based on the conceptual framework of soft power, smart power, foreign policy, and the national interest, then interpreted for the results.

The results of the research showed that 1. New Southbound Policy was succeeded in people exchanging, including economic, society, and education. However, the new southbound policy was not a new policy with different objectives and goals depending on each of the presidents. 2. The New Southbound Policy in Education was successful in its implementation due to the increasing rate of further education in Taiwan and the exchanging focusing on Chinese language, research, and education, 3. Taiwan relied on soft powers, smart power, and warm power that were successful from the New Southbound Policy resulting in a better understanding of Taiwan, 4. An appropriate approaches of Thai higher education institutions towards Taiwan should be promoted and strengthened relationships that focused on academic's development of knowledge technology, increasing the level of cooperation that emphasized on the development of personnel's potentials. However, it should not support the political issues directly.

Keywords: New Southbound Policy; Taiwan's soft power; Thai higher education institutions

บทนำ

ประเทศไทยได้ยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ในปี ค.ศ. 1975 และในเวลาต่อมาทั้งสองฝ่ายเห็นควรรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่แท้จริงจึงตกลงตั้งสำนักงานประจำกรุงเทพและไทเปขึ้น โดยตั้งสำนักงานผู้แทนไชน่าแอร์ไลน์ที่กรุงเทพในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1975 ซึ่งต่อมามีการเปลี่ยนชื่อหลายครั้งจนเป็นสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป (Taipei Economic and Cultural Office หรือ TECO) ประจำประเทศไทยในปัจจุบัน (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2018) โดยมีฐานะเป็นสถานกงสุลใหญ่ชั้นหนึ่ง สาเหตุที่สำคัญที่ประเทศไทยยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันสืบเนื่องมาจากนโยบายจีนเดียวของประเทศจีน (One China Policy)

ประวีณา กลิ่นศรีสุข (2563) จากสำนักข่าวกรองแห่งชาติได้อธิบายให้เห็นถึงเป้าประสงค์หลักของจีนซึ่งเป็นจุดยืนต่อนานาชาติที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศจีนที่ต้องยอมรับว่าประเทศจีนมีรัฐบาลเพียงรัฐบาลเดียวที่ถูกต้องตามกฎหมายและต้องเป็นรัฐจากประเทศจีนไม่ใช่ไต้หวัน ดังนั้นประเทศที่จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีน ต้องเลือกเพียงจีนเดียว ไม่สามารถมีความสัมพันธ์ได้ทั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China–PRC) หรือจีนแผ่นดินใหญ่ และสาธารณรัฐจีน (Republic of China–ROC) หรือไต้หวัน ซึ่งสิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล (2558) ชี้ให้เห็นว่า แม้ไต้หวันจะมีคุณสมบัติของความเป็นรัฐครบถ้วนตามเกณฑ์ของอนุสัญญามอนเตวิโดว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ (The Montevideo Convention on Rights and Duties of States) แต่กลับถูกปฏิเสธสถานะความเป็นรัฐ ส่วน Michael Leifer (2001) ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะยอมรับนโยบายจีนเดียวแต่ ในขณะเดียวกันก็ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากความสัมพันธ์ที่ไม่ใช่ทางการทูตกับไทเป ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ของไต้หวันกับรัฐเหล่านั้นจึงถูกจำกัดอยู่เพียงบริเวณขอบปลายทางการทูต

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการยุติความสัมพันธ์ทางการทูตหากแต่กิจกรรมด้านต่าง ๆ ระหว่างไต้หวันและประเทศไทยยังคงมีกิจกรรมต่าง ๆ มิได้ขาดหายไป ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และการศึกษา ซึ่งประเทศไทยเองก็มีสำนักงานการค้าและเศรษฐกิจประเทศไทยประจำไทเป (Thailand Trade and Economic Office หรือ TTEO) นอกจากนี้ไต้หวันยังมีการร่วมมือเทคนิคการเกษตรกับมูลนิธิโครงการหลวงเพื่อพัฒนาการเป็นอยู่ของชาวประเทศไทยภูเขาทางภาคเหนือ ซึ่งความร่วมมือนี้ได้ต่อเนื่องยาวนานมากว่า 40 ปีแล้วและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ มูลนิธิโครงการหลวงได้นำรูปแบบความสำเร็จจากความร่วมมือนี้ไปให้การสนับสนุนประเทศลาว เวียดนามและภูฏานในการทำเกษตรที่สูง (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย, 2016)

นอกจากนั้นความสัมพันธ์ไต้หวันและประเทศไทยถูกยกระดับอย่างเข้มข้นมากขึ้น เมื่อนางไช่ อิง-เหวิน จากพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (Democratic Progressive Party หรือ DPP) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองเสรีนิยมที่มีนโยบายให้ไต้หวันแยกตัวออกมาจากประเทศจีน ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีของไต้หวันในการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2016 โดยมีนโยบายที่สำคัญคือ New Southbound Policy หรือนโยบายมุ่งใต้ใหม่ ซึ่งเป็นนโยบายที่มุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความร่วมมือทุกมิติ โดยมุ่งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับประเทศเป้าหมาย 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย อินโดนีเซีย อินเดีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม รวมถึงออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ในด้านเกษตรกรรม ธุรกิจ วัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยวและการค้าขายไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา (สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเปประจำประเทศไทย, 2019) โดยส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางด้านการศึกษาระหว่างไต้หวันและประเทศไทยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (นางไช่ อิง-เหวิน ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีของไต้หวันอีกครั้งในเดือนมกราคม ค.ศ. 2020) ในขณะเดียวกัน ถง เจิ้นหยวน ผู้แทนรัฐบาลไต้หวันประจำประเทศไทย ได้กล่าวถึงการส่งเสริม “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” ในงานฉลองวันชาติสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ประจำปี 2019 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.2019 (Taiwan Today, 2019) โดยมีใจความสำคัญที่มุ่งเน้น “นโยบายมุ่งใต้ใหม่” อย่างเต็มกำลัง โดยได้บูรณาการทรัพยากรภาครัฐและภาคเอกชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบใหม่ของการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระหว่างไต้หวันและประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่พร้อมด้วยข้อได้เปรียบหลายประการ จึงถูกจัดให้เป็นประเทศหุ้นส่วนที่สำคัญ ในกลุ่มประเทศเป้าหมายตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่

การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาไทยในไต้หวันโดยศูนย์ข้อมูลนโยบายมุ่งใต้ใหม่ (2020) ชี้ให้เห็นว่านับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 จนถึงปัจจุบัน จำนวนนักศึกษาประเทศไทยที่เดินทางมาศึกษาต่อในไต้หวัน มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา โดยในปีค.ศ. 2018 มีจำนวน 3,236 คน เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2015 ที่มีจำนวนเพียง 1,591 คน และเมื่อปีที่แล้ว (ปี 2019) จำนวนนักศึกษาประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นมาถึง 4,001 คน ขยายตัวเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 24 จากปี ค.ศ. 2018 ซึ่งเป็นตัวเลขที่มากกว่าจำนวนนักศึกษาจากมาเก๊าและสหรัฐอเมริกา จนทำให้อันดับของจำนวนนักศึกษาประเทศไทยขยับจากอันดับ 10 ของนักศึกษาชาวต่างชาติที่เดินทางมาศึกษายังไต้หวันมากที่สุด มาอยู่ในอันดับ 8 แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ไฮไลท์หลักของการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาระหว่างไต้หวัน–ประเทศไทย อยู่ที่มหาวิทยาลัยของไต้หวันกว่า 7 สถาบันได้ทยอยกันจัดตั้งสำนักงานย่อยในประเทศไทยเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีขั้นสูงสำหรับ 10 อุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองนโยบาย “ไทยแลนด์ 4.0”

ในขณะเดียวกันการศึกษาเกี่ยวกับไต้หวันศึกษา (Taiwan Studies) และนโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound policy) ของไต้หวันในไทยยังมีการศึกษาจำนวนน้อยดังเช่นในงานของ (สิทธิพล เครือรัฐติกาลและวรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2558) ส่วนในเรื่องอำนาจอ่อน (Soft power) ของไต้หวันก็เป็นการศึกษาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่มองในเรื่องของเศรษฐกิจและวัฒนธรรม หรือเป็นการศึกษาของประเทศมหาอำนาจ อย่างจีน สหรัฐอเมริกา ยุโรปและญี่ปุ่น เช่นในงานของ (กิตติ ประเสริฐสุข, 2557) และเมื่อพิจารณาใจความสำคัญของนโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่เน้นการแลกเปลี่ยนผู้คน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นเครื่องมือและหัวใจสำคัญในการบ่มเพาะความรู้สึกนึกคิดและความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยงานวิจัยชิ้นนี้อาศัยกรอบแนวคิดอำนาจอ่อน เป็นกรอบหลักในการศึกษาและมีกรอบแนวคิดด้านอำนาจอันชาญฉลาด นโยบายต่างประเทศ และแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นแนวคิดเสริม นอกจากนั้นผลการวิจัยจะนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาของไทยกับไต้หวัน ซึ่งประเทศไทยไทยอยู่ในสภาวะทางแพร่ง (Dilemma) จากนโยบายจีนเดียว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายมุ่งใต้ใหม่ของไต้หวัน
2. เพื่อศึกษานโยบายมุ่งใต้ใหม่ในด้านการศึกษาของไต้หวัน
3. เพื่อวิเคราะห์อำนาจอ่อนของไต้หวัน
4. เพื่อหาแนวทางปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยและไต้หวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษา: อำนาจอ่อนของไต้หวันต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทย ผู้วิจัยอาศัยกรอบการวิจัยเชิงเอกสาร โดยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้รู้เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเปประจำประเทศไทยเฉพาะฝ่ายการเมืองทั้งคนไทยและคนไต้หวัน ตัวแทนผู้บริหารมหาวิทยาลัยภาครัฐในภาคเหนือ เจ้าหน้าที่ศูนย์แนะแนวการศึกษาไต้หวันประจำประเทศไทยภาคเหนือ นักวิชาการทั้งชาวไต้หวันและชาวไทย โดยมีเครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกเสียง Application Line Facebook และ Zoom เพื่อใช้ติดต่อและข้อมูลเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์และหลังจากการสัมภาษณ์

ส่วนเก็บรวบรวมข้อมูลทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากคำสุนทรพจน์ คำปราศรัย เอกสารงานวิจัยหรือที่มีประเด็นที่เคยมีผู้ที่ศึกษามาก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องอำนาจอ่อน อำนาจอันชาญฉลาด และนโยบายมุ่งใต้ใหม่ของไต้หวันรวมไปถึงประเด็นทางด้านการศึกษา และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยอาศัย แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อใช้สัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยข้อมูลจากเอกสารและการนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัยเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้แนวคิดทฤษฎี อำนาจอ่อน (Soft power) และ อำนาจอันชาญฉลาด (Smart power) ของ Joseph S. Nye (2005) รวมไปถึง แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ของ Donald E. Nuechterlein (1976) เป็นกรอบในการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในข้อที่หนึ่ง พบว่า นโยบายมุ่งใต้ใหม่ประสบความสำเร็จในด้านการแลกเปลี่ยนผู้คน กิจกรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา อย่างไรก็ตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่นั้นไม่ได้เป็นนโยบายของใหม่เลยทีเดียว หากแต่มีพัฒนาการนับตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีหลี่ เติงฮุย อยู่ก่อนแล้ว และถูกเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ไต้หวันค่อย ๆ ถูกแทนที่โดยจีนแผ่นดินใหญ่ในฐานะหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอาเซียนหลายประเทศเหล่านี้ถูกดึงดูดให้ใกล้ชิดกับจีนแผ่นดินใหญ่มากขึ้น และการใช้นโยบายจีนเดียวจึงส่งผลให้ประธานาธิบดีหลี่ เติงฮุย พยายามที่จะลดการพึ่งพาตลาดจากจีนและแสวงหาตลาดใหม่จึงได้เริ่มนโยบายมุ่งใต้ขึ้นในปี ค.ศ.1994 เพื่อหาพันธมิตรทางเศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตาม ฝ่ายบริหารของหลี่ เติงฮุย ไม่ค่อยใช้สำนวน “มุ่งใต้” ตั้งแต่วิกฤตการเงินเอเชียในปี ค.ศ.1997 จนถึงประธานาธิบดีหลี่ เติงฮุย ลงจากตำแหน่งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2000 ต่อมาในยุคของประธานาธิบดีเฉิน ฉุ่ยเปี่ยนการใช้นโยบายมุ่งใต้ของประธานาธิบดีเฉิน ฉุ่ยเปี่ยน อันเนื่องมาจากการเผชิญกับความท้าทายของอิทธิพลของจีนที่เพิ่มขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากที่จีนเข้าสู่ World Trade Organization (WTO) อย่างไรก็ตามประธานาธิบดีเฉิน ฉุ่ยเปี่ยน มีความพยายามดิ้นรนทางการเมือง ในการที่จะพยายามทำให้ไต้หวันแยกตัวออกมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ มากกว่าจะสานสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ดังเช่นประธานาธิบดีหลี่ เติง ฮุย โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ในสมัยที่สอง แต่ความคิดเรื่องนี้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศอาเซียนและทำให้นโยบายมุ่งใต้ไม่ค่อยประสบคามสำเร็จ ในช่วงท้ายของประธานาธิบดีเฉิน ฉุ่ยเปี่ยนต้องก้าวลงจากตำแหน่งประธานาธิบดีของไต้หวันอย่างมีมลทินเนื่องจากข้อกล่าวหาการทุจริต

ในช่วงของประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว ในสมัยนี้ประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว ได้รื้อฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศจีนและมุ่งเน้นการรื้อฟื้นทางด้านเศรษฐกิจของไต้หวัน เมื่อเป็นเช่นนั้นบรรดากลุ่มผู้นำของประเทศอาเซียนต่างมีปฏิกิริยาที่ดีต่อประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว จึงทำให้ประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน โดยเฉพาะประเด็นทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าที่จะเน้นในเรื่องของอำนาจอธิปไตยของไต้หวัน อย่างไรก็ตามนโยบายของประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว ไม่ได้ใช้ “นโยบายมุ่งใต้”เหมือนกับประธานาธิบดีหลี่ เติง ฮุย และประธานาธิบดีเฉิน ฉุ่ยเปี่ยน ซึ่งประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว พยายามที่จะหลีกเลี่ยง แต่ใช้ชื่อนโยบายเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทน แม้ว่านโยบายการต่างประเทศของประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว จะพยายามรักษาสมดุลอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์กับประเทศจีน หากแต่การเมืองภายในประเทศเหมือนว่าประธานาธิบดีหม่า อิงจิ่ว ไม่สามารถตอบสนองความต้องการคนไต้หวันได้ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น หนุ่มสาว ต่างไม่พอใจกับการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับจีนและนำมาสู่การประท้วงในวาระที่สองของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ซึ่งเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวดอกทานตะวัน” (Sunflower Movements) ที่เกิดขึ้นในช่วง มีนาคม ค.ศ.2014 ถึง เมษายน ค.ศ.2014 และนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไต้หวันและเอกราชจากจีน จึงทำให้นโยบายที่สานสัมพันธ์กับจีนที่ดีได้หยุดลง

ประธานาธิบดีไช่ อิงเหวินได้นำนโยบายมุ่งใต้กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนี้กลยุทธ์ที่สำคัญคือการมุ่งเน้นไปที่ “คน” ซึ่งนโยบายนี้มุ่งหวังที่จะกระชับความสัมพันธ์ทางการเกษตร ธุรกิจ วัฒนธรรม การศึกษา การค้าและการท่องเที่ยวของไต้หวันกับ 10 ประเทศสมาชิกอาเซียน 6 ประเทศในเอเชียใต้ รวมไปถึงออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ นโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound Policy) มีเป้าหมายอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือ เป้าหมายโดยรวมและระยะยาว โดยส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างไต้หวันกับประเทศในอาเซียนและเอเชียใต้ ตลอดจนนิวซีแลนด์และออสเตรเลียในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและวัฒนธรรม แบ่งปันทรัพยากร ตลาด รวมไปถึงสร้างความร่วมมือใหม่ที่แสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิด “ความรู้สึกของชุมชนเศรษฐกิจ” ประธานาธิบดีไช่ อิงเหวิน ยังคงใช้นโยบายมุ่งใต้ใหม่อย่างเข้มข้นมากกว่าในสมัยแรก อย่างไรก็ตามแม้ว่านโยบายมุ่งใต้ใหม่จะเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการลดการพึ่งพาจากประเทศจีนและแสวงหาความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มเป้าหมายแต่ในนัยยะทางการเมืองที่เป็นทางการ ไต้หวันยังไม่สามารถยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐหรือตัวแทนจากรัฐได้ โดยเฉพาะผู้นำระดับสูงของประเทศ

นโยบายมุ่งใต้ใหม่ของไต้หวันจึงเป็นนโยบายที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่การที่จีนบีบบังคับให้ประเทศอื่นยอมรับหลักการนโยบายจีนเดียวและไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน จนกระทั่งปัจจุบันคือนโยบายที่ไต้หวันต้องการสร้างพื้นที่ทางการเมืองและมีตัวตนอยู่ในเวที หากแต่นโยบายมุ่งใต้ที่เกิดขึ้นก็ล้วนแล้วแต่ถูกใช้ตามผู้นำของไต้หวันซึ่งมิได้มีความสอดคล้องกันซึ่งเราสามารถเปรียบเทียบนโยบายต่างประเทศเป้าประสงค์และผลลัพธ์ในนโยบายมุ่งใต้ของไต้หวันในแต่ละสมัยดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบเป้าประสงค์และผลลัพธ์ในนโยบายมุ่งใต้ต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวัน

ประธานาธิบดี	นโยบายต่างประเทศและเป้าประสงค์	กลุ่มประเทศเป้าหมาย	ผลลัพธ์		
			การเมือง	เศรษฐกิจ	สังคม
หลี่ เติงฮุย (ค.ศ. 1994-1999)	ขยายความร่วมมือกับต่างประเทศลดการพึ่งพิงจากจีน	กลุ่มประเทศอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์	สร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อสร้างสถานะอธิปไตยและการมีตัวตน	ขยายและส่งเสริมการลงทุนในอาเซียนและลดการพึ่งพิงจากจีน	สมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนให้การสนับสนุน
เฉิน ฉุ่ยเปี่ยน (ค.ศ. 2000-2008)	สร้างอธิปไตยและอัตลักษณ์ไต้หวัน	กลุ่มประเทศอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์	ลดความสัมพันธ์กับประเทศกลุ่มอาเซียน	ลดระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน	สมาชิกกลุ่มอาเซียนกลับมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศจีนมากกว่าไต้หวัน
หม่า อิงจิ่ว (ค.ศ.2008-2016)	ยกระดับสัมพันธ์ที่ดีแก่ทุกประเทศโดยเฉพาะจีน	นานาชาติโดยเฉพาะประเทศจีน	มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศจีน	เน้นเศรษฐกิจคู่ค้ากับประเทศจีนมากกว่าประเทศอื่น ๆ	มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชาวจีนมากกว่าประเทศอื่น
ไช่ อิงเหวิน (ค.ศ 2016-ปัจจุบัน)	ขยายความร่วมมือกับต่างประเทศลดการพึ่งพิงจากจีน	กลุ่มประเทศอาเซียน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ กลุ่มประเทศเอเชียใต้	มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศอาเซียน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และกลุ่มประเทศเอเชียใต้ แต่ลดระดับความสัมพันธ์กับจีน	ขยายและส่งเสริมการลงทุนในอาเซียน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และกลุ่มประเทศเอเชียใต้ และลดการพึ่งพิงจากจีน	มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศอาเซียน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และกลุ่มประเทศเอเชียใต้ โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนทางเทคนิคความรู้ วิทยาการมากกว่าประเทศจีน

ผลการวิจัยในข้อที่สอง พบว่า นโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษาประสบความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติทั้งนี้เนื่องจากแนวโน้มทางด้านสถิติจำนวนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการศึกษามีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนที่เน้นทางด้านการศึกษามาใช้เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนในเรื่องของผู้คน (People to People) โดยที่นโยบายทางด้านการศึกษามุ่งเน้นไปยังการแลกเปลี่ยนทางด้านปฏิสัมพันธ์อยู่สามด้านได้แก่ด้านภาษาจีน ด้านการวิจัยและด้านการศึกษา โดยในแต่ละด้านมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่น มีการอบรม การศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่มีใบประกาศนียบัตรและไม่มี รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิควิทยาการและเทคโนโลยีขั้นสูง

นอกจากนั้นยังมีแหล่งทุนประเภทต่าง ๆ ที่คอยให้การสนับสนุน ตลอดจนความร่วมมือทางด้านการวิจัยซึ่งมีหน่วยงานหลัก ๆ อยู่สองกระทรวงคือ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการต่างประเทศ โดยได้มีการใช้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่เน้นทางด้านการศึกษาและการแลกเปลี่ยนนับตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีไช่ อิงเหวิน ในวาระแรกและเข้มข้นมากขึ้นในวาระที่สอง จากการขยายโอกาสทางการศึกษา การสนับสนุนทางด้านการศึกษานี้ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากไทยและเจ้าหน้าที่ทั้งชาวไทยและไต้หวันต่างเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า สถาบันอุดมศึกษาของไทยและไต้หวันต่างยกระดับความร่วมมือทางวิชาการมากขึ้นกว่าเดิม และกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนบุคลากรสายวิชาการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี กิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการทำ MOU ระว่างสถาบันทางการศึกษามากขึ้นซึ่งมีมากขึ้นถึง 368 ความร่วมมือในปีค.ศ. 2021 รวมไปถึงศูนย์แนะแนวการศึกษาไต้หวันประจำประเทศไทย (Taiwan Education Center, Thailand) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารกับนักเรียน นักศึกษาไทยโดยตรงซึ่งอยู่ภายใต้โครงการการรับสมัครนักศึกษาต่างชาติเพื่อมาศึกษาต่อสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) และนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนในฐานะภาษาต่างประเทศและยังใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมาก ทั้ง Facebook ของศูนย์แนะแนวการศึกษาไต้หวัน Line ที่มี Line @TTedu และเว็ปไซด์ด้านการศึกษา การเรียนต่อ ทุนการศึกษา กิจกรรมการศึกษา ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นจากจำนวนตัวเลขของนักเรียนทุกระดับที่มีมากขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 จำนวนนักศึกษาต่างชาติ (ไทย) รวมถึงนักศึกษาระดับปริญญาและนักศึกษาที่ไม่ได้รับปริญญา

ปี (ค.ศ.)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
จำนวนทั้งหมด	1481	1749	2125	3236	4001	2803
จำนวนนักศึกษาระดับปริญญา (Degree)	768	784	847	955	1083	1197
จำนวนนักศึกษาที่ไม่ได้รับปริญญา (Non-Degree)	713	965	1278	2281	2918	1606

ที่มา: The New Southbound Talent Development Program (2020)

ผลการวิจัยข้อที่สาม พบว่า อำนาจอ่อน (Soft power) ของไต้หวันพบว่า ไต้หวันดำเนินการใช้อำนาจอ่อนอย่างเข้มข้นและประสบความสำเร็จจากนโยบายมุ่งใต้ใหม่ควบคู่กับการใช้อำนาจอันชาญฉลาด (Smart power) โดยเฉพาะนโยบายทางด้านการศึกษาและอำนาจอบอุ่น (Warm power) ดังที่ Alan Hao Yang (2021) ชี้ให้เห็นว่าการที่ไต้หวันช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ นั้นไม่ได้เป็นอำนาจอ่อนทีเดียวแต่จริง ๆ เป็น Warm power หรือ อำนาจอันอบอุ่นมากกว่า เพราะการสร้างพันธมิตรและสร้างเพื่อนในประเทศต่าง ๆ เป็นการให้และการได้รับที่เท่าเทียมกันมิได้หมายถึงใครอยู่เหนือกว่าใคร และส่งผลให้เกิด

แรงดึงดูดในด้านความเข้าใจต่อไต้หวันในด้านค่านิยม วัฒนธรรม การเมือง และผู้คนมากขึ้น โดยไต้หวันสามารถมีพื้นที่ทางการเมืองและสามารถเป็นที่จดจำ (Recognized) ในเวทีโลกได้มากขึ้น โดยอาศัยอำนาจอ่อนสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ทั้งด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ โดยผ่านองค์ประกอบทั้ง 5 ได้แก่ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย สันติภาพ ความรัก และเทคโนโลยีขั้นสูง อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไต้หวันส่วนใหญ่หลีกหนีไม่พ้นวัฒนธรรมจีน โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาจีนที่ใช้ในการสื่อสารและเป็นหลักหรือภาษาราชการ ตลอดจนปรัชญาขงจื๊อ และปรัชญาเต๋า ที่รัฐบาลไต้หวันได้อธิบายถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของไต้หวัน รวมไปถึงวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่ได้รับอิทธิพลผสมผสานกับชาวจีน ชาวพื้นเมืองและญี่ปุ่น

ส่วนวัฒนธรรมสมัยนิยม หรือวัฒนธรรมประชานิยม (Pop culture) ของไต้หวัน ไต้หวันสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมสมัยนิยมของจีน ในปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมาซึ่งไต้หวันมีอัตลักษณ์ที่ยืดหยุ่นได้ วิถีชีวิตแบบพลัดถิ่น ความเป็นโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นนิยมที่ได้หลอมรวมวัฒนธรรมสมัยนิยมและสร้างเป็นอัตลักษณ์ของไต้หวัน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมสมัยนิยมของไต้หวันเริ่มถือกำเนิดจากรากเหง้าของญี่ปุ่นซึ่งดูเหมือนว่าจะได้รับแรงบันดาลใจจากญี่ปุ่นโดยตรงที่ไต้หวัน ส่วนศิลปินที่มีชื่อเสียงเติ้งลี่จวิน หรือ Teresa Teng ที่ถือได้ว่าได้เผยแพร่ความเป็นไต้หวันให้โลกได้รู้จักมากขึ้นและขยายออกเป็นวงกว้างตามการผันแปรของเทคโนโลยีการสื่อสาร รวมไปถึงงานเทศกาลภาพยนตร์ม้าทองคำแห่งไทเป และโบบา หรือเป็นที่รู้จักจากชื่อต่าง ๆ ทั่วโลก คือชาไข่มุก โดยเฉพาะเมนูที่เรียกว่าชานมไข่มุก ยิ่งไปกว่านั้นชาไข่มุกยังเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันและไทยนั้นก็คือปรากฏการณ์ “พันธมิตรชานม” หรือ Milk Tea Alliance ซึ่งเป็นขบวนการในโลกออนไลน์ ในการรวมกลุ่มเฉพาะกิจ เพื่อความเป็นปึกแผ่นทางประชาธิปไตย ประกอบด้วย ชาวเน็ตฮ่องกง ไต้หวัน และไทย เนื่องจากทั้ง 3 ชาติมีเอกลักษณ์ และความชอบในการดื่มชานมคล้าย ๆ กัน (Taiwan News, 2021) ในที่นี้ชานมไข่มุกจึงเป็นจุดเชื่อมความสัมพันธ์ของไต้หวันและประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่มีแนวคิดเดียวกันและใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร ดังนั้นแล้วอำนาจอ่อนของไต้หวันโดยเฉพาะวัฒนธรรมสมัยนิยมนั้นจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ไต้หวันมีบทบาทและสามารถสร้างเครือข่าย ตลอดจนพันธมิตรในคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับกับความเห็นของ รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่าอำนาจอ่อนของไต้หวันส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ในกลุ่มโลกออนไลน์หรือ Netizen ในทางบวกต่อไต้หวัน ส่วนจิรานุวัฒน์ สวัสดิ์พิชญสกุล (2021) ชี้ให้เห็นว่าเกิดกลุ่มพันธมิตรที่ความสนใจทางด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในเชิงอุดมการณ์ทาง

การเมืองได้เป็นอย่างดีและสามารถเปลี่ยนความคิดที่เคยมองไต้หวันถูกปกครองโดยจีนแต่แท้จริงแล้วไต้หวันปกครองแบบประชาธิปไตย

รวมไปถึงการท่องเที่ยวโดยการประกาศยกเลิกการตรวจลงตราวีซ่าไต้หวันจึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวในไต้หวันเป็นจำนวนมากโดยพาะกลุ่มประเทศอาเซียน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม ชาวฟิลิปปินส์และชาวไทยตามลำดับ (Tradingeconomic, 2021) ในส่วนของค่านิยมของไต้หวันองค์ประกอบทั้ง 5 ได้แก่ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย สันติภาพ ความรัก และเทคโนโลยีขั้นสูง ที่ถือได้ว่าเป็นค่านิยมที่สำคัญของชาวไต้หวัน และหากพิจารณาถึง “ความเป็นโลกของจีน” ไต้หวันเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในโลกของความเป็นจีน นอกจากนั้นไต้หวันยังได้มีการช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ตามแนวคิดของระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่ไต้หวันพยายามที่จะสนับสนุนและช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ทางด้านกลไกลการดำเนินงานนั้นการผลักดันนโยบายมุ่งใต้ใหม่นั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ระบบและกลไกของภาครัฐเป็นหลักซึ่งเป็นหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ในที่นี้จะแบ่งเป็นสองส่วนคือในระดับการกำหนดนโยบายนโยบายมุ่งใต้ใหม่และระดับการนำนโยบายนโยบายมุ่งใต้ใหม่ไปปฏิบัติ โดยการกำหนดนโยบายมุ่งใต้ใหม่นั้นมาจากการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของประธานาธิบดีไช่ อิงเหวิน และสภาบริหาร (Executive Yuan) ของไต้หวันส่วนการนำนโยบายนโยบายมุ่งใต้ใหม่ไปปฏิบัตินั้นมีหน่วยงานภาครัฐหลัก ๆ คือ กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่แปลงยุทธศาสตร์ และนโยบายจากประธานาธิบดี และสภาบริหาร โดยมีสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเปเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการในประเทศต่าง ๆ รวมไปถึงศูนย์นโยบายมุ่งใต้ใหม่ หน่วยงานหลักอีกส่วนหนึ่งก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการพัฒนาทางด้านการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยมีศูนย์ความร่วมมือระหว่างประเทศในการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไต้หวัน และมีหน่วยงานในกำกับคือสำนักงานแนะแนวการศึกษาไต้หวันเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการดำเนินการในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศกลุ่มอาเซียน

ผลการวิจัยข้อที่สี่ พบว่า แนวทางที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาของไทยต่อไต้หวัน เห็นชัดได้ว่า ควรส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์ที่เน้นด้านวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการแลกเปลี่ยนบุคลากรและเพิ่มระดับความร่วมมือที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร โดยผ่านช่องทางความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและสถาบันมากขึ้น หากแต่ไม่ควรสนับสนุนในประเด็นทางด้านการเมืองโดยตรงนอกเหนือจากทางด้านวิชาการ หรือเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เช่น การร่วมชุมนุม การต่อต้าน เพราะจะส่งผลต่อผลประโยชน์ของไทยได้ และเมื่อพิจารณาถึงแนวคิดนโยบายต่างประเทศ

โดยอาศัยแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นตัวพิจารณาจะเห็นได้ว่า ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินนโยบายต่างประเทศในส่วนของผลประโยชน์แห่งชาติ

ด้านความมั่นคงแม้ว่าประเทศไทยจะมีความสัมพันธ์กับไต้หวันแต่ก็มิได้เป็นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ มีเพียงกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการที่แสดงออกจากหน่วยงานของภาครัฐหรือรัฐบาล และการแสดงออกอย่างเป็นทางการปัญหาช่องแคบจีน-ไต้หวันประเทศไทยเองก็มิได้แสดงจุดยืนที่จะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหากแต่เป็นเรื่องของประเทศจีนและไต้หวันที่ต้องแก้ไขปัญหากันเอง และไทยเองต้อง “สงวนท่าที” ในการเมืองทั้งสอง

ด้านเศรษฐกิจประเทศจีนต่างเป็นคู่ค้าที่สำคัญอย่างมากต่อประเทศไทย จึงส่งผลให้การรักษาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นหลักสำคัญในเรื่องของผลประโยชน์แห่งชาตินี้ ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องรักษาความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจเอาไว้ เนื่องจากประเทศไทยพึ่งพารายได้จากการส่งออกสินค้า การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมจากตลาดขนาดใหญ่ของประเทศจีนจึงทำให้ประเทศไทยต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้านในการมีปฏิสัมพันธ์กับไต้หวันซึ่งต้องพยายามมิให้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีน และประเทศไทย

ด้านผลประโยชน์ทางระเบียบโลก จากนโยบายจีนเดียว (One China Policy) ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับไต้หวันยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการนับตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ที่ประเทศไทยได้ยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) แต่ยังยอมรับให้ทางไต้หวันได้ตั้งสำนักงานผู้แทนไชน่าแอร์ไลน์ที่กรุงเทพในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1975 ซึ่งได้มีการเปลี่ยนชื่อหลายครั้งจนเป็นสำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเปประจำประเทศไทยในปัจจุบันเสมือนหนึ่งเป็นสถานกงสุลใหญ่ชั้นหนึ่งที่ประเทศไทย ในขณะเดียวกันเมื่อปี ค.ศ.1992 จีนและไต้หวันได้บรรลุหลักฉันทามติร่วมกัน (1992 Consensus) ที่อธิปไตยของประเทศจีนมีเพียงหนึ่งเดียว (One China principle) ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยเองก็ดำเนินนโยบายการต่างประเทศอย่างระมัดระวังกับความสัมพันธ์กับไต้หวันทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางการเมืองและไม่ละเมิดนโยบายจีนเดียว

ด้านผลประโยชน์ทางด้านอุดมการณ์แม้ว่าระบอบการปกครองของไทยจะเป็นระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและไต้หวันก็มีระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่นกัน หากแต่เมื่อคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นที่ตั้ง รัฐบาลไทยจึงค่อนข้างระมัดระวังในเรื่องของความสัมพันธ์กับไต้หวันในระดับรัฐต่อรัฐ หรือบุคลากรที่เป็นตัวแทนของรัฐ และข้าราชการระดับสูงเพื่อหลีกเลี่ยงข้อพิพาทและความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีน ดังนั้นประเทศไทยเองต้องรักษาสมดุลทางการเมือง และเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งประเทศจีน และไต้หวันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทย โดยเฉพาะรัฐบาลไทยต้องดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีทั้งสองฝ่าย ดังเช่น สำนวนไทยที่ว่า “บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น”

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษาอำนาจอ่อนของไต้หวันในนโยบายมุ่งใต้ใหม่โดยเน้นไปที่ประเด็นด้านการศึกษาเป็นหลัก เพราะเนื่องจากนโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่เน้นในเรื่องของ “การแลกเปลี่ยนของผู้คน” (People to People โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่เป็นประเด็นสำคัญในนโยบายมุ่งใต้ใหม่ โดยนโยบายจีนเดียวและอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศจีนเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลให้ประเทศไทยต้องระมัดระวังความสัมพันธ์ต่อไต้หวัน โดยเฉพาะกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงหน่วยงานทางด้านอุดมศึกษาด้วยเช่นกัน ดังนั้นการรักษาความสัมพันธ์และความสมดุลทั้งประเทศจีนและไต้หวันจึงเป็นสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาและประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องวางตัวได้เหมาะสมและสามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ โดยตรงกับสำนวนไทยที่ว่า “บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น” ให้ได้

นโยบายมุ่งใต้ใหม่ประสบความสำเร็จในด้านการแลกเปลี่ยนผู้คน กิจกรรมในด้านต่าง ๆ โดยพาะด้านการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากการใช้อำนาจอ่อนภายใต้นโยบายมุ่งใต้ใหม่เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Nhan Thanh Thi Hoang, H. Q (2020) ที่ชี้เห็นได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันกับประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยในด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าทวิภาคีระหว่างไต้หวัน และอาเซียนมีความสำคัญ และประสบความสำเร็จในฐานะคู่ค้า ส่วนทางด้านการศึกษา และการท่องเที่ยวเห็นได้ว่าจำนวนตัวเลขของนักเรียนนักศึกษา และนักท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียน เอเชียใต้ นิวซีแลนด์ และออสเตรเลียมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยที่ทางไต้หวันใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการศึกษา ส่วนการท่องเที่ยวไต้หวันประกาศยกเลิกการขอวีซ่าให้กับกลุ่มประเทศตามนโยบายมุ่งใต้ใหม่

นอกเหนือไปจากอำนาจอ่อนและอำนาจอันชาญฉลาดที่ถูกนำมาใช้ในนโยบายมุ่งใต้ใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่าอำนาจอันอบอุ่น (Warm power) เป็นกุญแจสำคัญที่ไต้หวันพยายามใช้ เพราะเนื่องจากนโยบายมุ่งใต้ใหม่เน้นการแลกเปลี่ยนระหว่างคน การสร้างเครือข่าย มากกว่าที่จะพยายามใช้อำนาจอ่อนและอำนาจอันชาญฉลาด เพื่อให้เกิดแรงดึงดูดใจ (attraction) ในการสร้างความนิยมชมชอบและยอมรับโดยดุษณี (acquiescence) หากแต่อำนาจอันอบอุ่น เป็นการแสวงหา เครือข่าย พันธมิตร ในระดับ

เท่ากัน หรือเสมอกันมากกว่าที่จะใช้อำนาจอ่อนหรืออำนาจอันชาญฉลาดทำให้ประเทศอื่น ๆ นั้นคล้อยตาม หรือมีอำนาจเหนือกว่าประเทศนั้น ๆ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Alan Hao Yang (2021) ชี้ให้เห็นว่าการที่ไต้หวันช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ นั้นไม่ได้เป็นอำนาจอ่อนทีเดียวแต่จริง ๆ เป็น Warm power หรือ อำนาจอันอบอุ่นมากกว่า เพราะการสร้างพันธมิตรและสร้างเพื่อนในประเทศต่าง ๆ เป็นการให้และการได้รับที่เท่าเทียมกันมิได้หมายถึงใครอยู่เหนือกว่าใคร และนั้นจึงนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อบอุ่น (warm relations) ทั้งในระดับทวิภาคีและประชาคมอีกด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อเอาผลประโยชน์แห่งชาติเป็นที่ตั้งเพื่อทำให้นโยบายต่างประเทศของไทยไม่กระทบในด้านลบทั้งไต้หวันและประเทศจีน การวางตัวที่เหมาะสมภายใต้สภาพความขัดแย้งทางการเมืองทั้งสองฝ่ายนี้ สถาบันอุดมศึกษาของไทยจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางความร่วมมือที่ ไม่ให้เกิดผลกระทบทั้งสองฝ่ายหากแต่ยังคงได้ประโยชน์จากทั้งสองฝ่าย

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายมุ่งใต้ใหม่ทางด้านการศึกษา: อำนาจอ่อนของไต้หวันต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทย” ได้ขยายแนวความคิดของ Nye โดยอำนาจอันอบอุ่น (Warm power) ซึ่งเป็นอำนาจที่ไม่ต้องการมุ่งแสวงหาการควบคุมหรือมีอำนาจเหนือกว่ารัฐอื่นซึ่งถือได้ว่าเป็นประเด็นที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายและสามารถเป็นตัวแบบให้กับประเทสไทยได้ รวมไปถึงกลยุทธ์ที่เน้นการสร้างสายสัมพันธ์ของผู้คนตามแนวนโยบายมุ่งใต้ใหม่ที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แม้ว่านโยบายมุ่งใต้ใหม่ของไต้หวันนั้นแม้ว่าจะประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวันเองก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้นำและทิศทางนโยบายของพรรคการเมืองของแต่ละพรรค

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อเสนอแนะต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทย ควรกำหนดแนวนโยบายในระดับองค์การและระดับบุคคลทั้งบุคลากรทางวิชาการและนักศึกษาให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในส่วนระดับประเทศนั้นรัฐบาลควรวางกรอบนโยบายและการปฏิบัติงานต่อสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและไต้หวันเพื่อคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติและกรอบนโยบายต่างประเทศเป็นหลัก

ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้นควรจะทำการเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยเฉพาะประเทศที่มีศูนย์แนะแนวการศึกษาของไต้หวัน เช่น

ฟิลิปปินส์ เวียดนาม และมาเลเซีย เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษาของแต่ละประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กิตติ ประเสริฐสุข. (2557). *โครงการนโยบาย Soft Power ต่ออาเซียนของญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้: นัยและบทเรียนสำหรับประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประวีณา กลิ่นศรีสุข. (2563). *นโยบายจีนเดียว (One–China Policy) ในความสัมพันธ์จีน–สหรัฐฯ.* สืบค้น 25 มีนาคม 2563, จาก https://www.nia.go.th

สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเป ประจำประเทศไทย. (2018). *สำนักงานเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทเปประจำประเทศไทย.* สืบค้น 20 ธันวาคม 2564, จาก https://origin-www.roc-taiwan.org/th_th/index.htm

สิทธิพล เครือรัฐติกาล และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2558). *ไต้หวันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Donald, E. N. (1976). National interests and foreign policy: A conceptual framework for analysis and decision-making. *International Studies*, 246-266 .

Joseph S. N. (2005). soft power: *The means to success in world politics.* New York: Public Affairs.

Michael Leifer. (2001). Taiwan and South-East Asia: The Limits to Pragmatic Diplomacy. *The China Quarterly*, 173-185.

Nhan Thanh Thi Hoang, H. Q. (2020). Determinants of Trade Between Taiwan and ASEAN Countries: A PPML Estimator Approach. *SAGE*, 1-13.

Taiwan Today. (2019). *สำนักงานตัวแทนไต้หวันในไทย จัดงานฉลองวันชาติสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ประจำปี 2019 อย่างยิ่งใหญ่อลังการ.* Retrieved October 14, 2019, from https://th.taiwantoday.tw/print.php?unit=471&post=163956

The New Southbound Talent Development Program. (2020). *The overview of 18 countries students in Taiwan.* Retrieved December 30, 2021, from https://www.edunsbp.moe.gov.tw/overview_students_en1003.html

แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร*

A CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF INTENTION TO PURCHASE THE SMART HOME OF THE CONSUMERS IN BANGKOK

ทิพย์ลาวัลย์ แก้วนิล
Tiplawan Kaewnin
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Bangkok Thonburi University
E-mail: kitplawan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะ เพื่อทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะ ประชากรของการวิจัยคือ ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีความสนใจซื้อบ้านอัจฉริยะโดยพิจารณาจากการเป็นสมาชิกเฟสบุ๊คแฟนเพจของโครงการบ้านจัดสรรอัจฉริยะชั้นนำในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 460 คน ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างของการวิจัย เครื่องมือสำหรับการวิจัยคือแบบสอบถามออนไลน์

ผลการวิจัยพบว่า ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวก มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านภาพลักษณ์ขององค์กรและการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ ภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวก การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวก การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวก การรับรู้ประโยชน์การใช้งานมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวก

คำสำคัญ: บ้านอัจฉริยะ; การตลาดสื่อสังคมออนไลน์; ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อบ้านอัจฉริยะ

---

*Received February 14, 2022; Revised March 9, 2022; Accepted March 9, 2022

Abstracts

Objectives of this research article were to study factors influencing smart home purchasing intention, to test the congruences of the developed model with the empirical data, and to study direct and indirect effect of factors influencing smart home purchasing intention. The research populations were Bangkok consumers who were interested in purchasing the smart home, considering from their memberships in the Facebook, fanpage of the leading smart residence project in Bangkok area. The numbers of the sample were 460. Multi-stages sampling technique was used to select samples for the research. The research instrument was online questionnaire.

The results revealed that at a 0.01 significant level (P-value < 0.01), social media marketing had a positive direct intention on smart house or residence purchasing intention. It had a positive indirect effect on smart residence purchase intention through corporate image and electronic -word-of -mouth. Corporate image had a positive direct effect on smart residence purchasing intention. Electronic-word-of-mouth had a positive direct effect on smart residence purchasing intention. Perception of ease of use had a positive direct effect on smart residence purchasing intention. Perception of usefulness had a positive direct effect on smart residence purchasing intention.

Keywords: smart home; social media marketing

บทนำ

ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2561 เป็นต้นมาจำนวนบ้านจัดสรรเปิดตัวใหม่ในเขตกรุงเทพมหานคร-ปริมณฑลมีอัตราการขยายตัวลดลง (ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2562) และในปีพ.ศ. 2562 ศูนย์อสังหาริมทรัพย์ธนาคารอาคารสงเคราะห์ได้รายงานว่าจำนวนที่อยู่อาศัยใหม่ที่ขายได้เริ่มมีการหดตัว ซึ่งเป็นผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจ และจากมาตรการอัตราส่วนสินเชื่อต่อราคาบ้าน (Loan to value: LTV) ที่มีวัตถุประสงค์ในการยกระดับมาตรฐานการปล่อยสินเชื่อบ้านให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม และป้องกันไม่ให้ประชากรไทยมีหนี้เกินตัว โดยจำนวนยูนิตขายได้ของปีพ.ศ. 2562 ลดลงจากปี 2561ถึง 20,715 ยูนิต (-17.2%) ซึ่งลดลงค่อนข้างมาก และมีจำนวนยูนิตเหลือขายคงค้างมากที่สุดในรอบ 10 ปี โดยมียอดยูนิตเหลือขาย ณ สิ้นปี 218,881 ยูนิต ยิ่งไปกว่านั้นตลาดยังได้รับ

ผลกระทบต่อเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ทำให้จำนวนยูนิตที่ขายได้ในปี พ.ศ. 2563 ลดลงจากปี พ.ศ. 2562 ถึงร้อยละ 25.2 (Think of Living, 2563) ถึงแม้การขยายตัวของตลาดอสังหาริมทรัพย์ในภาพรวมในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 จะลดลง แต่ความนิยมในนวัตกรรมบ้านจัดสรร “บ้านอัจฉริยะ” (Smart residence) กลับมีเพิ่มขึ้น โดยกรรมการผู้จัดการบริษัท ลุมพินี วิสดอม แอนด์ โซลูชั่น จำกัด (มหาชน) ได้กล่าวถึงแนวโน้มการพัฒนาที่อยู่อาศัยในปัจจุบันว่า หลังการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ได้พัฒนาการออกแบบที่อยู่อาศัยที่ตอบโจทย์กับการใช้ชีวิตของประชาชนภายใต้วิถีชีวิตปกติใหม่ในปัจจุบัน (New normal) โดยคำนึงถึง 3 ปัจจัยหลัก ประกอบด้วยการออกแบบพื้นที่ใช้สอยและวัสดุ (Function & material) ที่ตอบโจทย์กับการอาศัยและเป็นมิตรต่อชีวิต/สิ่งแวดล้อม การออกแบบโดยให้ความสำคัญกับสุขอนามัย (Health) และการนำนวัตกรรมเพื่อการอยู่อาศัยโดยใช้เทคโนโลยี Internet of thinks (IoTs) และอุปกรณ์อัจฉริยะเข้ามาเป็นส่วนสำคัญเพื่อตอบโจทย์การอยู่อาศัยที่สะดวกสบายและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2563) ยิ่งไปกว่านั้นบริษัท เมสเซ่ แฟรงก์เฟิร์ตนิว เอร่า บิซิเนส มีเดีย จำกัด ได้ทำศึกษาการเติบโตของตลาดบ้านอัจฉริยะในประเทศไทยรายงานว่า ในปีพ.ศ. 2559 มีมูลค่า 645 ล้านบาทและเพิ่มมากกว่าเท่าตัวในปีพ.ศ. 2563 โดยมีมูลค่าอยู่ที่ 2,500 ล้านบาท หรือเติบโตเฉลี่ย 40% ต่อปีซึ่งทำให้การแข่งขันในตลาดดังกล่าวทวีความรุนแรงขึ้น (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา, 2564)

ปัจจุบันรูปแบบการทำการตลาดของธุรกิจได้พัฒนาไปจากการตลาดแบบดั้งเดิม (Traditional marketing) ไปเป็นการตลาดออนไลน์ (Online marketing) อันเป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต การเกิดขึ้นของ Search engine ที่ใช้งานกันอย่างแพร่หลายเช่น Yahoo และ Google จนถึงการเปิดตัวของสื่อสังคมออนไลน์เริ่มจาก My space จนถึง Facebook, Twitter, Instagram, Tik Tok ในปีค.ศ. 2019 มูลค่าการตลาดออนไลน์ทั้งโลกมีมูลค่าประมาณ 290-310 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และคาดว่าจะเพิ่มมูลค่าเป็น 330-340 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปีค.ศ. 2020 (BEROE, 2021) โดยสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นสื่อที่มีผู้นิยมใช้ในการสื่อสารทางการตลาดมากที่สุด ในปีค.ศ.2021 มีบัญชีผู้ใช้ Facebook จำนวน 5 พันล้านคนและมีการจ่ายเงินค่าโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์ทั้งหมด 154 พันล้านดอลล่าร์สหรัฐ (Statista Research Department, 2021)

โครงการบ้านอัจฉริยะเป็นธุรกิจหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับการใช้การตลาดออนไลน์เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของธุรกิจได้ โดยมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อาทิเช่น Facebook, YouTube, Instagram เป็นหลักในการสื่อสารถึงลูกค้า (ไทยโพสต์, 2562) เพื่อจูงใจให้ลูกค้าเกิดความตั้งใจซื้อและตัดสินใจซื้อ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบ

การศึกษาที่สนับสนุนว่า สื่อสังคมออนไลน์ (Social media marketing) มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค(Purchase intention) (Maria et al., 2019; Manzoor et al., 2020; Sannya et al., 2020) ยิ่งไปกว่านั้นยังพบปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อ ได้แก่ การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic words of mouth) (Nuseir, 2019; Mahmud et al., 2020; Sulthana & Vasantha, 2019) ความไว้วางใจ (Trust) (Ahn et al., 2014; Fianto et al., 2014; Hansen et al. 2018) ภาพลักษณ์ของธุรกิจ (Corporate image) (Fianto et al., 2014; Shabbir et al., 2017; Tapanainen et al., 2019) การรับรู้ความง่ายในการใช้ (Perceived ease of use) (Ahn et al.2014; Tapanainen et al., 2019; Alshurideh et al., 2021) การรับรู้ประโยชน์การใช้งาน (Perceived usefulness) (Hansen et al., 2018; Tapanainen et al., 2019; Alshurideh et al., 2021) ถึงแม้มีงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก แต่งานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคยังมีอยู่น้อย ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำการตลาดออนไลน์ของธุรกิจโบ้านอัจฉริยะ เพื่อตอบสนองความต้องการที่พักอาศัยที่สะดวกสบายและปลอดภัยในยุคความปกติใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research)เพื่อศึกษาโครงสร้างของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้สถิติสมการเชิงโครงสร้าง (Structural equation model: SEM)

ประชากร คือ ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีความสนใจซื้อบ้านอัจฉริยะโดยพิจารณาจากสถานะการเป็นสมาชิกเฟสบุ๊คแฟนเพจ (Facebook Fan pages) ของ

โครงการบ้านจัดสรรอัจฉริยะชั้นนำในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บริษัทพร็อพเพอร์ตี้เพอร์เฟคจำกัด (มหาชน) (Property Perfect, PLC.) บริษัทอารียาพร็อพเพอร์ตี้จำกัด (มหาชน) บริษัทแสนสิริจำกัด (มหาชน) (Sansiri, PLC.) และบริษัทลุมพินีเดเวลลอปเม้นท์จำกัด (มหาชน) (Lumpini Development, PLC.) จำนวนตัวอย่าง คำนวณโดยใช้เกณฑ์ของกัลยา วานิชย์บัญชา(2562) ซึ่งกล่าวว่าขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ด้วยสถิติสมการเชิงโครงสร้างเท่ากับ 5- 20 เท่าของ จำนวนตัวแปรสังเกตได้ที่ประกอบในสมการเชิงโครงสร้าง ในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้ 23 ตัวแปร จึงมีตัวอย่างจำนวน 460 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stages sampling) ประกอบด้วยการสุ่มแบบสัดส่วน (Proportional sampling) และการสุ่มตามสะดวก (Convenience sampling)

เครื่องมือสำหรับการวิจัย คือ แบบสอบถามออนไลน์ พัฒนาขึ้นโดยใช้โปรแกรมกูเกิ้ลเอกสาร (Google docs) ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะ ส่วนที่ 3 ความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะ ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (Item objective congruence index:: IOC) พบว่าอยู่ระหว่าง 0.6 – 1.0 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองเก็บข้อมูลกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างจำนวน 30 ชุดเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (r_n) จากค่าสถิติ Cronbach's Alpha ซึ่งพบว่า ข้อคำถามในแต่ละองค์ประกอบมีค่าตั้งแต่ 0.85-0.95 และมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ 0.87 ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ 0.80 (Eisinga et al., 2012) จึงสรุปได้ว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเพียงพอในการใช้เก็บข้อมูลจริงได้ จึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยการโพสต์แบบสอบถามบนที่อยู่เว็บ (Universal resource locator: URL) ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกเฟสบุ๊คแฟนเพจของโครงการบ้านจัดสรรอัจฉริยะชั้นนำในเขตกรุงเทพมหานครผ่านทางแมสเซนเจอร์ (Messenger) เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยตอบ เมื่อได้จำนวนตามต้องการแล้วทำการดาวน์โหลดข้อมูลจาก Google docs เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ตัวแปรโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean: $\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: SD) ทดสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Assessment of model fit) ซึ่งพบว่า องค์ประกอบของตัวแปรทั้ง 7 ตัว คือ ตลาดสื่อสังคมออนไลน์ ภาพลักษณ์ขององค์กร การบอกต่อแบบปากต่อปากทาง

อิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจ การรับรู้ประโยชน์การใช้งาน การรับรู้ความง่ายในการใช้ และความตั้งใจซื้อมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์จึงนำไปใช้ในการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อไป และทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์และวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมด้วยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis)

ผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะทุกปัจจัยอยู่ในระดับมาก โดยการตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ =4.05, SD=0.51) รองลงมา การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ ($\overline{X}$ =4.02, SD=0.51) ความไว้วางใจ ($\overline{X}$ =4.01, SD=0.55) การรับรู้ประโยชน์การใช้งาน ($\overline{X}$ =3.98, SD=0.59) การรับรู้ความง่ายในการใช้ ($\overline{X}$ =3.97, SD=0.48) และภาพลักษณ์ขององค์กรมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ =3.91, SD=0.48)

2.เพื่อทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ ดังนี้ (Hair *et al.*, 2010) p-value=0.06 (p-value > 0.05), χ^2 /df =1.18 (χ^2 /df $\leq$ 2.00), GFI =0.95 (GFI >0.90), AGFI=0.92 (AGFI >0.90), CFI=1.00 (CFI >0.90), RMSEA=0.02 (RMSEA <0.05), RMR=0.03 (RMR <0.05)

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิเคราะห์แสดงผลดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

อิทธิพลของตัวแปร	DE	IE	TE	อิทธิพลของตัวแปร	DE	IE	TE
SMM → CPI	0.70**	-	0.70**	EWOM → INTEN	0.09**	0.12**	0.21**
SMM → EWOM	0.69**	-	0.69**	TRU → PEOU	0.84**	-	0.84**
SMM → TRU	0.11**	0.56**	0.67**	TRU → PU	0.30**	0.68**	0.98**
SMM → INTEN	0.22**	0.73**	0.95**	TRU → INTEN	0.32**	0.06**	0.38**
CPI → TRU	0.51**	-	0.51**	PEOU → PU	0.66**	-	0.66**
CPI → INTEN	0.57**	0.20**	0.77**	PEOU → INTEN	0.08**	0.06**	0.14**
EWOM → TRU	0.30**	-	0.30**	PU → INTEN	0.11**	-	0.11**

ตัวแปรแฝงภายใน	CPI	EWOM	TRU	PEOU	PU	INTEN
R^2	0.49	0.47	0.72	0.56	0.62	0.90

χ2/ df = 1.22, p-value =0.06, GFI = 0.95, AGFI = 0.92,CFI = 1.00,RMR=-0.03, RMSEA = 0.02

หมายเหตุ **p-value < 0.01 DE = อิทธิพลทางตรง(Direct effect), IE = อิทธิพลทางอ้อม(Indirect Effect), TE = อิทธิพลรวม(Total Effect) SMM หมายถึง การตลาดสื่อสังคมออนไลน์, CPI หมายถึง ภาพลักษณ์ขององค์กร, EWOM หมายถึง การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์,TRU หมายถึง ความไว้วางใจ, PEOU หมายถึง การรับรู้ความง่ายในการใช้ PU หมายถึง การรับรู้ประโยชน์การใช้งาน INTEN หมายถึง ความตั้งใจซื้อ และ R^2 หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์

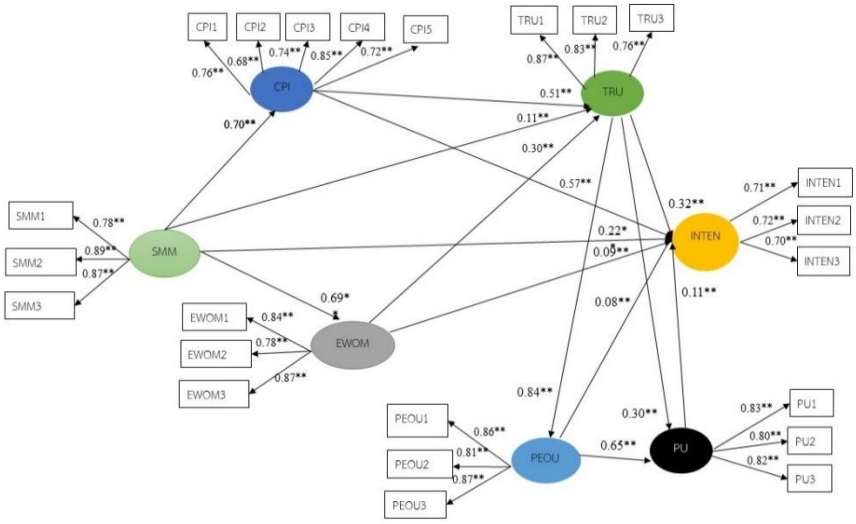

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

จากตารางที่ 1 และภาพที่ 1 เมื่อตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พบว่า

3.1 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อภาพลักษณ์ขององค์กรทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.70 การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.69 การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.11 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความไว้วางใจผ่านภาพลักษณ์ขององค์กรและการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.56 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.67 การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.22 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านภาพลักษณ์ขององค์กรและการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.73 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.95

3.2 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) ภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.51 ภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.57 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.20 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.77

3.3 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.30 การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อ ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.09 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.12 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.21

3.4 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.84 ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.30 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.68 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.98 ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.32 มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้และการรับรู้ประโยชน์การใช้งานที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.06 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.38

3.5 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.66 การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.08 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ประโยชน์การใช้งานที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.06 และมีอิทธิพลรวมทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.14

3.6 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (P-value < 0.01) การรับรู้ประโยชน์การใช้งานมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.11

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า “ปัจจัยการตลาดสื่อสังคมออนไลน์” มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุด เพราะปัจจุบันสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อการซื้อสินค้าของผู้บริโภคมาก และผู้ประกอบการบ้านอัจฉริยะส่วนใหญ่เผยแพร่ข้อมูลการซื้อโดยการใช้การตลาดสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับปัจจัยนี้มากสอดคล้องกับงานวิจัยของ Maria et al. (2019) เรื่องผลของการตลาดสื่อสังคมออนไลน์ การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์และประสิทธิภาพของการโฆษณาต่อการรับรู้ตราสินค้าและความตั้งใจซื้อ และงานวิจัยของ Fianto et al. (2014) เรื่องอิทธิพลของภาพลักษณ์ต่อพฤติกรรมการซื้อ ซึ่งต่างพบว่าการตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อมากที่สุด

2. จากผลการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองเชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าแบบจำลองเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และค่า Goodness of Fit ทุกค่าผ่านตามเกณฑ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการทบทวนวรรณกรรมและการพัฒนาแบบจำลองในงานวิจัยนี้ทำได้ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sannya et al. (2020) เรื่องผลของการตลาดสื่อสังคมออนไลน์ ภาพลักษณ์และความไว้วางใจต่อความตั้งใจซื้อครีมบำรุงผิวชาย และงานวิจัยของ Alshurideh et al. (2021) เรื่องการยอมรับเทคโนโลยีการจ่ายทางอิเล็กทรอนิกส์:ศึกษาในประเทศสหรัฐอาหรับเอมิเรต ซึ่งต่างพบว่าแบบจำลองเชิงสาเหตุสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

. 3. จากผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า

3.1 การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อภาพลักษณ์ขององค์กร เพราะการตลาดสื่อสังคมออนไลน์เป็นการตลาดที่เผยแพร่กิจกรรมที่สะท้อนภาพลักษณ์ขององค์กรได้อย่างรวดเร็วสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tapanainen et al.(2019) เรื่องบทบาทของภาพลักษณ์บริษัทและตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการปรับใช้กับบริการการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าการตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ การตลาดสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลทางตรงต่อการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ เพราะการตลาดสื่อสังคมออนไลน์สามารถเข้าถึงและครอบคลุมผู้บริโภคจำนวนมากจึงสามารถสร้างการบอกต่อแบบปากต่อปากไปได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3.2 ภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจเพราะภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นองค์กรทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นต่อคุณภาพของรวมถึงการบริหารจัดการขององค์กรสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shabbir et al. (2017) เรื่องตัวแปรสาเหตุที่สัมพันธ์กับการรณรงค์การตลาดและความตั้งใจซื้อผ่านบทบาทของตัวแปรกลาง: ภาพลักษณ์ ซึ่งพบว่าภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลต่อความไว้วางใจ ภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อเพราะภาพลักษณ์องค์กรเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคความเชื่อมั่นในคุณภาพสินค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Fianto et al. (2014) เรื่องอิทธิพลของภาพลักษณ์ต่อพฤติกรรมการซื้อซึ่งพบว่าภาพลักษณ์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อ ภาพลักษณ์ขององค์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจเพราะภาพลักษณ์ขององค์กรสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่และการเสนอสินค้าขององค์กร ภาพลักษณ์ที่ดีทำให้ผู้บริโภคเกิดความไว้วางใจและทำให้เกิดความตั้งใจซื้อขึ้นด้วยสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง Manzoor et al. (2020) ซึ่งพบว่าภาพลักษณ์ขององค์กรมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจ

3.3 การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจเพราะผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในความคิดเห็นและคำแนะนำของผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ตรงมากกว่า การโฆษณาของธุรกิจเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sulthana & Vasantha (2019) เรื่องอิทธิพลของการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อความไว้วางใจในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งพบว่าการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความไว้วางใจของผู้บริโภค การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อเพราะการสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงบวกสามารถทำให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจและต้องการซื้อสินค้าซึ่งองค์การมีการนำเสนอในการสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงบวกจะมียอดเข้าใช้บริการหรือการสั่งซื้อสินค้าสูงขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuseir (2019) เรื่องผลของการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อความตั้งใจซื้อออนไลน์ในประเทศอิสลาม ซึ่งพบว่าการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มี

อิทธิพลต่อความไว้วางใจ การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจเพราะการสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ในเชิงบวกทำให้เกิดความไว้วางใจของผู้บริโภคซึ่งส่งผลทางบวกต่อการความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mahmud et al. (2020) เรื่องโมเดลเชิงสาเหตุของการบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อความตั้งใจซื้อผ่านตัวแปรกลาง : ความไว้วางใจ ซึ่งพบว่าการบอกต่อแบบปากต่อปากมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านความไว้วางใจ

3.4 ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้เพราะความไว้วางใจทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นต่อสินค้าขององค์กร จึงเกิดการรับรู้ความง่ายในการใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ahn et al.(2014) เรื่องความเข้าใจการตั้งใจซื้อในเว็บไซต์จำหน่ายตั๋วกีฬา ซึ่งพบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานเพราะความไว้วางใจทำให้ผู้บริโภคเห็นประโยชน์จากตัวสินค้าจึงเกิดการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hansen et al. (2018) เรื่องการรับรู้อันตราย ความไว้วางใจและปฏิสัมพันธ์ของการรับรู้ความง่ายในการทำนายการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคซึ่งพบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้เพราะความไว้วางใจทำให้ผู้บริโภคเห็นประโยชน์ของบ้านอัจฉริยะ จึงเกิดการรับรู้ความง่ายในการใช้และมีผลต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ahn et al.(2014) ซึ่งพบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อเพราะความไว้วางใจทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นต่อบ้านอัจฉริยะ จึงเกิดความตั้งใจซื้อสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hansen et al. (2018) ซึ่งพบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อ ความไว้วางใจมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้และการรับรู้ประโยชน์การใช้งานเพราะความไว้วางใจทำให้ผู้บริโภคเห็นประโยชน์ของสินค้าจึงเกิดการรับรู้ความง่ายในการใช้และการรับรู้ประโยชน์การใช้งานซึ่งส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tapanainen et al.(2019) ซึ่งพบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ความง่ายในการใช้และการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน

3.5 การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้งานเพราะผู้บริโภคมีการรับรู้ว่าการอยู่อาศัยในบ้านอัจฉริยะไม่มีความซับซ้อนยุ่งยากส่งผลให้ผู้บริโภครับรู้ว่าบ้านอัจฉริยะมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ahn et al.(2014) ซึ่งพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประโยชน์การใช้

งาน การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อเพราะผู้บริโภคมีการรับรู้ว่าการใช้สินค้าไม่มีความยุ่งยากส่งผลให้ผู้บริโภคตั้งใจซื้อสินค้าสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alshurideh et al. (2021) ซึ่งพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อ การรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ประโยชน์การใช้งานเพราะผู้บริโภคมีการรับรู้ว่าการใช้สินค้าไม่มีความซับซ้อนยุ่งยากส่งผลให้ผู้บริโภครับรู้ถึงประโยชน์ดังกล่าวซึ่งส่งผลต่อความตั้งใจได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tapanainen et al.(2019) ซึ่งพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน

3.6 การรับรู้ประโยชน์การใช้งานมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อเพราะผู้บริโภครับรู้ว่าประโยชน์ของสินค้าต่อการดำรงชีวิตทำให้ผู้บริโภคตั้งใจซื้อสินค้าสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alshurideh et al. (2021) งานวิจัยของ Hansen et al. (2018) และซึ่งต่างพบว่าการรับรู้ประโยชน์การใช้งานมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อ

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คืออิทธิพลเชิงโครงสร้างของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภคโดยได้แสดงให้ในเชิงลึกว่า มีปัจจัยอื่นใดบ้างที่ส่งผลถึงกัน เกื้อหนุนกัน จนนำไปสู่ความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค ได้แก่ ภาพลักษณ์ขององค์กร การบอกต่อแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจ การรับรู้ความง่ายในการใช้ และการรับรู้ประโยชน์การใช้งาน การให้ความสำคัญกับปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดไม่อาจทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายทางการตลาดได้ จำเป็นต้องจัดการปัจจัยดังกล่าวข้างต้นให้สนับสนุน สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันเป็นอย่างดี ดังแสดงในภาพที่ 2

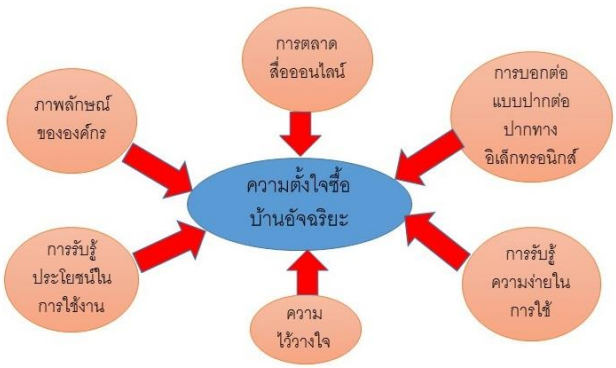

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยการตลาดสื่อสังคมออนไลน์ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความตั้งใจซื้อบ้านอัจฉริยะของผู้บริโภค ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแก่ผู้ประกอบธุรกิจโครงการบ้านอัจฉริยะดังนี้

1. ธุรกิจควรมีการใช้การตลาดแบบออนไลน์ควบคู่ไปกับการตลาดแบบดั้งเดิม

2. ธุรกิจควรมีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบการทำการตลาดออนไลน์โดยตรง เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ธุรกิจควรมีการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและการตลาดออนไลน์ให้กับผู้บริหารและพนักงานอยู่เสมอ เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้แก่ธุรกิจ

4. ธุรกิจควรมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีความหลากหลาย เช่น Facebook, Instagram, Twitter, Tik Tok, Line เป็นต้น และสามารถเชื่อมโยงสื่อต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อให้สนับสนุนกัน

5. ฝ่ายการตลาด ควรทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆในการเผยแพร่กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมของบริษัทต่อสังคมผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของธุรกิจในการรับรู้ของประชาชน

6. ฝ่ายการตลาดควรมีกลยุทธ์ที่สร้างความไว้วางใจ และ การบอกต่อแบบปากต่อปากในกลุ่มผู้บริโภคผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และมีปฏิสัมพันธ์กับธุรกิจได้โดยตรง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในอนาคตอาจทำการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างเชิงอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในนวัตกรรมอื่นๆ อาทิเช่น รถไฟฟ้า โดรน หุ่นยนต์ สมาร์ตวอช และแว่นตาอัจฉริยะ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2562). *การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ด้วย AMOS* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สามดลา.

ไทยโพสต์ (2562). *เทรนด์กระแสบ้านอัจฉริยะ*. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2564, จาก https://www.thaipost.net/main/detail/29499

ธนาคารกรุงศรีอยุธยา. (2564). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2564-2566 : ธุรกิจที่อยู่อาศัยต่างจังหวัด (6 จังหวัดหลัก)*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2564, จาก

https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/Real-Estate/housing-in-upcountry/IO/io-Housing-in-Upcountry-21

ธนาคารอาคารสงเคราะห์. (2562). *ศูนย์ข้อมูลอสังหาฯธอส. ชี้ตลาดที่อยู่อาศัยโต5-7% หลังผ่อนปรนเกณฑ์LTV*. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2564, จาก ttps://www.reic.or.th/News/RealEstate/441466

หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ.(2563). *ตลาดบ้านอัจริยะมาแรง ในยุค COVID-19 ลุมพินี วิสดอม เผยโตแรง 40%ต่อปี*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2564, จาก https://www.thansettakij.com/property/487802

Ahn, T., et al. (2014). Understanding purchasing intentions in secondary sports ticket websites Trust. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 16(1), 35-49.

Alshurideh, M. T., et al. (2021). The moderation effect of gender on accepting electronic payment technology: a study on United Arab Emirates consumers. *Review of International Business and Strategy*. 31(3), 375-396.

BEROE. (2021). *Digital Marketing Services: Market, Supplier, Risk and Competitive Intelligence*. Retrieved October 20, 2021, from https://www.beroeinc.com/category-intelligence/digital-marketing-services-market/

Eisinga R., et al. (2012). The reliability of a two-item scale: Pearson, Cronbach or Spearman-Brown. *International Journal of Public Health*. 58(4), 637-42.

Fianto, A. Y. A., et al. (2014). The influence of brand image on purchase behaviour through brand trust. *Business Management and Strategy*, 5(2), 58–76.

Hansen, J. M., et al. (2020). Risk, trust, and the interaction of perceived ease of use and behavioral control in predicting consumers' use of social media for transactions. *Computers in Human Behavior*, 80, 197-206.

Mahmud, I., et al. (2020). Impact of electronic word of mouth on customers' buying intention considering trust as a mediator: A SEM Approach. *Global Business Review*, 1-15(in press).

Manzoor, U., et al. (2020). Impact of social media marketing on consumer's purchase intentions: The mediating role of customer trust. *International Journal of Entrepreneurial Research*, 3(2), 41-48.

Maria, S., et al. (2019). The effect of social media marketing, word of mouth, and effectiveness of advertising on brand awareness and intention to buy. *Journal Manajemen Indonesia*. 19(2), 107–122.

Nuseir, M.T. (2019). The impact of electronic word of mouth (e-WOM) on the online purchase intention of consumers in the Islamic countries – a case of (UAE). *Journal of Islamic Marketing*, 10(3), 759-767.

Sannya, L., et al. (2020). Purchase intention on Indonesia male's skin care by social media marketing effect towards brand image and brand trust. *Management Science Letters,* 10(10)*,* 2139-2146.

Shabbir, S., et al. (2017). Cause related marketing campaigns and consumer purchase intentions: The mediating role of brand awareness and corporate image. *African Journal of Business Management*, 4(6), 1229-1235.

Statista Research Department. (2021). Social media marketing worldwide – statistics & facts. Retrieved October 25, 2021, from https://www.statista.com/topics/1538/social-media-marketing/#dossierKeyfigures

Sulthana, A. V. & Vasantha, S. (2019). Influence Of electronic word of mouth eWOM on purchase intention. *International Journal of Scientific & Research*, 8(10), 1-5.

Tapanainen, T., et al. (2019). The role of corporate image and privacy concerns in adopting online travel services. *The Journal of Information Systems*, 28(3), 1-23.

Think of Living. (2563). *รวมข้อมูลตลาดบ้านอัจฉริยะ* สืบค้น 27 พฤศจิกายน 2564, จาก https://thinkofliving.com/tag/%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%B1%E0%B8%88%E0%B8%89%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A2%E0%B8%B0/

กลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

MECHANISMS FOR MANAGING ATTITUDES OF BANKSAI DISTRICT SANGHA COUNCIL PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูประทีปวัชราภรณ์ (วิเชียร ปณฺญาทีโป), พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), ประเสริฐ ธิลาว, ปนัดดา รักษาแก้ว

Phrakhruprathepwatcharaporn (Wichien Paññadipo), Phrasutivirabandit (Show Thatsaniyo), Prasert Thilao, Panadda Raksakaeo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author E-mail: sathaphorn.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 151 รูป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง 12 รูปหรือคน วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ที่ต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะ คือ เจ้าอาวาสบางรูปไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ไม่สามารถหาวิธีการหรือเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์ได้ บางครั้งที่เกิดอธิกรณ์ขึ้นแล้ว พยายามที่จะไม่เปิดเผยเพราะกลัวเกิดความเสียหาย ทำให้หาทางแก้ไขไม่ถูกต้อง ข้อเสนอแนะ ควรพิจารณาเอาหลักธรรมในการบริหารคณะสงฆ์มาประกอบกับการใช้อธิกรณสมถะ เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์

คำสำคัญ : กลไก; การบริหารจัดการ; อธิกรณ์

---

*Received July 19, 2021; Revised July 31, 2021; Accepted July 31, 2021

Abstract

The objectives of this research paper were to study the mechanism for the conflict management, to compare the monks' opinions and study the problems, obstacles, and recommendations, using Mixed Methods research. Quantitative research, data were collected by questionnaires from 151 Monks. Data Analysis with Social Science Package. Qualitative research, data were collected from 12 key informants, purposefully, by in-depth interviews. And analyzed by contextual content analysis techniques.

Findings of the research were as follows: 1. The opinions of the monks on the principle of the administration of the Sangha by overall, were at the highest level with the mean at 4.50. 2. Comparison of the monks' opinions on the principle of adjudication management was found that monks with different educational levels had different opinions on the principles of the administration of the monks in Bang Sai District. Phra Nakhon Si Ayutthaya Province statistically at the 0.05 level, 3. Problems, obstacles and the suggestion were that some abbots did not have knowledge and understanding the conflict that happened and could not find a method or tool to suppress the case. Sometimes the conflicts already occurred and tried not to reveal it for fear of damage. causing inaccurate solutions. Suggestions: There should apply the principles of Sangha administration to be attributed to the use as a tool to suppress and solve the conflicts.

Keywords: Mechanisms; Managing; Attitudes

บทนำ

สภาพปัญหาของพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรง บัญญัติไว้ หรือมีความคิดเห็นแปลกแยกผิดแผกแตกต่างไปจากหมู่คณะนำไปสู่การเผยแพร่หลักคำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรม เกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัย ทั้งในสมัย พุทธกาล หลังพุทธกาล และปัจจุบันแม้ว่าพระธรรมวินัยจะเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกลาจิตใจและศีลาจารวัตร ของสังคมสงฆ์ให้ดีงาม เพื่อให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในอันที่จะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา

ต่อพระพุทธศาสนานับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในโลก (พระปิยปราชญ์ อาจารสุโภ, 2561; พระมหาสรรพสิทธิ์ นาคเสโน, 2562; พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี, 2562; พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม, 2562; พระมหาโสภณ กิตฺติโสภโณ, 2562; พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม, 2564)

การอยู่ร่วมกันใน สังคมยุคแรกของพระพุทธศาสนานั้นได้มีรูปแบบการอยู่ร่วมกันในลักษณะสังคมของบรรพชิตที่ เรียกว่า “สังฆะ” หมายถึง หมู่หรือกลุ่มบุคคล มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป ซึ่งจะพบว่าระบบสังฆะนี้เองที่เป็นบ่อเกิดของพระวินัย คือ กฎเกณฑ์ที่สังคมพึงยอมรับและปฏิบัติร่วมกันทั้งในส่วนที่ เป็นข้อห้ามและข้ออนุญาต โดยคำว่า สังฆะ นั้นยังมีความหมายอีกนัยหนึ่งก็คือ หมายถึงพระสงฆ์ จำนวน 4 รูป (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) ขึ้นไปซึ่งเป็นจำนวนของพระสงฆ์ที่สามารถทำสังฆกรรมและประกอบพิธีกรรมบางอย่างของสังคมได้ แล้วยังหมายถึงจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่รวมกันอยู่เป็นสังคม (Society) ที่มีการทำกิจกรรมหรือมีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งนับเป็นเรื่องธรรมดาของสังคมโดยทั่วๆ ไปที่จะต้องมีปัญหาอันเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว

คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็มีปัญหาการบริหารจัดการอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นอยู่พอสมควร ปัญหาของการบริหารจัดการอธิกรณ์ตามกฎนิคหกรรม ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่, พระสังฆาธิการบางรูปไม่เข้าใจบทบาทตัวเอง ไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่, และขาดความรู้ความเข้าใจใน อำนาจหน้าที่ ซึ่งปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือความไม่เข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนในการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้สิ้นสุดลงได้ภายในคณะสงฆ์อำเภอของตนเอง ยกตัวอย่างอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การกล่าวโจทก์อาบัติร้ายแรงแก่ภิกษุอื่น ซึ่งคณะสงฆ์อำเภอบางไทรเอง ก็ต้องอาราธนานิมนต์ผู้มีความรู้ความสามารถจากต่างอำเภอหรือเจ้าคณะผู้ปกครองที่คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสั่งการให้ดำเนินการ เพื่อให้อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นระงับได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ตามหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงกำหนดไว้ สิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้การรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ดี จึงต้องเข้มแข็ง ตั้งใจทำงานให้สมกับคำว่า ผู้นำ มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ควรเลือกผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และ เต็มใจที่จะเป็นพระสังฆาธิการ รวมไปถึงการเข้าใจในกระบวนการและกลไกในการบริหารจัดการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้อย่างถูกต้องและยุติธรรม

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษากลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการเสนอแนะแนวทางการบูรณาการวิธีการทางกฎหมาย ให้สอดคล้องกับทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในการระงับอธิกรณ์สังคมสงฆ์เพื่อจัดการความขัดแย้ง ที่สามารถอธิบายตอบข้อสงสัยของสังคมชาวพุทธและผู้ที่สนใจต่อกระบวนการพิจารณาตัดสินวินิจฉัย ระงับอธิกรณ์ความผิด

ของสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางป้องกันระงับบุคคลที่จะเป็นอันตรายต่อคณะสงฆ์อำเภอบางไทร และพระพุทธศาสนาในภายภาคหน้า ด้วยความเป็นธรรม ความโปร่งใส เที่ยงธรรม ทันต่อสถานการณ์ ความชัดเจนถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย อันจะนำมาซึ่งศรัทธาพาและความเชื่อมั่นในพระสงฆ์ ของพุทธศาสนิกชน ก่อให้เกิดศาสนทายาทสืบต่อพระศาสนา ที่จะนำพาสังคมให้เกิดสันติสุข ได้สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุ ที่พำนักอยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 241 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางไทร, 2562) โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโร่ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 151 รูป การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) สรุปอธิบายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวน 12 รูปหรือคน และเก็บรวมรวบข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis technic)

ผลการวิจัย

1. กลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับกลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านแยกประเภทปัญหา พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.62 2) ด้านแยกเครื่องมือออกจากปัญหา พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.39 3) ด้านแยกคนออกจากปัญหา พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.51 4) ด้านการมีส่วนร่วม พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.60 5) ด้านความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 6) ด้านการบังคับลงโทษ พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.44

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมมติฐานที่ 1 พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหมือนกัน

สมมติฐานที่ 2 พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธ

สมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ พระภิกษุสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหมือนกัน

สมมติฐานที่ 3 พระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ พระภิกษุสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน พบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ พระภิกษุสงฆ์ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหมือนกัน

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลไกการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1) ด้านแยกประเภทปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.1.1) เมื่อมีคดีร้องเรียนหรือเกิดปัญหาอธิกรณ์ที่ยังไม่แน่ชัด มักใช้การให้ย้ายที่อยู่หรือหลบหายไปจากพื้นที่ปัญหา ซึ่งเป็นการหนีปัญหา

3.1.2) เมื่อเกิดปัญหาอธิกรณ์ ยังมิได้มีการพิจารณาให้ชัดเจนว่าเป็นอธิกรณ์จริงหรือไม่ โดยมิได้พิจารณาดำเนินการตามขั้นตอนทางพระธรรมวินัย

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.1.1) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรสืบหาสาเหตุของปัญหาอย่างชัดเจนและถูกต้อง เพื่อนำเข้าที่ประชุมสงฆ์ในการพิจารณาหาความสอดคล้องของอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น

3.1.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรพิจารณาให้เห็นถึงประเด็นสำคัญของอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น และระบุอธิกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

3.2) ด้านแยกเครื่องมือออกจากปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.2.1) เจ้าอาวาสบางรูปไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ไม่สามารถหาวิธีการหรือเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์ได้

3.2.2) บางครั้งที่เกิดอธิกรณ์ขึ้นแล้ว พยายามที่จะไม่เปิดเผย เพราะกลัวเกิดความเสียหาย ทำให้หาทางแก้ไขไม่ถูกต้อง เช่น การเชิญให้ออกนอกพื้นที่ หรือขับไล่ไป โดยยังมิได้มีกระบวนการสอบถามข้อเท็จจริง

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.2.1) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรพิจารณาเอาหลักธรรมในการบริหารคณะสงฆ์มาประกอบกับการใช้อธิกรณสมถะ เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์

3.2.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรมีความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัย และสามารถกำหนดเครื่องมือเพื่อการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น

3.2.3) การเลือกใช้เครื่องมือ (อธิกรณสมถะ) มาระงับอธิกรณ์ควรมีมติความเห็นชอบของคณะสงฆ์โดยเอกฉันท์

3.3) ด้านแยกคนออกจากปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.3.1) การติดตามตัวบุคคลผู้ถูกร้องเรียนเพื่อสอบถามข้อมูล มีความติดขัดบางประการ เนื่องจากการกลัวความผิด หรือมีความผิดจริงแล้วหนีหาย ซึ่งทำให้ไม่ได้ข้อเท็จจริงทั้งหมด

3.3.2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมักพูดชักจูงให้มีความโน้มเอียงไปในทางปัญหาที่ผิดพลาด คือวิเคราะห์บุคคลกับปัญหาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นไม่ตรงกัน เพื่อชะลอความผิดหรือให้เรื่องเงียบหายไปเอง

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.3.1) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรมีสืบหาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างครบถ้วน เพื่อให้มีข้อมูลในการพิจารณาที่สมบูรณ์ที่สุด

3.3.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรนำเอาบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหา เข้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาความเกี่ยวข้องกับปัญหาให้ชัดเจน และระบุบุคคลได้อย่างชัดเจน

3.3.3) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรให้โอกาสในการให้ข้อมูลของบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาได้ชี้แจงและอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

3.4) ด้านการมีส่วนร่วม

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.4.1) การดำเนินการสอบสวนหรือหาข้อเท็จจริงของคณะสงฆ์ทำแบบเงียบๆ เสมือนเป็นความลับ ทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมีน้อยมาก

3.4.2) ในส่วนของรายละเอียดในการพิจารณาปัญหาอธิกรณ์บุคคลภายนอกมักไม่ได้รับทราบหรือรับรู้ข้อมูล จึงเป็นสามารถนำมาเป็นกรณีตัวอย่างสำหรับการกระทำแบบนั้นๆ ให้แก่คณะสงฆ์อื่นได้

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.4.1) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรเปิดโอกาสให้บุคคลในพื้นที่ได้แสดงข้อเท็จจริงและข้อมูลที่เป็นไปของปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น

3.4.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือบุคคลในพื้นที่ได้ร่วมรับฟังการพิจารณาอธิกรณ์ และเสนอข้อคิดเห็นได้

3.5) ด้านความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.5.1) มีหลายครั้งที่เกิดอธิกรณ์ แล้วปล่อยให้เรื่องเงียบไป โดยการย้ายบุคคลออกนอกพื้นที่ เพื่อให้ปัญหาเบาบางลง และหายไป

3.5.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหา (อธิกรณ์) และสามารถรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนในระยะเวลาอันสั้น

3.5.3) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรดำเนินการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อป้องกันข้อครหาที่อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.5.1) เมื่อมีข้อพิพาทหรือเกิดปัญหาเกี่ยวกับอธิกรณ์ที่มีการร้องเรียน เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรดำเนินการสืบข้อเท็จจริงจากผู้ถูกร้องเรียนและผู้ร้องเรียน โดยเร็ว

3.5.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหา (อธิกรณ์) และสามารถรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนในระยะเวลาอันสั้น

3.5.3) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรดำเนินการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อป้องกันข้อครหาที่อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา

3.6) ด้านการบังคับลงโทษ

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

3.6.1) อธิกรณ์บางกรณีมีการกำหนดบทลงโทษ เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองมากกว่าพระธรรมวินัย เช่น การบังคับสึก (ลาสิกขา) โดยที่การสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น

3.6.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ยังไม่มีความเด็ดขาดในการบังคับลงโทษผู้กระทำผิดพระธรรมวินัย

ข้อเสนอแนะ ได้แก่

3.6.1) ในกรณีที่ความผิดไม่ร้ายแรง เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรมีการลงโทษเป็นการทำทัณฑ์บน เพื่อให้โอกาสในการปรับปรุงแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแก่ผู้กระทำผิด

3.6.2) เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ควรปรับโทษ (อาบัติ) ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และหาแม้การกระทำนั้นมีความผิดเกี่ยวข้องกับทางโลก ก็ควรให้ดำเนินการไปตามกฎหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อหลักการบริหารจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้าน สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านแยกประเภทปัญหา คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกประเภทปัญหา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกประเภทปัญหา ในเรื่องที่คณะสงฆ์มีกระบวนการในการค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถี่ถ้วน รองลงมา คือ คณะสงฆ์นำสาเหตุของปัญหาเข้าที่ประชุมสงฆ์เพื่อหาความสอดคล้องของอธิกรณ์ทุกกรณี รองลงมา คือ คณะสงฆ์สรุปประเด็นสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อกำหนดว่าเป็นอธิกรณ์แบบใด และคณะสงฆ์กำหนดอธิกรณ์ตามปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กนก แสนประเสริฐ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการจัดการสมัยใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการจัดการเข้ามาสนับสนุนองค์กรเพื่อเสริมพลังการจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (บุคคล) ขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูลการสร้างบุคลากรในองค์กรให้มี ความสามารถในการจัดการมีการตรวจสอบ ประเมินผล

การปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การสร้างความ เป็นธรรม ความเสมอภาคในองค์กร การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานประโยชน์ สร้างความร่วมมือ การกระจายอำนาจที่เหมาะสม จะเป็นแนวทางในการจัดการสมัยใหม่เพื่อนำองค์กรเข้าสู่โลกาภิวัตน์และความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน ของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

2) ด้านแยกเครื่องมือออกจากปัญหา คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกเครื่องมือออกจากปัญหา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกเครื่องมือออกจากปัญหา ในเรื่องที่คณะสงฆ์มีการพิจารณาและใช้อธิกรณสมถะเป็นเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์ตามแต่กรณีที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง รองลงมา คือ คณะสงฆ์มีการกำหนดวิธีการใช้อธิกรณสมถะได้อย่างถูกต้องและเป็นมาตรฐานเดียวกัน รองลงมา คือ คณะสงฆ์มีการนำอธิกรณสมถะมาเป็นเครื่องมือในการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น และอธิกรณสมถะที่คณะสงฆ์เลือกใช้มีความเหมาะสมกับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บัญชา ยุทธ นาคมุจลินท์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การจัดการองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไปเพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และ สิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร

3) ด้านแยกคนออกจากปัญหา คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกคนออกจากปัญหา ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านแยกคนออกจากปัญหา ในเรื่องการสรุปตัวบุคคลผู้กระทำผิดและผู้โจทฟ้อง เพื่อนำไปสู่การระงับอธิกรณ์ต่อไป รองลงมา คือ ที่ประชุมสงฆ์พิจารณาตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอย่างชัดเจนและถูกต้อง รองลงมา คือ คณะสงฆ์มีการค้นหาและรวบรวมบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา และคณะสงฆ์นำรายชื่อบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาเข้าที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤษดิ์ ประธาตุ) (2556) ได้ศึกษากระบวนแก้ปัญหาในทางพระพุทธศาสนาในสารนิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนแก้ปัญหาในทางพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี อธิกรณสมถะ” พบว่า กระบวนการแก้ปัญหานั้น คณะสงฆ์ไทยใช้อำนาจทางกฎหมายในการเข้าไปจัดการ ยังไม่ได้นำวิธีการแก้ปัญหาเชิงพุทธที่

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ในอดีตมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์มากนัก ดังนั้นปัญหาต่างๆ ยังคงมีอยู่จึงควรกลับไปยังข้อมูลเดิม คือพระไตรปิฎกและนำเอากระบวนการแก้ปัญหา (อธิกรณ์) มาใช้แก้ปัญหาตามหลักและวิธีการที่มีบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎกปัญหาต่างๆ จะได้พิจารณาแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสมและเป็นการเคารพพระธรรมวินัย

4) ด้านการมีส่วนร่วม คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านการมีส่วนร่วม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านการมีส่วนร่วม ในเรื่องผู้ปกครอง (เจ้าอาวาส) ตรวจสอบปัญหาในเบื้องต้นและรายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ รองลงมา คือ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่อยู่ในพื้นที่สามารถให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาได้ รองลงมา คือ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในพื้นที่เข้ามาตรวจสอบและดูแลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการประชุมสงฆ์เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขและดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสวก สุบรรณเกตุ (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย” ซึ่งได้กล่าวถึงข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เป็นอุปสรรคในการบริหารคณะสงฆ์ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาในคณะสงฆ์ก็คือ ประเด็นเรื่องการพิจารณาและวินิจฉัยอธิกรณ์และการลงนิคหกรรมซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา โดยกระบวนการวินิจฉัยอธิกรณ์ ทั้งหมดถือว่าเป็นอุปสรรคคือ ในชั้นต้นกฎนิคหกรรมให้อำนาจกับเจ้าหน้าอาวาสในการดำเนินการวินิจฉัย ซึ่งถือว่าเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ที่มีส่วนได้เสียกับอธิกรณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดข้อเคลือบแคลงสงสัยเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการดำเนินการตัดสินคดีความในกรณีที่ผู้กระทำผิดนั้นเป็นสัทธิวิหาริกหรือลูกศิษย์ของตน ดังเช่นกรณีของพระวินัย ละอองสุวรรณ หรือยันตระ อมโรภิกขุ ที่มหาเถรสมาคมประกาศให้สึกไว้ก่อน แต่ผู้พิจารณาชั้นต้นกลับตัดสินว่าไม่ผิด ซึ่งถือว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอน อย่างไรก็ตาม ในผลงานวิจัยฉบับดังกล่าวก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาในสมัยพุทธกาล คืออธิกรณสมถวิธีเอาไว้มากนักและไม่มีการนำรูปแบบดังกล่าวมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างรูปแบบกระบวนการในการแก้ไขปัญหา ทั้ง 2 รูปแบบแต่แม้ถึงอย่างนั้นข้อมูลที่ได้จากผลงานวิจัยฉบับนี้ก็มีประโยชน์ในการนำไปใช้ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของกฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมได้

5) ด้านความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ในเรื่องที่เจ้าอาวาสรายงานปัญหาต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทันทีที่ได้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้น รองลงมา คือ คณะสงฆ์สามารถแก้ไขปัญหาและระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นได้ภายใน 15 วัน รองลงมา คือ เจ้าคณะผู้ปกครองติดตามสอบถามข้อมูลปัญหาจากผู้ถูกโจทก์ฟ้องและผู้โจทก์ฟ้องทันทีที่ได้รับทราบ และคณะสงฆ์สามารถรายงานปัญหาและกำหนดแนวทางในการระงับอธิกรณ์ได้ ภายใน 7 วัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ธวัช หนูคำ (2541) ได้กล่าวไว้ในผลงานวิจัยเรื่อง “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2535 และกฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม ฉบับที่11 (พ.ศ. 2521)” ซึ่งในการดำเนินการคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ พบว่า กฎนิคหกรรมเป็นกฎที่สร้างขึ้นโดยเลียนแบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลซึ่งไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กับพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากการพิจารณาคดีนั้นผู้ทำหน้าที่ในทางตุลาการของสงฆ์ (พระวินัยธร) จะมีความรู้เฉพาะพระธรรมวินัย แต่ไม่เชี่ยวชาญในทางกฎหมายทั้งด้านเทคนิคภาษา การประยุกต์ใช้ทำให้ไม่สามารถที่จะนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้การพิจารณาอธิกรณ์ในแต่ละครั้งมีความล่าช้าซับซ้อน และไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย

6) ด้านการบังคับลงโทษ คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านการบังคับลงโทษ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า คณะสงฆ์อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลักการบริหารอธิกรณ์ ด้านการบังคับลงโทษ ในเรื่องที่คณะสงฆ์ใช้การประนีประนอมให้กันทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เลิกแล้วต่อกัน รองลงมา คือ ปรับความผิด (อาบัติ) ตามข้อยุติจากการสอบสวนข้อเท็จจริง รองลงมา คือ ในกรณีความผิดร้ายแรง ลงมติให้พ้นจากสถานภาพความเป็นภิกษุ (ลาสิกขา) และคณะสงฆ์มีการทำทัณฑ์บนแก่ผู้กระทำผิดและปรับปรุงพฤติกรรม ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาสมนึก กิตติโสภโณ (เศวตรัฐกุล) (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการลงโทษพระพุทธศาสนาเถรวาทในสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาแนวคิดการลงโทษและรูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าแนวคิดการลงโทษมาจากสาเหตุการปฏิบัติผิดของพระภิกษุทั้งจงใจและไม่จงใจ ทรงนำสาเหตุจากการปฏิบัติผิดและประโยชน์ของการปฏิบัติถูกต้องเพื่อบัญญัติพระวินัย ทำให้เกิดแนวคิดแก้ไขฝึกหัดพัฒนาชีวิตความดีงามในหมู่สังคมสงฆ์ ส่วนรูปแบบในการลงโทษ ได้รับตามกฎธรรมชาติและเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ โดยพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตัดสินต่อมาได้มอบหมายให้การกสงฆ์ ดำเนินการแทนผู้กระทำผิดได้รับโทษโดยธรรม ผู้ดำเนินการตัดสินมีความชอบธรรม ผู้ถูกลงโทษได้รับความเป็นธรรม

องค์ความรู้จากการวิจัย

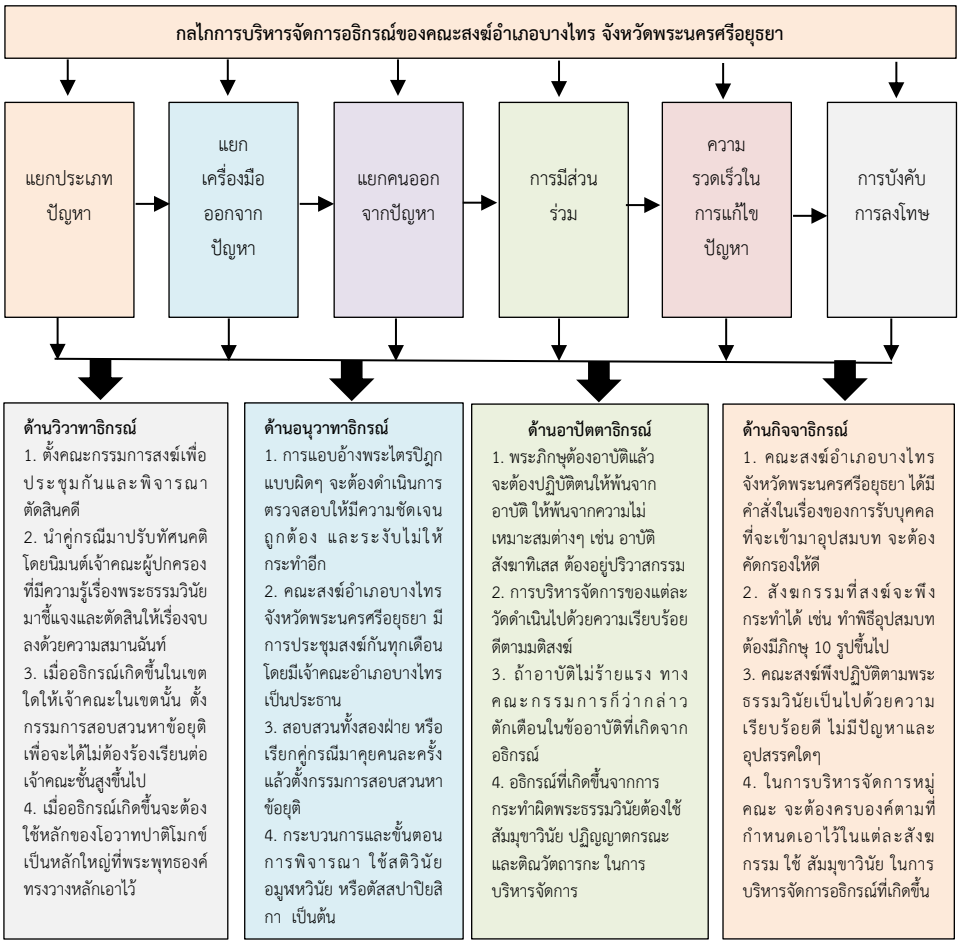

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรกำหนดนโยบายการบริหารจัดการอธิกรณ์เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดตั้งศูนย์ร้องเรียนเกี่ยวกับอธิกรณ์ เพื่อให้คำแนะนำและปรึกษาแก่พระสังฆาธิการ อันจะนำไปสู่การป้องกันและระงับเหตุอธิกรณ์ที่จะเกิดขึ้น

3. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำโครงการอบรมถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับหลักการทางกฎหมายบ้านเมือง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาขั้นตอนและวิธีการระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน นำไปสู่การจัดทำเป็นคู่มือสำหรับเจ้าคณะผู้ปกครองในการระงับอธิกรณ์ที่อาจเกิดขึ้น อันจะเป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์ต่อไป

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการกำหนดบทลงโทษสำหรับพระภิกษุผู้ทำอธิกรณ์ให้เกิดขึ้นตามหลักพระธรรมวินัย และหลักกฎหมายบ้านเมือง

3. ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดขึ้นของอธิกรณ์ต่างๆ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการกำหนดแนวทางป้องกันไม่ให้อธิกรณ์เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

กนก แสนประเสริฐ.(2559,กรกฎาคม-ธันวาคม).“หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”.*วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์.* 4 (2): 341 - 355.

ธวัช หนูคำ. (2541). *ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

บัญชายุทธ นาคมุจลินท์.(2556*).วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การ เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปิยปราชญ์ อาจารสุโภ. (2561). การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 1(2), 1-11.

พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี. (2562). ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวัด จังหวัดสระแก้ว. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(1), 1-9.

พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม. (2562). การจัดการความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(1), 32-38.

พระมหาสมนึก กิตติโสภโณ (เศวตรัฐกุล). (2556). *รูปแบบการลงโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

พระมหาสรรพสิทธิ์ นาคเสโน. (2562). ประสิทธิภาพการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(1), 23-33.

พระมหาโสภณ กิตฺติโสภโณ. (2562). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(1), 22-31.

พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤษดิ์ ประธาตุ). (2556*). การศึกษาวิเคราะห์กระบวนแก้ปัญหาในทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมถะ* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม. (2564). การส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับชุมชนของวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(1), 22-31.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางไทร. (2562). *จำนวนพระภิกษุและสามเณรในอำเภอบางไทร.* สืบค้น 9 ธันวาคม 2562, จาก https://th.city/tpxBNW

เสวก สุบรรณเกตุ. (2540). *บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นอุปสรรคในการบริหารคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505-2535* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ*

THE ROLE OF MONKS IN PROMOTING THE MANAGEMENT OF SAVING GROUPS FOR COMMUNITY WELFARE IN SISAKET PROVINCE

พระธงชัย ขนฺติธโร, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระครูอุทิตสารโสภณ (สำรวม วิสุทฺธสีโล)

Phra Thongchai Khantidharo, PhramahaKrisada Kittisobhano, Phrasutivirabandit (Show Thatsaniyo) Phrakhruuthidsarasophon, (Somruam Visuttasero)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการและนำเสนอบทบาทของพระสงฆ์ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 346 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการส่งเสริมเรื่องการจัดทำบัญชีเอกสาร หลักฐานต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้มีความชัดเจนชัดเจนเป็นปัจจุบันสามารถตรวจสอบได้ โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาช่วยในการบริหารกลุ่ม 2. กระบวนการในการส่งเสริมกลุ่ม ได้แก่ มีการแสวงแนวร่วมในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ของกลุ่มเพื่อถือเป็นข้อปฏิบัติ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ดำเนินกิจกรรมหรือการส่งเสริมการเรียนรู้ประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเข้าในบทบาทให้การเรียนรู้และบทบาทส่งเสริมคุณธรรม 3. บทบาทของพระสงฆ์ ประกอบด้วย บทบาทด้านการตัดสินใจ การวางแผน การจัดองค์การ การสื่อสาร การใช้อิทธิพลจูงใจ การประสานงาน และการประเมินผล

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์; การบริหารจัดการ; กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน

*Received July 25, 2021; Revised August 4, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Objectives of this research article were to analyze the general condition, process, and to present the development of the monks' roles. Methodology was the mixed methods; the qualitative research method collected data from 20 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 346 samples and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation.

The research findings were as follow; 1. The savings groups was promoted on accounting management, documents and evidence of the savings group to be clear, current and verifiable using new technology to help the management of the savings group. 2. The process of promoting the group was to seek coalition in the establishment of a saving group. There was a regulation, group rules to be regarded as a practice. There was an election of the Board of Directors of Truth Savings Group, conducting activities or promoting learning and also apply the principle of morality to the role of learning and the role of moral promotion. 3. The roles of the monks consisted of roles in decision-making, planning, organizing, communicating, using influence to persuade, coordination, and evaluation.

Keywords: Role of Monks; Management; Saving Groups for Community Welfare

บทนำ

จากสถานการณ์ปัญหาการพัฒนาชุมชนชนบทมีมาตั้งแต่ในอดีตคือ ผลของการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่มีบางส่วนของแนวทางการพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตรผิดทิศผิดทางและสร้างผลกระทบแก่สังคมไทย ทำลายความเป็นชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองให้ล่มสลาย อันเป็นมาจากแนวทางการพัฒนาอย่างขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเมืองกับการพัฒนาชนบท ทำให้ความเป็นชุมชนมีความอ่อนแอ เนื่องจากผู้คนได้ละทิ้งที่ทำกินทางการเกษตร เข้ามาแสวงหารายได้ที่ดีขึ้นด้วยการเป็นแรงงานไร้ฝีมือในภาคอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ ทำให้ชุมชนขาดพลังคนที่จะพัฒนา เป็นเหตุให้ชุมชนมีความอ่อนแอและอาจล่มสลายในที่สุดและความอ่อนแอของ

ชุมชนนี้เอง ทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ควรจะเป็นและยังส่งผลกระทบที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยในชุมชนตกต่ำกว่าที่พึงจะเป็น ปัจจุบันนี้ความเป็นชุมชนในประเทศไทยกำลังตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ สาเหตุของชุมชนที่อ่อนแอคือ (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540)

1. ชุมชนสูญเสียความเป็นปึกแผ่น กล่าวคือ สมาชิกของชุมชนต่างคนต่างอยู่มุ่งความอยู่รอดของตัวเองเป็นสำคัญ รวมทั้งมีการอพยพย้ายถิ่นเข้าเมืองเพื่อหางานทำ

2. ชุมชนต้องพึ่งพิงภายนอกสูง จนถูกปัจจัยภายนอกควบคุมการเปลี่ยนแปลงตลอดจนรูปแบบต่าง ๆ ทางสังคม เช่น การศึกษา การบริโภค ค่านิยม การรักษาพยาบาล ซึ่งชุมชนมีอำนาจในการต่อรองน้อย รวมทั้งมีข้องจำกัดในการเลือกและตัดสินใจ

3. ชุมชนไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ เช่น สภาพความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม ปัญหาทางอาชีพ หนี้สิน ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก อาชญากรรม ตลอดจนคนชราและเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

4. ชุมชนถูกทำลายในด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น จนทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

จากความอ่อนแอของชุมชนในหลากหลายด้านได้ส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม ด้านการบริหารจัดการและการจัดการทางการเมือง กล่าวคือ สถาบันครอบครัวแหละชุมชนอ่อนแอลงโดยลำดับ อันเนื่องมาจากการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมือง ในชนบทจึงเหลือแต่เด็กแหละคนชรา ในเมืองเต็มไปด้วยอบายมุข สถานเริงรมย์ ธุรกิจทางเพศ สื่อลามก นอกจากนั้นวัฒนธรรมที่ดีงานของท้องถิ่นเสื่อมลง คนขาดคุณธรรมจริยธรรม มีความเห็นแก่ตัว ขาดความรับผิดชอบ ขาดความเอื้ออารีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแนวโน้มของการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาแทนการใช้สันติวิธีในด้านการบริหารจัดการและการเมือง ประเทศไทยยังเผชิญกับปัญหาของการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการยอมรับและการส่งเสริม การพัฒนาภาครัฐยังมีลักษณะแยกส่วนขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่อยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคร้ายแรงต่อการพัฒนาทุกด้านโดยส่วนรวม เพราะชุมชนขาดกลไกและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพที่จะควบคุมดูแลแก้ปัญหาตนเองได้ (อุทิศ จิตเงิน, 2544)

ปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลในการพัฒนาชุมชนในชนบท คือวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่ พระสงฆ์หลายรูปได้พยายามรื้อฟื้นและแสวงหาบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านในยุคที่ภาวะ ทางสังคม และเศรษฐกิจอยู่ในขั้นวิกฤตนี้ขึ้นมาใหม่ โดยพยายามมองปัญหาสังคมปัจจุบัน ซึ่งมี ความสลับซับซ้อนให้ชัดเจน และตรงจุดพยายามค้นหาแก่นของพุทธธรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับกาลสมัย แล้วนำมาเป็นหลักในการแก้ปัญหา และพัฒนา

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านและชุมชนให้ดีขึ้น ดังเช่น หมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทของไทยยุคพัฒนา ที่ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพที่อดอยาก ยากจนหนี้สินมากล้น ปลูกข้าวแต่ไม่มีข้าวกิน ปลูกพืชก็ขายไม่ได้ราคาเลี้ยงสัตว์ก็ถูกโรคระบาด ชีวิตตกต่ำหลงใหลในอบายมุขไม่ใส่ใจในเรื่องสุขภาพอนามัยทั้งของตนเองและของบุตรหลาน เด็กๆ ขาดการดูแลเอาใจใส่ผอมเหลือง เพราะขาดสารอาหาร เหล่านี้เป็นปัญหาของชาวบ้านที่พระสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

สถาบันหรือกลุ่มที่รวมตัวกันในการออมจัดตั้งขึ้นภายในชุมชนโดยมีตัวอย่างของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษเป็นผู้ริเริ่มและจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไปเติบโตอย่างช้าๆ โดยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานให้กลุ่มมีการออมทรัพย์และ ขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ ทั้งจังหวัด เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่พยายามทำหน้าที่ของพระสงฆ์ครบถ้วนและถูกต้อง คือ ประพฤติตามหลักธรรมและวินัย ถือว่าเป็นปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ ได้ทำกิจกรรมที่ค่อนข้างหลากหลายและใช้แนวทางประชาคมมาจัดการปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิก ไม่ใช่หลักกฎหมายและนิติศาสตร์อย่างเดียวเมื่อ เมื่อเกิดปัญหากลุ่มจะนำเอาธรรม เอาศีล มาอธิบายชี้ให้เห็น ยกกรณี บาป-บุญ-คุณ-โทษมาเป็นข้อบังคับซึ่งถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้กลุ่มมีความสำเร็จในการดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อแสวงหาคำตอบว่า แนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นอย่างไร บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างไร และผู้วิจัยเชื่อว่าจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์หลายประการ อาทิ เช่นทำทราบแนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนมากขึ้นพระสงฆ์สามารถมีบทบาทในการส่งเสริมการบริหารกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ได้อีกบทบาทหนึ่งนอกจากการสั่งสอนศีลธรรมเท่านั้น ในการนำแนวคิดนี้ไปใช้ในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม กลุ่ม องค์กร เครือข่ายชุมชนต่างๆ นำไปเป็นแบบอย่างเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน สังคม เศรษฐกิจ ของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

2. เพื่อศึกษากระบวนการที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

3. เพื่อนำเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 2,556 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ประชาชนที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จำนวน 346 คน สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัย โดยทำการสุ่มโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 18 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการในสังกัดวัดที่จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 4 รูป/คน กลุ่มที่ 3 ผู้บริหาร/บุคลากรที่มีพันธกิจเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 7 รูป/คน และกลุ่มที่ 4 ข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกจาก นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form)

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)

3.3 แบบสอบถาม (Questionnaire)

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ (Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.864

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 การนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 346 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 346 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ

การวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1.1 ด้านจุดแข็ง (Strengths) ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามี 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง มีการจัดสวัสดิการการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามสิทธิประโยชน์ที่มีในระเบียบของกลุ่ม มีการนำหลักธรรมะทางพระพุทธศาสนามาควบคู่กับการดูแลสมาชิกของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์สอดคล้องกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน การจัดทำบัญชี เอกสาร หลักฐานต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ให้มีความชัดเจนชัดเจนเป็นปัจจุบันสามารถตรวจสอบได้ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการประสานงานไปยังหน่วยงานหรือกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายเพิ่ม

1.2 ด้านจุดอ่อน (Weakness) ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ยังขาดบุคคลากรที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี เอกสาร หลักฐานต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จึงทำให้ยากต่อการสืบค้นหาข้อมูลที่จำเป็น คณะกรรมการบางส่วนขาดแรงจูงใจในการทำงาน เนื่องจากลักษณะงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นงานจิตอาสา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ยังขาดการดำเนินกิจกรรมร่วมกันกับเครือข่ายสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอื่น งบประมาณในดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีไม่เพียงพอ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ด้อยประสิทธิภาพ

1.3 ด้านโอกาส (Opportunity) ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ มีเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพราะการเก็บข้อมูลในยุคสมัยใหม่สามารถเก็บไว้ในกูเกิ้ลไดรฟ์ (google drive) ทำให้ข้อมูลไม่มีการสูญหาย เป็นศูนย์การเรียนรู้ดูงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการชุมชนอื่นๆ ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่เป็นเครือข่าย ทางกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีสร้างเครือข่ายและบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาความเข้มแข็งของกองทุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้มีสวัสดิการที่ยั่งยืน

1.4 ด้านอุปสรรค (Threat) ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องไปทำงานต่างถิ่นคณะกรรมการ และสมาชิกและยังขาดความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของตนว่าทำอะไร คณะกรรมการ และสมาชิกและยังขาดการมีส่วนร่วมกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในการทำกิจกรรมร่วมกันและมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาในเรื่องการสร้างความเชื่อมั่นหรือกังวลในประเด็นเรื่องความน่าเชื่อถือปัญหาเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นอย่างมาก

2. กระบวนการในการส่งเสริมการจัดตั้งจัดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1) ด้านแนะนำการเตรียมการ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ได้มีการแสวงแนวร่วมในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จะต้องมีการเตรียมเอกสารต่างๆ ให้พร้อม พระสงฆ์เริ่มต้นสร้างความเข้าใจและความสมัครใจร่วมกัน เห็นประโยชน์ที่จะได้รับเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ พระสงฆ์ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พระสงฆ์มีแนวคิดว่าในการยึดหลักการพัฒนาและ หลักศาสนา

2) ด้านก่อตั้งกลุ่ม พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อนำหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 การมีเงินกองทุนของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทำให้เราไม่ต้องไปกู้ยืมเงินจากนายทุนที่ต้องเสียดอกเบี้ยราคาแพง กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ของกลุ่มเพื่อถือเป็นข้อปฏิบัติ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้นพระสงฆ์ใช้หลักธรรม

3) ด้านดำเนินกิจกรรม พบว่ามี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การจัดกิจกรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ดำเนินงานอยู่ 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมออมทรัพย์ 2) กิจกรรมการให้กู้ยืม กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนโดยการสนับสนุนเงินกู้ให้กับสมาชิกที่เป็นชาวบ้านนำไปเป็นเงินทุนในการลงทุนในการประกอบอาชีพในพื้นที่ การดำเนินกิจกรรมหรือการส่งเสริมการเรียนรู้จักคุณธรรม การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่เด่นชัด คือ การประสาน 3 สถาบัน คือ ศาสนา ชุมชน และครอบครัวเข้าด้วยกัน

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการในการส่งเสริมการจัดตั้งจัดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.03, S.D.=0.81) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

1) บทบาทการตัดสินใจ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันตัดสินใจกำหนดวิธีการทำงานและคิดค้นกิจกรรมต่างๆ เพื่อก่อตั้งกองทุน ผู้บริหารมีความเข้าใจในความสำคัญของการตัดสินใจ และมีหลักการในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมต่างๆ ในกองทุนที่ได้จัดขึ้น กองทุนสัจจะออมทรัพย์มีโครงสร้างของกองทุน และระบุตำแหน่งไว้ชัดเจน พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมตรวจสอบการจ่ายสวัสดิการและเงินปันผล

2) บทบาทการวางแผน พบว่ามี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงาน/กิจกรรมด้านต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการวางโยบายและแผนพัฒนาการบริหารของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยสนับสนุนในการวางแผนของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในด้านต่างๆ พระสงฆ์ คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกองทุนสัจจะออมทรัพย์แล้วร่วมกำหนดทิศทางและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา

3) บทบาทการจัดองค์การ พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ จัดองค์การของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้น มีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาทำงานโดยความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่มช่วยกันคัดเลือก ส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพบุคคลากรให้มีทักษะการบริหารงานและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกัน พระสงฆ์และคณะกรรมการ มีการให้ขวัญกำลังใจ มิตรภาพ และการเสริมแรงจูงใจที่ดีให้แก่สมาชิก องค์การ มีการจัดโครงสร้างของกองทุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และระบุตำแหน่งหน้าที่ไว้ชัดเจน พระสงฆ์และคณะกรรมการมีเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงานหรือการสร้างทัศนคติให้เป็นบวกในการทำงาน

4) บทบาทการสื่อสาร พบว่ามี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และคณะกรรมการ มีทักษะการคิดเชิงระบบในการทำงาน พระสงฆ์และคณะกรรมการมีการยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อื่น พระสงฆ์และคณะกรรมการมีทักษะในการแก้ไขปัญหาทีมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และคณะกรรมการมีทักษะการใช้อารมณ์ (EQ) ที่ดี

5) บทบาทการใช้อิทธิพลจูงใจ พบว่ามี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ต้องมีความยุติธรรม ฝ่ายบริหารของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีระบบการทำงานที่ชัดเจน ทุกคนรู้หน้าที่ ปฏิบัติภารกิจให้ดีที่สุด พระสงฆ์และ

คณะกรรมการมีการจัดสวัสดิการ ให้กับเจ้าหน้าที่บุคลากร และสมาชิกที่มีการทำงานหรือการออมดีเด่น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการส่งเสริมให้บุคลากรสารถทำงานแทนกันได้ทุกตำแหน่ง

6) บทบาทการประสานงาน พบว่ามี 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และคณะกรรมการมีการประสานงานเพื่อสร้างความเข้าใจในสมาชิกกองทุนเพื่อให้งานที่รับผิดชอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และคณะกรรมการให้การสนับสนุนการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม พระสงฆ์และคณะกรรมการมีการประสานงานไปยังกลุ่มเครือข่ายของกองทุนสัจจะออมทรัพย์

7) บทบาทการประเมินผล พบว่ามี 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และคณะกรรมการ มีการจัดทำแผนการดำเนินงานแผนบริหารความเสี่ยง ทางกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการประเมินผลของกลุ่มมีการประเมินประจำเดือน ร่วมสรุปผลการบริหารจัดการกองทุนสัจจะออมทรัพย์ พร้อมทั้งนำผลสรุปมาปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพในทุกด้าน พระสงฆ์และคณะกรรมการ มีการพิจารณาเงินกู้ของสมาชิกเป็นไปตามระเบียบ มีการตรวจสอบและมีหลักฐานให้ตรวจสอบชัดเจน พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\overline{X}$ =4.37, S.D.=0.67) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

อภิปรายผลการวิจัย

1สภาพทั่วไปในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง มีการกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาของตนเองและส่วนรวมที่กำลังประสบอยู่ เช่น ความยากจนและปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชนและให้เห็นสาเหตุปัญหาที่เชื่อมโยงของปัญหาที่เกิดตามมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริยา รักการศิลป์ (2553) พระฐาณี ฐิตวิริโย (จองเจน) (2552) ชินรัตน์ ขุณณรงค์ (2555) พบว่าการดำเนินกิจกรรมต่อยอดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ บ้านหนองน้ำจืด ก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สร้างและสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เนื่องจากทำให้เกิดทุนต่างๆ โดยเฉพาะช่วยเพิ่มทุนเงินตราอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำมาใช้ใน กิจกรรมปล่อยกู้ให้กับสมาชิกได้อย่างพอเพียง รวมถึงสามารถนำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้อย่าง ทั่วถึง ตอบสนองต่อความต้องการ ทั้งยังพัฒนาคุณลักษณะกระบวนการเรียนรู้และ

ทักษะการจัดการ ของกรรมการและสมาชิกกลุ่มจนสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มเองได้

2. กระบวนการในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

กระบวนการในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ ด้านแนะนำการเตรียมการ พระสงฆ์ได้มีการแสวงแนวร่วมในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ด้านก่อตั้งกลุ่ม กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการสอนให้เห็นถึงพลังของเงินออมเป็นหลักทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเพียรทำให้คนในชุมชนมีความขยันไม่ดูถูกเงินเพียงเล็กน้อยเพราะเมื่อนำเงินเพียงเล็กน้อยจากการทำงานจากความขยันหมั่นเพียรก็สามารถเป็นเงินก้อนใหญ่ที่ช่วยทุกคนในชุมชนได้ ด้านดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้นเป็นการดำเนินงานทางการเงิน ส่งเสริมให้สมาชิกนำเงินมาออมทรัพย์ในรูปของเงิน ค่าหุ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณรา ชื่นวัฒนา และคณะ (2552) ลักขณา เติมศิริกุลชัย (2544) พบว่า ทุนทางสังคมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นปรากฏการณ์ชีวิตของผู้คนที่อยู่ร่วมกันมาเนิ่นนานของสถาบันครอบครัว ชุมชนและศาสนา โดยมีวัดไผ่ล้อมที่มีการสืบสารปฏิปทาอันงดงาม จึงเป็นแหล่งกำเนิดทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนมนุษย์ของจังหวัดตราด และช่วยหนุนเสริมการทำงานของพระสุบิน ปณีโต ผู้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ซึ่งจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ จนทำให้เกิดการสถาปนาพื้นที่ทางเลือกที่มีลักษณะจำเพาะใน 4 รูปแบบ คือ 1) เครือข่ายทางสังคม 2) สืบ/ภาษา/สัญลักษณ์ และการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ 3) กฎ กติกา และอำนาจ 4) พื้นที่ของการสถาปนาตนเองเป็นคู่ตรงข้ามกับเศรษฐกิจกระแสหลัก

3. บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า บทบาทการตัดสินใจ ผู้บริหารมีความเข้าใจในความสำคัญของการตัดสินใจ และมีหลักการในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง บทบาทการวางแผน ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงาน/กิจกรรมด้านต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ บทบาทการจัดองค์การ มีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาทำงานโดยความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่มช่วยกันคัดเลือก บทบาทการสื่อสาร มีทักษะการคิดเชิงระบบในการทำงานและมีการยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อื่น บทบาทการใช้อิทธิพลจูง มีการจัดสวัสดิการ ให้กับเจ้าหน้าที่บุคลากร และสมาชิกที่มีการทำงานหรือการออมดีเด่น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ บทบาทการประสานงาน มีการประสานงานไปยังกลุ่มเครือข่ายของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ บทบาทการประเมินผล ทาง

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีการประเมินผลของกลุ่มมีการประเมินประจำเดือน พร้อมทั้งนำผลสรุปมาปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ธนาชัย สุขวณิช (2555) พระมหาประพันธ์ สิริปญฺโญ (ไทยใหญ่) (2557) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในชุมชนนั้นๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นความสำเร็จที่เกิดจากหลักการส่งเสริมกลุ่มของพระสงฆ์ โดยผ่านกิจกรรมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่ผสมผสานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและหลักการพัฒนา เข้าด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยง คุณธรรม ความสามารถ ทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นกิจกรรมของประชาชนที่จัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือกันและกัน ด้วยการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสมทบทุนร่วมกันโดยอาศัยหลักการของสหกรณ์เป็นสำคัญ แก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินของ ครอบครัว การดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้อง โดยอาศัยหลักการดำเนินงานจากการยึดมั่นในคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และให้เกียรติกัน โดยสมาชิกจะได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน สมาชิกกลุ่มจะมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเป็นการ ปลูกฝังการมีส่วนร่วมในชุมชน เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่นเกิดความร่วมมือร่วมใจกันในชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้กิจกรรมในการรวมกลุ่มของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ประสบความสำเร็จและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปีทำให้เกิดผลต่อชุมชน คือการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปได้ว่า เมื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปด้วย SWOT Analysis แล้วนำมาบูรณาการเข้ากับกระบวนการในการส่งเสริมการจัดตั้งจัดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน ได้ผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ บทบาทการตัดสินใจ ร่วมกันตัดสินใจกำหนดวิธีการทำงานและคิดค้นกิจกรรมต่างๆ เพื่อก่อตั้งกองทุน บทบาทการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงาน/กิจกรรมด้านต่างๆ ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ บทบาทการจัดองค์การ มีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาทำงานโดยความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่ม บทบาทการสื่อสาร มีการยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อื่น บทบาทการใช้อิทธิพลจูงใจ มีการจัดสวัสดิการ ให้กับเจ้าหน้าที่บุคลากร และสมาชิกที่เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ บทบาทการประสานงาน มีการประสานงานไปยังกลุ่มเครือข่ายของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ บทบาทการประเมินผล มีการประเมินผลของกลุ่มมีการประเมินประจำเดือน พร้อมทั้งนำผลสรุปมาปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการบริหารกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และควรทำการศึกษาข้อมูล พื้นฐานของปัญหาในชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อนำมาเข้าสู่ที่ประชุมปรึกษาหารือ และกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสัจจะออมทรัพย์และยังมีนโยบายป้องกันผลกระทบจากการบริหารจัดการกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ จากการเข้ามาของกองทุนอื่นๆ เช่น กองทุนเงินล้านเพื่อให้ เกิดความยั่งยืนเน้นที่กระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริมหรือกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ควรมีแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสัจจะออมทรัพย์ นำปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์ ด้านการวางแผนต่อการบริหารจัดการกองทุนสัจจะออมทรัพย์เพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

แนวการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนในชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ในการปฏิบัติงานการบริหารจัดการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ควรมีการปรับปรุงเรื่องของการวางแผนให้สอดรับกับเศรษฐกิจ นโยบายภาครัฐเพื่อให้คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันมีส่วนร่วม ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และวางแผนงานของกองทุน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงานกิจกรรมด้านต่างๆ มากขึ้นพร้อมทั้งวางแผนของกองทุนและร่วมกันให้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยสนับสนุนในการวางแผนงานด้านต่างๆ มากขึ้นและยังมีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นการดึงเอาแก่นของคติธรรมและคติความเชื่อในชุมชนนั้น มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ

2. ควรศึกษากระบวนการในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ

3. ควรวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน”

เอกสารอ้างอิง

ชินรัตน์ ขุณณรงค์. (2555). *กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธนาชัย สุขวณิช. (2555). *การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระฐาณี ฐิตวิริโย (จองเจน). (2552). *การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไข ปัญหาความยากจน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์). เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

พระมหาประพันธ์ สิริปญโญ (ไทยใหญ่). (2557). *บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดเชียงราย* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักขณา เติมศิริกุลชัย. (2544). *ทุนทางสังคมกับการเคลื่อนไหวสุขภาพ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดตราด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

วรรณรา ชื่นวัฒนาและคณะ. (2552). *รูปแบบการออมและแนวทางส่งเสริมการออมสำหรับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 4 จังหวัด ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมาและชัยภูมิ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุริยา รักการศิลป์. (2553). *บทบาทพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค (เศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ภาพการศึกษากับชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: สานักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุทิศ จิตเงิน. (2544). *พุทธปรัชญาเพื่อพลังชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโด จีน.

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี*

THE DEVELOPMENT MODEL OF MONK'S PARTICIPATION IN LOCAL CULTURE CONSERVATION IN RATCHABURI PROVINCE

พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ
Phrakhrusamuh Viroj Gunavīro, PhraPalad Raphin Phutthisaro, PhramahaKrisada Kittisobhano
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการ และนำเสนอรูปแบบการพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) เท่ากับ 1.00 และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูปหรือคน ใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ภายในวัดจำนวนมาก 2. พระสงฆ์ได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและแผนงาน เป็นผู้นำในการดำเนินงานโดยเน้นความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและไม่ขัดต่อกฎหมายของรัฐ ประเมินความคุ้มค่าโดยเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้กับงบประมาณหรือทรัพยากรที่สูญเสียไป มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตามลำดับความจำเป็นก่อนหลังและความจำเป็นเร่งด่วน 3. รูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้จุดแข็งไปผลักดันโอกาส ใช้โอกาสลดจุดอ่อน ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค และแก้ไขจุดอ่อนพร้อมกับหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่าง ๆ ในกระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมทั้ง 4 ด้าน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์; การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น; จังหวัดราชบุรี

---

*Received July 20, 2021; Revised August 4, 2021; Accepted August 4, 2021

Abstract

Objectives of this research were to study the general conditions, process and present the development model. This research used a qualitative research methodology for collecting field data by in-depth interviews with 25 key informants by using a structured interview form with a content validity index (S-CVI) of 1.00 as a tool for data collection and Focus group discussion with 8 experts by analyzing the data with contextual content analysis techniques.

The findings of this research were as following; 1. Monks had a lot of local cultural heritage with historical value within their temples. 2. The monks gave opportunities to stakeholders in the area to participate in formulating policies and plans. Monks were the leaders in the operation, emphasizing the correctness in accordance with the principles of Vinaya and the rule the laws. Assessment of the operation according to the program by focusing on the cost-effectiveness assessment by comparing the results obtained with the budget or wasted resources, participated in solving various problems in order of necessity and urgency. 3. The development model of monk's participation in local art and culture conservation in Ratchaburi Province was found that it was a form of participation in the implementation process to solve problems and develop the conservation of local art and culture by using strengths to drive opportunities, using opportunities to reduce weaknesses, using strengths to cope with obstacles and fix weaknesses while avoiding obstacles in the process of local arts and culture conservation in Ratchaburi Province by integrating Ditthadhammikattha-samvattanika-dhamma principle to cover all 4 aspects.

Keywords: Monk's Participation; Local Culture Conservation; Ratchaburi Province

บทนำ

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการรักษาวิถีชีวิตของของชนชาติไทย ที่มีความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ถ้าปราศจากมนุษย์และสังคม วัฒนธรรมก็จะถึงจุดอวสาน ซึ่งเรียกกันว่า วัฒนธรรมที่ตายแล้ว และจากการที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนานี้เองที่ทำให้คนไทยมีใจกว้าง ไม่มีนิสัยกีดกัน หรือเบียดเบียนชนชาติอื่นหรือศาสนาอื่น มีไมตรีต่อทุกคนตลอดจนทำให้คนไทยยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้ง่าย ในด้านสังคมและวัฒนธรรม การปกครอง เพราะเหตุที่ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการปกครองอยู่มากทั้งที่เกี่ยวกับผู้ปกครอง ผู้อยู่ในปกครองและวิธีการปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการอนุรักษ์อยู่ที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มประชาชาติหรือแต่ละกลุ่มสังคม วัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเป็นความเจริญก็อยู่ที่คนในสังคมมีปัญญาความสามารถค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ยังซ่อนเร้นอยู่และประดิษฐ์เสริมสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพและบุคลิกของสังคมตนเอาไว้ การเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าเท่านั้นที่จะทำให้วัฒนธรรมมีเสถียรภาพ ดังที่ในเชิงวิชาการเรียกว่า วัฒนธรรมมีพลวัต

หากกระทำได้ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ การอนุรักษ์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเราหลากหลายประการด้วยกัน คือ ได้เป็นการเก็บรักษาคุณค่ามรดกวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง ได้เป็นการศึกษาค้นคว้ามรดกทางวัฒนธรรมและเผยแพร่เพื่อยกระดับสังคมและทำให้สังคมสามารถพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและเป็นตัวของตัวเองบนรากฐานมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของตนเอง (สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, 2542) ประการสำคัญ คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้ได้มีส่วนในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน (สถาบันพระปกเกล้า, 2550)

วัดและพระสงฆ์ถือเป็นสถาบันทางรูปธรรมของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ หน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาให้แพร่หลายและสืบต่อคำสอนของศาสนาให้คงอยู่ในสังคม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาวัดในฐานะองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งในลังคมว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยและเป็นศูนย์รวมในด้านจัดกิจกรรมต่าง ๆ วัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักที่สำคัญของประเทศชาติ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริม ชัย ชยมงฺคโล), 2552) พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำในการรักษาพุทธศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทยด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ยังคงมีอยู่หลายประการ เช่น การถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมมีเฉพาะกลุ่มชนที่มีความใกล้ชิดกันในท้องถิ่นโดยอาศัยความสัมพันธ์ทาง

เครือญาติ เท่านั้น และสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นขาดการส่งเสริมจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นเพื่อการพัฒนามีการจัดระบบการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดทำหนังสือส่งเสริม เป็นต้น (เปรมรัศมี ธรรมรัตน์ และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, 2553)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวนี้ ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีภูมิลำเนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี” เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี

2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 รูปหรือคน ประกอบด้วย พระสงฆ์ที่มีผลงานโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 รูป ผู้นำ/ปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนที่มีผลงานโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 คน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 คน นักวิชาการศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 5 คน และ นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 5 คน

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 8 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านจุดแข็ง (Strengths) ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี มี 6 ประเด็น ได้แก่ พระสงฆ์มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ภายในวัด พระสงฆ์มีวิถีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นทุนเดิม พระสงฆ์เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่มีพื้นฐานจากความเชื่อทางศาสนา พระสงฆ์มีงานประเพณีทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์มีวัดเป็นแหล่งสงวนรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ และพระสงฆ์มีฐานต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ด้านจุดอ่อน (Weakness) ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี มี 5 ประเด็น ได้แก่ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งขาดความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์ส่วนหนึ่งขาดความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับศาสตร์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมตามมาตรฐานสากล พระสงฆ์ส่วนหนึ่งไม่ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดส่วนหนึ่งไม่มีทุนทรัพย์สำหรับดำเนินงานอนุรักษศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และพระสงฆ์ยังไม่ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายหรือต่างคนต่างทำ ด้านโอกาส (Opportunity) ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี มี 5 ประเด็น ได้แก่ ความสนับสนุนของพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ หน่วยราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ให้การสนับสนุนตามพันธกิจของหน่วยงาน ช่องทางในการศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในระบบและนอกระบบ มาตรการทางกฎหมายที่คุ้มครองมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่เอื้อต่อการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สาธารณชน กระแสการอนุรักษ์ที่ได้รับอิทธิพลจากใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และภาครัฐมีงบประมาณบางส่วนที่จัดสรรสำหรับการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสรรค (Threat) ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี มี 5 ประเด็น ได้แก่ งบประมาณที่ได้รับการอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่เพียงพอต่อความจำเป็นในการใช้จ่ายจริง สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำที่บั่นทอนกำลังสนับสนุนของพุทธศาสนิกชน ทัศนคติของคนในสังคมที่ไม่ถูกต้องต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การดำเนินการของหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีขั้นตอนจำนวนมากตามระเบียบของทางราชการ และความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องของชุมชนที่มีต่อหน่วยงานรัฐที่เข้าไปจัดทำบันทึกรายละเอียดของโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า

2.1 ด้านการวางแผน (Plan) ในกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี มี 6 ประเด็น ได้แก่ มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและแผนงาน มีลักษณะเป็นแผนงานระยะสั้นที่ครอบคลุมทรัพยากรทางการจัดการทุกด้าน มีการดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการโดยมีฝ่ายสงฆ์เป็นประธาน มีการจัดทำแผนงานโดยให้ความสำคัญกับฉันทามติของที่ประชุม มีลักษณะเป็นแผนงานเฉพาะที่พยายามเชื่อมโยงกันในเชิงพื้นที่ และมีการจัดทำแผนงานโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 ด้านการดำเนินงาน (Do) ในกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี มี 6 ประเด็น ได้แก่ ดำเนินงานโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายของรัฐ ดำเนินงานตามวิธีการและลำดับขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ในแผนงาน ดำเนินงานบนพื้นฐานของความสามัคคีและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทุกกรณี ดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและเครือข่าย และดำเนินงานโดยครอบคลุมกิจกรรมที่มุ่งผลลัพธ์ทั้งเชิงประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.3 ด้านการประเมินผล (Check) ในกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี มี 6 ประเด็น ได้แก่ มีการประเมินความคุ้มค่าโดยเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้กับงบประมาณหรือทรัพยากรที่สูญเสีย มีการประเมินผลตามตัวชี้วัดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการประเมินความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในช่องทางสาธารณะ มีการประเมินความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงาน มีการประเมินผลที่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย และมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของงานตามกระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน

2.4 ด้านการปรับปรุง (Act) ในกระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี มี 6 ประเด็น ได้แก่ มีการแก้ไขปัญหาตามลำดับความจำเป็นก่อนหลังและความจำเป็นเร่งด่วน มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางในการปรับปรุง มีการนำผลการประเมินมาใช้ในเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการปรับปรุง มีการปรับปรุงเพื่อแก้ไขความผิดพลาดจากวงรอบการดำเนินงานที่ผ่านมา มีการปรับปรุงวิธีดำเนินงานตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการปรับปรุงเพื่อยกระดับความสำเร็จหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้จุดแข็งไปผลักดันโอกาส ใช้โอกาสลดจุดอ่อน ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค และแก้ไขจุดอ่อนพร้อมกับหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่าง ๆ ในกระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (P) ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและแผนงาน การดำเนินงาน (D) ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินงานโดยเน้นความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐ การตรวจสอบ (C) ที่มีพระสงฆ์ร่วมตรวจสอบประเมินผลดำเนินการตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนงาน การปรับปรุง (A) ที่มีพระสงฆ์มีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตามลำดับความจำเป็นก่อนหลังหรือความจำเป็นเร่งด่วน โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตามอุฏฐานสัมปทา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ด้านการพัฒนาตามอารักขสัมปทา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ด้านการพัฒนาตามกัลยาณมิตตตา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยมิตรที่ดี) และด้านพัฒนาตามสมชีวิตา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยความพอดี) ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาตามอุฏฐานสัมปทา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ จัดอบรมหรือจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อเพิ่มพูนทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่พระสงฆ์ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ ค้นคว้าหาความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และจิตสำนึกอนุรักษ์แก่ตนเองและหมู่คณะ แสวงหาทุนทรัพย์และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และศึกษาค้นคว้าข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองจากทุกช่องทาง

2. ด้านการพัฒนาตามอารักขสัมปทา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยการรักษา) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ กำหนดมาตรการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่อยู่หรือตั้งอยู่ภายในวัดด้วยความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและไม่ขัดต่อกฎหมายของรัฐ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ รักษาและสืบทอดงานประเพณีทางพระพุทธศาสนา รักษาและสืบทอดภูมิปัญญาชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสงวนรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าของชุมชนที่อยู่หรือตั้งอยู่ภายนอกวัด

3. ด้านการพัฒนาตามกัลยาณมิตตตา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยมิตรที่ดี) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ จัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นทางการโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกภาคีภาคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ สรรหาแนวร่วมผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร สร้างศูนย์ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดงานมหกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์ระหว่างชุมชน และจัดตั้งกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำชุมชน

4. ด้านพัฒนาตามสมชีวิตา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความพอดี) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายดำเนินการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้ทุนทรัพย์และทรัพยากรทุกประเภทอย่างคุ้มค่าที่สุด นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ ควบคุมการดำเนินงานให้อยู่ภายในกรอบพระธรรมวินัยและกรอบของกฎหมาย ส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยไม่ทำร้ายวัฒนธรรมเก่า สร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ด้วยใจเป็นกลาง และส่งเสริมการดำเนินงานโดยเน้นความสมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ทั้งนี้ รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตามอุฏฐานสัมปทา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ด้านการพัฒนาตามอารักขสัมปทา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ด้านการพัฒนาตามกัลยาณมิตตตา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยมิตรที่ดี) และด้านพัฒนาตามสมชีวิตา (พัฒนาความถึงพร้อมด้วยความพอดี) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบของการ “ขยันหมั่นศึกษา-รักษามาตรฐาน-ทำงานเป็นเครือข่าย-อนุรักษ์ไว้บนพื้นฐานพอเพียง”

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรีพบว่า มีจุดแข็ง ได้แก่ พระสงฆ์มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ภายในวัด พระสงฆ์มีวิถีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นทุนเดิม พระสงฆ์เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่มีพื้นฐานจากความเชื่อทางศาสนา พระสงฆ์มีงานประเพณีทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และพระสงฆ์มีวัดเป็นแหล่งสงวนรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ เป็นต้น มีจุดอ่อน ได้แก่ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งขาดความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระสงฆ์ส่วนหนึ่งขาดความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับศาสตร์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมตามมาตรฐานสากล พระสงฆ์ส่วนหนึ่งไม่ตระหนักถึงความสำคัญ

และคุณค่าของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัดส่วนหนึ่งไม่มีทุนทรัพย์สำหรับดำเนินงานอนุรักษศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น มีโอกาส ได้แก่ ความสนับสนุนของพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ หน่วยราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ให้การสนับสนุนตามพันธกิจของหน่วยงาน ช่องทางในการศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในระบบและนอกระบบ มาตรการทางกฎหมายที่คุ้มครองมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่เอื้อต่อการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สาธารณชน และกระแสการอนุรักษ์ที่ได้รับอิทธิพลจากใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นต้น มีอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณที่ได้รับการอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐยังไม่เพียงพอต่อความจำเป็นในการใช้จ่ายจริง สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำที่บั่นทอนกำลังสนับสนุนของพุทธศาสนิกชน ทัศนคติของคนในสังคมที่ไม่ถูกต้องต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการดำเนินการของหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีขั้นตอนจำนวนมากตามระเบียบของทางราชการ เป็นต้น ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี มีบริบทของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่ จำเป็นต้องใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนาเพื่อนำสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จของอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่อาษา ศรีประวัติ (2558) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในเขตภาคตะวันออก”

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า ด้านการวางแผน ได้แก่ มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและแผนงาน มีลักษณะเป็นแผนงานระยะสั้นที่ครอบคลุมทรัพยากรทางการจัดการทุกด้าน มีการดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการโดยมีฝ่ายสงฆ์เป็นประธาน มีการจัดทำแผนงานโดยให้ความสำคัญกับฉันทามติของที่ประชุม และมีลักษณะเป็นแผนงานเฉพาะที่พยายามเชื่อมโยงกันในเชิงพื้นที่ ด้านการดำเนินงาน ได้แก่ ดำเนินงานโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายของรัฐ ดำเนินงานตามวิธีการและลำดับขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ในแผนงาน ดำเนินงานบนพื้นฐานของความสามัคคีและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทุกกรณี ดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและเครือข่าย ด้านการตรวจสอบประเมินผล ได้แก่ มีการประเมินความคุ้มค่าโดยเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้กับงบประมาณหรือทรัพยากรที่สูญเสีย มีการประเมินผลตามตัวชี้วัดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการประเมินความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในช่องทางสาธารณะ มีการประเมินความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงาน มีการ

ประเมินผลที่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย และด้านการปรับปรุง ได้แก่ มีการแก้ไขปัญหาตามลำดับความจำเป็นก่อนหลังและความจำเป็นเร่งด่วน มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางในการปรับปรุง มีการนำผลการประเมินมาใช้ในเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการปรับปรุง มีการปรับปรุงเพื่อแก้ไขความผิดพลาดจากวงรอบการดำเนินงานที่ผ่านมา มีการปรับปรุงวิธีดำเนินงานตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และมีการปรับปรุงเพื่อยกระดับความสำเร็จหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรี ได้นำแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ที่เรียกว่า PDCA เข้ามาช่วยในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยได้ร่วมกันวางแผน ร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผน ร่วมกันตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหมายไว้ จะร่วมกันทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรนี้ซ้ำอีกเรื่อย ๆ ทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนางานในระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้น ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ กัญญาณัฐ จงมีสุข (2558) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการจัดวางระบบการควบคุมภายในของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และยังสอดคล้องกับที่ พระครูใบฎีกาสอาด ปญฺญาทีโป (2558) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”

3. รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี พบว่า เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม คือ ด้านการพัฒนาตามอุฏฐานสัมปทา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ จัดอบรมหรือจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อเพิ่มพูนทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่พระสงฆ์ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ ค้นคว้าหาความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และจิตสำนึกอนุรักษ์แก่ตนเองและหมู่คณะ แสวงหาทุนทรัพย์และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและศึกษาค้นคว้าข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองจากทุกช่องทาง ด้านการพัฒนาตามอารักขสัมปทา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยการรักษา) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ กำหนดมาตรการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่อยู่หรือตั้งอยู่ภายในวัดด้วยความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและไม่ขัดต่อกฎหมายของรัฐ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ รักษาและสืบทอดงานประเพณีทางพระพุทธศาสนา รักษาและสืบทอดภูมิปัญญาชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสงวนรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าของชุมชนที่อยู่หรือตั้งอยู่ภายนอกวัด ด้านการพัฒนาตามกัลยาณมิตตตา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยมิตรที่ดี) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ จัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นทางการโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกภาคีภาคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ สรรหาแนวร่วมผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร สร้างศูนย์ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดงานมหกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์ระหว่างชุมชน และจัดตั้งกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำชุมชน และด้านพัฒนาตามสมชีวิตา (การพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความพอดี) มีภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายดำเนินการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้ทุนทรัพย์และทรัพยากรทุกประเภทอย่างคุ้มค่าที่สุด นอกจากนี้ ยังมีภารกิจลำดับรองลงมา ได้แก่ ควบคุมการดำเนินงานให้อยู่ภายในกรอบพระธรรมวินัยและกรอบของกฎหมาย ส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยไม่ทำร้ายวัฒนธรรมเก่า สร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ด้วยใจเป็นกลาง และส่งเสริมการดำเนินงานโดยเน้นความสมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี เป็นรูปแบบของการพัฒนาความมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการขยันหมั่นศึกษา รักษามาตรฐาน ทำงานเป็นเครือข่าย และอนุรักษ์ไว้บนพื้นฐานพอเพียง นั่นเอง ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนฺทรสี) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธ จังหวัดลำพูน” และยังสอดคล้องกับที่ พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” และยังสอดคล้องกับที่ พระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก มหาวายาโม) (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม พบว่า ชุมชนทุ่งเสลี่ยมมีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของเยาวชนให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิธีคิด ทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มี

ส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

องค์ความรู้จากการวิจัย

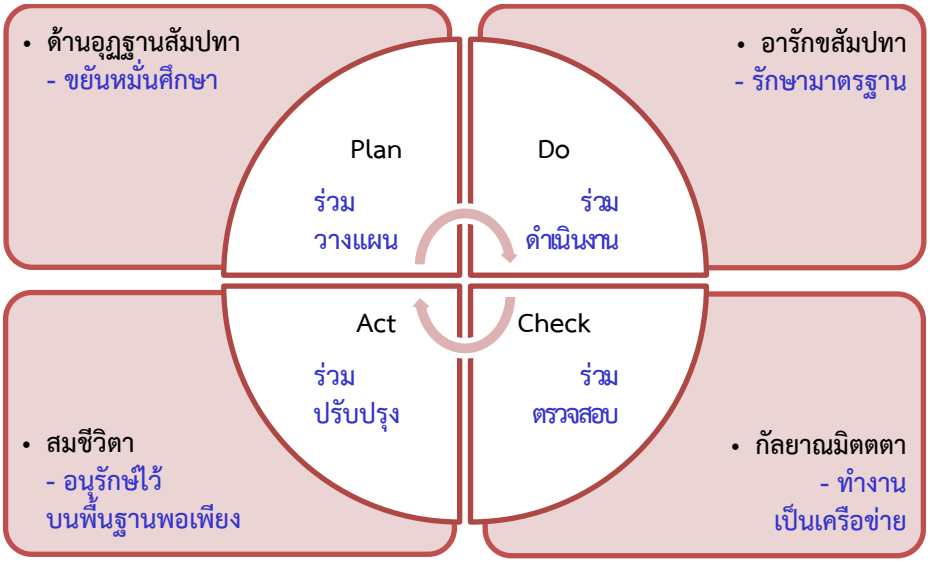

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี จำเป็นต้องเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้จุดแข็งไปผลักดันโอกาส หรือใช้โอกาสลดจุดอ่อน หรือใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค หรือแก้ไขจุดอ่อนไปพร้อม ๆ กับหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่าง ๆ ในกระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี โดยบูรณาการหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ พัฒนาตามอุฏฐานสัมปทาหรือพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความหมั่น พัฒนาตามอารักขสัมปทาหรือพัฒนาความถึงพร้อมด้วยการรักษา พัฒนาตามกัลยาณมิตตตาหรือพัฒนาความถึงพร้อมด้วยมิตรที่ดี และพัฒนาตามสมชีวิตาหรือพัฒนาความถึงพร้อมด้วยความพอดี หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการ “ขยันหมั่นศึกษา-รักษามาตรฐาน-ทำงานเป็นเครือข่าย-อนุรักษ์ไว้บนพื้นฐานพอเพียง”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสำหรับให้ทุก ๆ วัดทั่วประเทศ ได้นำไปใช้ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัด

2. มหาเถรสมาคม ควร ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำคู่มือ (Hand Book) การปฏิบัติงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด เพื่อเป็นแนวทางมาตรฐานในการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ทุกวัดควรสนับสนุนให้พระสงฆ์ในสังกัดได้ศึกษาหาความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

2. ทุกวัดควรรักษาและสืบทอดงานประเพณีหรือเทศกาลทุกประเภทที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา

3. ทุกวัดควรตั้งศูนย์ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้มีที่ตั้งอยู่ในวัดหรือในพื้นที่ที่พระสงฆ์สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

4. ทุกวัดควรจัดตั้งกลุ่มเยาวชนจิตอาสาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำชุมชน หรือกลุ่มต้นกล้าจิตสาธารณะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์

3. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับ นวัตกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในสังคมไทยยุค 5G

เอกสารอ้างอิง

กัญญาณัฐ จงมีสุข. (2558). *รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการจัดวางระบบการควบคุมภายในของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เปรมรัศมี ธรรมรัตน์ และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ. (2553). การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย*, 1(2), 153.

พระครูใบฎีกาสอาด ปญฺญาทีโป. (2558). *รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในชุมชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนฺทรังสี). (2561). *การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธ จังหวัดลำพูน* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). (2561). *กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก* (รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2552). *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เอสทีพีเพรส จำกัด.

พระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก มหาวายาโม). (2559). *การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันพระปกเกล้า. (2550). *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. (2542). *การอนุรักษ์ศิลปกรรม.* เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อาษา ศรีประวัติ. (2558). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในเขตภาคตะวันออก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*

THE TEMPLE MANAGING EFFECTIVE DEVELOPMENT OF ABBOTS IN PRACHUAKHIRIKHAN PROVINCE

พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม หมื่นคลัง), พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร
Phrakhru-Artonworratum (Buntham Muenkhlang), Phra Suthivirabandit (Show Thassaniyo), PhraPalad Raphin Phutthisaro
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ความสัมพันธ์และนำเสนอการพัฒนา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดตามบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.81, S.D. = .296) 2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และหลักธรรมพละ 4 มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เช่นกัน 3. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัด 4 ด้าน คือ 1) คุณภาพของงาน (Quality) 2) ปริมาณงาน (Quantity) 3) เวลา (Time) 4) ค่าใช้จ่าย (Costs)

คำสำคัญ: การพัฒนา; ประสิทธิภาพ; การบริหารจัดการวัด

---

*Received July 29, 2021; Revised August 4, 2021; Accepted August 4, 2021

Abstract

Objectives of this research article were to analyze the general condition, process and to present the development of the temple effective management. Methodology was the mixed methods; the qualitative research collected data from 18 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 310 samples and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The research findings were as follow; 1. The general condition of temple management efficiency development of abbots in Prachuapkhirikhan Province by overall, had the good practice level with an average of X=3.81, S.D.= .296, 2. The related factors affecting the temple management of abbots in Prachuapkhirikhan Province were found that efficiency development had the relations to temple management along with the duty of the temple abbots positively at significantly statistical level at 0.01 and the Dhamma principle of four powers or Pala IV had the related factors to temple management efficiency development of abbots at significantly statistics at 0.01 level as well. 3. The temple management efficiency development of abbots in Prachuapkhirikhan Province had the indicators in four aspects, they were: (1) quality of work, (2) quantity of work, (3) time spending (4) budget.

Keywords: Development; Efficiency; Management

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในวัดให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน ระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสมีบทบาทและมีความสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 37 กล่าวคือ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้ 1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่

มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลและในมาตรา 38 กล่าวว่า เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้ 1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด 2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด 3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558) ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบทบาทของการเป็นเจ้าอาวาสมีความสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

เมื่อภาระหน้าที่ในการดูแลงานพระศาสนาเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้บริหารวัด จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าบทบาทการเป็นผู้นำย่อมมีความสำคัญกับเจ้าอาวาสในการใช้อำนาจในการบริหารวัด และจากการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นและเห็นได้ชัดเจนอย่างหนึ่งในการเป็นผู้นำ คือ ปัญหาวิกฤตผู้นำ ซึ่งเราจะเห็นปัญหานี้ได้ตั้งแต่ระดับประเทศหรือแม้แต่กระทั่งในองค์กร หรือหน่วยงาน รวมถึงวัดด้วย การเป็นผู้นำที่มีความ“น่าเชื่อถือ” นั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก การสร้างให้คนในองค์กรมีภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) นับว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพื่อที่จะทำให้องค์กรพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง (Change) ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรุนแรงมากในขณะนี้ เมื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้นำทางศาสนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้วิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และนอกจากความรู้วิทยาการสมัยใหม่แล้วเจ้าอาวาสยังต้องนำหลักธรรมที่สำคัญเข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดด้วย ซึ่งหลักธรรมที่มีความเหมาะสมกับการบริหารงานมีด้วยกันหลายข้อธรรม เช่น พละ 4 อิทธิบาท 4 สัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น (พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ, 2563; พระจิรวัชร์ สุธมฺโม, 2564; พระธีรภัทร์ นาถสีโล, 2564; พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี, 2562)

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ว่ายังมีจุดบกพร่องและยังมีสิ่งที่จะต้องเรียนรู้แก้ไข และพัฒนาเพิ่มเติมในอีกหลายๆ เรื่องเพื่อให้ทันกับสภาวการณ์เปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เจ้าอาวาสยุคใหม่จะต้องมีความเป็นผู้นำสูงขึ้น ต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในแผนการจัดการบริหารงานของคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการสื่อสารความเข้าใจกับผู้อื่นได้ดี มีวิสัยทัศน์ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยม รู้จักการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ซึ่ง ถือว่าเป็นบทพิสูจน์ผู้นำที่

แท้จริง และต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูงในหน้าที่ จะเห็นได้ว่านอกจากคุณสมบัติของเจ้าอาวาสในเบื้องต้นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้นแล้ว ในการบริหารจัดการวัดสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย นั้นคือ ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (พระมหายุทธพิชัย สิริชโย, 2561; พระสมุห์ศรัทธา วิสุทฺโธ, 2562; พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม, 2564; พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), 2563).

ผู้ศึกษามีความประสงค์ที่จะศึกษา การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดและศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดแนวทางในการนำเสนอการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิผ่านการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ พระภิกษุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 1,560 รูป (ข้อมูล ณ วันที่ 10 ตุลาคม 2563)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ พระภิกษุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 310 รูป ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยคำนวณสัดส่วนจากตาราง

สำเร็จรูปของเครจ์ซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ เจ้าอาวาส และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 18 รูปหรือคน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ นักวิชาการการจัดการและข้าราชการ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form)

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)

3.3 แบบสอบถาม (Questionnaire)

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ(Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิอัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.819

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 310 ชุด

และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 310 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson product-moment correlation coefficient) เพื่อศึกษาทิศทางและความสัมพันธ์ของตัวแปร

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ผลการศึกษาข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นพระภิกษุเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.50, S.D. = .219) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับ พบว่า ด้านเวลาอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.68, S.D. = .470) รองลงมา ด้านคุณภาพของงานอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.55, S.D. = .427) ถัดมาด้านค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.41, S.D. = .456) และด้านปริมาณงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.34, S.D. = .384) ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ประสิทธิภาพ กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับน้อย (R=.391**) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณภาพของงาน กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ประสิทธิภาพด้านปริมาณงาน กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับน้อย (R=.221**) ประสิทธิภาพด้านเวลา กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อยที่สุด (R=-.037) และประสิทธิภาพด้านค่าใช้จ่าย กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับปานกลาง (R=.591**)

3. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านคุณภาพของงาน 2. ด้านปริมาณงาน 3. ด้านเวลา 4. ด้านค่าใช้จ่าย ซึ่งในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 อย่าง คือ งานในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง 4 ด้าน และหลักพุทธธรรมพละ 4 (ธรรมอันเป็นพลัง) มาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านเวลาและด้านคุณภาพงานอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยด้านเวลามีค่าเฉลี่ยสูงสุดและรองลงมาคือด้านคุณภาพงาน แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสทั้งสองด้านมีประสิทธิภาพค่อนข้างสูงซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าในการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติงานตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ในขณะเดียวกันด้านคุณภาพของงานก็มีความสอดรับกับระยะเวลาในการปฏิบัติงานอันเป็นการแสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการวัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่วัดจะพึงได้รับ การที่เจ้าอาวาสจะสามารถบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เจ้าอาวาสจะต้องอาศัยพลังในการทำงาน มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้งานสำเร็จเพื่อขับเคลื่อนให้คนและงานสามารถดำเนินไปได้ตามเป้าหมาย มีความรับผิดชอบสูง มีระบบและระเบียบในการทำงาน มีวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ ในขณะเดียวกันแม้ด้านค่าใช้จ่ายละด้านปริมาณงานจะอยู่ในระดับปานกลางก็อาจจะเนื่องจากปัจจัยบางประการในการทำงานที่อาจจะไม่สามารถก้าวล่วงหรือคาดหมายได้ล่วงหน้าอันเป็นปัจจัยแทรกซ้อนทำให้การปฏิบัติงานมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นหรือปริมาณของงานอาจได้ไม่ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป็นเรื่องปกติในการบริหารจัดการที่อาจเกิดภาวะแทรกซ้อนขึ้นได้ แต่ในภาพรวมของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสนั้น อยู่ในระดับมาก ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่าไม่ว่าสถานการณ์จะเป็นเช่นไร เจ้า

อาวาสก็ยังจะสามารถบริหารจัดการวัดให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างแน่นอนซึ่งบ่งบอกถึงศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสได้เป็นอย่างดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิธานสุพัฒนกิจ (วินา นนฺทิโย/อินทร์อยู่) (2559) พระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย) (2558) พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ) (2558 พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในการบริหารงาน มีความสามารถควบคุมบุคลากรให้อยู่ในกฎระเบียบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อพัฒนาวัดและชุมชนให้มีความเจริญและมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส แยกเป็นรายด้าน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการจัดการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้วยหลักการบริหารจัดการซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การบริหารคน การบริหารเงิน การบริหารวัสดุ และการจัดการ ทั้งหมดนี้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาภาวะผู้นำ การเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสอย่างสมบูรณ์แบบและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาภาวะผู้นำคือ ประยุกต์กับหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เป็นต้น

2. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าในการบริหารจัดการงานในหน้าที่ของเจ้าอาวาสนั้นเจ้าอาวาสใช้ทั้งความรู้ ความสามารถเฉพาะตน ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ต่างๆ ในการบริหารงานตามหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันบ่งบอกถึงศักยภาพของเจ้าอาวาสได้เป็นอย่างดีงานในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นถือเป็นภาระงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถความเสียสละอย่างยิ่งยวดในการทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจและสรรพกำลังทุกรูปแบบเพื่อธำรงไว้ซึ่งความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับพระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินทรโชโต) (2562 พบว่า สมรรถนะเจ้าอาวาส ประกอบด้วยสมรรถนะ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ คือ ความมุ่งมั่นที่ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการบริการที่ดี คือ ความตั้งใจในการทำงานรวมถึงความตั้งใจและใส่ใจในการสงเคราะห์และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่ประชาชนทุกคน ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญ คือ การพัฒนาตนเองของเจ้าอาวาสโดยศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์หรือพัฒนาการทำงานให้เกิดผลสำเร็จมากขึ้น ด้านการทำงานเป็นทีม คือ ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อตกลงในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำหน้าที่ของตนในทีมให้สำเร็จ ด้านการยึดมั่นในความชอบธรรม คือ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎระเบียบต่างๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทฺธาจาโร) (2558) พบว่า ใน

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านคือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณูปการและ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M ได้แก่ (1) บุคคล(M : Man) (2) เงิน (M2 :Money) (3) วัสดุอุปกรณ์ (M4 : Material) (4) การจัดการ (M4 : Management) และ (5) คุณธรรม (M5 : Moral) เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดีงามมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัด

3. ผลการศึกษาทดสอบสมมติฐาน พบว่าประสิทธิภาพมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย กล่าวคือ เมื่อเจ้าอาวาสนำหลักการทำงานที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารก็จะส่งผลให้การบริหารจัดการวัดพัฒนาขึ้น จึงยอมรับสมมติฐาน แสดงให้เห็นว่าในการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสนั้น หากได้มีการนำหลักการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานมาปรับใช้ร่วมกับการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นจริงเป็นจังอย่างเข้าใจแล้วก็จะสามารถทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้การทำงานมีเป้าหมายที่ชัดเจนและตรงจุดมากขึ้น ได้งานที่มีคุณภาพ ในเวลาและปริมาณที่เหมาะสมทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายอันเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินการต่างๆ ไปได้มาก เจ้าอาวาสที่มีความรู้และความชำนาญและมีทักษะที่ดีก็จะสามารถปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคต่างๆ ในการทำงานให้สามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยดีและนำพาองค์ไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺโน (หงษ์วิลัย) (2562) พบว่า หลักธรรมพละ 4 มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ในระดับมาก กล่าวคือ เมื่อเจ้าอาวาสนำหลักธรรมพละ 4 มาใช้ก็จะส่งผลให้การบริหารจัดการวัดพัฒนามากยิ่งขึ้น จึงยอมรับสมมติฐาน แสดงให้เห็นว่า เมื่อเจ้าอาวาสหรือผู้นำได้นำเอาหลักธรรมต่างๆ มาใช้ในการปฏิบัติงานก็จะมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และข้อธรรมสำรับพัฒนาประสิทธิภาพของผู้บริหารนั้นในทางพระพุทธศาสนามีหลากหลายข้อและแต่ละข้อล้วนส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเป็นผู้นำที่มีคุณภาพทั้งสิ้น ซึ่งสอกคล้องกับ พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิทูร (2557) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์" ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ 4 ประการ (VETS) คือ 1. การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) 2. การศึกษา (Education) 3. การอบรม (Training) และ 4. การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ สิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวนา 4 อิทธิบาท 4 และ สัปปุริสธรรม 7 ส่วนรูปแบบการ

พัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนา ที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควรมีการบูรณาการ การพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่าการบริหาร จัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าวาวาสทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านบำรุงวัด จัดกิจการ

และศาสนสมบัติ 2. ด้านการบริหารและการปกครอง 3. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน 4. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 อย่างในการที่จะทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดมีประสิทธิภาพสูงขึ้น คือ การพัฒนาประสิทธิภาพและหลักพุทธธรรมพละ 4 (ธรรมอันเป็นพลัง) มาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำคู่มือชี้วัดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสทั้งด้านความรู้และคุณธรรมเพื่อให้การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะในการปฏิบัติงาน มีโครงการวัดคู่ขนานพี่น้องที่พร้อมช่วยเหลือและเป็นต้นแบบในการบริหารและการพัฒนาประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสตลอดจนผู้บริหารวัด มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ควรกำหนดนโยบายในการบริหารวัดโดยแบ่งตามขนาดความพร้อมของวัดเพื่อให้สอดรับกับสภาพวัดในความเป็นจริงและตรงตามบริบทของวัด โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการทำให้การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าอาวาสยุคใหม่เกี่ยวกับหลักสูตรการบริหารแบบมืออาชีพเพื่อสร้างแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการรูปแบบใหม่แก่เจ้าอาวาสซึ่งจะเพิ่มสมรรถนะให้แก่เจ้าอาวาสและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารวัดให้มีความแข็งแกร่งและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

2. ควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินคุณภาพผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการติดตามและประเมินผลอย่างใกล้ชิด และนำเอาผลการประเมินที่ได้รับไปปรับปรุงเพื่อหาวิธีการที่จะบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการจัดให้มีการพัฒนาทักษะและความรู้ความสามารถแก่เจ้าอาวาสและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ ทักษะ และความสามารถทางเทคโนโลยีแก่เจ้าอาวาส และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อให้สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในการบริหารจัดการวัดในแต่ละด้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในภาวะวิกฤติไวรัสโควิด 19 เพื่อสนับสนุนให้เจ้าอาวาสและวัดได้เข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนและเป็นการสนับสนุนการทำงานของภาครัฐในการให้ความร่วมมือกันในการฝ่าวิกฤติของชาติไปด้วยกัน

2. ควรศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในระดับภูมิภาคเพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของแต่ละวัดว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไร

3. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันของเจ้าอาวาสว่ามีความคิดเห็นอย่างไร เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานในหน้าที่ของเจ้าอาวาสและการบริหารกิจการคณะสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญบิสซีเนสอาร์แอนด์ดี.

พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ). (2558). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิธานสุพัฒนกิจ (วินา นนฺทิโย/อินทร์อยู่). (2559). *การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระครูวิโรจน์อินทคุณ (เอกชัย อินทรโชโต). (2562). *การพัฒนาสมรรถนะเจ้าอาวาสตามหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดจันทบุรี* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทฺธาจาโร). (2558). *การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ. (2563). การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพชรบุรีในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(1), 1-10.

พระจิรวัชร์ สุธมฺโม. (2564). การบริหารจัดการระบบบริจาคอิเลคทรอนิกส์ของวัด ในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 30-38.

พระธีรภัทร์ นาถสีโล. (2564). การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการเพื่อส่งเสริมความศรัทธา ของประชาชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 18-29.

พระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย). (2558). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน (หงษ์วิลัย). (2562). *การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิทูร. (2557). *รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี. (2562). ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวัดจังหวัดสระแก้ว. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(1), 1-9.

พระมหายุทธพิชัย สิริชโย. (2561). การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการของเทศบาลในอำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 1(2), 39-49.

พระสมุห์ศรัทธา วิสุทฺโธ. (2562). สภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมือง จังหวัดพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(2), 11-19.

พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม. (2564). การส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับชุมชนของวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(1), 22-31.

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร). (2563). การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 3(2), 60-66.

สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*

STRATEGIES FOR PROMOTING DHARMA PRACTICES FOR THE PEOPLE OF THE MEDITATION PRACTICE CENTERS IN PRACHUAKHIRIKHAN PROVINCE

พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร
Phrakhrupalad Phanomchai Mahāvajiro, Phra Suthivirabandit (Show Thassaniyo), PhraPalad Raphin Phutthisaro
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการและนำเสนอกลยุทธ์ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 335 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม แต่ยังขาดวิสัยทัศน์ในการปรับปรุงสถานที่ ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น 2. หลักการบริหารจัดการ POSDC กับ กลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความสัมพันธ์กัน 3. กลยุทธ์การส่งเสริม ได้แก่ การวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาด พร้อมใช้งานได้ การแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน การประสานงานสร้างความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน การติดตามและประเมินผลงาน การจัดทำบัญชี รายรับ – จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส และชัดเจน เป็นต้น

คำสำคัญ: กลยุทธ์การส่งเสริม; การปฏิบัติธรรม; สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

---

*Received July 29, 2021; Revised August 5, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Objectives of this research article were to analyze the general condition, process and to present the development strategy. Methodology was the mixed methods; the qualitative research method collected data from 17 key informants by in-depth-interview and 8 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 335 samples and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The research findings were as follow; 1. The Meditation Practice Centers was attentive in propagating the dharma. but some sect masters lacked the vision to improve the place and lacked management strategy. The instructors lacked experience in the practice of meditation, lacked lecturing coordination with other dharma practice centers. 2. POSDC Management Principles with Strategies for promoting Dharma Practices for the People of the Meditation Practice Centers in Prachuapkhirikhan Province were correlated. 3. The Strategies for promoting were to plan projects for work, arrange accommodation and Dhamma practice buildings to be clean and ready to use. The division of work and the delegation of authority, the coordination to build the unity and share benefits together. to monitor and evaluate the work and to set up a systematic, transparent, clear income-paying account etc.

Keywords: Strategies for Promoting; Dharma Practices; The Meditation Practice Centers

บทนำ

ในปัจจุบันวัดที่มีคุณสมบัติตรงตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 และได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น มีการกระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม แต่เนื่องจากสำนักปฏิบัติส่วนใหญ่ที่จัดตั้งขึ้นแล้ว ได้ดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของ ปัจเจกชน ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่ายังคงลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนัก ทำให้ขาดพลังขับเคลื่อนกิจกรรม ไม่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือแนวปฏิบัติสำหรับการติดตามและ

ประเมินผล รวมทั้งขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านองค์ความรู้ บุคลากร การบริหารจัดการงบประมาณ และขาดการกระตุ้นส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบภารกิจดังกล่าว และไม่มีการกำหนดระเบียบหรือมาตรการบังคับหรือส่งเสริมใด ๆ ที่ชัดเจน (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นเขตพื้นที่ ๆ มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นจำนวนมากถึง 26 สำนัก มีสำนักปฏิบัติธรรมที่มีกิตติคุณชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับหลายสำนัก แต่เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว ทำให้เห็นอัตราส่วนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐาน และที่ยังไม่ถึงมาตรฐานนั้นแตกต่างกันมาก มีการดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของเจ้าสำนัก ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้ว จะเห็นว่ายังคงมีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนัก ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ ขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านความรู้ ภาคปริยัติและประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากการปฏิบัติ ตลอดจนความรู้ความสามารถในเทคนิคการเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน หรืออาจเป็นเพราะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสับสนใน การดำเนินงานตามบทบาทที่พึงประสงค์ของสำนักปฏิบัติธรรม เจ้าสำนักผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสำนัก บางท่านไม่มีความรู้ด่านการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้ากับแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการทางโลกมาใช้ในการบริหารสำนัก บางท่านด้อยภาวะความเป็นผู้นำ ขาดวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการที่ชัดเจน ขาดการควบคุมติดตามผลและประเมินผลของโครงการ เพื่อทราบปัญหาต่าง ๆ ในการนำปรับปรุงแก้ไขพัฒนา ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการสำนักเชิงรุก ขาดการบริหารศรัทธาของสาธุชน การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องยาก (ณัฏฐวรรณ พงษ์อินทราภรณ์, 2564; พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ, 2563; พระทรงศักดิ์ ถิรธมฺโม, 2564; พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโตและคณะ, 2562)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่สมบูรณ์แบบ สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทฤษฎีการบริหารทางโลก มาใช้กับกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนในสมัยปัจจุบัน เพื่อความสมบูรณ์แบบในกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนที่ตรงจุด ตามวัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2. เพื่อศึกษากระบวนการการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,790 คน (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2562)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ประชาชนผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยทำการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2552) ได้ขนาดกลุ่มจำนวน 335 คน ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทำวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 17 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการอบรมการปฏิบัติธรรม

ได้แก่ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิทยากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูปหรือคน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกจาก นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form)

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)

3.3 แบบสอบถาม (Questionnaire)

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ(Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิอัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.979

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 335 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 335 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า

จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ในการรองรับการเผยแผ่รองรับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม มีความสะอาดบรรยากาศรมรื่นเป็นสัปปายะ มีอาคารนั่งฟัง/ปฏิบัติธรรมเพียงพอมีการจัดอาหารไว้เพียงพอสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม สถานที่พัก มีการป้องกันสัตว์และแมลงที่เป็นอันตราย มีการแบ่งแยกที่พัก ตามเพศของผู้ใช้ มีห้องน้ำห้องสุขา มีจำนวนเพียงพอสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ (เพื่อเป็นการเสริมจุดแข็ง) ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรมีการออกแบบแปลนการก่อสร้างอาคารที่ประหยัดพลังงาน ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ขนาดละๆ 2-3 แบบ ให้สำนักปฏิบัติธรรมเลือกใช้ตามความเหมาะของสำนักและมีงบประมาณสนับสนุน สำนักปฏิบัติธรรมควรจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา และมีกระบวนการอบรมอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน โดยเน้นให้ปฏิบัติงานจริง ควบคู่กับการปฏิบัติธรรม

จุดด้อย (Weakens) ได้แก่ มีภาระเรื่องค่าน้ำ ค่าไฟ งบประมาณค่าซ่อมแซมอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม และห้องน้ำสำหรับผู้ทุรพลภาพยังมีจำนวนไม่เพียงพอ บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวมมาก ๆ ได้บางสำนัก อาคารที่พักมีสภาพเก่า ทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกมีจำนวนไม่เพียงพอ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่ง ขาดวิสัยทัศน์ในการปรับปรุงบริเวณสถานที่สำนัก ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงรุก ขาดกระบวนการคัดสรรกลั่นกรองกุลบุตรผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุอย่างเป็นขั้นตอน จำนวนผู้มาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรมีจำนวนลดน้อยลง ทำให้ขาดแคลนบุคลากร

ข้อเสนอแนะ (เพื่อเป็นการกำจัดจุดด้อย) ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการสัมมนาให้ความรู้แก่สำนักปฏิบัติธรรมเกี่ยวกับเรื่องการตั้งทุน การหาทุนและความเรื่องบัญชีรายรับ-รายจ่าย เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมควรมีการศึกษาดูงานเรื่องปรับปรุงอาคารสถานที่ให้ทันสมัย และมีพื้นที่ใช้งานมากที่สุด จากภายในประเทศและ

ต่างประเทศ ควรมีกระบวนการคัดสรรบุคลากร เริ่มตั้งแต่การขอบวช มีกระบวนการพัฒนาแบบมีขั้นตอน และเป็นระบบ

โอกาส (Opportunities) ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรม มีจำนวนมากพอ เพื่อรองรับผู้ที่มีความสนใจใคร่ที่จะมาปฏิบัติธรรม สำนักปฏิบัติธรรมในเขตปริมณฑลและในชนบทมีความผูกพันอยู่กับชุมชน และได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการพัฒนาจิตใจของผู้คนในชุมชน พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศด้านการส่งเสริมสันติภาพ พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ โดยเข้าศึกษาหลักสูตรวิชาการบริหารจัดการ ในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ (เพื่อเป็นการไขว้คว้าโอกาส) ได้แก่ ควรมีการวางแผนงาน โครงการงาน และกิจกรรมของสำนัก ในลักษณะแผนระยะสั้น-ระยะยาว แผนปฏิบัติงานประจำปี กำหนดกรอบการดำเนินงาน และการจัดทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสม ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมแก่สาธุชน และเป็นการเพิ่มประสบการณ์ในการทำงานแก่บุคลากร เช่น อบรมบุคลากรในลักษณะการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ กิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญ อบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์แบบมีขั้นตอน

ปัญหาอุปสรรค (Threats) ได้แก่ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เป็นปฏิปักษ์กับพุทธศาสนามีมากขึ้น สำนักปฏิบัติธรรม มีนกพิราบเยอะ ทำให้บริเวณสถานที่สกปรก มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น สุนัข แมว ไก่ เป็นต้น เป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมก่อให้เกิดปัญหายาเสพติดลุกลามมาในสำนักปฏิบัติธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีที่ดึงดูดความสนใจพระภิกษุสามเณรไปจากการศึกษาปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ (เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาอุปสรรค) ได้แก่ รัฐควรมีการออกกฎหมายกำกับการเลี้ยงสุนัข แมว เหมือนประเทศจีน หรือประเทศทางยุโรป สำนักปฏิบัติธรรมควรประสานกับสาธารณสุขฉีดยาป้องกันโรคสุนัขบ้าและโรคเรื้อน ทำหมันสุนัข การกักบริเวณเลี้ยงสุนัขให้เป็นสัดส่วน ควรมีการประสานชุมชนเรื่องการนำสุนัขมาปล่อยให้เป็นภาระของสำนักปฏิบัติธรรม

2. กระบวนการในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า

ผลการวิเคราะห์กระบวนการในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมและโดยหลักการ บริหารจัดการหลักบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการ

จัดการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.274) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. นำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กลยุทธ์ด้านสถานที่ ควรมีแนวทางการดำเนินการ กล่าวคือ 1) การวางแผน เช่น ควรมีการวางแผนในการสร้างอาคารสถานที่ มีการจัดระบบแผงผัง มีการแบ่งโซนพื้นที่เป็นสัดส่วน 2) การควบคุมดูแลและสั่งการ เช่น ควรมีระบบทะเบียนทรัพย์สินหรือเอกสารเกี่ยวกับอาคารสถานที่เพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สนใจ 3) ด้านเป้าหมายและความคุ้มค่า เช่น ควรมุ่งเน้นการใช้เสนาสนะหรืออาคารสถานที่เป็นไปเพื่อการปฏิบัติธรรมหรือเผยแผ่ธรรม ควรให้ความสำคัญต่ออาคารและสถานที่ที่มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น และสวยงามด้วยธรรมชาติ พร้อมทั้งไม่เป็นที่หมักหมมของวัสดุเหลือใช้ หรือขยะต่างๆ เศษขยะถุงพลาสติกควรมีให้น้อยที่สุด

กลยุทธ์ด้านบุคลากร ควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) การวางแผน เช่น ควรมีการวางแผนตารางวันเวลาในการปฏิบัติธรรม ตลอดถึงจำนวนของผู้เข้าปฏิบัติธรรม ซึ่งต้องสอดคล้องกับความสามารถของทางวัดที่จะให้การอบรม ส่วนหนึ่งก็เพื่อจะได้จัดการบรรยายหรืออบรมได้อย่างทั่วถึงกัน ควรมีการวางกฎกติกา หลักการหรือทิศทางและรูปแบบการเทศน์ การบรรยายที่ได้มาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือ การทำแผนโครงการการอบรมบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ด้านการเผยแผ่หรือการบรรยาย 2) การควบคุมดูแลและสั่งการ เช่น ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบความถูกต้องในรูปแบบของการเผยแผ่ตลอดถึงควรนำเทคโนโลยีหรือสื่อการสอนปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด 3) ด้านเป้าหมายและความคุ้มค่า เช่น ควรเน้นการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ พร้อม ๆ กับการสื่อสารด้านการพูดคุย

กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการ ควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1 การวางแผน เช่น ควรสรรหาหรือหมุนเวียนรูปแบบอาหารที่มีรสชาติที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมตามหลักโภชนาการคือครบห้าหมู่ สะอาดถูกสุขอนามัย เรียบง่าย ประหยัด พอประมาณ เป็นต้น 2) การควบคุมดูแลและสั่งการ เช่น ควรมีจัดการเศษอาหารและขยะอย่างเป็นระบบถูกต้องตามหลักสุขลักษณะ 3) ด้านเป้าหมายและความคุ้มค่า เช่น ควรจัดให้มีการฉันพร้อมกัน เลิกพร้อมกันเพื่อความสามัคคี และความเรียบร้อย ควรสร้างศรัทธาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ญาติโยมได้เลื่อมใสศรัทธาและอุปถัมภ์อาหารและปัจจัยต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านสถานที่ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความขวนขวายแสวงหาความรู้ในการปรับปรุงบริเวณสถานที่ให้เป็นสัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ให้ดูสวยงาม ไม่รกรุงรัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลิศ ปณฺญาวุโธ) (2558) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า วัดมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเสื่อมโทรมลงไป พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดธรรมะและการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบจะทำให้ประชาชนยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในทุกอำเภอๆ ละ 3 หรือ 4 แห่ง จึงทำให้ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แต่ก็ยังมีประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมในจำนวนที่น้อย รวมถึงพระวิปัสสนาจารย์ก็ยังไม่เพียงพอ สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ขาดความร่วมมือในบริหารจัดการ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันได้

2. องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนมีความสนใจเข้าปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับ 3 ส่วน ได้แก่ ด้านสถานที่ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องมีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน มีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย ด้านบุคลากร เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดี มีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็นแล้วเกิดความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ ด้านการบริหารจัดการ มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกปฏิบัติตามความต้องการ

3. การพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมเพื่อการใช้งานตลอดเวลา คณะสงฆ์ควรกำหนดให้มีสร้างพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มมากขึ้น และทำการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งโครงการที่เป็นแบบระยะสั้น แบบระยะยาวเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของประชาชนหลากหลายกลุ่ม บางโอกาสต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ ด้วยการให้ออกไปปฏิบัติธรรมตามหน่วยงานต่างๆ เช่น สถานที่หน่วยงานราชการ บริษัทเอกชน สถานศึกษา เป็นต้น

2. ด้านบุคลากร เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการขวนขวายแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาคของตนเองและส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวีระชัย ชยวีโร (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย” ผลวิจัยพบว่า การทำงานบริหารจัดการวัดในอดีตของเจ้าอาวาสเป็นไปตามธรรมชาติของการเติบโตของวัด ร่วมกับชุมชน เจ้าอาวาสก็จะได้สมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีความศรัทธาและจิตอาสามาช่วยงาน โดยที่งานของวัดในอดีตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์มากมายอย่างทุกวันนี้ สมาชิกของชุมชนรอบวัดก็จะสละเวลามาช่วยงาน ทุกอย่าง เพราะพวกเขาถือว่ามีวัดเป็นศูนย์กลางของชีวิต เมื่อลูกหลานเกิด ก็เอามาให้พระที่วัดตั้งชื่อ ถ้าเป็นชายก็ให้มาบวชเรียน พากันมาทำบุญ มาจัดงานศพ พวกเขาเรียนรู้ขนบธรรมเนียมปฏิบัติของพระสงฆ์ดี และไม่มีกฎหมายสงฆ์ ไม่มีข้อบังคับของมหาเถรสมาคมเรื่องการทำบัญชีทรัพย์สินของวัดว่า มีอะไรบ้าง ก็เป็นที่รู้กันในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านั้นเกิดจากการบริจาคของสมาชิกในชุมชนนั่นเอง

3. ด้านการบริหารจัดการ

สำนักปฏิบัติธรรมที่ดีจะเตรียมพร้อมในเรื่องของสถานที่ และวิทยากรแล้ว สิ่งจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมคือในส่วนของการบริหารจัดการ เพื่อความเป็นมาตรฐานและความมีประสิทธิภาพในการจัดการและพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความสะดวกและให้เป็นที่เคารพศรัทธา เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมของเหล่าสาธุชนพุทธบริษัทได้อย่างมีประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสนธยา ชมพู (2552) ได้วิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลการวิจัยพบว่า การประกาศการสอนธรรมะที่ได้บ่งบอกว่า ทั้งสองวัดนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างสูงต่อสาธารณะและมีความเป็นจริงในการติดต่อสัมพันธ์ กับสมาชิกซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั่วโลกวัดทั้งสองได้เป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารวัดเป็นศูนย์การสอนสมถะและวิปัสสนาเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญสุนทาน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยการใช้สื่อเชิงพหุเพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายสมาชิกทั่วโลก โดยผ่านดาวเทียมและที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือ การใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและการฝึกอบรมมุ่งมั่นเพื่อสร้างศักยภาพมนุษย์ความรักและความเมตตาเพื่อแบ่งปันคุณค่าในการสร้างสันติภาพภายในจิตใจของมนุษย์ชาติ ดังนั้นวัดทั้งสองได้กลายเป็นวัดที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในโลก (2552) การจัดระบบด้านการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม เพราะบางแห่งปฏิบัติตามศาลาการเปรียญ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาธิของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมและผู้เรียนทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่น่าเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจัดการด้านสถานที่มีความสำคัญส่วนหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีสถานที่ที่ร่มรมย์ และเพียงพอ จะทำให้เกิดความสนใจของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมแต่ถ้าไม่อำนวยด้านสถานที่ จะทำให้เกิดความน่า

เบื่อของผู้เรียนและผู้สอนได้ สอดคล้องกับงานวิจัย พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณฺโณ) (2556) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2”, ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกูลิคและเออร์วิค (Gulick&Urwick) ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถ มีทักษะและมีศักยภาพในบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ 2. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2 มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา 3. แบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

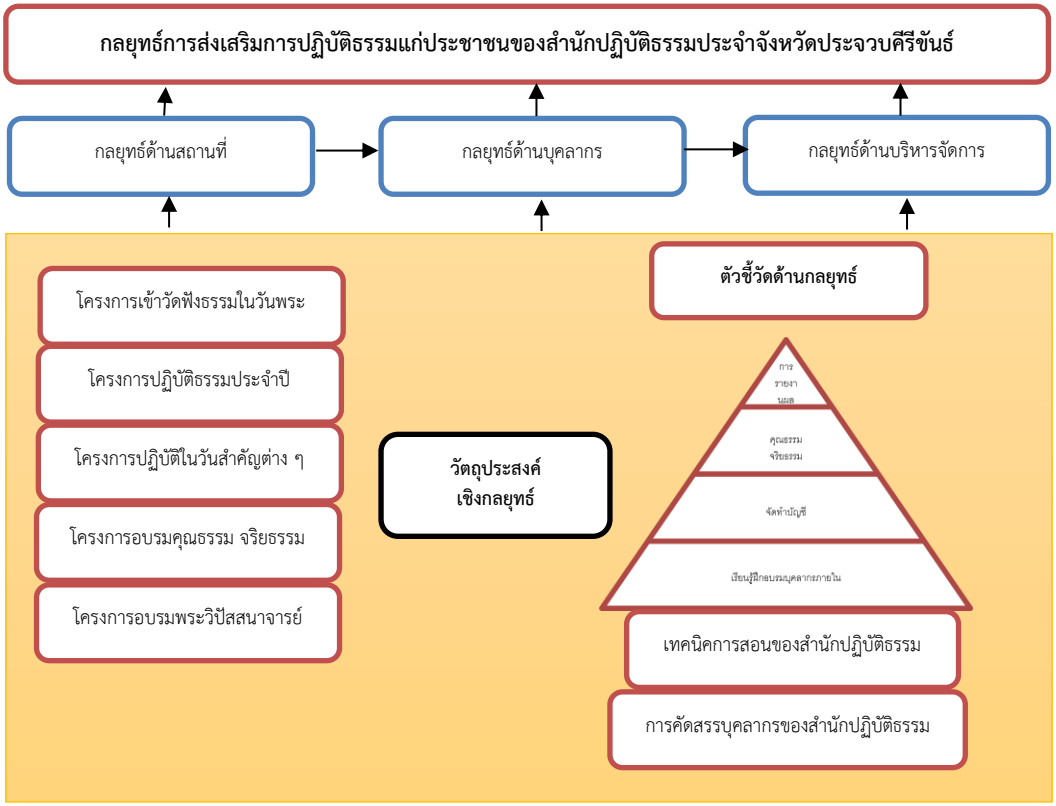

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีหน้าที่ในการวางกลยุทธ์การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนจำเป็นต้องมีคุณธรรม จริยธรรม หรือข้อปฏิบัติที่มีการวางแผนในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ในการการจัดปฏิบัติแก่ประชาชน และสามารถที่จะนำพาผู้ร่วมงานและผลของงานให้ประสบผลสำเร็จและมีคุณภาพทั้งคนและผลของงาน ดังภาพที่ 1

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ควรมีจัดตั้งแม่กองวิปัสสนาเป็นองค์กรดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยตรง เทียบเท่ากับแม่กองบาลีสนามหลวง และแม่กองธรรมสนามหลวง ให้มีการกำหนดนโยบายการบริหารจากองค์กร เมื่อองค์กรใหญ่เกิดขึ้น มีนโยบายกำหนดให้แม่กองที่ได้คัดเลือกไว้ดีแล้วบริหารจัดการเชิงพุทธ ช่วยให้คำแนะนำสั่ง

สอน ดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ แล้วก็มีการตรวจสอบ การรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์อยู่ตลอดเวลา

2. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการออกแบบแปลนการก่อสร้างอาคารที่ประหยัดพลังงาน ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ขนาดละๆ 2-3 แบบ ให้สำนักปฏิบัติธรรมเลือกใช้ตามความเหมาะของสำนัก และมีงบประมาณสนับสนุน

3. สำนักปฏิบัติธรรมควรจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา และมีกระบวนการอบรมอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน โดยเน้นให้ปฏิบัติงานจริง ควบคู่กับการปฏิบัติธรรม

4. สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของบริเวณสถานที่สำนัก ให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ และมีกฎระเบียบในการเข้าพัก สำหรับผู้มาใช้บริการ

5. การร่างกฎระเบียบว่าด้วยจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ ควรให้สำนักปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วม หรือมีการทำประชาพิจารณ์รับฟังการแสดงความคิดเห็น ของสำนักปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนัก ควรมีการประสานความร่วมมือกัน มีการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมร่วมกัน มีการประชุมวางแผนงานทั้งก่อนและหลักโครงการแต่ละโครงการร่วมกัน

2. เจ้าสำนักปฏิบัติต้องมีความมีความจริงใจ ตั้งใจ สนับสนุน เผยแผ่งานปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนพระสงฆ์ในสำนักได้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ ส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ให้ได้รับการอบรม/ดูงาน เป็นประจำ

3. สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดการเป็นนโยบายเชิงรุก เข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น พร้อมทั้งปรับสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

2. ควรศึกษาประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อพัฒนาวิธีการและรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสุขต่อไป

3. ควรศึกษาหลักการ กลยุทธ์และวิธีการในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาจุดบกพร่องและแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของแต่ละสถานที่ที่มีรูปแบบต่างกันในด้านต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย แล้วนำมาปรับปรุงงานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น 2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2552). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ*. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลิศ ปณฺญาวุโธ). (2558). *การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณฺโณ). (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวีระชัย ชยวีโร. (2555). *การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสนธยา ชมพู. (2552). *ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (2553). *ข้อมูลสถิติสำรวจสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. ประจวบคีรีขันธ์: สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

ณัฏฐวรรณ พงษ์อินทราภรณ์. (2564). ความพึงพอใจของสตรีต่อการปฏิบัติธรรมในวัดหนองบัวหิ่ง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 48-56.

พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ. (2563). การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพชรบุรีในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(1), 1-10.

พระทรงศักดิ์ ถิรธมโม. (2564). ผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติธรรมของประชาชนที่วัดมเหยงคณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(1), 57-64.

พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโตและคณะ. (2562). ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรมของวัดป่าพุทธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 1-10.

ถอดความรู้จากการฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

TRANSLATING KNOWLEDGE FROM YOUTH POTENTIAL TRAINING IN DESIGNING THE FUTURE OF CREATIVE COMMUNITIES AT POMPHET COMMUNITY SCHOOL PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, สุภัทรชัย สีสะใบ, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร,
สุรพล สุยะพรหม, นพรุจ บุญเรือง
Phramaha Krisada Kittisobhano, Suphatharachai Sisabai,
Suraphon Suyaphrom, Nopparuj Boonrueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดความรู้จากการฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ จากเอกสาร และงานวิจัย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ในการฝึกอบรมใช้กระบวนการฝึกออบรมผ่านกิจกรรม (1) กิจกรรมชวนคิด ชวนคุย ชวนลงมือทำ (2) กิจกรรมกระจกสะท้อนใจ (3) กิจกรรมออกแบบชุมชนสร้างสรรค์ โดยกิจกรรมการฝึกอบรมเป็นเทคนิคการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิด การใช้ฐานความคิดในกระบวนการกลุ่ม คิดอย่างสร้างสรรค์ และนำไปสู่การคิดเชิงระบบร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนนำความคิดเหล่านั้นไปสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ให้เยาวชนได้แสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนตามศักยภาพที่นักเรียนมี และกระตุ้นให้นักเรียนผู้เข้าอบรมสู่การลงมือกระทำตามที่คิดอย่างเป็นระบบ โดยมีครู และคณะนักวิจัยคอยให้คำแนะนำร่วม ในเบื้องต้น ผลได้ทำให้นักเรียนมีความกล้าคิด กล้าแสดงออก และเห็นความสำคัญของตัวเอง และส่งต่อความสามารถนั้นสู่ชุมชน สังคม และส่วนรวม และฝึกให้มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน

คำสำคัญ : ศักยภาพเยาวชน; อนาคตชุมชนสร้างสรรค์; โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร

---

*Received July 6, 2021; Revised July 24, 2021; Accepted July 24, 2021

Abstract

Objective of this research article was to paraphrase knowledge from youth potential training in designing the future of creative communities at Pomphet Community School Ayutthaya Province using qualitative method collecting data from documents and research works, participatory observation and in-depth interviewing with 18 key informants and data were analyzed by descriptive interpretation.

The results showed that In the training by using the training process through activities: 1) Thinking, Inviting and Inviting to do, 2) Mirror activity, 3) Creative design community activities In which the training activities were techniques to promote the thinking process using the base of ideas in group processes. Think creatively that led to systematic thinking together The goal was for students to use those ideas to create activities that were beneficial to the community. Allowing youth to show responsibility to the community based on the potentials students had and encouraging the students to take action in a systematic manner with the teacher and the research team providing initial suggestions, resulting in the students having the courage to express themselves and realized their own importance to pass on that capability to the community, society and the general and training to be harmonious in working together.

Keywords: Youth Potentials; Future Creative Community; Pomphet Community School

บทนำ

ในกิจกรรมฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ ที่โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างนักเรียนในโรงเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เมื่อได้มีโอกาสลงสัมผัสบรรยากาศและเรียนรู้ร่วมกับคณะนักวิจัย จึงเลือกที่จะนำมาสื่อสารถอดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย โดยกระบวนการในการพัฒนาเยาวชน หรือพัฒนากระบวนการคิด ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้จำนวนมาก โดยผลการศึกษาเหล่านั้นมีเป้าหมายเป็นการส่งเสริม กระตุ้นและพัฒนาเด็กให้เกิดการเรียนรู้เชิงประจักษ์ และพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้สำหรับเยาวชน ทำให้เกิดกลไก แนวทางและวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนในการ

เรียนรู้สำหรับเยาวชนและนักเรียน ซึ่งในปฏิบัติการส่วนหนึ่งของการวิจัยนี้มีพื้นที่เป็นโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร โดยมีคณะผู้บริหาร คณะครู พร้อมนักเรียนรวมประมาณ 100 คน และมีวิทยากรกระบวนกร ที่เน้นขับเคลื่อนปฏิบัติในส่วนของการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิด กล้าคิด กล้าแสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ ภายใต้กระบวนกร นำทำกิจกรรม ซึ่งมีพระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร. หัวหน้าโครงการวิจัย เป็นผู้สร้างกลไกการขับเคลื่อน ผ่านการจัดสรรค์งบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2563 ซึ่งในการเขียนสะท้อนคิด ถอดบทเรียนประสบการณ์เชิงพื้นที่นี้ จะได้ให้ข้อมูลสรุปในภาพรวม ร่วมกับวิทยากร นักวิจัย คณะครูและนักเรียนผ่านกิจกรรมฝึกอบรมและชุดกิจกรรมนี้ต่อไป

ภาพที่ 1 ป้ายประชาสัมพันธ์โครงการฝึกอบรมการขับเคลื่อนกิจกรรม ศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อถอดความรู้จากการฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสัมภาษณ์ (In-Depth Interviews)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ที่เป็นตัวแทนเยาวชนเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนงาน สถาบันการศึกษา องค์กร และชุมชนที่สนใจ รวม 18 คน

เครื่องมือการวิจัย ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1. แบบสัมภาษณ์ 2. แบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองระหว่างเดือนมีนาคม - กันยายน 2563

การวิเคราะห์ข้อมูล มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. แนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาตนเอง

แนวคิดเรื่องไตรสิกขา แนวคิดเรื่องกลไกการพัฒนาทำให้เกิดการสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนาตนเอง จนกระทั่งเกิดเป็นการเรียนรู้ สู่การพัฒนาตัวเองตามสถานการณ์ ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา มีแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่ว่า *“**ธรรมเหล่าใดเกิด**แต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้”* (วิ.มหา.(ไทย) 4/60/73-สารีปุตตโมคคัลลานปัพพัชชากถา ว่าด้วยสารีบุตรและโมคคัลลานะบรรพชา) ในความหมายคือเหตุสู่ผล ฝึกหัดเยาวชนให้กล้าคิด มีความสร้างสรรค์เป็นเหตุ นำไปสู่ผลคือเยาวชนที่สร้างสรรค์สำหรับชุมชนในอนาคต เป็นต้น

แนวคิดเรื่องสามัคคี ความสามัคคี “สุขา สังฆัสสะ สามัคคี” การฝึกกระบวนการคิด (1) คิดในเชิงปัจเจกตามอัธยาศัย (2) ระดมความคิดในรูปแบบช่วยกันคิด (3) นำความคิดที่ตกผลึกร่วมกันไปสู่การออกแบบแนวทางปฏิบัติหรือสู่การขับเคลื่อน (4) นำชุดคิดกระบวนการทางความคิดไปสู่การลงมือปฏิบัติและขับเคลื่อน สู่ปฏิบัติการขับเคลื่อนสู่ชุมชน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นกระบวนการของการฝึกความสามัคคีร่วมกันตามแนวพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียน นักเรียน และเยาวชน ที่เข้ารับการอบรมได้เห็นความสำคัญของความสามัคคี และใช้ความสามัคคีนี้เป็นกลไกในการพัฒนาทำกิจกรรมร่วมกัน การส่งเสริมกระบวนการคิด ให้เกิดการแสดงออกต่อสาธารณะอย่างเป็นระบบองค์รวมซึ่งมีเป้าหมายเพื่อชุมชน สังคม อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

แนวคิดเรื่องการพัฒนาตัวเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในพระพุทธศาสนามีแนวคิดในเรื่อง “ประโยชน์” ที่เน้นการพัฒนาประโยชน์ตน (อัตตประโยชน์) พัฒนาประโยชน์ชุมชน คนใกล้ (หิตประโยชน์) เน้นการพัฒนาประโยชน์เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับชุมชนและสังคมทั่วไป (ปรหิตประโยชน์) ส่งผลขับเคลื่อนเป็นพลวัฒน์ในเชิงสังคมต่อไป ดังพุทธพจน์ว่า ***“จงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนหมู่มาก”*** แนวคิดในการพัฒนาปรากฏในงานวิจัย เช่น *กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยไตรสิกขา* (พระสุมิตร สุจิตฺโต และคณะ, 2561) *การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยไตรสิกขา* (สุมานพ ศิวารัตน์, 2560) *กลยุทธ์การพัฒนา*

คุณภาพผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนบ้านสะพานสี่ อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง (วิสูตร ชลนิธี, 2558) ดังนั้นแนวคิดในเรื่องการส่งเสริมให้นักเรียน เยาวชนเห็นความสำคัญในความรู้ ความสามารถของตัวเอง เป็นการสื่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้เด็กเยาวชนเห็นความสำคัญในตัวเอง และบริหารปฏิบัติตนเองให้เป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนในภาพรวมนับเป็นกลไกหนึ่งของการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาด้วย

2. การพัฒนาเยาวชนหัวใจสำคัญของการพัฒนา

ในกระบวนการพัฒนาจำนวนมาก สิ่งที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาหนึ่ง คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการพัฒนาคน และในกระบวนการของการพัฒนา **"เด็ก"** หรือ **"เยาวชน"** นับเป็นหัวใจของการพัฒนาร่วมในทุกการพัฒนา ความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงของคนที่จะเป็นสิ่งทดแทนการพัฒนาในองค์รวม และเมื่อสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก หรือเยาวชน จะมีงานวิจัย เช่น *กระบวนการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้านหนองนาสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด"* (พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์, 2560) ซึ่งในงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาเยาวชนหรือเด็กว่า

"...ควรเปิดโอกาสให้เยาวชนได้นำภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดในพื้นที่สร้างสรรค์มาใช้อย่างต่อเนื่องเช่น มอบหมายให้เยาวชนช่วยโรงเรียนเตรียมงานบุญประเพณีทั้ง 12 เดือนของชุมชน ด้วยการนำภูมิปัญญาของชุมชนมาสร้าง "พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน" เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านหนองนาสร้าง เนื่องจากความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญที่จะทำให้เยาวชนห่างไกลจากปัญหาที่กำลังถูกคุกคามในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาบริโภคนิยม ปัญหาติดเกมส์..."

จากภาพรวมของงานวิจัยนอกเหนือจากที่ยกมานำเสนอ ยังมีงานวิจัยอีกอีกมากที่ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทาง วิธีการ หรือกลไกในการพัฒนานักเรียนและเยาวชน โดยมีเป้าหมายเป็นทรัพยากรมนุษย์ หรือเมล็ดพันธุ์ของการพัฒนาในสังคมหรือประเทศชาติ ดังปรากฏในงานเรื่อง *การบูรณาการสอนวิชาการละครสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาวิชาการของเด็กและเยาวชนในชุมชน* (ธนภรณ์ แสนอ้าย, 2560) *การถ่ายทอดนวัตกรรมชุมชนในการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมกับภูมินิเวศลุ่เยาวชน* (จินตนา อมรสงวนสินและคณะ, 2559) *การเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท : กรณีศึกษาบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี* (ชูพักตร์ สุทธิสา และคณะ, 2555) *ปลา...ที่ไม่มีขาเดิน: กระบวนการศิลปะละครประยุกต์เพื่อการเสริมพลังของเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่า ตำบลมหาชัย จังหวัด*

สมุทรสาคร (ปวลักข์ สุรัสวดี, 2561) *การเสริมสร้างความรู้เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอพุทธ มณฑลสำหรับเด็กและเยาวชน* (สรรพารี ยกย่องและคณะ, 2559) *รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกมออนไลน์ ที่มีผลต่อเยาวชนไทย : กรณีศึกษาชุมชนสีคาม กรุงเทพมหานคร* (สายสุดา ปิ้นตระกูลและคณะ, 2554) โดยงานวิจัยที่ยกมาล้วนให้ความสำคัญ และมุ่งไปที่การพัฒนาเยาวชน ทั้งในส่วนของการส่งเสริมการคิดเชิงระบบ ผ่านสภาเด็ก ตามพระราชบัญญัติกฎหมาย การส่งเสริมในการพัฒนาตัวเอง การสร้างความคิดสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมและกลไกต่าง ๆ พัฒนาชุมชนสังคม เป็นการฝึกหัด พัฒนาให้กับเด็กและเยาวชน **“เราคิดได้ ทำได้ ไปเป็น”** เพื่อรับช่วงส่งไม้ต่อ และให้เยาวชนรับช่วงภารกิจ เป็นการสร้างคนเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับอนาคตสังคมในองค์รวม เพื่อให้เด็กได้รับช่วงต่อในการพัฒนาสังคม ชุมชน ประเทศชาติอย่างเป็นระบบต่อไป ภายใต้กรอบคิด **“เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า”**

3. การฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์

ในกิจกรรมปฏิบัติการในพื้นที่วิจัยโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร ได้มีการเชิญวิทยากรนักฝึกอบรม เชิงปฏิบัติมาเป็นวิทยากรกระบวนกร ที่เน้นให้นักเรียนได้แสดงออก กล้าคิด กล้าทำ โดยกรอบคือการนำทำกิจกรรมให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 100 คนโดยประมาณ ซึ่งเป็นนักเรียนใหม่ที่เพิ่งเข้ารับการศึกษาประจำปีการศึกษา 2563 ที่เพิ่งจะเข้าสู่ระบบโรงเรียนด้วยสาเหตุของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 19 ทำให้นักเรียนหายไปจากห้องเรียน และมีนักเรียนเพิ่มเข้ามาโดยเป็นนักเรียนจากต่างอำเภอที่เข้ามาเรียนที่โรงเรียนนี้ กรอบการอบรมมีเป้าหมายให้ (1) นักเรียนกล้าคิดกล้าทำในกรอบที่ส่งเสริม (2) ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัย (3) ฝึกการตระหนักและเห็นความสำคัญของการทำงานเพื่อชุมชนและสังคมส่วนรวม ซึ่งในกิจกรรมที่วิทยากรที่ได้รับเชิญมาคือ **อาจารย์นงค์ลักษ์ ไชเสโน** ผู้อำนวยการสถาบันบริหารสารสนเทศและการจัดการความรู้ (สสจร.) โดยดำเนินกิจกรรมใน 3 ชุดฝึกตามเอกสารคู่มือภาพประกอบ 2 ซึ่งวิทยากรได้ดำเนินการคือ

ภาพที่ 2 คู่มือฝึกอบรม

กิจกรรมที่ 1 ชวนคิดชวนคุย

การอบรมโดยใช้กิจกรรมที่มีลักษณะกิจกรรมเป็นการชวนคิด ชวนคุย ชวนทำ โดยใช้กระดาษ A3 ให้นักเรียนวาดรูปตามอัธยาศัยอาศัยเส้นเพียงเส้นเดียวในการวาด เป็นกลไกในการกระตุ้นให้นักเรียนอยู่กับตนเอง ใช้กระดาษแผ่นเดียว ให้นักเรียนได้คุยกับลมหายใจ ความคิด ของตัวเอง เมื่อสงสัยให้ถามหัวใจของตัวเอง (อ่อนโยนกับเส้น กับเรื่องราว และช่องของแต่ละช่องของตัวเอง) หรือเป็นการฝึกสมาธิมีใจจดจ่อมุ่งมั่นกับสิ่งนั้น (1) ผลได้ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (2) การจัดสรรพื้นที่ (3) การออกแบบระบบความคิด เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นที่กระดาษ 1 แผ่น ลากเส้นเพื่อให้เห็นความคิด อารมณ์และความรู้สึก เป็นการสะท้อนคิดผ่านกระดาษ นัยหนึ่งเป็นการฝึกความสร้างสรรค์ผ่านการออกแบบพื้นที่ ใช้ความคิดกับพื้นที่นั้น และจัดวางใส่สมกับสิ่งนั้น และการดำเนินด้วยตัวเองภายใต้ความเป็นไปได้ เป็นการดึงศักยภาพให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง เป็นการฝึกความสร้างสรรค์ผ่านกระดาษ มือที่ค่อย ๆ ลากเส้น จะรู้สึกอ่อนโยน พลิ้วไหว เรากำลังคิดถึงใคร กำลังคิดอะไร เป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุด ในการเรียนรู้เป้าหมายเป็นการพัฒนาผ่านการคิดอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ ดังที่วิทยากรผู้ให้การอบรมสะท้อนคิดเป็นข้อมูลว่า

ภาพรวมของกิจกรรมจะเป็น Zentagle Inspire ศิลปะที่ทำให้ก่อเกิดสมาธิ ที่เป็นลักษณะของการ (ก) ฝึกเขียนลายเส้น ฝึกกับการอยู่กับปัจจุบัน เป็นศิลปะ สร้างความคิดสร้างสรรค์ ฝึกสมาธิ พัฒนาจิตใจ (ข) ฝึกสติ คลายเครียด ผ่อนคลาย ระบายอารมณ์อีกทั้งช่วยในการสำรวจตนเอง (ค) ค้นหาตัวเอง รู้จักตัวเอง เข้าใจตนเอง เยียวยาตนเอง สร้างสมดุลชีวิต พัฒนาอารมณ์ พัฒนาตนเอง (ง) ลายเส้นเป็นลายเส้นซ้ำ ๆ ง่าย ๆ ไม่ถูกไม่มีผิด แต่เป็นการใช้อารมณ์ให้อยู่กับปัจจุบันขณะ (จ) ในขณะวาดลายเส้น ความนึกคิด ถูกดึงไปอดีตบ้าง กังวลเรื่องนั้น เรื่องนี้บ้าง สติหลุด ลายเส้นที่ตั้งใจวาดก็มักจะพลาด พลาดบ่อยๆ สติจึงอบรมว่า ควรตั้งใจอยู่กับปัจจุบันให้มากขึ้น (ฉ) ความตั้งใจจึงถูกเติมเข้ามาที่ละนิด ที่ละหน่อย จนสติอยู่กับเรามากขึ้นเรื่อย ๆ (ช) ช่วงแรก ทั้งมือและสมาธิไม่นิ่งลายเส้นก็ไม่นิ่งตามสมาธิที่ขาดระเบียบ ความคิดที่ขาดระบบ (ฉ) ภาพชุดหลัง ลายเส้นนิ่งมากขึ้น พลาดน้อยลง ลายมีความซับซ้อนได้มากขึ้น ยิ่งเพิ่มสติ ให้อยู่กับลายเส้นได้มากขึ้น

(วิทยากรฝึกอบรม, 2563)

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมกระจกสะท้อนใจ การสะท้อนคิดภายใต้กรอบ เราจะแสดงออกต่อตัวเองอย่างไร รวมไปถึงจะสร้างการมีส่วนร่วมต่อชุมชนได้อย่างไร จึงจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นพลังในการพัฒนาตนเอง เช่น (1) เรามีความสามารถอะไร (2) เราจะช่วยเหลือสังคมได้อย่างไร (3) เราจะนำสิ่งที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างไร นัยหนึ่งเป็นการชวนถอดความสามารถของนักเรียนเอง (4) เป็นการชวนคิด และคุยภายใต้

ความเป็นไปได้ และขับเคลื่อนให้เกิดการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมให้เกิดพลังในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ภาพที่ 3 วิทยากรกระบวนการ พาทำกิจกรรมชุนคิด ชวนคุย ชวนทำ

“ดนตรี กีฬา ขายของออนไลน์ เก็บขยะ ปลูกต้นไม้ สอนการบ้านนักเรียน พาผู้สูงอายุข้ามถนน พาออกกำลังกาย ปลูกต้นไม้ในบริเวณโบราณสถาน เก็บขยะได้บริเวณโบราณสถาน”

(นักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร, 2563)

จากข้อความของนักเรียนชุมชนป้อมเพชร กิจกรรมจำนวนมากถูกสะท้อนคิดจากนักเรียน ภายใต้กรอบคิดเราทำได้ เราทำเป็น เราช่วยเหลือคนอื่นได้ เราช่วยเหลือสังคมส่วนร่วมได้ หรือพวกเรามีศักยภาพที่จะทำได้ เพราะพวกเรามีประสบการณ์ทั้งหมดถูกถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมที่สะท้อนคิด ความคาดหวังที่จะทำ ซึ่งในชั้นนี้ทำให้เกิดการะสะท้อนคิดเพื่อการลงมือทำ หรือลงมือทำได้ ถ้าให้พวกเราทำ ซึ่งในชั้นนี้ถือว่าเป็นการระดมความคิดให้เกิดเป็นกระบวนการทางความคิดเพื่อการลงมือกระทำต่อไป

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมออกแบบอนาคตชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การส่งเสริมให้นักเรียนชุมชนป้อมเพชร ภายใต้แนวคิด ความสามารถของเราจะไปทำ หรือช่วยอะไรชุมชนได้บ้าง นักเรียนก็ชวนกันคิดช่วยกันคุย เป็นกิจกรรม (1) บำเพ็ญประโยชน์ เช่น เก็บขยะ ปลูกต้นไม้ ในวัด เพื่อช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม (2) การช่วยเหลือ เช่น ช่วยสอนการบ้านน้อง ช่วยเหลือคนข้ามถนนหน้าโรงเรียน (3) การนำผลิตภัณฑ์ในชุมชนมาส่งเสริมการขายในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งทั้งหมดเป็นการคิดที่สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียน โดยมีเป้าหมายเป็นการชวนคิด เพื่อนำไปสู่การออกแบบชุดคิดสำหรับนักเรียนเอง ซึ่งจะทำให้เยาวชนมีส่วนร่วมกับการออกแบบชุมชนของตนเอง ในฐานะผู้อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ภายใต้กรอบพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนาชุมชนรอบข้าง

จากชุดกิจกรรมนี้เราจึงได้โครงการเพื่อการลงมือปฏิบัติจริงผ่านการคัดเลือกและประเมินแล้วจากวิทยากร ครู และนักวิจัย อาทิ (1) ขายของออนไลน์ (2) ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการสอนการบ้านน้อง ๆ (3) การรักษาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน วัดโบราณสถาน เก็บขยะรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังที่นักเรียนผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนคิดชุดกิจกรรมออกมาในองค์รวมที่ว่า

“การนำน้องเล่นกีฬา การนำสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในชุมชนมาขายออนไลน์ การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม ทำความสะอาดเก็บขยะในเขตวัดโบราณสถานเมืองมรดกโลก การพาน้องนักเรียนสอนพิเศษสอนการบ้าน การพาทำนำทำกิจกรรมออกกำลังกายผ่านดนตรี”

(นักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร, 2563)

จากข้อความด้านบนของนักเรียนทั้งหมดประมวลเป็นข้อเสนอที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อให้นักเรียนผู้เข้ารับการอบรมได้ลงมือปฏิบัติ หรือเพื่อการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นความคาดหวังจากคณะนักวิจัยว่านักเรียนสามารถลงมือทำได้ และคณะครูผู้ทำหน้าที่ในการกำกับเป็นพี่เลี้ยงก็เล็งเห็นว่าเป็นประโยชน์ และนักเรียนได้รับการสนับสนุนให้เกิดเป็นกิจกรรมภายใต้แนวคิดเยาวชนสร้างสรรค์ พวกเราได้ทำได้

ภาพที่ 4 วิทยากรกระบวนการ พาทำกิจกรรมชุนคิด ชวนคุย ชวนทำ

ข้อสรุปภายใต้กิจกรรมที่ยกมาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งให้คำอธิบายเกี่ยวกับวิธีการอยู่กับตัวเอง เป้าหมายเป็นวิธีการพัฒนาตามกรอบคิดทางพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่กล่าวกับพระวักลิว่า *“อย่าเลย วักกลิ จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้ **ผู้ใดเห็นธรรม** ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริง เมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็ชื่อว่าเห็นธรรม”* (สำ.ข.(ไทย) 17/87/159-) *หรือประโยคสรุปที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา”* ในความหมายคือให้มุ่งศึกษาตัวเอง และใช้ตัวเองเป็นกลไกให้ได้มาซึ่งความรู้ หรือในกรณีของพระยสะ ที่สับสนวุ่นวายใจ เดินไปพลางเปล่งอุทานในที่ไม่ไกลจากพระพุทธเจ้าที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันว่า *“...ที่นี่วุ่นวายหนอ...ที่นี่ขัดข้องหนอ”* (วิ.มหา.(ไทย) 4/24-25/31-เรื่องยสกุลบุตร) พระพุทธเจ้าจึงเฉลยตอบกลับไปว่า *“ยสะ ที่นี่ ไม่วุ่นวาย ที่นี่ ไม่ขัดข้อง มาเถิด ยสะ จงนั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ”* (วิ.มหา. (ไทย) 4/26-32-เรื่องยสกุลบุตร) การอยู่กับตัวเอง แสวงหาความรู้ สู่ความเข้าใจในตัวเอง จึงเป็นการกำหนดท่าทีจนกลายเป็นความสงบและพัฒนาดังกรณีพระยสะ

ดังนั้นกระบวนการ ที่กระบวนกรดำเนินการจัดฝึกอบรมที่โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงอยู่ภายใต้กรอบรู้ตัว ศึกษาตน พัฒนาตัวเองอย่างสร้างสรรค์

โดยกิจกรรมเน้นการฝึกให้นักเรียน/เยาวชน ได้แสวงหาศักยภาพตัวเอง (อัตตสิกขา) มีความรู้ มีความสามารถอะไร ทำอะไรได้บ้าง แนวคิดตนที่เป็นประโยชน์ (อตฺถ-ประโยชน์) นำสิ่งที่ตัวเองมีทำได้ไปสร้างมูลค่า นำไปพัฒนาให้เป็นประโยชน์สำหรับตนเอง สังคม และส่วนรวม (ปรหิตประโยชน์) ภายใต้ รู้ คิด ทำ นำไปพัฒนา เป็นประโยชน์สำหรับส่วนรวม ดังนั้นความสร้างสรรค์ หรือการคิดอย่างสร้างสรรค์เกิดได้จากการเห็น เกิดได้จากการเลียนแบบ และเกิดได้จากแนวคิดที่เป็นประโยชน์สำหรับเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นด้วย

ภาพที่ 5 นักเรียนชุมชนป้อมเพชรกับกิจกรรมสะท้อนคิด ดึงศักยภาพของตัวเองเพื่อการออกแบบชุมชนสร้างสรรค์

จากการสังเกตการณ์และสะท้อนคิดถอดประสบการณ์ผ่านนักเรียน ครู จะพบว่า ครู และตัวนักเรียนเองได้ให้ข้อมูลไว้คล้าย ๆ กันว่า กิจกรรมแบบนี้มีประโยชน์เสริมสร้างทักษะการคิดเชิงปฏิบัติการ เชิงระบบ และทำให้นักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ***"โครงการนี้จะช่วยให้เด็กฝึกความคิดสร้างสรรค์รู้จักเข้าถึงชุมชนแล้วก็ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน"*** (ครูโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร, 2563) นับเป็นประโยชน์ในเชิงกระบวนการกลุ่ม *"ทำให้พวกเรากล้าคิด กล้าแสดงออก และมีความมั่นใจในสิ่งที่จะคิดและนำเสนอ และอาจลงมือทำต่อไป"* (นักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร, 2563) ทัศนะเชิงประจักษ์ เป็นการสะท้อนคิด และสังเกตในช่วงแรกนักเรียนยังไม่คุ้นชินกับกิจกรรม แต่เมื่อเข้าใจและเห็นว่าเป็นพื้นที่ของนักเรียนเองได้ ทำให้นักเรียน กล้าคิด และกล้าแสดงออก นัยหนึ่งเป็นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด ผ่านตนเอง การคิดผ่านกระบวนการกลุ่ม และการคิดเชิงระบบแบบองค์รวม นำไปสู่การออกแบบระบบคิดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ครูช่วยแนะนำ คณะวิทยากรเป็นพี่เลี้ยงคอยกำลัง จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

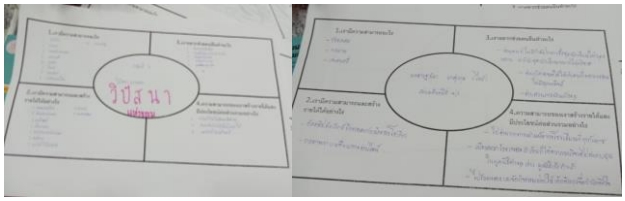

ภาพที่ 6 ผลการสะท้อนคิดของนักเรียนสู่การออกแบบชุมชนสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสามารถของนักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร

4. ถอดประสบการณ์/ผลได้เชิงประจักษ์/กิจกรรมเชิงขับเคลื่อน/ความคาดหวัง

จากกิจกรรมที่อบรม สิ่งที่ได้เบื้องต้นเป็นการฝึกให้นักเรียนได้กล้าคิด กล้าทำ และแสดงออกอย่างเหมาะสม โดยได้จัดมอบทุนในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน ที่นักเรียนจะทำร่วมกับชุมชน เช่น (1) **กลุ่มขายของออนไลน์** เช่น จะเข้าไปแสวงหาผลิตภัณฑ์สินค้าหรือสิ่งอื่นใด ที่เกี่ยวกับชุมชน และทำให้ชุมชนได้ประโยชน์ในเชิงการเรียนรู้และเป็นประโยชน์โดยเน้นให้เด็กเข้าไปทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมกับชุมชน (2) **กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม** นักเรียนมองไปที่การเก็บขยะ ปลูกต้นไม้ รักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน (Green and Clean Community) ทำให้ชุมชนเห็นและให้ความสำคัญร่วมพร้อมทั้งตระหนักในพลังของเด็ก กับการทำกิจกรรมในเชิงชุมชน ทำให้เกิดการพลังในการขับเคลื่อนเป็นพลังกับชุมชนอย่างต่อเนื่องและต่อไป (3) **กลุ่มเกี่ยวกับอาหาร** ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหาร ทำให้เกิดเป็นพลังสำหรับเยาวชนและการมีส่วนร่วมในชุมชน นำไปสร้างมูลค่า ทำสินค้าออนไลน์ เป็นต้น (4) **กลุ่มการกีฬา** หมายถึง การออกกำลังกาย การส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดการรักษาและดูแลสุขภาพ เพื่อลดความเสี่ยงห่างไกลโรค และกระตุ้นกิจกรรมรวมภายในชุมชนระหว่างเด็ก คนทำงาน และผู้สูงอายุ (5) **กลุ่มเกี่ยวกับภาษา** การสอนการบ้าน หรือการสอนคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สำหรับน้อง ในชุมชนในแบบเยาวชนมีส่วนร่วมกับชุมชนให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดเป็นภาพรวมอันเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนทีเกิดจากการเข้าไปกระตุ้นให้นักเรียนได้คิด ทำ และแสดงออก และมีครูเป็นพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนับจะเป็นการดึงศักยภาพของเด็กออกมาสู่การคิดอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน

การที่นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกแสดงออก นักเรียนได้คิดทำกิจกรรมใน 6 โครงการภายใต้การแนะนำของครูและนักเรียนร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หรือเอื้อประโยชน์ ทำให้เกิดการแบ่งปันหรือแนวทางที่กระตุ้น ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญในตัวเอง แล้วพัฒนาศักยภาพ และพัฒนางานไปสู่การออกแบบกิจกรรม และดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับส่วนรวม

กิจกรรมที่ใช้ กิจกรรมการเรียนรู้ตนเอง ใช้วิธีการสะท้อนคิด ผ่านเด็กเยาวชนนักเรียน ให้สะท้อนคิด เป็นความคิดของนักเรียนเอง อาทิ เยาวชนผู้เข้าอบรมว่าอยากทำอะไร อยากใช้ความสามารถที่ตัวเองมีอย่างไร ? ให้เกิดกลไกการทำบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อส่วนรวมได้ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ภายใต้กิจกรรมชวนคิด ชวนคุย และชวนทำ เป็นกิจกรรมที่เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าแสดงออก (1) ฝึกการอยู่กับตัวเอง ด้วยกระดาษที่ให้ 1 แผ่น แล้วออกแบบการคิด การเขียน ผ่านกิจกรรมคิดอย่างสร้างสรรค์ (2) ฝึกการคิดเชิงระบบ และคิดอย่างสร้างสรรค์ เช่น นักเรียนแสวงหาความสามารถของตัวเอง เช่น เล่นกีฬา รำ ร้องเพลง ทำอาหาร สอนการบ้าน คณิตศาสตร์

อังกฤษ เรามีความสามารถในการสร้างรายได้อย่างไร การขายของออนไลน์ การโฆษณาผ่านเพจ หรือ Facebook Youtube tiktok Instagram เป็นต้น ดังนั้นการดึงศักยภาพของนักเรียนที่เข้ารับการอบรมจึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน ทำให้เกิดกลไกการจัดการให้นักเรียนตระหนักในตัวเอง คิดอย่างสร้างสรรค์ และเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมีเป้าหมายในการจัดการชุมชนของตัวเอง เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การถอดบทเรียน สะท้อนคิด ทำให้เห็นว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชน อย่างมีเป้าหมาย รวมทั้งหวังผลต่อพัฒนาการที่สร้างสรรค์ โดยเริ่มตั้งแต่การให้โอกาสในพื้นที่พฤติกรรม การคิด และนำไปสู่การกระทำภายใต้กรอบของความสร้างสรรค์ ผลเชิงประจักษ์ก็จะเป็นไปตามความคาดหวัง ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่อง *พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก* (นันทิยา ดวงภุมเมศ และสิรินธร พิบูลภานุวัธน์, 2562) *การสร้างพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์* (จิณห์จุฑา ศุภมงคล และกมลาศ กูวชนาธิพงศ์, 2563) *การฝึกสมาธิตามแนวพุทธโดยใช้กระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์* (สุภาพรรณ เพิ่มพูนและคณะ, 2563) และ*การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์* (จินตนา กสินันท์, 2560) ภายใต้กระบวนการของการดู ให้คำแนะนำอย่างมีเป้าหมายเพื่อการทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในภาพกว้างด้วย ดังนั้นกระบวนการเหล่านี้จึงเป็นการฝึกเพื่อพัฒนาให้นักเรียน / เยาวชน กระตุ้นส่งเสริมให้เห็นความสำคัญในตนเอง พัฒนาตนเอง นำศักยภาพเหล่านั้นไปสู่การแบ่งปันเพื่อประโยชน์ต่อตัวเอง สังคมและส่วนรวม ภายใต้กิจกรรมโครงการการฝึกอบรมศักยภาพเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนสร้างสรรค์ โรงเรียนชุมชนป้อมเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 7 ผังถอดความคิดต่อการฝึกอบรมชุมชนสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสามารถของนักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร

จากการดำเนินกิจกรรมทำให้ได้ข้อค้นพบหลายประการ อาทิ (1) การฝึกอบรม ทำให้เกิดการภาคีเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคณะนักวิจัย วิทยากร และโรงเรียน เป็นการจัดกิจกรรมโครงการภายใต้การประสานร่วมมือโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนา *“เด็ก-เยาวชน”* สู่การสะท้อนคิด ชวนทำชวนปฏิบัติร่วมกัน ผลได้เชิงประจักษ์ ทำให้นักเรียนผู้เข้ารับการอบรมกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออก ภายใต้พื้นที่จัดสรรค์ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่กลาง พื้นที่สร้างสรรค์ ภายใต้ขอบเขตของความคิดเพื่อการพัฒนาตัวนักเรียนเอง (2) การสร้างพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาตัวเองของนักเรียน คิดได้ ทำได้ และแสดงออกได้ บนฐานของการกระตุ้นส่งเสริม และให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องระหว่างครู คณะนักวิจัย สู่การศึกษา พัฒนา และเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ระหว่างครู นักเรียน ชุมชน (3) การสร้างพื้นที่จำลองเพื่อดึงศักยภาพและสร้างศักยภาพทางการกระทำ เป็นแนวคิดแนวทางสร้างสรรค์ให้กับนักเรียน เป็นการสร้างพื้นที่เสมือนจริงภายใต้การทดลองปฏิบัติ ซึ่งผลจากความคาดหวังนักเรียนจะเป็นเมล็ดพันธุ์ของความเติบโต ไปพร้อมเวลา ซึ่งมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาตัวเอง กระทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ สำหรับตนเอง (อัตตัตถะ) โรงเรียน ชุมชนที่น้อง ๆ นักเรียนอยู่อาศัย สังคม (ปรัตถะ) และองค์รวมคือประเทศชาติ (อุภยัตถะ) ในฐานะเยาวชนคนรุ่นต่อไปของสังคมนี้ บนฐานคิด “ทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและสร้างสรรค์” เป็นหมุดหมายของการฝึกอบรมและพัฒนานี้ด้วยเช่นกัน

ข้อสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ออกนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดทำหลักสูตรเสริมสำหรับการพัฒนาศักยภาพและโอกาสของคนรุ่นใหม่ในการออกแบบอนาคตชุมชนเชิงสร้างสรรค์

2. จัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนให้นักเรียนได้มีพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนตนเองเพิ่มขึ้น และจัดประกวดโครงงานหรือกิจกรรมเพื่อเป็นเวทีให้เด็กรุ่นใหม่มีพื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่กล้าแสดงความสามารถและกล้าแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง

4. นำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพและโอกาสของคนรุ่นใหม่ในการออกแบบอนาคตชุมชนเชิงสร้างสรรค์ไปต่อยอด และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนตนเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยและนวัตกรรมการเรียนรู้เรื่องชุมชนเชิงสร้างสรรค์

2. ควรศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในการออกแบบอนาคตชุมชนเชิงสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

ครูโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร. (2563, 20 กรกฎาคม). [สัมภาษณ์].

จิณห์จุฑา ศุภมงคล และกมลาศ กูวชนาธิพงศ์. (2563). การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน โดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์,* 6(1), 95-108.

จินตนา กสินันท์. (2560) สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. *วารสารร่มพฤกษ์มหาวิทยาลัยเกริก,* 35(2), 9-32.

จินตนา อมรสงวนสิน และคณะ. (2559). การถ่ายทอดนวัตกรรมชุมชนในการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมกับภูมินิเวศสู่เยาวชน. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.* 11 (2), 91-107.

ชูพักตร์ สุทธิสาและคณะ. (2555). การเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท : กรณีศึกษาบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,* 8(1), 217-236.

ธนภรณ์ แสนอ้าย. (2560). การบูรณาการสอนวิชาการละครสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาวิชาการของเด็กและเยาวชนในชุมชน. *วารสารศิลปกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 4 (2), 1-10.

นักเรียนโรงเรียนชุมชนป้อมเพชร. (2563, 20 กรกฎาคม). [สัมภาษณ์].

นันทิยา ดวงภุมเมศและสิรินธร พิบูลภานุวัธน์. (2562). พื้นที่สร้างสรรค์" กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เยาวชนไทย.*วารสารศาสตร์*, 12(2), 87-97

ปวลักข์ สุรัสวดี. (2561). ปลา...ที่ไม่มีขาเดิน: กระบวนการศิลปะละครประยุกต์เพื่อการเสริมพลังของเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่า ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา,* 37(2), 76-96.

พระสุมิตร สุจิตฺโต และคณะ. (2561). กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยไตรสิกขา. *วารสารสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 7(2), 57-67.

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2560). กระบวนการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา ชุมชนหมู่บ้าน หนองนาสร้าง อำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์ สาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 5(1), 166-190.

วิทยากรฝึกอบรม. (2563, 20 กรกฎาคม). [สัมภาษณ์].

วิสูตร ชลนิธี. (2558). กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนบ้านสะพานสี่ อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง.*วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์,* 10(3), 303-316.

สรรพารี ยกย่องและคณะ. (2559). การเสริมสร้างความรู้เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอพุทธ มณฑลสาหรับเด็กและเยาวชน กรุงเทพมหานคร. *วารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,* 8(3), 50-64.

สายสุดา ปั้นตระกูลและคณะ. (2554). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกมออนไลน์ ที่มีผลต่อเยาวชนไทย : กรณีศึกษาชุมชนสีคาม. *วารสารวิจัย มสด*, 7(2), 77-89.

สุภาพรรณ เพิ่มพูลและคณะ. (2563). การฝึกสมาธิแนวพุทธเชิงสร้างสรรค์ในชีวิตประจำวันสำหรับเยาวชนไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 16(1), 24-37.

สุมานพ ศิวารัตน์. (2560). การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยไตรสิกขา. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ,* 8(1), 36-48.

รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย*

ETHICAL PROMOTION MODEL FOR INSURANCE AGENTS AND BROKERS UNDER THE SUPERVISION OF THE OFFICE OF INSURANCE COMMISSION

สิริปภา ภาคอัตถ์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
Siriprapa Pakaut, Surapon Suyaporm, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: siriprapa.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมปัจจัยที่ส่งผล และนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย การวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. การส่งเสริมจริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเก่ากับ 4.20 2. ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม ด้านความรู้จริยธรรม ด้านความรู้สึก ด้านพฤติกรรมการแสดงออก ปัจจัยธรรมเป็นโลกบาล 2 ด้านหิริ ความละอายแก่ใจ ด้านโอตตัปปะ ความเกรงกลัว มีอิทธิพลร่วมกันและสามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรม ได้ร้อยละ 39.20 3. รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย 1) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีความซื่อสัตย์ต่อองค์กร 2) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มีความใส่ใจในการปฏิบัติงาน 3) ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ มีการพัฒนาความรู้ความสามารถอยู่เสมอ 4) ด้านการปฏิบัติต่อข้อมูลลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลลับ 5) ด้านการจัดการความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ความขัดแย้งลดลง 6) ด้านการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ใช้อำนาจและหน้าที่ตามความชอบธรรม 7) ด้านความเป็นอิสระ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน 8) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำกับดูแล มีการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน

คำสำคัญ: การส่งเสริมจริยธรรม; ตัวแทนและนายหน้า; การประกันภัย

---

*Received July 19, 2021; Revised August 3, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Objectives of this article were to study the effectiveness of ethics promotion, the factors affecting and propose the ethical promotion model for insurance agents and brokers under the supervision of the office of insurance commission, conducted with the mixed research methods: The quantitative method collected from 400 samples. The qualitative method collected from 18 key informants and 10 participants in focus group discussion.

The research findings were as follows: 1. The ethical promotion for insurance agents and brokers under the supervision of the office of insurance commission by overall was at high level, the mean was average value at 4.20, 2. the factors of ethic promotion included ethical knowledge aspect, feeling aspect and behavioral expression aspect and Lokapāla-dhamma including Hiri and Ottappa affected the ethical promotion model and could explain the variations up to 39.20% and 3. The ethical promotion model for insurance agents and brokers under the supervision of the office of insurance commission included 1) integrity and fairness aspect was being honest with the organization, 2) performing duties with caution aspect was paying attention to work, 3) knowledge and ability to perform duties aspect was the knowledge and competence were always being developed, 4) treatment of secret information was the secret was not disclosed, 5) conflict of benefit management was conflict decreases, 6) the aspect of using of powers and duties under the law, powers and duties were exercised according to righteousness, 7) the aspect of independence, transparency and fairness were not interfering with each other and 8) cooperation between regulators aspect was that there was a memorandum of understanding.

Keywords: Ethics Promotion; Agents and Brokers; Insurance

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทยมีปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลและองค์กรซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาทางสังคม จนกลายเป็นปัญหาของประเทศชาติบ้านเมืองในที่สุด ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยในหลายๆ ประเด็นเริ่มมีแนวโน้มที่รุนแรงและสะสมตัวมากขึ้น และนับวันมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพราะคนในสังคมขาดความซื่อสัตย์สุจริต ยึดติดกับกระแสวัตถุนิยม จึงเกิดความหย่อนยานในคุณธรรมและจริยธรรม ขาดจิตสำนึกที่ดี มีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตลอดจนค่านิยมที่ผิดๆ ซึ่งมีแนวโน้มทำให้สังคมเสื่อมโทรมลง (สมหวัง โอชารส และคณะ, 2560)

สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำกับดูแลธุรกิจประกันภัย และการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้เอาประกันภัยและประชาชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้พนักงานมีหลักแห่งความประพฤติที่ดีงาม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสมกับความเป็นพนักงานของสำนักงาน ยึดถือปฏิบัติ ถูกต้องตามหลักจริยธรรมเคารพสิทธิและปฏิบัติต่อผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเสมอภาค เป็นธรรมและตรวจสอบได้ สำนักงานได้กำหนดระเบียบสำนักงานฯ ว่าด้วยประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของพนักงาน โดยพนักงานทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่โดยยึดมั่นในมาตรฐานจริยธรรมอันเป็นค่านิยมหลัก 9 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย, 2559) คือ 1) การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม 2) การมีจิตสานึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบ 3) การยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน และไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน 4) การยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรมและถูกกฎหมาย 5) การให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ 6) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง 7) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐาน มีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ 8) การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 9) การยึดมั่นในหลักจรรยาวิชาชีพขององค์กร

การส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ว่าด้วยจรรยาบรรณและศีลธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ได้แก่ 1) จรรยาบรรณตัวแทนประกันชีวิต 2) จรรยาบรรณและศีลธรรมของตัวแทนวินาศภัย 3) จรรยาบรรณและศีลธรรมของนายหน้าประกันชีวิต 4) จรรยาบรรณและศีลธรรมของนายหน้าประกันวินาศภัย ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและ

ส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย จึงต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจริยธรรม มีจรรยาบรรณวิชาชีพธุรกิจประกันภัย และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง การกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย นับได้ว่าเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเป็นหน่วยงานที่รักษาสิทธิประโยชน์ของประชาชน เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ช่วยบรรเทาภาระความเดือนร้อนทางการเงิน อันเนื่องมาจากการสูญเสียชีวิตและความสูญเสียที่เกิดจากภัยต่าง ๆ ดังนั้น ในการที่จะทำหน้าที่ผลักดันสนับสนุนและส่งเสริมเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันในการประกอบธุรกิจประกันภัยของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจประกันภัยที่เป็นตัวแทนและนายหน้าประกันภัยที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ทั้งในด้านวินัยในการปฏิบัติหน้าที่ ความประพฤติที่ไม่เหมาะสม และการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอย่างกว้างขวาง ภาพพจน์ของผู้ประกอบธุรกิจประกันภัย อยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้เนื่องจากความคาดหวังของประชาชนว่าตัวแทนนายหน้าประกันภัยที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ต้องดูแลอยู่ในกำกับจำเป็นต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เพราะเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ มีภารกิจในการกำกับดูแลและพัฒนาธุรกิจประกันภัย รวมถึงคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชนด้านการประกันภัย นี่คือปัญหาที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย จะต้องแก้ไข สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย มีกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาคุณธรรมจริยธรรม โดยกำหนดให้ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ต้องดูแลให้ยึดถือและปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ

จากปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไร โดยศึกษา การส่งเสริมจริยธรรมตามองค์ประกอบ 3 ด้าน คือด้านความรู้ ด้านอารมณ์และความรู้สึก ด้านพฤติกรรมการแสดงออก (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2523) บูรณาการกับหลักธรรมเป็นโลกบาล 2 คือ หิริ ความละอายแก่ใจ และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรม การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ การปฏิบัติต่อข้อมูลลับ การจัดการความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

ความเป็นอิสระ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำกับดูแล (สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย, 2563) โดยการกำหนดจรรยาบรรณและศีลธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานฯ ทั้งระดับคณะกรรมการ ผู้บริหารระดับสูง และพนักงานทุกคน ถือเป็นประมวลแบบแผนกำหนดขอบเขต มาตรฐาน ความประพฤติและพฤติกรรมที่พึงกระทำในการดำเนินงานและปฏิบัติงานไปในวิถีทางเดียวกันภายใต้กรอบจริยธรรมของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรได้แก่ เป็นตัวแทนประกันชีวิต ตัวแทนประกันวินาศภัย นายหน้าประกันชีวิต และนายหน้าประกันวินาศภัย ทั่วประเทศ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย จำนวน 574,880 คน กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน่ (Taro Yamane) (สุวรีย์ สิริโภคาภิรมณ์, 2546) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบ่งมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ซึ่งตัวแทนประกันชีวิต ตัวแทนประกันวินาศภัย นายหน้าประกันชีวิต และนายหน้าประกันวินาศภัย ทั่วประเทศ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 6 กลุ่ม คือผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการกำกับ ส่งเสริมการประกอบธุรกิจ นายหน้าหรือตัวแทนประกันวินาศภัย นายหน้าหรือตัวแทนประกันชีวิต นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และลูกค้าประกันวินาศภัยหรือประกันชีวิต

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Multiple regression Stepwise) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย โดยภาพรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 รองลงมา ด้านการปฏิบัติต่อข้อมูลลับ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนด้านการจัดการความขัดแย้งทางผลประโยชน์และการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย พบว่า ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ด้านความรู้จริยธรรม ด้านความรู้สึก ด้านพฤติกรรมการแสดงออก มีอิทธิพบร่วมกันต่อการส่งเสริมจริยธรรม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และสามรถอธิบายความแปรผันของรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมได้ ร้อยละ 36.80 และปัจจัยธรรมเป็นโลกบาล 2 ด้านหิริ ความละอายแก่ใจ ด้านโอตตัปปะ ความเกรง

กลัว มีอิทธิพบร่วมกันต่อการส่งเสริมจริยธรรม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และสามรถอธิบายความแปรผันของรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมได้ ร้อยละ 41.20 และปัจจัยทั้ง 2 คือ ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม และปัจจัยธรรมเป็นโลกบาล มีอิทธิพลร่วมกันต่อการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ได้ถึงร้อยละ 39.20 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย พบว่า มีองค์ประกอบ 8 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อองค์กร ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง ยึดมั่นในหลักจริยธรรม 2) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง ใส่ใจในการปฏิบัติงาน คอยระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาด มีกระบวนการปฏิบัติงานที่รัดกุม 3) ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ มีการพัฒนาความรู้ความสามารถอยู่เสมอ มีการส่งเสริมให้แสวงหาประสบการณ์ ใช้ความสามารถปฏิบัติงานโดยชอบธรรม 4) ด้านการปฏิบัติต่อข้อมูลลับ ข้อมูลลับไม่ถูกเปิดเผย ไม่มีการนำข้อมูลลับไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด มีการรักษาข้อมูลลับไว้ไม่ให้รั่วไหล 5) ด้านการจัดการความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ความขัดแย้งลดลง ได้รับประโยชน์โดยชอบธรรมทุกฝ่าย เข้าใจถึงสิทธิประโยชน์ที่จะพึงได้ 6) ด้านการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย มีการใช้อำนาจและหน้าที่ตามความชอบธรรม เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ ไม่มีการปฏิบัติหน้าที่เกินขอบเขต ไม่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาประโยชน์ 7) ด้านความเป็นอิสระ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม ไม่ให้ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน 8) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำกับดูแล มีการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน มีการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบให้จัดเจน มีกลไกสร้างความร่วมมือ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมได้แก่ ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ด้านความรู้จริยธรรม ด้านความรู้สึก ด้านพฤติกรรมการแสดงออก และปัจจัยธรรมเป็นโลกบาล 2 ด้านหิริ ความละอายแก่ใจ ด้านโอตตัปปะ ความเกรงกลัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย โดยภาพรวม

เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอารมณ์และความรู้สึก ด้านพฤติกรรมการแสดงออก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิสุทธิภัทรธาดา และคณะ (2553) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจักสาน : กรณีศึกษากลุ่มจักสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า มีการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธอยู่ในระดับมาก กลุ่มตัวอย่างที่ได้เข้ารับการพัฒนาจริยธรรม มีระดับจริยธรรมเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับ ฐิตาภา เบ็ญจาธิกุล (2557) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ระดับความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธอยู่ในระดับมากเช่นกัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย คือปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ด้านความรู้จริยธรรม ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรมการแสดงออก และปัจจัยธรรมเป็นโลกบาล 2 ประกอบด้วย ด้านหิริ ความละอายแก่ใจ ด้านโอตตัปปะ ความเกรงกลัว โดยทั้ง 2 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ได้ถึงร้อยละ 39.20 แสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมจริยธรรมต้องเริ่มส่งเสริมที่อารมณ์และความรู้สึกและจิตสำนึกก่อน จากนั้นก็ส่งเสริมด้านพฤติกรรมการแสดงออกที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรชัย อนันต์เธียร (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย ผลการวิจัยพบว่า แผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน 4 แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี และยังสอดคล้องกับงานวิจัยจอง ศิวาพร ศรีศักดินันท์ (2558) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ จะเสริมสร้าง โดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้มีสติรู้เท่าทัน เป็นการพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม

3. รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมจริยธรรมเกิดประสิทธิผล 8 ประการคือ ความมีความซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง ใช้ความรู้ความสามารถในการ

ปฏิบัติหน้าที่ในทางที่ชอบ ปฏิบัติต่อข้อมูลลับให้ปลอดภัยไม่ใช้ทางทางที่มิชอบ ข้อมูลลับไม่ถูกเปิดเผย ไม่มีการนำข้อมูลลับไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด มีการรักษาข้อมูลลับไว้ไม่ให้รั่วไหล มีการใช้ข้อมูลเพื่อสิทธิประโยชน์อันชอบธรรมเท่านั้น เมื่อนำข้อมูลมาใช้มีการขออนุญาตเสมอ จัดการความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย มีความเป็นอิสระ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม ไม่ให้ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน อาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกำกับดูแล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิดาภา เร่งมีศรีสุข (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาล ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมจริยธรรมตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาล เน้นในเรื่องของ ความโปร่งใสและรับผิดชอบและหลักการมีส่วนร่วม โดยที่จริยธรรมาภิบาล ประกอบด้วย กลยุทธ์การสร้างความโปร่งใสงานบริหาร กลยุทธ์การสร้างความโปร่งใสการบริการประชาชน กลยุทธ์การสร้างความโปร่งใสในงานสนับสนุน กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในงานบริหาร กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริการประชาชน กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในงานสนับสนุน กลยุทธ์การสร้างความรับผิดชอบในงานบริหาร กลยุทธ์การสร้างความรับผิดชอบในการบริการประชาชน และกลยุทธ์การสร้างความรับผิดชอบในงาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลของการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ดังภาพที่ 1

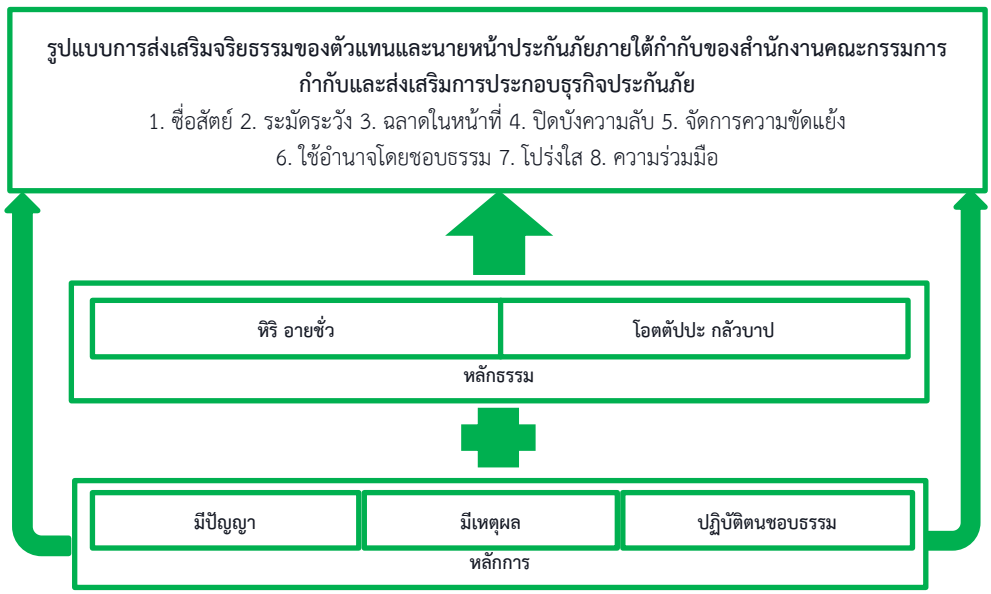

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากองค์ความรู้ข้างต้นสามารถอธิบายถึงรายละเอียดรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยได้ดังต่อไปนี้

1. หลักการ เป็นวิธีการในการส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดกับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย โดยจะต้อง เริ่มจากการส่งเสริมในด้านความรู้ (มีปัญญา) ให้รู้จักหลักจริยธรรม หลักการและเหตุผล (มีเหตุผล) รวมทั้งองค์ความรู้ต่างๆ จากนั้นสร้างเสริมในเรื่องอารมณ์และความรู้สึกให้มีค่านิยมเจตคติที่ดีในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม (ปฏิบัติตนชอบธรรม) และส่งเสริมในขั้นของการแสดงออกกล่าวคือการปฏิบัติงาน ที่จะต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม

2. หลักธรรม ได้แก่หลัก หิริ ความละอายแก่ใจ และ โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งทั้งสองหลักนี้จะเป็นหลักที่คอยกำกับไม่ให้เกิดการละเมิดจริยธรรมตั้งแต่กระบวนการคิด โดยมีการส่งเสริมให้ใช้กระบวนการคิดที่จะเป็นการระงับไม่ให้เกิดการละเมิดจริยธรรม ตามหลักหิริ คือให้เกิดความละอายแก่ใจ ยับยั้งช่างคิด และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป กล่าวคือการเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับจากการละเมิดจริยธรรม

3. รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสม ซึ่งควรนำไปใช้ส่งเสริมจริยธรรมสำหรับตัวแทนและนายหน้าประกับภัย โดยเนื้อหาแล้วก็คือการส่งเสริมจริยธรรม โดยใช้หลักการบวกกับหลักธรรม เพื่อให้เกิดผลคือ เกิดความซื่อสัตย์ต่อองค์กร ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มีความฉลาดในการปฏิบัติหน้าที่ ปิดบังความลับ จัดการความขัดแย้ง ใช้อำนาจโดยชอบธรรม มีความโปร่งใส และมีความร่วมมือ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 3 ประการประกอบด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การส่งเสริมจริยธรรมสำหรับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ปัจจุบันภาพที่ปรากฏคือ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ในส่วนของจริยธรรมมีหน้าที่ในการกำกับส่งเสริมด้านจริยธรรมแต่เพียงผู้เดียว จึงควรมีหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมในการให้การส่งเสริมจริยธรรมด้วย

2. การส่งเสริมจริยธรรมสำหรับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ในปัจจุบันยังไม่สามารถส่งเสริมจริยธรรมให้กับตัวแทนและนายหน้าได้อย่างครบถ้วน จึงควรมีนโยบายในเชิงบังคับให้ทุกคนเข้ารับการส่งเสริมจริยธรรม

3. รัฐควรมีนโยบายในการกระจายอำนาจการส่งเสริมจริยธรรมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถให้การส่งเสริมจริยธรรมแก่ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยได้ ซึ่งจะทำให้การส่งเสริมจริยธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีความทั่วถึง

4. การส่งเสริมจริยธรรมโดยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกำกับ ให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจกัน ส่งเสริมจริยธรรม ระหว่างหน่วยงานกำกับและหน่วยงานในกำกับ ซึ่งผูกมัดกันด้วยการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน เป็นผลให้เกิดการส่งเสริมจริยธรรมภายในองค์กรได้เป็นอย่างดีจึงควรอาศัยกลไกลนี้ในการส่งเสริมจริยธรรม

5. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าบุคลากรยังขาดองค์ความรู้และขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ่งเกี่ยวกับการละเมิดจริยธรรมว่า การละเมิดจริยธรรมส่งผลเสียร้ายแรงต่อองค์กรและประเทศชาติ ซึ่งในประเด็นนี้สำนักงานและหน่วยงานในกับกับต้องเร่งดำเนินการส่งเสริมบุคลากรและให้ความรู้เกี่ยวกับการละเมิดจริยธรรมในส่วนของผลเสียที่จะเกิด และผลดีจากการไม่ละเมิดจริยธรรม

6. บุคลากรส่วนหนึ่งยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมว่าจำเป็นต้องมีการส่งเสริมจริยธรรมทั้งองค์กร โดยทุกส่วนงาน ทุกคน ต้องร่วมมือกัน จึงจะส่งผลให้การส่งเสริมจริยธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. การส่งเสริมจริยธรรมโดยอาศัยหลักธรรมเป็นโลกบาล หิริ ความละอายแก่ใจ และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป สามารถสร้างจริยธรรมให้เกิดแก่องค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบุคลากรจะเกิดความละอายต่อการละเมิดจริยธรรม และกลัวต่อโทษที่จะพึงได้รับ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. รัฐบาลควรหมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านจริยธรรม เช่น กระทรวงยุติธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นต้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การส่งเสริมจริยธรรมแก่ตัวแทนและนายหน้าประกันภัย

2. ภาครัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมจริยธรรมให้กับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมให้กับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย โดยมีระเบียบในเชิงบังคับให้ทุกคนต้องได้รับการส่งเสริมคุณธรรมในระดับดี

3. รับบาลควรกำหนดให้หน่วยงานที่มีศักยภาพในการส่งเสริมจริยธรรมแก่ตัวแทนและนายหน้าประกับภัย จัดการส่งเสริมจริยธรรมให้กับตัวแทนและนายหน้าประกับภัยได้

ซึ่งจะส่งผลให้ตัวแทนและนายหน้าประกับภัยได้รับการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างทั่วถึง

4. สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ควรร่วมมือกับหน่วยงานในกำกับ สร้างกลไกลความร่วมมือกันโดยบันทึกข้อตกลงร่วมกัน ในการส่งเสริมจริยธรรมแก่บุคลากร ออกนโยบายในเชิงบังกับให้หน่วยงานในกำกับเร่งดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมให้กับบุคลากรครบทุกคน

5. สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ควรร่วมมือกับหน่วยงานในกำกับ เร่งดำเนินการฝึกอบรมและส่งเสริมความรู้ให้บุคลากรได้มีความรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าการละเมิดจริยธรรมส่งผลเสียร้ายแรงต่อองค์กรและประเทศชาติอย่างไร เพื่อให้ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยได้ตระหนักถึงผลเสียจากการละเมิดจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น

6. สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย และหน่วยงานในกำกับควรเร่งทำความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดภายในองค์กร โดยจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทุกคน ในลักษณะสร้างค่านิยมร่วมกัน เพื่อให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งจริยธรรม

7. สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย และหน่วยงานในกำกับควรนำเอาหลักธรรมเป็นโลกบาล หิริ ความละอายแก่ใจ และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป มาประยุกต์ในการส่งเสริมจริยธรรมแก่ตัวแทนและนายหน้าประกับภัย โดยการตำหนิติโทษ ลงโทษตามโทสานุโทษ จนถึงขั้นประกาศรายชื่อผู้ละเมิดจริยธรรมอย่างร้ายแรง ซึ่งส่งผลเสียในวงกว้าง ให้สังคมทราบผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้สังคมได้ระวังบุคคลเหล่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้ตัวแทนและนายหน้าเกิดความละอายและเกรงกลัวต่อโทษที่จะพึงได้รับ ไม่ละเมิดจริยธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย เพื่อให้ทราบถึงกลวิธีในการส่งเสริมจริยธรรมเชิงลึก

2. ควรมีการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับตัวแทนและนายหน้าประกันภัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพ

3. ควรมีการวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับ นโยบายในการส่งเสริมจริยธรรมของภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมจริยธรรมให้กับหน่วยงานภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). *แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

จิดาภา เร่งมีศรีสุข. *ยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาล ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคกลาง* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฐิตาภา เบ็ญจาธิกุล. (2557). *รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพฯ.

พระวิสุทธิภัทรธาดา และคณะ. (2553). *การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจักสาน : กรณีศึกษากลุ่มจักสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 23.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวทิยาลัย.

วีรชัย อนันต์เธียร. (2557). *กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิวาพร ศรีศักดินันท์. (2558). *รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมหวัง โอชารส และคณะ. รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรม จรรยาบรรณของวิชาชีพตำรวจให้แก่นักเรียนนายสิบตำรวจ. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.* 7(ฉบับพิเศษ), 286.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.). (2559). *แนวทางธรรมาภิบาลของสำนัก คปภ. ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 ปี 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.).

สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.). (2564). *ตัวแทน /นายหน้าประกันภัย*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2564 จาก https://www.oic.or.th/th/industry/intermediaries/agent

สุวรีย์ สิริโภคาภิรมณ์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์*

EFFECTIVENESS DEVELOPMENT OF ETHICS PROMOTION OF THE LAWYERS COUNCIL UNDER THE ROYAL PATRONAGE

กอปรลาภ อภัยภักดิ์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
Korplarp Apaipakdi, Surapon Suyaprom, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: korblap.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผล ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผล และนำเสนอการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน และสนทนากลุ่มเฉพาะ 9 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 มีอิทธิพลร่วมกันต่อการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันได้ถึงร้อยละ 37.50 3) การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีองค์ประกอบคือ การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์กร ได้แก่ องค์กรมีความเท่าเทียมกัน มีสมานฉันท์ การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ได้แก่การเป็นองค์กรแห่งจริยธรรม มีกระบวนการทำงานแบบพลวัฒน์ มีเครือข่ายจริยธรรมภายนอก การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสังคม ได้แก่การเป็นองค์กรเพื่อสังคม การปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และผลผลิตขององค์ ได้แก่ ทุกส่วนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม องค์กรมีทนายความที่มีคุณภาพ การร้องเรียนเรื่องผิดจริยธรรมลดลง

คำสำคัญ: การพัฒนา; ประสิทธิผล; การส่งเสริมจริยธรรม

---

*Received July 18, 2021; Revised August 4, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Objectives of this article were to study the effectiveness and factors affecting to the effectiveness and to propose effectiveness development of ethics promotion of the lawyer council under the royal patronage. The methodology was mixed research methods: Quantitative research conducted by studying the 400 samples and. Qualitative research conducted by in-depth interviewing 18 key informants and 9 participants in focus group discussion.

The research findings were as follows: 1. The effectiveness of ethics promotion of the lawyers council under the royal patronage by overall was at high level with the mean was at 4.12 and standard deviation was at 0.71, 2. The factors of ethics promotion and 4 Gharāvāsa-dhamma affected to the effectiveness development of ethics promotion of the lawyers council under the royal patronage and could explain the variations up to 37.50% and 3. The effectiveness development of ethics promotion of the lawyers council under the royal patronage was unity in the organization include equal organization and harmonious, adaptation of the organization to the environment include being an ethical organization, there was a dynamic work process and there was an external ethical network, adaptation of the organization to the society include being an organization for society, social and cultural adaptation and being an organization that was accepted by society and finally, the output of organization include all stakeholders benefit fairly, the organization has qualified lawyers and fewer ethical complaints.

Keywords: Development; Efficiency; Ethics Promotion

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ง. บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้าโดยกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอน ชัดเจน และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม และพัฒนาให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยสะดวก รวดเร็วและประหยัด นำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุข เป็นธรรม และประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการสร้างความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยของสังคม นอกจากนี้ยังเป็นกฎเกณฑ์กติกาและผู้รักษากฎเกณฑ์กติกาทุกกลไกของรัฐ ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวกระบวนการยุติธรรมต้องมีคุณภาพ เป็นที่เชื่อถือของประชาชนจึงจะสามารถสร้างความสงบเรียบร้อยและความเป็นธรรมในสังคมได้อย่างยั่งยืน แต่ยังคงปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทั้งในแง่ของความล่าช้าในการดำเนินงาน อุปสรรคในการเข้าถึง รวมไปถึงความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย และความถูกต้องของการดำเนินงานอยู่เป็นประจำ นั่นก็แสดงถึงผลสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม, 2561)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมาย จำเป็นต้องใช้ความรู้ความชำนาญพิเศษ สภาพของอาชีพจึงเป็นลักษณะของการผูกขาด การผูกขาดถ้าไม่มีการควบคุม ย่อมนำไปสู่การหาประโยชน์เกินขอบเขต ดังนั้นเพื่อมิให้มีการเอาเปรียบบีบบังคับเกินขอบเขตหรือมิให้มีความประพฤติในทางที่ไม่ชอบไม่ควร จึงต้องจัดให้มีองค์กรเพื่อควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย วิชาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระและมีความรับผิดชอบสูงต่อสังคมไทย ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ทนายความจำเป็นต้องมีคุณสมบัติพิเศษทั้งในด้านความรู้และคุณธรรม จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพ องค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความ ได้แก่ สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นองค์กรผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่งสถาบันหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและนานาประเทศ มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 โดยมีนายกและกรรมการสภาทนายความที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกทนายความทั่วประเทศเป็นผู้บริหาร (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2528) ทั้งนี้ สิทธิที่สำคัญของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญาคือ “สิทธิที่จะมีที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Right to a Consult)” ซึ่งเป็น

หน้าที่ของรัฐจะต้องจัดหาให้เพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลยเมื่ออยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัญหาสำคัญที่พบในการได้รับทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยจากรัฐ ได้แก่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความจากรัฐเมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่ได้รับการว่าจ้างมีมาตรฐานแตกต่างกันมาก จำเป็นต้องได้รับการปฏิรูปเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันจากกระบวนการยุติธรรม (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2563)

สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ใช้ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และ ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529 เป็นหลักเกณฑ์การวัดประสิทธิผลจริยธรรมผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นโดยส่วนรวม การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นงานที่ต้องใช้กฎหมายเป็นหลัก ดังนั้น มรรยาทอันเป็นจริยธรรมในวิชาชีพทนายความจึงเป็นสิ่งควรปฏิบัติ การปฏิบัติตามหลักวิชาชีพทนายความอย่างถูกต้องครบถ้วน จะทำให้ทนายความมีหลักปฏิบัติตนในการประกอบวิชาชีพทนายความอย่างถูกต้อง เป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมและจรรยาในวิชาชีพที่มุ่งเพื่อให้เป็นทนายความที่ดีของประชาชน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบวิชาชีพ และเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการทางวิชาชีพกฎหมายในมาตรฐานที่สูงขึ้นทนายความที่ปฏิบัติตามหลักวิชาชีพทนายความได้อย่างครบถ้วนนั้นจะส่งผลให้เอื้อประโยชน์และโอกาสแก่อาชีพทนายความ อันส่งผลให้การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นสัมมาชีพทรงคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างอนันต์ต่อส่วนรวมสืบไป ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยใช้หลักการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม ทัศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และหลักฆราวาสธรรม 4 ประกอบด้วย สัจจะ ความจริง ทมะ การฝึกตน ขันติ ความอดทน จาคะ การเสียสละ มาบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิผล ได้แก่ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสังคม และผลผลิตขององค์การ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์

3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 9 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ทนายความในสังกัดสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั่วประเทศ จำนวน 90,421 คน กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน่ (Taro Yamane) (สุวรีย์ สิริโภคาภิรมณ์, 2546) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบ่งมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ซึ่งเป็นทนายความในสังกัดสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 6 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูปหรือคน ผู้บริหารสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมจริยธรรม 11 คน นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 รูปหรือคน

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's

Correlation) และการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Multiple regression Stepwise) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้เชิงจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 รองลงมา ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 และด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม (X1) ประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม ทัศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 (X2) ประกอบด้วย สัจจะ ความจริง ทมะ การฝึกตน ขันติ ความอดทน จาคะ การเสียสละมีอิทธิพลร่วมกันต่อการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยที่ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม (X1) และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 (X2) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ถึงร้อยละ 37.50 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม (X1)) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β1) เท่ากับ 0.447 และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 (X2) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β2) เท่ากับ 0.316 โดยใช้หลักการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม ทัศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และหลักฆราวาสธรรม 4 ประกอบด้วย สัจจะ ความจริง ทมะ การฝึกตน ขันติ ความอดทน จาคะ การเสียสละ

3. การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ประการที่ 1 การพัฒนาองค์กรให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์กร โดยองค์กรมีความเท่าเทียมกัน มีสมานฉันท์ ดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างเป็นเอกภาพ ได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ประการที่ 2 การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยเป็นองค์กรแห่งจริยธรรม มีกระบวนการทำงานแบบพลวัฒน์ มีเครือข่ายจริยธรรมภายนอก มีการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และมีการปรับกระบวนการทำงานที่ตามสภาพแวดล้อม ประการที่ 3 การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสังคม โดยเป็นองค์กรแห่งจริยธรรมเพื่อสังคม ที่เกิด

การปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม สังคมให้ความไว้วางใจ และเป็นผู้นำด้านจริยธรรมของสังคม และประการที่ 4 ผลผลิตขององค์กร คือเป็นองค์กรที่มีการส่งเสริมจริยธรรมเพื่อให้ทุกส่วนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม องค์กรมีทนายความที่มีคุณภาพ องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย การร้องเรียนเรื่องผิดจริยธรรมลดลง และองค์กรมีคุณภาพในระดับสากล โดยการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรม มีปัจจัยที่สำคัญคือ ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม ที่จะต้องมีการส่งเสริมความรู้เชิงจริยธรรม ส่งเสริมทัศนคติเชิงจริยธรรม ส่งเสริมให้ทนายความใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และส่งเสริม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ให้ทนายความปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และปัจจัยฆราวาสธรรม จะต้องประยุกต์ใช้โดยส่งเสริมให้ทนายความ มีความจริงใจ ฝึกตน อดทน และเสียสละเพื่อสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่ในระดับมาก แสดงว่ามีการส่งเสริมจริยธรรมให้กับทนายความอย่างต่อเนื่อง ให้รู้และเข้าใจพร้อมนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักของการส่งเสริมจริยธรรม โดยกระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมจริยธรรมประกอบด้วย การส่งเสริมความรู้เชิงจริยธรรม การส่งเสริมทัศนคติเชิงจริยธรรม การส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การส่งเสริมด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งการส่งเสริมในลักษณะดังกล่าวเป็นผลให้เกิดประสิทธิผล กล่าวคือองค์กรยกระดับขึ้นเป็นองค์กรแห่งจริยธรรม ที่มีการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของไพศาล เครือแสง (2558) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมจริยธรรม เน้นหลักนิติธรรมกับหลักศีล หลักคุณธรรมกับหลักปัญญา เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ถูกต้อง มีจิตสำนึก และมีการเน้นหลักความโปร่งใส

เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้านพบว่า ระดับประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตามหลักการส่งเสริมจริยธรรม ด้านความรู้เชิงจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสภาทนายความมีช่องทางในการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับความรู้เชิงวัฒนธรรมให้สามารถสืบค้นและศึกษาเพิ่มเติมได้ และมีการส่งเสริมและสนับสนุนทนายความด้านความรู้ในเชิงจริยธรรม ซึ่งการเรียนรู้จะเป็นกลไกที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดจริยธรรมภายในองค์กร เกิดการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่น พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต (2559) ที่ได้วิจัยเรื่อง การส่งเสริม

จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายการสร้างองค์ความรู้ด้านจริยธรรม มีการส่งเสริมให้บุคลากรสร้างเครือข่ายกับเพื่อนร่วมงานและองค์กรอื่นๆ เป็นเครือข่ายในการสร้างองค์ความรู้ด้านจริยธรรม และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เป็นสากล

ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมจริยธรรมนอกจากจะใช้กระบวนการศึกษาเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมจริยธรรมแล้วยังต้องมีการอบรมพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง โดยในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองจากด้านความรู้เชิงจริยธรรม แสดงว่า ด้านพฤติกรรมการแสดงออกทางกายก็ต้องได้รับการส่งเสริมให้มีการแสดงออกที่สอดคล้องกับจริยธรรมด้วย เช่นการฝึกอบรมให้ทนายความมีกิริยามารยาทที่ดี ฝึกให้การช่วยเหลือสังคมปฏิบัติงานด้วยความตรงไปตรงมา ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ว่าทนายความมีจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ (แซ่หลี) (2557) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จะต้องดำเนินการตามกลยุทธ์ 4 ประการคือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม และเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีการแสดงออกทางกายด้วยความเรียบร้อยดีงาม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีปัจจัยที่สำคัญคือ การส่งเสริมจริยธรรมตามหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ส่งเสริมด้านสัจจะ ให้มีความซื่อสัตย์ รักษาสัจจะ สื่อสารด้วยความจริง ส่งเสริมด้านทมะ ฝึกตน ให้มีการพัฒนาทักษะ และประสบการณ์ ส่งเสริมด้านขันติ มุ่งมั่น อดทนต่อความยากลำบากทางกายและทางใจ และส่งเสริมให้มีการเสียสละ ซึ่งคล้องกับงานวิจัยของ พระเหมวรารักษ์ ญาณสีโล (แก้วกำพล) (2563) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ตามหลักฆราวาสธรรมในเขต ตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า บุคลากร จะต้องมีความเสียสละ การคัดเลือกผู้ที่มีความชำนาญ แต่งตั้งคณะกรรมการอย่างมีความยุติธรรม มีการพัฒนาบุคคล และมีการโยกย้ายตำแหน่งอย่างเป็นธรรม ด้านการอำนวยการ จะต้องมีความอดทนต่อหน้าที่ ประธานกลุ่มมีความสามารถชักจูงบุคลากรให้ปฏิบัติงาน ให้สวัสดิการอย่างยุติธรรมมีความอดทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละ กระตือรือร้น และด้านการควบคุมงาน จะต้องรู้จักข่มใจต่อหน้าที่ ติดตามทวงหนี้อย่างเป็นธรรม ให้โอกาส การตรวจสอบอย่างซื่อสัตย์ เป็นธรรม มีความอดทนใน

การแก้ไขปัญหา ใช้คำพูดที่มีความไพเราะ ให้กู้ยืมเงินอย่างเท่าเทียมกัน และมีการประเมินผล ความโปร่งใส ยุติธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัศนีย์ กลางเภา (2559) ที่ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างหลักฆราวาสธรรมกับคุณภาพการปฏิบัติงาน ของข้าราชการสำนักงานอัยการภาค 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักฆราวาสธรรมได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานในเชิงบวก เนื่องจากการปฏิบัติงานร่วมกันต้องมีความจริงใจต่อกัน มีความอดทน และเสียสละเอื้อเฟื้อ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระทนงชัย อภิชโย (2562) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัย การพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรม ได้แก่ สัจจะ อาศัยความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ทมะ อาศัยการรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับความรู้สึก ขันติ อาศัยความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย จาคะ อาศัยความเสียสละความเผื่อแผ่แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน

3. การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยหลักการคือการพัฒนาโดย โดยใช้หลักการ 4 ประการ และวิธีการ 4 ประการข้างต้น ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์กร องค์กรเป็นเอกภาพและเสมอภาค เกิดการปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม คือปรับพฤติกรรมและวัฒนธรรมขององค์กรให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เกิดการปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสังคม คือการปรับพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของจริยธรรมขององค์กรทั่วไป และมีผลผลิตที่เกิดกับองค์กร คือองค์กรมีความเป็นเอกภาพเป็นองค์ที่เป็นผู้นำด้านจริยธรรม การมีทนายความที่มีคุณธรรมจริยธรรม พร้อมที่จะให้บริการแก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทรชัย สีสะใบ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลประสิทธิผลพุทธวิธีการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนการเกษตร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิผลต้องใช้หลักของการมีส่วนร่วม โดยที่ทุกส่วนที่มีส่วนได้เสียจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาประสิทธิผลอย่างเป็นเอกภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญจันทร์ แสนประสาน (2560) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยส่งเสริมการตัดสินใจเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเสี่ยงทางการพยาบาลในคลินิกอย่างมีประสิทธิผลของพยาบาลทหารบก ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารจะต้องมีแผนในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อให้บุคลากรสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานจริยธรรมเพื่อลดความเสี่ยงและปัญหาที่จะเกิดขึ้น

อีกประการหนึ่ง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ มีปัจจัยที่สำคัญ คือการปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โดยการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งจริยธรรม การปรับกระบวนการทำงานแบบพลวัฒน์ การปรับโครงสร้างองค์กรและ

กระบวนการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับการให้บริการด้วยความถูกต้อง ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมให้ทนายความมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา หรูเจริญพรพานิช (2562) ที่ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล คือการปรับโครงสร้างองค์การตามเกณฑ์มาตรฐานในการทำงาน ใช้เทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ในการเรียนการสอนให้เกิดกระบวนการเชิงพลวัฒน์ วางแผนอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรมให้บุคลากรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรม คือกระบวนการศึกษา เพราะจะสามารถทำให้เกิดปัญญา อีกประการหนึ่งคือความเท่าเทียมกันและความเป็นเอกภาพ สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ และความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกชัย สุระจินดา (2559) ที่ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการนำยุทธศาสตร์ การพัฒนาไปปฏิบัติของเทศบาลตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของการนำยุทธศาสตร์ไปใช้ด้านการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอันดับแรก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภัค วิศาลเวชกิจ (2562) ที่ได้วิจัยเรื่อง การส่งเสริมจริยธรรมส่วนบุคคลและทีมงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมจริยธรรมส่วนบุคคลและทีมงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การคือ ประกอบด้วย จริยธรรมส่วนบุคคล ทีมงาน และองค์กรที่เป็นเลิศ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลของการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ ดังภาพที่ 1

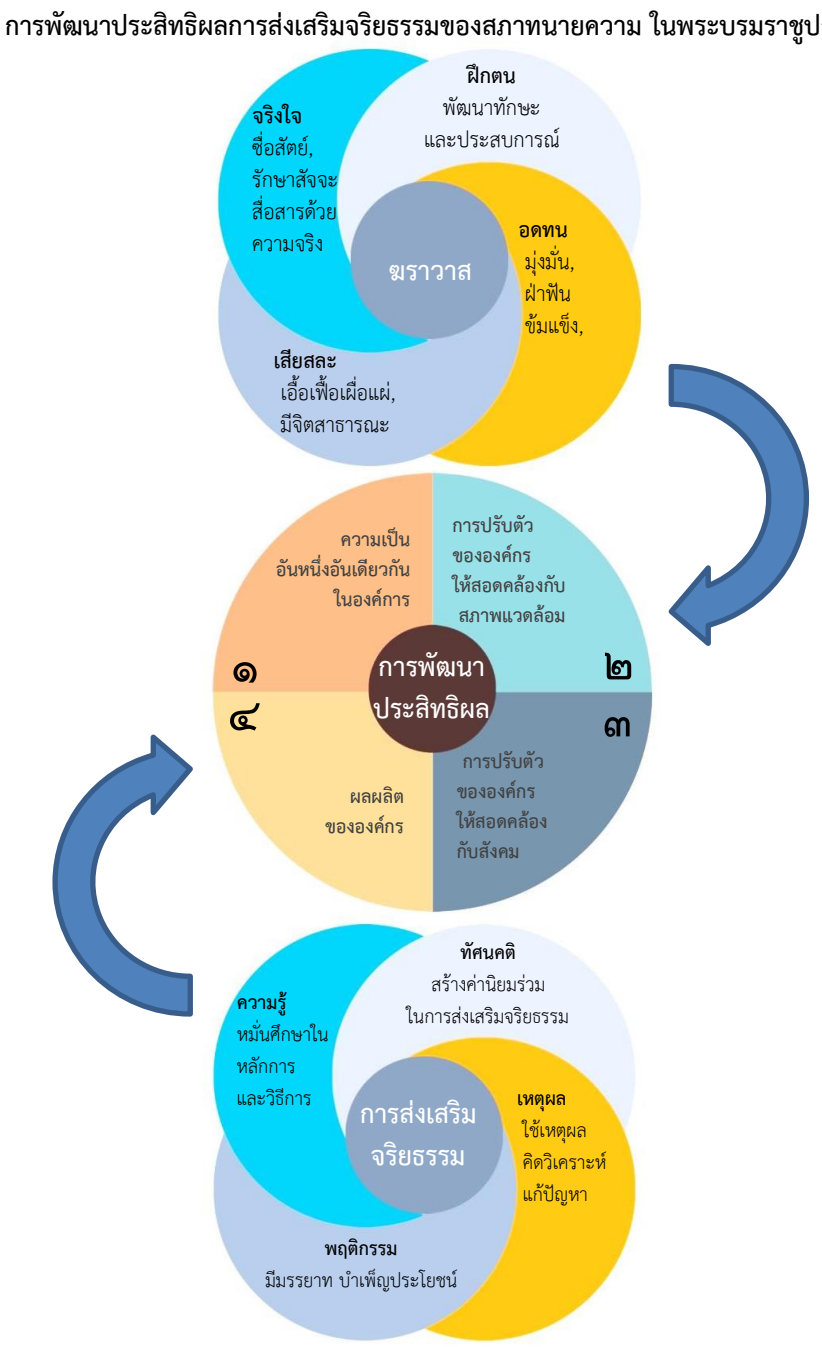

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากองค์ความรู้ข้างต้นสามารถอธิบายถึงรายละเอียดของกระบวนการในการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ดังนี้

การส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย ความรู้ ได้แก่ การหมั่นศึกษาในหลักการและวิธีการ ทัศนคติ ได้แก่ การสร้างค่านิยมร่วมในการส่งเสริมจริยธรรม เหตุผล ได้แก่ ใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ พฤติกรรม ได้แก่ การมีมรรยาท บำเพ็ญประโยชน์ การแก้ปัญหา

ฆราวาสธรรม เป็นหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย สัจจะ ความจริงใจ ได้แก่ ซื่อสัตย์ รักษาสัจจะ สื่อสารด้วยความจริง ทมะ ฝึกตน ได้แก่ พัฒนาทักษะและประสบการณ์อยู่เสมอ ขันติ อดทน ได้แก่ ความมุ่งมั่น ฝ่าฟันเข้มแข็ง ความเสียสละ ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตสาธารณะ โดยที่ ปัจจัยฆราวาสธรรม และปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผล

การพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ประกอบด้วย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม การปรับตัวขององค์กรให้สอดคล้องกับสังคม และผลผลิตขององค์กร มีปัจจัยที่สำคัญซึ่งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผลคือ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมจริยธรรมขาดแรงจูงใจที่เป็นทัศนคติด้านจริยธรรม ดังนั้นการจะส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่บุคลากรทั้งองค์กรอย่างเป็นเอกภาพ

2. การส่งเสริมจริยธรรมยังขาดการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรภายนอกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนด้านจริยธรรม หากสภาทนายความสามารถสร้างองค์กรภาคีเครือข่ายร่วมในการส่งเสริมจริยธรรม จะทำให้การส่งเสริมจริยธรรมแก่ทนายความมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สภาทนายความควรร่วมมือกับองค์กรทางกฎหมาย สร้างแรงจูงใจซึ่งเป็นทัศนคติเชิงจริยธรรมให้ทนายความได้มีแรงจูงใจในการปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม และขวนขวายในการแสวงหาความรู้เชิงจริยธรรมพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยแรงจูงใจดังกล่าวอาจสร้างโดยการให้ความคาดหลังกับทนายความเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการทำงาน หรือให้รางวัลเป็นการสร้างความกำลังใจ เพื่อให้ทนายความเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรม

2. สภาทนายความควรสร้างองค์กรภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมจริยธรรม โดยร่วมมือกับองค์กรทางจริยธรรมเช่น กระทรวงวัฒนธรรม องค์กรทางศาสนาที่จะเข้ามาให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการฝึกอบรมและ เป็นภาคีเครือข่ายซึ่งกันและกันในการส่งเสริมจริยธรรม ซึ่งจะทำให้การส่งเสริมจริยธรรมแก่ทนายความมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมของทนายความ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยจูงใจที่นำไปสู่การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรม

2. ควรมีการวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ ผลกระทบจากการปฏิบัติผิดจริยธรรมของบุคลากรทางกฎหมายเพื่อให้ทราบถึงผลเสียจากการผิดจริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

4. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการถอดบทเรียนการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อนำมาเป็นตัวแบบในการอบรมหรือส่งเสริมจริยธรรมให้กับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ และเอกชน

5. การวิจัยเรื่องการพัฒนาประสิทธิผลการส่งเสริมจริยธรรมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์นี้ มีข้อจำกัดคือ อยู่ในช่วงของการระบาดของไวรัส Covid-19 ส่งผลให้การส่งเสริมจริยธรรมแก่ทนายความในลักษณะของกิจกรรมหรือการอบรมลดลง อาจมีผลกระทบต่อกระบวนการวิจัยและผลของการวิจัยในบางส่วน จึงควรมีการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ซ้ำอีกครั้งหนึ่งในภาวะปกติ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา หรูเจริญพรพานิช. (2562). แนวทางการส่งเสริมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ.* 5(2), 457.

คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม. (2561). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม 2561*, [ออนไลน์], สืบค้น 19 เมษายน 2563 จาก https://www.senate.go.th/document/mSubject/Ext79/79663_0001.PD

ฐิตาภา เบ็ญจาธิกุล. (2557). *รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพ.

ทัศนีย์ กลางเภา. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักฆราวาสธรรมกับคุณภาพการปฏิบัติงาน ของข้าราชการสำนักงานอัยการภาค 4. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.* 3(1), 1-10.

พระทนงชัย อภิชโย. (2562). ศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักฆราวาสธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์.* 4(2), 41.

พระปลัดเทียน พลวุฑฺโฒ (คำพงษ์). (2558). *รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ (แซ่หลี). (2557). *รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต. (2559). *การส่งเสริมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเหมวรารักษ์ ญาณสีโล (แก้วกำพล). (2563). การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ตามหลักฆราวาสธรรมในเขต ตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร. *วารสารวิจยวิชาการ*, 3(2), 1-2.

เพ็ญจันทร์ แสนประสาน. (2560). การศึกษาปัจจัยส่งเสริมการตัดสินใจเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเสี่ยงทางการพยาบาลในคลินิกอย่างมีประสิทธิผลของพยาบาลทหารบก. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 18(3), 201.

ไพศาล เครือแสง. (2558). *รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2528, 19 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 102 ตอนที่ 129 ฉบับพิเศษ หน้า 1.

_____. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 79.

ศุภัค วิศาลเวชกิจ. การส่งเสริมจริยธรรมส่วนบุคคลและทีมงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน). *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 11(2), 292-293.

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. (2563). *การปฏิรูปทนายความอาสา ทนายความขอแรง และที่ปรึกษากฎหมายเด็กหรือเยาวชน.* สืบค้น 19 เมษายน 2563, จาก https://jla.coj.go.th/cms/s17/u672/.

สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2564). *สถิติทนายความ.* สืบค้น 10 มกราคม 2564, จาก https://www.isranews.org/isranews-news/76820-lawyerscouncil76820.html

สุภัทรชัย สีสะใบ. (2562). *รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวรีย์ สิริโภคาภิรมณ์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

เอกชัย สุระจินดา. ประสิทธิผลการนำยุทธศาสตร์ การพัฒนาไปปฏิบัติของเทศบาล ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*, 11(2), 434-435.

กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

STRENGTHENING STRATEGY OF SANGHA ADMINISTRATION IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระมหาเฉลิมพล อชิโต, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, บวร ขมชุณศรี

Phramahachalermpol Achito, PhramahaKrisada Kittisobhano, PhraPalad Raphin Phutthisaro, Borworn Khomchunsri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail. com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ปัจจัยเสริมสร้าง และนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 217 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสมัครสมานสามัคคีกันในการทำงานคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ทั้งมีพระเถรานุเถระที่มีความรู้ด้านพระธรรมวินัยกฎหมายคณะสงฆ์เป็นอย่างดีทั้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับมีภาวะผู้นำสูง คือมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานปกครอง มีการจัดงานดีรู้จักใช้คนให้ถูกกับงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน 2. ปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ การวางแผนงาน การลงมือทำ การตรวจสอบ และการแก้ไขปัญหา 3. กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีกลยุทธ์ ดังนี้ สำนักบริหารกลาง พระสังฆาธิการภิวัฒน์ บุคลากรพัฒนา ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศคณะสงฆ์ เครือข่ายความร่วมมือ พระพุทธศาสนายั่งยืน

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การเสริมสร้างความเข้มแข็ง; การปกครองคณะสงฆ์

---

*Received July 20, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

This research paper aimed to analyze the general condition, components and propose the approaches to administration strentening of Sangha in Ayuthaya Province. Methodology was the mixed methods; the qualitative research method collected data from 18 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 217 samples and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The results of the research were found that 1. Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Sangha Order was in solidarity in the work of the Sangha, both having a senior monk who had good knowledge in the Dharma, discipline and Law of the Sangha; high leadership was to have a vision in administration There was a good event to know how to use the right people for the right job. and have good human relations with colleagues. 2. Strengthening factors included work planning, action, inspection and problem solving. 3. Strategies for strengthening the Sangha Administration of the Sangha in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was found that the strategy was as follows: There were Central Administration Office, Sangkhathikanphiwat, development personnel, Sangha Information Technology Center, cooperation network, Sustainable Buddhism.

Keywords: Strategy; Strengthening; Sangha Administration

บทนำ

การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติต้องอาศัยความรู้ความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสม กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การบริหารงานองค์กรในปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน และโดยทั่วไปก็เป็นที่ยอมรับกันว่าทรัพยากรทางด้านกำลังคนและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ มีความสำคัญมาก การศึกษาแนวการบริหารงานจำเป็นต้องพิจารณาให้เห็นถึงความสำคัญของภารกิจในการจัดการแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ การบริหารงานเป็นกระบวนการจัดองค์การ และการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การบริหาร โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า แล้วดำเนินการตามแผนที่วางไว้ หากมีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ก็ต้องมีการปรับแผนใหม่เพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ บางครั้งก็อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับองค์การใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น กระทำเช่นนี้เรื่อยไปเป็นวัฏจักร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันมีการใช้ทรัพยากรต่างๆในการบริหารงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และมีการใช้บุคลากรในการปฏิบัติงานที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดอุปสรรค การปฏิบัติงานในแต่ละครั้ง ไม่ประสบผลสำเร็จ หรือเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จผลจำเป็นจะต้องมีการวางแผน มีการบริหารจัดการ เพื่อการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน มีแนวทางที่ชัดเจน (พระวีระศักดิ์ ชยธมฺโม (สุวรรณวงศ์), 2558)

ในบริบทของวัด ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้มีคุณภาพ เปรียบเสมือนเครื่องมือหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจของคณะสงฆ์ เพราะเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารของวัด การพัฒนาศักยภาพของเจ้าอาวาสจึงต้องมีกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้งการสร้างความเข้มแข็งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติภารกิจ เพื่อให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญสามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น ช่วยให้บรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์และส่งผลต่อการบริหารงานของคณะสงฆ์ให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้บริหารหรือผู้นำจึงต้องมีกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้คุณลักษณะที่เหมาะสมกับการปฏิบัติภารกิจดังกล่าว

ดังนั้น การทำวิจัยเรื่องนี้ต้องการที่จะศึกษา กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าพระสังฆาธิการมีกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานั้น มีการปฏิบัติเอื้อเฟื้อในพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม เป็นอย่างไร และนำหลักพุทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการครองใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไร และนโยบายการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางและกลยุทธ์อย่างไร อาจเป็นแนวทางที่คณะสงฆ์จังหวัดอื่นๆ จะได้น้อมนำไปปฏิบัติเป็นทิฏฐานุคติ เพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ในเขตปกครองให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ได้เสียสละประโยชน์อันยิ่งใหญ่ต่อชาวโลก คณะสงฆ์จะได้ช่วยกันปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัยต่อกุลบุตร ที่ได้มาบรรพชา อุปสมบทเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methodology) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 496 รูป

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 217 รูป ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยคำนวณสัดส่วนจากตารางสำเร็จรูปของเครจ์ซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) ที่จำนวนประชากร 496 รูป ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 217 รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นพระสังฆาธิการและนักวิชาการศาสนาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับประเด็นการวิจัยเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้คือ 1) เจ้าคณะผู้ปกครอง 2) เจ้าอาวาสในพระนครศรีอยุธยา 3) ข้าราชการ และ4) นักวิชาการการจัดการเชิงพุทธ

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นพระสังฆาธิการและนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติเหมาะสมในการตอบประเด็นการวิจัย เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูป/คน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3 แบบสอบถาม

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ(Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร., 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิอัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.967

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 217 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 217 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5. 1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5. 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ

การวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านจุดแข็ง พระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสมัครสมานสามัคคีกันในการทำงานคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ทั้งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส พระสังฆาธิการทุกระดับตั้งใจสนองงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านอย่างเต็มที่ เมื่อได้รับมอบหมายงานมาก็ช่วยกันทำตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง จนถึงผู้ปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความสามัคคีกันในคณะสงฆ์ ทั้งมีพระเถรานุเถระที่มีความรู้ด้านพระธรรมวินัยกฎหมายคณะสงฆ์ และเป็นผู้มีความสามารถมากในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม เป็นผู้มีประสบการณ์ในการปกครองคณะสงฆ์มานาน และสามารถถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารปกครองทั้งหลักวิชาการและการทำให้เห็นด้วย ทั้งมีพระเถระที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการที่ดี โดยแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในการทำงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน แต่ละด้านก็มีประธาน รองประธาน กรรมการ ในการบริหารงานในด้านต่างๆ ด้านปกครองก็มีพระสังฆาธิการดูแลโดยมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้คอยสนับสนุนและช่วยเหลืออยู่ด้วย ทั้งมีพระสังฆาธิการทุกระดับ มีการปกครองคณะสงฆ์ ตามหลักพระธรรมวินัย ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นหลักก่อน และก็ตามด้วยกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จารีตประเพณี และมีความเคารพกันในฐานะครูบาอาจารย์กับลูกศิษย์ จึงทำให้มีความเคารพกันในหลายด้าน ทั้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับมีภาวะผู้นำสูง คือมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานปกครอง มีการจัดงานดีรู้จักใช้คนให้ถูกกับงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ทั้งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการมอบอำนาจงานทั้ง 6 ด้านให้แก่เจ้าคณะผู้ปกครองฝ่ายต่างๆได้ทำงานอย่างเต็มที่ คือให้อิสระในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และเมื่อมีข้อขัดข้องประการใดก็ให้มาปรึกษาและช่วยกันแก้ข้อขัดข้องนั้นๆ และในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการและพระสงฆ์ให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยทั้งนักธรรม และบาลี รวมทั้งการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ อย่างกว้างขวางและให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาเป็นอย่างดีในสำนักเรียนต่างๆ

ด้านจุดอ่อน พื้นที่ปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีขนาดใหญ่ มี 16 อำเภอมีวัดทั้งหมด 496 วัด จึงทำให้ยากต่อการควบคุมดูแลให้เรียบร้อยได้ทั้งหมด ทั้งทางด้านการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

จารีตประเพณี ทั้งด้านควบคุมดูแลเรื่องอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้วให้ระงับด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นจุดอ่อนเรื่องพื้นที่ๆ มีขนาดใหญ่ ทั้งพระสังฆาธิการบางรูปมีอายุมาก ทำให้ไม่คล่องตัวในการทำงานคณะสงฆ์ ที่ต้องมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยงานปกครองคณะสงฆ์ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้จึงทำให้ยากต่อการทำงาน และพระสังฆาธิการบางรูปมีสุขภาพไม่แข็งแรง และไม่ได้มอบหมายพระรูปอื่นช่วยดูแลงาน จึงทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มศักยภาพ ทั้งพระสังฆาธิการบางรูปขาดการศึกษาเรื่องพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายอย่างจริงจัง ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตัวบทกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งพระสังฆาธิการส่วนมากขาดที่ปรึกษาในการทำงานที่มีความรู้ความสามารถในงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน จึงทำให้มีข้อมูลในส่วนต่างๆไม่มากพอ ทำให้อาจมีการตัดสินใจที่ผิดพลาดไปหรือไม่เกิดประโยชน์สูงสุดในงานนั้นๆ งานปกครองก็ต้องใช้คนที่มีความรู้ในด้านนี้มาเฉพาะทาง ใช้คนให้ถูกต้องกับงาน จึงจะได้ผลดี ถ้าพระสังฆาธิการคิดเอง ทำเอง คนเดียว โอกาสผิดพลาดย่อมมีมาก ทั้งพระสังฆาธิการบางรูปขาดคุณธรรม ในการทำงานคณะสงฆ์ เช่นขาด พรหมวิหาร 4 ที่เป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ที่ต้องมี กับคนที่อยู่ในการปกครองของตน ทั้งพระสังฆาธิการบางรูปเมื่อได้รับตำแหน่งอำนาจหน้าที่ไปแล้ว ไม่ค่อยได้ทบทวนอำนาจหน้าที่ของตน ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จึงทำให้เกิดการละเลยหน้าที่ต่างๆ

ด้านโอกาส พระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับความอุปถัมภ์บำรุงจากเจ้าคณะปกครองเบื้องบนเป็นอย่างดี ดูแล เอาใจใส่ ช่วยชี้แนะในส่วนงานคณะสงฆ์ที่ติดขัดให้เรียบร้อยดีงาม ในส่วนญาติโยมก็มีศรัทธาในพระสงฆ์ช่วยกันอุปถัมภ์ดูแล และเมื่อมีอะไรไม่ชอบมาพากลจะมีส่วนเข้ามาช่วยชี้แนะหรือว่าบอกกล่าวแก่คณะสงฆ์ให้ได้ทราบเรื่องราวนั้นด้วย ทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสำนักเรียนนักธรรมและบาลี ทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ในจังหวัดด้วย จึงทำให้พระสังฆาธิการในทุกระดับสามารถ มีโอกาสในการศึกษาได้อย่างสะดวกทั้งนักธรรม บาลี หรือจะเป็นมหาลัยสงฆ์ก็สามารถทำได้ง่ายและสะดวก ทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีวัดที่มีศักยภาพมาก มีพระอารามหลวง มีวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว วัดที่เป็นโบราณสถาน วัดที่เป็นพระเกจิคณาจารย์ มากมาย วัดทั้งหลายเหล่านี้ ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลวัดที่มีศักยภาพน้อยให้อยู่ได้ตามอัตภาพ ทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นดินแดนพระพุทธศาสนามีวัดวาอารามมาก มีผู้คนมาทำบุญมากจากคนในพื้นที่ และนอกพื้นที่ เพราะไม่ไกลมากจากกรุงเทพ ทำให้มีคนมาไหว้พระ ทั้งทำบุญปฏิบัติธรรม และมีการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งจึงถือเป็นโอกาสอันหนึ่ง

ด้านอุปสรรค วัฒนธรรมองค์กรไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามอาวุโส หรือ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เริ่มมีมากขึ้นในพระสังฆาธิการ ทำให้ความเคารพนับถือตามสายงานบังคับบัญชาเริ่มมีปัญหามากขึ้น ทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฆราวาสบางส่วนยังมี

ความประพฤติปฏิบัติเหมือนอดีต เช่น การดูแลวัดก็อาจจะมาในลักษณะครอบงำเจ้าอาวาส ถ้าเจ้าอาวาสไม่มีความรู้ ความสามารถชัดเจนในการบริหารปกครอง เช่น การเงินของวัดที่มีผู้บริจาค ทำบุญ ก็อาจจะใช้ระบบเก่า คือ ฆราวาสเป็นผู้เก็บเงิน บางวัดเจ้าอาวาสไม่มีบทบาทที่จะชี้แนะได้เลย กลายเป็นฆราวาสเป็นผู้นำพระ ทั้งการสื่อสารที่อาจสร้างความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความไขว้เขวในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งการสื่อสารของผู้บังคับบัญชา และการสื่อสารของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงการสื่อสารต่อบุคคลภายนอก ไม่มองถึงเจตนาหรือไม่ใช้หลักปกครองของผู้ใหญ่ที่ ให้มีพรหมวิหารธรรม 4 ประการ มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของพระภิกษุสงฆ์ ทั้งพระสงฆ์ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นพระสังฆาธิการนั้น มีการพัฒนาตนเองขึ้นมาไม่ทัน ทั้งทางด้านความรู้และประสบการณ์ จึงทำให้ขาดผู้สืบต่อที่มีศักยภาพที่ใกล้เคียงกันกับรูปเดิม ทั้งปัจจุบันนี้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีบุคคลไม่พึงประสงค์เข้ามาบวช ไม่สามารถคัดกรองได้เต็มที่ เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วก็สร้างปัญหา ก่อให้เกิดความวุ่นวาย ผิดพระธรรมวินัยบ้าง ผิดกฎหมายบ้าง ผิด พรบ. คณะสงฆ์บ้าง ทำให้เกิดความเสียหายแก่คณะสงฆ์

2. ปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านการวางแผน (Plan) การวางแผนทุกประเภทต้องกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางในการปฏิบัติ การกำหนดจุดมุ่งหมาย จึงเป็นขั้นตอนแรกในการวางแผน หากขั้นตอนแรกมีความชัดเจนย่อมส่งผลให้มีการจัดการที่ดี มีทิศทางและแนวทางที่ดี และถูกต้องในการนำไปปฏิบัติ ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นแบบแผนที่ชัดเจน และการวางแผนทำให้มีการกระจายงาน แบ่งหน้าที่กันทำอย่างชัดเจน พร้อมทั้งทราบถึงขอบข่ายงานที่ต้องทำ ถือเป็นการระดมทรัพยากรที่มีมาใช้เพื่อทำให้งานเกิดประสิทธิภาพดีขึ้นในการปกครองคณะสงฆ์ ต้องมีการปกครองตามแนวดิ่ง ให้พระสังฆาธิการ รู้หน้าที่ ทำตามหน้าที่ ของตนได้อย่างถูกต้อง และการวางแผนที่ดีช่วยป้องกันปัญหาที่ไม่ควรเกิด ช่วยลดความสับสนในการทำงาน ลดการใช้ทรัพยากรมากหรือน้อยเกินความพอดี ลดความสูญเสียในรูปแบบต่างๆ จึงทำให้งานทุกงานนั้นต้องมีการวางแผนร่วมกัน เพื่อให้มีเป้าหมายเป็นอันเดียวกัน และการวางแผนช่วยให้การดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน ให้เป็นไปแบบมีแบบแผน และเป็นระบบช่วยให้กำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ให้มีประสิทธิภาพ และทำให้งานปกครองเรียบร้อยดีงาม และการวางแผนช่วยควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และ

การสาธารณสงเคราะห์ ให้เข้มแข็งและเป็นระเบียบ โดยมี เป้าหมาย ตัวชี้วัด แผนงาน โครงการ และการวางแผนช่วยแก้ไขการระงับอธิกรณ์ และการวินิจฉัยข้อกล่าวหา ให้เป็นระบบ ตามแบบแผนงานที่ได้วางไว้ ทำให้พระสังฆาธิการรู้ถึงขั้นตอนต่างๆในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป และสุดท้ายการวางแผนช่วยงานตรวจการและประชุมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการวางโครงเรื่องที่จะประชุมให้เหมาะสม มีเป้าหมายในการประชุมและการตรวจการคณะสงฆ์ ว่าประชุมเพื่ออะไร และตรวจการคณะสงฆ์เพื่ออะไร ทำให้ได้งานมาก โดยใช้เวลาไม่มาก

ด้านการลงมือทำ (Do) เมื่อมีแผนแล้วก็ทำตามแผนที่ได้วางไว้อย่างจริงจัง และเต็มที่ ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ในตารางการปฏิบัติงาน ในด้านการปกครองก็ปฏิบัติหน้าที่ในการสอดส่องดูและความประพฤติของพระผู้อยู่ในเขตปกครองของตน ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระสงฆ์ทุกรูปต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนนั้นๆ สร้างความตระหนักในการปฏิบัติตามแผนที่ตั้งไว้ให้กับบุคลากรในองค์กร การทำตามแผนที่ตั้งไว้. ทั้งทางด้านบุคคล การเงิน อุปกรณ์ สถานที่ และการบริหารจัดการให้เป็นไปตามแผน จะช่วยให้งานปกครองมีประสิทธิภาพ เพิ่มความเข้มแข็ง การลงมือปฏิบัติเป็นสิ่งที่ต้องทำ เช่น ด้านระงับอธิกรณ์ การลงมือช่วยแก้ไขข้อขัดข้อง การลงมือตรวจการคณะสงฆ์ และประชุม ตามแผนที่ได้วางไว้ จะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี คือต้องลงมือทำ อย่างจริงจังในงานด้านปกครอง จะได้ทราบถึงปัญหาอย่างแท้จริงในแต่ละพื้นที่

ด้านการตรวจสอบ (Check) เมื่อลงมือทำแล้วทำให้เห็นปัญหาของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน การตรวจสอบเพื่อดูว่าเมื่อปฏิบัติงานตามแผน หรือการแก้ปัญหางานตามแผนแล้ว ผลลัพธ์เป็นอย่างไร สภาพปัญหาได้รับการแก้ไขตรงตามเป้าหมายที่ตั้งใจหรือไม่ การตรวจสอบจะช่วยทำให้ทราบว่าการดำเนินงานนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด การทำงานที่มีการตรวจสอบเป็นระยะ ทำให้การปฏิบัติงานมีความรัดกุมขึ้น และแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วก่อนจะลุกลาม การตรวจสอบเป็นกระบวนการทบทวนแผนที่เราวางไว้และปฏิบัติแล้วมีผลเป็นเช่นไร ถ้าถูกต้องแล้วก็ทำต่อไป ถ้ายังไม่ถูกต้องก็แก้ไขใหม่ ตรวจสอบงานปกครองเจ้าคณะทั้ง 6 ด้าน มีด้านพระธรรมวินัย กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การระงับอธิกรณ์ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะ ตรวจการคณะสงฆ์ และประชุม ให้เรียบร้อย ทั้งด้าน บุคคล การเงิน อุปกรณ์ สถานที่ และการบริหารจัดการ จะเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งกับคณะสงฆ์อย่างยิ่ง การตรวจสอบจะทำให้ทราบผลการดำเนินการที่ทำไปแล้วว่ามีผลอย่างไร การตรวจสอบที่นำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วไม่เกิดซ้ำหรือลดความรุนแรงของปัญหา ถือเป็นการนำความผิดพลาดมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ด้านการแก้ไข (Act) การปรับปรุงงานต่าง ๆ ให้เรียบร้อยดีงาม ทั้งด้านดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน ด้านควบคุมและส่งเสริม การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ด้านระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม งานด้านควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุ สามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชางานด้านตรวจการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่จะได้พัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

3. แนวทางการใช้กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 สำนักบริหารกลาง มีเป้าหมายคือ งานปกครองมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันสมัย ผลงานดี ตัวชี้วัดคือ การดำเนินงานต่าง ๆ รวดเร็ว ลุล่วง งานไม่คั่งค้าง แผนงาน ได้แก่ การจัดตั้งสำนักบริหารกลาง ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่ 1. พัฒนาระบบบริหารองค์กร และ 2. พัฒนาโครงสร้างองค์กร

กลยุทธ์ที่ 2 พระสังฆาธิการภิวัฒน์ มีเป้าหมายคือ สร้างเครือข่ายเพิ่ม และได้รับความร่วมมือในทุกเรื่อง ตัวชี้วัดคือ พระสังฆาธิการมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพแผนงาน ได้แก่ การจัดตั้งสถาบันพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 3 โครงการ ได้แก่ 1. หลักสูตรพัฒนาพระสังฆาธิการด้านต่างๆ 2. ทุนการศึกษา และ 3. ดูงาน

กลยุทธ์ที่ 3 บุคลากรพัฒนา มีเป้าหมายคือ พัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถ และพร้อมปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ สร้างระบบการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ตัวชี้วัดคือ มีบุคลากรครบตามหน้าที่ ปฏิบัติงานได้ดีทุกด้าน ทำงานเป็นระบบ แผนงาน ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรสนองงานคณะสงฆ์ ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่ 1. สร้างและพัฒนาบุคลากรสงฆ์ด้านนักกฎหมาย พระวินยาธิการ ด้านการช่วยเหลือเร่งด่วน และพระสอนปริยัติธรรมและ 2. ปรับปรุงบทบาทหน้าที่ของบุคลากร

กลยุทธ์ที่ 4 ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศคณะสงฆ์ มีเป้าหมายคือ มีศูนย์ข้อมูลกลาง ข้อมูลครบ เทคโนโลยีทันสมัย ตัวชี้วัดคือ ค้นหาข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว แผนงาน

ได้แก่ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยี สารสนเทศคณะสงฆ์ มีโครงการคือ โปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลคณะสงฆ์แบบออนไลน์

กลยุทธ์ที่ 5 เครือข่ายความร่วมมือ มีเป้าหมายคือ สร้างเครือข่ายเพิ่ม และได้รับความร่วมมือในทุกเรื่อง ตัวชี้วัดคือ ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในทุกเรื่อง แผนงาน ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 4 โครงการ ได้แก่ 1. ความร่วมมือสันติสุข 2. จิตอาสาพัฒนาวัด 3. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ 4. แผนพัฒนาคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง

กลยุทธ์ที่ 6 พระพุทธศาสนายั่งยืน มีเป้าหมายคือ คณะสงฆ์ได้ประโยชน์จากการประชุมและตรวจการ ใช้บริการจากวัดต้นแบบในการสังคมสงเคราะห์ ตัวชี้วัดคือ ความสงบสุขของคณะสงฆ์แผนงาน ได้แก่ เสริมสร้างความสามัคคี ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่ 1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพระสงฆ์ด้วยกัน และ 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

กลยุทธ์ที่หนึ่ง คือ สำนักบริหารกลาง ด้วยการจัดตั้งสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานเจ้าคณะอำเภอ และสำนักงานเจ้าคณะตำบล ที่เป็นส่วนกลางรวมอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารงานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น มาที่เดียวจบทุกเรื่อง ทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น งานไม่คั่งค้างซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูสันติธรรมาภิรัต (บุญชัย สนฺติกโร) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15 ที่พัฒนาแล้วคือมีการวางแผนกระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมคุณภาพของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นที่ชัดเจน การจัดองค์กรใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาเดียวกัน ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้มีวิสัยทัศน์ ประสบการณ์ คุณภาพ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน นำระเบียบกฎหมายคณะสงฆ์ และของภาครัฐไปสร้างกติกาในการปฏิบัติภารกิจร่วมกัน และมีคณะกรรมการกำกับดูแลแต่ละฝ่ายอย่างใกล้ชิด

กลยุทธ์ที่สอง คือ พระสังฆาธิการภิวัฒน์ พัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ความสามารถสูง ด้วยการจัดหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการ เพื่อสร้างพระสังฆาธิการที่มีความรู้คู่คุณธรรม เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของคณสงฆ์ การสร้างพระสังฆาธิการที่มีความรู้คู่คุณธรรม จะช่วยให้คณะสงฆ์มีความเข้มแข็งและมั่นคง

ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี”ผลวิจัยพบว่า กลยุทธ์ด้านการสรรหา การคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานหรือรับตำแหน่งในหน้าที่ต่างๆ มีสรรหาจากคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงาน การกำหนดการสรรหาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ยึดหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อจะได้นำไปสู่ขั้นตอนที่มีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่สาม คือ บุคลากรพัฒนา เพื่อพัฒนาพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถและพร้อมปฏิบัติงานที่ได้รับหมอบหมายจากคณะสงฆ์และสร้างระบบการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในปัจจุบันคณะสงฆ์ยังขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ การสร้างพระสงฆ์ที่ดีขึ้นมาจะช่วยให้คณะสงฆ์เข้มแข็งขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระเทพรัตนสุธี(สมศักดิ์ โชตินฺธโร) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองสงฆ์ภาค 1”ผลวิจัยพบว่า หลักเกณฑ์การปกครองคณะสงฆ์ มีการปกครองตามลำดับชั้นการปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆโดยปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับเมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบด้วยดี เช่น เจ้าคณะภาคดูแลปกครองในภาคที่ตนปกครอง เจ้าอาวาสปกครองดูแลภายในวัดของตน หรือ พระอุปัชฌาย์ดูแลสัทธิวิหาริกที่ตนให้การอุปสมบท

กลยุทธ์ที่สี่ คือ ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศคณะสงฆ์ เพื่อพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลของพระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ และพร้อมสำหรับการใช้งาน มีการเชื่อมโยงกับระบบราชการที่เข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพจะช่วยในการค้นหาฐานประวัติของพระภิกษุสามเณรสามารถค้นหาได้อย่างรวดเร็ว ป้องกันพระต่างที่ หรือพระปลอมเข้ามาบวช ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ ปชาบดี แย้มสุนทร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรตามหลักสังคหธรรมของแรงงาน” ผลวิจัยพบว่า การส่งเสริมความผูกพันระหว่างองค์กรกับงาน ได้แก่ การพัฒนาลักษณะงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในงานการพัฒนาระบบการทำงานให้มีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่ห้า คือ เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อสร้างเครือข่ายและสร้างศาสนทายาทพร้อมทั้งพุทธบริษัทที่ดีและเข้มแข็ง เนื่องจากในปัจจุบันพบว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอก การเร่งสร้างเครือข่ายและศาสนทายาทพร้อมทั้งพุทธบริษัทที่ดี จะช่วยป้องกันภัยต่างๆได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี”ผลวิจัยพบว่า กลยุทธ์ด้านการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดี

ของคณะสงฆ์ จะทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเคารพนับถือ ความร่วมมือร่วมใจ และความสำเร็จในงานคณะสงฆ์

กลยุทธ์ที่หก คือ พระพุทธศาสนายั่งยืน เพื่อสร้างความสามัคคีในคณะสงฆ์ ในการทำงานพัฒนาวัดต้นแบบในการบริหารจัดการ ช่วยเหลือสงเคราะห์กันและกัน ทั้งวัดและบ้านช่วยกัน พัฒนาพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ทั้งนี้ยังเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็งให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมฺโม) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”ผลวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดำเนินการได้ดังนี้ 1) การวางแผน ผู้บริหารควรจะมีการวางแผนการปกครองอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมปรึกษาผู้บริหารเพื่อวางแผนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) การจัดองค์กร จัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้มีการพัฒนาอยู่เสมอ เปิดโอกาสให้บุคลากรที่มีความสามารถเข้ามาบริหารงาน 3) การสั่งการ พระสังฆาธิการ เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ มีหน้าที่ในการกำกับดูแลพระภิกษุสามเณร ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม 4) การประสานงาน พระสังฆาธิการ ควรจะมีการประสานงานกับผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด ร่วมมือร่วมใจกันทำหน้าที่ดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงามในเขตปกครองของตน 5) การควบคุม พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามลำดับขั้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 สำนักบริหารกลาง มีเป้าหมายคือ งานปกครองมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันสมัย ผลงานดี กลยุทธ์ที่ 2 พระสังฆาธิการภิวัฒน์ มีเป้าหมายคือ สร้างเครือข่ายเพิ่ม และได้รับความร่วมมือในทุกเรื่อง กลยุทธ์ที่ 3 บุคลากรพัฒนา มีเป้าหมายคือ พัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ ความสามารถ และพร้อมปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ สร้างระบบการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ 4 ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศคณะสงฆ์ มีเป้าหมายคือ มีศูนย์ข้อมูลกลางข้อมูลครบ เทคโนโลยีทันสมัย กลยุทธ์ที่ 5 เครือข่ายความร่วมมือ มีเป้าหมายคือ สร้างเครือข่ายเพิ่ม และได้รับความร่วมมือในทุกเรื่อง กลยุทธ์ที่ 6 พระพุทธศาสนายั่งยืน มีเป้าหมายคือ คณะสงฆ์ได้ประโยชน์ จากการประชุมและตรวจการ ใช้บริการจากวัดต้นแบบในการสังคมสงเคราะห์ของวัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาควรร่วมมือกันจัดทำกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ไทย ให้เป็นแบบมาตรฐาน ให้เหมาะสมกับการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาควรร่วมมือกันจัดรวมสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รวมไว้ที่เดียว เพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการ 3. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาควรร่วมมือกันสนับสนุนและส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดตั้งสำนักงานพระนครศรีอยุธยา สำนักงานเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล ณ จุดศูนย์รวมเดียว

2. ควรจัดตั้งสถาบันพระสังฆาธิการ

3. ควรจัดหลักสูตรอบรมพระสงฆ์ เพื่อสร้างพระสงฆ์ที่มีความรู้ คู่คุณธรรม

4. ควรประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อของบประมาณและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ

5. ควรจัดสร้างเครือข่ายเพิ่มและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

6. ควรรณรงค์ให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และจัดกิจกรรมการส่งเสริมความสามัคคี

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับผลการนำกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 6 กลยุทธ์ไปใช้

2. ควรมีการศึกษาการจัดการความรู้ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์สู่การพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญบิสซีเนสอาร์แอนด์ดี.

ปชาบดี แย้มสุนทร. (2556). *กลยุทธ์การส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรตามหลักสังคหธรรมของแรงงาน อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสันติธรรมาภิรัต (บุญชัย สนฺติกโร). (2557). *การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมฺโม). (2557). *การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก). (2557). *กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร). (2557). *กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวีระศักดิ์ ชยธมฺโม (สุวรรณวงศ์). (2558). แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ 7: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 3 (2), 99-114.

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ*

THE DEVELOPMENT OF THE TEACHING AND LEARNING OF DHAMMA SCRIPTURES OF DHAMMA DIVISION OF SAMUTPRAKAN PROVINCE

พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมฺปุณฺโณ), ประเสริฐ ธิลาว, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า

Phrakhukittiwitsuttiwat (Sompong Sumphunno), Prasert Thilao, PhramahaKrisada Kittisobhano, Phrametidhammajan (Prasarn Chanthasaro), Apinya Chatchorfa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail. com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการและนำเสนอการพัฒนา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 273 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการมีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนักธรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ในโครงการ 2. กระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และเมื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อกระบวนการทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.10, S.D. = 0.826) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 3. การพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้น่าสนใจ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คู่คุณธรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจน่าเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน; พระปริยัติธรรมแผนกธรรม; คณะสงฆ์

---

*Received July 25, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

Objectives of this article were to analyze the general condition, process and to present the development of Dhamma learning and teaching conducted with the mixed methods; The qualitative research method collected data from 20 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 181 samples from 273 students and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The research findings were as follow; 1. The Sangha of Samut Prakan Province was a continuous promotion and development of the teaching of the Buddha Dharma. Educational personnel had good knowledge and ability to teach. Organizing a summer novice ordination activity and encouraging students to participate in the Dharma during the project. 2. Processes including planning, organizing Personnel management, administration, coordination, reporting and when surveying the opinions of the samples were found that the opinions were at a moderate level ($\overline{X}$ = 3.10, S.D. = 0.826), and when considering each aspect, it was found that the opinions were at a moderate level in all aspects. 3. Development, including the development of a modern curriculum for the Dharma department by making the textbook interesting. Organizing content and activities in accordance with learners' needs. Teaching and learning that combines knowledge and morality in teaching media. The use of teaching materials that were suitable for the lesson made it interesting and interesting to learn.

Keywords: Teaching and Learning Development; Dhamma Scriptures of Dhamma; Sangha

บทนำ

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาระดับพื้นฐาน ซึ่งได้ดำเนินมาเป็นเวลาช้านาน โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม พระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานกำเนิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2454 เป็นต้นมา การศึกษาแผนกนี้มี ส่วนช่วยการคณะสงฆ์และช่วยในการพัฒนาชาติบ้านเมือง เป็นปัจจัยส่งเสริมศีลธรรมและ วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีคณะสงฆ์และรัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาส่วนนี้ตลอดมา (กรมการศาสนา, 2526) ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้คือ 1. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม มี 3 ระดับ ได้แก่นักธรรมชั้นตรีนักธรรม ชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก 2. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มี 9 ระดับ ได้แก่ ประโยค 1-2 จนถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค 3. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนปฏิบัติภาษาบาลีและธรรมวินัย เป็นวิชาบังคับแกน 36 หน่วยกิต ในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น และ 21 หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวม 57 หน่วยกิต (สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, 2543)

สำนักศาสนศึกษา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นองค์การศาสนศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นสถานที่ให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร เป็นแหล่งผลิตบุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพ ดังนั้นการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ซึ่งการบริหารโรงเรียนพระ ปริยัติธรรมขึ้นอยู่กับคณะผู้บริหารของโรงเรียนเอง แต่ละโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ เป็นอิสระและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและเทคนิคการบริหารของเจ้าสำนัก หรือเจ้าอาวาสและคณะผู้บริหาร โดยมีผลการสอบได้และสอบตกของนักเรียนพระปริยัติธรรม เป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการบริหารสำนักเรียน

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีพระสงฆ์สามเณรจำนวนมาก และประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอยู่หลายประการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากสถิติผลการ สอบพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดสมุทราปราการ พบว่า มีจำนวนพระภิกษุที่ศึกษาและเข้าสอบ จำนวน 1,207 รูป สอบได้เพียง 748 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.97 เท่านั้น (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ, 2562) นับว่าเป็นจำนวนที่ต่ำมาก สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของการจัดการเรียนการสอน

ของคณะสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมยังไม่ประสบความสำเร็จ

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าให้ทราบว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการได้ดำเนินการด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง ตลอดจนปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ผลการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญที่คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทราปราการ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ สามเณร ที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 1,207 รูป

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ พระสงฆ์-สามเณร ที่ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จำนวน 273 รูป สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัย โดยทำการสุ่มโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 18 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 4 รูปหรือคน กลุ่มที่ 3 นักจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 5 รูปหรือคน กลุ่มที่ 4 ข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 รูปหรือคน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples)

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นพระสังฆาธิการและนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติเหมาะสมในการตอบประเด็นการวิจัย เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูปหรือคน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples)

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3 แบบสอบถาม

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ (Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0. 80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.864

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ สามเณร ที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 273 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 273 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปและสภาพปัญหาในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ด้านจุดแข็ง (Strengths) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนแผนกธรรม แบ่งหน้าที่การทำงาน มีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ในการสอนเป็นอย่างดี ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา ถวายภัตตาหารเพล น้ำปานะ แด่ผู้เรียน ด้านจุดอ่อน (Weakness) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า พระสงฆ์ สามเณร บวชใหม่ลดจำนวนน้อยลงทุกปี ทำให้ผู้เรียนลดจำนวนลงด้วย หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมยังล้าสมัยไม่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการศึกษาแผนกธรรม สำนักเรียนขาดอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน คอมพิวเตอร์ และสิ่งที่จำเป็นในการสอน ด้านโอกาส (Opportunity) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพพัฒนาสำนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทุกด้านอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนักธรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ในโครงการ ด้านอุปสรรค (Threat) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม

แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สภาพปัญหาเศรษกิจความเป็นอยู่ของประชาชนทำให้ผู้บวชเรียนลดจำนวนลง ขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจในการสอน ขาดงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงในการบริหารจัดการสำนักเรียน การเรียนการสอนยังไม่ปรับปรุงให้ทันสมัย เนื้อหาสาระสำนวนโบราณเข้าใจยาก

2. กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

ด้านการวางแผน มีการวางแผนให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสำนักเรียน ผู้บริหารสำนักเรียนมีการวางแผนงานการปฏิบัติงาน ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสำนักเรียนปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอนตามเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนชัดเจน เหมาะสมตามที่กำหนดไว้

ด้านการจัดองค์การ มีการกำหนดโครงสร้างในสำนักเรียน แบ่งหน้าที่และกระจายอำนาจในการวางแผนการเรียนการสอน จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และพัฒนาบุคลากรในการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารสำนักเรียน สรรหาบุคลากรเหมาะสมกับตำแหน่งงาน

ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับบุคลากรในสำนักเรียน

ด้านการอำนวยการ การมอบอำนาจในการสั่งการและการตัดสินใจให้กับบุคลากรภายในสำนักเรียน ผู้บริหารมีการควบคุม กำกับดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักเรียน การให้ความสำคัญและความจำเป็นในการประงานภายในสำนักเรียน ผู้บริหารสำนักเรียนมีภาวะผู้นำ การอำนวยการ การประสานงานในสำนักเรียน

ด้านการประสานงาน มีความสม่ำเสมอในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกสำนักเรียน การอำนวยความความสะดวกให้บุคลากรในการติดต่อประสานงานกับสำนักเรียน ผู้บริหารสามารถประสานงานแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักเรียนได้อย่างรวดเร็ว การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครูอาจารย์ ผู้สอน

ด้านการรายงาน ครูอาจารย์ผู้สอนมีการรายงานสรุปผลการเรียนการสอนของผู้เรียน ผู้บริหารนำผลการรายงานมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ การประเมินผลการพัฒนาบุคคลากรทางการศึกษาเป็นประจำ การรายงานผลการดำเนินงานของสำนักเรียนให้ทุกฝ่ายรับทราบ

ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากสำนักงานพระพุทธศาสนา และผู้มีจิตศรัทธา สำนักเรียนมีการตั้งงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินงานประจำปี งบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน

ด้านฉันทะ ความพอใจ บุคลากรได้รับการพัฒนาอบรมความรู้ทักษะในการสอนอยู่เสมอ ผู้บริหารสำนักเรียนสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนการสอน

ด้านวิริยะ ความเพียร ผู้บริหารสำนักเรียนต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ครูผู้สนอพยายามหากิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนเพื่อให้ครูนำไปปรับปรุงวิธีการสอนต่อไป

ด้านจิตตะ ความคิด บุคลากรทางการศึกษามีความตั้งใจทำงานขยันอดทนเสียสละ ในการทำงาน ปรับปรุงพัฒนากระบวนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ด้านวิมังสา ความไตร่ตรอง มีการพิจารณาไตร่ตรองการจัดกการหลักสูตรเรียนการสอนแผนกธรรม ครูอาจารย์ผู้สอนเตรียมการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.10, S.D. = 0.826) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

3. การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ

ด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้น่าสนใจ จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ส่งเสริมการเรียนนักธรรมให้กับเยาวชนในโรงเรียน

ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คู่คุณธรรม ใช้สื่อการเรียนการสอนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนโดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจน่าเรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมทันสมัยช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ใช้สื่อการเรียนการสอนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ การใช้อินเตอร์เน็ตค้นคว้าข้อมูลเรียนรู้ด้วยตนเอง

ด้านเทคนิคการสอน ผู้สอนต้องหาวิธีการให้ทันการเปลี่ยนแปลงในการเปิดกว้างการจัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ พัฒนานวัตกรรมใหม่ช่วยสอน เช่นการเรียนออนไลน์ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสอนให้น่าสนใจ

ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลต้องชัดเจนครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน กำหนดเกณฑ์ขอบเขตและออกแบบการวัดและประเมินผล การดำเนินการวัดและประเมินผลก่อนและหลังเรียน ผู้สอนสรุปผลการเรียน และนำไปพัฒนาการสอนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพทั่วไปในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ในการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนักธรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ในโครงการจุดอ่อนและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนยังไม่ทันสมัยขาดสื่อการสอนที่น่าสนใจ อีกทั้งจำนวนผู้บวชเรียนในปัจจุบันเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง จากความเจริญด้านการศึกษาสมัยใหม่ทำให้มีผู้บวชเรียนลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดปรีชา นนฺทโก (จุลเจือ) (2560) พบว่า หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง พบว่า มีสภาพปัญหา 4 ประเด็นหลักคือ 1) ด้านหลักสูตร พระสอนศีลธรรมไม่เข้าใจเนื้อหาสาระในหลักสูตรที่โครงการพระสอนศีลธรรมกำหนดให้ ไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหลักสูตรได้ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดความรู้ความสามารถในการเร้าความสนใจนักเรียน ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควร 3) ด้านการผลิตและใช้สื่อ พระสอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน 4) ด้านการวัดและ ประเมินผล พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล ความสามารถใน การประเมินผลตามสภาพจริงและความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน

กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวางแผน มีการวางแผนให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสำนักเรียน ด้านการจัดองค์การ มีการกำหนดโครงสร้างในสำนักเรียน แบ่งหน้าที่และกระจายอำนาจในการวางแผนการเรียนการสอน ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ด้านการอำนวยการ การมอบอำนาจในการสั่งการและ

การตัดสินใจให้กับบุคลากรภายในสำนักเรียน ผู้บริหารมีการควบคุม กำกับดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักเรียน ด้านการประสานงาน มีความสม่ำเสมอในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกสำนักเรียน ด้านการรายงาน ครูอาจารย์ผู้สอนมีการรายงานสรุปผลการเรียนการสอนของผู้เรียน ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากสำนักงานพระพุทธศาสนา และผู้มีจิตศรัทธา การนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความคิด และ วิมังสา ความไตร่ตรอง มาพัฒนาบุคลาการทางการศึกษา ครู อาจารย์ผู้สอน ให้มีอิทธิบาท 4 มีความพอใจในการสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ เพียรหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยสอน คิดและไตร่ตรองที่จะให้ลูกศิษย์ได้ประสบความสำเร็จจากการเรียน เมื่อนำเอาหลักอิทธิบาล 4 พัฒนาครู และผู้เรียนแล้ว สามารถพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้พัฒนาตามไปด้วย เพราะการพัฒนาต้องพัฒนาบุคลากรก่อน ถึงค่อยไปพัฒนาวัตถุ ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูศรีอรรถศาสก์ มหาอตฺโถ (2560) พระครูวิสุทธิ์ธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทโธ) (2561) พบว่า (1) ด้านหลักสูตร การจัดเนื้อหาวิชาให้ร่วมสมัยมากขึ้นและให้สอดคล้องกับปัจจุบัน ปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย (2) ด้านครูผู้สอน ส่งเสริมให้ผู้สอนอบรมวิชาครูเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีการสอน สร้างขวัญกำลังใจแก่ครูผู้สอน ส่งเสริมให้บรรจุเป็นครูประจำชั้น สร้างแรงจูงใจด้วยการจัดนิตยภัตถวาย (3) กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนต้องยึดหลักการพื้นฐานเดียวกันทั้งระบบ เน้นขบวนการเรียนรู้ตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหา สอนหลักการแบบให้คิดวิเคราะห์เป็นด้วยเหตุผล (4) สื่ออุปกรณ์การสอน ปรับปรุงตำราให้ทันสมัยเป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่งเสริมการผลิตสื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยมีความหลากหลายการใช้สื่อสมัยใหม่แบบออนไลน์ เช่น E-leaning เป็นต้น มาเสริมการสอนให้เหมาะสม (5) วัดผลและประเมินผล ควรปรับเกณฑ์การวัดผลโดยเน้นความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ ควรจัดให้มีการวัดผลทุก 6 เดือนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนครอบคลุมทุกด้าน

การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้น่าสนใจ ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คู่คุณธรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจน่าเรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมทันสมัยช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ด้านเทคนิคการสอน ผู้สอนต้องหาวิธีการให้ทันการเปลี่ยนแปลงในการเปิดกว้าง การจัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลต้องชัดเจนครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน กำหนดเกณฑ์ขอบเขตและออกแบบการวัดและประเมินผล ซึ่ง

สอดคล้องกลับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธิ์ธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทฺโธ) (2561) พระมหาอัมราช อมรเสวี (เหมัง) (2561) พบว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 1) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ครูสอนควรศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสอน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน 3)ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรมีสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆที่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน 4)ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ควรมีเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลและเครื่องมือที่ทันสมัยและเพียงพอ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน มีการจัดประชุมบุคลากรเพื่อวางแผนการเรียนการสอน กำหนดวัตถุประสงค์และขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน2) ด้านการจัดองค์การ มีการจัดโครงสร้างการบริหารการทำงานที่ชัดเจน เหมาะสมในการทำงาน 3) ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน มี

การจัดสรรเจ้าหน้าที่ตามตำแหน่งภาระบางอย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ 4) ด้านการอำนวยการ มีการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการดำเนินการเรียนการสอนให้ได้ 5) ด้านการประสานงาน การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 6) ด้านการรายงาน การสรุปประเมินการเรียนการสอนและการรายงานการดำเนินงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม 7) ด้านงบประมาณ มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษาให้กับผู้เรียน มีการนำเอาหหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการในกระบวนการเรียนการสอน โดยการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความคิด และ วิมังสา ความไตร่ตรอง มาพัฒนาบุคลาการทางการศึกษา ครู อาจารย์ผู้สอน ให้มีอิทธิบาท 4 มีความพอใจในการสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ เพียรหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยสอน คิดและไตร่ตรองที่จะให้ลูกศิษย์ได้ประสบความสำเร็จจากการเรียน เมื่อนำเอาหลักอิทธิบาล 4 พัฒนาครู และผู้เรียนแล้ว สามารถพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้พัฒนาตามไปด้วย เพราะการพัฒนาต้องพัฒนาบุคลากรก่อน ถึงค่อยไปพัฒนาวัตถุ ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมควรมีนโยบายให้สำนักเรียนมีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย มีการจัดเสริมหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้บวชเป็นเวลาสั้นๆ

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างการบริหาร และกฎระเบียบของสำนักเรียน

3. มหาเถรสมาคมควรจัดงบประมาณในการสรรหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ครู อาจารย์ผู้สอน ต้องวางแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ชัดเจน เหมาะสมกับเวลา มีการเสริมทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ

2. ครูอาจารย์ผู้สอนให้เหมาะสมสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนอยากเรียนรู้

3. ดำเนินการจัดหาให้ครบถ้วนอย่างเพียงพอต่อความต้องการและจำนวนนักเรียน

4. ครูผู้สอนต้องมีการจัดการเรียนการสอนทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ตามนโยบายการพัฒนาระบบการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ

2. ควรศึกษากระบวนการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ

3. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2526). แบบเรียนวิชาสาวกประวัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระครูวิสุทธิ์ธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทฺโธ). (2561). รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมจังหวัดชลบุรี (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูศรีอรรถศาสก์ มหาอตฺโถ. (2560). การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ ภาค 14. วารสาร มจร สังคมปริทรรศน์, 6(2) ฉบับพิเศษ, 239-240.

พระปลัดปรีชา นนฺทโก (จุลเจือ). (2560). การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอัมราช อมรเสวี (เหมัง). (2561). การศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูและนักเรียนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม กรุงเทพมหานคร. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 5(3), 199-200.

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ. (2562). บัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบนักธรรมปี 2562. สมุทรปราการ : สำนักงานเจ้าคณะสมุทรปราการ.

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. (2543). การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี*

THE MANAGEMENT OF TEMPLES THAT ARE THE DHAMMA PRACTICE CENTERS IN SARABURI PROVINCE

พระครูภาวนาคุณาภรณ์ (ทรงศักดิ์ กิตฺติธโร), ประเสริฐ ธิลาว, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร)

Phrakhru Bhavanakhunaporn (Songsak Kittidharo), Praseart Thilao, Phramaha Sunan Sunando, Phrametidhammajan (Prasarn Chanthasaro)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ปัจจัยที่ส่งผลและนำเสนอรูปแบบ การบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) เท่ากับ 1.00 เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูปหรือคน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีมีพื้นที่ มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสัปปายะและมีพระวิปัสสนาจารย์ผู้ทรงความรู้ด้านกรรมฐานเป็นการเฉพาะ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ คือ การบริหารบุคคล งบประมาณของภาครัฐ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ 3. รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี โดยการบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ : รักและศรัทธาในการทำงาน 2) วิริยะ : มีการพัฒนาสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 3) จิตตะ : กล้าเสนอ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ 4) วิมังสา : ไตร่ตรองด้วยปัญญา

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; สำนักปฏิบัติธรรม; จังหวัดสระบุรี

---

*Received July 25, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

Objectives of this research were to study the general condition, factors affecting and present the administration model of the temples that are the Dhamma practice centers in Saraburi Province. Methodology was qualitative research, collecting data using In-Depth Interviewing 24 key informants with structured in-depth-interview script and data were collected from 8 participants in focus group discussion. Data were analyzed using descriptive content analysis techniques.

The findings of this research were as following: 1. The Dharma practice centers in Saraburi Province had physical environment that was comfortable. and there was a monk who had knowledge of meditation in particular. 2. Factors affecting management was personnel management, Government budgets, materials and management. 3. A management model of temples that were the Dharma practice Centers in Saraburi Province was the management integrated with the Path to success, Ithipada 4 consisted of 1) Chantha : Love and faith in work 2) Viriya, Persistence: There was constant and continuous development. 3) Chitta: Dare to offer, dare to think, dare to make decisions. 4) Vimangsa: contemplating with wisdom.

Keywords: Management; Dhamma Practice Center; Saraburi Province

บทนำ

ในปัจจุบันวัดที่มีคุณสมบัติตรงตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543และได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นมีการกระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมแต่เนื่องจากสำนักปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ที่จัดตั้งขึ้นแล้วได้ดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของปัจเจกชนซึ่งหากมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่ายังคงลักษณะต่างคนต่างทำขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนักทำให้ขาดพลังขับเคลื่อนกิจกรรมไม่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือแนวปฏิบัติสำหรับการติดตามและประเมินผลรวมทั้งขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านองค์ความรู้บุคลากรการบริหารจัดการงบประมาณและขาดการกระตุ้นส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบภารกิจดังกล่าวและไม่มีการกำหนดระเบียบหรือมาตรการบังคับหรือส่งเสริมใดๆที่ชัดเจนถึงกระนั้นก็ยัง

ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติและการอบรมสั่งสอนเรื่องสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยส่วนมากแล้วพระภิกษุในประเทศไทยจะทำหน้าที่คันถธุระ (ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมหรืองานด้าน นวกรรมอื่นๆ) ส่วนพระภิกษุที่ทำหน้าที่ด้านวิปัสสนาธุระ (หน้าที่ด้านการพัฒนาจิต) มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนความต้องการของประชาชนผู้สนใจในการปฏิบัติธรรม (ณัฏฐวรรณ พงษ์อินทราภรณ์, 2564; ณัฐกานต์ บุญแนบ, 2562; พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ, 2563; พระทรงศักดิ์ ถิรธมฺโม, 2564; พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโตและคณะ, 2562)

ดังนั้นมหาเถรสมาคมผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ได้เล็งเห็นความสำคัญนี้จึงได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำการสำรวจวัดทั่วประเทศที่มีความพร้อมจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นเพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ต่อการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมโดยการมุ่งให้แต่ละจังหวัดควรมีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างน้อยจังหวัดละ1แห่งและพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

วัดในพื้นที่จังหวัดสระบุรี มีจำนวน 510 วัด แยกเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย จำนวน 489 วัด และสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต จำนวน 21 วัด สำหรับอำเภอที่มีจำนวนวัดมากที่สุด ได้แก่ อำเภอแก่งคอย จำนวน 80 วัด รองลงมา ได้แก่ อำเภอหนองแค จำนวน 66 วัด อำเภอที่มีวัดน้อยที่สุด คืออำเภอดอนพุด จำนวน 10 วัด (สำนักงานจังหวัดสระบุรี, 2561) สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบ มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 สำนักปฏิบัติธรรมที่ประกาศเป็นทางการจังหวัดสระบุรีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี มีทั้งสิ้น 12 แห่ง ดังนี้ 1) ตั้งอยู่ที่ วัดศรีบุรีรตนาราม ตำบลปากเพรียว อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี 2) วัดทองพุ่มพวง ตำบลดาวเรือง อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี 3) วัดเขาพระ ตำบลบ้านป่า อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี 4) วัดมะขามเรียง ตำบลโคกใหญ่ อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี 5) วัดพระพุทธบาท ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี 6) วัดเขาวง ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี 7) วัดเกาะแก้วอรุณคาม ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี 8) วัดสมุหประดิษฐาราม ตำบลสวนดอกไม้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี 9) วัดถ้ำดาวเขาแก้ว ตำบลลำพญากลาง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี 10) วัดดอนพุด ตำบลดอนพุด อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี (สำนักงานส่งเสริมพระกรรมฐานเมือง สระบุรี, 2563) 11) วัดท่าพง ตำบลปากเพรียว อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระรี 12) วัดแก่งป่าสัก ตำบลสองคอน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ซึ่งจะเห็นได้ว่าสำนักปฏิบัติ

ธรรมในเขตพื้นที่อำเภอหนองแค ยังไม่ได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีที่สมบูรณ์แบบนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทฤษฎีการบริหารทางโลกมาใช้กับวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในสมัยปัจจุบันเพื่อความสมบูรณ์แบบในการบริหารจัดการวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ตรงจุดและก่อให้เกิดประสิทธิภาพรวมถึงให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดอย่างมีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 24 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรม กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความรู้ในเรื่องของการปฏิบัติธรรมเฉพาะด้านการปฏิบัติธรรม จำนวน 8 รูป/คน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะ

เป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

การวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีนั้น กำหนดกรอบในการวิเคราะห์โดยการใช้ SWOT Analysis โดยกำหนดไว้ 4 ด้าน คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค มีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strength) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรหรือวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 12 แห่งในจังหวัดสระบุรีนั้น มีจุดแข็งที่อยู่ในบริบทเดียวกันคือ มีพื้นที่ มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสัปปายะคือมีความสะดวกสบาย มีความพร้อมในการรองรับพุทธศาสนิกชนมาปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดเวลา แต่ละแห่งมีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความร่มรื่นมีบรรยากาศอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สะอาด

สวยงาม นอกจากนี้ความเป็นวัดเก่าแก่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ทำให้พุทธศาสนิกชนในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงมีความศรัทธาหยั่งรากลึกฝังแน่นและให้การสนับสนุนด้านปัจจัยทำบุญและเข้าร่วมปฏิบัติธรรมตามโอกาสสำคัญอย่างสม่ำเสมอ

จุดอ่อน (Weakness) จุดอ่อนของสำนักปฏิบัติธรรมในบรรดาทั้ง 12 แห่งนั้น จะมีบริบทที่คล้ายคลึงกันได้แก่ กฎระเบียบการปฏิบัติขาดความยืดหยุ่น ซึ่งการกำหนดแนวปฏิบัติกรรมฐานนั้น แทบจะทุกแห่งไม่ได้แยกการปฏิบัติระหว่างช่วงวัยของผู้ปฏิบัติ เช่น วัยหนุ่มสาวหรือวัยสูงอายุ หรือวัยรุ่น เพราะพื้นฐานการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนแต่ละช่วงวัยไม่เท่ากัน นอกจากนี้ในพื้นที่จังหวัดสระบุรีมีสำนักปฏิบัติธรรมจำนวน 12 แห่ง ซึ่งแต่ละแห่งนั้นจะมีพระวิปัสสนาจารย์แห่งละไม่เกิน 1-2 รูป เมื่อมีพุทธศาสนิกชนเข้าวัดมาปฏิบัติธรรมมากขึ้น จำนวนพระวิปัสสนาจารย์ที่สามารถสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาสอนกรรมฐานนั้นไม่เพียงพอ ในบางโอกาสที่พระวิปัสสนาจารย์ของบางสำนักปฏิบัติธรรมติดภารกิจหรือป่วย และไม่สามารถไปนิมนต์พระวิปัสสนาจารย์จากที่อื่นมาปฏิบัติหน้าที่แทนกันได้ และขาดการจัดตั้งเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรในด้านการเรียนการสอนกรรมฐาน คือพระวิปัสสนาจารย์ และการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของบุคลากรภายในวัด อันได้แก่ เจ้าอาวาส พระวิปัสสนาจารย์ และพระภิกษุสามเณร หรือคฤหัสถ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลอำนวยความสะดวก

โอกาส (Opportunity) คือ สิ่งที่คาดการณ์ว่าสำนักปฏิบัติธรรมอาจจะได้รับผลกระทบในเชิงบวกที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ได้แก่ คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนมากขึ้น ทั้งในด้านปัจจัยไทยธรรม งบประมาณสนับสนุน และการสนับสนุนในส่วนที่ไม่อิงงบประมาณ การมีเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นโดยการสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การสนับสนุนการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้บริหารงานสำนักปฏิบัติธรรม และโอกาสในการเผยแผ่การปฏิบัติธรรมในสังคมออนไลน์มากขึ้น

อุปสรรค (Treats) คือ ภาวะคุกคามที่เกิดขึ้นจากภายนอกวัดเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดเองได้หรือควบคุมได้ ประกอบด้วย การระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 ทำให้คนเข้าวัดน้อยลงและบางช่วงภาครัฐสั่งห้าม ความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในปัจจุบันอยู่ในยุคที่สังคมออนไลน์กำลังเฟื่องฟู ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันมักจะผูกติดอยู่กับสังคมออนไลน์เป็นหลักของคนทุกช่วงวัย และจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและช่องทางการรับสารทางสังคมออนไลน์มีมากขึ้น อันเนื่องมาจากในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมจากทั่วประเทศได้มีการเผยแผ่และสอนปฏิบัติธรรมกรรมฐานด้วยระบบออนไลน์ผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊คหรือยูทูป ทำให้คนส่วนใหญ่เลือกที่จะรับชมการ

เผยแผ่ธรรมและการสอนกรรมฐานจากสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงแบบออนไลน์มากกว่าการเข้าวัดที่อยู่ในพื้นที่

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรีนั้น ใช้กรอบการวิเคราะห์ตามหลักการบริหารปัจจัย 4m's ประกอบด้วยการบริหารงานบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ มีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

ด้านการบริหารบุคคล (Man) ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมได้แก่ 1) เจ้าอาวาส สำหรับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น เป็นบุคคลสำคัญซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นไปตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน โดยเฉพาะด้านการปกครอง เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญใน การตัดสินใจ วางแผน กำหนดนโยบาย บริหารบุคลากรในวัดให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ 2) พระวิปัสสนาจารย์ ผู้รับผิดชอบด้านการสอนกรรมฐาน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำพาผู้ปฏิบัติให้ได้รับทักษะและความรู้ที่สมบูรณ์ถูกต้องและการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในพระธรรมคำสอนและหลักการปฏิบัติอย่างชัดแจ้ง รู้ลึก รู้จริง

ด้านการเงิน (Money) ในภาวะการปัจจุบันวัดได้รับการสนับสนุนปัจจัยเพื่อการบริหารจัดการจากหลายแหล่งได้แก่ 1) ปัจจัยทำบุญจากพุทธศาสนิกชน ซึ่งในปัจจุบันพบว่ามีน้อยมาก จากการระบาดของโควิดที่ส่งผลกระทบในวงกว้างของเศรษฐกิจไทย 2) ปัจจัยจากงบประมาณของภาครัฐ ได้รับการจัดสรรแต่ยังไม่เพียงพอ

ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ส่งผลกระทบได้แก่ 1) เครื่องใช้สอยอำนวยความสะดวกพื้นฐานแก่ผู้ปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอ หากเป็นช่วงเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมากเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานในวัด ทำให้วัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอยที่อำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติไม่เพียงพอต่อการใช้งาน 2) อุปกรณ์ที่สอดรับกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ อุปกรณ์ทางด้านการสื่อสารที่จะใช้ในการประชาสัมพันธ์การปฏิบัติธรรม จะใช้ระบบการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศได้แก่ อินเตอร์เน็ต ไลน์ และเฟสบุ๊ค เป็นต้น ทำ นั้นก็จะได้มาจากงบประมาณของทางสำนักปฏิบัติธรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ หรืออาจจะมาจากความศรัทธาขององค์กร หรือญาติโยมบริจาคให้

ด้านการจัดการ (Management) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) การจัดตั้งเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม ที่จะต้องดำเนินการให้สำนักปฏิบัติธรรมมีความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายที่เป็นจุดศูนย์กลางกับเครือข่ายที่เป็นสาขาให้สามารถที่จะประสานหรือมีข้อมูลของผู้ปฏิบัติธรรมที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม 2) การจัดระบบการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาการจัดการน้ำทิ้ง ปัญหาขยะมูลฝอย เป็นต้น

3. รูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลสารสนเทศสองส่วนอันมีความเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อได้ข้อมูลสารสนเทศแล้วในลำดับถัดไปคือการใช้ข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารที่เป็นเจ้าอาวาส เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการในการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์รูปแบบโดยการบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 โดยมีหลักการดังนี้

(1) ฉันทะ : รักและศรัทธาในการทำงาน ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมจึงควรมีการบริหารงานให้เกิดความรักและศรัทธาใน 5 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 : ความรักและศรัทธาต่อเพื่อนร่วมงาน มิติที่ 2 : ความรักและศรัทธาต่อผู้บังคับบัญชา มิติที่ 3 : ความรักและศรัทธาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มิติที่ 4 : ความรักและศรัทธาต่อผู้บริหาร มิติที่ 5 : ความรักและศรัทธาต่อองค์กร หากมองในภาพรวมสำนักปฏิบัติธรรมก็เปรียบเสมือนเป็นคนคนหนึ่งซึ่งเป็นภาพรวมของทั้งหมดที่ชัดเจน การที่เราประทับใจต่อองค์กรนั้นทำให้เกิดความรักและศรัทธาในการทำงานได้ง่าย เต็มที่กับการทำงาน และส่งผลต่อความสำเร็จได้ง่าย ในทางตรงกันข้าม หากเราไม่มีความภูมิใจในองค์กรเลย ไม่ชอบองค์กรทั้งที่งานที่ทำก็เป็นงานที่ชอบและทำได้ดี ก็อาจทำให้ไม่เกิดความรักและศรัทธาในองค์กร และย้ายไปอยู่องค์กรที่ตนภูมิใจมากกว่า ซึ่งจะเกิดความรักและศรัทธาในการทำงานได้ดีกว่า ดังนั้นการสร้างภาพลักษณ์องค์กรทีดี่จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความรักและศรัทธาในการทำงานได้หลายระดับ และส่งผลดีต่อบุคคลกรในทุกภาคส่วนด้วย การออกแบบกิจกรรมได้แก่ การจัดอบรมสัมมนาในการพัฒนาศักยภาพของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ เป็นต้น

(2) วิริยะ : มีการพัฒนาสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมของการปฏิบัติธรรมกรรมฐานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ มิได้จัดตามกระแสนิยมของสังคมเพียงบางโอกาส

มีรูปแบบการดำเนินงานแบบคิดใหม่ ทำใหม่ เปี่ยมไปด้วยพลังสร้างสรรค์ การออกแบบกิจกรรมในบริบทนี้ ได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพในบริเวณวัดให้มีพื้นที่สีเขียว ลดภาวะโลกร้อน และจัดกิจกรรมดึงเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าวัดปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมระยะสั้นในทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยอาจจะทำเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรมอบให้สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น

(3) จิตตะ : กล้าเสนอ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ เจ้าอาวาสและพระวิปัสสนาจารย์อาจจะอยู่ในบทบาทเดียวกัน ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อวัดในทุกมิติ การเป็นผู้บริหารองค์ที่อยู่ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยใหม่นั้น จึงควรมีการปรับตัวให้เท่าทันกับยุคสมัยนั้น ๆ โดยเริ่มจาก มีความเชื่อมั่น กล้าคิด กล้าตัดสินใจ สร้างทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับสังคม ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่สอดคล้องกับยุคสมัยไทยแลนด์ 4.0 การออกแบบกิจกรรมในบริบทนี้ ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมนำวิปัสสนาจากวัดสู่บ้าน สู่ชุมชน สู่โรงเรียน ตามโอกาสสำคัญ วันนักขัตฤกษ์ หรือทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ เป็นต้น

(4) วิมังสา : ไตร่ตรองด้วยปัญญา การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยหมั่นใช้ปัญญา พิจารณาเหตุผลไตร่ตรองด้วยปัญญาใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักและเข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในสังคม ในการที่จะกำหนดแนวปฏิบัติกรรมฐานให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น ๆ 2) การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถอธิบายถึงความมุ่งหมายของการดำเนินภารกิจของสำนักปฏิบัติธรรมได้ทุกรายละเอียด 3) การรู้จักวิเคราะห์ประมาณสถานะของตนเองได้ว่า โดยฐานะ ภาวะกำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และต้นทุนขององค์กรมีอยู่เท่าใด เพื่อจะได้พัฒนาตนแก้ไขปรับปรุงตน เป็นการเตรียมตัวให้สอดคล้องกับงานที่จะต้องปฏิบัติ 4) การรู้จักความพอเพียง รู้จักความพอเหมาะพอดี ในการบริหารแบบสมดุล ไม่สุดโต่งด้านหนึ่งด้านใดในการบริหารจัดการ 5) การรู้จักไตร่ตรองเรื่องกาลเวลาอันเหมาะสมในการบริหารกิจการนั้นๆ จัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง 6) รู้จักอัตลักษณ์ของชุมชน วัฒนธรรมองค์กรของสังคม รวมถึงรู้จักว่าชุมชน 7) การรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งนี้การออกแบบกิจกรรมในบริบทนี้ ได้แก่ การกำหนดหรือการออกระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับใช้ภายในวัดและสำหรับใช้กับพุทธศาสนิกชนบุคคลภายนอก เพื่อให้มีกรอบแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองที่กำหนดโดยรัฐบาลหรือส่วนงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและกฎหรือประกาศของมหาเถรสมาคม

อภิปรายผลการวิจัย

ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม จึงควรมีการบริหารงานให้เกิดความรักและศรัทธาใน 5 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 : ความรักและศรัทธาต่อเพื่อนร่วมงาน มิติที่ 2 : ความรักและศรัทธาต่อผู้บังคับบัญชา มิติที่ 3 : ความรักและศรัทธาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มิติที่ 4 : ความรักและศรัทธาต่อผู้บริหาร มิติที่ 5 : ความรักและศรัทธาต่อองค์กร หากมองในภาพรวมสำนักปฏิบัติธรรมก็เปรียบเสมือนเป็นคนคนหนึ่งซึ่งเป็นภาพรวมของทั้งหมดที่ชัดเจน การที่เราประทับใจต่อองค์กรนั้นทำให้เกิดความรักและศรัทธาในการทำงานได้ง่ายเต็มที่กับการทำงาน และส่งผลต่อความสำเร็จได้ง่าย ในทางตรงกันข้าม หากเราไม่มีความภูมิใจในองค์กรเลย ไม่ชอบองค์กรทั้งที่งานที่ทำก็เป็นงานที่ชอบและทำได้ดี ก็อาจทำให้ไม่เกิดความรักและศรัทธาในองค์กร และย้ายไปอยู่องค์กรที่ตนภูมิใจมากกว่า ซึ่งจะเกิดความรักและศรัทธาในการทำงานได้ดีกว่า ดังนั้นการสร้างภาพลักษณ์องค์กรที่ดีจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความรักและศรัทธาในการทำงานได้หลายระดับ และส่งผลดีต่อบุคคลกรในทุกภาคส่วนด้วย การออกแบบกิจกรรมได้แก่ การจัดอบรมสัมมนาในการพัฒนาศักยภาพของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ เป็นต้น จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหานพดล ปุณฺญสุวฑฺโก (2560) พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม คือการบริหารตามหลักอิทธิบาท 4 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม (1) ด้านฉันทะ คือ เลือกใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ส่งเสริมให้บุคลากรทำงานเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถวายเป็นพระราชกุศล สร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรให้มีจิตอาสา (2) ด้านวิริยะ คือส่งเสริมความรับผิดชอบ เพิ่มพูนความรู้ ฝึกอบรมวิธีการทำงานแก่บุคลากรให้มีจิตอาสาดูแลการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามเป้าหมาย (3) ด้านจิตตะ คือตั้งใจพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม คิดวิเคราะห์ข้อมูลแบบโยนิโสมนสิการมีสติไตร่ตรองการทำงาน คอยดูแลเอาใจใส่ผลงานตามนโยบายและแผนงาน (4) ด้านวิมังสา คือ พิจารณาเหตุผล วิเคราะห์จุดเริ่มของการทำงาน สามารถสร้างจุดแข็งและหาจุดอ่อนจากการคิดแล้วนำมาศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรทั้งปวงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทฺธาจาโร) (2558) พบว่า รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด ชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวมและที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์

ยุติธรรม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิพัฒน์ โสภณจิตฺโต ทับงาม และคณะ (2563) พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการด้านสถานที่ที่เหมาะสม คือ จัดสถานที่ภายในวัดให้มีความเป็นสัปปายะ เน้นความสงบร่มรื่น มีพื้นที่สีเขียว และเน้นนำวัสดุธรรมชาติมาใช้งาน มีสถานที่สำหรับการเดินจงกรมและนั่งสมาธิที่เหมาะสม อากาศถ่ายเทสะดวก ด้านวิทยากร คือ พระวิปัสสนาจารย์มีศีลาจารวัตรที่งดงาม (ศีล) มีองค์ธรรมที่สมบูรณ์ (สมาธิ) มีความสามารถในการสอนกรรมฐาน สอบอารมณ์ รวมถึงแนะวิธีการแก้วิปัสสนูปกิเลสให้แก้โยคีผู้ปฏิบัติได้ (ปัญญา) เป็นต้น ด้านการบริหารจัดการ คือ นำเอาหลักการบริหารสมัยใหม่ 4 M PDCA มาใช้ในการวางแผนในทุกๆด้าน

องค์ความรู้จากการวิจัย

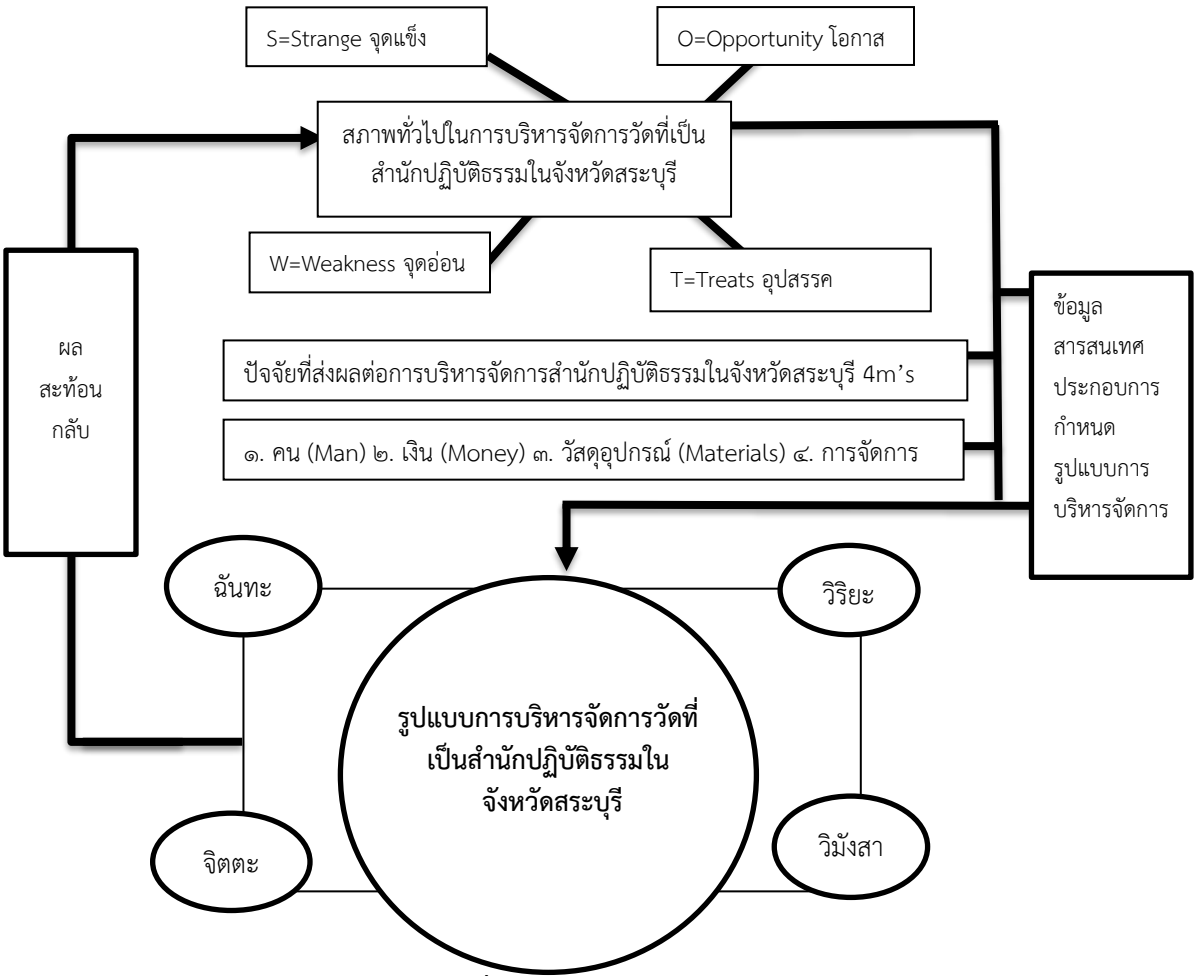

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลสารสนเทศสองส่วนอันมีความเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อได้ข้อมูลสารสนเทศแล้วในลำดับถัดไปคือการใช้ข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารที่เป็นเจ้าอาวาส เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการในการบริหารจัดการวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์รูปแบบโดยการบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการช่วยเหลือสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อแสวงหาความร่วมมือและดำเนินงานร่วมกันโดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันเพื่อเป็นการขับเคลื่อนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งจังหวัด

2. คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาคเอกชนควรประสานความร่วมมือกันจัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้กับสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อใช้ในการจัดซื้อ จัดหา วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการปฏิบัติธรรมให้กับสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังขาดแคลนทุนสนับสนุน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรพัฒนาสถานที่ให้สะอาดสวยงาม ร่มรื่น เป็นสัปปายะ ขยายสถานที่ให้พอเพียงและเหมาะสม ทั้งสถานที่ปฏิบัติธรรมและสถานที่พักอาศัย

2. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรจัดหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย และหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับวัยให้กับกลุ่มเยาวชน ทั้งที่ยังศึกษาเล่าเรียนและที่อยู่นอกระบบการศึกษาภาคปกติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมายนี้ด้วย

3. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เห็นผลรักษาศีลาจารวัตรตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งความเลื่อมใสศรัทธา และควรที่จะอยู่ต้อนรับญาติโยมในวันหยุดราชการและวันนักขัตฤกษ์ เพราะเป็นวันที่ญาติโยมมีเวลาเดินทางไปยังสำนักได้โดยสะดวก

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนพื้นที่ในการศึกษาไปยังสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาคอื่นๆ

2. ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องเรื่อง รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอื่นๆ เพื่อดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทุก 5 ปี

3. ควรศึกษาปัจจัยในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่างๆ ของบุคคลทั่วไป ทั้งในเขตปกครองคณะสงฆ์อื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นประจำปี 2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ณัฏฐวรรณ พงษ์อินทราภรณ์. (2564). ความพึงพอใจของสตรีต่อการปฏิบัติธรรมในวัดหนองบัวหิ่ง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 48-56.

ณัฐกานต์ บุญแนบ. (2562). การนำหลักพุทธธรรมมาปลูกฝังให้กับต้นกล้าที่เป็นเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 55-64.

พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทฺธาจาโร). (2558). *การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์พรชัย ธีรปญฺโญ. (2563). การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพชรบุรีในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(1), 1-10.

พระทรงศักดิ์ ถิรธมฺโม. (2564). ผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติธรรมของประชาชนที่วัดมเหยงคณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(1), 57-64.

พระพิพัฒน์ โสภณจิตฺโต ทับงามและคณะ. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(1), 222-232.

พระมหานพดล ปุญญสุวฑฺฒโก. (2560). *ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโตและคณะ. (2562). ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรมของวัดป่าพุทธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 1-10.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2559). *วัดสร้างสุข โลกแห่งสัปปายะ*. กรุงเทพฯ: โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

สำนักงานจังหวัดสระบุรี. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดสระบุรี (พ.ศ. 2561 – 2564)*. สระบุรี: สำนักงานจังหวัดสระบุรี.

สำนักงานส่งเสริมพระกรรมฐาน เมือง สระบุรี. (2563). *สำนักปฏิบัติธรรมที่ประกาศเป็นทางการจังหวัดสระบุรี*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2563, จาก http://www.madchima.org

รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบล ของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

THE MODEL OF MANAGEMENT OF PUBLIC TRAINING UNITS OF THE SANGHA IN SURATTHANI PROVINCE

พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมฺโม, พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), กาญจนา ดำจุติ

Phrakrusamuditthaphum Ciradhammo, Phra Suthivirabandit (Show Thassaniyo), PhraPalad Raphin Phutthisaro, Phrametidhammajan (Prasarn Chanthasaro), Kanjana Damjutti

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการ และนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) เท่ากับ 1.00 เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. มีการคัดเลือกคณะกรรมการตามข้อกำหนด จัดวางคณะทำงานและวางแผนงานอย่างเป็นระบบ และมีพื้นที่สาธารณะคือวัดในการดำเนินกิจกรรม แต่ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ขาดงบประมาณสนับสนุน 2. กระบวนการ ได้แก่ จัดทำโครงการเพื่อระดมทุน คัดเลือกหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มาปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการของหน่วย จัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ 3. รูปแบบการบริหารจัดการประกอบด้วยการประชุมร่วมในการวางแผน โดยคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้ง แล้วนำสู่การปฏิบัติตามแผน เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการตามแผนที่วางไว้ จึงนำไปสู่การตรวจสอบ เก็บข้อมูลโดยการสังเกต ประเมินความพึงพอใจ จึงนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อการติดตามพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายในการควบคุมคุณภาพหรือการบริหารคุณภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหารจัดการ; หน่วยอบรมประชนประจำตำบล

*Received August 1, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

Objectives of this research were to study the general conditions, process and present the model of public training unit management of Sangha in Surat Thani Province conducted with the qualitative research method, collecting field data from 25 key informants by in-depth interviewing, using a structured in-depth-interview script that had content validity index (S-CVI) of 1.00 as a tool and data were collected from 8 participants in focus group discussion. The data were analyzed by contextual content descriptive interpretation.

The findings of this research were as follows; 1. The general condition were the committees were selected according to the requirements. There were organizing working groups and planning work in a systematic way and there was a public area in the temple compound to carry out activities. Still, personnel with knowledge of modern technology media were lacking. There was Insufficient supporting budget, Lack of personnel to facilitate large activities. 2. The processes were projects created to raise funds. as a reserved fund for various activities enough to meet the needs, selecting personnel with knowledge and abilities to act as a committee of the agency, organizing training to develop knowledge on modern technology to increase management skills and leadership. 3. The model was a meeting to participate in planning by the appointed working group leading to the implementation of the plan. Upon completion of the planned process, there was inspection, information collection by observing and by satisfaction assessment. Therefore, the results of the audit were taken for improvement to achieve the goal of quality control or quality management.

Keywords: The model; Management; Public Training Unit

บทนำ

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นหน่วยงานสำคัญหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยที่มีภารกิจ และบทบาทหน้าที่ต่อการสรรค์สร้างความสุขทางกายและทางจิตใจให้แก่ประชาชน ด้วยการให้การศึกษาและแนวทางปฏิบัติตามหลักพระธรรมอันเป็นวิถีทางชีวิตอันประเสริฐตามหลักคำสอนและจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ โดยที่พระสงฆ์ไทย

ในสังคมไทยมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการศึกษาหลักธรรมคำสอนแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำมาเผยแผ่แก่ศาสนิกชนโดยการจัดรูปแบบในลักษณะขององค์กรการปกครองคณะสงฆ์มีหน้าที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม เช่น การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ การรักษาโรคการพยาบาลแก่ผู้ป่วยและผู้ที่ยากจน การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนา การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหายาเสพติด การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ การเผยแพร่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ โดยเป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น ดั่งพุทธพจน์ที่พระศาสดาตรัส ปรากฏข้อความว่า “พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (วิ.ม.(ไทย) 4/32/40.)

จากพระพุทธดำรัสนี้ เป็นเครื่องชี้ให้ทราบชัดถึงบทบาทสำคัญของพระศาสนาก็คือการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) ดังนั้น ใน พ.ศ. 2546 คณะสงฆ์โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้นชุตินฺธรมหาเถร ป.ธ. 9) จึงได้ก่อตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยให้มีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ คือ (1) การสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้ และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ (2) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน เช่น พัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ พัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีศีลธรรม พัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย เรียกกันว่า “สัมมาชีพ” (3) เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า (4) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิต และทรัพย์สินของทุกคนให้เกิดความปลอดภัย และ (5) เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ และหลักธรรมในการพัฒนาท้องถิ่น 8 ประการ อันเป็น

นโยบายและแนวทางสำคัญของการดำเนินงานขององค์กรมาอย่างต่อเนื่องตลอดมา มีคณะทำงานทั้งที่เป็นฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ตั้งแต่พระสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัดจนกระทั่งข้าราชการท้องถิ่น และประชาชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล แต่ทว่ายังไม่ปรากฏรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน จึงทำให้ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อันจะเป็นข้อบ่งชี้หนึ่งในการประเมินความสำเร็จขององค์กรตามภารกิจหน้าที่ และปัจจัยสนับสนุนบางประการที่สำคัญต่อการพัฒนา และส่งเสริมบทบาทของหน่วยอบรมฯ ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเป็นประเด็นสนใจสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงรูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในการหารูปแบบที่เหมาะสม และปรับปรุงระบบบริหารงานขององค์กร ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารกิจการองค์กรให้ดียิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ระดับรองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือพระผู้แทนที่ได้รับมอบหมายให้บริหารจัดการหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 25 รูปหรือคน

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 8 รูปหรือคน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการศึกษา สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามทฤษฎี SWOT สามารถนำมาสร้างกลยุทธ์ในการบริหารจัดการได้ คือ ควรมีการดำเนินกลยุทธ์ที่ต้องให้ความสำคัญกับ จุดอ่อน (Weaknesses) และ อุปสรรค (Threats) กล่าวคือ การดำเนินกลยุทธ์เพื่อแก้ไขจุดอ่อน คือ การตั้งรับหรือป้องกันตัว(Defensive Strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรคต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุด สามารถแก้ไขจุดด้อยภายในที่เกิดอยู่ เพื่อสร้างเป้าหมายในเชิงรุกกล่าวคือ มีการส่งเสริมให้คณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต มีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้มากขึ้น โดยมีโครงการส่งเสริมทางด้านวิชาการ มีการอบรมสัมมนาให้ความรู้ ในแต่ละเดือน ควรจัดทำโครงการเพื่อระดมทุนในการดำเนินงาน ให้มีประสิทธิภาพตามแผนงานที่วางไว้ ขณะเดียวกันก็ควรนำเอาสื่อเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย มาใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายความรู้ให้แก่ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของหน่อยงาน โดยอาศัยพระภิกษุสงฆ์อันเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในพื้นที่เป็นแกนนำในเชิงรุก ทั้งนี้ต้องสร้างความเข้าใจให้ทุกคนเห็นความสำคัญของกลยุทธ์ดังกล่าว เพราะว่าการที่คณะทำงานทุกระดับเห็นความสำคัญ จะก่อให้เกิดความเป็นเจ้าของแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานต่อไป

2. กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ด้านสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น มี 6 ประเด็น ได้แก่ ควรมีการสำรวจข้อมูล ความจำเป็น ความต้องการ ที่แท้จริงของประชาชน ควรส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง จัดหน่วยอาสาสมัครชุมชนคอยดูแลความสงบเรียบร้อย และป้องกันภัยต่างๆ ส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชนและเยาวชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ร่วมกันส่งเสริมให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยอย่างถูกต้อง และควรสนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น

ด้านเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน มี 4 ประเด็น ได้แก่ ควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพิ่มมากขึ้น ควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการติดต่อประสานงานแก่คณะทำงาน เพิ่มขึ้น จัดหาเครื่องมือช่องทางในการติดต่อประสานงานเพื่อความรวดเร็วถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร และควรมีกิจกรรมร่วมกันมีการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวางแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า มี 4 ประเด็น ได้แก่ ควรเพิ่มการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชน สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น ควรมีการจัดทำตู้รับฟังข้อเสนอหรือช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นเพื่อการรับรู้ตรงกันทุกฝ่าย และควรปรับวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำงานด้วยกันมากยิ่งขึ้น

ด้านเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข มี 4 ประเด็น ได้แก่ สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น ควรเพิ่มหรือกำหนดวิธีการป้องกันภัยจากสื่อ เทคโนโลยีต่างๆ ที่ส่งผลต่อชีวิตประจำวันของคนในสังคม ควรมีการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัย และรักษาความสงบสุขของชุมชนตำบล และควรมีการรณรงค์ชุมชน ลด ละ เลิก อบายมุขต่างๆ

ด้านเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง มี 4 ประเด็น ได้แก่ ควรให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีกับคณะทำงาน เพิ่มขึ้น สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น ควรเพิ่มหรือกำหนดมาตรการคัดกรองข่าวสารทางราชการให้มีความรัดกุม และเพิ่มช่องทางการกระจายข่าวสารทางราชการทางสื่อสังคมออนไลน์

3. รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ด้านสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น พบว่า การดำเนินงานในระดับจังหวัด จะมีการจัดประชุมการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.จ.) พร้อมมอบหมายแนวทางการดำเนินงานแก่ อ.ป.ต. โดยได้ดำเนินการกำหนดวงเงินสำหรับการสงเคราะห์ประชาชน ส่วนในระดับอำเภอ เจ้าคณะอำเภอจะมีการเรียกประชุมคณะสงฆ์ของอำเภอ แล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงานเรื่องการสงเคราะห์ประชาชนของ อ.ป.ต. ประจำปี หน่วย อ.ป.ต. จะมีการประชุม ปรึกษา หารือ พูดคุยกับผู้นำชุมชน ศึกษารายละเอียดขอบข่ายงานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนด้านการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น กำหนดนโยบายการบริหาร ให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดซึ่งนโยบายที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละด้าน

ในแต่ละ อ.ป.ต. จะกำหนดประชุม และในที่ประชุมจะมีการมอบเงินสงเคราะห์ประชาชน หรือทุนการศึกษานักเรียน ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามที่หน่วยเหนือกำหนด การลงมือปฏิบัติตามแผนงานหน่วย อ.ป.ต. มีการลงพื้นที่ ตามที่ได้รับแจ้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจเยี่ยมจะทำให้ทราบว่าอะไรที่เป็นความต้องการมากที่สุดในชีวิตประจำวันจะได้ทำการช่วยเหลืออย่างตรงจุด ได้มีมอบหมายงานบริหารจัดการเรื่องนี้ให้กับเจ้าหน้าที่ของ อปต. ฝ่ายต่างๆ ประสานความร่วมมือกับ พมจ.สฎ. และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้ความอนุเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ จัดทำปฏิทินกำหนดตารางการดำเนินกิจกรรมและดำเนินงานตามแผน

ภายหลังจากการดำเนินงานแล้ว แต่ละ อ.ป.ต. ที่ได้รับงบประมาณ จะต้องรายงานผลการดำเนินการให้จังหวัดทราบ หลังจากลงพื้นที่ไปแล้ว 15 วัน หน่วย อ.ป.ต. จะตรวจสอบอีกครั้งว่า ของที่ทางหน่วยฯ ได้มอบไปนั้น ได้ใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างเพียงพอต่อความต้องการหรือไม่ จะมีระบบการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก มีสภาตำบล มีผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ ผู้ว่าราชการจังหวัด และระเบียบ ข้อกฎหมายต่างๆ มีผู้เกี่ยวข้องประเมินผลการวางแผนด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนด้านการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น

ปัจจุบันวงเงินงบประมาณที่ได้รับสำหรับการสงเคราะห์ประชาชน ได้ไม่ครบทุก อ.ป.ต. ซึ่งในอนาคตหากมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับสงเคราะห์ประชาชนครบทุก อ.ป.ต. การขับเคลื่อนการดำเนินงาน อ.ป.ต.จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลังจากที่หน่วย อ.ป.ต. ลงพื้นที่เสร็จ จะมีการประชุมเอาข้อประเด็นของแต่ละพื้นที มาทำการปรับเปลี่ยนแก้ไขให้เกิดความรอบคอบรัดกุมยิ่งขึ้น เพื่อความเรียบร้อยในการดำเนินงานครั้งต่อไป

ด้านเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน พบว่า ประชุมร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์กลางประสานงาน ในระดับจังหวัดจะมีการจัดประชุมการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.จ.) พร้อมมอบหมายแนวทางการดำเนินงานแก่ อ.ป.ต. ส่วนในระดับอำเภอ เจ้าคณะอำเภอจะมีการเรียกประชุมคณะสงฆ์ของอำเภอ แล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงานของ อ.ป.ต. ประจำปี มีการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรม โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของงานและวิธีปฏิบัติให้ชัดเจนเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีจุดหมาย รวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ

ทุก อ.ป.ต. จะดำเนินการตามแนวทางที่ประชุมของเจ้าคณะอำเภอ โดยในเรื่องการเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานนั้น จะเป็นการจัดกิจกรรมโดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมจะประกอบด้วยประชาชนและส่วนราชการในพื้นที่ ให้ปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานของ หน่วย อ.ป.ต. โดยทำงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องร่วมกันกับวัด บ้าน หน่วยงาน ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ได้มีการประสานงานร่วมกัน มีการจัดประชุมแบบเป็นทางการบ้าง และไม่เป็นทางการบ้าง แต่ยังไงก็ต้องได้มีการพูดคุยร่วมกันเป็นการผนึกกำลังร่วมกับผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น ชุมชน วัด และพี่น้องประชาชน

ทางหน่วย อ.ป.ต. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เรียกชื่อย่อว่า "คณะกรรมการ อ.ป.ต." โดยมีเจ้าอาวาสวัด เป็นประธาน รองประธาน เป็นพระ 3 ฆราวาส 3 และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่เจ้าอาวาสได้แต่งตั้ง เพื่อลงพื้นที่ตรวจสอบผลการดำเนินงานหลังจากลงพื้นที่แล้ว ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างไร และนำข้อดี ข้อเสีย มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเพิ่มการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ให้มีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นมีการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวางแผนงานในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพิ่มการสนับสนุนงบประมาณแก่ อ.ป.ต. เพื่อดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน มีการลงพื้นที่ตรวจสอบผลการดำเนินงาน

ด้านเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า พบว่า ในระดับจังหวัด จะมีการจัดประชุมการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.จ.) พร้อมมอบหมายแนวทางการดำเนินงานแก่ อ.ป.ต. ส่วนในระดับอำเภอ เจ้าคณะอำเภอจะมีการเรียกประชุมคณะสงฆ์ของอำเภอ แล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงานของ อ.ป.ต. ประจำปี มีการวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลกับองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยที่เกี่ยวข้อง ออกแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน เพื่อได้ร่วมกันคิดและวางแผนกำหนดนโยบาย หรือกิจกรรมโครงการต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จ

ทุก อ.ป.ต. จะดำเนินการตามแนวทางที่ประชุมของเจ้าคณะอำเภอ โดยในเรื่องการเป็นศูนย์รวมความคิดเห็นของประชาชนทุกหมู่เหล่านั้น จะเป็นการจัดกิจกรรมประชุมสัมมนา เพื่อให้ทุกภาคส่วนในตำบลที่เข้าร่วมประชุม นำรายละเอียดที่ได้จากการวางแผนมาสู่การปฏิบัติ มีการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่าง วัด บ้าน หน่วยงาน จัดกิจกรรมช่วยกันออกแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน โดยแต่ละส่วนร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการอบรม ประชุม ผู้นำชุนชนและชาวบ้านเพื่อเพิ่มเติมความรู้ความสามัคคีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

มีการสังเกตผลการปฏิบัติงานของหน่วย อ.ป.ต. ที่ได้จัดกิจกรรมแต่ละอย่าง แม้ว่าหน่วย อ.ป.ต. ได้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ เป็นอันมากก็จริง แต่ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างจริงจังถึงระดับการจัดกิจกรรมของหน่วย อ.ป.ต. ว่า แต่ละหน่วยฯ มีผลการปฏิบัติงานด้านต่างๆ อยู่ในระดับใด และเมื่อพิจารณาในภาพรวมของหน่วย อ.ป.ต. ทั้งหมดนั้น น่าจะประสบปัญหาอุปสรรค และได้รับอิทธิพลจากปัจจัยบางอย่างทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งแต่ละหน่วยฯ ก็อาจจะแตกต่างกันไป

สำหรับการประชุมก็มีปัญหาอุปสรรคบ้าง บางคราวที่มีการประชุม ทางประชาชนอาจจะเกิดความไม่เข้าใจในการเสนอข้อคิดเห็น และก็มีบ้างที่ประชาชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประชุม ทำให้มีผู้เข้าประชุมลดน้อยลง

ดำเนินการเพิ่มการสนับสนุนงบประมาณแก่ อ.ป.ต. เพื่อดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์รวมความคิดเห็นของประชาชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น มีการเชิญคณะกรรมการ ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ ประชาคมท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนพี่น้องประชาชนในพื้นที่ มาประชุมรับฟังปัญหาและความต้องการ เพื่อลดความซ้ำซ้อนของโครงการพัฒนาต่างๆ ปรับวิธีการทำงาน โดยการใช้หลักบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น

จัดเตรียมโครงการพัฒนาต่างๆ ให้อยู่ในลักษณะที่พร้อมจะบรรจุในเอกสารงบประมาณประจำปี นำผลจากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

ด้านเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข พบว่า ประชุมร่วมกันกับผู้นำชุมชนจัดทำรายละเอียดของงานด้านการเป็นศูนย์รวมในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ในระดับจังหวัด จะมีการจัดประชุมการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.จ.) พร้อมมอบหมายแนวทางการดำเนินงานแก่ อ.ป.ต. ส่วนในระดับอำเภอ เจ้าคณะอำเภอจะมีการเรียกประชุมคณะสงฆ์ของอำเภอ แล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงานของ อ.ป.ต. ประจำปี จัดตั้งหน่วย อ.ป.ต. ให้มีการจัดตั้งศูนย์รวมพลังหมู่บ้านสันติสุข ช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัย วางแผนการจัดการให้วัดเป็นต้นแบบในการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี บ้านโรงเรียนและหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้ปฏิบัติตาม ร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และสืบสานวัฒนธรรมให้ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการประสานความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานแนวความคิด ประสานการทำงานให้เป็นหนึ่งเดียว

ทุก อ.ป.ต. จะดำเนินการตามแนวทางที่ประชุมของเจ้าคณะอำเภอ โดยในเรื่องการเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขนั้น จะเป็นการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย นำรายละเอียดจากการวางแผนสู่การปฏิบัติ มีการเชิญชวนประชาชนร่วมกิจกรรมพัฒนาวัด โรงเรียน ทำกิจกรรมจิตอาสาร่วมกัน กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ให้วัดเป็นต้นแบบในการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี บ้านโรงเรียนและหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้ปฏิบัติตาม

มีการประเมินผลด้านการเป็นส่วนร่วมในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข มีการรายงานผลการดำเนินการแก่หน่วยเหนือ ติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินปัญหาการส่งเสริมหรือสนับสนุนโครงการต่างๆ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างเพื่อจะได้รู้แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

เพิ่มการสนับสนุนงบประมาณแก่ อ.ป.ต. เพื่อดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข นำปัญหาในด้านการบริหารจัดการด้านเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข มาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยให้ความรู้ ด้านทักษะการบริหารให้แก่คณะกรรมการหน่วย อ.ป.ต. นำผลจากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

ด้านเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง พบว่า ประชุมร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดทำรายละเอียดด้านเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้องในระดับจังหวัด จะมีการจัดประชุมการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัด (อ.ป.จ.) พร้อมมอบหมายแนวทางการดำเนินงานแก่ อ.ป.ต. ส่วนในระดับอำเภอ เจ้าคณะ

อำเภอจะมีการเรียกประชุมคณะสงฆ์ของอำเภอ แล้วกำหนดแนวทางการดำเนินงานของ อ.ป.ต. ประจำปี วางแผนการดำเนินงานให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่าย โดยมีบ้านเป็นหลักและโรงเรียนเป็นองค์กรสนับสนุนให้กลุ่มมีความแข็งแรง หน่วย อ.ป.ต. เป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารของทางราชการ จำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันท่วงที ตรงไปตรงมา

ทุก อ.ป.ต. จะดำเนินการตามแนวทางที่ประชุมของเจ้าคณะอำเภอ โดยในเรื่องการเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง อ.ป.ต. จะจัดประชุมชี้แจง/ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องโดยเฉพาะเรื่องข่าวปลอม (Fake News) จะมีการชี้แจงแก้ข่าวแก่ผู้มาเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง นำกิจกรรมจากการวางแผนสู่การปฏิบัติจริง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้อย่างน้อยได้มีข้อมูลข่าวสารตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ และในส่วนของข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ก็ได้นำเผยแพร่ทางเว็บไซต์หน่วยงาน Facebook และเว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนสามารถข้าตรวจดูได้ง่ายขึ้น

มีการเพิ่มการสนับสนุนงบประมาณแก่ อ.ป.ต. เพื่อดำเนินงานด้านการเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง มีการพัฒนาและปรับปรุงวัดและศาสนสถานให้มีความสะอาด ร่มรื่น ถาวรและมั่นคงเหมาะสม กับการเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบศาสนกิจ ต้องมีการพัฒนา ปรับปรุงศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่สามารถบริการประชาชนให้ได้มีโอกาสค้นคว้าได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพการบริการด้านข้อมูลข่าวสารให้ทันสมัยอยู่เสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยการสำรวจข้อมูลความจำเป็น ความต้องการ ที่แท้จริงของประชาชน มีการส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง จัดหน่วยอาสาสมัครชุมชนคอยดูแลความสงบเรียบร้อย และป้องกันภัยต่างๆ ส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชนและเยาวชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ร่วมกันส่งเสริมให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยอย่างถูกต้อง และสนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูอาทรวชิรกิจ (มานะ ฐานิสฺสโร) (2562) พบว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชรมีการวางแผน การดำเนินงานการตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในด้านการให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพตามหลัก

เศรษฐกิจพอเพียงมีการวางแผนอบรมประชาชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยตามกฎและระเบียบของชุมชน

2. ด้านเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพิ่มมากขึ้น มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการติดต่อประสานงานแก่คณะทำงาน เพิ่มขึ้น จัดหาเครื่องมือช่องทางในการติดต่อประสานงานเพื่อความรวดเร็วถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร และมีกิจกรรมร่วมกันมีการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวางแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาก้องไพร สาคโร (เกตุสาคร) (2563) พบว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์ไทยพบว่า เป็นโครงการที่นำหลักของศีล 5 มาเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปของการบูรณาการความร่วมมือทั้งจากคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชน โดยมีคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3. ด้านเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า เพิ่มการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชน สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น มีการจัดทำตู้รับฟังข้อเสนอหรือช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นเพื่อการรับรู้ตรงกันทุกฝ่าย และปรับวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำงานด้วยกันมากยิ่งขึ้นซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา แก้วหล้า (2563) พบว่า วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและนำปัญญาของชุมชนได้เป็นที่พึ่งทางกายและใจ นายบ้านหรือผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนจากคนเผ่าเดียวกัน เป็นปัจจัยหลักของชุมชน สรุปและอภิปรายผล กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางสังคมมีทุนจากทรัพยากรธรรมชาติ มีความจำเป็นในการสร้างความมั่งคั่งและความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแบบยังชีพและมีการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบพื้นบ้าน เมื่อมีการนำความรู้สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้โดยนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยมีผู้นำชุมชน มีภาครัฐนำนโยบายการพัฒนาและบทบาทในการมีส่วนร่วมภายในชุมชน มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมมาเป็นฐานในการผลิตให้เกิดรายได้จัดว่าเป็น เศรษฐกิจชุมชนบนฐานพิธีกรรม เป็นความอยู่รอดของปฏิบัติการชุมชน ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองที่ยังรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน และมุ่งพัฒนาตนเองเปลี่ยนผ่านเข้าสู่เศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์จนเกิดเป็นการท่องเที่ยวโดย

ชุมชน นำรายได้เข้าสู่ชุมชนและนำผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นสินค้าสร้างรายได้และมีทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นมาหนุนเสริม นับเป็นความเข้มแข็งของชุมชุนที่มีมาจากเศรษฐกิจฐานราก

4. ด้านเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น เพิ่มหรือกำหนดวิธีการป้องกันภัยจากสื่อ เทคโนโลยีต่างๆ ที่ส่งผลต่อชีวิตประจำวันของคนในสังคม มีการอบรมอาสาสมัครป้องกันภัย และรักษาความสงบสุขของชุมชนตำบล และมีการรณรงค์ชุมชน ลด ละ เลิก อบายมุขต่างๆซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอำนาจ อจฺฉริยเมธี (ดีรัตน์) (2562) พบว่า พระสังฆาธิการจังหวัดปทุมธานี จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์อย่างเคร่งครัด ในการเผยแผ่พุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่อยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เสริมสร้างความปรองดองโดยใช้หลักความเหมาะสมมาดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ไม่ประมาท รู้จักพิจารณาเหตุ พิจารณาผล รู้จักกาลเวลา รู้จักประมาณ จะต้องเสริมสร้างความปรองดองด้วยการยึดหลักความยุติธรรม และให้ความรู้ด้านยุติธรรมกับประชาชน จะต้องมีความรู้ด้านหลักธรรมคำสอนในด้านพรหมวิหารธรรม เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้นำแนวทางมาปฏิบัติได้ จะต้องปลูกฝังบรรยายธรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ เข้าใจถึงความเสียสละเพื่อส่วนรวม และดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้อง

5. ด้านเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีกับคณะทำงาน เพิ่มขึ้น สนับสนุนงบประมาณเพิ่มมากขึ้น เพิ่มหรือกำหนดมาตรการคัดกรองข่าวสารทางราชการให้มีความรัดกุม และเพิ่มช่องทางการกระจายข่าวสารทางราชการทางสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพสิงหวราจารย์ (โสภณ โสภโณ/ยอดคำปา) (2562) พบว่า กระบวนการของกลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีลักษณะการบริหารจัดการแบบแยกกันทำงาน เผยแผ่อุดมการณ์หลักการทางพระพุทธศาสนาแก่ศาสนิกนับถือด้วยการสร้างความเข้าใจ มีการสร้างกลุ่มเครือข่ายสร้างความเข้าใจ ให้เห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยทำบันทึกข้อตกลงต่อหน่วยงานส่วนราชการท้องถิ่น ให้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย การสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น การเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน การเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า การเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข และการเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการเพื่อระดมทุน เป็นทุนสำรองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการ ควรคัดเลือกหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มาปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการของหน่วย อ.ป.ต. จัดอบรมพัฒนาความรู้ทักษะการบริหาร ภาวะผู้นำ การจูงใจการทำงาน การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้แก่คณะกรรมการประจำหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรปรับวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และศาสนา เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และการมีส่วนในการทำงานด้วยกันมากยิ่งขึ้น ควรพัฒนาวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบบทบาท หน้าที่ และผลงานในการสงเคราะห์ประชาชนตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุค Thailand 4.0

2. ควรมีการศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรมีการศึกษา เปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในแต่ละภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

พระครูอาทรวชิรกิจ (มานะ ฐานิสฺสโร). (2562). *การพัฒนาการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพสิงหวราจารย์ (โสภณ โสภโณ/ยอดคำปา). (2562). การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 6(2), 2562.

พระมหาก้องไพร สาคโร (เกตุสาคร). (2563). *แนวทางการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี* (ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอำนาจ อจฺฉริยเมธี (ดีรัตน์). (2562). *การเสริมสร้างความปรองดองเพื่อสังคมสันติสุข โดยพระสังฆาธิการจังหวัดปทุมธานี* (ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วาสนา แก้วหล้า. (2563). *การนำแผนยุทธศาสตร์การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในสู่การปฏิบัติของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์* (ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ความเหลื่อมล้ำเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย*

INEQUALITY IS AN OBSTACLE TO THE DEVELOPMENT OF DEMOCRACY

ชำนาญ ทรงสิทธิกุล
Chamnan Songsittikul
วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวัลท์ จังหวัดนครราชสีมา
Phanomwan Technology College Nakhon Ratchsima Provine
E-mail: songsittikul@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อก้าวสู่สภาวการณ์ทางวิทยาศาสตร์ ที่มีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ที่เรียกว่าอยู่ในยุค AI (Artificial Intelligence) เช่น เดียวกับระยะเวลาของการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในส่วนของประเทศไทยปัจจุบันยังมีการเรียกร้องหาความเป็นธรรมเพื่อก้าวสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จากหลายๆ องค์กร ความเหลื่อมล้ำ (Inequality) เป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาฯ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะอธิบายถึงความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาฯ ที่เป็นหัวใจสำคัญในการก้าวสู่การเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ มิติของความเหลื่อมล้ำเป็นตัวบ่งชี้ถึงความไม่เท่าเทียมกันซึ่งมาจากกลุ่มผู้มีอำนาจ รวมถึงภาครัฐที่เป็นบ่อเกิดของทุนนิยม ที่นำไปสู่การมีอำนาจต่อรองของกลุ่มอิทธิพล ภาคประชาสังคมที่อ่อนแอก็จะเสียโอกาสหมดอำนาจต่อรอง ซึ่งนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจปิดหนทางก้าวสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำ; อุปสรรค; การพัฒนาประชาธิปไตย

Abstract

Today is the age of information technology development in order to advance to the scientific situation with artificial intelligence to meet the needs of human beings called in the age of AI (Artificial Intelligence). Era, as well as the period of democratic development of countries. In Thailand, there is still a claim for fairness to step towards complete democracy from many organizations. Inequality is one of the problems that hinders development.

*Received July 9, 2021; Revised August 24, 2021; Accepted August 24, 2021

This academic article aims at explaining the inequality that hinders development. The dimension of inequality is an indicator of the inequality that comes from the groups of power, including the government that is source of capitalism which leads to the bargaining power of civil society groups. Weak societies will lose the opportunity to lose their bargaining power which leads to economic inequality that blocks the path to perfect democratic development.

Keywords: inequality; obstacle; Democracy development

บทนำ

การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ 89 ปี ที่ผ่านมา จนประเทศไทยได้ประกาศตนเองว่าเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา หลังจากที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความหวังที่ต้องการความเท่าเทียมกันของประชาชนเพื่อเป็นประชาธิปไตยที่เต็มใบนั้น กลับไม่ได้รับการพัฒนาเท่าใดนัก มีแต่ความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่การรัฐประหาร การใช้กำลังเข้ายึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้งที่ผ่านมา ตัวอย่าง (บันทึก 6 ตุลาคม 2519) ประชาธิปไตยของไทยกลับล้มเหลวในสายตานานา ประเทศ ความเหลื่อมล้ำ (inequality) เป็นปัจจัยหนึ่งที่สร้างความแตกแยกของสังคม ยิ่งเห็นเด่นชัดมากขึ้นในช่วงนี้ สถานการณ์ Covid-19 นำไปสู่การประท้วง การเดินขบวน เพื่อเรียกร้องทางการเมือง สำหรับในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะแสดงถึงมิติของความเหลื่อมล้ำที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (democracy) เป็นการปกครองระบอบหนึ่งที่หลายๆ ประเทศใช้ระบอบการปกครองแบบนี้ ซึ่งเป็นการบริหารอำนาจรัฐ โดยเสียงข้างมากที่มาจากพลเมือง ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความยินยอมและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน ในความเป็นจริงสิ่งที่เกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยไทยประชาชนไม่ได้ใช้อำนาจอย่างแท้จริง

ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาหนึ่งที่สังคมทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เพราะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ ประเวศ วะสี (2562) กล่าวไว้ในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 21 ประจำปี 2562 เรื่อง โครงสร้างอำนาจรัฐสู่

สังคมสมานุภาพว่า ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาใหญ่ที่โลกกำลังเผชิญ ความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ และประชาธิปไตยที่กำลังดำเนินกันเป็นลำดับขั้นตอนนั้น กำลังเข้าไปอยู่ในกับดักของความเหลื่อมล้ำ ปัจจุบันได้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นอย่างมากมายมหาศาล ทั้งในประเทศเดียวกันและระหว่างประเทศ จนกระทั่งเรียกกันว่าเป็นปรากฏการณ์ 99 : 1 นั่นหมายความว่า การพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคน 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ส่วนอีก 99 เปอร์เซ็นต์ยังไม่ได้ประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำที่มากเกินไปทำให้เสียสมดุล อะไรก็ตามที่เสียสมดุลย่อมเกิดความปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง ไม่ยั่งยืน ความเหลื่อมล้ำที่มากเกินจะมีผลกระทบทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม การเมือง หรือเรียกว่า ทั่วทุกมิติ รวมถึงคุณภาพของประชาธิปไตย ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่ยากต่อการเข้าใจและแก้ไข เพราะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน มีผู้เปรียบเปรยว่าคนไทยเหมือนไก่อยู่ใน “เข่ง” ที่จิกตีกันร่ำไป ทั้งๆ ที่จะถูกนำไปเชือดหมดทุกตัว “เข่ง” เป็นโครงสร้างที่แน่นหนาที่กักขังคนไทยไว้ให้กระทบกระทั่งและจิกตีกันร่ำไป แต่ออกจาก “เข่ง” ไม่ได้ “เข่ง” หรือโครงสร้างแห่งความไม่เป็นธรรมมีความแข็งแรงมาก ทำให้เมื่อใช้แรงกระแทกอย่างไร ก็ออกไปไม่ได้ มีความพยายามที่จะทลายโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม เช่น การลุกฮือต่อต้านจักรพรรดิในประเทศจีน การปฏิวัติในยุโรป อเมริกาใต้และที่อื่นๆ ที่อ้างว่า เป็นเสรีภาพ เสมอภาพ ภารดรภาพ ประชาธิปไตย หรืออื่นๆ ที่เป็นความดีงาม ในที่สุดเราก็มาสู่วิกฤติความเหลื่อมล้ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การเข้าใจปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ต้องใช้ปัญญาอย่างลึกและรอบด้านให้รู้เห็นตามความเป็นจริง อารมณ์โกรธเกลียดจะเข้ามากำหนดการรู้เห็น ทำให้ไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ไม่เอื้ออำนวยต่อการคลี่คลายโครงสร้างที่กักขังเราไว้ในความไม่เป็นธรรม อุปสรรคใหญ่อย่างหนึ่งคือ วิธีคิดในสังคมไทย ที่คิดว่าดีชั่วเป็นเรื่องกรรมส่วนบุคคลขาดความคิดเชิงระบบและโครงสร้าง ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลและองค์กรอย่างสำคัญ เมื่อขาดความคิดเชิงระบบและโครงสร้าง ก็ไม่เห็นปัญหาและการแก้ไขเชิงระบบและโครงสร้าง ทำให้ออกจากโครงสร้างอันไม่เป็นธรรมไม่ได้ การคิดเชิงกรรมส่วนบุคคลทำให้คิดรังเกียจคนจน ว่าเป็นคนไม่ดี ทำให้ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำเข้าไปอีก

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ทราบถึงความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในมิติทางอำนาจรัฐ มิติด้านสังคม และมิติด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอุปสรรคหลักๆ ในการสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ โดยผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านมีความเข้าใจตรงกันในกรอบของความเหลื่อมล้ำทั้ง 3 มิติ ที่เป็นสาเหตุของการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมิติอำนาจรัฐ ในความหมายของบทความนี้ หมายถึง การใช้กฎหมาย การจัดสรรทรัพยากร และการตัดสินใจทางนโยบายในบริบทของสังคมนั้นๆ มิติด้านสังคม หมายถึง การที่สังคมแบ่งแยกความไม่เท่าเทียมกันของคนจน คนรวยว่า เป็นเรื่องของกรรมส่วนบุคคล ทำให้คนจนต้องถูกประณามว่าเป็นคนไม่ดี จนต้องแยกออกไปอยู่นอกระบบ

ของสังคม กลุ่มคนรวยก็จะเปรียบเสมือนคนที่มีบุญวาสนา มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังนั้น คนรวย หรือกลุ่มคนที่มีอำนาจก็จะได้เปรียบ ส่วนกลุ่มคนจนก็จะยิ่งจนลงและไม่ได้รับโอกาสจากทางภาครัฐเท่าเทียมกัน และมิติด้านเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มคนที่มีเงิน สามารถสร้างอำนาจเหนือกลุ่มงานของภาครัฐ มีอำนาจต่อรอง การตัดสินใจ ในระบบเศรษฐกิจ ส่วนกลุ่มคนที่ยากจน ก็ต้องปฏิบัติตามอำนาจรัฐที่ถูกกลุ่มที่มีอำนาจควบคุม จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจขึ้น คนรวยก็ยิ่งรวยมากขึ้น คนจนก็ยิ่งจนลง หรือเรียกว่ารวยกระจุกจนกระจาย จากที่กล่าวมาถึง 3 มิติหลักๆ ที่สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอกล่าวในรายละเอียดเป็นรายข้อดังนี้

มิติอำนาจรัฐ

โครงสร้างอำนาจรัฐถ้ามองให้ลึกลงไปในรายละเอียดนั้นจะกว้างขวางใหญ่โตมากและครอบคลุมทุกตารางนิ้วของแผ่นดิน จึงมีความสำคัญยิ่งต่อความเป็นธรรมหรือความไม่เป็นธรรมในสังคมเพราะเป็นอำนาจที่

1. บังคับใช้กฎหมาย
2. จัดสรรทรัพยากร
3. ตัดสินใจทางนโยบาย

แต่โบราณอำนาจรัฐที่ไหนๆ ก็เป็นอำนาจที่บังคับราษฎร เพื่อเกณฑ์แรงงาน เก็บภาษีและเกณฑ์คนไปรบ เมื่อใดที่ใช้อำนาจเกินเลยราษฎรก็เดือดร้อน ระส่ำระสาย หรือถึงเป็นกบฏ แต่ถ้าใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม ราษฎรก็มีความสุข การดิ้นรนไปสู่ประชาธิปไตยก็คงเป็นเพราะความรู้สึกว่าการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจไม่เป็นธรรม

โครงสร้างอำนาจรัฐไทย เป็นอำนาจรวมศูนย์มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สัมพันธภาพระหว่างเจ้าขุนมูลนายกับราษฎรที่เป็นบ่าวไพร่ เป็นความเหลื่อมล้ำซึ่งเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นเชิงวรรณะ ในสมัย ร.5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการจัดระบบการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจอย่างเข้มแข็ง เพื่อป้องกันมหาอำนาจยุโรปมาเลาะเล็มกินเขตแดนประเทศไทยกับเพื่อการพัฒนาสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว แต่ในสังคมปัจจุบันซึ่งกลายเป็นสังคมซับซ้อนและมีปัญหายากที่จะแก้ไขด้วยอำนาจรัฐรวมศูนย์ ปัญหาต่างๆ จึงสะสมมากขึ้นจนเกิดสภาวะวิกฤติ เช่น ปัญหาความยากจน การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ทำให้เกิดสภาพความไม่ลงตัวของบ้านเมือง ปัญหาต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาความมั่นคงที่รัฐไทยเผชิญในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากสมัยเดิมแล้ว และอำนาจรัฐรวมศูนย์ ไม่มีสมรรถนะในการเผชิญกับปัญหาความมั่นคงสมัยใหม่

การบังคับใช้กฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปัจจุบันได้ให้ความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้กฎหมายสามารถบังคับใช้ได้ตามเจตนารมณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กฎหมายต้องการ เพราะกฎหมายทั้งหลายที่ออกมานั้นมาจากความเห็นร่วมของประชาชนจนเกิดการยอมรับและตราเป็นกฎหมาย จึงเปรียบเสมือนการบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ประชาชนต้องการ

ปัจจุบันในทุกสังคมด้านกฎหมาย คือ การฝ่าฝืนกฎหมายหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งสาเหตุต่างกัน หลักๆ ที่พบบ่อย คือ การทำตามกฎหมายก่อให้เกิดความยุ่งยากหรือทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงมักเกิดกับองค์กรธุรกิจ อีกประการ คือ การหาผลประโยชน์จากการฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น อาชญากรรมข้ามชาติ หรือกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ที่หาผลประโยชน์จากการกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้นองค์กรเหล่านี้จะมีศักยภาพทางการเงิน กำลังคน เครื่องมือสื่อสารและเครือข่ายพันธมิตร

การจัดสรรทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรควรเริ่มคำนึงถึงความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียฝ่ายต่างๆ โดยยึดหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมของสิทธิพลเมืองสิทธิในการประกอบธุรกิจ และสิทธิของชุมชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การที่จะบอกว่าใครควรเป็นเจ้าของทรัพยากรต่างๆ ไม่สำคัญเท่ากับใครบ้างควรมีสิทธิ “ใช้” ทรัพยากรเหล่านั้น และเราจะมี “วิธีบริหารจัดการ” ทรัพยากรนั้นอย่างไรให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม

การตัดสินใจนโยบาย (Policy decision-making) เกี่ยวข้องกับการกระทำของข้าราชการหรือองค์การที่มีอำนาจในการให้ความเห็นชอบ (adopt) ดัดแปลง (modify) หรือปฏิเสธ (reject) ทางเลือกนโยบายที่นำเสนอเพื่อการพิจารณา กระบวนการดังกล่าวส่วนใหญ่จะกระทำโดยฝ่ายนิติบัญญัติในรูปของการประกาศใช้เป็นกฎหมายหรือกระทำฝ่ายบริหารในรูปของมติคณะรัฐมนตรี ความแตกต่างระหว่างการตัดสินใจนโยบาย ซึ่งมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อเนื้อหาของนโยบาย และการตัดสินใจในงานกิจวัตร (routine decisions) ซึ่งเป็นการตัดสินใจประจำวันเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติของหน่วยงานต่างๆ ลักษณะสำคัญของการตัดสินใจนโยบาย คือ การตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการพิจารณาเลือกทางเลือกนโยบายที่ได้ผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายมาแล้ว

สรุป การบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายต้องการ เป็นเหตุให้การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เสียเงิน จึงเกิดกระบวนการหาผลประโยชน์จากการกระทำผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำการบังคับใช้กฎหมายองค์กรหรือประชาชนที่มีศักยภาพทางการเงิน ก็จะหาช่องทางเพื่อการทำผิดกฎหมาย ในขณะที่การจัดสรรทรัพยากรไม่ได้คำนึงถึงผู้มีสิทธิ์หรือผู้ที่ควรจะได้รับสิทธิ์อันพึงจะได้กลับเป็นคนที่ไม่ควรได้กลับได้สิทธิ์ จึงเกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นที่มีให้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

และผลจากการตัดสินใจในขั้นตอนที่ลงสู่การปฏิบัติของนโยบาย หัวใจสำคัญอยู่ที่ตัวข้าราชการหรือหน่วยงานที่มีอำนาจ ที่สามารถชี้เป็นชี้ตายในนโยบายนั้นๆ เมื่อนำลงสู่การปฏิบัติ ประชาชนเท่านั้นที่จะเป็นตัวชี้วัดได้ว่าความเหลื่อมล้ำนั้นเกิดจากอะไร ได้ประโยชน์หรือไม่

มิติด้านสังคม

จากโครงสร้างอำนาจรัฐที่พูดถึง การบังคับใช้กฎหมาย การจัดสรรทรัพยากรและการตัดสินใจทางนโยบาย ส่งผลถึงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งสังคมไทยเป็นโครงสร้างทางดิ่ง (Vertical society) คือ สัมพันธภาพเชิงอำนาจ จากบนลงล่างที่เรียกว่า ท็อปดาวน์ (Top-down) เราจะเห็นสัมพันธภาพเชิงท็อปดาวน์ทุกหนทุกแห่งในสังคม เช่น ระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับนักเรียน นายกับลูกน้อง ข้าราชการกับราษฎร พระสงฆ์กับแม่ชีหรือแม้แต่ระหว่างแพทย์กับคนไข้

สังคมทางดิ่งเป็นสังคมอ่อนแอ เพราะขาดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำด้วยความเสมอภาคและภราดรภาพ เนื่องจากเป็นสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ สัมพันธภาพทางดิ่งทำให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาก เช่น การฉ้อโกง เฉื่อยงาน ซ่อนข้อมูล นินทาว่าร้าย ขาดความเชื่อถือไว้วางใจกัน สังคมทางดิ่งมีการเรียนรู้น้อย เพราะคนมีอำนาจก็ใช้อำนาจโดยไม่เรียนรู้ คนไม่มีอำนาจก็ต้องทำตามคำสั่ง ไม่มีโอกาสคิดเองและเรียนรู้ สังคมทางดิ่งจึงมีคุณภาพและสมรรถนะต่ำ เป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัจจัยของความเหลื่อมล้ำในข้ออื่นๆ มิติด้านสังคมที่เห็นกันอย่างชัดเจน ยกตัวอย่าง ประชาชนที่เป็นเกษตรกร ที่ต้องรับผลในเรื่องของการกำหนดราคาผลผลิตของตนเอง จะเห็นว่าเกษตรผู้ผลิตพืชผลต่างๆ ข้าว อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง ทุกปี หรือทุกฤดูการจะต้องมีปัญหาเรื่อง การขายสินค้าในราคาถูก เพราะโดนกดราคาจากผู้รับซื้อ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ผลิต แต่มีอำนาจในการกำหนดราคาสินค้าเหล่านั้นได้ ซึ่งความเหลื่อมล้ำนี้ยากที่จะแก้ไข เพราะอำนาจการตัดสินใจภาครัฐไม่ได้กระจายอำนาจการตัดสินใจลงสู่เกษตรกรโดยตรงและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับประชาชนในฐานรากเพื่อให้มีอำนาจต่อรอง ในด้านการกำหนดราคาสินค้า ในสังคมไทยทางด้านการเกษตร ความเดือดร้อนที่กำลังจะมาถึงในเรื่อง พ.ร.บ.เมล็ดพันธุ์ข้าว ที่จะสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเกษตรกรมากน้อยอย่างไรนั้น ต้องดูผลการบังคับใช้กันต่อไป

สรุป มิติทางด้านสังคมที่อ่อนแอจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีความรู้และได้รับโอกาสจึงทำให้สังคมเกิดความไม่เท่าเทียมกันในทุกด้าน ดังนั้นสังคมฐานรากที่อ่อนแอจะต้องได้รับความรู้ และรวมตัวกันสังคมฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มที่ชอบใช้อำนาจที่เหนือกว่า มาลิดรอนสิทธิ์ของกลุ่มคนที่อ่อนแอกว่า

มิติด้านเศรษฐกิจ

สังคมทางดิ่งเป็นสังคมที่อ่อนแอขาดการเรียนรู้ ทำตามคำสั่ง ไม่มีโอกาสคิดเอง มีคุณภาพและสมรรถนะต่ำเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งผลถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ในครั้งโบราณมี 3 อาชีพ เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และรับราชการ การเป็นเจ้าขุนมูลนายหรือข้าราชการคงมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าอาชีพอื่น ดังคำพูดที่ว่า “10 พ่อค้าไม่เท่า 1 พระยาเลี้ยง” ต่อมาภาคธุรกิจเติบโตขึ้น ในระบบทุนนิยมที่มีองค์กรทุนขนาดใหญ่ เป็นสถาบันชนิดใหม่ในสังคมที่มีอำนาจมาก อำนาจบางอย่างก็มีมากกว่ารัฐและข้ามรัฐ นักธุรกิจที่ร่ำรวยยังมีศักดิ์ศรีหรือสถานภาพทางสังคมสูงขึ้นด้วย ดังที่แต่ก่อน “เจ๊ก” ดูเหมือนวรรณะที่ต่ำต้อย แต่ต่อมา “เจ๊กที่ร่ำรวย” สามารถไปแต่งงานกับเจ้าได้ ทุนขนาดใหญ่ยังมีอิทธิพลต่อระบบราชการและระบบการเมือง มีผลทางลบต่อธรรมาภิบาลของระบบราชการและคุณภาพของประชาธิปไตย นอกจากนั้นธรรมชาติของทุนจะมีรายได้ (Capital income) หรือผลกำไรสูงกว่ารายได้จากการทำงาน เป็นปัจจัยให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มมากขึ้นอย่างสุดๆ ถ้าไม่มีมาตรการควบคุม เรื่องการถือครองทรัพย์สินที่ไม่เป็นธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมเป็นปัจจัยที่ใหญ่มากแห่งความเหลื่อมล้ำ และเป็นที่ท้าทายอำนาจรัฐอย่างยิ่งว่าอำนาจรัฐจะสามารถทำให้เกิดโครงสร้างเศรษฐกิจที่เป็นธรรมได้หรือไม่ หรือตกอยู่ในอำนาจทุนขนาดใหญ่ เป็นเครื่องมือให้ความไม่เป็นธรรมกว้างขวางใหญ่โตขยายตัวและเหนียวแน่น

ความเหลื่อมล้ำ (inequality)

หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุกๆ เรื่อง ในทุกๆ พื้นที่ ในทุกๆ ภาคส่วน และในทุกๆ กาลเวลา ดังนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้ แต่สิ่งที่พอจะกระทำได้ ก็คือ การลดความเข้มข้นของความเหลื่อมล้ำให้น้อยลงไป ก็ควรที่จะต้องแยกแยะความเหลื่อมล้ำให้ชัดเจนเสียก่อน “ความเหลื่อมล้ำ”ในภาพรวมๆ มีทั้ง “ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง” (political inequality) “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ” (economic inequality) และความเหลื่อมล้ำทางสังคม” (social inequality) ความเหลื่อมล้ำในสังคมจะเป็นผลเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำทางการเมือง และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือ ทั้งสองอย่าง “ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง” หมายถึง สถานภาพในทางการเมือง การปกครอง มีทั้ง “ผู้มีอำนาจในการปกครอง” และ “ผู้อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองโดยหลักการสถานภาพความเหลื่อมล้ำดังกล่าวทั้งหมด หากประเทศอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งราษฎรปกครองตนเอง และมีรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ economic inequality ปรากฏความไม่เท่าเทียมกันใน 3 ด้าน คือ

1. ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน

2. ความไม่เท่าเทียมกันในการบริโภค

3. ความไม่เท่าเทียมกันในการตัดสินใจ ทำการผลิตและการแบ่งสรรมูลค่าเพิ่มอันเกิดจากการผลิต

“ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ” ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ในเศรษฐกิจระบบทุนนิยมหรือแบบตลาดเสรี ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ การขจัด “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ” ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไม่สามารถกระทำได้ หากสามารถลดความเข้มข้นลงได้บ้างจากนโยบายและมาตรการทางภาษีอากรที่มีอัตราก้าวหน้า ในขณะที่รัฐกำหนดขอบเขตการทำงานของกลไกตลาดที่ชัดเจนและเหมาะสม “ความเหลื่อมล้ำทางสังคม” (social inequality) นั้นเกิดจาก “ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง” และ”ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ตามที่กล่าวมาในประเด็นของมิติทั้ง 3 ยังมีอีกมิติหนึ่งของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ที่ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล (2562) ได้พิจารณาผ่านออกมาเป็นบทความ เรื่อง “ประชาธิปไตยเพศภาวะ : การเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศในทางการเมืองในประเทศไทย” ได้แสดงให้เห็นถึงผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับชาติเมื่อ 24 มีนาคม 2562 และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าทำให้ประเทศไทยมีการยกระดับในเรื่องความเสมอภาพระหว่างเพศในทางการเมืองมากน้อยเพียงใด ตลอดจนได้ศึกษาทัศนคติของประชาชนชาวไทยต่อการยอมรับให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองมากน้อยเพียงใด โดยใช้กรอบแนวคิดตามหลักประชาธิปไตยเพศภาวะ (Gender Democracy) จากข้อมูลที่นำเสนอในบทความชี้ให้เห็นภาพทัศนคติและมุมมองที่มีต่อบทบาทผู้หญิงในทางการเมืองได้เป็นอย่างดี หากศึกษาข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบระหว่างสัดส่วนของผู้หญิงที่อยู่ในตำแหน่งทางการเมืองระดับโลกและประเทศไทยแล้ว จะพบว่าเป็นสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเกิดจากวัฒนธรรมค่านิยมชายเป็นใหญ่การไม่ยอมรับให้ผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง การเป็นตัวแทนอย่างเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและผู้ชายในสาธารณะที่สังคมเปิดโอกาสให้โดยเฉพาะในทางการเมืองที่พรรคการเมืองต้องพิจารณาส่งผู้สมัครหญิงให้มากขึ้น จากข้อมูลในภาพรวมของมิติต่างๆ ที่ผู้เขียนได้กล่าวในเบื้องต้น ซึ่งประกอบด้วย 3 มิตินั้น ประเทศไทยขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำมากเป็นอันดับต้นๆ ซึ่งจะเป็นปัญหาของการพัฒนาประชาธิปไตย ในมิติอำนาจรัฐ จะเห็นว่าโครงสร้างอำนาจรัฐเป็นโครงสร้างของระบบราชการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต คือ ระบบการรวมศูนย์อำนาจ นั่นหมายความว่า

การสั่งการต่างๆ อยู่ที่ส่วนกลาง หรือเรียกว่า การรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางนั่นเอง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าปัจจุบันในระบบราชการจะพยายามใช้นโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นส่วนท้องถิ่นหรือส่วนท้องที่ เพื่อให้มีการจัดการกันเอง แต่ในความเป็นจริงที่ปฏิบัติ การตัดสินใจต่างๆ ก็ยังอยู่ในอำนาจของส่วนกลางอยู่นั่นเอง จากมิติของอำนาจรัฐ ส่วนสำคัญที่สร้างความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นคงหนีไม่พ้นในด้านการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ยังมีกลุ่มประชาชนที่อาศัยช่องว่างของกฎหมายหาประโยชน์ส่วนตน ในขณะที่ประชาชนส่วนมากก็พยายามปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ก็ต้องเสียเวลาและเงิน ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายไม่เสมอภาพต่อกลุ่มประชาชน กลุ่มคนที่มีอำนาจก็ใช้เป็นช่องทางต่อรองกับเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย เพื่อไม่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ในทางกลับกันคนที่ไม่มีอำนาจต่อรอง คือ กลุ่มคนที่ยากจนและไม่สามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่ได้ก็จะปฏิบัติตามกฎหมาย แต่เสียเวลาและเสียเงินซึ่งจะมีให้เห็นในเกือบทุกองค์กรของภาครัฐ มิติด้านการจัดสรรทรัพยากร ในสังคมทั่วไปทุกองค์กรที่มีหน้าที่ที่ต้องจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้กับประชาชนด้วยความเสมอภาค ในการจัดสรรทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ด้วยการปฏิรูปการถือครองที่ดิน ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้ที่ดินทำกิน ซึ่งสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ เป็นการสร้างทางเลือกให้แก่การดำรงชีวิตแทนที่จะต้องย้ายเข้าไปทำงานในเขตเมืองอย่างเดียว ซึ่งในความเป็นจริงในเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรดินป่าไม้ยังเกิดความเหลื่อมล้ำคนที่มีอำนาจก็ยังสามารถเข้าไปครอบครองที่ดิน นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ อาจทำได้โดยการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการสู่ท้องถิ่น ไม่ใช่รวมศูนย์การจัดการผ่านนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ

ก่อนปี 2475 ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) เป็นระบบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองและมีสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ ในระบอบการปกครอง กษัตริย์ก็คือ กฎหมาย กล่าวได้ว่า ที่มาของกฎหมายทั้งหลายอยู่ที่กษัตริย์ คำสั่ง ความต้องการต่างๆ ล้วนเป็นกฎหมายทั้งสิ้น กษัตริย์มีอำนาจในการปกครองแผ่นดิน และพลเมืองโดยอิสระ ไม่มีองค์กรตามกฎหมายใดจะห้ามปรามได้ แม้องค์กรทางศาสนาอาจทัดทาน กษัตริย์จากการกระทำบางอย่างได้ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ไม่มีรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใดๆ ที่จะอยู่เหนือคำชี้ขาดของรัฏฐาธิปัตย์ ตามทฤษฎีพลเมืองนั้น ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มอบความไว้วางใจทั้งหมดให้กับพระเจ้าแผ่นดิน

นับตั้งแต่ ปี 2475 นับจากการปฏิวัติสยาม เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มี

ผลให้อาณาจักรสยามเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาตามลำดับ จากวันนั้นที่มีการเปลี่ยนระบอบการปกครอง จนถึงปัจจุบันประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย เป็นระยะเวลาถึง 88 ปี ของการปกครองรูปแบบระบอบประชาธิปไตย ที่มีรัฐธรรมนูญมากถึง 20 ฉบับ ประชาธิปไตยที่มีการเรียกร้องโดยประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในประเทศ ยังไม่บรรลุถึงความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ปัจจุบันยังมีการเรียกร้องของกลุ่มบุคคลต่างๆ ถามถึงการเป็นประชาธิปไตยแท้จริง นอกจากนี้ในระบอบการเมืองของไทยที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ครั้งที่ 28 เมื่อ 24 มีนาคม พ.ศ.2562 ที่ผ่านมา จนผ่านกระบวนการต่างๆ ของการเลือกตั้ง ผ่านกระบวนการสรรหานายกรัฐมนตรี มีทั้งฝ่ายค้าน และฝ่ายรัฐบาล จนในที่สุดก็มีรัฐบาลตามที่เรียกร้องกันมาให้มีการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย โดยการนำของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และมี นายชวน หลีกภัย เป็นประธานรัฐสภา แต่ถึงอย่างไรก็ตามเสียงเรียกร้องจากผู้มีส่วนร่วมหรือนักการเมืองเอง ทั้งฝ่ายรัฐบาล หรือฝ่ายค้าน ก็ยังมีให้เห็นถึงการเรียกร้องในเรื่องของการเป็นประชาธิปไตย นั้นแสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลา 88 ปี ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่มีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เลย แม้แต่ผู้บริหารประเทศที่ได้รับโอกาสจากประชาชนให้เข้าไปเป็นตัวแทนในการบริหารบ้านเมือง ยังไม่ยอมรับการเป็นประชาธิปไตยของไทย

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำที่เป็นปัจจัยของสาเหตุหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ในมุมมองในมิติด้านอำนาจรัฐ มิติด้านสังคม และมิติด้านเศรษฐกิจแล้ว สามารถสรุปได้ว่าความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยหรือแม้แต่ในต่างประเทศจะเป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาประเทศให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ ตราบที่เมื่อใดสังคมในฐานรากยังไม่มีสิทธิและเสรีภาพในการเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันในทุกๆ มิติ ตราบใดที่สังคมระบบราชการยังใช้อำนาจในการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อประชาชนเหมือนไม่ใช่ผู้ให้บริการ ประชาชนที่เป็นเจ้าของประเทศยังไม่ได้รับสิทธิอันพึงจะได้จากภาครัฐ ประชาชนยังถูกเจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิอันพึงปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ประชาชนยังไม่สามารถที่จะกำหนดมูลค่าของผลผลิตที่ตนเองพึงจะได้จากการดำเนินกิจกรรมที่ตนเองต้องการ กลับให้ผู้ซื้อผลผลิตเป็นผู้กำหนดราคาเสียเองทำให้สิทธิอันพึงจะได้ ถูกบีบบังคับทางด้านจิตใจการเป็นมนุษย์ทางอ้อมทำให้เกิดความทุกข์ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม เป็นผลให้ฐานรากของประชาชนที่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่ได้โอกาส อยู่ในวังวนของความยากจนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ถึงเวลาแล้วหรือยังที่สังคมไทย สังคมการเป็นมนุษย์ สังคมที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน สังคมที่เอารัดเอาเปรียบในทุกมิติจะถูกกำจัดโดยผู้บริหารประเทศที่มองถึง

สังคมความเหลื่อมล้ำเป็นสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อความสมบูรณ์เต็มใบของสิทธิเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมที่พึงมี

สรุป

มิติอำนาจรัฐ การบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายต้องการ เป็นเหตุให้การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เสียเงิน จึงเกิดกระบวนการหาผลประโยชน์จากการกระทำผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำการบังคับใช้กฎหมาย องค์กรหรือประชาชนที่มีศักยภาพทางการเงิน ก็จะหาช่องทางเพื่อการทำผิดกฎหมาย ในขณะที่การจัดสรรทรัพยากรไม่ได้คำนึงถึงผู้มีสิทธิ์หรือผู้ที่ควรจะได้รับสิทธิ์อันพึงจะได้ กลับเป็นคนที่ไม่ควรได้กลับได้สิทธิ์ จึงเกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นที่มีให้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน และผลจากการตัดสินใจในขั้นตอนที่ลงสู่การปฏิบัติของนโยบาย หัวใจสำคัญอยู่ที่ตัวข้าราชการหรือหน่วยงานที่มีอำนาจ ที่สามารถชี้เป็นชี้ตายในนโยบายนั้นๆ เมื่อนำลงสู่การปฏิบัติ ประชาชนเท่านั้นที่จะเป็นตัวชี้วัดได้ว่าความเหลื่อมล้ำนั้นเกิดจากอะไร ได้ประโยชน์หรือไม่

มิติด้านสังคม มิติทางด้านสังคมที่อ่อนแอจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีความรู้และได้รับโอกาสจึงทำให้สังคมเกิดความไม่เท่าเทียมกันในทุกด้าน เช่น สิทธิ์ที่พึงได้ในสังคม สิทธิ์กลับตกอยู่กับญาติพี่น้องของบุคคลที่มีอำนาจในการแบ่งสันตามสิทธิ์ ประชาชนซึ่งเป็นฐานรากกลับไม่ได้สิทธิ์นั้น จึงเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม สร้างการแบ่งแยกความคิดเห็น ที่เรียกว่า ความเหลื่อมล้ำในสังคมดังนั้นสังคมฐานรากที่อ่อนแอจะต้องได้รับความรู้และรวมตัวกันสังคมฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มที่ชอบใช้อำนาจที่เหนือกว่า มาลิดรอนสิทธิ์ของกลุ่มคนที่อ่อนแอกว่า

มิติด้านเศรษฐกิจ สังคมทางดิ่งเป็นสังคมที่อ่อนแอ ไม่มีโอกาสคิดเอง จึงทำให้เกิดคุณภาพต่ำ ซึ่งทำให้ส่งผลถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ คนที่เป็นเจ้าขุนมูลนายมีธุรกิจใหญ่โตในระบบทุนนิยมองค์กรขนาดใหญ่ บางครั้งมีอำนาจมากกว่าภาครัฐเสียอีก จึงเกิดอิทธิพลอำนาจต่อรองระบบราชการได้ง่ายขึ้น เกิดโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม เกิดความเหลื่อมล้ำขนาดใหญ่ ดังนั้นอำนาจต่อรองทางด้านเศรษฐกิจจึงตกอยู่กลุ่มผู้ที่มีอำนาจ ส่วนประชาชนที่ไม่มีอำนาจต่อรอง ก็จะโดนเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่าง เช่น ชาวนาขายข้าวให้กับโรงสี ช่วงนี้ชาวนากำลังเก็บผลผลิต จะพบว่าราคาข้าวที่ชาวนาขายนั้นอาจจะไม่พอกับการลงของชาวนา

ข้อเสนอแนะ คือ 1. ปรับทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ จะทำให้มนุษย์เข้าใจความเป็นมนุษย์มากขึ้น 2. ภาครัฐต้องทำให้สิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเรียกร้อง 3. ภาครัฐต้องให้ความสำคัญรากเหง้าของปัญหา 4. มิติด้านอาจรัฐต้องสร้างความเท่าเทียมกัน

ในการให้บริการแก่ผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริง คือ ประชาชน 5. มิติด้านสังคม ฐานรากที่อ่อนแอจะต้องได้รับความรู้ และรวมตัวกันเพื่อสร้างสังคมฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มที่ชอบใช้อำนาจที่เหนือกว่า มาลิดรอนสิทธิ์ของกลุ่มคนที่อ่อนแอกว่า 6. มิติด้านเศรษฐกิจ ภาครัฐเมื่อกำหนดนโยบายใดไปแล้ว เมื่อระบบราชการนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติแล้วจะต้องมีการติดตามผล โดยตรวจสอบได้จากผู้มีส่วนได้เสีย คือ ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

ชุตินันท์ สงวนประสิทธิ์. (2019). *ตีแผ่ปัญหาเหลื่อมล้ำในสังคมไทยเป็นไปได้แค่ไหนจะลดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย.* สืบค้น 22 มิถุนายน 2563, จาก www.bot.or.th/thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AAA/Inequality 2GinCoefficent.PDF

ถวิลวดี บุรีกุล. (2562). *ประชาธิปไตยเพศภาวะ : การเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศในทางการเมืองในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ประชาชาติธุรกิจ. (2562). *ความเหลื่อมล้ำในเอเชีย "วิกฤต" "สิงคโปร์-อินเดีย"*. สืบค้น 22 มิถุนายน 2562, จาก www.prachachat.net

ประเวศ วะสี. (2562). *โครงสร้างอำนาจรัฐสู่สังคมสมานุภาพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

วุฒิสาร ตันไชย. (2562). *ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำ : ความท้าทายของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Warwick, B. L. (2019). Social inequality. London: Sage.

ภาวะหลังสมัยใหม่ในการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าของตัวละครเอก ในละครเรื่อง “ล่า” *

POSTMODERN CONDITION IN COMMUNICATION THROUGH CHARACTER MAKEUP IN DRAMA “LAH” (HUNT)

กฤษณ์ คำนนท์
Krit Kamnon
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
Sisaket Rajabhat University
E-mail: web_webmaz@live.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์จากการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในฐานะเป็นตัวสื่อและตัวสาร และวิธีการประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ผลการศึกษาพบว่า การแต่งหน้าได้ทำให้สื่อประเภทหนึ่งกลายไปเป็นสารในสื่ออีกประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ภาวะหลังสมัยใหม่ได้มีผลต่อการสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละคร 6 มิติ คือ 1. การสร้างความหมายตามแนวทางสัญญวิทยาด้วยการใช้สัญลักษณ์และความเป็นคู่ตรงข้าม 2. สัมพันธบทในลักษณะของการทิ้งร่องรอยที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนและการอ้างอิงถึงโดยอ้อมที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างไม่ชัดเจน 3. การผลิตซ้ำ ได้ผลิตซ้ำภาพตัวแทนด้วยการแต่งหน้าของตัวละครที่มีระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน 4. การยุบรวมความหมาย เป็นการยุบความหมายระหว่างความเป็นมธุสรและความเป็นตัวละครอื่น ๆ และการยุบรวมความหมายระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งจินตนาการ 5. การปะติดปะต่อ เป็นการปะติดปะต่อในการแต่งหน้าระหว่างโครงสร้างของการแต่งหน้าและองค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ และการปะติดปะต่อระหว่างการแต่งหน้า ทรงผม เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ และ 6. การรื้อสร้างความหมาย ได้แสดงให้เห็นถึงตัวตนของการสื่อสารจากผู้ทำการสื่อสารที่สามารถสื่อความหมายได้ตามสถานภาพ บทบาท และบริบทที่แตกต่างกันออกไป

คำสำคัญ: หลังสมัยใหม่; การสื่อสาร; การแต่งหน้า; ตัวละครเอก; ละครโทรทัศน์

---

*Received August 2, 2021; Revised August 17, 2021; Accepted August 24, 2021

Abstract

This article aimed to analyze features of correlation and signification through makeup of character “Matusorn” in drama “Lah” (Hunt). The study revealed that makeup transformed former media into another message in recent media and the condition in postmodern influencing meaning in 6 dimensions including 1) makeup signification through semiology using symbol and using binary opposition 2) intertextuality using trace to show more explicit intertextuality and using allusion to show implicit intertextuality 3) reproduction of representative image that included various intensity 4) implosion of meaning was consisted of implosion of Matusorn and other characters and implosion of reality and imagination 5) collage of makeup between structure of makeup and basic composition of arts and collage of makeup, hair style, costume and ornament and 6) deconstruction to show self of communication from senders for meaning in different status, role and context.

Keywords: postmodern; communication; makeup; protagonist; TV drama

บทนำ

ละครโทรทัศน์เรื่องล่า พ.ศ. 2560 เป็นหนึ่งในละครโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาความรุนแรงเพื่อสะท้อน ปัญหาสังคมซึ่งครั้งนี้เป็นการกลับมาของละครเรื่องล่าในครั้งที่ 3 ล่าฉายครั้งแรกเมื่อปี 2520 ในรูปแบบภาพยนตร์ ในปี 2537 ครั้งที่ 2 ได้นำกลับมาสร้างใหม่เป็นรูปแบบละครโทรทัศน์ และกลับมาสร้างใหม่ล่าสุดในปี 2560 ซึ่งการนำละครเรื่องล่ากลับมาสร้างใหม่ (Remake) โดยที่เนื้อเรื่องหลักยังคงเดิม แต่ผู้จัดได้เพิ่มฉากความรุนแรงที่มีความรุนแรงกว่าเดิม เนื้อหาความรุนแรงสะท้อนให้เห็น ปัญหาในสังคมที่มีมาอย่างช้านานและยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาการข่มขืน การฆาตกรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหากฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาความไม่เท่า เทียมของเพศชายหญิง (วิรยาพร กมลธรรม, 2560)

สิ่งที่น่าสนใจในกระบวนการสื่อสารนอกเหนือจากเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาทางสังคมแล้ว คือ ลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครเอกในเรื่อง คือ “มธุสร” ที่มีการใช้การแต่งหน้าเพื่อสื่อสารความหมายให้แก่ตัวละครภายในบริบทที่แตกต่างกันออกไปถึง 9 ลักษณะ ที่ถือเป็นลักษณะของการใช้สื่อที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัลหรือยุคหลังสมัยใหม่ในลักษณะของการหลอมรวมสื่อหลายประเภทเข้าด้วยกันซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาของ

เทคโนโลยี เนื่องด้วยการแต่งหน้าเป็นการสื่อสารที่มีฐานะเป็นตัวสื่ออย่างหนึ่งที่สามารถช่วยขยายและเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ของมนุษย์ให้กว้างขวางออกไป ดังเช่นที่ McLuhan (1964) (อ้างถึงใน นิธิดา แสงสิงแก้ว และนันทิยา ดวงภุมเมศ, 2563) กล่าวว่า “สื่อคือสาร” (the medium is the message) หมายถึง รูปแบบใหม่ของสื่อสามารถเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การเรียนรู้ของมนุษย์ รวมทั้งส่งอิทธิพลต่อการรับรู้และความเข้าใจได้

ดังนั้นจากปรากฏการณ์การด้านการสื่อสารเกี่ยวกับการแต่งหน้าของตัวละครเอกในเรื่อง “ล่า” ซึ่งมีลักษณะตัวสื่อที่มีอิทธิพลเหนือตัวสารและสามารถสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้รับสารได้ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์จากการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ที่มีฐานะเป็นตัวสื่อและตัวสาร และวิธีการประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัลหรือยุคหลังสมัยใหม่ โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดสื่อก็คือสารของสำนักกำหนดนิยมทางเทคโนโลยี และแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่มีบทบาทต่อการประกอบสร้างความหมายของตัวละครเอกในละครเรื่อง “ล่า”

สื่อ Vs สาร: การสลับเปลี่ยนบทบาทในการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า”

1. การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในฐานะ “ตัวสื่อ”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้นิยามไว้ว่า สื่อ หมายถึง (1) (กริยา) ติดต่อให้ถึงกัน เช่น สื่อความหมาย ชักนำให้รู้จักกัน (2) ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้จดหมายเป็นสื่อติดต่อกัน กุหลาบแดงเป็นสื่อของความรัก เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ชักนำเพื่อให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า พ่อสื่อ หรือแม่สื่อ และ (3) (ศิลปะ) วัสดุต่าง ๆ ที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ให้มีความหมายตามแนวคิด ซึ่งศิลปินประสงค์แสดงออกเช่นนั้น เช่น สื่อผสม

ในกระบวนการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าจำเป็นต้องอาศัยใบหน้าของคนถือเป็นตัวสื่อ (Medium) และเมื่อเกิดการแต่งหน้าซึ่งการแต่งหน้าจะมีฐานะเป็นสื่อ (Media) อีกประเภทหนึ่งที่ทับซ้อนอยู่กับสื่อใบหน้าของคน ทั้งนี้สื่อแต่ละประเภทจะมีคุณลักษณะและธรรมชาติของสื่อที่แตกต่างกันออกไป McLuhan (1964) ได้ใช้เกณฑ์ในการจำแนกคุณลักษณะของสื่อจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร (Audience’s participation) คือ 1. สื่อร้อน (hot media) มีลักษณะที่ให้รายละเอียดมาก จินตนาการมาก ผู้รับสารจะเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมได้น้อย และ 2. สื่อเย็น (cool media) มีลักษณะที่ให้รายละเอียดน้อย จินตนาการน้อย ผู้รับสารจะเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมได้มาก

เมื่อใช้เกณฑ์ดังกล่าวจึงพบว่า การแต่งหน้าของตัวละคร “มธุสร” ที่สวมบทบาทเป็นตัวละครรุ้ง, ยายรัตน์, คุณนายรัศมี ชลงามแก้ว, ริต้า (Rita Nakyean) และริท มีคุณลักษณะเป็นสื่อร้อนมาก โดยการแต่งหน้าเป็นตัวสื่อที่มีคุณลักษณะที่ให้รายละเอียดสูง (high definition) ซึ่งผู้รับสารได้ถูกเติมเต็มข้อมูลอย่างมากมาย และตัวสื่อไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้รับสารแสดงความคิดเห็นหรือจินตนาการเพิ่มเติมได้เลย เมื่อพินิจแล้วพบว่าการแต่งหน้าดังกล่าวมีลักษณะเป็นการแต่งหน้าด้วยเทคนิคพิเศษ (Special Effects Makeup) ทว่าการแต่งหน้าของตัวละคร “มธุสร” ที่สวมบทบาทเป็นตัวละครมธุสร, รูทเบียร์, แพทย์และพยาบาล มีคุณลักษณะเป็นสื่อร้อนน้อย โดยเป็นสื่อที่มีคุณลักษณะที่ผู้รับสารได้ถูกเติมเต็มข้อมูลอย่างมากและเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสอดแทรกจินตนาการเพิ่มเติมได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องด้วยการแต่งหน้ามีลักษณะเป็นการแต่งหน้าเพื่อแสดงบุคลิกลักษณะ (Character Makeup) ทั้งนี้ต้องพิจารณาบริบท คือ สถานการณ์ที่กำหนดความหมายของการแต่งหน้าตัวละครร่วมด้วยเสมอ โดยการแต่งหน้าของตัวละครต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ภาพการแต่งหน้าของตัวละครเอกในเรื่องล่า แถวแรก รุ้ง, ยายรัตน์, รูทเบียร์ แถวสอง ริต้า (Rita Nakyean), คุณนายรัศมี ชลงามแก้ว, แพทย์ แถวสาม พยาบาล, ริท, มธุสร
ที่มา: https://ftp.daradaily.com/news/69802/read

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะของการแต่งหน้าของตัวละครที่มีระดับของความเป็นสื่อที่แตกต่างกันก็สามารถที่จะนำมาปรับใช้ในการกำหนดการรับรู้และบุคลิกลักษณะของตัวละครได้ Mcluhan (1964) (อ้างถึงใน กฤษณ์ ทองเลิศ, 2545) กล่าวว่า สื่อทุกประเภทคือส่วนขยายของมนุษย์และสามารถจะกำหนดบุคลิกของบุคคล

ตลอดจนการก่อให้เกิดรูปแบบของความตระหนักรู้และประสบการณ์ของคนแต่ละคนได้ ผู้เขียนได้สังเกตเห็นว่า ในการจำแนกสื่อนั้นไม่สามารถจัดสื่อในแต่ละประเภทให้เป็นรูปแบบใดแบบหนึ่งได้อย่างถาวรในยุคดิจิทัลหรือยุคหลังสมัยใหม่ เนื่องจากปรากฏการณ์ทางการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ล้วนจำเป็นต้องการพิจารณาและทำความเข้าใจถึงธรรมชาติและคุณลักษณะของสื่อแต่ละประเภทที่มีระดับความเข้มข้นของการเป็นสื่อร้อนหรือสื่อเย็น โดยลักษณะเช่นนี้มีแตกต่างจากแนวคิดทวินิยม (metaphysical dualism) ของเดส์การ์ตส์ (Descartes) ที่กล่าวว่า สิ่งแท้จริงมีอยู่ 2 สิ่ง คือ จิตและสสาร (Sahakian and Sahakian 1966) ดังนั้นเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลหรือยุคหลังสมัยใหม่สามารถบ่งชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติและคุณสมบัติของสื่อมีลักษณะที่เป็นความคลุมเครือทางการสื่อสารที่สามารถผสมผสานระหว่างสื่อร้อนและสื่อเย็นได้ในลักษณะของความไร้ระเบียบ (chaotic) ที่ล้วนแล้วแต่มีการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่อย่างไร้เสถียรภาพ (unsustainable) ได้ตลอดเวลาด้วยตัวของมันเอง สอดคล้องกับ วิสิทธิ์ โพธิวัฒน์ (2545) กล่าวว่า ทฤษฎีไร้ระเบียบที่ปฏิเสธความคิดแบบเส้นตรง ต่อต้านความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลอย่างเดียว เพิกถอนสิ่งที่ผูกขาดความถูกต้อง ก้าวเข้ามาสู่การเชื่อมั่นว่าคำตอบของปัญหามีมากกว่าหนึ่ง ยอมรับความหลากหลายของทุกสิ่งทุกอย่าง ยอมรับในสิ่งที่อาจจะไม่ใช่การคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล

ดังนั้นการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” จึงมีธรรมชาติและคุณลักษณะที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างสื่อร้อนและสื่อเย็น ซึ่งมิอาจแยกขาดหรือชี้ชัดเจนลงไปได้ว่ามีคุณสมบัติเป็นสื่อใดสื่อหนึ่งที่เป็นเอกภาพ ดังนั้นการแต่งหน้าของตัวละครจึงมีลักษณะเป็นสื่อลูกผสม ดังที่ Mcluhan (1964) กล่าวว่า สื่อลูกผสม (hybrid media) ได้กล่าวว่า ปรากฏการณ์การผสมผสานกันของสื่อสองสื่อ คือ ช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริงเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นสื่อรูปแบบใหม่ที่ได้ถือกำเนิดขึ้น โดยถือเป็นช่วงเวลาของการเป็นอิสระและปลดปล่อยจากสภาวะดั้งเดิมที่สื่อเคยสร้างให้เกิดขึ้นกับผัสสะต่าง ๆ ของคนเรา

2. การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในฐานะ คือ “ตัวสาร”

การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” มีฐานะเป็น “ตัวสาร” สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ทำการสื่อสารที่สวมบทบาทของผู้ส่งสารในที่นี้ คือ ช่างแต่งหน้าที่ได้สร้างตัวสารขึ้นมาเพื่อเป็นตัวกระตุ้นการตีความหมายของผู้ทำการสื่อสารที่สวมบทบาทในฐานะผู้รับสาร ศิริชัย ศิริกายะ, (2558) กล่าวว่า พื้นฐานของตัวสารเกิดจากการประกอบสร้างขึ้นจากการคัดเลือกเครื่องหมายต่าง ๆ มาใช้สร้างความหมายหรือนำเอาเครื่องหมายและสัญญะต่าง ๆ มาผสมรวมกันขึ้นโดยผ่านการจัดการโดยใช้รหัสเพื่อเกิดความหมายขึ้น ดังนั้นการศึกษาการสื่อสารด้วยการแต่งหน้าของตัวละครด้วยเทคนิคพิเศษในฐานะของ

“ตัวสาร (message) หรือตัวบท (text) เพื่อที่จะสร้างความหมายของการแต่งหน้าของตัวละครให้เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาลักษณะการแต่งหน้าเพื่อแสดงบุคลิกลักษณะ (Character Makeup) ในมิติของการเป็นตัวสารหรือตัวบทที่เกิดจากการผสมรวมของเครื่องหมายหรือสัญญะ (sign) ต่าง ๆ ผสมรวมของเครื่องหมายหรือสัญญะต่าง ๆ เช่น โครงสร้างของการแต่งหน้า คือ 1. การรองพื้น 2. การไฮไลท์ 3. การเฉดดิ้ง 4. การทาแป้งฝุ่น 5. การเขียนคิ้ว 6. การปัดมาสคาร่าคิ้ว 7. การเขียนขอบตา 8. การทาอายแชโดว์ 9. การปัดมาสคาร่า 10. การติดขนตาปลอม 11. การปัดแก้ม และ12. การทาปาก และองค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ คือ สี (Colors) เส้น (Line) รูปทรง (Form) รูปร่าง (Shape) ลักษณะพื้นผิว (Texture) ที่ว่าง (Space) แสงและเงา (Light & Shade)

นอกจากนั้นการแต่งหน้าด้วยเทคนิคพิเศษ (Special Effects Makeup) จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์พิเศษ เช่น เนื้อเทียม (Putty) กาว (spirit gum) เจลาติน (gelatine) น้ำยางพารา (latext) กระดาษชำระ (tissue) สำลี (cotton) หรือน้ำผึ้ง (honey) เป็นต้น ดังนั้นในการประกอบสร้างตัวสารเกิดจากการคัดเลือกเครื่องหมายหรือสัญญะต่าง ๆ มาผสมกัน โดยผ่านการจัดการด้วยการใช้รหัสเพื่อทำให้เกิดความหมายของการแต่งหน้าขึ้นมาการผสมรวมของเครื่องหมายต่าง ๆ

3. จุดบรรจบของความสัมพันธ์ของ “ตัวสื่อ” และ “ตัวสาร” ในปรากฏการณ์การสื่อสารด้วยการแต่งหน้าตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า”

จากปรากฏการณ์การสื่อสารด้วยของการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัลหรือยุคหลังสมัยใหม่ได้ปรากฏให้เห็นว่า การแต่งหน้าที่มีฐานะเป็นตัวสื่อ (medium) หรือช่องทางการสื่อสาร (channel) และตัวสาร (message) ไม่ได้แสดงบทบาทอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีลักษณะตายตัวหรืออยู่นิ่งอยู่กับที่ ที่เคยใช้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังเช่น แบบจำลองการสื่อสารของ David K.Berlo (1960) ที่ได้ตีพิมพ์ในหนังสือ The Process of Communication (1960) โดยได้กล่าวถึงกระบวนการสื่อสาร คือ S-M-C-R โดยเป็นกระบวนการทางเดียวเชิงเส้นตรง ตามลำดับขั้นตอน ซึ่งแบบจำลองการสื่อสารดังกล่าวอาจจะไม่สามารถอธิบายปรากฏการสื่อสารในยุคดิจิทัลได้ครอบคลุม

ภาวะหลังสมัยใหม่ที่มีบทบาทต่อการแต่งหน้าของตัวละครเอกในละครเรื่อง “ล่า”

การสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครเอกในละครเรื่อง “ล่า” ได้นำแนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodern) มาใช้ในการสื่อความหมายของการแต่งหน้าตัวละครดังต่อไปนี้

มิติแรก: การประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าตัวละครตามแนวทางสัญญวิทยา

1.1 การใช้สัญลักษณ์ (symbol) เพื่อสื่อความหมายถึงตัวละครที่ตัวละครมธุสรสวมบทบาท

การแต่งหน้าเป็นการสื่อสารในเชิงสัญญวิทยาที่สัญญะหนึ่งสามารถเปลี่ยนแปรสถานะของมันไปสู่อีกเครื่องหมายหรือสัญญะหนึ่ง และกระตุ้นให้เกิดเครื่องหมายหรือสัญญะอื่น ๆ โดยความหมายที่เกิดขึ้นล้วนมีความลื่นไหลต่อเนื่องกันไปอย่างไม่จบสิ้น ในทัศนะของ Peirce ได้แบ่งเครื่องหมายหรือสัญญะออกเป็น 3 ประเภทตามความสัมพันธ์ของสัญญะกับของจริงที่ถูกแทนที่ ได้แก่ 1. สัญรูป (Icon) 2. ดัชนี (Index) และ 3. สัญลักษณ์ (Symbol)

กระบวนการสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” เพื่อสื่อความหมายถึงตัวละครมีลักษณะ คือ การใช้ระบบสัญลักษณ์ (symbol) โดยในการตีความหมายได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวหมายและตัวหมายถึงที่ไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกัน การแทนความหมายเป็นไปอย่างอิสระหรือตามอำเภอใจ (arbitrary) ซึ่งเกิดจากการตกลงเห็นพ้องของสมาชิกในสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน เมื่อพิจารณาว่าการแต่งหน้าของตัวละครที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดของ Peirce สามารถต่อยอดทางความคิดออกไปว่านอกเหนือจากการแต่งหน้าตัวละครดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ (symbol) แล้ว การแต่งหน้าของบางตัวละครยังมีลักษณะเป็นสัญรูป (Icon) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะ (sign vehical) และความหมายที่เกิดขึ้น (interpretant) โดยมีลักษณะของความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก กล่าวคือ การแต่งหน้าของตัวละครเป็นระบบของสัญญะที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงหรือเหมือนกับวัตถุจริงมากที่สุด เมื่อผู้รับสารเห็นก็สามารถถอดรหัสถึงวัตถุ ลักษณะหรือบุคคลได้ สอดคล้องกับที่ กาญจนา แก้วเทพ (2553) กล่าวว่าแม้ว่าจะมีการแบ่งแยกสัญญะออกเป็นประเภทต่าง ๆ แต่สัญญะทั้ง 3 ประเภทนั้นก็มักจะไม่ได้แยกขาดออกจากกันจริง ๆ ในทางปฏิบัติ ในสัญญะหนึ่ง ๆ อาจจะมีการนำเอาประเภทย่อย ๆ ของทั้ง 3 สัญญะมาใช้ร่วมกัน

นอกจากนั้นการแต่งหน้าของตัวละคร “ริต้า (Rita Nakyean)” และตัวละคร “ริท” จึงเป็นการสื่อความหมายด้วยความเสมือนกันของสิ่งสองสิ่งในลักษณะที่เรียกว่าความสมสัณฐาน (Isomorphism) กับสิ่งที่มันอ้างอิงถึงหรือแสดงแทน (referent) Viney (1993) กล่าวว่า Isomorphism หมายถึง มีลักษณะรูปทรงที่เหมือนกัน ในทฤษฎีเกสตัลต์หมายถึง ความเหมือนหรือสอดคล้องกันของโครงสร้างหรือองค์ประกอบระหว่างประสบการณ์และกระบวนการทางสมอง (ชัยชนะ จารุวรรณากร, 2548) ดังนั้นการแต่งหน้าของตัวละครดังกล่าวเป็นระบบสัญรูปที่มีการสมสัณฐานในแง่ของโครงสร้าง (structural Isomorphism) กับลักษณะการแต่งหน้าของตัวละคร ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจว่าการแต่งหน้าคือสิ่งเดียวกับลักษณะบุคคลที่ต้องการอ้างอิงถึง

1.2 การประกอบสร้างความหมายด้วยการใช้ความเป็นคู่ตรงข้าม (binary opposition) เพื่อสื่อความหมายถึงตัวละครที่ตัวละครมธุสรสวมบทบาท

สำหรับการสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครที่ตัวละครมธุสรสวมบทบาทในแต่ละครั้งได้แสดงถึงการเลือกเอาคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของตัวละครมธุสรกับตัวละครที่สวมบทบาท สำหรับการแต่งหน้าของมธุสรที่สวมบทบาทเป็นตัวละครต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นคู่ตรงข้าม โดยช่วยทำให้เราเข้าใจความหมายของการแต่งหน้าของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนพินิจต่อไปอีกว่า การสร้างความเป็นคู่ตรงข้ามมีผลต่อการเข้ารหัสและถอดรหัสของการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในบทบาทต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากบทประพันธ์ที่ได้บรรยายบุคลิกลักษณะของตัวละครที่มีหลายมิติ ดังที่ E.M. Forster (อ้างถึงใน พูนสุข ตันพรหม, 2546) ได้แบ่งตัวละครออกเป็น 2 ประเภท ในหนังสือ Aspects of the novel ไว้ว่า ตัวละครหลายมิติ (round character) คือ ตัวละครที่มีลักษณะที่หลากหลาย มีอารมณ์และเหตุจูงใจที่ซับซ้อน แต่ละลักษณะอาจขัดแย้งกันและคาดเดาได้ยาก

มิติที่สอง: การใช้สัมพันธบท (intertextuality) ในการสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า”

2.1 การใช้สัมพันธบทที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน

การสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” เป็นกระบวนการสื่อสารที่ใช้สัมพันธบทหรือการเชื่อมโยงตัวบทที่ตัวบทหลังหรือตัวบทปลายทาง (after text) กับตัวบทก่อนหรือตัวบทต้นทางหน้า (pre-text) โดยการแต่งหน้าของตัวละครที่มธุสรได้สวมบทบาทได้เกิดการเชื่อมโยงตัวบทกับลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครเรื่อง “ล่า” ที่ถูกผลิตขึ้นเป็นภาพยนตร์ ในปี พ.ศ. 2520 โดยบริษัท สหมงคลฟิล์ม

และเป็นละครโทรทัศน์ในปี พ.ศ. 2537 โดยบริษัท เอ็กแซ็กท์-ซีเนริโอ เมื่อพิจารณาพบว่า การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรที่สวมบทบาทเป็นตัวละครต่าง ๆ มีลักษณะของสัมพันธบท โดยตัวบทปลายทางได้หยิบยืมลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนอเป็นภาพยนตร์และละครเรื่อง “ล่า” ในอดีต ซึ่งที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน ในลักษณะเป็นการทิ้งร่องรอย (trace)

ดังนั้นเมื่อตัวละครมธุสรใช้การแต่งหน้าเพื่อสวมบทบาทเป็นตัวละครต่าง ๆ ได้ปรากฏให้เห็นว่า ตัวบทก่อนหน้า (pre-text) ที่ถูกอ้างอิงถึงได้ทิ้งร่องรอยไปยังตัวบทหลังหรือตัวบทปลายทาง (after text) ทำให้เชื่อมโยงความหมายกันได้ โดยผู้รับสารที่สามารถจดจำร่องรอยเดิมที่ปรากฏในตัวบทหลังหรือตัวบทปลายทางจากประสบการณ์และการรับรู้ถึงตัวบทก่อนหน้า ก็สามารถเชื่อมโยงและทำให้เข้าใจเนื้อหาของการแต่งหน้าของตัวละครได้ ซึ่งเป็นความรู้สั่งสม (tacit knowledge) ที่มีภายในตัวบุคคล อันนำไปสู่การตีความเนื้อหาขึ้นมาใหม่ เฉกเช่นที่สัมพันธบทในมุมมองของวรรณกรรม

2.2 การใช้สัมพันธบทที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างไม่เห็นชัดเจน

การสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของละครผ่านการเชื่อมโยงตัวบท เมื่อพิจารณาพบได้ใน 2 ลักษณะ คือลักษณะแรก เมื่อตัวละครมธุสรได้แต่งหน้าเพื่อสวมบทบาทต่าง ๆ ได้เกิดการเชื่อมโยงตัวบทกับภาพตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ ประการที่สอง คือ การแต่งหน้าเกิดขึ้นจากการผสมรวมของเครื่องหมายหรือสัญญะต่าง ๆ เช่น โครงสร้างของการแต่งหน้า องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะและองค์ประกอบของเทคนิคพิเศษในการแต่งหน้า โดยทำให้เกิดความหมายขึ้น เช่น การแต่งหน้าของตัวละคร “คุณนายรัศมี ชลงามแก้ว” ได้มีการใช้ชุดสัญญะที่ส่งเสริมความหมายซึ่งกันและกัน เช่น การเขียนคิ้วด้วยสีดำที่มีลักษณะเป็นเส้นเฉียงทแยงขึ้น การทาริมฝีปากด้วยลิปสติกสีแดงเนื้อ และการสร้างจมูกใหม่ด้วยเนื้อเทียม (Putty) เพื่อทำให้ปลายจมูกงุ้มเหมือนจมูกเหยี่ยว โดยสัญญะแต่ละตัวจะมีความหมายในตัวของมันเอง และเมื่อประกอบเข้าด้วยกันเป็นการแต่งหน้าก็สามารถสื่อความหมายถึงความคดโกง ความเหี้ยมและอำมหิต ในการตีความผู้รับสารจึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (association) โดยต้องมีคู่ความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะส่วนย่อยและส่วนรวมผสานเข้าด้วยกัน

มิติที่สาม: การผลิตซ้ำภาพตัวแทนด้วยการแต่งหน้าตัวละครเอกในละครเรื่อง ล่า

การผลิตซ้ำภาพตัวแทนด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” เกิดจากการสร้างความหมายผ่านกระบวนการทางความคิดของผู้ส่งสาร โดยผู้ส่งสารในที่นี้อาจหมายถึง ช่างแต่งหน้า ผู้ผลิต ผู้กำกับ หรือผู้สร้างละคร ฯลฯ ทั้งนี้ในเวลาเดียวกันช่างแต่งหน้าก็สวมบทบาทเป็นผู้ทำการสื่อสารที่สามารถ การประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าตัวละครซึ่งเป็นการสะท้อนความเป็นจริงจากความคิด ค่านิยม คติความเชื่อหรืออคติทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม

Graeme Burton (2002) (อ้างถึงใน ปิยนันท์ พัชรสำราญเดช, 2548) กล่าวว่า ภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นนั้นมีระดับความแตกต่างกันโดยแบ่งระดับได้ดังนี้ มิติแรก คือ ภาพแบบฉบับ (type) เป็นภาพที่ปรากฏในสื่อมวลชนทั่ว ๆ ไป ที่ระลึกถึงคุณลักษณะของบุคลิกต่าง ๆ ได้ อาจไม่ได้ถูกนำเสนอซ้ำ ๆ เป็นเวลานานหลายปีและไม่ได้หยั่งรากลงไปในการรับรู้ของคนทั่วไป มิติที่สองภาพ คือ ภาพตายตัว (stereotype) เป็นภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนออย่างซ้ำ ๆ ในสื่อเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ระลึกได้ถึงคุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะที่เป็นประจำที่โดนเด่นของกลุ่มคนได้ และมิติสุดท้าย คือ ภาพต้นแบบ (archetype) เป็นภาพตัวแทนที่มีความเข้มข้นมากที่สุด โดยมีความเกี่ยวโยงกับความเชื่อการให้คุณค่า อคติและได้หยั่งรากลึกลงไปในวัฒนธรรม ดังนั้นการแต่งหน้าจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างภาพตัวแทนของตัวละครให้เกิดความชัดเจนขึ้นในละครเรื่อง “ล่า” โดยมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ 1. การแต่งหน้าได้เสริมสร้างและเติมเต็มความหมายของตัวละคร “มธุสร” และ “ยายรัตน์” ในลักษณะของภาพแบบฉบับ (Types) 2. การแต่งหน้าเพื่อเสริมสร้างและเติมเต็มความหมายของตัวละคร “รูทเบียร์” “แพทย์” “พยาบาล” “รุ้ง” และ “ริต้า (Rita Nakyean)” ในลักษณะของภาพตายตัว (Stereotypes) และ 3. การแต่งหน้าเพื่อเสริมสร้างและเติมเต็มความหมายของตัวละคร “คุณนายรัศมี ชลงามแก้ว” และ “ริท” ในลักษณะของภาพต้นแบบ (archetype)

มิติที่สี่: การยุบรวมความหมาย (implosion of meaning)

4.1 การยุบความหมายระหว่างความเป็นมธุสรและความเป็นตัวละครอื่น ๆ ที่ลักษณะการแต่งหน้าได้เชื่อมโยงถึง

การประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรที่สวมบทบาทเป็นตัวละครต่าง ๆ เป็นการยุบรวมความหมาย (implosion of meaning) ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป Geneviève Rail (1998) กล่าวว่า การยุบรวมความหมายนั้นอาจเป็น

ผลมาจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทในลักษณะของสัมพันธบทหรือการเชื่อมโยงตัวบททางการสื่อสาร โดยการยุบรวมความหมาย คือ การผสมรวมลักษณะของสิ่งที่มีความแตกต่างกันเอามารวมกันไว้ในตัวบท โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

ในมิตินี้สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อตัวละครมธุสรได้ทำการแต่งหน้าเพื่อสวมบทบาทเป็นตัวละคร “รุ้ง” ที่มีสถานภาพและบทบาทเป็น “นักเต้นสาวโคโยตี้” ในสถานเริงรมย์ผับหรือบาร์ และตัวละคร “ริต้า (Rita Nakyean)” ที่มีสถานภาพและบทบาทเป็น “โสเภณี” ในสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนในย่านพัฒน์พงศ์ พัทยาหรือภูเก็ต ได้เกิดภาวะการยุบความหมายขึ้นระหว่างในการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรกับตัวละคร “รุ้ง” และตัวละคร “ริต้า (Rita Nakyean)” หากพินิจแล้วพบว่า การสื่อสารด้วยการแต่งหน้าตัวละครดังกล่าวเป็นการยุบรวมความหมายของสื่อหลายประเภทเข้าด้วยกัน ฉะนั้นการรับรู้และการตีความถึงความเป็น “นักเต้นสาวโคโยตี้” และ “โสเภณี” จึงต้องอาศัยประสบการณ์ร่วมของผู้รับสารที่มาจากการรับภาพตัวแทนลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครจากละครเรื่องอื่น ๆ ที่มีบทบาทใกล้เคียงกับตัวละครดังกล่าวหรือภาพจากการผลิตซ้ำของตัวละครเดิมที่เกิดขึ้น

ดังนั้นการแต่งหน้าของตัวละครในละครเรื่อง “ล่า” ในสถานการณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการสร้างเหตุการณ์เทียม (pseudo-events) จึงเป็นการถ่ายทอดความหมายและทำให้ตัวละครกลับมามีชื่อเสียงและกลายเป็นที่รู้จักของผู้ชมละคร สอดคล้องกับ ทั้งนี้การแต่งหน้าของตัวละครที่มธุสรได้สวมบทบาททั้งหมดในเชิงมายาคติที่แฝงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมและมีผลกระทบต่อประสบการณ์ของผู้รับสาร คือ เพื่อสื่อความหมายถึงความอดทน มุมานะ และบากบั่น

4.2 การยุบรวมความหมายระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งจินตนาการ

การสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ล้วนมาจากการทำเทียมหรือการลอกเลียนแบบ (simulation) ด้วยการยุบรวมความหมายของโลกแก่งความจริงและโลกแห่งจินตนาการ โดยการแต่งหน้าได้เกิดจากการทำเทียมหรือการลอกเลียน (simulation) ที่มีการผสมผสานระหว่างภาพการแต่งหน้าเชื่อมโยงกับจินตนาการจนกลายเป็นภาพนิมิต (simulacrum) ซึ่งเป็นการลอกเลียนที่ทำให้ภาพแห่งความจริงพร่าเลือนจนอยู่ในลักษณะของการลอกเลียนที่ไม่มีตัวต้นฉบับจริง (copies without original) ฉะนั้นเมื่อตัวละครมธุสรใช้การแต่งหน้าเพื่อสวมบทบาทต่าง ๆ จึงได้กลายเป็นความจริงเสมือนหรือความจริงเชิงสมมุติ (hyperreality)

มิติที่ห้า: การปะติดปะต่อ (Collage)

5.1 การปะติดปะต่อในการแต่งหน้าระหว่างโครงสร้างของการแต่งหน้าและองค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ

แนวคิดเรื่องการปะติดปะต่อ (Collage) ถูกนำเอามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” โดยการปะติดปะต่อจากการแต่งหน้าของตัวละครจึงเป็นการยุบรวมความหมายต่าง ๆ (implosion of meaning) ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เครื่องหมายหรือสัญญะต่าง ๆ (sign) และรหัส (code) ถือเป็นการสื่อสารความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการ เป็นการเพิ่มศักยภาพของสื่อในการเชื่อมโยงเปิดโอกาส และกระตุ้นความสนใจให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ผ่านประสบการณ์ อันนำไปสู่สุนทรียภาพได้ ทั้งนี้การปะติดปะต่อด้วยการแต่งหน้าของตัวละครต่าง ๆ ที่มธุสรสวมบทบาทจึงไม่ได้มีสูตรสำเร็จที่ตายตัวในการแต่งหน้า โดยได้ทำให้เกิดความคลุมเครือและความไม่ชัดเจน อันนำไปสู่ความอิสระในการตีความได้อย่างหลากหลาย

5.2 การปะติดปะต่อระหว่างการแต่งหน้า ทรงผม เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ

เมื่อพิจารณาว่าการแต่งหน้าของตัวละครมีฐานะเป็นตัวบท (text) ที่สามารถสร้างความหมายได้ด้วยตัวของมันเอง ทว่าการสื่อความหมายของตัวละครต่าง ๆ ที่มธุสรเข้าไปสวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่อง ไม่สามารถใช้การแต่งหน้าเพียงอย่างเดียว ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยตัวบทอื่น ๆ ที่เข้ามาช่วยเสริมสร้างความสมบูรณ์และความชัดเจนให้แก่ตัวละคร นั่นคือ ตัวบทร่วม (co-text) เช่น ทรงผม เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ที่เข้ามาช่วยกำกับความหมาย (anchorage) ของตัวละครให้เกิดความชัดเจนขึ้น

มิติสุดท้าย: การรื้อสร้างความหมาย (deconstruction)

การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” เป็นการรื้อสร้างความหมายของตัวละครด้วยการแปลงรูปหรือการข้ามผ่านการสื่อสาร (Trans-communication) ด้วยการแต่งหน้าจากตัวละคร “มธุสร” ไปสวมบทบาทของตัวละครรูทเบียร์, แพทย์, พยาบาล, รุ้ง, ยายรัตน์, คุณนายรัศมี ชลงามแก้ว, ริต้า (Rita Nakyean) และริท โดยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรที่สวมบทตัวละครต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์แวดล้อม (context) ของละครเรื่อง “ล่า” มีลักษณะเป็นการรื้อถอน (deconstruction) ความหมายจากปูมหลัง (background) ของตัวละครของมธุสรที่ถูกทำร้ายอย่างรุนแรง แล้วได้ประกอบสร้าง (reconstruction) ตัวตนใหม่ด้วยการแต่งหน้า ให้กลายเป็นผู้อัตลักษณ์ที่หลากหลายและ

ตายตัว ซึ่งการแต่งหน้าได้ช่วยเสริมสร้างพลัง (empower) แก่ตัวละครให้มีพลวัติแห่งการเคลื่อนไหวและสามารถสื่อความหมายได้อย่างหลากหลายในโลกของละคร

ดังนั้นการแต่งหน้าจึงช่วยแสดงให้เห็นถึงตัวตน (self) ของการสื่อสารของผู้ทำการสื่อสาร (ดูรายละเอียดเพิ่มเติม holquist Michael, 1990) ที่สามารถสื่อความหมายได้ตามสถานภาพ บทบาท และบริบทที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลทำให้ตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” มีอัตลักษณ์ที่ไม่ชัดเจนในยุคดิจิทัล เฉกเช่นที่ (ศิริชัย ศิริกายะ, 2558) กล่าวว่า ความมีตัวตน (self) ของตัวผู้ทำการสื่อสารเองซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ที่ไม่มีความชัดเจน ตัวตนในนี้พิจารณาจากบทบาทที่แสดงออกมาเท่านั้น และสามารถแสดงออกมาได้หลายบทบาทในเวลาเดียวกันอันเป็นที่ยอมรับกันได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในแต่ละสถานการณ์ของละครที่ตัวละครดำเนินอยู่แสดงเห็นถึงตัวตนของการสื่อสารที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป

สรุป

การแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวสื่อและตัวสาร โดยเมื่อเกิดการแต่งหน้าขึ้นจึงทำให้ใบหน้าที่มีฐานะเป็นสื่อเดิมกลายไปเป็นสารในสื่อการแต่งหน้าที่เป็นสื่อตัวใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น สำหรับวิธีการประกอบสร้างความหมายด้วยการแต่งหน้าของตัวละครมธุสรในละครเรื่อง “ล่า” ได้มีการผสมรวมแนวคิดหลังสมัยใหม่ เพื่อทำให้เข้าใจความหมายของการแต่งหน้าตัวละครได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน โดยได้แสดงให้เห็นการดำรงอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งจนกลายเป็นการยอมรับถึงสายสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่มีระดับของการกำหนดความหมายของการแต่งหน้าของตัวละครที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่น ตรรกะวิทยาของเฮเกล (Hegel) โดยใช้แคลคูลัสข้อความด้วยหลักเหตุผลแบบ “A และ not- A” ที่สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งที่มีระดับ (degree) ที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรส โปรดักส์จำกัด.

_____. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กฤษณ์ ทองเลิศ. (2554). *การผสานรูปแบบ การสื่อความหมายและจินตสาระของผู้รับสารเป้าหมาย ที่มีต่องานภาพถ่ายกับลายลักษณ์อักษรในงานโฆษณาทางสื่อสิ่งพิมพ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยชนะ จารุวรรณากร. (2548). *การสร้างสรรค์ภาพถ่ายสิ่งพิมพ์โฆษณาสินค้าโดยอาศัยทฤษฎีเกสตัลต์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานฤมิตศิลป์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธิดา แสงสิงแก้ว และนันทิยา ดวงภุมเมศ. (2563). แนวทางการสร้างสังคมเท่าทันสื่อสารสนเทศ และดิจิทัล:เมื่อ “เมืองทั่วถึง” เป็นได้ทั้ง “สื่อ” และ “สาร” เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง. *วารสารศาสตร์*, 13(1), 135-159.

ปิยนันท์ พัชรสำราญเดช. (2548). *การถอดรหัสภาพตัวแทนจากภาพยนตร์และการ์ตูนทางโทรทัศน์ของเด็กปฐมวัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนสุข ตันพรหม. (2546). *เล่าเรื่อง เรื่องเล่า*. กรุงเทพฯ: มิ่งขวัญ.

วิรยาพร กมลธรรม. (2560). *ความรุนแรงที่ปรากฏในสื่อ กรณีศึกษา ละครโทรทัศน์เรื่อง “ล่า 2017”*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ศิริชัย ศิริกายะ. (2558). แบบจำลองการสื่อสารในยุคดิจิทัล. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์*, 13(15), 8-13.

Holquist, M. (1990). *Dialogism: Bakhtin and his world* (2nd Edition) . London: Routledge.

McKee, P. (1948). *The teaching of reading in the elementary school*. Boston: Houghton Mifflin.

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill.

Rail, G. (1998) . *Sport and Postmodern Times*. New York: State University of New York Press.

Sahakian, W., & Sahakian, M. (1966). *Ideas of great philosophers*. New York: Barnes & Noble.

Shaw, H. (1973). *A Complete Course in Freshman English* (7th ed). New York: Harper and Row.

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททัวร์*

CREATIVE TOURISM MANAGEMENT OF TRAVEL AGENT

จิตกร วิจารณรงค์
Jittakorn Wijannarong
บริษัท โซดา เมนเนจเมนท์ จำกัด
Soda management Co.,Ltd.
E-mail: soda0.001@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททัวร์ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะแตกต่างกว่าการท่องเที่ยวอื่น ๆ จึงกลายเป็นที่นิยม ทั่วโลกให้การยอมรับ โดยมีการยกตัวอย่างทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์ความเหมือนและต่าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นด้วย บริษัททัวร์ก็เป็นส่วนหนึ่งในการเป็นผู้ดำเนินการเรื่องท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นไปตามกับแนวความคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวของบริษัททัวร์ ที่ต้องออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวให้ได้อย่างน่าสนใจ ผ่านเรื่องราว สืบค้น ร้อยเรียง เกิดความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ให้โดดเด่นและแตกต่าง เกิดการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย ย่อมสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททัวร์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสอดคล้องไปกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยว ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น แล้วนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนซึ่งจะช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยงเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททัวร์ได้อย่างดียิ่ง

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; บริษัททัวร์

Abstract

This academic paper presented the concept of creative tourism management of tourism companies. where creative tourism is different from other tourism. It has become popular worldwide acceptance with examples both domestic and international including analyzing the similarities and

*Received August 7, 2021; Revised August 16, 2021; Accepted August 24, 2021

differences. Travel Agents are also part of the operators of tourism in accordance with the travel management concept of the travel company. to design an attractive tourism program through stories, searching, stringing, creating creative ideas by creating new works that are unique and different. And properly managed so that tourists can learn and understand tourist attractions together to impress tourists. Therefore, the creative tourism management of the Travel Agent. is imperative that appropriate and effective management are managed in accordance with the context of the attraction, art, culture, tradition or special feature of the area. Connecting different elements is a key driving mechanism that greatly enhances the Creative Tourism Management of Travel Agents.

Keywords: Tourism Management; Creative Tourism; Travel agency

บทนำ

เพื่อให้เกิดแนวทางการบูรณาการในการจัดการ และกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ของกรมการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยวจึงได้ให้ความสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 - 2564 ของกรมการท่องเที่ยวฉบับต่อไป เพื่อพิจารณาทบทวนวิสัยทัศน์ พันธกิจของกรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์และแนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวมของโลกมีอัตราการเติบโตสูงเป็นอันดับที่ 2 เป็นรองเพียงอุตสาหกรรมด้านสารสนเทศและการสื่อสาร โดยภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวขาเข้ามากที่สุด และเมื่อพิจารณาแนวโน้มทางการท่องเที่ยวที่สำคัญพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีการเติบโตในมิติของจำนวน ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุและกลุ่มนักท่องเที่ยว Generation Y และ Generation Z รวมถึงนักท่องเที่ยวในกลุ่มประชากรชนชั้นกลาง มีสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐอินเดียเป็นประเทศศักยภาพสูงในการส่งออกนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแนวโน้มที่เด่นชัด คือ พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีและช่องทางดิจิทัลในการสืบค้นข้อมูลทางการท่องเที่ยว รวมถึงการสำรองสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การให้ความสำคัญกับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใส่ใจสุขภาพ และการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มทางการท่องเที่ยว ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ฉบับนี้ ได้ศึกษาวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลกได้สร้างโอกาสทางการตลาดให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีความสอดคล้องและตอบรับกับแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในโลก อาทิ การเติบโต ของชนชั้นกลางที่เพิ่มความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำที่ทำให้การเดินทางเป็นไปได้สะดวกด้วยค่าใช้จ่ายที่ลดลง การเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ การเพิ่มขึ้นของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันเป็นโอกาสให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถ เข้าถึงนักท่องเที่ยวโดยตรงได้มากขึ้น ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสบการณ์ที่สูงขึ้นทำให้หลายประเทศได้พัฒนา สินค้า บริการ และเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวทำให้มีกลุ่มสาขาการท่องเที่ยวเติบโตใหม่มากมาย อีกทั้งหลายประเทศหันมาเพิ่มความหลากหลาย ของการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถตอบรับกับความต้องการที่หลากหลายได้ (กรมการท่องเที่ยว, 2563)

ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแต่เพียงในแง่เศรษฐกิจ ด้วยการหยิบยกเอาการท่องเที่ยวมาเป็นวาระแห่งชาติเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ทำให้กระแสการท่องเที่ยวตื่นตัวเป็นอย่างมาก แต่ก็เพียงในแง่เศรษฐกิจเท่านั้น ผลที่ตามมาคือ คำถามที่ว่า ชุมชนมีความพร้อมในการเข้าสู่กระแสการท่องเที่ยวหรือไม่ มีการเตรียมรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาบริโภคทรัพยากรในท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด และสุดท้ายมีความคุ้มค่าในระยะยาวของการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือไม่ ด้วยคำตอบที่มาพร้อมกับคำถามนั้น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) จึงหาเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ด้วยแนวคิดจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์หรือ Creative Tourism ที่ยึดกับนิยามขององค์กรยูเนสโก (UNESCO) ว่า “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นๆ เกิดความยั่งยืน โดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้และการทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนั้น ชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ตอบแทน อิงตามระบอบทุนนิยมและความยั่งยืนของการพัฒนาในชุมชน”

พันเอก ดร. นาฬิกอติภัค แสงสนิท ผู้อำนวยการ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการ

จัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์หรือ Creative Tourism ไว้ว่า “คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความได้เปรียบ ด้วยการสร้างมูลค่า (Value Creation) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย (Thainess) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยเรามีอยู่แล้ว และไม่ว่าจะใช้ไปมากสักเท่าไหร่ ก็ไม่ทำให้ต้นทุนนี้หมดไป แต่กลับยิ่งเป็นผลดีที่ได้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ แต่เราต้องยอมรับว่าการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย เราต้องสร้างความเข้าใจให้ได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์คืออะไร ต้องทำอย่างไร ฉะนั้น จุดประสงค์ของโครงการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ ก็คือ การเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อันมีจุดหมายไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยหารูปแบบ สร้างองค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยใช้การท่องเที่ยวสร้างสรรค์จะเป็นเครื่องมือให้ชุมชนได้มีโอกาสในการใช้สิทธิ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวด้วยตนเอง กำหนดและจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง นำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมมากขึ้น พร้อมกับสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนได้ร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบต่อชุมชน (Social Responsible Tourism)” (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2556) ไม่อยากให้การท่องเที่ยวจมปลักกับการทำการตลาด ต่อไปนี้ต้องมุ่งเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 2552)

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งกลุ่มผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว แม้จะมีหลายหน่วยงานให้ความสำคัญสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อาทิเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ช่วยผลักดัน ส่งเสริม องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ช่วยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสนับสนุนงบประมาณให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวยังไม่มีองค์ความรู้ที่ชัดเจน ทั้งในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว การเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้นผู้เขียนจึงทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อจะช่วยส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสรรค์ของบริษัทท่องเที่ยว ให้สามารถจัดทำได้อย่างมีแบบแผนและมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ Creative Tourism (CT) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวคิดใหม่ในการท่องเที่ยวที่เริ่มถูกใช้อย่างแพร่หลาย แต่แท้จริงแล้วคำว่าสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวจะแตกต่างกว่าการท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างไร เริ่มแรกคงต้องเริ่มจากนิยามของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ที่เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อประมาณปี ค.ศ. 2000 โดย ริชาร์ด และเรย์มอนด์ (Greg Richards และ Crispin Raymond) ได้ให้แนวความคิดหลักว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทำกิจกรรมและเรียนรู้จากประสบการณ์ จนในปี ค.ศ. 2006 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้กำหนดนิยาม “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพัน และประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ มรดกวัฒนธรรม หรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยในพื้นที่ และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิต(Goeldner & Ritchies, 2006)

ต่อมา ค.ศ. 2010 ริชาร์ด (Greg Richards) ได้สรุปนิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกครั้งว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะมุ่งเน้นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนไปของนักท่องเที่ยว และแก้ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว (Richards, 2010)

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2553) ได้นำเสนอนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการ “การต่อยอด เพิ่มค่า หาจุดต่าง โดยใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์” กล่าวคือ “ต่อยอด” เป็นการต่อยอดจากฐานทุนเดิมที่มีอยู่ ทั้งทุนทางด้านสังคม และวัฒนธรรม“เพิ่มค่า” การเพิ่มมูลค่าและคุณค่าแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ ของความเป็นไทย“หาจุดต่าง” สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่นำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยสรุปแล้ว เน้นการสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยว โดยการสร้างประสบการณ์นั้นต้องเป็นการเพิ่มทักษะจากเดิมที่เคยมีมา เพราะนักท่องเที่ยวถ้าเป็นประสบการณ์เดิมหรือทักษะที่เขาถนัดอยู่แล้ว จะเป็นการยากที่จะทำให้เขาต้องการเข้ามาเรียนรู้ โดยที่จะต้องเป็นการจัดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันไป โดยให้มีส่วนร่วมในการลงมือทำระหว่างคณะหรือเรียนรู้จากคนท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องเป็นวัฒนธรรมที่ทำกันประจำวันหรือทำอยู่เป็นปกติ ไม่ใช่เป็นวัฒนธรรมที่มีการจัดขึ้นมาสามารถใช้ประโยชน์จาก องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น รวมถึง

ทรัพยากรท่องเที่ยวผ่านวิถีชีวิตของผู้คนดั้งเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลง หรือสร้างผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ อีกทั้งยังเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดีงามออกสู่ตลาดการท่องเที่ยว ทั้งยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนทั้ง 3 ส่วน ซึ่งได้แก่ การสร้างสมดุลองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

จังหวัดสุโขทัย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

เป็นจังหวัดที่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มากมายหลายอย่าง อาทิเช่น

1. นาฏศิลป์สุโขทัย บ้านกล้วย โดยนักท่องเที่ยวจะได้เพิ่มทักษะในนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์จากท้องถิ่นทั้งการแต่งกายและภาษา ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมตลอดกิจกรรม ซึ่งเน้นประสบการณ์

2. งานปั้นและเขียนลายสังคโลก นักท่องเที่ยวจะได้เพิ่มทักษะการปั้นและการเขียนลวดลายของสังคโลกสุโขทัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น พร้อมการได้ลงมือทำเองด้วยการปั้นดินด้วยมือ การกด การใช้แป้นหมุน พร้อมการเคลือบ ที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้จากที่อื่น

3. การทำพระพิมพ์ดินเผา เมืองเก่า นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และได้เข้าใจอุดมคติของการพิมพ์พระในสมัยสุโขทัยและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ลองลงมือทำทดลองพิมพ์พระในแบบดั้งเดิมตั้งแต่เตรียมดิน การพิมพ์พระและการเผา

4. การทอผ้าจากไทยพวน นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ วิธีการทอผ้าของชาวไทยพวน ที่อพยพมาจากประเทศ สปป.ลาว ด้วยลักษณะพิเศษการทอที่ใช้ขนเม่นในการสอดฝ้ายลงบนผืนผ้า เพื่อให้เกิดลวดลายที่ต้องการและได้มรการทอผ้าเช็ดปากของชาวไทยพวน(ผ้าเช็ดสบ) ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในต่างประเทศ

เมืองบาร์เซโลน่า ประเทศสเปน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

บาร์เซโลน่า ถือว่าเป็นเมืองที่เป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แห่งแรกของโลก (เริ่มแนวความคิดในปี พ.ศ.2548) และกลายเป็นเมืองที่จุดประกายและร่วมก่อตั้งองค์กรระหว่างประเทศที่เรียกว่า “เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism Network : CTN) ขึ้นในปี พ.ศ. 2553 กิจกรรมต่างๆที่มีในเมือง อาทิเช่น

1. การทำของชำร่วย ด้วยการเรียนรู้กิจกรรมสร้างสรรค์ ผลงานทางศิลปะ ตามแบบฉบับของศิลปินโบฮีเมียน (เช่นการประดิษฐ์กระเบื้องตามสไตล์ของ Gaudi เป็นต้น)

2. การเต้นซัลซ่า นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และสนุกกับการเรียนเต้นที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่จะได้รับประสบการณ์และความประทับใจ ที่ไม่สามารถหาได้จากที่ไหน เพราะว่าเป็นสถานที่ต้นกำเนิด ได้ลองเต้นเพิ่มทักษะด้วยตนเองจริงๆ

3. การปรุงอาหารที่เรียกว่า Catalunya นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วัตถุดิบ พร้อมวิธีการปรุงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เป็นการเพิ่มทักษะด้านการปรุงอาหารในแบบท้องถิ่นที่หายาก

4. การทำไวน์ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้รายละเอียดของสายพันธุ์องุ่นที่ปลูกและระยะเวลาการปลูกจนเก็บมาทำเป็นไวน์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น รวมถึงการให้นักท่องเที่ยวได้ลองลงมือทำไวน์ว่ามีขั้นตอนการทำอย่างไรบ้าง พร้อมการสามารถลิ้มลองรสชาดของไวน์และสามารถเลือกซื้อเป็นของที่ระลึกด้วย

การเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศ

ไทยและในต่างประเทศ มีความเหมือนและแตกต่างกัน จากการที่ยกตัวอย่างการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไทยและต่างประเทศ คงทำให้เห็นได้ว่า เมื่อได้เรียนรู้แล้วจะเห็นได้ว่ามีความเหมือนกัน โดยจะเห็นความโดดเด่นของประเทศไทยว่าสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวลักษณะนี้ไปได้อีกมาก ด้วยความพร้อมทางทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่มากมาย โดยความแตกต่าง ก็เป็นเพียงเปลี่ยนไปตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งก็เหมือนกับในประเทศที่ยังอาศัยความแตกต่างเป็นจุดขาย อีกทั้งยังสามารถเติบโตไปได้ในอนาคต เราจึงสามารถนำการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาสร้างให้เป็นเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนทั้ง 3 ส่วน ซึ่งได้แก่ การสร้างสมดุลองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานบริษัททท่องเที่ยว

บริษัททท่องเที่ยว หมายถึง การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว หรือเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์อื่น โดยจัดให้มีการบริการ หรือการอำนวยความสะดวกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร มัคคุเทศก์ หรือบริการอื่นใดตามกฎในกระทรวง ตาม พรบ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551(ราชกิจจานุเบกษา, 2551) ที่มีเจตนารมย์ที่จะให้ความคุ้มครองนักท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนผู้บริโภคสินค้าและบริการท่องเที่ยว มิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบและสามารถเลือกใช้บริการจากผู้ประกอบการธุรกิจที่มีมาตรฐาน ฉะนั้นระดับคุณภาพขององค์กรธุรกิจนำเที่ยว จะต้องมีการพัฒนาให้เป็นที่เชื่อถือของนักท่องเที่ยวทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย สามารถเติบโต

ได้อย่างยั่งยืน ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศและคุณภาพของชีวิตของประชาชนในภาพรวมด้วยเหตุผลดังกล่าว บริษัทท่องเที่ยว จึงพยายามพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสำนักทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จึงได้ทำการศึกษาและกำหนดมาตรฐานการดำเนินการธุรกิจนำเที่ยวขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มาตรฐานด้านองค์กรและการจัดการ ประกอบด้วยตัวชี้วัด ได้แก่

1. มีการนำนโยบายและแผนงานของบริษัทไปปฏิบัติ
2. มีระเบียบข้อบังคับของบริษัท
3. ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและบริหารจัดการ โดยยึดหลักความโปร่งใส
4. มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านธุรกิจนำเที่ยว และมีความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
5. มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์สำนักงานที่เพียงพอกับการปฏิบัติงาน
6. มีระบบข้อมูลและสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว
7. มีการส่งเสริมให้บุคลากรมีความมั่นคงและก้าวหน้าในการทำงาน
8. ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งดำเนินธุรกิจนำเที่ยวโดยไม่มีธุรกิจอื่นแอบแฝง
9. บริษัทมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสังคม

มาตรฐานที่ 2 ด้านการดำเนินธุรกิจนำเที่ยวประกอบด้วยตัวชี้วัด ได้แก่

1. มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
2. มีการส่งเสริมการขาย
3. มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งก่อนและระหว่างการจัดนำเที่ยว
4. มีการจัดมัคคุเทศก์และทีมงานในแต่ละโปรแกรมฯ ตรงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวและรายการนำเที่ยว
5. มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการจัดการนำเที่ยวที่เน้นความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
7. มีการจัดการนำเที่ยวที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
8. มีการจัดการนำเที่ยวที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

มาตรฐานที่ 3 ด้านจริยธรรมในวิชาชีพ ประกอบด้วยตัวชี้วัด ได้แก่

1. มีการบริหารจัดการธุรกิจนำเที่ยวโดยยึดหลักศีลธรรมของสังคม
2. มีการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวด้วยจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยยึดหลักจริยธรรมอย่างเคร่งครัด

หากนำคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้กับ มาตฐานการท่องเที่ยวของบริษัททท่องเที่ยว จึงมีการระบุรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้นว่าต้องมี “ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และกระบวนการออกแบบตามหลักเกณฑ์ 10 ประการในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงนำมาสู่ The 3S Principles (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2561) เมื่อนำมาประยุกต์กับมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวของบริษัททท่องเที่ยว จึงได้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบริษัททท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

1. บริษัททท่องเที่ยวต้องศึกษาหาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราว (Stories) มีเรื่องราวจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผ่านการ สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบและนำเสนอได้อย่างน่าสนใจการสืบค้นให้ได้อย่างประจักษ์ ก่อนนำเสนอนักท่องเที่ยว การสืบค้นให้ได้ “เรื่องราว” (Stories) ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1.1 การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว บุคลากรบริษัททท่องเที่ยว ต้องนำมาจากพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

1.2 การถ่ายทอดเรื่องราวควรเป็นปราชญ์/ศิลปิน หรือ คนเล่าเรื่อง ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจและเกิดความดึงดูดความน่าสนใจในการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ผลงาน

2. อรรถรส (Senses) สามารถจับต้องได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (Sensory Analysis) ได้แก่ การมองเห็น (Seeing) การดมกลิ่น (Smelling) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) และการลิ้มรส (Tasting) การร้อยเรียงให้ได้อรรถรส ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว บุคลากรบริษัททท่องเที่ยว ควรได้รับฟังเรียนรู้ จากผู้รู้ที่มีประสบการณ์จริง ได้ร่วมทำสัมผัสจริง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และก่อให้เกิดความสนุก

2.2 การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว ควรเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมพูดคุยโต้ตอบ และแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของบ้านหรือศิลปิน โดยมีตัวแทนบริษัททท่องเที่ยวเป็นตัวกลางในการประสานงาน

2.3 บริษัททท่องเที่ยว ต้องออกกิจกรรมท่องเที่ยวโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (สุนทรียภาพ) คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อย่างครบถ้วน

2.4 บริษัททท่องเที่ยว ต้องเลือกสถานที่ท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน

3. การออกแบบอย่างมีลีลาเหนือชั้น (Sophistication) กิจกรรมมีความลื่นไหล โดดเด่นและแตกต่าง สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รังสรรค์ผลงานใหม่ๆ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีลีลาและชั้นเชิงในการสื่อความหมายและนำเสนอ รู้จังหวะ รู้วิธีที่เหมาะสมในการสร้างความน่าสนใจให้กับสิ่งที่นำเสนอ และเมื่อลองย้อนกลับมาว่า “ทำไมต้องมาเที่ยวแบบ CT” เพราะการท่องเที่ยวรูปแบบนี้อาจจะไม่ได้เหมาะกับทุกคน เราคงบอกได้ว่าการท่องเที่ยวแบบ CT ในแบบไทยๆ คือการผสานความเป็นไทยๆ ที่แสนจะสร้างสรรค์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแบบ Thai Style และการลงมือสัมผัส ได้ประสบการณ์อย่างแท้จริง (Hands on Experience) จนนำมาสู่การต่อยอดความคิด เกิดความรู้ มุมมอง และทัศนคติใหม่ๆ ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงชีวิตผ่านความเป็นไทยที่น่าค้นหา ชุมชนที่น่าสนใจ การได้ลงมือทำ และสร้างแรงบันดาลใจจากความเป็นไทยรอบตัว ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 บริษัททท่องเที่ยว ต้องออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความไหลลื่น สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และได้สุนทรียภาพ

3.2 บริษัททท่องเที่ยว ต้องออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้สถานที่ท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพ และการสร้างสรรค์ผลงานของตัวเอง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจจะถึงขั้นสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ทั้งผู้มาเยือนและเจ้าของบ้านหรือศิลปิน

3.3 บริษัททท่องเที่ยวต้องออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มีศักยภาพในการสร้างความแตกต่างของกิจกรรม สร้างเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครเพื่อประโยชน์ทางการตลาด

3.4. บริษัททท่องเที่ยวออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความพร้อมในการสื่อสารประชาสัมพันธ์และพัฒนากิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (ความคิดสร้างสรรค์ไม่หยุดนิ่ง)

สรุป

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาพรวมของโลกมีอัตราการเติบโตสูงเป็นอันดับที่ 2 สร้างรายได้ให้ประเทศไทยอย่างมหาศาลแต่ที่ผ่านมาประเทศไทยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแต่เพียงในแง่เศรษฐกิจ ด้วยการหยิบยกเอาการท่องเที่ยวมาเป็นวาระแห่งชาติเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ปัจจุบันทางภาครัฐให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และได้องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ช่วยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชน และสนับสนุนงบประมาณให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งมีหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ตามโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

เพื่อเป็นการขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น และธำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมและเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน นำมาสู่รูปแบบใหม่ คือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรม ขนมธรรมเนียมประเพณีเฉพาะถิ่นโดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ดังนั้นบริษัทท่องเที่ยวซึ่งมีองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว ได้นำเสนอรูปแบบท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีการร่วมมือกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในบริบทของผู้ประสานงานจะช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทุกท่านได้เข้าใจองคาพยพของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) และสามารถที่จะนำไปขยายผลให้เป็นรูปธรรมในพื้นที่ และเกิดความภาคภูมิใจ ทั้งผู้ปฏิบัติ นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ท่องเที่ยวตลอดจนชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ราชกิจจานุเบกษา. (2551). *พระราชบัญญัติธุรกิจท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์.* สืบค้น 2 สิงหาคม 2564, จาก https://dip.go.th/Porlals/o/patuemoh

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว. *Tourism Economic Review*, 1(3), 35-37.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2551). *มาตรฐานธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์.* สืบค้น 3 สิงหาคม 2564, จากhttps://dl.Parliament.go.th/nandle/lirt/57285

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2556). *แนวคิด.* สืบค้น 22 กรกฎาคม 2564 จาก www.dasta.or.th

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2556). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. สืบค้น 2 สิงหาคม 2564 จาก www.dasta.or.th

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (2552, 31 ตุลาคม). *กรุงเทพธุรกิ*จ. น. 3.

Goeldner, C.R., & Ritchies, B.J. (2006). *Tourism: Principles, practices and philosophies.* New Jersey: John Wiley and Sons.

Richards, G. (2010). *Creative Tourism and Local Development*. In Wurzburger, R. (Ed.) Creative Tourism A.

การท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา*

LANNA GASTRONOMY TOURISM

ชวรินทร์ สุดสวาท, อติคุณ เลรามัญ, นภัสนันท์ วินิจวรกิจกุล,
สุประภา สมนักพงษ์, อนัญญา รัตนประเสริฐ
Chawarinth Sudsawath, Atikhun Layraman, Naphatsanan Vinijvorakijkul,
Suprapa Somnuxpong, Ananya Ratanaprasert
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiangmai University
Corresponding Author E-mail: naphatsanan.vin@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการ ที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง รายได้จากอาหารนับเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เชิงอาหารเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ช่วยส่งผ่านวัฒนธรรมการกินอาหารพื้นบ้านของแต่ละพื้นที่ไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้คงอยู่ นอกจากนั้นยังมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เลือกสถานที่ท่องเที่ยวจากอาหารพื้นถิ่นอีกด้วย การท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาจะทำให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเส้นทางของอาหาร ตั้งแต่การหาวัตถุดิบ การผลิต ไปจนถึงการชิมรสชาติอาหาร นอกจากนี้ในจานอาหารหนึ่งจานยังสอดแทรกวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตลอดจนการนำเอาตำหรับอาหารที่สืบทอดมาปรับปรุงและพัฒนาโดยการประยุกต์เมนูอาหารล้านนาแบบดั้งเดิมร่วมกับนวัตกรรมที่ทันสมัย มารังสรรค์จนเกิดเป็นเมนูอาหารที่มีการจัดองค์ประกอบในจานอาหารด้วยความประณีตสวยงามแต่ยังคงไว้ซึ่งรสชาติแบบดั้งเดิม โดยมุ่งศึกษาถึงแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร อาหารพื้นบ้านล้านนา ประเภทของอาหารพื้นบ้านล้านนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา อาหารพื้นบ้านล้านนาที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว การพัฒนานวัตกรรมอาหารพื้นบ้านล้านนาให้มีความทันสมัยมากขึ้น เพื่อนำมาเป็นจุดขายและสร้างมูลค่าเพิ่มในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่นอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของอาหารพื้นบ้านล้านนาต่อไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงอาหาร; อาหารพื้นบ้าน; ล้านนา

---

*Received August 14, 2021; Revised September 15, 2021; Accepted September 15, 2021

Abstract

Tourism is a service industry. that generates huge income for the economy continuously Food income is part of the tourism industry. Culinary tourism is a new form of tourism that helps to pass the local food culture of each area to sustainable tourism. As well as to preserve the culture and way of life of the local people, there are also some groups of tourists who choose attractions from local food as well. Lanna food tourism will make tourists will study the food paths. From find ingredients, producing to tasting food. In addition, one dish also depicts the way of life and culture. as well as bringing the recipes that have been inherited and developed by applying the traditional Lanna menu together with modern innovations to create a menu that decorated food with exquisite refinement but still tastes like the original by focusing on the concept of food tourism Lanna local food Types of traditional Lanna food Traditional Lanna food tourism model Traditional Lanna food that is popular with tourists. The development of innovative Lanna traditional food to be more modern and international. to be used as a selling point and create added value in tourism development which will have a positive effect on the economy improving the quality of life for the local people, which will lead to the sustainability of Lanna traditional food. The development of innovative Lanna traditional food to be more modern and international. to be used as a selling point and create added value in tourism development which will have a positive effect on the economy improving the quality of life for the local people, which will lead to the sustainability of Lanna traditional food. The development of innovative Lanna traditional food to be more modern. to be used as a selling point and create added value in tourism development which will have a positive effect on the economy improving the quality of life for the local people, which will lead to the sustainability of Lanna traditional food.

Keywords: Gastronomy Tourism; Local Food; Lanna

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่สร้างมูลค่ามหาศาลให้กับระบบเศรษฐกิจ ของไทย จากสถิติด้านการท่องเที่ยวในปี 2561 ประเทศไทยมีรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยวสูงสุดเป็นอันดับที่ 4 ของโลก (UNWTO World Tourism Barometer, 2020) และในปี 2562 ทำให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 3.01 ล้านล้านบาท (มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, 2563) คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.64 ต่อ GDP ของประเทศ แต่จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 (COVID-19) ที่เมืองอู่ฮั่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 และแพร่กระจายไปทั่วโลก ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวของโลกหยุดชะงักลง ในปี 2563 รายได้จากการท่องเที่ยวในปี 2563 ของประเทศมีเพียง 3.32 แสนล้านบาทลดลงจากปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 82.6 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564) การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้ผู้คนและนักท่องเที่ยวต่างปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตไปจากเดิมสู่ “วิถีปกติใหม่” หรือ “New Normal” ที่ระมัดระวังด้านสุขอนามัยในชีวิตประจำวันและการเดินทางมากขึ้น มีการเว้นระยะห่างทางสังคม การลดจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีกลุ่มขนาดใหญ่ลง เน้นความปลอดภัยด้านสุขอนามัยในการเดินทางและสถานที่พักมากขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำโครงการมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย Amazing Thailand Safety & Health Administration (SHA) สำหรับสถานประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ภายในประเทศหลายระลอก ทำให้ยังไม่สามารถคาดระยะเวลาที่แน่นอนได้ว่า การท่องเที่ยวของไทยจะกลับฟื้นคืนมาเมื่อใด หากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ยังไม่ชะลอหรือยุติลง

ดังนั้นการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จึงควรพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ศักยภาพที่มีอยู่และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ด้านศักยภาพที่มีอยู่พบว่า ภาคเหนือของไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นโดยประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง ทำให้สามารถปลูกพืชผักเมืองหนาวได้ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถมาท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล ซึ่งแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ที่อาจเที่ยวได้เฉพาะในบางฤดูกาลเท่านั้น ส่วนด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป พบว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาประสบการณ์ ที่สามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านและประเพณีท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงมากกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบเดิม ๆ ที่เป็นการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564) สอดคล้องกับแนวคิดของนันทิยา ตันตราสืบและวารัชต์ มัธยมบุรุษ (2561) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเดิมของนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะการเดินทางแบบกระแสนิยม (Mass Tourism) ได้เปลี่ยนแปลงไป

เป็นการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) ที่ให้ความสนใจกิจกรรมเฉพาะ (Niche Market) แสวงหากิจกรรมที่เป็นตัวของตนเอง เรียนรู้ในสิ่งที่อยู่รอบตัว ต้องการประสบการณ์ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเดินทางมากยิ่งขึ้น กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงอาหารจึงเข้ามาตอบโจทย์กระแสการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนมาเป็นเวลานาน โดยได้นำเอาภูมิประเทศที่สวยงามและวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนามาเป็นจุดขาย การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยการเชื่อมโยงกับอาหารเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำได้ (พัชรี ตั้งตระกูล และคณะ, 2557) การท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมอาหารในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนที่สืบทอดกันมาจากอดีต ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ที่อยู่ในกระแส แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นำอาหารพื้นบ้านมาเป็นเครื่องมือในการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมีอาหารพื้นบ้านเป็นสื่อ ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราว การดำเนินชีวิต เอกลักษณ์ที่สืบทอดกันมา ซึ่งอาหารแต่ละท้องถิ่นจะสามารถแสดงถึงความแท้ (Authenticity) ของตัวมันเอง อาหารจึงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการนำเสนออัตลักษณ์ (Identity) และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559)

จากการสืบค้นข้อมูลของ G.E du Rand & E. Heath (2006) และ กนกกานต์ วีระกุลและคณะ (2556) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารว่าคือการผสมผสานกันของธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นร่วมกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง การเป็นเจ้าบ้านที่ดี และเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ จนเกิดเป็นประสบการณ์จากการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับผ่านการสัมผัส การมองเห็น การได้กลิ่น การชิมรสชาติ รวมไปถึงการเรียนรู้กระบวนการประกอบอาหารของแต่ละท้องถิ่น นับเป็นการเพิ่มมูลค่าด้านประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว อีกทั้ง Cohen, E & Avieli, N., (2004) ยังได้กล่าวว่า วิธีการที่จะทำให้อาหารในท้องถิ่นโดดเด่นและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายนั้น อาหารเหล่านั้นควรได้รับการส่งเสริมและแนะนำให้รู้จักร่วมกับการท่องเที่ยว ในบางครั้งอาหารพื้นบ้านอาจจะได้รับการดัดแปลงและพัฒนาตำรับอาหารให้ถูกปากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร ยังทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

โดยท้องถิ่นอาจได้รับอิทธิพลจากอาหารของนักท่องเที่ยว และนำมาปรับเข้ากับวัฒนธรรมหรือรสชาติของท้องถิ่น จึงนับเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว

ดังนั้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหาร คือการท่องเที่ยวที่นำอาหารมาเป็นสื่อและเครื่องมือให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมการกิน ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น จนเกิดประสบการณ์ที่น่าประทับใจ จากการแสวงหาวัตถุดิบ และใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการลงมือปรุงอาหาร มองเห็น รับรู้กลิ่น ได้ยินเสียง และการชิมรสชาติ

อาหารพื้นบ้านล้านนา

อาณาจักรล้านนาเป็นรัฐที่รุ่งเรืองในอดีตของไทย ปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึงดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2561) ซึ่งอาณาจักรล้านนามี ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนเอง ที่แตกต่างจากภาคอื่นและผสมผสานกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย อันเกิดจากการเคลื่อนย้ายและการติดต่อสัมพันธ์ของผู้คน

อาหารพื้นบ้านล้านนา เป็นอาหารที่ผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนที่สืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามภูมิประเทศของแต่ละพื้นถิ่น จากการสืบค้นข้อมูลของ เสมอพร สังวาสี (2549) ได้กล่าวถึงสภาพอากาศมีส่วนสำคัญที่ทำให้อาหารพื้นบ้านภาคเหนือแตกต่างจากภาคอื่น ๆ เนื่องจากการที่อากาศหนาวเย็นจึงเป็นเหตุผลให้อาหารส่วนใหญ่มีไขมันมาก เช่น น้ำพริกอ่อง แกงฮังเล และไส้อั่ว เพื่อช่วยให้ร่างกายอบอุ่น รวมไปถึงการที่อาศัยอยู่ในหุบเขาและบนที่สูงซึ่งอยู่ใกล้กับป่า จึงนิยมนำพืชพันธุ์ในป่ามาปรุงเป็นอาหาร เช่น ผักแค บอน หยวกกล้วย และผักหวาน ทำให้เกิดอาหารพื้นบ้านชื่อต่าง ๆ เช่น แกงแค แกงหยวกกล้วย และแกงบอน อาหารพื้นบ้านภาคเหนือมีความพิเศษตรงที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมการกินจากหลายกลุ่มชน เช่น ไทใหญ่ จีนฮ่อ ไทลื้อ และคนพื้นเมือง จากการสืบค้นของ ทัศนีย์ อารมณ์เกลี้ยงและสุภาพ ฉัตราภรณ์ (2557) พบว่า ชนชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับอาหารล้านนา มีทั้งหมด 5 ชนชาติ ได้แก่ ไทลื้อ ไทเขิน ไทยวน ไทลัวะและไทยอง อาหารที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเป็นอาหารที่มีที่มาจากค่านิยม ได้แก่ ลาบ และแกงโฮะ นิยมกินในโอกาสสำคัญ อาหารที่มีที่มาจากความเชื่อ ได้แก่ แกงอ่อม ยำจิ้นไก่และแกงขนุน เชื่อว่าหากได้กินจะเกิดความเป็นสิริมงคล อาหารที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ล้านนาได้แก่ แกงฮังเลได้รับอิทธิพลจากพม่า ข้าวซอยได้รับอิทธิพลจากจีนฮ่อ และน้ำเงี้ยวได้รับอิทธิพลจากไทใหญ่ ดังนั้นวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านล้านนาจึงผ่านการปรุงแต่ง ดัดแปลง ผสมผสาน ทั้งวัตถุดิบและรสชาติจากผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลอมรวมขึ้นเป็นวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้าน

ล้านนา นอกจากนี้ พัชรี ตั้งตระกูล และคณะ (2557) กล่าวว่า อาหารล้านนาหรืออาหารเหนือหรือกับข้าวเมือง มีทั้งประเภทที่ใช้เนื้อสัตว์เป็นหลักและใช้ผักเป็นหลัก อาหารกลุ่มเนื้อสัตว์คือ ไส้อั่ว แกงฮังเล ลาบ หลู้ แกงอ่อม จิ้นส้ม (แหนม) น้ำพริกอ่อง น้ำพริกหมูและแอ๊บ อาหารกลุ่มผักจะมีความหลากหลายมาก ได้แก่ แกง ผัด ยำ ปิ้ง นึ่ง ย่าง ลาบ และน้ำพริก เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า อาหารพื้นบ้านล้านนาเป็นอาหารที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในภาคเหนือตอนบนมาตั้งแต่อดีต อันเกิดจากการแสวงหาวัตถุดิบตามธรรมชาติในหมู่บ้านหรือตามป่าเขา ซึ่งนำมาปรุงเป็นอาหารเพื่อการดำรงชีพ โดยมีอาหารบางประเภทที่ได้รับอิทธิพลจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงซึ่งอพยพเข้ามา จนเกิดการผสมผสานเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกันและพัฒนาเป็นรูปแบบหรือตำรับอาหารที่มีเอกลักษณ์ประจำถิ่นมาจนปัจจุบัน

ประเภทของอาหารพื้นบ้านล้านนา

รัตนา พรหมพิชัย (2542), สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) (2552) และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุด ศูนย์สารสนเทศภาคเหนือ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงประเภทของอาหารพื้นบ้านภาคเหนือ ตามลักษณะของอาหารและการปรุง 10 ประเภทได้แก่ 1) แกง เป็นอาหารประเภทน้ำ ซึ่งมีปริมาณน้ำแกงอยู่ในระดับใกล้เคียงกับส่วนประกอบต่าง ๆ บางสูตรนิยมคั่วเครื่องแกงกับน้ำมันเล็กน้อย จนเครื่องแกงและส่วนผสมอื่นมีกลิ่นหอม จึงเติมน้ำลงไปและใส่เครื่องปรุงอื่น ๆ ตามลงไป 2) น้ำพริก เป็นอาหารหรือเครื่องปรุงชนิดหนึ่ง มีส่วนประกอบหลักคือ พริก เกลือ หอม กระเทียม เป็นต้น 3) ปิ้ง / ย่าง / ทอด ปิ้งเป็นการนำอาหารที่ปรุงเสร็จแล้วมาปิ้งเหนือไฟไม่แรงนัก จนสุกเกรียมกรอบ ย่างเป็นการทำอาหารหรือการทำให้สุกโดยวางสิ่งของนั้นเหนือไฟอ่อนจนสุกถึงข้างใน ทอดเป็นการทำให้อาหารสุกด้วยน้ำมันตั้งไฟให้ร้อนแล้วใส่อาหารลงทอด 4) จอ เป็นการปรุงอาหารประเภทผัก โดยการนำน้ำใส่หม้อตั้งไฟ ปรุงด้วย เกลือ กะปิ ปลาร้า เมื่อน้ำเดือดจึงใส่ผักลงไป จากนั้นจึงเติมรสเปรี้ยวด้วยน้ำมะขามเปียกหรือมะขามสด 5) ตำ / ยำ ตำมีวิธีการปรุงโดยนำส่วนผสมต่าง ๆ พร้อมเครื่องคลุกเคล้ากันในครก ส่วนยำใช้กับของที่สุกแล้ว 6) คั่วคือการผัด เป็นวิธีการปรุงอาหารที่ใส่น้ำมันปริมาณเล็กน้อย และใส่กระเทียมลงเจียว แล้วใส่เครื่องปรุงลงไป 7) ลาบ / หลู้ เป็นวิธีการปรุงอาหารโดยการสับให้ละเอียด ได้แก่ เนื้อสัตว์ เพื่อนำไปปรุงกับเครื่องปรุง ที่เรียกว่าพริกลาบ 8) เจียว เป็นวิธีการปรุงอาหารที่ใส่น้ำแล้วตั้งไฟให้เดือด ใส่กะปิ เกลือหรือน้ำปลา ปลาร้า กระเทียม หอมหัวเล็ก พริกสด ลงไปปรุงรส จากนั้นจึงใส่ผักหรือไข่ขณะที่น้ำเดือด และแต่งกลิ่นด้วยต้นหอม ผักชี หรือพริกไทย 9) อ๊อก เป็นการปรุงอาหารโดยนำอาหารห่อใบตอง นำใส่หม้อหรือ

กระทะเติมน้ำเล็กน้อยยกตั้งไฟ นิยมทำกับอาหารที่สุกเร็ว 10) นึ่ง เป็นการทำให้สุกด้วยไอน้ำร้อนในไห

ดังนั้นสรุปได้ว่าอาหารพื้นบ้านล้านนา มีพัฒนาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับคุณสมบัติและลักษณะของวัตถุดิบที่นำมาใช้ ในกระบวนการปรุงรส ด้วยวิธีที่แตกต่างกันถึง 10 ประเภท จนพัฒนามาเป็นตำรับอาหารของผู้คนในภาคเหนือที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องเป็นอัตลักษณ์ของอาหารพื้นบ้านล้านนา นับเป็นภูมิปัญญาหรือทุนทางวัฒนธรรมที่ควรนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารต่อไป

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชุมชนและชิมรสชาติอาหาร และ 2) รูปแบบการรับประทานอาหารแบบขันโตกและชมการแสดงทางศิลปะวัฒนธรรม

1. รูปแบบการเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชุมชนและชิมรสชาติอาหาร เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องอาหาร รสชาติ และวัฒนธรรมชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนไทลื้อ บ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอาหารที่หลากหลาย เช่น การทำน้ำปู๋ ที่นำปูจากนาข้าวมาตำในครกผสมกับสมุนไพรแล้วเคี่ยวจนเป็นน้ำพริกเผา ข้าวจี่หรือข้าวเหนียวใส่ไส้เสียบไม้แล้วเคลือบพื้นผิวด้วยไข่ที่ตีแล้วก่อนนำไปย่างไฟอ่อน ๆ จนมีสีน้ำตาลไหม้ ผัดไทไตลื้อ หรือตำมะละกอแบบไตลื้อ ไข่แป้มหรือไข่ลวกใบเตย ส่วนวิธีการประกอบอาหารแบบพื้นบ้านเริ่มจากการจัดหาวัตถุดิบในชุมชน เช่น การจับกบที่อยู่ในนาข้าวมาทำเป็นเมนูอาหารหมี่กบทรายตูน (กบน้ำพริกหูช้าง) และการปรุงอาหารแบบดั้งเดิมด้วยเตาถ่าน ซึ่งช่วยดึงดูดใจนักแก่ท่องเที่ยว เนื่องจากรูปลักษณ์ รสชาติและส่วนผสมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในถิ่น นอกจากกิจกรรมด้านอาหาร ชุมชนไทลื้อบ้านลวงเหนือ ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น การทำตุ๊กตาจากกิ่งไม้, การทำกระดาษสา, การทำลูกประคบจากสมุนไพรในชุมชน และการเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ทฤษฎีใหม่ (GO2ASKANNE (ม.ป.ป.))

2. รูปแบบการรับประทานอาหารแบบขันโตกและชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม การรับประทานอาหารแบบขันโตก เป็นการจัดสำรับอาหารเพื่อรับประทานกันตามปกติในชีวิตประจำวันของคนล้านนา มีลักษณะการนั่งรับประทานกับพื้นรวมกันเป็นวง โดยที่ตรงกลางวงเป็นขันโตกหรือภาชนะสำหรับจัดสำรับอาหาร อาหารในขันโตกจะประกอบไปด้วย อาหารคาว เช่น ลาบ แกงอ่อม ไส้อั่ว แคบหมู แกงฮังเล น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อง พร้อมผักจิ้ม และอาหารหวาน เช่น ข้าวแต๋น ขนมจ๊อก ใส่ในชาม

ใบเล็ก ๆ แล้วนำมาวางบนขันโตกเพื่อนำไปเสิร์ฟให้แก่แขก ต่อมาได้มีการนำเอาการทานอาหารแบบขันโตกมาต้อนรับแขกที่มาเยือน จนกลายมาเป็นประเพณีนิยมการจัดเลี้ยงแบบขันโตก เรียกว่า “ขันโตกดินเนอร์” (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุด ศูนย์สารสนเทศภาคเหนือ (ม.ป.ป.)) ปัจจุบันบริษัททัวร์ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในภาคเหนือ นิยมจัดทำโปรแกรมการพานักท่องเที่ยวไปชมสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญต่าง ๆ แล้วพาไปรับประทานอาหารเย็นแบบขันโตก ที่จัดขึ้นตามศูนย์วัฒนธรรมหรือร้านอาหารแบบขันโตกต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยในระหว่างการรับประทานอาหารเย็นแบบขันโตก จะมีการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมของล้านนาชุดต่าง ๆ รวมทั้งอธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาของขนบธรรมเนียมและวิถีวัฒนธรรม ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ดังนั้น รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชุมชนและชิมรสชาติอาหาร และ 2) รูปแบบการรับประทานอาหารแบบขันโตกและชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญร่วมกันคือใช้การรับประทานอาหารเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และมีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอาหารเพื่อสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

อาหารพื้นบ้านล้านนาที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว

พัชรี ตั้งตระกูล และคณะ (2557) ได้สำรวจวิจัยและรวบรวมข้อมูลอาหารเหนือเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภาคเหนือตอบบน ได้สรุปกลุ่มอาหารเหนือไว้เป็น 3 กลุ่มดังนี้ 1) อาหารที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้แก่ ไส้อั่ว น้ำพริกหนุ่ม แกงฮังเล น้ำพริกอ่อง ลาบเหนือ แกงโฮะ แคบหมู ข้าวซอยและขนมจีนน้ำเงี้ยว 2) อาหารใหม่/ที่รู้จักกันในเพลง “ของกิ๋นคนเมือง” ของจรัญ มโนเพชร สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าถึงอาหารเหนือ ได้แก่ แก๋งแคจิ้นงัว แก๋งหน่อไม้ซาง คั่วบ่าถั่วปู น้ำพริกแมงดา คั่วผักกุ่มดอง หนังปอง น้ำปู๋ แก๋งผักเชียงดา แก๋งบอน แก๋งตูน แก๋งหยวกกล้วย ตำบ่าหนุน ยำเตา ส้าบ่าเขือผ่อย แก๋งเห็ด แก๋งหอย ก้อยป่าดุ๊กอุย แก๋งบ่าค้อนก้อม แก๋งอ่อมเครื่องใน แก๋งผักเฮือด ยำหน่อไม้ น้ำเมี้ยง น้ำตับ น้ำพริกอีเก๋ และยำจิ้นไก่ 3) อาหารเหนืออื่น ๆ ที่มีจำหน่ายทั่วไป ได้แก่ แก๋งผักปั๋ง จอผักกาด แก๋งดอกสะแล หน่ออั่ว และผัดผักเชียงดา

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมมือกับบริษัทมิชลินทราเวลพาร์ทดำเนินงานตามโครงการ Michelin Guide (2019) ได้สำรวจและแนะนำอาหารเหนือที่นักท่องเที่ยวห้ามพลาดไว้ 10 อย่าง ได้แก่ 1) กระบอง เป็นอาหารว่างชนิดหนึ่งเกิดจากการนำเอาผักมาชุบแป้งทอด 2) ข้าวหลาม เป็นของหวานชนิดหนึ่ง ทำจากข้าวเหนียวผสมถั่ว

ดำ น้ำตาลทรายและกะทิ กรอกลงในกระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปเผาบนถ่าน 3) ข้าวซอยไก่ เป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของภาคเหนือ โดยจะนำเส้นข้าวซอยราดแกงกะทิและใส่น่องไก่ โรยด้วยหมี่กรอบ ทานคู่กับหอมแดงซอย พริกป่นผัด และมะนาว 4) ไส้อั่ว เป็นอาหารภาคเหนือ โดยเป็นการนำหมูบดมาผสมกับกระเทียม สมุนไพร พริก และเครื่องแกง แล้วจึงนำไปกรอกใส่ในไส้ ปิ้งไฟ 5) ขนมจีนน้ำเงี้ยว เป็นอาหารดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ เป็นการนำมะเขือเทศมาผัดกับเลือดหมู เนื้อหมู ถั่วเน่าและพริก จากนั้นจึงนำไปราดบนเส้นขนมจีน แล้วโรยด้วยกระเทียม 6) แกงฮังเล เป็นอาหารที่มีต้นกำเนิดจากพม่า มีส่วนผสมใกล้เคียงกับผงมาซาลา (Masala) โดยผสมเนื้อหมูและเครื่องเทศให้เข้ากัน 7) น้ำพริกหนุ่มกับแคบหมู เป็นของว่างในภาคเหนือ ตัวน้ำพริกทำจากพริกหนุ่ม กระเทียม หอมแดง และผักชี ทานคู่กับผักสดหรือแคบหมู 8) ลาบดิบ เป็นอาหารที่นิยม โดยส่วนผสมของลาบดิบจะคล้ายกับลาบคั่ว ซึ่งมีทั้งพริกลาบ สะระแหน่ และน้ำปลา แต่สิ่งที่ต่างคือเนื้อที่ใช้จะเป็นเนื้อดิบที่บดหรือสับ ตามด้วยเครื่องในและเลือดด้วย 9) หมูยอ เป็นอาหารว่างที่สามารถรับประทานได้เลยหรือจะนำไปผสมกับยำก็ได้ 10) แกงโฮะ คำว่า “โฮะ” แปลว่า “รวม” จึงเป็นอาหารที่เกิดจากการนำอาหารที่เหลือหลาย ๆ อย่างมารวมกัน แต่ในปัจจุบันอาจจะไม่ได้ทำมาจากของเหลือแต่นำมาผัดกับวุ้นเส้น ใบมะกรูด หน่อไม้ดอง ตะไคร้ และเนื้อหมู

ดังนั้นสรุปได้ว่าอาหารพื้นบ้านล้านนาที่ตกทอดจากอดีตรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีอยู่จำนวนมาก ที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวและนำมาเป็นจุดขายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนา อันนำมาซึ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต่อคนในท้องถิ่นได้

การพัฒนานวัตกรรมอาหารพื้นบ้านล้านนา

ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (Food Innovation and Packaging Center: FIN) คณะอุตสาหกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้นำเสนอแนวคิดแผนฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังวิกฤติโควิด-19 ตามโครงการ Gastronomy Tourism : Lanna Gastronomy “คิดถึงเชียงใหม่” ในการคิดค้นและสร้างสรรค์อาหารล้านนา โดยนำเอาหลักการ Molecular Gastronomy ที่ศึกษาองค์ประกอบทางวิทยาศาสตร์ของเครื่องปรุงนำมาสร้างสรรค์เมนูอาหาร ที่ผสมผสานระหว่างอาหารล้านนากับอาหารสากล จนเกิดเป็นเมนูใหม่ ยกตัวอย่างเช่น Lum Rice Cocoball มีลักษณะเป็นวุ้นทำจากสาหร่าย ไส้ด้านในเป็นข้าวเหนียวเปียกลำไย ที่ใช้ข้าวกำพันธุ์ มช.107 (คิดค้นโดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ผสมเข้ากับเนื้อลำไยและน้ำกะทิทำให้ได้รสชาติที่กลมกล่อม หวานหอม นอกจากนี้ยังมีเมนูน่าสนใจอื่น ๆ ได้แก่ สปาร์คกลิ้งอัญชัน ข้าวซอยเจียงใหม่ไอศกรีม ข้าวซอยอินสวย จิ้นส้มเมอแรงค์ ชากุหลาบเวียงพิงค์สเฟียร์ ฯลฯ

ภาพที่ 1 ชากุหลาบ

ภาพที่ 2 สปาร์คกลิ้งอัญชัน

ภาพที่ 3 ข้าวซอยเจียงใหม่ไอศกรีม

ภาพที่ 4 ข้าวซอยอิน

ภาพที่ 5 ลำไรซ์

ภาพที่ 6 จิ้นส้มเมอแรงค์

ที่มา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ (Food Innovation and Packaging Center: FIN)

ซึ่งจุดเด่นของโครงการคือ การนำอาหารที่ได้รับความนิยม ตลอดจนวัตถุดิบที่ใช้ประกอบในอาหารล้านนา มาเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารล้านนาแบบใหม่ (Chiang Mai Gastronomy Culture) เป้าหมายในการพัฒนา มุ่งเน้นการพัฒนาจาก **ต้นน้ำ**คือ การส่งเสริมการปลูกและการทำ Contact Farming โดยทำงานร่วมกับคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้วิธีการปลูกและฝึกอบรมกระบวนการเลี้ยงหรือผลิตอย่างไรให้เหมาะสม และส่งต่อไปยัง **กลางน้ำ**คือ การถอดรหัสนวัตกรรมอาหารล้านนาด้วยวิทยาศาตร์ (Gastronomy Food Coding) ซึ่งได้แก่ การสร้างสรรค์นวัตกรรมอาหารล้านนาแบบใหม่ โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่น การสร้างมาตรฐานความสะอาดและความปลอดภัย การจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการร้านอาหาร จนนำไปสู่การยกระดับอาหารล้านนาสู่มิชลินสตาร์ส่วน **ปลายน้ำ**คือ Chiang Mai Food Destination ร่วมกับ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การจัดทำ Creative LANNA Gastronomy ATLAS หรือแผนที่ร้านอาหารดังในจังหวัดเชียงใหม่ การจัดทำ Food Exhibition และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหารในพื้นที่ CMU Square บริเวณถนนนิมมานเหมินทร์ เพื่อให้เชียงใหม่เป็นจุดหมายปลายทางที่โดดเด่นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาต่อไป

ปัจจุบันสถานการณ์ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ในประเทศยังไม่ทุเลาลง ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ ประสบปัญหามากมาย เชื่อว่าเมื่อสถานการณ์ระบาดเริ่มคลี่คลายลง จนสามารถเปิดให้มีการเดินทางท่องเที่ยวได้ นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนย่อมต้องแสวงหาอาหารเพื่อการบริโภค จึงควรเตรียมพร้อมเพื่อสร้างระบบนิเวศที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนานวัตกรรมอาหารพื้นบ้านล้านนา จะช่วยส่งเสริมโอกาสให้ผู้ประกอบการร้านอาหารได้พัฒนาองค์ความรู้เพื่อประยุกต์ใช้กับสิ่งต่าง ๆ ในอนาคตได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นความยั่งยืนที่ส่งผลต่อชุมชน สังคม เกษตรกรไปจนถึงภาคการท่องเที่ยวในอนาคต

สรุป

ปัจจุบันพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การแสวงหาการท่องเที่ยวที่สัมผัสกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์วัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่นมากกว่าการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยวเชิงอาหารจึงเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่ใช้อาหารเป็นตัวสร้างแรงจูงใจสำคัญอันจะส่งผลให้เกิดการเดินทางครั้งแรก โดยการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาได้ผูกโยงกับเรื่องราว วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในภาคเหนือที่สืบทอดกันมา รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านล้านนากับนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจและก่อให้เกิดความต้องการที่จะกลับมาเที่ยวซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านล้านนาที่ถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและรสชาติอันทรงคุณค่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในภาคเหนือ ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ จึงควรร่วมมือกันสืบสาน อนุรักษ์ ต่อยอดนวัตกรรมทางด้านอาหารพื้นบ้านล้านนา ส่งเสริมกิจกรรมอาหารพื้นบ้านล้านนา เช่น การจัดตลาดเทศกาลอาหารประจำถิ่น ตลาดนัดคนเมือง ประชาสัมพันธ์อาหารพื้นบ้านล้านนาให้กับนักท่องเที่ยวด้วยวิธีการต่าง ๆ และสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าในการนำอาหารพื้นบ้านล้านนามาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่คนในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงอาหารพื้นบ้านล้านนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกกานต์ วีระกุล และคณะ. (2556). *การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว, *Tourism Economic,* 2(1), 5.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย Amazing Thailand Safety & Health Administration (SHA).* สืบค้น 18 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.thailandsha.com/index#Infomation

ทัศนีย์ อารมณ์เกลี้ยง และสุภาพ ฉัตราภรณ์. (2557). เส้นทางการสืบสานภูมิปัญญาอาหารล้านนาสู่ความยั่งยืน. *วารสาร เกษตรศาสตร์ (สังคม*), 35(2), 189-205.

นันทิยา ตันตราสืบ และวารัชต์ มัธยมบุรุษ. (2561). การศึกษาเรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหารพื้นถิ่นล้านนาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 11(1), 97-106.

พัชรี ตั้งตระกูล และคณะ. (2557). *การสร้างคุณค่าอาหารไทยท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภาคเหนือ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด. (2563). Tourism Economic Review : ทิศทางท่องเที่ยวไทยหลังวิกฤตโควิด-19. *วารสาร รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*, 1(4), 42-53.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์. (ม.ป.ป.). *Gastronomy Tourism : Lanna Gastronomy*. สืบค้น 4 กันยายน 2564, จาก https://sdgs.cmu.ac.th/en/ArticleDetail/a08754eb-b060-45d4-ae07-12aff947c002

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุด ศูนย์สารสนเทศภาคเหนือ. (ม.ป.ป.). *อาหารพื้นบ้านล้านนา*. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2564, จาก http://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannafood/classify_food.php

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุด ศูนย์สารสนเทศภาคเหนือ. (ม.ป.ป.). *การจัดสำรับขันโตกเพื่อเลี้ยงแขก และขันโตกดินเนอร์.* สืบค้น 5 กันยายน 2564, จาก http://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannafood/culture_lanna3.php

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2563). *ถอดรหัสอาหารล้านนาให้ "ล้ำ" และ "ลำ" ด้วยนวัตกรรมอาหาร*. สืบค้น 5 กันยายน 2564, จาก https://sdgs.cmu.ac.th/th/ArticleDetail/a08754eb-b060-45d4-ae07-12aff947c002

รัตนา พรหมพิชัย. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2561). *ประวัติศาสตร์ล้านนา ฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน). (2552). *สารานุกรมภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย 4 ภาค*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน).

เสมอพร สังวาสี. (2549). *อาหารไทยสี่ภาค.* กรุงเทพฯ: Health & Cuisine.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). *GASTRONOMY TOURISM ท่องเที่ยวเชิงอาหาร*. กรุงเทพฯ: โคคูน แอนด์ โค จำกัด.

Cohen, E. & Avieli, N. (2004). Food in tourism. *Annals of tourism research*, 3(1): 755-778.

Du Rand, G. E.& Heath, E. (2006). Current Issues in Tourism, Towards a Framework for Food Tourism as an Element of Destination Marketing. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 9(3), 206-234.

GO2ASKANNE. (ม.ป.ป.). *อยู่ดีกินหวาน...ที่ชุมชนลวงเหนือ.* สืบค้น 4 กันยายน 2564, จาก https://www.go2askanne.co/ชุมชนลวงเหนือ/

Michelin Guide. (2019). *10 อาหารเหนือที่คุณห้ามพลาด.* สืบค้น 19 กรกฎาคม 2564, จาก https://guide.michelin.com/th/th/article/features/10-northern-thai-dishes-you-should-know

UNWTO. (2020). *World Tourism Barometer: การจัดลำดับประเทศที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงสุด 10 อันดับแรกในปี 2018.* สืบค้น 18 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng .2020. 18.1.7

พุทธวิธีกับภาวะผู้นำในยุค NEW NORMAL*

BUDDHIST METHODS WITH LEADERSHIP NEW NORMAL

คณิตดา กรรณสูต
Kanitda Karnasuta
บริษัท ซี.พี.เค.แพลนเตชั่น จำกัด
Managing Director C.P.K. Plantation Co., Ltd
E-mail: kanitda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพรหมวิหาร 4 ภาวะผู้นำในยุค New normal ที่ต้องมีการปรับตัวในช่วงสถานการณ์ในยุคนี้ ผู้นำในยุค New normal สามารถทำให้ทุกคนในองค์กรเกิดศรัทธา เชื่อมั่นในตัวผู้นำ และสามารถนำพาทุกคนไปในทิศทางเดียวกันได้ ให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ไปได้ ด้วยพรหมวิหาร 4 ดังนั้น ผู้นำต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการประกอบด้วย *วิสัยทัศน์ (เมตตา)* ผู้นำต้องมองการไกล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และทันต่อเหตุการณ์ *คุณธรรม (กรุณา)* ผู้นำต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ยุติธรรม เน้นการพูดคุย หาสาเหตุ ไม่นิ่งเฉย *คิดบวก (มุทิตา)* ผู้นำต้องมีทัศนคติในแง่บวกเสมอ มีความชัดเจน ห่วงใย ใส่ใจ สวัสดิภาพ ความเป็นอยู่ของบุคลากร *เป็นกลาง (อุเบกขา)* ผู้นำต้องมีใจเป็นกลาง กล้าคิด กล้าทำ ทันสถานการณ์ ต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ: พุทธวิธี; ภาวะผู้นำ; ยุค New normal

Abstract

The objective of this article was to present the Brahmavihara IV to apply in leadership in new normal era that adapted to current situation. Leadership in new normalera should be able to make employees believe and trust in the leaders and also be able to persuade them in the same direction and overcome the crisis by using Brahmavihara IV. The leaders should have 4 compositions: First one is Vision (metta) Leaders need to see far. ready for change and timely be willing to help each other, Second is Integrity (karuna) leaders must have morals, ethics, adhere to rules, regulations, fairness, focus

*Received July 13, 2021; Revised August 5, 2021; Accepted August 6, 2021

on talking, finding reasons, not being silent. Next is Positive thinking (mutita) Leaders must always have a positive attitude, clear, caring, caring for the welfare and well-being of personnel. Lastly, the leaders should have Neutrality (upekkha) leaders must have a neutral mind, dare to think, dare to act, keep up with the situation, must be mindful at all times.
Keywords: Buddhist Methods; Leadership; New normal

บทนำ

ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่ง องค์การทุกประเภทไม่ว่าองค์การธุรกิจเอกชน ราชการหรือองค์การเพื่อสาธารณะประโยชน์ บทบาทของผู้นำจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของทรัพยากรทั้งหลายภายในองค์การ ทั้งนี้เพราะผู้นำจะทำหน้าที่ชี้แนะ ควบคุมสั่งการตลอดจนวางแผนและกำหนดเป้าหมายขององค์การ โดยส่วนรวม จึงอาจกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพขององค์การนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำในองค์การนั่นเอง

ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้แสดงพุทธพจน์ถึงความสำคัญเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่มีต่อความอยู่รอด มีสวัสดิภาพ และสันติสุขของผู้ตาม หรือสังคมและประเทศชาติทั้งหมด ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่า ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น การเปลี่ยนแปลง ความเดือนร้อน ความลำบาก ความสูญเสีย และปัญหาชีวิตต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทุกข์ นั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่คู่กับมนุษย์ทุกคนที่จะต้องได้ประสบพบเจอแน่นอน ผู้นำจึงมีความสำคัญ

ความไม่แน่นอน ความเปลี่ยนแปลง และความปกติใหม่หรือ New Normal คือสิ่งที่ทุกองค์กรหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา หากองค์กรใดมีผู้นำที่มีความสามารถ ย่อมสามารถพาองค์กรก้าวผ่านความไม่แน่นอนไปได้ โดยยังคงไว้ซึ่งทีมที่เหนียวแน่นและแข็งแรง แล้วผู้นำควรมีคุณสมบัติอย่างไร ในช่วงวิกฤต COVID-19 และ New Normal ผู้นำควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับพนักงานว่า แม้ว่าภาวะปกติใหม่จะเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม แต่ความแตกต่างนี้ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว การเปิดรับจะทำให้ผู้นำสามารถกำหนดจุดยืนขององค์กรใหม่ได้อีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการปรับกลยุทธ์ให้พนักงาน ลูกค้า นักลงทุนกลับมาเชื่อมั่นในองค์กร การเริ่มต้นแผนธุรกิจ หรือการกำหนดเป้าหมายขององค์กรใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากสถานการณ์ดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า ควรนำเรื่องนี้มาขยายความเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ โดยผู้เขียนได้นำเสนอหลักพุทธธรรมที่

เกี่ยวข้องกับการบริหารโดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 เป็นแนวทางในการบริหาร และสำเสนอภาวะผู้นำในยุค New normal ว่าเป็นอย่างไร

คำถามของบทความนี้คือ เราสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในกับภาวะผู้นำได้อย่างไรบ้าง จึงทำให้เกิดประเด็นที่ว่า พุทธวิธีกับผู้บริหารเป็นอย่างไร ภาวะผู้นำในยุค New normal เป็นอย่างไร และสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับภาวะผู้นำในยุค New normal ได้อย่างไร

เนื้อหาของบทความ

เนื้อหาของบทความนี้ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 3 ส่วน คือ ประเด็นแรก พุทธวิธีการบริหารในสมัยพุทธกาลที่นำเอาหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้มีอะไรบ้าง ประเด็นที่สอง คำว่าภาวะผู้นำในยุค New normal คืออไร และประเด็นสุดท้ายการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 กับภาวะผู้นำในยุค New normal เป็นอย่างไร โดยผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาไว้ดังนี้

1. พุทธวิธีการบริหาร

ในทางพระพุทธศาสนา การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกใช้กับการบริหารโดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 ความหมายของพรหมวิหาร 4 พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหม หรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547)

1) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ (ว.วชิรเมธี, 2551) ความสุขของคฤหัสถ์4 อันได้แก่ ความสุขเกิดการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

2) กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

2.1) ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะ เป็นสิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ อันได้แก่ การเกิด ความแก่และความตาย

สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

2.2) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

3) มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้น ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา

4) อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดี ตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ดังนั้น หลักพรหมวิหาร 4 ประการ ถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องมีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม สำหรับตัวผู้นำ ถ้าสามารถแสดงออกได้อย่างดีและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่างๆ ในองค์กร และทำให้สามารถนำพาทุกคนไปในทิศทางเดียวกันได้ อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

2. ภาวะผู้นำในยุค New normal หัวข้อนี้ผู้เขียนได้ทำการรวบรวมแนวคิดของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และภาวะนำในยุค New normal ต้องเป็นอย่างไร

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้ดังนี้ หลายคนอาจจะได้ยินคำว่า “ผู้นำ” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกันว่า “Being a leader ; power of leading, the qualities of a leader” หมายถึงผู้นำไปสู่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่มหาชน การนำไปในทางชั่วช้า เสียหาย เช่น เป็นหัวหน้าโจรพาลูกน้องไปปล้นหรือลักขโมยหรือการตั้งตนเป็นหัวหน้าไปพาคนค้ายาเสพติด ก็คงไม่นับว่าเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำ เพราะไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายที่ดีงาม และมิได้ตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม คุณธรรม และสติปัญญา (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต), 2548)

บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ดีงามภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมา

ประสานกัน และพากันสู่จุดหมายที่ดีงาม คุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้อง คือ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้นำ)ใช้อิทธิพลและอำนาจของตนกระตุ้นชี้นำให้บุคคลอื่น (ผู้ตาม) มีความกระตือรือร้นเต็มใจทำในสิ่งที่เขาต้องการ โดยมีเป้าหมายขององค์การเป็นจุดหมายปลายทาง (พะยอม วงศ์สารศรี, 2545) ภาวะผู้นำ ยังหมายถึง กระบวนการของการสั่งการและใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มสมาชิกภายในองค์การ (สมยศ นาวีการ, 2544) ภาวะผู้นำคือความริเริ่มและธำรงไว้ซึ่งโครงสร้างของความคาดหวังและความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกของกลุ่ม (Stogdill, 1974) ภาวะผู้นำคือความสามารถที่จะชี้แนะ สั่งการ หรืออำนวยการหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นเพื่อให้มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ (McFarland, 1979) และภาวะผู้นำคือศิลปะในการชี้แนะลูกน้อง หรือผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจ (Schwartz, 1980)

ดังนั้นภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลและอำนาจที่มีของตนกระตุ้นชี้นำให้บุคคลอื่นเกิดความเต็มใจแล้วกระตือรือร้นปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การ หรือของกลุ่มเราทุกคนต้องมีภาวะผู้นำในตัวเองในการจัดการความรู้ เพื่อปรับตัวเองให้อยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ ภาวะผู้นำ หรือ Leadership นั้น จะต้องมีในทุกระดับไม่ใช่เพียงผู้บังคับบัญชาเท่านั้น

2.2 ยุค New normal ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับ New normal ราชบัณฑิตยสภา ได้อธิบายคำนี้ผ่านทางเฟซบุ๊ก Malee Boonsiripunth เอาไว้ว่า New Normal แปลว่า ความปกติใหม่, ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วยวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะธำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า "New Normal" ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ โดยคำนี้กำเนิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2007–2008) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจครั้งใหญ่ การจัดการบางอย่างซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่าผิดปกติ ได้กลับกลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป และถูกนำมาใช้ในปริบทอื่นๆ อย่างเช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อสื่อสารและทำความเข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิที่สูงขึ้นและความ

เปลี่ยนแปลงของฤดูกาล เปิดนิยามคำว่า “New Normal” ที่เกิดขึ้นในยุค “COVID-19” ที่ผลักให้ผู้คนทั่วโลกเข้าสู่ “ความปกติรูปแบบใหม่” ในทุกๆ ด้าน ทั้งไลฟ์สไตล์ ธุรกิจ สาธารณสุข การศึกษา โดยเฉพาะมาตรการผ่อนคลายระยะที่ 2 ของไทยทำให้เห็นรูปแบบ “New Normal” ชัดเจนขึ้น (กรุงเทพธุรกิจ, 2564)

ดังนั้นคำว่า New Normal รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย

2.3 ภาวะผู้นำยุค New normal ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุค New normal ไว้ดังนี้ หลายคนอาจจะได้ยินคำว่า “New Normal” บ่อย คำว่า “New Normal” แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ความเป็นปกติในรูปแบบใหม่” ซึ่งคำนี้ถูกกล่าวไว้ครั้งแรก จากผู้ร่วมก่อตั้งบริษัท Pacific Investment Management (PIMCO) Mr. Bill Gross ซึ่งตอนที่เขาพูดนั้น ใช้อ้างอิงถึงวิกฤติเศรษฐกิจที่สภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีการเติบโตลดลงแล้ว การเติบโตในแต่ละปี เฉลี่ยแล้วต่ำกว่าเดิม และมีอัตราการว่างงานที่สูงอย่างต่อเนื่องหลังเกิดวิกฤติการเงิน และที่ช่วงนี้คำนี้มาถูกกล่าวมากขึ้นเพราะว่า วิกฤติไวรัสโคโรน่า ที่ทำให้เศรษฐกิจชะลอตัว จนถึงวิกฤติในหลายประเทศที่มีการ Shut down ประเทศ ซึ่งส่งผลทำให้มีคนตกงาน ว่างงาน เป็นจำนวนมาก และส่งผลต่อเนื่องถึงการเติบโตของเศรษฐกิจไทยลดลง ซึ่งซึ่งเหล่านี้เป็นตัวให้ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเป็นการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วจนเป็น ความเป็นปกติในรูปแบบใหม่ ซึ่งภายหลังจากโควิด การเปลี่ยนแปลงอย่างคาดการณ์ไม่ได้นี้ ที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบ ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เหล่านี้ที่เราเรียกว่า ความเป็นปกติในรูปแบบใหม่ หรือ The New Normal (ศศิมา สุขสว่าง: ออนไลน์) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับมือ สำหรับผู้นำองค์กร ผู้นำทีมจะต้องเตรียมตัวใน 4 ด้านหลักๆ ดังนี้คือ

1) วิสัยทัศน์ (vision) นำทางธุรกิจ ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้สามารถตัดสินได้โดยอย่างรวดเร็ว และตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็ว โดย การสื่อสาร (COMMUNICATE) กับทีมงาน และคนในองค์กร การสื่อสารที่ชัดเจน และทำให้ทุกคนเห็นเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ขององค์กรให้เป็นภาพเดียวกัน และรู้ว่าจะก้าวเดินไปในทิศทางใด เชื่อมั่น (Belief) เชื่อมั่นในตัวเองและผู้อื่น และให้การสนับสนุนการเติบโตทั้งทางความคิด (Growth Mindset) และการทำงานสไตล์ใหม่ๆในทางเดียวกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กร มุ่งมั่น (Focus) มุ่งมั่นและมั่นใจว่าทีมของคุณมีความสามารถและก้าวไปด้วยกัน กับทิศทางขององค์กร

2) การทำความเข้าใจ (Understanding) ทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร ขีดความสามารถและกลยุทธ์ขององค์กร ผู้นำจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับพนักงาน ลูกค้า และ stakeholder เพื่อรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นที่เสริมสร้างมุมมองใหม่เพื่อสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ โดย อยากรู้อยากเห็น (CURIOSITY) - เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ใช้คำถามปลายเปิด หรือคำถามแบบโค้ช เปิดใจ stakeholder เพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่ๆมาพัฒนาสิ่งใหม่ๆในองค์กร เอาใจใส่ (EMPATHY)- ใส่ใจกับทีมงาน เพื่อให้ได้ใจ และการร่วมมือร่วมใจอย่างต่อเนื่อง เปิดใจ (OPEN MIND) เปิดใจ เปิดรับแนวคิดใหม่ๆ เพื่อได้ไอเดียเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3) ชัดเจนกระจ่าง (Clarify) ในยุคที่ระบบและองค์กร สภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนที่มากขึ้นเรื่อยๆ มีปัจจัยมากมายและซับซ้อนต่อการตัดสินใจ (Multiple key decision factors) การสร้างเสริมความชัดเจนในนโยบายและกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้การตัดสินใจของผู้นำทันต่อเหตุการณ์ โดยการจัดระบบให้เรียบง่าย (SIMPLIFY) ลดความซับซ้อนของระบบ และเน้นประเด็นหลักๆ ที่เป็นแก่นขององค์กรจริงๆ ไม่เสียเวลากับระบบหรือขั้นตอนที่ไม่สร้างคุณค่าให้กับองค์กร ตระหนักรู้ (Awareness) ใช้สัญชาตญาณ และประสบการณ์ในการทำงาน และตัดสินใจ การคิดเชิงระบบ (SYSTEMS THINKING) เพื่อให้ได้มุมมองแบบองค์รวม แล้วแยกย่อยออกมาเป็นส่วนต่างๆเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน

4) ความว่องไว (Agility) ต่อการเปลี่ยนแปลงผู้นำที่ยืดหยุ่นและมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จะสามารถรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้ โดยที่ยังคงเป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กรยังอยู่ โดยการตัดสินใจ (DECISIVENESS) ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตัดสินใจด้วยความมั่นใจ การพัฒนานวัตกรรม (innovation) เรียนรู้ปัญหาของลูกค้า ใส่ใจกับผู้คนแล้วพัฒนานวัตกรรมใหม่ออกมาเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น การให้อำนาจ (EMPOWER) การทำงานสร้างเครือข่าย การทำงานร่วมกัน และ การสนับสนุนทำให้ผู้อื่นสามารถทำงานได้อย่างยอดเยี่ยม

ดังนั้น ภาวะผู้นำในยุค New normal นี้ต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ มีความชัดเจน และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี หรือแม้แต่กระทั่งสถานการณ์ที่เราพบเจอกันอยู่ในปัจจุบันหรือสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้พวกเราต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ต้องหันมาสวมหน้ากากอนามัย ต้องพกแอลกลอฮอร์ ต้องหมั่นล้างมือ บางหน่วยงานมีนโยบาย Work from home ต้องหันมาใช้

ระบบออนไลน์ ไม่ว่าจะทำงาน ซื้อสินค้าและบริการ ทุกคนต้องหันมาปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่

3. พรหมวิหาร 4 กับภาวะผู้นำในยุค New normal

New Normal เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จนทำให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ขึ้น จากการที่เราเคยทำงานในหน่วยงาน หรือองค์กร ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเป็นแบบ Work from home บ้าง หรืออาจมาจากสถานการณ์อื่นๆ ที่เราไม่คาดคิดมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยการปรับหาวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ ควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เทคโนโลยีใหม่ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการบ่ายเบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไป ก็ทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม ในยุคนี้ “ผู้นำ” จะมีความสำคัญมากเนื่องจากสถานการณ์ที่ถูกบีบคั้น จากสถานการณ์โรคระบาด สถานการณ์ทางการเมือง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ “ผู้นำ” ต้องมีความ เมตตาสูงแก่ บุคลากรในแต่ละองค์ เพื่อนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้ด้วยดี ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับ “ผู้นำ” ต้องมีคุณธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ ผู้นำต้องมีจิตใจในภาวการณ์อย่างนี้ เพื่อให้ก้าวผ่านพ้นวิกฤตต่างๆ ไปได้ด้วยดี ผู้เขียนจึงได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้กับผู้นำ เพื่อให้ได้คุณลักษณะของผู้นำในยุค New normal ดังนี้

3.1 เมตตากับภาวะผู้นำในยุค New normal คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และทันต่อเหตุการณ์ สามารถตัดสินได้โดยอย่างรวดเร็ว และตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็ว รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ต้องเข้าอกเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคนี้ ตระหนักถึงความสำคัญของบุคลากรทั้งในและนอกองค์กร รวมถึงการเอาใจใส่ดูแล ห่วงใย สร้างความอบอุ่นในการทำงาน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร ส่งเสริมการทำงานเพื่อพัฒนาบุคลากรขององค์กรในด้านทักษะการทำงานได้อย่างดียิ่ง หากเราได้ผู้นำที่มีความเมตตา เราจะได้ผู้นำที่มองการไกล วิสัยทัศน์ดี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

3.2 กรุณากับภาวะผู้นำในยุค New normal คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เมื่อทำงานแล้วเกิดปัญหา หรืออุปสรรค สิ่งแรกที่ผู้นำต้องทำคือ การพูดคุย หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมชี้แนะนำทางการแก้ไขให้กับบุคลากร ไม่ใช่ปล่อยให้บุคลากรต้องเผชิญปัญหา หรือรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว ผู้นำต้องศึกษาและทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กรในทุกด้าน ผู้นำต้องรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นที่เสริมสร้างมุมมองใหม่เพื่อสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง หากเราได้ผู้นำที่มีความกรุณา เราจะได้ผู้นำดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ยุติธรรม

3.2 มุทิตากับภาวะผู้นำในยุค New normal คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องทัศนคติในแง่บวกเสมอ เพราะคุณสมบัตินี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้องค์กรว่าจะสามารถผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำจะต้องยอมรับความเป็นจริงของทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้นำต้องใส่ใจสวัสดิภาพการทำงานของบุคลากร ใส่ใจในสภาพจิตใจ ความเป็นอยู่ และสุขภาพของบุคลากร คอยให้ความรู้และคำแนะนำในการปฏิบัติตน เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ อาทิเช่น จัดสวัสดิการช่วยเหลือครอบครัวที่เดือดร้อน อุปกรณ์หน้ากากอนามัย แอลกอฮอร์ ชุดป้องกันต่างๆ ให้เหมาะสมกับงานของบุคลากรนั้นๆ หากเกิดสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรในการทำงาน ทำให้บุคลากรเกิดความเชื่อถือ เชื่อมั่น และพร้อมที่จะทุ่มเทใจในการทำงานอย่างมีความสุข หากเราได้ผู้นำที่มีมุทิตา เราจะได้ผู้นำที่มีความชัดเจน ใส่ใจทุกรายละเอียด แก้ปัญหาทันท่วงที

3.4 อุเบกขากับภาวะผู้นำในยุค New normal คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีใจเป็นกลาง อันดับแรกผู้นำต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งในสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 บุคลากรส่วนใหญ่จะมีความเครียด อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้ง่าย ผู้นำต้องหมั่นนัดประชุมเอาใจใส่เป็นพิเศษ ยิ่งบางองค์กรมีนโยบายการทำงาน Work from home ยิ่งต้องใส่ใจเป็นพิเศษต้องหมั่นประชุมออนไลน์ เพื่อถามไถ่สาระทุกข์ ของบุคลากรเป็นสำคัญ เพื่อลดความเครียดในการทำงาน และหากหากบุคลากรติดปัญหาหรือ มีความขัดแย้งกันในการทำงาน ผู้นำควรรีบหาวิธีการแก้ปัญหาโดยด่วน หากมีผู้ใดกระทำความผิดก็ต้องตัดสินอย่างเป็นกลางฟังเหตุผลทั้งสองฝ่ายว่าไปตามกฎระเบียบที่ถูกต้อง ไม่ลงโทษบุคลากรอย่างไร้เหตุผล หากเราได้ผู้นำที่มีอุเบกขา เราจะได้ผู้นำที่มีใจเป็นกลาง กล้าคิด กล้าทำ ทันสถานการณ์

ดังนั้นคุณลักษณะที่สำคัญของภาวะผู้นำในยุค New normal ตามหลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย ***1) วิสัยทัศน์ (เมตตา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีวิสัยทัศน์ที่

ชัดเจน และทันต่อเหตุการณ์ สามารถตัดสินได้โดยอย่างรวดเร็ว และตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็ว รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรต้องเข้าอกเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคนี้ หากเราได้ผู้นำที่มีความเมตตา เราจะได้ผู้นำที่มองการไกล วิสัยทัศน์ดี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ***2) คุณธรรม (กรุณา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เมื่อทำงานแล้วเกิดปัญหา หรืออุปสรรค สิ่งแรกที่ผู้นำต้องทำคือ การพูดคุย หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมชี้แนะนำทางการแก้ไขให้กับบุคลากร ไม่ใช่ปล่อยให้บุคลากรต้องเผชิญปัญหา หรือรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว หากเราได้ผู้นำที่มีความกรุณา เราจะได้ผู้นำดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ยุติธรรม ***3) คิดบวก (มุทิตา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องทัศนคติในแง่บวกเสมอ เพราะคุณสมบัตินี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้องค์กรว่าจะสามารถผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำจะต้องยอมรับความเป็นจริงของทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้นำต้องใส่ใจสวัสดิภาพการทำงานของบุคลากร ใส่ใจในสภาพจิตใจ ความเป็นอยู่ และสุขภาพของบุคลากร คอยให้ความรู้และคำแนะนำในการปฏิบัติตน เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ หากเราได้ผู้นำที่มีมุทิตา เราจะได้ผู้นำที่มีความชัดเจน ใส่ใจทุกรายละเอียด แก้ปัญหาทันท่วงที และ

4) เป็นกลาง (อุเบกขา) คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีใจเป็นกลาง อันดับแรกผู้นำต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งในสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 บุคลากรส่วนใหญ่จะมีความเครียด อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้ง่าย ผู้นำต้องหมั่นนัดประชุมเอาใจใส่เป็นพิเศษ ยิ่งบางองค์กรมีนโยบายการทำงาน Work from home ยิ่งต้องใส่ใจเป็นพิเศษต้องหมั่นประชุมออนไลน์ เพื่อถามไถ่สาระทุกข์ ของบุคลากรเป็นสำคัญ เพื่อลดความเครียดในการทำงาน และหากหากบุคลากรติดปัญหาหรือ มีความขัดแย้งกันในการทำงาน ผู้นำควรรีบหาวิธีการแก้ปัญหาโดยด่วน หากเราได้ผู้นำที่มีอุเบกขา เราจะได้ผู้นำที่มีใจเป็นกลาง กล้าคิด กล้าทำทันสถานการณ์

ดังนั้น คุณลักษณะของผู้นำในยุค New normal โดยการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาบูรณาการนั้น ต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการ ดังนี้ 1) วิสัยทัศน์ (เมตตา) ผู้นำต้องมองการไกล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และทันต่อเหตุการณ์ 2) คุณธรรม (กรุณา) ผู้นำต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ยุติธรรม เน้นการพูดคุย หาสาเหตุ ไม่นิ่งเฉย 3) คิดบวก (มุทิตา) ผู้นำต้องมีทัศนคติในแง่บวกเสมอ มีความชัดเจน ห่วงใย ใส่ใจ สวัสดิภาพ ความเป็นอยู่ของบุคลากร และ 4) เป็นกลาง (อุเบกขา) ผู้นำต้องมีใจเป็นกลาง กล้าคิด กล้าทำ ทันสถานการณ์ ต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา

จากเนื้อหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยได้สรุปการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในกับภาวะผู้นำในยุค New normal ไว้เป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากเนื้อหาสาระของบทความข้างต้นนี้ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาไว้ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นแรก พุทธวิธีการบริหารในสมัยพุทธกาลที่นำเอาหลักพรหมวิหาร 4 คืออะไร ประเด็นที่สอง คำว่าภาวะผู้นำในยุค New normal คืออะไร และประเด็นสุดท้าย การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 กับภาวะผู้นำในยุค New normal เป็นอย่างไร โดยผู้เขียนได้สรุปแต่ละประเด็นไว้ดังนี้

สำหรับ ***ประเด็นแรก*** พุทธวิธีการบริหารในสมัยพุทธกาลที่นำเอาหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องมีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม สำหรับตัวผู้นำ ถ้าสามารถแสดงออกได้อย่างดีและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่างๆ ในองค์กร และทำให้สามารถนำพาทุกคนไปในทิศทางเดียวกันได้ อันประกอบด้วย ***เมตตา*** คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข คิดทำประโยชน์แก่ผู้อย่างทั่วถึง ***กรุณา*** คือ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อน ***มุทิตา*** คือ ความยินดีต่อผู้อื่น ใส่ใจเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และ ***อุเบกขา*** คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา

ในส่วน ***ประเด็นที่สอง*** คำว่าภาวะผู้นำในยุค New normal ต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ มีความชัดเจน และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี หรือแม้แต่กระทั่งสถานการณ์ที่เราพบเจอกันอยู่ในปัจจุบัน อาทิเช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้พวกเราต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ต้องหันมาสวม

หน้ากากอนามัย ต้องพกแอลกลอฮอร์ ต้องหมั่นล้างมือ บางหน่วยงานมีนโยบาย Work from home ต้องหันมาใช้ระบบออนไลน์ ไม่ว่าจะทำงาน ซื้อสินค้าและบริการ ทุกคนต้องหันมาปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ผู้นำจึงมีส่วนสำคัญมากในการที่จะต้องใจใส่ในรายละเอียดต่างๆ รวมถึงการเตรียมความพร้อม ไม่ว่าจะเป็นในด้านการบริหารงาน กลยุทธ์ วิธีการรับมือกับปัญหาต่างๆ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรภายในและภายนอกองค์กรด้วย

สำหรับใน ***ประเด็นสุดท้าย*** ที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 กับภาวะผู้นำในยุค New normal ผู้เขียนได้นำเสนอคุณลักษณะของผู้นำโดยการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาบูรณาการไว้ดังนี้ ***1) วิสัยทัศน์ (เมตตา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมองการไกล วิสัยทัศน์ดี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และทันต่อเหตุการณ์ สามารถตัดสินได้โดยอย่างรวดเร็ว และตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็ว รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ต้องเข้าอกเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคนี้ ***2) คุณธรรม (กรุณา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีมีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ยุติธรรม เน้นการพูดคุย หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมชี้แนะนำทางการแก้ไขให้กับบุคลากร ไม่นิ่งเฉย

3) คิดบวก (มุทิตา) คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องทัศนคติในแง่บวกเสมอ มีความชัดเจน ใส่ใจทุกรายละเอียด แก้ปัญหาทันท่วงที ผู้นำจะต้องยอมรับความเป็นจริงของทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใส่ใจสวัสดิภาพการทำงานของบุคลากร ใส่ใจในสภาพจิตใจ ความเป็นอยู่ และสุขภาพของบุคลากร คอยให้ความรู้ และคำแนะนำในการปฏิบัติตน เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมกับบุคลากร ***4) เป็นกลาง (อุเบกขา)*** คุณลักษณะของผู้นำในยุคนี้ต้องมีใจเป็นกลาง กล้าคิด กล้าทำ ทันสถานการณ์ ต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หมั่นถามไถ่สาระทุกข์ รีบหาวิธีการแก้ปัญหาโดยด่วน

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2564). *“New Normal” คืออะไร? เมื่อโควิด-19 ผลักเราสู่ชีวิต “ปกติวิถีใหม่”*สืบค้น 9 มีนาคม 2564, จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/882508.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุสลจิตฺโต). (2548). *ชุดพุทธศาสนาประยุกต์สงฆ์ผู้นำสังคม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พะยอม วงศ์สารศรี. (2545). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภา.

ว.วชิรเมธี. (2551). *คนสำราญงานสำเร็จ* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.

ศศิมา สุขสว่าง. (2564). *The New Normal กับการปรับตัวสำหรับการเปลี่ยนแปลง ในยุค Digital Transformation.* สืบค้น 9 มีนาคม 2564, จาก https://www.sasimasuk.com/ 17203943/the-new-normaltransformation

สมยศ นาวีการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

McFarland. (1979). *Management: Foundation & Practices* (5th ed). New York: Macmillan Publishing Inc.

Schwartz, Z.D. (1980). *Introduction to Management: Principle, Practice and Process.* New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of Leadership: A survey of theory and research.* New York: Free Press.

วัฒนธรรมทางการเมืองตามบริบทของการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนต่อสื่อสังคมออนไลน์*

POLITICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF PEOPLE'S POLITICAL AWAKENING TO SOCIAL MEDIA

เติมศักดิ์ ทองอินทร์, พรรษา พฤฒยางกูร, ชวัชชัย ไชยสา
Termsak Thong-in, Pansa Bridhyankura, Chavatchai Chaisa
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

ระบบการเมืองของสังคมจะดำรงอยู่หรือพัฒนาขึ้นไปได้ ย่อมต้องอาศัยคนในสังคมนั้นมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นแนวทางเดียวกันและเอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ มีความพร้อมที่จะสืบสานการพัฒนาของระบบการเมืองของสังคมนั้นต่อไป วัฒนธรรมทางการเมืองจึงถือว่าเป็นตัวกำหนดแนวทางที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมือง และมีบทบาทสำคัญในการทำให้ระบบการเมืองมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้แต่ละสังคมก็จะมีการปลูกฝังหล่อหลอมค่านิยมทางวัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกันโดยสะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถาน ระบบความคิดเชิงตรรกะ ถ่ายทอดปลูกฝังสืบเนื่องต่อกันจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติปกติในชีวิตประจำวัน

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยผูกพันกับระบบการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากกว่าการมีส่วนร่วม ทั้งนี้มองกันว่าเป็นสังคมวัฒนธรรมที่ถูกหล่อหลอมจากความเชื่อทางศาสนาทำให้ผู้คนมีความกตัญญูกตเวที เคารพผู้อาวุโส มีคติบรรพชนเรื่องบุญ วาสนา ความสุภาพอ่อนโยน แต่ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอำนาจนิยมอุปถัมภ์ไปสู่วัฒนธรรมทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย และที่เป็นประเด็นก็คือ เมื่อใดที่เกิดการรัฐประหารหรือมีผลกระทบจากโครงสร้างหน้าที่ทางการเมืองก็เกิดคำถามมากมายและเป็นที่สนใจของคนทั่วไปอยู่เสมอ จนมีนำไปสู่การสื่อในสังคมออนไลน์ที่สามารถเกิดการรับรู้ได้รวดเร็วและขยายความกันอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมือง; ทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย; การตื่นตัวทางการเมือง

---

*Received April 2, 2021; Revised July 11, 2021; Accepted July 12, 2021

Abstracts

The political system of society will be able to survive or develop further depends on people in the society that has a political culture that is the same way and that facilitates its existence, which the society is ready to continue the development of the political system of that society. Political culture is therefore a guideline that has an important influence on political behavior. It plays an important role in differentiating the character of the political system. However, each society will instill different political cultural values that reflects the values, beliefs, norms, logical thought systems. It is passed on and cultivated continuously until it is accepted and adhered to as a normal practice in daily life.

Thailand's political culture is more bound to the subject political culture system than its participation. This is seen as a cultural society that is shaped by religious beliefs, giving people gratitude, respect for elders. There is a belief in the ancestor's motto of merit, luck, gentleness. But later, when there was a shift from a patronage system culture to a liberal democratic capitalist culture, and the point is; whenever there is a coup or it is influenced by the structure of political functions, there are many questions that are always of interest to the general public. Until it leads to social media that can be recognized and expanded quickly and continuously.

Keywords: Political Culture; Liberal Democratic Capitalism; Political Awakening

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) มีลักษณะเป็นนามธรรมเน้นความคิดเห็น ค่านิยมและทัศนคติในทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นตัวกำหนดที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมือง มีบทบาทสำคัญในการทำให้ระบบการเมืองของสังคมทั้งหลายมีลักษณะแตกต่างกันไป วัฒนธรรมจึงเป็นสื่อความคิด (Concept) ประการหนึ่ง ในการศึกษาทางการเมือง เป็นสิ่งที่มีลักษณะซับซ้อนอยู่ในระบบสังคมการเมือง (วันเพ็ญ บุญยืน, 2539) การที่ระบบการเมืองของสังคมหนึ่ง ๆ จะดำรงอยู่หรือพัฒนาขึ้นไปได้ย่อมต้องอาศัยการที่คนในสังคมนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่หรือการพัฒนาของระบบการเมืองของสังคมนั้น ๆ อย่างไรก็ตามในช่วงหนึ่งของสังคมไทยที่เกิดการไม่ยอมรับในความคิดเห็นของอีกฝ่าย จนถูกมองว่าเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมือง ทำให้เกิด

สุญญากาศทางการเมืองขึ้น และถ้าหากมองย้อนกลับไปในอดีตของสังคมวัฒนธรรมไทยจะเห็นเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นของไทย ซึ่งประกอบสัมมาชีพในลักษณะที่อาจจะแตกต่างกัน เพราะในแต่ละถิ่นที่ก็อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มิอยู่ตามฤดูกาล และมีความเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาต่าง ๆ ในธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตอันแสดงรากฐานทางวัฒนธรรมอันสืบเนื่องยาวนานมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกนัยหนึ่งแต่ละถิ่นที่ก็มีการปลูกฝังหล่อหลอมค่านิยมทางวัฒนธรรมทางการเมืองที่อาจจะผูกพันกับลักษณะของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองบางกลุ่มในส่วนนี้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางความคิดทางการเมืองมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองการปกครอง (Political Socialization) อย่างลุ่มลึกแต่ก็สอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองที่เป็นอุดมการณ์ของสังคมนั้นๆ โดยมีความแตกต่างกันอันสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมและทัศนคติของบุคคลในแต่ละสังคมที่ถูกปลูกฝัง กล่อมเกลามาจากสถาบันครอบครัวและสังคมต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนกระทั่งเกิดการยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การนำไปสู่การก่อเกิดภูมิปัญญามากมายที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (เก็ตถวา บุญปราการ และปัญญา เทพสิงห์, 2561) จนถึงปัจจุบันจะเห็นว่าการปลูกฝังกล่อมเกลาไม่ได้เป็นเช่นเดิม เพราะมีสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ได้รวดเร็วและขยายความกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งมีข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือปะปนกันอยู่มากมาย แต่ก็ถือว่ามีส่วนส่งผลต่อวิถีชีวิตประจำวันด้านการขบคิดทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วัฒนธรรมทางการเมืองมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นคำเรียกที่เกิดจาก Gabriel Almond ที่ได้ทำการศึกษาและอธิบายแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลต่างๆ ในสังคมตั้งแต่ปี 1956 (สุรสิทธิ์ อุตบุรี, 2541) ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในหมู่นักการเมืองและประชาชน จากนั้นจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมของประชาชนในประเทศทั้งสองระดับ ระดับแรกคือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ระดับที่สองคือประชาชนผู้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในแง่พฤติกรรม วัฒนธรรมทางการเมืองสะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถาน ระบบความคิดเชิงตรรกะ ซึ่งเป็นการใช้เหตุใช้ผลที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ทั้งนี้ตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญนั้นยังมีช่องว่างระหว่างเป้าหมายและความเป็นจริงอยู่มาก จึงมีคำกล่าวที่ว่า“แม้จะมีกติกาใหม่แต่นักการเมืองรุ่นเก่า อันหมายถึงความคิดและพฤติกรรมยังคงอยู่เต็มสภา” (ลิขิต ธีรเวคิน, 2548) ที่ผ่านมาจะ

พบว่ามีการสะท้อนปัญหาของประชาชนผ่านตัวแทนคือผู้แทนราษฎรโดย*การ*ประชุม*สภาผู้แทนราษฎร*เพื่อพิจารณาญัตติขอเปิด*อภิปราย*ทั่วไป แต่ต่อมาอาจจะนำไปสู่การอภิปรายนอกสภาและนำมาซึ่งการประท้วงในประเด็นต่างๆ แสดงให้เห็นว่ามีคนสนใจในสถานการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสังคมเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็มีปัจจัยในการอธิบายแบบแผนต่างๆ อันแตกต่างกันของความขัดแย้งทางการเมือง มีลักษณะเด่นๆ ได้แก่ ความรู้สึกหรือการอบรมกล่อมเกลาของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง (Robert, 1987) เชื่อกันว่าการปลูกฝังและเป็นตัวอย่างที่ดีจากครอบครัว แล้วก้าวสู่การเรียนรู้แสวงหาประสบการณ์จากสังคมภายนอกทั้งการศึกษาและกิจกรรมในสถาบันการศึกษา การสื่อสาร ถ่ายทอดต่อกัน ก่อให้เกิดแนวทางแห่งพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ดังที่กล่าวมาว่าเป็นผลมาจากความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองของบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบเนื่องกันมาจนกระทั่งเป็นที่ยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตการเมืองของสังคมที่นำพามาซึ่งการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในเชิงสร้างสรรค์ได้โดยที่ทิศทางวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สามารถมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

วัฒนธรรมทางการเมืองส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองในบริบทที่แตกต่างกัน เพราะเมื่อใดมีบุคคลได้รับกระแสความคิดทางการเมืองแบบใหม่และพัฒนาไปสู่ความเชื่อใหม่ พร้อมทั้งยอมรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติทางการเมืองของตนแล้ว ในที่สุดก็อาจเกิดเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองในแนวใหม่ของสังคมได้ ซึ่งแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองเกิดขึ้นในสังคม และปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เริ่มเกิดการตื่นตัวให้แสดงออกทางการเมืองในทางความคิดเห็นส่วนมากเป็นการกระทำทางการเมืองที่ส่งผลต่อเป้าหมายสำคัญ คือ 1) การกำหนดตัวผู้ปกครอง 2) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล 3) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล 4) การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2544) ดังจะพบว่ามีแนวคิดที่ส่งผลทำให้บุคคลในระบบการเมืองหนึ่งๆ มีความโน้มเอียงด้านความรับรู้ ความรู้สึก และการประเมินค่าต่อระบบการเมืองนั้นๆ แนวทางการวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับการตื่นตัวทางการเมืองนั้นจะพบได้จากการพิจารณาประเภทวัฒนธรรมทางการเมืองที่ต้องพิจารณาจากความโน้มเอียงทางการเมืองด้วย โดยวิธีการศึกษา สอบถามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อการเมืองในระดับต่าง ๆ ความรู้สึกเกี่ยวกับบทบาทของตนเอง ต่อระบบการเมือง และความรู้สึกของตนเองว่ามีความสำคัญต่อระบบการเมืองอย่างไร โดยแยกศึกษา 3 ประการ คือ (1) บทบาท หรือโครงสร้างทางการเมืองที่เฉพาะเจาะจงไป (2) ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบาทนั้นๆ (3) นโยบายของรัฐ การตัดสินใจหรือการใช้นโยบายเฉพาะเรื่อง ๆ ไป (ชัยอนันนท์ สมุทวณิช, 2538) ทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวนี้สามารถนำพานำมาพิจารณาอย่าง

รอบทิศของสังคมไทยที่กำลังอยู่ในระหว่างการตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอำนาจนิยมอุปถัมภ์ไปสู่วัฒนธรรมทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย โดยที่วัฒนธรรมประชาธิปไตยอุปถัมภ์และวัฒนธรรมทุนนิยมอภิสิทธิ์ เป็นวัฒนธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน แต่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าระยะเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านนี้จะใช้เวลายาวนานเพียงใด (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2538) ทั้งนี้เนื่องจากกระแสความคิดทางการเมืองแบบใหม่ ไม่ได้ เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น อิทธิพลของสื่อต่างประเทศก็อาจจะมีผลต่อเรื่องนี้ด้วย เพราะสังคมของคนรุ่นใหม่สามารถสื่อสารออนไลน์ได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็วแต่ทั้งนี้ก็ยังคงประเด็นการวิพากษ์การตื่นตัวตามแนวทางวัฒนธรรมทางการเมือง โดยภาพรวมจะเห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมร่วมกันของบุคคลในสังคมที่เกี่ยวกับการเมือง อันเป็นผลมาจากกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ทำให้บุคคลในฐานะสมาชิกของระบบการเมืองมีความโน้มเอียงในทางการรับรู้ ความรู้สึก การประเมินค่าที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่างๆ ของระบบการเมืองแตกต่างกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งเป็นช่องทางนำไปสู่การแสดงออกหรือไม่แสดงออกทางการเมือง ซึ่งอาจเป็นไปในแนวทางสนับสนุนหรือต่อต้านหรือนิ่งเฉยต่อระบบการเมืองก็ได้

การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมทางการเมืองไทย

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งเกิดจากการรัฐประหารหรือผลกระทบจากโครงสร้างหน้าที่ทางการเมือง ล้วนถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ทางการเมือง จนเป็นเหตุให้เกิดคำถามขึ้นมากมายและเป็นที่สนใจของคนทั่วไป แต่หลายฝ่ายก็พยายามมองว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมทางการเมืองไทยปกติ แม้ว่าในสภาพความเป็นจริงไม่มีสังคมใดที่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองเหมือนกันกับตัวแบบเสียทีเดียว หรือการมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างเดียวกันทั่วทั้งสังคม แต่สิ่งที่เป็นไปได้มากกว่านั้นก็คือการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามแบบสากลก็จะพบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะผสมผสาน 3 รูปแบบ (Grabrial A. Almond. Sidney Verba,1965) คือ 1) คับแคบ-ไพร่ฟ้า (Parochial-Subject) ที่ประชาชนพลเมืองมีเริ่มผูกพันน้อยลงเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบของท้องถิ่นของตน และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันทางการปกครองของส่วนกลาง มีการยอมรับนับถือและปล่อยให้อภิสิทธิ์ชนทางการเมืองทำการปกครองไปโดยที่ตนไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย 2) ไพร่ฟ้า-มีส่วนร่วม (Subject-Participant) การเมืองแบบนี้ประชาชนพลเมืองมีความเข้าใจถึงบทบาททางด้านการเมืองมาก มีความรับรู้ทางการเมือง และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมทางการเมือง ยอมรับ

ในอำนาจของอภิสิทธิ์ชนทางการเมือง 3) คับแคบ-มีส่วนร่วม (Parochial-Participant) การเมืองในประเทศกำลังพัฒนาที่มีวัฒนธรรมแบบคับแคบ เมื่อจะเปลี่ยนแปลงแนวทางการปกครองเป็นแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม ก็จะเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมเก่าขึ้นได้ เพราะในสภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีตย่อมแสดงถึงการสร้างกระบวนการในการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เท่านั้น

การตื่นตัวทางการเมืองเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง เพราะภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา สังคมไทยยังถูกมองว่ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากกว่าการมีส่วนร่วมจึงทำให้เกิดผล คือการเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมา หลายฝ่ายยังมีความเห็นว่าโดยทางปฏิบัติแล้ววัฒนธรรมสังคมไทยยังไม่เอื้อให้กับความเป็นประชาธิปไตย แต่ในทางการรับรู้ของประชาชนก็ถือว่าทำให้เกิดการตื่นตัวมากขึ้น เพราะเห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยจะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาองค์ประกอบทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประชาชนมองวัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมืองว่ามีส่วนเสริมสร้างซึ่งกันและกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ และการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยในหมู่ประชาชนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งถ้าประชาชนยังคงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการ ก็ไม่อาจพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2537) แต่อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาวัฒนธรรมทางการเมืองไทยเป็นลักษณะยอมรับอำนาจของผู้มีอำนาจและผู้ปกครองมาโดยตลอด ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นฐานทางวัฒนธรรมทางสังคมไทยเดิมที่เป็นลักษณะสังคมเกษตรกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงาน เจ้ากับบ่าวและนายกับข้าอันเป็นลักษณะสังคมดั้งเดิมแบบศักดินามานาน อีกทั้งสังคมวัฒนธรรมที่ถูกหล่อหลอมจากศาสนาให้มีความกตัญญูกตเวที เคารพผู้อาวุโสด้วยแล้ว ก็ทำให้มีคติเรื่องบุญ วาสนามาประกอบจนมีอิทธิพลปลูกฝังต่อการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในปัจจุบันถือว่ายังไม่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก เพราะประชาชนทั่วไปยังคงมีความเชื่อที่ว่าการเมืองหรือการบริหารประเทศเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเท่านั้น อีกประการหนึ่งคนไทยยังเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์อย่างชัดแจ้งจนเกินไป ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาหรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่เมื่อมีวัตถุประสงค์อย่างอื่นไม่ใช่เป็นเรื่องของสำนึกทางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2545) วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยอีกประการหนึ่งที่ไม่ค่อยสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็คือ การยอมรับใน

อำนาจนิยมของความเป็นข้าราชการ ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปมองว่า ข้าราชการเป็นชนชั้นผู้นำ เมื่อข้าราชการแนะนำหรือชักจูงไปในทางใดแล้วประชาชนก็มักจะปฏิบัติตามโดยไม่โต้แย้ง ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนต่อสื่อสังคมออนไลน์

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนส่วนหนึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ แต่อีกส่วนหนึ่งโยงถึงการเสริมสร้างให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่พบเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ ตลอดจนถึงพฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ผ่านทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองเป็นต้น ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นสื่อสำคัญที่มีบทบาทเชิงกระตุ้นพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มคนตั้งแต่เยาวชนจนถึงกลุ่มผู้สูงวัย เนื่องจากสื่อดังกล่าวสามารถเข้าถึงได้ผ่านโทรศัพท์สมาร์ทโฟน (Smart Phone) โดยการเรียนรู้แบบใหม่ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ สู่การเรียนรู้และนวัตกรรมทางการเมือง มีการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากข่าวต่างๆ โดยเฉพาะประเด็นทางการเมือง แสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสังคมออนไลน์หรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง สามารถดำเนินการผ่านช่องทาง “ไลน์” “เฟสบุ๊ค” และอื่นๆ ทั้งนี้การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ย่อมทำให้เกิดผลทางการเมืองหรือการเรียนรู้ทางการเมือง เช่น ความรู้ แนวทางการให้เหตุผล การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง กระบวนการสร้างและการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การเรียนรู้ทางการเมืองจากกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งไปสู่กลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยมีการสนทนาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองผ่านหน้าข่าวในไลน์กระทั่งนำไปสู่การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ทางการเมือง สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านเข้าถึงกระแสทางการเมืองและสังคมได้ตลอดเวลา ถือว่าเป็นแนวทางแห่งประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่จะต้อง “เปิดพื้นที่” ให้กว้างขวางและคนรุ่นใหม่ก็มีวาดหวังว่าจะสร้างการเมืองใหม่ให้กับสังคมไทยได้ (ศิริสุดา แสงทอง, 2564) บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ด้านการเมืองจึงเป็นแนวทางแห่งประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่ที่แทบจะเป็นกระแสหลักอันทำให้เกิดสังคมวัฒนธรรมทางการเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลง

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนและการเปลี่ยนแปลงในการเมืองร่วมสมัยที่ผ่านการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ จนทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกนำมาแสดงถึงการรับรู้ในเรื่องต่างๆ ตามที่ปรากฏตามรายงานข่าว เช่น การใช้เป็นสื่อสังคมหลักของการเดินขบวนเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลของรัฐบาล เป็นต้น จากแนวทางที่ประชาชนทั่วไปผู้ใช้สื่อธรรมดาที่อาจไม่ได้มีความสนใจและเข้าใจทางการเมืองในเบื้องต้น และยังมี

ความแตกต่างในด้านสภาพครอบครัว สภาพสังคม สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ เศรษฐกิจแต่ละชุมชน ตลอดจนความรู้ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ก็ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพราะเมื่อทำให้การรับรู้ข่าวสารที่เชื่อมโยงเครือข่ายสังคมต่อกันแล้ว ก็เกิดภาพความเข้าใจในปัญหาสังคมร่วมกันจนในที่สุดก็อาจจะหล่อหลอมเป็นกลุ่มก้อนมีจุดยืนทางการเมืองในแนวเดียวกันและกลายเป็นเครือข่ายสังคมการสื่อสารเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็ดำเนินไปในกรอบของกฎหมาย แต่การมีจุดยืนทางการเมืองในแนวเดียวกันบางทีก็อาจนำมาสู่ความสั่นคลอนด้านเสถียรภาพของรัฐบาลได้ ดังนั้นจึงถือว่าเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมการเมืองที่มีผลมาจากการตื่นตัวทางการเมืองในทางการใช้สื่อสังคมการเมืองออนไลน์ที่ปลุกให้บุคคลได้รับกระแสความคิดทางการเมืองแบบใหม่และพัฒนาไปสู่ความเชื่อใหม่อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

เก็ตถวา บุญปราการ และปัญญา เทพสิงห์. (2561). *วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวง.* สงขลา: การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 9.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (2538). *ประชาธิปไตยกับอนาคตการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

_____. (2545). *คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลเมืองโลก: การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2538). *สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550 ยุทธศาสตร์การพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตร.* กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟพิมพ์.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2548). *การเมืองการปกครองไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันเพ็ญ บุญยืน. (2539). *วัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริสุดา แสงทอง. (2564). ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่: จุดยืนประชาธิปไตยใหม่แห่งอนาคต. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(2), 296.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2544). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

_____. (2537). *วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สุนทรออฟเซ็ท.

สุรสิทธิ์ อุตบุรี. (2541). *วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย* (การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Grabrial, A. A., & Sidney, V. (1965). *The Civic culture: political attitudes and democrat in five nations.* Boston: little. Brown and Company.

Robert, A. D. (1987). *Modern Political Analysis.* USA: Faculty of Political Science at Yale University.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม*

DEVELOPING THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูศรีเมธาภรณ์ (ประภาส สายแก้วดี), พระมหานรินทร์ สุรปณฺโญ, พูนศักดิ์ กมล
PhrakhruSrimethaphorn (Prapat Saikaewdee), PhramahaNarin Surapinyo, Poonsak kamol
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: Prapatja@Hotmail.com

บทคัดย่อ

ผู้สูงอายุในปัจจุบันทั่วโลกมี 542 ล้านคนและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 เน้นการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่า สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นพลังในการพัฒนาสังคม ในปัจจุบันสังคมไทยยอมรับความสามารถของผู้สูงอายุมากขึ้นโดยมองว่าผู้สูงอายุคือขุมทรัพย์ของสังคมมิใช่เป็นคนแก่ที่ไร้ค่า การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องจิตใจของผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ดีซึ่งแสดงออกถึงความมั่นคงทางจิตใจ

การถ่ายทอดพลังทางปัญญาของผู้สูงอายุย่อมอ่อนแรงไปตามอายุขัยสืบเนื่องมาจากกฎของธรรมชาติความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง ในทางพระพุทธศาสนามีแนวคิดให้บุคคลรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต คือ การพิจารณาไตรลักษณ์อันเป็นคำสอนสากลที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของทุกสิ่งทุกอย่างแล้วบริหารขันธ์ รักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงเพื่อประโยชน์ทางด้านการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บแล้วจึงเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ผู้สูงอายุย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขกายสบายใจ ถึงแม้จะเป็นยุคโควิด-19 อย่างเช่นในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ; หลักพุทธธรรม

---

*Received July 21, 2021; Revised August 5, 2021; Accepted August 6, 2021

Abstract

Currently, there are 542 million elderly and likely to increase. The 11th National Economic and Social Development Plan focused on the development of the elderly to have economic and social stability, quality, value, and ability to adapt to changes as a power for social development. At present, Thai society is more accepting of the talents of the elderly, seeing that the elderly are the treasures of society, not the worthless old people. Continually entering the aging society, the elderly mind needs to have a good living attitude which shows mental stability.

The transmission of intellectual power of the elderly weakens with life expectancy due to the laws of nature, the impermanence of all things. In Buddhism, there is an idea for people to be aware of the possibilities of the *sankhara* with wisdom in order to create the right attitude to life. Is to consider the trinity, which is a universal teaching that shows the unsustainability of everything and manages *Khan* to maintain a healthy body for the benefit of disease prevention. And then to develop 4 bases of mindfulness which is to train the mind to have confidence, to understand all things truthfully. The heart is free, not overwhelmed by passion and suffering. For this reason, the elderly can live happily in society, even in the Covid-19 pandemic era as of the present day.

Keywords: Developing the quality of life; The Elderly; Buddhist principles

บทนำ

การสำรวจประชากรโลกขององค์การสหประชาชาติรายงานจำนวนผู้สูงอายุในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 542 ล้านคนและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยประชากรสูงอายุในโลกที่เพิ่มขึ้น ผลกระทบที่เกิดจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือเพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสังคมของประเทศนั้น ๆ เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในขณะเดียวกันเกิดภาวะสมองไหล โครงสร้างการใช้จ่ายงบประมาณเปลี่ยนแปลงไป ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่น ๆ ลดลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัว ประสบผลสำเร็จตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาทางการแพทย์ สาธารณสุข และเทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนสำคัญในการช่วยให้คนไทยมีความรู้และทักษะในการป้องกันและดูแลสุขภาพมากขึ้นทำให้คนไทยมีสุขภาพดีมีอายุยืนยาวขึ้น จากความสำเร็จดังกล่าวส่งผลทำให้มีภาวะเจริญพันธุ์และอัตราการเกิดของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง มีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร คือ ประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง (สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2556) จึงได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่า สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นพลังในการพัฒนาสังคมซึ่งมีความสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทยซึ่งได้เปรียบผู้สูงอายุว่าเปรียบดั่งร่มโพธิ์ร่มไทรเป็นที่พึ่งพิงทางใจและเป็นที่เคารพนับถือของบุตรหลาน ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับความสามารถของผู้สูงอายุมากขึ้นมองว่าผู้สูงอายุคือขุมทรัพย์ของสังคมเพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยประสบการณ์สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเข้ากับวัยอื่น ๆ ได้มิใช่เป็นคนแก่ที่ไร้ค่าของสังคม (ประเวศ วะสี, 2549) เปรียบได้ว่าผู้สูงอายุเป็นเสาหลักของครอบครัวและเป็นคลังทางปัญญาที่ทรงพลังในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน การถ่ายทอดพลังทางปัญญาของผู้สูงอายุย่อมอ่อนแรงไปตามอายุขัยที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลย่อมมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้นและนำไปสู่การลดลงของพลังความสามารถทางปัญญาสืบเนื่องมาจากกฎของธรรมชาติความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง (พุทธทาสภิกขุ, 2435) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของทฤษฎีการทำลายตนเองที่เชื่อว่าคนเราเมื่ออายุมากขึ้นร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันน้อยลงพร้อม ๆ กับมีการสร้างภูมิคุ้มกันทำลายตนเองมากขึ้นทำให้ร่างกายต่อสู้เชื้อโรคและสิ่งแปลกปลอมได้ไม่ดีเท่าที่ควรเป็นผลทำให้เกิดความเจ็บป่วยได้ง่ายเนื่องจากความเสื่อมถอยของสรีระร่างกาย

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างใกล้ชิดและแยกกันไม่ออกแม้แต่กิริยามารยาทต่าง ๆ ที่คนไทยถูกฝึกสอนให้เคารพผู้ใหญ่และยึดมั่นคำว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเป็นผลตอบแทน และได้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งก็ล้วนมาจากหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2536) ด้วยบทบาทที่กล่าวมาประเทศไทยจึงมีพระสงฆ์ที่เป็นทั้งครูเป็นทั้งนักปราชญ์ทางวรรณกรรม ดังนั้นพระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของชนชาวไทยและในสังคมไทยในทุก ๆ เรื่องไม่ว่าในทางที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาหรืองานมงคลและอวมงคล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล

และเป็นครูอาจารย์อบรมสั่งสอนบุตรธิดาทั้งหลายมาหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและจิตใจต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ได้แก่ หลักไตรสิกขา การบริหารขันธ์ และหลักภาวนาคือสติปัฏฐาน 4 เพื่อนำมาบูรณาการในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและจิตใจให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น (ประยูร เจนตระกูลโรจน์, 2562; พระมหาบำรุง ธมฺมเสฏฺโฐ, 2563; สุภัทรชัย สีสะใบและคณะ, 2562)

ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมเป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ซึ่งครอบคลุมถึงด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกาย อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2540)

คุณภาพชีวิต หมายถึง องค์ประกอบในมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย การได้รับการตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินชีวิต การมีสุขภาพกายสุขภาพจิตดี ความรู้สึกพอใจของบุคคล การมีส่วนรวมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม (พูนสุข เวชวิฐาน, 2545)

คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับความพึงพอใจซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล ลักษณะของคุณภาพชีวิตพิจารณาจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ (เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ, 2542)

คุณภาพชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี ความอยู่ดีมีสุขซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยลักษณะ 4 ประการ คือ

1) ความรู้สึกพึงพอใจต่อชีวิตโดยทั่วไปของบุคคล

2) ความสามารถด้านจิตใจในการประเมินชีวิตตนว่าพอใจหรือไม่หรือเป็นสุขหรือไม่

3) การยอมรับสภาพทางกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ของบุคคล

4) การประเมินโดยผู้อื่น (ดุษณี สุทธปรียาศรี, 2542)

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพกายดี มีสุขภาพจิตดี มีอาหารการกินดี มีสิ่งของหรือเงินใช้ตามความจำเป็น อยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสุข แต่ในปัจจุบันยังไม่สามารถกำหนดนิยามความหมายให้เป็นที่ยอมรับโดยสากลจึงมีการพยายามนิยามศัพท์ให้ครอบคลุมแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพ

ชีวิต อย่างไรก็ตามหากกล่าวในบริบทของคุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคล ความหมายของคุณภาพชีวิตก็จะหมายถึงการมีชีวิตที่ดีมีความสุขและสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับอัตภาพนั่นเอง

ประเภทของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ประเภทของคุณภาพชีวิต ปี ค.ศ.1996 องค์การอนามัยโลกได้จัดกลุ่มประเภทของคุณภาพชีวิตออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสภาพจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สภาพแวดล้อม ดังนี้

1) สุขภาพกาย หมายถึง การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของตนเองซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพชีวิต การมีสุขภาพกายที่ดีทำให้บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีคุณภาพชีวิตดีด้วย การมีสุขภาพที่ดีเป็นที่ต้องการของทุกคนทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตและส่งผลดีทางด้านจิตใจด้วย

2) สภาพจิตใจ หมายถึง การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของคุณภาพชีวิตเพราะถ้าร่างกายเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยถ้ามีจิตใจที่ไม่เข้มแข็งพอก็อาจทำให้อาการต่าง ๆ แย่ลงได้ แต่หากมีจิตใจที่เข้มแข็งพอจะสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ซึ่งส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิต

3) ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยทำให้รับรู้ความเป็นไปของบุคคลแต่ละคน และจะทำให้สามารถปรับตัวได้รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าไม่เหงาซึ่งปกติมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายย่อมต้องมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

4) สภาพแวดล้อม หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ถ้าสภาพแวดล้อมดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีบริการทางสังคมที่ดี สามารถรับรู้ข่าวสารได้หลาย ๆ ช่องทาง มีกิจกรรมนันทนาการในกลุ่มของตนเอง ไม่มีมลภาวะที่เป็นพิษต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวก็จะส่งผลดีต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2540)

สรุปได้ว่า ปัจจุบันองค์การอนามัยโลกจำแนกคุณภาพชีวิตไว้ 4 ประเภท ได้แก่ สุขภาพกาย สภาพจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามโดยความเป็นจริงแต่ละบุคคลย่อมมีแนวทางในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละถิ่นซึ่งไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตายตัวเสมอเหมือนกัน ดังนั้นมาตรฐานของคุณภาพชีวิตของบุคคลในแต่ละสังคมย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและพื้นฐาน

ความพึงพอใจของบุคคลนั้น ๆ ในที่นี้ผู้เขียนมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและจิตใจ

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ความสำคัญของคุณภาพชีวิตนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศ (คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, 2551)

แม้การมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา แต่การนิยามคำว่าคุณภาพชีวิตให้มีความหมายเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างเดียวกันเป็นเรื่องยากเพราะแต่ละคนจะมีมุมมองในเรื่องการมีชีวิตที่ดีแตกต่างกัน บางคนมองคุณภาพชีวิตในมิติเดียว บางคนมองในหลายมิติซึ่งมิติที่มองเหล่านั้นมีบางอย่างที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้และประสบการณ์ตลอดจนทฤษฎีต่าง ๆ ที่แต่ละบุคคลยึดถือในอดีต การพัฒนาคุณภาพชีวิตมักถูกมองว่าเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นในเรื่องเศรษฐกิจให้มีรายได้เพียงพอเพื่อนำมาใช้จ่ายให้เกิดความสะดวกสบายทางด้านวัตถุและการกินดีอยู่ดีเป็นสำคัญหรือบางคนมองว่าคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการมีสุขภาพอนามัยที่ดี ต่อมาคนในสังคมได้มีการรับรู้ร่วมกันในระดับหนึ่งว่าความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ควรถูกมองในแง่เศรษฐกิจหรือสุขภาพเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่มีแง่มุมอื่นที่ควรได้รับการพิจารณาร่วมด้วย เช่น คุณภาพของที่อยู่อาศัย ความพึงพอใจในชีวิตหน้าที่การงาน สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางสังคมตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในสังคมนั้นซึ่งในแต่ละด้านควรมองทั้งในมิติเชิงปริมาณและมิติเชิงคุณภาพ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ในเชิงปริมาณได้แก่ การมีชีวิตยืนยาว อัตราการตายของคนในสังคม ส่วนในเชิงคุณภาพควรรวมไปถึงการมีสุขภาพจิตดีและอารมณ์ดีเพียงไร โอกาสและจำนวนครั้งของการตรวจสุขภาพเป็นเช่นไร เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าแต่ละบุคคลจะมีความคิดเห็นต่อเรื่องคุณภาพชีวิตในมุมมองที่ต่างกันเพียงใดก็ล้วนต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทั้งสิ้นซึ่งตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้กลายเป็นแนวคิดระดับสากลที่ประชาคมโลกรับรู้และเห็นพ้องต้องกันว่าคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการโดยเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและสมาชิกในแต่ละสังคมที่ต้องพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี (คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, 2550;

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, 2562; ณัฏฐ์ รุ่งวงษ์, 2563; พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร, 2564)

สรุปได้ว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสำคัญทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในลักษณะที่พิจารณาบุคคลเป็นองค์รวมพร้อมทุกด้าน ทั้งสุขภาพร่างกาย จิตใจ ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นแนวคิดที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย

หลักการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

หลักการของคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ.2523 ได้ก่อตั้งโครงการพัฒนาสังคมขึ้นเพื่อวิเคราะห์หาตัวแบบของการพัฒนาสังคมระยะยาวที่สามารถทำให้ประชาชนได้บรรลุถึงระดับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ มีการกำหนดปัจจัยเป็นหลักการไว้เพียง 5 ปัจจัย ได้แก่

1. สุขภาพดี คนไทยมีสุขภาพและอนามัยดี
2. มีบ้านอาศัย คนไทยมีบ้านอาศัยและสภาพแวดล้อมเหมาะสม
3. ฝักใฝ่การศึกษา คนไทยมีการศึกษาที่เหมาะสม
4. รายได้ก้าวหน้า คนไทยมีงานทำและมีรายได้
5. ปลูกฝังค่านิยมไทย คนไทยประพฤติดีและมีคุณธรรม (คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, 2550) ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่พัฒนามาจากกรอบแนวคิดของคำว่าคุณภาพชีวิตซึ่งประกอบด้วยหลักการของคุณภาพชีวิตใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านร่างกาย
2. ด้านจิตใจ
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม
4. ด้านสิ่งแวดล้อม (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2540)

สรุปได้ว่า หลักการของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอาจพิจารณาได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ เชิงปริมาณพิจารณาจากปัจจัยทางรูปธรรม คือ มีสุขภาพอนามัยดี มีที่อยู่อาศัยเหมาะสม เป็นต้น ส่วนในเชิงคุณภาพพิจารณาจากปัจจัยทางนามธรรม คือ มีสุขภาพจิตดี เข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิตซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีอิทธิพลต่อกันกันไปดัง

ลูกโซ่นั่นเอง ในที่นี้ผู้เขียนมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและจิตใจ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านร่างกาย

ร่างกายของผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมถอยนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บประกอบกับมีปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลทำให้เกิดความเสื่อมถอยดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยด้านพันธุกรรม และปัจจัยด้านแบบแผนในการดำเนินชีวิตในสังคม (จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรี ตันศิริ, 2536) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ คือ ผมและขนจะมีจำนวนลดลงและมีสีจางลงจะเปลี่ยนจากสีดำเป็นสีขาว เซลล์ผิวหนังมีจำนวนลดลงและเจริญช้าลงผิวหนังจึงบางและขาดความเต่งตึง กระดูกเสื่อม ความว่องไวความแข็งแรงของกล้ามเนื้อลดลงทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้ช้าลง หัวใจมีขนาดใหญ่ขึ้นหัวใจเต้นผิดจังหวะ ความยืดหยุ่นของเส้นเลือดลดลงเส้นเลือดตีบแข็งทำให้ความดันโลหิตสูงกว่าปกติ สมรรถภาพในการทำงานของปอดลดลง ประสิทธิภาพการขับเสมหะบกพร่อง ความสามารถในการต่อต้านการติดเชื้อลดลงเกิดการติดเชื้อในทางเดินหายใจได้ง่าย มีการเปลี่ยนแปลงของเหงือกและฟันทำให้เคี้ยวอาหารไม่ละเอียด การบีบตัวและการเคลื่อนไหวของลำไส้ลดลงทำให้การย่อยการดูดซึมลดลง กลั้นอุจจาระไม่ค่อยได้ ความจำเสื่อมขี้ลืม พูดซ้ำเรื่องเดิม นอนหลับยาก ตาพร่ามัว หูได้ยินเสียงไม่ชัดเจน การรับกลิ่นไม่ดีทำให้เบื่ออาหาร การรับรสไม่ดีเบื่ออาหาร รับประทานอาหารได้น้อยลง (ศิริวรรณ ชอบธรรมสกุล, 2553) การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพจึงเป็นการพัฒนาภาวะทางกายภาพของผู้สูงอายุให้มีร่างกายแข็งแรง อวัยวะทุกส่วนสามารถทำงานได้เป็นปกติเหมาะสมวัยโดยใช้แนวทางการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนา การคงไว้ และการป้องกันการเสื่อมถอยของสถานะทางสุขภาพ (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2541)

สิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกาย ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่ากายสังขาร คือ สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หลักไตรสิกขา คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป ทุกขตา ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัวเพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัวไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน และอนัตตา ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) แม้ว่าคำสอนเรื่องไตรลักษณ์จะเป็นคำสอนสากลที่แสดงให้เห็นความไม่ยั่งยืนของทุกสิ่งทุกอย่าง แต่สำหรับพระสงฆ์ฝ่าย

มหายานแล้วการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงนั้นเป็นกฎอย่างหนึ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์ทั้งทางด้านการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมด้วย ในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่าบริหารขันธ์หรือการออกกำลังกาย

สรุปได้ว่า เนื่องจากร่างกายของผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมถอยนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ การส่งเสริมสุขภาพจึงเป็นกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนา การคงไว้ และการป้องกันการเสื่อมถอยของสถานะทางสุขภาพโดยอาศัยหลักไตรสิกขา ได้แก่ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน เมื่อผู้สูงอายุมีความเข้าใจต่อโลกและชีวิตโดยรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารหรือเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีความเชื่อที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ดีมีจุดมุ่งหมายของชีวิตแล้วจึงใช้การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงที่เรียกว่าบริหารขันธ์คือการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านจิตใจ

วัยสูงอายุอาจเป็นช่วงชีวิตที่มีความรู้สึกสมบูรณ์มั่นคงหรืออาจเป็นวัยที่มีความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง ทั้งนี้มีพื้นฐานมาจากการปรับตัวและความมั่นคงภายในจิตใจ สำหรับผู้สูงอายุที่มีความรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่าก็จะมีความรู้สึกพึงพอใจในผลงานของความสำเร็จจากช่วงชีวิตที่ผ่านมาและเกิดความรู้สึกเป็นสุขสงบทางใจและสามารถยอมรับได้ในเรื่องของความตายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะเกิดความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง เบื่อหน่าย คับข้องใจ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ผู้สูงอายุจึงควรรู้จักหาความสุขสงบในจิตใจและยอมรับสภาพความเป็นอยู่ของตนในปัจจุบัน ผู้สูงอายุที่เป็นผู้มีทัศนคติที่ดีในการดำรงชีวิต ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพจิตดีหรือปรับตัวได้ดี คือ เป็นผู้ที่รู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่นได้ดีสามารถเผชิญกับปัญหาและความจริงแห่งชีวิตได้ดี ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจตนเองได้ดี
2. รู้จักและเข้าใจบุคคลอื่นได้ดี
3. สามารถเผชิญกับปัญหาและความเป็นจริงแห่งชีวิตได้ (สุจินต์ ปรีชาสามารถ, 2535) ในทางกลับกันผู้สูงอายุที่สุขภาพจิตไม่ดีหรือปรับตัวได้ไม่ดีนั้นจะเป็นบุคคลที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับผู้ที่ปรับตัวได้ดีนั่นเอง คือ ไม่รู้จักและเข้าใจตนเอง ไม่รู้จักและเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนไม่สามารถเผชิญกับปัญหาและความเป็นจริงแห่งชีวิตได้ ทำให้ไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความปกติสุข (อภิชัย มงคล และคณะ, 2544)

ดังนั้นความเข้าใจของผู้สูงอายุที่มีต่อโลกและชีวิตโดยรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารหรือเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีความเชื่อที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ดี มีจุดมุ่งหมายของชีวิต มีความรัก มีความจริงใจต่อบุคคลอื่น มีความสงบ

มีความพึงพอใจในชีวิต มีสามารถช่วยเหลือตนเองและบุคคลอื่นให้ประสบความสำเร็จซึ่งเป็นความสามารถในการพัฒนาศักยภาพทางด้านจิตวิญญาณอย่างเต็มที่ ในทางพระพุทธศาสนามีแนวคิดให้บุคคลรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตด้วยการพิจารณาให้เกิดความรู้แจ้งเห็นชัดตามความเป็นจริงของสภาวธรรมทั้งหลายว่าเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจังความไม่เที่ยง ทุกขังความเป็นทุกข์ และอนัตตาความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนซึ่งเป็นการเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงโดยใช้หลักสมถวิปัสสนาภาวนา (ม.มู. (ไทย) 12/121/118) อันได้แก่สติปัฏฐาน 4 คือ การตั้งสติอย่างใหญ่กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ดังนี้

1. กายานุปัสสนา การตั้งสติพิจารณากาย การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงกายไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา แบ่งย่อยออกได้แก่ กำหนดลมหายใจเข้าออก กำหนดให้รู้เท่าทันอิริยาบถความรู้ตัวในการเคลื่อนไหวทุกอย่าง พิจารณาส่วนประกอบของร่างกายว่าเป็นของไม่สะอาด พิจารณาร่างกายของตนให้เห็นว่าเป็นสักแต่ว่าธาตุแต่ละอย่าง ๆ และพิจารณาซากศพในสภาพต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตายใหม่ ๆ จนถึงกระดูกป่นเป็นผุยผงให้เห็นว่าร่างกายของผู้อื่นเป็นเช่นใดร่างกายของเราก็จักเป็นเช่นนั้น

2. เวทนานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงเวทนาที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ คือ สุข ทุกข์ ไม่ทุกข์ไม่สุข สุขประกอบด้วยอามิส สุขไม่ประกอบด้วยอามิส ทุกข์ประกอบด้วยอามิส ทุกข์ไม่ประกอบด้วยอามิส ไม่ทุกข์ไม่สุขประกอบด้วยอามิส และไม่ทุกข์ไม่สุขไม่ประกอบด้วยอามิส

3. จิตตานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ได้แก่ จิตมีราคะ จิตไม่มีราคะ จิตมีโทสะ จิตไม่มีโทสะ จิตมีโมหะ จิตไม่มีโมหะ จิตหดหู จิตฟุ้งซ่าน จิตในฌาน จิตที่ไม่ถึงฌาน จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น และจิตไม่หลุดพ้น

4. ธัมมานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ได้แก่ นิวรณ์ ขันธ์ อายตนะภายใน อายตนะภายนอก โพชฌงค์ และอริยสัจจ์ (ที.ม. (ไทย) 10/273-300/325-351)

สรุปได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 อันเป็นอุบายเครื่องเจริญปัญญาโดยการพิจารณาสภาวธรรมหรือรูปนามให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่าสภาวธรรมเหล่านี้ตกอยู่ในสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ความเข้าใจของผู้สูงอายุที่มีต่อโลกและชีวิตโดยรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารหรือเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีความเชื่อที่มีผลต่อการ

ดำเนินชีวิตที่ดีมีจุดมุ่งหมายด้วยวิปัสสนาภาวนาอันเป็นหลักการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยเหตุนี้ผู้สูงอายุย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขกายสบายใจ

สรุป

ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 542 ล้านคนและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยประชากรสูงอายุในโลกที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัวประสบผลสำเร็จตลอดจนความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในการพัฒนาสังคมซึ่งมีความสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทยได้เปรียบผู้สูงอายุว่า เปรียบดั่งร่มโพธิ์ร่มไทรเป็นที่พึ่งพิงทางใจและเป็นที่เคารพนับถือของบุตรหลาน ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับความสามารถของผู้สูงอายุมากขึ้นมองว่าผู้สูงอายุ คือ ขุมทรัพย์ของสังคมเพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยประสบการณ์สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเข้ากับวัยอื่น ๆ ได้มิใช่เป็นคนแก่ที่ไร้ค่าของสังคม

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน จิตใจของผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ดี คือ ความเข้าใจของผู้สูงอายุที่มีต่อโลกและชีวิตโดยรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารตามหลักไตรลักษณ์โดยมีลักษณะของสุขภาพจิตที่ดี มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในทุกสภาพแวดล้อม มีการแสดงออกถึงความมั่นคงทางจิตใจ การรู้จักตนเองรู้จักผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และความสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคมได้ เปรียบได้ว่าผู้สูงอายุเป็นเสาหลักของครอบครัวและเป็นคลังทางปัญญาที่ทรงพลังในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน การถ่ายทอดพลังทางปัญญาของผู้สูงอายุย่อมอ่อนแรงไปตามอายุขัยที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลย่อมมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้นและนำไปสู่การลดลงของพลังความสามารถทางปัญญาสืบเนื่องมาจากกฎของธรรมชาติความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง ในทางพระพุทธศาสนามีแนวคิดให้บุคคลรู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต แนวคิดดังกล่าว คือ การพิจารณาไตรลักษณ์อันเป็นคำสอนสากลที่แสดงให้เห็นความไม่ยั่งยืนของทุกสิ่งทุกอย่างแล้วบริหารขันธ์หรือการออกกำลังกายดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงนั้นเป็นกฎอย่างหนึ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์ทางด้านการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บแล้วจึงเจริญวิปัสสนาภาวนาอันได้แก่สติปัฏฐาน 4 คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ผู้สูงอายุย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. (2550). *รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. (2551). *รายงานคุณภาพชีวิตของ คนไทยจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรี ตันศิริ. (2536). *การพยาบาลผู้สูงอายุ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ณัฏฐ์ รุ่งวงษ์. (2563). การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์เพื่อคุณภาพชีวิตที่พอเพียงในวัยเกษียณ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 3(1), 55-61.

ดุษณี สุทธปรียาศรี. (2542). *ทักษะชีวิตการค้นพบตนเองด้านสุขภาพ.* กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประยูร เจนตระกูลโรจน์. (2562). ผู้สูงอายุ : ดูแลอย่างไรให้แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 44-53.

ประเวศ วะสี. (2549). *พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2536). *พุทธศาสน์กับชาติไทย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2543). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). การวิจัยและพัฒนาศูนย์พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่ตั้งในพุทธสถาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถผู้สูงอายุในการดูแลตนเอง. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 1-14.

พระมหาบำรุง ธมฺมเสฏฺโฐ. (2563). การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลมหาพราหมณ์อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 3(1), 1-13.

พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนหนองจอก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(2), 31-41.

พุทธทาสภิกขุ. (2435). *ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พูนสุข เวชวิฐาน. (2545). *การประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัว. เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์/ครอบครัว หน่วยที่ 12.* นนทบุรี: สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. (2542). *การสาธารณสุขมูลฐาน.* กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริวรรณ ชอบธรรมสกุล. (2553). การดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. *วารสารรามคำแหง,* 27(3), 145-153.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2556). *แผนกลยุทธ์ปี พ.ศ.2556–2559.* กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ.

สุจินต์ ปรีชาสามารถ. (2535). *สุขภาพจิตเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. (2541). *หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สุภัทรชัย สีสะใบและคณะ. (2562). ถอดบทเรียนจากพื้นที่ : การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 149-170.

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. (2540). *เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์/การอนามัยโลกชุด 100 ตัวชี้วัด และ 26 ตัวชี้วัด*. เชียงใหม่: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

อภิชัย มงคล และคณะ. (2544). *ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยระดับบุคคล.* ขอนแก่น: โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่น.

บทวิจารณ์หนังสือ: บริหารแบบไม่บริหาร*

BOOK REVIEW: WU WEI ACTION IN NON - ACTION

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย),
พงษ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์, นิกร ศรีราช, ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา,
พระครูอุทิตสารโสภณ (สำรวม วิสุทฺธสีโล)
Phrametidhammajan (Prasarn Chanthasaro), Phra Suthivirabandit (Show Thassaniyo),
Phongphat Chittanurak, Nigorn Srirat, Prasit Phutthasatsattha,
Phrakhruuthidsarasophon (Somruam Visuttasero)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: nigorn16082560@gmail.com

ชื่อหนังสือ : บริหารแบบไม่บริหาร Wu Wei Action in Non - Action
ผู้เขียน : พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
สำนักพิมพ์ : ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์
ปีที่พิมพ์ : ครั้งที่ 1, 2564/
จำนวน 134 หน้า /2,850 เล่ม

บทนำ

หลักของการบริหารจัดการมีเท่าที่ผู้วิจารณ์ได้ศึกษามาบ้าง คงกล่าวได้ว่ามีอยู่มากพอสมควร อันดับแรกต้องเข้าใจก่อนว่า **การบริหาร คืออะไร?** แต่ที่พอจะเข้าใจคือ เป็นการใช้เทคนิคในการใช้คนให้ถูกกับงานซึ่งอาจจะต้องประกอบทั้งศาสตร์ที่เป็นวิชาการความรู้ประกอบกับภาวะผู้นำหรือทักษะส่วนบุคคลประกอบการทำให้การบริหารจัดการเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรในส่วนของการบริหารจัดการทั่วไปนั้นมีหลักของการนำมาสู่นโยบายภารกิจและผลของการปฏิบัติที่เป็นโครงสร้างของงานทำให้ผลงานเกิดความโดดเด่นซึ่งเป็นทฤษฎีที่เป็นสากลโดยผู้วิจารณ์ได้หยิบยกหนังสือที่ พระคุณพระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ,ป.ธ.9, ศ.ดร.) เป็นผู้บริหารระดับสูงในฐานะที่เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เขียนไว้เป็นการประกอบในส่วนของศาสตร์ของการบริหารจัดการที่เกิดจากวิชาการความรู้และ

*Received August 29, 2021; Revised November 20, 2021; Accepted November 21, 2021

ประสบการณ์และวิชาการทางพุทธศาสนาได้แก่นักธรรม/บาลีและอุดมศึกษา ตลอดจนถึงประสบการณ์ต่างๆ ในด้านการศึกษาที่ท่านได้ศึกษาจนสำเร็จมาประกอบกันโดยมีภาพเชิงลึกให้เป็นที่ประจักษ์ทำให้มีสัมพันธภาพที่น่าสนใจ น่าอ่านซึ่งผู้วิจารณ์ก็จะพยายามหาองค์ความรู้ที่จะให้เกิดประโยชน์ที่สุดให้แก่ผู้อ่านบทความนี้

ในส่วนของการศึกษาเล่าเรียนไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ใดก็ตามเมื่อมีการศึกษาเล่าเรียนแล้วมีความรู้ ความเก่งในศาสตร์ด้านนั้นๆ ก็ไม่ใช่ว่าจบเพียงเฉพาะวิชาการความรู้เท่านั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตหรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้แต่สิ่งสำคัญก็คือต้องมีทักษะหรือความสามารถในการที่จะทำงานร่วมกับคนอื่นได้สิ่งสำคัญก็คือต้องมีประสบการณ์ ประสบการณ์นั้นเกิดจากอะไรเกิดจากการที่ได้ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรม ในทางบ้านเมืองหรือทางศาสนา มีความคล้ายคลึงกันแต่ลักษณะของวัฒนธรรมองค์กรอาจจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างก็ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่วัฒนธรรมองค์กรหรือว่าสิ่งที่เป็นหัวใจหลักนโยบายของโครงสร้างองค์กรนั้นจำเป็นต้องมีความสำคัญที่จะเรียนรู้คู่กับประสบการณ์ในสิ่งที่ท่านอธิการบดีให้เขียนจะเน้นในส่วนของประสบการณ์ที่ท่านได้ศึกษามาแล้วก็ได้ยกถึงเรื่องของวิชาการความรู้ในส่วนของบาลีซึ่งยกมาจากพระไตรปิฎกซึ่งการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมไทยให้มีความสุขร่มเย็นได้ซึ่งหนังสือเล่มนี้มีชื่อว่า **บริหารที่แบบไม่บริหาร** ก็คงไม่ได้หมายถึงการไม่บริหารจัดการอะไรเลย (อุเบกขา) แต่คงหมายถึงการที่วางแผนงานอย่างเป็นระบบแล้วบริหารเชิงระบบไม่ว่าจะเป็นงานบุคคล โครงสร้างและการประเมินผลงานเกิดประสิทธิผลสูงสุดขององค์กร

การบริหารเป็นการทำงานเกี่ยวกับคนเพราะฉะนั้นแล้วสิ่งที่จะทำให้บริหารจัดการคนได้ในการที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องประกอบด้วยความรู้หรือเรียกว่าศาสตร์และประกอบด้วยศิลป์ก็คือศิลปะในการที่จะเข้าคนได้ การที่จะสามารถใช้คนให้ทำงานให้มีการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้นต้องประกอบด้วยความมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีมีภาวะผู้นำและสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้จึงจะสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงพยายามอธิบายแก่คนอินเดียในยุคนั้นให้เข้าใจในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องแบ่งชนชั้นวรรณะโดยยกตัวอย่างของการให้สาวกเข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เช่นในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า *“เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือแม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสียถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ 4 เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็*

เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน" (วิ.จุล. 7/460/290) แสดงให้เห็นถึงการวางนโยบายไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชนในด้านการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์เพื่อสามารถปฏิบัติให้ถึงความหลุดพ้นได้ทุกคน

หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารก็อาจจะใช้ อปริหานิยธรรมหรือว่าสาราณียธรรมที่มีการใช้อย่างมากจะเป็นพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาซึ่งเป็นธรรมที่สามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขสมัครสมานสามัคคีปรองดองไม่เบียดเบียนแล้วก็มีความปลอดภัยในสังคมนั่นแหละเป็นสิ่งที่สังคมต้องการเพราะฉะนั้นผู้บริหารเป็นผู้ที่คอยทำหน้าที่ขับเคลื่อนแต่อาจจะไม่ใช่ว่าลงไปทำเป็นผู้ประสานงานทุกเรื่องหรือจัดการทุกเรื่องแต่คอยสอดส่องดูแลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้มีความเรียบร้อยในหน้าที่การงานให้มีความสมัครสมานสามัคคีกันและสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องบังคับคือมีความเต็มใจ ผู้นำซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อของพระพุทธศาสนากับการบริหารต่อไป

เนื้อหา

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงการบริหารไว้ดังนี้ การบริหารเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกันโดยทุกฝ่ายเข้ามาช่วยเพื่อให้ บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ (โชติ บดีรัฐ, 2558) ซึ่งคำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน "administatrae"หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า "minister" ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึงการติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2559) การบริหารเป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Herbert A. Simon, 1947, p. 3.) กระบวนการ ดำเนินงานเพื่อให้ บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555) เป็นกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันจัดการทรัพยากร ที่เหมาะสมเพื่อให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคณะทำงาน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) (ศิริ ถีอาสนา, 2557)

1. การบริหารในทัศนะของอธิการบดี มจร

1.1 **ในการสั่งงานลูกน้อง** จะให้มีประสิทธิภาพ มีหลักว่า "สั่งงานใดก็ตาม เราควรมีความรู้เรื่องงานนั้นด้วย ไม่ใช่เพียงแค่รู้แต่ทำได้ทำเป็นด้วย "การที่เรารู้และทำเองก็ได้ด้วยนี้หนึ่ง ทำให้เรามั่นใจในการสั่ง และมั่นใจว่าสั่งไม่ผิด ทำให้ลูกน้องเชื่อมือ เลื่อมใสปฏิบัติตามสั่งการไปแล้ว ขั้นลงมือปฏิบัติ ผู้บริหารควรดูให้แน่ใจว่าลูกน้องทำถูกทำเป็นหรือไม่ ? ถ้าไม่แน่ใจ ควรทำให้เห็นเป็นแบบอย่างในเบื้องต้น อย่าสั่งแบบปล่อย สั่งแล้วเดินไปที่อื่นไม่ได้สรุปก็คือ สั่งงานอันใด ควรทำงานอันนั้นเป็นด้วยเพียงแต่ให้ลูกน้องแสดงฝีมือเต็มที่สั่งการแล้วควรวางอุเบกขา (คือดูอยู่ห่างๆ) คนเก่งมีหลายประเภท บางคนพูดเก่ง เวลามีประชุมพูดอยู่คนเดียว พูดจาฉะฉานเป็นฉากๆ มองเห็นภาพชัดเจน รู้จักพูด น้ำเสียงจังหวะจะโคนได้หมด แบบนี้เรียกว่า เก่งพูด บางคนเก่งด้านติดต่อประสานงาน เวลามีกิจกรรมต้องประสานกับหน่วยงานนั้นหน่วยงานนี้ ประสานงานได้เรียบร้อยครบถ้วน ทุกฝ่ายรับรู้ทั่วกัน แบบนี้เรียกว่า เก่งมนุษยสัมพันธ์บางคนกระจายข่าวเก่ง ประชาสัมพันธ์สุดยอดมอบหมายให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไม่ผิดหวัง คิดข้อความประชาสัมพันธ์ได้สวยสดงดงามโดนใจทุกเรื่อง ดึงดูดใจให้รับรู้เรื่องนั้นๆ ได้ทะลุปรุโปร่งเหมือนกับอยู่ในเหตุการณ์แบบนี้เรียกว่า เก่งประชาสัมพันธ์ บางคนคิดเก่ง โครงการนั่นโครงการนี้ผุดขึ้นมาเป็นดอกเห็ด ชอบเสนอโครงการ ปฏิบัติได้บ้างไม่ได้บ้าง เป็นพวกเจ้าความคิด แบบนี้เรียกว่า เก่งคิด บางคนทำเก่ง ไม่ค่อยพูดจา ประชาสัมพันธ์ก็ไม่เป็น ติดต่อประสานงานก็ไม่เก่ง แต่เวลาให้ทำแล้วเสร็จเรียบร้อยทุกงานแบบนี้เรียกว่า เก่งงาน ผู้บริหารควรเก่งหลาย ๆ เรื่องดังที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดพูดได้พูดเป็น มีมนุษยสัมพันธ์พอใช้ได้ เป็นนักประชาสัมพันธ์บ้างคิดโครงการก็ไม่แพ้ใคร มีโครงการใหม่ๆ ออกมาอยู่ไม่ขาด คุณสมบัติแบบนี้ทำให้ลูกน้องผู้ร่วมงานเชื่อถือและเบาใจ เก่งหลายอย่างมากเท่าไรก็ทำให้การสั่งการ กำกับดูแลติดตามตรวจสอบมีประสิทธิภาพมากเท่านั้น เพียงแต่ว่า ไม่ต้องทำเป็นเก่งไปทุกเรื่องยอมๆ คนอื่นไปบ้าง การบริหารงานก็จะราบรื่น สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสสมหาเถระ) กล่าวว่า "*โง่ไม่เป็น เป็นใหญ่ยาก ฝากให้คิด ทางชีวิตจะรุ่งโรจน์ โสตถิผล ต้องรู้โง่รู้ฉลาด ปราดเปรื่องตน โง่สิบหน ดีกว่าเบ่ง เก่งเดี่ยวเดียว*" ซึ่งตรงพุทธภาษิตว่า *"คนโง่ที่รู้ว่าตัวเองโง่ ยังพอเป็นคนฉลาดได้บ้างส่วนคนโง่ที่คิดว่าตัวเองฉลาด โง่แท้ๆ"* คนฉลาดก็โง่ในบางเรื่อง คนโง่ก็ฉลาดในบางเรื่องแบ่งกันฉลาดบ้าง แบ่งกันโง่บ้างก็ไม่เป็นไร (พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., 2564) ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์สรุปเป็นเบื้องต้นว่า **ท่านอธิการบดี**แสดงทัศนะเชิงเปรียบเปรยว่า ในองค์กรหนึ่ง ๆ นั้น มีบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้าน บางคนเก่งพูดมากกว่าทำ บางคนเก่งทำมากกว่าพูด บางคนเก่งทั้งพูดปราศรัยเก่งทั้งทำงาน ซึ่งผู้เขียนคือท่านอธิการบดี ก็ได้ให้ข้อคิดว่าการบริหารนั้นจำเป็นจะต้องใช้คนเหล่านั้นให้ถูกต้องกับงานเพื่อตอบสนององค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงที่สุดซึ่งเมื่อทำงานร่วมกับคนก็จะมีการที่เจอบุคคลต่าง ๆนานา

มีความแตกต่างในด้านปัจจัยส่วนบุคคล แต่สิ่งสำคัญก็คือว่าการที่จะบริหารคนเหล่านั้นให้เป็นไปตามความต้องการของบุคคลองค์กรหรือนโยบายของงานที่ได้รับมอบหมายนั้นเป็นเรื่องของผู้บริหารที่ **“จะต้องมองคนให้ออก บอกคนให้ได้ ใช้คนให้เป็น”** จึงจะสามารถที่จะดึงความสามารถของทรัพยากรนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดมิฉะนั้นแล้วก็จะเป็นการใช้งานที่ไม่ถูกต้องและจะเกิดประโยชน์ที่น้อยและทำให้เสียองค์กร ผู้บริหารควรคำนึงถึงให้ดี

1.2 **เสน่ห์ของการทำงานร่วมกันในองค์กร**"คนไม่เอาไหน เป็นเหมือนน้ำจิ้มปรุงรส"ผู้บริหารงานเยอะ งานยาก อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา ถ้ามีงานน้อยและมีแต่งานง่าย ๆ อันนี้ไม่ใช่ผู้บริหาร นอกจากนี้ เป็นผู้บริหารต้องทำ 3 อย่างได้ ขอย้ำว่า "ต้องทำให้ได้และทำให้ได้ค่อนข้างดี" ทำได้แค่พอใช้คงเอาตัวไม่รอด ไม่ถูกปลดก็ต้องลาออก ทำ 3 อย่างคืออะไรบ้าง ?

อย่างที่ 1 คือ บริหารตัวเอง

อย่างที่ 2 คือ บริหารคนอื่น

อย่างที่ 3 คือ บริหารความสัมพันธ์กับคนอื่น

บริหารตัวเองยากแค่ไหนก็พอทำได้ พยายามทำสักหน่อยก็ทำได้ดีขึ้นเรื่อยๆ แต่บริหารคนอื่นนี่แสนยาก ต้องใช้คำว่า "แสนยาก" เพราะเป็นคนอื่นไม่ใช่ตัวเรา บริหารคนอื่นไม่ได้ก็ทำให้ความสัมพันธ์กับคนอื่นไม่ได้นั่นคือบริหารความสัมพันธ์กับคนอื่นไม่ได้ (พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., 2564)

ผู้วิจารณ์ขอสรุปในหัวข้อนี้คือ เมื่อกล่าวถึงการบริหารมีอยู่ 3 ข้อใหญ่ ๆ คือ **(1) การบริหารตน** การบริหารตนคือการที่บุคคลจะเป็นผู้บริหารได้นั้นจำเป็นจะต้องประกอบด้วยทักษะและความรู้ของแต่ละบุคคลที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการที่จะสามารถทำงานหรือบริหารงานให้บรรลุจุดหมายได้เหมือนนักดนตรีหรือจิตรกรที่ได้ฝึกฝนหรือเรียนรู้จากดนตรีหรือจิตรกรที่มีความเชี่ยวชาญและมีทักษะเหมือนอย่างที่ ABRAHAM LINCOLN “หากผมมีเวลา 6 ชั่วโมง ในการตัดต้นไม้ ผมจะใช้เวลา 4 ชั่วโมงแรกในการลับขวานให้คม” (ABRAHAM LINCOLN) เพราะการมีความรู้เบื้องต้นไม่ว่าศาตร์ใดก็ตามมีส่วนสำคัญในการทำงานให้แก่องค์กรได้ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นนักบริหารควรต้องมีองค์ความรู้ที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูลการตั้งสมมติฐานและทดลองโดยที่สามารถพัฒนาตนเองให้ไปสู่การบริหารจัดการองค์กรที่จะให้ขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญก็คือต้องทำตนให้มีความรู้เสียก่อนความรู้เมื่อมีความรู้แล้วก็ต้องประกอบด้วยทักษะแล้วสุดท้ายก็คือต้องมีเครือข่ายก็คือมีอัธยาศัยใจคอที่สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ ซึ่งการศึกษาอาจจะเป็นส่วนหนึ่งแต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะพัฒนาตนให้เป็นผู้บริหารที่ดีได้แต่การเข้าคน การที่มีสัมพันธภาพ การมีมิตรภาพกับผู้อื่นนั่นแหละถือว่าเป็นการบริหารงานที่เป็น

ศาสตร์และศิลป์ก็ชนะแล้วผู้บริหารต้องบริหารตนให้สามารถมีความรู้มีความสามารถและสามารถที่จะบริหารคนได้เกิดจากอะไรเกิดจากความฝึกฝนความพยายามและการมีอัธยาศัยใจคอที่น่าเชื่อถือโดยเฉพาะการพูดจาอย่างไพเราะ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า มี **ปิยวาจา** นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่นำมาใช้ในหลักการบริหารที่อาจสามารถมีศิลปะในการบริหารได้อย่างถูกต้อง **(2) บริหารคนอื่น** การบริหารคนอื่นก็คือการใช้คนอื่นให้ทำงานให้แก่องค์กรตามนโยบายตามภารกิจขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดซึ่งจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องวางวิสัยทัศน์นโยบายให้ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถทำงานให้ไปตามนโยบายของตนเองและขององค์กรได้เพราะฉะนั้นแล้วการบริหารคนอื่นนั้นจะต้องประกอบด้วยศิลปะแล้วต้องประกอบด้วยการใช้หลักของการบริหารที่มุ่งเน้นในการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนในความคิดแลกเปลี่ยนการเรียนรู้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเห็นความสำคัญของบุคลากรในองค์กรมีการทำงานอย่างเป็นแบบมีกระบวนการมีการวางแผนที่ชัดเจนและสิ่งสำคัญที่สุดก็คือการตอบสนองความต้องการของบุคลากรซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมองว่าในการทำงานของแต่ละบุคคลนั้นจำเป็นจะต้องมีค่าตอบแทนมีการวัดและประเมินผลในการทำงานที่มีประสิทธิภาพและสามารถที่จะเชื่อถือและตอบโจทย์ให้แก่บุคลากรที่ทำงานได้มีการประกอบด้วยความโปร่งใสเป็นธรรมาภิบาลซึ่งจะกล่าวหลักธรรมาภิบาลในหัวข้อต่อไป แต่ที่**ท่านอธิการบดี**กล่าวในการบริหารผู้อื่นนั้นถือว่ามีส่วนสำคัญเพราะการเป็นผู้บริหารนั้นไม่จำเป็นต้องลงมือทำในรายละเอียดของงานในแต่ละหน้าที่ไม่ใช่ว่าเป็นผู้บริหารแล้วจำเป็นจะต้องลงไปโบกรถ ลงไปจัดการเองทุกเรื่อง แต่ในการบริหารนั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้ทุกซอกทุกมุมของงานนั้น ๆ ถึงจะสามารถที่จะสั่งการเปรียบเสมือนว่า รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง เพราะฉะนั้นแล้วการที่จะสามารถบริหารจัดการนั้นต้องมีความรู้พื้นฐานและสามารถใช้ความรู้เหล่านั้นแหละไปบริหารคนให้คนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสำคัญข้อหนึ่งก็คือ**การมีภาวะผู้นำ**คือผู้บริหารนี้จะต้องนั่งอยู่ในใจของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่ได้นั่งบนหัวคน มีความหมายว่าสามารถใช้งานผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้บริหารจัดการได้อย่างมีความสุขให้ทำงานได้โดยไม่ต้องหวาดระแวง การทำงานเหมือนเป็นพี่เป็นน้องสามารถแนะนำกันได้ ผู้น้อยก็บอกผู้ใหญ่ได้ ผู้ใหญ่ก็บอก/แนะนำผู้น้อยได้สามารถที่จะร้องเรียนในสิ่งที่ไม่เป็นธรรมและอาจทำงานได้อย่างคุ้มค่าต่อค่าตอบแทนจากองค์กรได้นั่นแหละถือว่าเป็นการบริหารที่ถูกต้องและควรที่จะเป็น **(3) บริหารความสัมพันธ์กับคนอื่น (บริหารงาน)** ผู้บริหารควรวางนโยบายหรือ ทิศทางขององค์กรให้ชัด มีการประชุมวางแผนเพื่อประเมินงานอยู่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะผู้เขียนหนังสือ “การบริหารแบบไม่บริหาร” คือ พระเดชพระคุณ พระธรรมวัชรบัณฑิต (ป.ธ.๙, ศ.ดร.) เป็นผู้บริหารระดับสูงในฐานะที่เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถมองในส่วนของผู้บริหารได้ทะลุปรุโปร่งท่านจะได้เน้นว่า การบริหารจำเป็นต้อง มี

การบริหารตนและการบริหารงานนำไปสู่การบริหารคนนี่เป็นอย่างไรโดยเฉพาะท่านเน้นถึงในเรื่องของการมองถึงตัวบุคคลว่าอาจจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรอย่างเช่นท่านกล่าวถึง *“การประสานสิบทิศผูกมิตรทั่วหล้า”* ก็อาจจะหมายถึงว่าการสรรหาและการเลือกเฟ้นบุคลากรที่มาทำงานนั้นต้องมีคุณลักษณะที่ประกอบด้วยทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่นำไปสู่การบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเน้นในตัวของบุคคลซึ่งในหลักของการบริหารจัดการนั้นผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ขั้นตอนของการจัดการไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงานหรือว่าในส่วนของการแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่บกพร่องได้ก็ถือว่าเป็นส่วนงานที่ผู้บริหารจะต้องรู้ซึ่งในส่วนนี้ก็อาจจะคล้ายคลึงกับกระบวนการจัดการ นักวิชาการตะวันตกที่ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการจัดการ ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ ดังนี้ 1) Planning คือ การวางแผน กำหนดเป้าหมาย และ นโยบายในการปฏิบัติงาน 2) Organizing คือ การจัดองค์การหรือการจัดโครงสร้างของงาน 3) Staffing คือ การจัดคนเข้าทำงาน เป็นการบริหารงานด้านทรัพยากรมนุษย์ 4) Directing คือ การอำนวยการหรือการชี้นำควบคุมบังคับบัญชา 5) Co-ordinating คือ การประสานงานให้เกิดความร่วมมือภายในองค์กร 6) Reporting คือ การรายงานผลการปฏิบัติงานให้ทราบความก้าวหน้าเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหา และ 7) Budgeting คือ การจัดสรรงบประมาณ ขั้นตอนทั้ง 7 ข้างต้นใช้ชื่อย่อว่า POSDCoRB (Gulick & Urwick, 1937) จึงจะสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ต้องการได้

2. พระพุทธศาสนากับการบริหาร

นี่คือสุดยอดนักบริหารพระพุทธศาสนาแสดงหลักการและวิธีการอยู่ร่วมกันโดยสันติในท่ามกลางเสียงบ่น เรียกว่า "สารณียธรรม" แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน หมายถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี "เมตตา" เป็นหลักสำคัญในสาราณียธรรมนี้ พระพุทธศาสนาสอนว่า "ให้มีเมตตานำหน้าให้มีเมตตาเป็นธง ให้มีเมตตาเป็นยาน แสดงออกมาทางไตรทวารคือ

(1) เมตตากายกรรม แปลว่า การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา หมายถึงตั้งจิตเมตตาเป็นฐานแล้วแสดงกิริยาอาการสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังช่วยเหลือกิจธุระด้วยความเต็มใจ

(2) เมตตาวจีกรรม แปลว่า การพูดที่ประกอบด้วยเมตตาหมายถึงตั้งจิตเมตตาเป็นฐานแล้วแสดงออกด้วยวาจาสุภาพบ่งถึงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนด้วยความหวังดี

(3) เมตตามโนกรรม แปลว่า ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาหมายถึงการตั้งความปรารถนาดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลังคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกันเมื่อทำงานแล้วมีเสียงบ่นไม่ต้องอธิบายเหตุผลว่าทำไมทำอย่างนั้น "เงียบ" ดีที่สุดที่สำคัญคือไม่พึงตอบโต้ ไม่พึงเลยทีเดียวผู้บริหารต้องถือเป็นหลักเลยว่า "**ผู้ที่บ่นคือคนที่ไม่พอใจ"** ไปตอบโต้คนไม่พอใจก็ยิ่งจะทำให้ความไม่พอใจขึ้นอีกเหมือนกับเอาเชื้อสุมเข้ากองไฟเหมือนราดน้ำมันใส่กองไฟพระพุทธศาสนาสอนว่า นตถิ โลเก อนินฺทิโต คนที่ไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก (ขุ.ธ. 25/45) ผู้บริหารเหมือนคนอยู่ที่สูงโดดเด่นอยู่ผู้เดียวเป็นเป้าสายตาของคนทั่วไป ยิ่งสูงยิ่งหนาววางตัวให้ถูกใจทุกคนได้ยาก ดังพุทธภาษิตว่า "ปริภูโต มุทุ โหติ อติติกฺโข จ เวรวา อ่อนไปเขาก็ดูหมิ่น แข็งไปก็มีภัยเวร" (ขุ.ชา.ทฺวาทส. 27/339) เรื่องถูกบ่นถูกนินทาทุกวันนั้นเป็นธรรมดาจริง ๆ เหมือนกับเป็นของคู่ชีวิตของผู้บริหาร อันว่า "บ่น" กับ "นินทา" นี้มีความหมายเดียวกัน ต่างกันเพียงว่า พูดต่อหน้าเรียกว่า "บ่น" พูดลับหลังเรียกว่า "นินทา" เป็นผู้บริหารเหมือนกับเป็นพระโพธิสัตว์อยู่กลาย ๆ เป็นโอกาสได้บำเพ็ญบารมี 3 ข้ออยู่เนืองๆ (พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., 2564)

ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์มองว่า การบริหารคงจะถูกใจทุกคนนั้นเป็นไป(ได้)ยาก เพราะแต่ละบุคคลคนย่อมจะมีอัธยาศัยใจคอที่แตกต่างกันออกไป ไม่เห็นด้วยกับนโยบายขององค์กรบ้าง ไม่เห็นด้วยกับผู้บริหารบ้างแต่สิ่งที่สำคัญของผู้บริหารที่จำเป็นจะต้องมีก็คือหลักธรรมาภิบาลคือมีหลักการของความโปร่งใสและตรวจสอบได้ซึ่งผู้บริหารเองจะต้องมีหลักธรรมหรือมีคุณธรรมอยู่ในใจ ที่จะสามารถบริหารองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและมีการนำองค์ความรู้จากศาสตร์อื่น ๆ เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมต่อไป ยกตัวอย่างเช่นในปัจจุบันนี้ก็มีการรณรงค์ให้มีการอบรมในส่วนของการปราบปรามและป้องกันการทุจริตในองค์กร เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ของผู้บริหารนำโดยพระเดชพระคุณอธิการบดีที่สามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาขยายมาเผยแผ่ให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เป็นการปลูกฝังและให้เกิดจิตใต้สำนึกในการที่จะไม่ทุจริตต่อองค์กร ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ ไม่ทุจริตต่อตนเอง ต่อสังคมทำให้สังคมมีความสุขได้โดยผ่านมุมมองที่พอเข้าใจในพระพุทธศาสนาซึ่งหลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็น (อกาลิโก) ไม่ประกอบด้วยกาลสามารถนำมาใช้ได้ตลอดเวลาเมื่อเราต้องการหลักธรรมข้อใดแล้วก็สามารถนำมาใช้นำมาขัดเกลา นำมาบรรเทาความทุกข์ที่เกิดในใจได้ซึ่งพระเดชพระคุณอธิการบดีท่านก็มุ่งเน้นไปในส่วนของสาราณียธรรม ก็คือธรรมของผู้บริหารหรือผู้จัดการหรือว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานั้นต้องมีการประกอบด้วยเมตตาคือความปรารถนาสิ่งดี ๆ ทางกาย ทางวาจา และก็ทางใจจึงจะสามารถนำองค์กรหรือสามารถทำงานให้แก่องค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ต้องไป

กดดันว่าฉันทำมาก เธอทำน้อยหรือ ว่างานนี้เป็นงานของคนนั้น คนนี้ แต่มองโดยภาพรวมขององค์กรรับผิดชอบหน้าที่ ๆได้รับมอบหมายอย่างที่สุดสติปัญญาความสามารถ ติดตามอยู่ในเกมตลอดสามารถทำให้องค์กรนั้น ๆหรือหน่วยงานนั้นขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อบุคลากรในองค์กรได้และ

ในส่วนของหลักการโปร่งใสผู้วิจารณ์ก็นึกถึงหลักธรรมาภิบาล ฟังดูอาจจะดูเชยล้าสมัย แต่ก็คงนำมาใช้ในการบริหารจัดการได้อยู่ซึ่งประกอบด้วย หลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมือง/บริหารงานและสังคมที่ดี **(หลักธรรมาภิบาล)** 6 ประการ คือ **1) หลักนิติธรรม** ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าเป็น การปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล **2) หลักคุณธรรม** ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้ยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไป พร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ **3) หลักความโปร่งใส** ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุง กลไกการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย **4) หลักความมีส่วนร่วม** ได้แก่ การเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจแก้ปัญหาสำคัญขององค์กร **5) หลักความรับผิดชอบ** ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อองค์กรหรือสังคม **6) หลักความคุ้มค่า** ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็นประโยชน์ สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้า และ บริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542", 2542) ที่กล่าวมาคือ หลักการบริหารที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ (การบริหารจัดการเชิงพุทธ) ให้เข้ากับยุคสมัยที่ท่านอธิการบดีได้จารึกไว้ในหนังสือเล่มนี้

3. การบริหารแบบไม่บริหาร ศิลปะของผู้นำยุคใหม่

การบริหารแบบไม่บริหาร ท่านอธิการบดีได้ให้นิยามในลักษณะที่เป็นแนวพุทธหรือ เรียกว่า การบริหารจัดการเชิงพุทธก็ได้ คือ การนำหลักของเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขามาใช้ประกอบกับการบริหารแบบไม่บริหาร โดยอธิบายไว้ว่า อะไรคืองานของ

ผู้บริหาร ผู้บริหารก็คือเจ้าหน้าที่คนหนึ่งเพียงแต่ทำงานมากกว่าคนอื่น หลักการทำงานของผู้บริหารมี 2 แบบและต้องทำทั้ง 2 แบบ

หลักที่ 1 ทำงานประจำ คือ (1) สั่งการ (2) กำกับ (3) ดูแล (4) ติดตาม (5) ตรวจสอบ อันนี้คืองานประจำของผู้บริหารต้องทำให้ครบถ้วน 5 อย่างนี้ ไม่ทำก็ไม่ใช่ผู้บริหาร ถึงได้รับแต่งตั้งก็เป็นเพียงผู้บริหารตามคำสั่งแต่งตั้ง ทำไม่ครบถ้วนก็เป็นผู้บริหารไม่สมบูรณ์แบบ ได้รับแต่งตั้งใหม่บารมียังไม่มาก สั่งการไม่สะดวกก็ค่อยๆสะสมบารมีไปเรื่อย สำคัญอยู่ที่ความตั้งใจทำงาน ผลงานจะช่วยสร้างเสริมบารมีเอง ไม่มีใครปฏิเสธผลงาน ให้มั่นใจอย่างนี้

หลักที่ 2 ทำงานเชิงนโยบาย คือ (1) กำหนดนโยบาย(2) ทำแผนงาน (3) คิดโครงการ (4) สั่งการ (5) กำกับ (6) ดูแล(7) ติดตาม (7) ตรวจสอบที่ว่า "ทำงานมากกว่าคนอื่น" ก็คือต้องทำทั้งงานประจำ และงานเชิงนโยบายนี่แหละงานประจำหลักก็คือสั่งการ กำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบอย่างที่ว่านั้นยังมีงานประจำรองอีกคือดูตรงนั้นตรงนี้ ตรวจแผนกนั้นแผนกนี้ (พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., 2564, 112 - 113) งานบริหารจัดการ 3 ด้าน คือ 1) ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคล หนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ 2) ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์การ และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน 3) ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วง ไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (ธงชัย สันติวงษ์, 2543)

แต่ผู้บริหารไม่ว่าจะเป็นขององค์กรภาครัฐหรือเอกชนลำดับความสำคัญของงาน ก็คือ **คิดนโยบาย แผนงาน โครงการ**ท่องไว้เลย "คิดนโยบาย คิดแผนงาน คิดโครงการ"ต้องคิดทุกวันให้ได้อย่างน้อยวันละ 3 นโยบาย/แผนงาน/โครงการ คิดแล้วก็ต้องจดไว้ในสมุดบันทึกประจำตัวหรือพิมพ์ไว้ในไฟล์งานคิดไม่ได้ในขณะอยู่ในสำนักงานขณะกลับบ้านก็คิดไปเรื่อยๆ จนกว่าจะถึงบ้านถึงบ้านแล้วก็หยุดคิดทำกิจส่วนตัว อารมณ์เย็นๆ สมองปลอดโปร่งแล้วจะคิดต่อก็ไม่ว่า ผู้บริหารก็ต้องทำงานอย่างนี้ "งานมาก ความรับผิดชอบมาก อำนาจมาก เป็นที่รู้จักมาก คนเกรงใจให้ความเคารพนับถือมากค่า ตอบแทนมาก" อันนี้เป็นเรื่องปกติของผู้บริหาร

ท่านอธิการบดียังเขียนอีกว่า บริหารแบบไม่บริหารก็คือท่าทีอุเบกขานี่แหละ ดูเหมือนจะไม่รับรู้อะไร ดูเหมือนเฉยเมย แต่ก็ไม่ได้ละสายตาเสียทีเดียวเพราะแท้จริงแล้วก็คือไม่มากเรื่อง ไม่จุกจิก ใครทำผิดทำถูกก็ทำเป็นเหมือนมองไม่เห็น บางทีทำผิดให้ปรากฏชัดก็ทำเป็นเหมือนไม่เห็นวางเฉยอยู่ สรุปแล้วจะเอาอย่างไรแน่ ? คัมภีร์เต๋าเต็กเก็งบอกว่าปกครองอาณาจักรด้วยธรรม ทำศึกด้วยเพทุบายมีชัยต่อโลกโดยการไม่กระทำข้อห้ามยิ่ง

มาก ประชาราษฎร์ยิ่งยากจน อาวุธยิ่งแหลมคม ประเทศยิ่งวุ่นวาย วิทยาการยิ่งมีมาก สิ่งประดิษฐ์ยิ่งแปลกประหลาด กฎหมายยิ่งมีมาก โจรผู้ร้ายยิ่งชุกชุม มนุษย์หรือคนนี่ไม่เหมือนกัน มีลักษณะนิสัยแตกต่างกันไป ลักษณะนิสัยก็จะเป็นแบบนั้น พระพุทธศาสนาบอกว่า "ทำกรรมใดมาก็จะเป็นไปตามกรรมนั้น" คนมีนิสัยแตกต่างกันก็เพราะอย่างนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า "จริต"

“พวกรักสวยรักงาม คือ พวกราคจริต
พวกใจร้อนหงุดหงิดง่าย คือ พวกโทสจริต
พวกเงียบๆ เหมือนจะเหงาๆ ซึมๆ คือ พวกโมหจริต
พวกสดใสชื่นบานมองโลกสวยตลอด คือ พวกสัทธาจริต
พวกเจ้าปัญญาคิดละเอียดรอบคอบ คือ พวกพุทธิจริต
พวกคิดจุกจิกประเภทจับจดฟุ้งซ่าน คือ พวกวิตกจริต”

นักบริหารชั้นยอดทั้งหลายก็เข้าใจความจริงข้อนี้ คนไม่เหมือนกัน บางทีงานในองค์กรก็ไม่ได้มีหลายประเภทพอที่จะตรงกับคนทั้ง 6 จริต บางองค์กรมีงาน " ประเภท เช่น งานเอกสารงานฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร งานสื่อสารองค์กรใช้พวกราคจริตไปทำงานเอกสาร งานฝึกอบรม งานสื่อสารองค์กรน่าจะพอได้ เพราะคนพวกนี้ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อยพิถีพิถัน แต่ใช้พวกโทสจริตไปทำงานพวกนี้ไม่นานวงแตกแน่ งานเอกสารก็คงไม่เรียบร้อย งานฝึกอบรมก็คงจะชวนทะเลาะไปทั่วยิ่งงานสื่อสารองค์ก็จะวุ่นวายไปใหญ่ ไม่สำเร็จสักงาน แล้วจะทำอย่างไร ? ก็เป็นโจทย์ของนักบริหาร บางทีหางานที่เหมาะไม่ได้เลย แต่นักบริหารชั้นยอดก็มีวิธีที่จะให้คนอยู่ร่วมกันได้ ลูกน้องทำได้ดีหรือไม่ดีก็ประคองกันไป นี่ก็เป็นอีกนิยามของคำว่า"บริหารแบบไม่บริหาร" เหมือนกัน พระบรมราโชวาทของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่า "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" พระบรมราโชวาทนี้เป็นหลักคิดของนักบริหารชั้นยอดจริงๆ (พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., 2564)

ผู้วิจารณ์ขอสรุปในส่วนนี้ ก็คือ หน้าที่ของผู้บริหารที่ผู้เขียนได้เน้นก็คือต้องรู้จักหน้าที่ของตนคือคิดนโยบายแผนงานและโครงการให้เกิดและให้ดำเนินการอยู่ตลอดเพื่อให้องค์การได้เกิดการเข้าถึงและการพัฒนาตามที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้และสิ่งที่สำคัญของผู้เขียนคือท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เน้นในเรื่องของการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการที่จะพัฒนาคนเริ่มแรกตั้งแต่รู้จักว่าอัธยาศัยใจคอของบุคคลนั้นคนนี้เป็นอย่างไรอย่างเช่น เรื่องของคนที่มีความชอบที่แตกต่างกัน 6 อย่างหรือจริต 6 ในทางพระพุทธศาสนาจะต้องใช้คนแบบไหนในการที่จะบริหารจัดการในส่วนใดท่านก็ได้เน้นว่าในส่วนของผู้บริหารเองก็ต้องรู้จักหน้าที่ทำตนให้เหมือนมีอุเบกขา (ของจริงต้องนิ่งใบ้) คือวางเฉยแต่แท้ที่จริงแล้วก็มองงานอยู่ตลอดเวลาถึงเวลาพูดก็ต้องแสดงออกมาอย่างเต็ม 100 และก็ติดตามประเมินผลได้ตลอดเวลาเป็นการที่คิดเชิง

ระบบอยู่ตลอดเวลาเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าประสงค์ที่ตนเองหวังและองค์กรให้ความคาดหวังไว้เพราะฉะนั้นแล้วการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารนั้นถือว่าตอบโจทย์ได้ถูกจุดถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเป็นการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ประเทศชาติต่อไป

สรุป

หนังสือ **“บริหารแบบไม่บริหาร”** ที่ท่านพระคุณพระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ,ป.ธ.9, ศ.ดร.) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เขียนไว้เป็นการถอดแนวคิดในการบริหารว่าด้วยเทคนิคในการใช้คน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพแก่องค์กรมากที่สุดซึ่งผู้วิจารณ์ก็ได้หยิบยกหนังสือที่เจ้าอธิการท่านได้เขียนจากวิชาการความรู้และประสบการณ์ทางด้านพระพุทธศาสนาและในส่วนของท่านเป็นผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมีประสบการณ์ในการทำงานได้นำความรู้ในเชิงพุทธและเชิงบูรณาการมาเขียนเป็นหนังสือเนื้อหาหลัก ๆ ก็จะมีการบริหารในทัศนคติของอธิการบดีในการสั่งการการบังคับบัญชาแล้วก็การคิดจำเป็นต้องมองคนให้ออก บอกคนได้ แล้วก็ใช้คนให้เป็น โดยเฉพาะการใช้คนให้เหมาะสมกับงานนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ส่วนที่ 2 คือเสน่ห์ของการทำงานร่วมกันในองค์กรก็คือต้องมี 3 ประเด็นหลักใหญ่ ๆคือการบริหารตัวเอง การบริหารคนอื่นและการบริหารความสัมพันธ์กับคนอื่นซึ่งเป็นเรื่องยากในเรื่องราวเหล่านี้ซึ่งจะต้องประกอบด้วยหลักการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการกำหนดนโยบายการสั่งการรวมไปถึงการวัดและประเมินผลทั้งนี้ได้บูรณาการกับพระพุทธศาสนาเป็นการนำหลักธรรมข้อสำคัญไม่ว่าจะเป็นสาราณียธรรมคือเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรมมาประกอบพร้อมกันการบริหารจึงเป็นไปโดยมีหลักธรรมประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาลก็จะสามารถบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผู้บริหารจึงจำเป็นการที่คิดเชิงระบบอยู่ตลอดเวลาเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าประสงค์ที่ตนเองหวังและองค์กรให้ความคาดหวังไว้เพราะฉะนั้นแล้วการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารนั้นถือว่าตอบโจทย์ได้ถูกจุดถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเป็นการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ประเทศชาติต่อไป

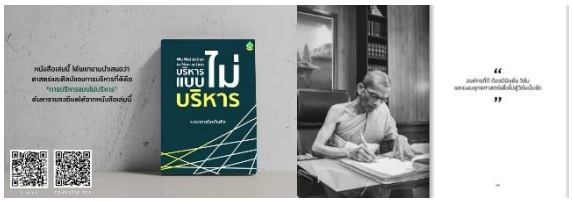

ปัจฉิมสรุป : หนังสือ “บริหารแบบไม่บริหาร WU WEL ACTION IN NON – ACTION” เล่มนี้ได้พิมพ์/เผยแผ่ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 โปรดพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ **“พระธรรมวัชรบัณฑิต”** 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 Download PDF: shorturl.at/fvwEJ

เอกสารอ้างอิง

โชติ บดีรัฐ. (2558). *เทคนิคการบริหาร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *องค์การและการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 11) กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.. (2564). *บริหารแบบไม่บริหาร Wu Wel Action In Non – Action*. กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. (2542, 10 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเษกษา*. เล่มที่ 116. ตอนที่ 63 ง. น. 24-31.

โรจน์ สารรัตนะ. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2559). *แนวคิดและความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ*. สืบค้น 15 มกราคม 2563, จาก http://www.wiruch.com.28

ศิริ ถีอาสา. (2557). *เทคนิคการจัดการคุณภาพแนวใหม่ : แนวคิด หลักการสู่การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา = Benchmarking, balanced scorecard and learn six sigma* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Gulick, L., & Urwick, L. (1937). *Paper on the science of administration*. Clifton: Augustus M. Kelley.

Herbert A. S. (1947). *Administrative Behvior*. New York: Macmillian.

ภาคผนวก

ขั้นตอนการปฏิบัติงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ขั้นตอน	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
1				
2		ตลอดปี	บทความเข้าสู่ระบบ Internet (Thaijo)	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
3	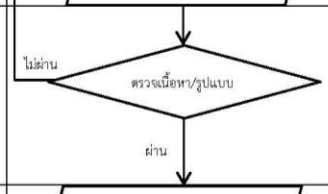	3 วัน	- พิจารณาเนื้อหา และรูปแบบของบทความเบื้องต้น - เมื่อมีการแก้ไขเบื้องต้น ได้ส่ง Template ของวารสารไปให้ผู้เขียน - ถ้าผ่าน ไปขั้นตอนที่ 3 - ถ้าไม่ผ่าน กลับไปขั้นตอนที่ 1	- ผู้ดูแลบทความ
4	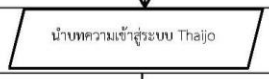	1-3 วัน	- นำบทความที่สมบูรณ์เข้าสู่ระบบ	- ผู้เขียนบทความ - ผู้ดูแลบทความ
5	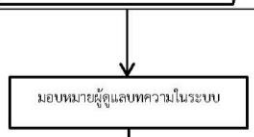	1 วัน	- แต่งตั้งผู้ดูแลบทความ เพื่อรับผิดชอบขั้นตอนการทำงานของบทความในระบบ Thaijo	- บรรณาธิการ - หัวหน้ากองบรรณาธิการ
6	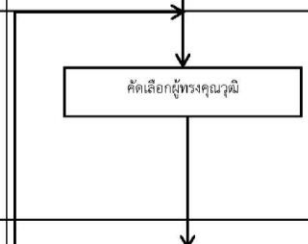	1 วัน	- แต่งตั้งผู้ทรงวุฒิพิจารณาบทความ โดยเลือกผู้ทรงที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญตรงตามสาขาของบทความ - บทความภายใน ส่งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกพิจารณา - บทความภายใน ส่งผู้ทรงคุณวุฒิภายในพิจารณาโดยไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความ	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
7	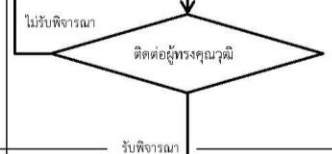	1-2 วัน	- ติดต่อประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาบทความ - ถ้าไม่รับพิจารณา กลับไปขั้นตอนที่ 6 - ถ้ารับพิจารณา ไปขั้นตอนที่ 8	- ผู้ดูแลบทความ
8		1 วัน	- จัดเตรียมบทความ ลบชื่อผู้เขียนบทความ - จัดเตรียมแบบประเมินตามประเภทบทความ - ส่งบทความให้กับผู้ทรงคุณวุฒิในระบบ Thaijo หรือตามช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์, E-mail,Line,Facefook เป็นต้น	- ผู้ดูแลบทความ
9	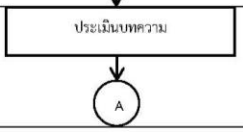	15 วัน	ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตามเงื่อนไขและส่งกลับคืนกองบรรณาธิการตามระยะเวลาที่กำหนด โดยพิจารณาผ่านระบบ หรือพิจารณาผ่าน PDF Print Out หรือไฟล์ Words	- ผู้ดูแลบทความ

ลำดับ	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
10	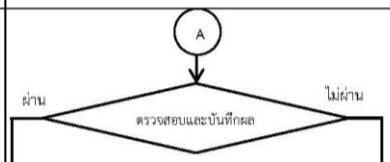	1 วัน	ตรวจสอบความเรียบร้อยและความถูกต้องของการประเมินบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ และทำการบันทึกลงในระบบ - ถ้าบทความผ่าน ไปขั้นตอนที่ 11 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงวุฒิ - ถ้าบทความไม่ผ่าน ไปขั้นตอนที่ 11 เพื่อกองบรรณาธิการพิจารณาต่อไป	- ผู้ดูแลบทความ
11		7 วัน	- รวบรวมผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ **กรณีบทความผ่านการประเมิน** - แสกนไฟล์ต้นฉบับผลการพิจารณาจากผู้ทรงวุฒิจัดเก็บในฐานข้อมูล **กรณีบทความไม่ผ่านการประเมิน** - ส่งบทความให้กองบรรณาธิการพิจารณา	- ผู้ดูแลบทความ
12	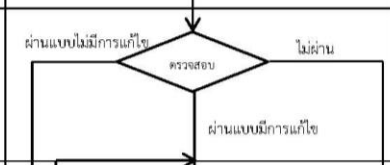	1 วัน	ตรวจสอบความถูกต้องและเรียบร้อยของบทความ - ถ้าผ่านแบบไม่มีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 16 - ถ้าผ่านแบบมีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 13 - ถ้าไม่ผ่าน ไปขั้นตอนที่ 22	- ผู้ดูแลบทความ
13		7 วัน	- ส่งไฟล์ข้อคิดเห็นของผู้ทรงวุฒิให้ผู้เขียนได้ดำเนินการแก้ไขบทความ	- ผู้ดูแลบทความ
14		1-5 วัน	- ผู้เขียนแก้ไขบทความตามผู้ทรงคุณวุฒิ และส่งกลับให้กองบรรณาธิการผ่านระบบ	- ผู้ดูแลบทความ
15	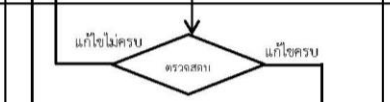	1 วัน	- ตรวจสอบความถูกต้อง - ถ้าแก้ไขไม่ครบตามผู้ทรงคุณวุฒิ ไปขั้นตอนที่ 13 - ถ้าแก้ไขครบตามผู้ทรงคุณวุฒิ ไปขั้นตอนที่ 16	- ผู้ดูแลบทความ
16	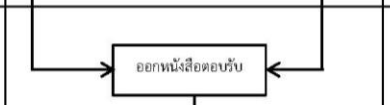	1-2 วัน	- ออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์ เพื่อยืนยันการรับตีพิมพ์ โดยมีเงื่อนไขการออกหนังสือตอบรับต้องหลังจากชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์แล้วเท่านั้น	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
17	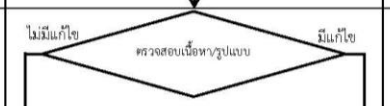	1 วัน	- กองบรรณาธิการตรวจสอบความควบถ้วนของการแก้ไข - ถ้ามีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 18 - ถ้าไม่มีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 19	- ผู้ดูแลบทความ
18	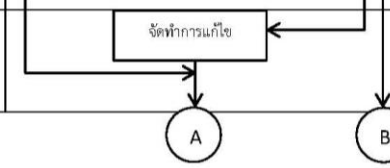	1 วัน	กองบรรณาธิการทำการแก้ไขเนื้อหาและรูปแบบของบทความให้ควบถ้วน	- ผู้ดูแลบทความ

ลำดับ	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
19	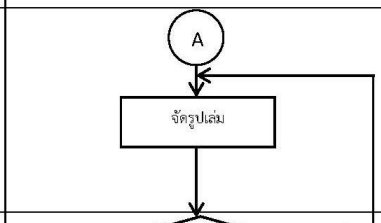	3 วัน	จัดรูปเล่มตามรูปแบบของวารสารกำหนด	- ฝ่ายจัดรูปแบบ
20	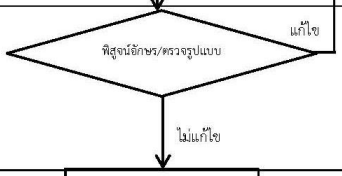	2 วัน	ตรวจอ่านบทความ พิสูจน์อักษร ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามวารสาร - ถ้ามีแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 19 - ถ้าไม่มีแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 21	- ผู้ดูแลบทความ - กองบรรณาธิการ - ฝ่ายพิสูจน์อักษร
21	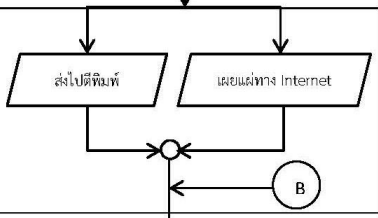	1 วัน	- ส่งไฟล์รูปเล่มที่สมบูรณ์ให้โรงพิมพ์ - อัพบทความที่สมบูรณ์เข้าสู่ระบบ - จัดรูปหน้าปกของแต่ละฉบับ	- โรงพิมพ์ - ผู้ดูแลบทความ - ฝ่ายจัดรูปเล่ม
22	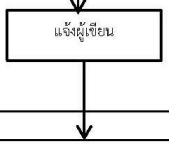	1 วัน	- แจ้งผู้เขียนกรณียกเลิกการตีพิมพ์บทความ (Reject) - แจ้งผู้เขียนกรณีตีพิมพ์ผ่านระบบ Thaijo และ E-mail.	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ - ระบบ Thaijo (Auto)
23	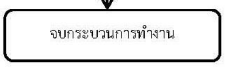			

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่อง**ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ เช่น ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี (2562) เป็นต้น

2. การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (องฺ.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ธิติวุฒิ หมั่นมีและคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา*.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อหนังสือ*//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

James, C. (2013). *Office markets & public policy.* Chichester, West Sussex: Wiley.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง.//(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม.* (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

(4) บทความในวารสาร

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//*ชื่อวารสาร,*//ปีที่(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/*ชื่อสารานุกรม*//(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน).//ชื่อบทความ.//*ชื่อหนังสือพิมพ์*,//เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อวิทยานิพนธ์*//(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อเรื่อง*//(รายงานผลการวิจัย).//สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). *รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(9) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน).//ตำแหน่ง//[บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

(10) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//*ชื่อเรื่อง*.//สืบค้น วัน เดือน ปี,//จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?.* Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha

(11) ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง.//(พ.ศ.,วันที่ เดือนที่ประกาศ).//*ราชกิจจานุเบกษา.//*เล่ม ตอน.//หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

(12) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.//(ปีพิมพ์, วัน เดือน).//ชื่อบทความ.//*ชื่อหนังสือพิมพ์.//*น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. *ไทยรัฐ*. น. 3.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)
Corresponding Author E-mail: E-mail:

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 250 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า .....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย, 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีใดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย อาทิเช่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และหรือข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

ธรรมะไทย. (2563). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). *รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?.* Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

James, C. (2013). *Office markets & public policy.* Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:

Abstract (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1. 2. and 3. Populations and sample, research tools, Data collection, Data analysis, Statistics used for data analysis. Findings were as follows: (present only the most interesting research findings)

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

Research Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

Methodology (18 pt)

(16 pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative), Statistics used to analyzed the data.

Results (18 pt) (Present to cover all set objectives)

(16 pt) results of the research answer all objectives

Figure 1: (Name of the figure, if any))

Source: mention the name of the source

Figure captions .....

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table, if any)

Table explanation .....

.....

.....

.....

.....

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources

Body of knowledge (18 pt)

(16 pt) Point out the body of knowledge or achievement from the research work. Synthesize the knowledge in form of a model/ Model structure that is concise and easy to understand

Recommendations (18 pt)

(16 pt) Summarize all research findings in brief, concise and to the point with recommendations derived from the research work as to use the research results and recommendation for further research

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)
Corresponding Author E-mail: E-mail:

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 250 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords:3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt) เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความวิชาการ

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:

Abstract (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt)

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Content (18 pt)

(16 pt)

Figure 1: (Name of the figure, if any))

Source: mention the name of the source

Figure captions

Table 1 (Name of table, if any)

Table explanation

Conclusion (18 pt)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.